VLADIMIR TENDREAKOV

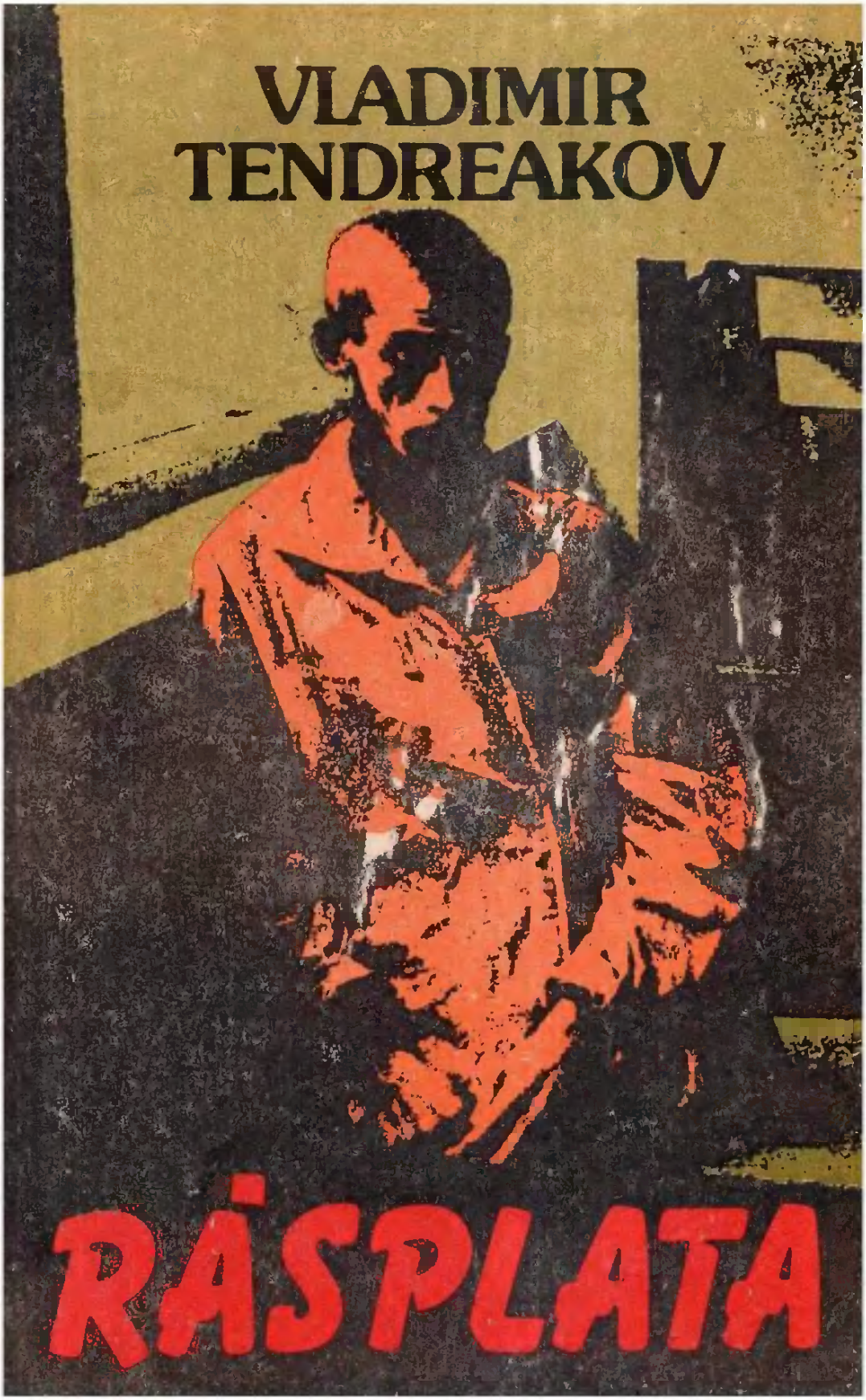

RÁSPLATA

EDITURA UNIVERS

BUCUREŞTI, 1988

Coperta de *Silvia* și *Mircea Muntenescu*

ВЛАДИМИР ТЕНДРЯКОВ

Расплата

Повести

Москва, «Советский писатель», 1982

Toate drepturile asupra versiunii de față sînt rezervate
Editurii UNIVERS

VLADIMIR TENDREAKOV

Răsplata

— microromane —

În românește de LAURENȚIU CHECICHEȘ

Prefață de VALERIU CRISTEA

Prefață

NUMELE LUI VLADIMIR FEODOROVICI TENDREAKOV (1923—1984) nu-i este necunoscut cititorului român. Din opera scriitorului sovietic au apărut pînă în prezent la noi nuvela *Icoana făcătoare de minuni*, o culegere cuprinzînd prozele *Un caz excepțional* și *Scurtcircuit* și romanul *Întîlnire cu Nefertiti*. Cele patru microromane oferite acum împreună, într-un volum masiv, de editura „Univers", reprezintă pentru publicul interesat de mișcarea literară din marea țară vecină un prilej binevenit de aprofundare a unei mai vechi cunoștințe.

Vladimir Tendreakov s-a născut într-un sat din regiunea Vologda. După terminarea școlii, pleacă pe front, e rănit și demobilizat. În 1945 vine la Moscova, unde în 1951 absolvă Institutul de literatură „Maxim Gorki". Între timp, în 1948, publică prima povestire. În general, se consideră că Tendreakov a reușit cu precădere în povestire și nuvelă. A scris, cu toate acestea, și romane, proză științifico-fantastică, o piesă de teatru (în colaborare), scenariul pentru filmul *49 de zile*, împreună cu G. Baklanov și I. Bondarev. Principalele opere ale scriitorului au fost traduse în limbile popoarelor din U.R.S.S. și în multe limbi străine. Nu a fost distins însă, în timpul vieții, cu titluri și premii, fapt deplîns recent de un prestigios săptămînal moscovit (*Ogoniok, nr.* 11—1988).

Cele patru proze ample reunite în volumul de față și datorîndu-și veșmîntul românesc sîrguinței și priceperii de experimentat tălmăcitor ale lui Laurențiu Checicheș : *Șaizeci de luminări* (1980), *Eclipsa* (1977), *Răsplata* (1979) și *Noaptea unor absolvenți* (1974) aparțin, toate, după cum se poate constata, *ultimului*

deceniu de viață și creație al scriitorului. Nu e singurul lor element comun. Sau mai bine zis, acest element comun implică altele. Toate se petrec cam în aceiași ani : *Eclipsa* și *Răsplata* în 1974, *Noaptea unor absolvenți* în 1972 (pentru *Șaizeci de lumînări* nu am putut identifica un an precis, e foarte probabil însă ca acțiunea să se petreacă tot cam prin anii sus pomeniți). În toate înregistrăm ecouri ale războiului, dureroase încă sau deja îndepărtate, vagi. Noaptea unor absolvenți coincide cu noaptea de 21 spre 22 iunie 1972. Însă pentru adolescenții din această povestire „Ultimul război e (...) aproape la fel de străvechi ca și toate celelalte". Altfel stau lucrurile cu eroul din *Eclipsa* („Eu am fost cel dintîi copil născut în sat, după terminarea războiului, am văzut lumina zilei la o săptămînă după sărbătorirea victoriei"), care își amintește doar de înmormîntarea tatălui său. nu și de tatăl său, ori cu fostul elev al profesorului Ecevin din *Șaizeci de lumînări*, Serghei Kropotov, al cărui tată dispăruse pe front în 1941, fapt nelipsit de consecințe pentru soarta băiatului. În trei din cele patru microromane, majoritatea personajelor sînt profesori și elevi (eroina din *Eclipsa* încercînd și ea, la un moment dat, o experiență didactică — ratată însă). Nu întîmplător, primul mare roman al lui Tendreakov, *În goana zilei* (1959) punea în chip polemic probleme ale educației școlare și stîrnea, la apariție, aprinse discuții în cercurile pedagogice. Revin tipuri de personaje și chiar personaje, se reiau aceleași teme, o întîmplare trece dintr-o narațiune în alta. Eminenta elevă Lena Șorohova din *Șaizeci de lumînări* seamănă în multe privințe cu Iulia Studionțeva din *Noaptea unor absolvenți*, o elevă la fel de eminentă, dar și la fel de dezorientată ca și prima. Profesorul Arkadi Kirillovici (Pamiatnov) din *Răsplata* apare pentru o clipă în *Eclipsa* pentru a-și încrucișa semnificativ privirile cu cele ale cuplului Maia-Pavel, iar acesta (cuplul) pătrunde din *Eclipsa* în *Răsplata* pentru rejucarea scenei. Autoculpabilizarea profesorului în raport cu elevii săi e un proces pe care îl parcurg deopotrivă Ecevin (din *Șaizeci de lumînări)*, Arkadi Kirillovici (din *Răsplata)* și, oarecum în colectiv, mai mulți dascăli din *Noaptea unor absolvenți.* Crima din strada Mendeleev nr. 6, simplu fapt divers, răsunînd ca o împușcătură răzleață în *Eclipsa*, devine evenimentul principal, detonînd ca o bombă, în *Răsplata.* Un fost elev își amenință fostul profesor nici mai mult, nici mai puțin decît cu moartea *(Șaizeci de lumînări).* „Mai mare decît această crimă e numai paricidul", reflectează dascălul totodată jignit și înspăi-

mîntat. Paricidul se înfăptuiește, la propriu, în *Răsplata*, unde un fiu (încă elev) își împușcă tatăl. Toate cele patru romane sînt romane provinciale. Provinciale uneori chiar la scară continentală. Orașul în care se petrece acțiunea în *Eclipsa* „este așezat chiar la marginea Europei, mai încolo se înalță munții Urali, iar de cealaltă parte a lor e Asia". Karasino (din *Șaizeci de lumînări*) e un oraș foarte tînăr, pînă ieri un sat etc.

Într-o enciclopedie contemporană citim următoarea caracterizare a evoluției autorului de care ne ocupăm : „Ca scriitor, Tendreakov s-a format în ascuțită polemică cu teoria și practica literaturii «neconflictuale». Împreună cu V. Ovecikin, G. Troepolski și alți scriitori, Tendreakov s-a adresat vieții cotidiene a satului postbelic. (...) Însă deja în povestirile timpurii (...) Tendreakov lărgește cîmpul observației sale. Contradicțiile și conflictele de natură economică, socială, morală îl preocupă cu precădere din unghiul laturilor interioare, psihologice. Eroul operelor lui Tendreakov se găsește aproape întotdeauna prins în «nodul de nedesfăcut» (v „tugom uzle" — o povestire din 1956 se numește chiar *Tugoi uzel*) al unor împrejurări existențiale" (*Kratkaia Literaturnaia Ențiklopedia*, Moskva, 1972, tom 7, p. 465). Dar chiar dacă nu am dispune de această informație de istorie literară, simpla lectură a celor patru microromane adunate nu întîmplător într-un singur volum ne-ar arăta în ce măsură natura talentului tendreakovian este incompatibilă cu inepta teorie și cu și mai inepta practică a literaturii „neconflictuale". Căci în miezul acestui talent se află darul excepțional, știința de a pune termenii existenței în raporturi antagonice, de a crea opoziții acerbe între eroi, de a-i împinge pe aceștia în capcana unor situații dificile. Rar scriitor mai *conflictual* decît Tendreakov ! De aici și interesul pasionat cu care i se citesc cărțile, pe nerăsuflate... Însă nu pentru a agrementa lectura recurge prozatorul la scene tari, la întîmplări explozive. Departe de a rezulta din aplicarea unor rețete comerciale, conflictualismul operei lui Vladimir Tendreakov reprezintă însăși emanația viziunii despre viață a scriitorului, o viziune lucidă, profundă, cuprinzătoare, adeseori amară și totuși în ultimă instanță respingînd pesimismul, nedescurajatoare. Din viață, din lume răul nu a dispărut automat, ca prin farmec, prin trecerea la o altă orînduire socială. N-a dispărut pentru că, după cum spune un personaj, „Rădăcinile rele sînt îngropate adînc de tot". „Eu, drăguțule-s învățată cu ce-i de groază", mărturisește o femeie bătrînă care își plînge „viața

mea răsblestemată". Autorul nu închide ochii în fața aspectelor alarmante, nocive ale lumii din jur sau ale lumii în general, dimpotrivă, îi deschide larg ca să ni-i deschidă și pe ai noștri. Cazuri de adolescenți delincvenți sau cazul bătrînei îngrijitoare alungate de fiul pe care l-a crescut singură cu trudă, indivizi ca Gordin, „delapidator fabulos, fără pereche, un mistificator nerușinat, maestru în a strecura mită și a urzi intrigi", sau ca profesorul Primakov, căruia oportunismul i-a devenit o a doua natură și care, într-o tîrzie căință publică, recunoaște că nu crede în ce spune (cu ani în urmă, explică el, i s-a cerut să dovedească, sub amenințare, „că negrul e alb" — și a acceptat jocul murdar... pînă acum), delațiunea (o promovare „științifică" bazată — în epoca vînătorii de geneticieni — pe denunțarea unui merituos profesor ca mendelist și morganist) și amenințarea atomică într-o lume în care pînă și țăranii vorbesc de stronțiu; „Cine în vremea noastră nu e încercat de teama pentru viitor ?", „învîrtoșarea" inimilor, care smulge unei femei disperate strigătul : „Ce fel de oameni sînteți voi ? Pie-tre-e ! Pie-tre-e ! ! (...) Pietre nesimțitoare !", sentimentul singurătății universale pe care îl poate încerca la un moment dat cineva, revolta elevilor împotriva profesorilor și a copiilor împotriva părinților : „Copiii pe propriii lor părinți ! Copiii pe propriii lor părinți ! Sfîrșitul lumii !" — după cum exclamă un locatar din casa de pe strada Mendeleev nr. 6 — constituie cîteva din „petele" pe care proza lui Tendreakov le descoperă pe discul „soarelui" literaturii „neconflictuale". Viața trebuie „curățată să lucească, nu alta !" propune, pretinde tînărul anchetator din *Răsplata*. „Viața nu o putem curăța, Sulimov — răspunde interlocutorul său, profesorul Arkadi Kirillovici, dar stă în puterea noastră să arătăm ce e bine și ce e rău în această viață chiar dacă nu-i încă atît de curățată încît să lucească." Într-adevăr, viața nu poate fi curățată „pînă la luciu", ca un samovar. E prea complicată pentru o asemenea gospodărească operație. Ca și oamenii, prea complicați și ei, „cu secrete", cum zice un personaj al lui Tendreakov. Și în plus, foarte diferiți : „Ce diferiți sîntem !" — se minunează cu inocență o adolescentă din *Noaptea unor absolvenți* (Nu de aici se nasc și conflictele dintre oameni ?). Complicată e și problema libertății, atunci cînd ea nu e expediată printr-o tratare superficială, demagogică. Libertatea e un drept, e un bun, dar în același timp (izvorul dostoievskian al reflecției se simte din plin) e o forță care poate depăși uneori limitele omului nu în-

deajuns de călit : „În zilele noastre — spune un personaj din *Eclipsa* — e mai ușor și mai comod să fii rob. Libertatea e un ocean deschis unde vîntul bate din toate părțile și uneori te scutură zdravăn. Puțini rezistă.". Și totuși lupta nu e pierdută în primul rînd pentru că (alt ecou dostoievskian) „Nu există pe lume oameni cu totul răi. Abia acum am înțeles acest lucru", mărturisește Kolea Koreakin, ucigașul tatălui său, Rafka Turbatu, în existența de brută a căruia fiul cu mîinile pătate de sînge descoperă — „abia acum" — momente de tandrețe (față de el, față de pasărea numită aușelul etc.). Nu degeaba Rafka vine de la Rafail ! O amintire de front a lui Arkadi Kirillovici Pamiatnov, fost căpitan de gardă, încercuiește o scenă memorabilă : la Stalingrad, adică tocmai acolo unde cele două tabere în luptă ajunseseră la un paroxism al vrăjmășiei, incendiul spitalului prizonierilor germani îi apropie pe aceștia de ruși ; într-un unic elan spontan, uitînd ca prin minune de război, cu toții se străduiesc să stingă flăcările și să salveze rănițiii. Acum înțelege Arkadi Kirillovici că „nimic nu va stîrpi omenescul din oameni" și decide să devină pedagog. Comentînd parcă acest episod retrospectiv din *Răsplata*, un alt pedagog, Nikolai Stepanovici Ecevin din *Șaizeci de lumînări* observă „cît de mult depind oamenii unul de altul". Cît de mult, într-adevăr, dacă un banal incendiu pierdut în uriașa vîlvătaie a războiului îi înfrățește pînă și pe inamicii cei mai înverșunați. Binele trebuie să învingă răul așa cum viața învinge moartea. Cine vrea să se convingă *definitiv* de talentul magistral al lui V. F. Tendreakov să citească (la începutul *Eclipsei*) formidabila descriere a unui formidabil cor batracian, audiat de eroul și eroina romanului ieșiți la marginea orașului, lîngă un eleșteu, ca să observe eclipsa de lună. Micul comentariu la nocturnul concert ne transpune însă din registrul pitorescului ilar în cel al gravității filozofice, putînd servi ca deviză a întregii proze a scriitorului : „Ce contează o moarte oarecare atunci cînd patima vizînd continuarea vieții pe pămînt este atît de puternică".

Cele „Șaizeci de lumînări" semnifică nu numai vîrsta, ci și sărbătorirea omagială a eminentului profesor de istorie Nikolai Stepanovici Ecevin. O sărbătorire deopotrivă colegială și oficială, cu discursuri și articole în presă. Din toate colțurile țării sosesc scrisori și telegrame de felicitare și mulțumire, expediate de foști elevi de ai săi, aparținînd diferitelor generații. Potopul textelor eu-

forizante ridică însă la suprafață o epistolă ce nu seamănă deloc cu celelalte : în ea, un alcoolic declarat, fost și el elev al lui Ecevin, îl învinuiește pe profesor că i-a distrus viața și îl amenință pur și simplu că o să-l ucidă. Stupefiat, eroul se gîndește să se adreseze miliției, dar nu îndrăznește să facă pasul de teama ridicolului. Într-adevăr, pe cine să acuze (scrisoarea nu era semnată) ? Are anumite bănuieli, firește, dar unul din cei suspectați, unul dintre cei mai recalcitranți elevi pe care i-a avut vreodată și cu care, acum, se întîlnește întîmplător, a devenit între timp, după cum e nevoit s-o constate, un om de treabă. Un bătrîn dascăl respectabil și respectat, cu merite unanim recunoscute, este amenințat cu moartea de un necunoscut (despre care nu se știe decît că i-a fost elev). Premiza polițistă a narațiunii servește însă drept impuls pentru „săpături" psihologice, pentru examinarea (auto-examinarea) conștiinței personajului principal. „Astăzi, toată ziua m-am ocupat de săpături, mi-am dezvelit, strat după strat, conștiința, am scos la suprafață urîciuni pietrificate", mărturisește Ecevin. O prestanță exterioară fără cusur începe astfel să se fisureze și să se surpe. Fire nobilă, exigentă față de alții și *față de sine*, profesorul exagerează, desigur, culpabilizîndu-se. Însă dacă nu „urîciuni", greșeli tot descoperă în trecutul și în prezentul lui. O asemenea „greșeală a ta", se acuză eroul, reprezintă, de pildă, Lena Șorohova, cea mai bună elevă actuală a lui Ecevin. La o lecție despre Ivan cel Groaznic, Lena justifică senină cruzimile țarului („a ucide niște oarecare" i se pare firesc atunci cînd e vorba de mersul înainte al istoriei). Înseamnă că el a educat-o să gîndească astfel, lucru pe care-l înțelege acum, îngrozit, pedagogul. În plus, excepționala elevă nu pare a avea nici o preferință anume, nici o vocație. Nu prea știe ce are de gînd să facă în viitor. Nici în familia profesorului lucrurile nu merg bine. De soție, Nikolai Stepanovici s-a îndepărtat demult și definitiv („Tu ești un om bun sau rău ?" îl întreabă ea odată, dînd parcă glas propriilor lui îndoieli), iar una din fetele lui, Vera, marea dragoste a tatălui, este nefericită (cîndva, în copilărie, mergînd în pădure după ciuperci, Vera descoperise un exemplar uriaș, monstruos : norocul la ciuperci aduce necaz, se zice în popor, și eroinei chiar i-a adus !). Dar „săpăturile" care ating amintirile cele mai dureroase coboară pînă în epoca tinereții eroului. Ca intelectual, Ecevin, fiul unor oameni sărmani din satul Karasino, este în întregime creația lui Graube, admirabil pedagog, învățătorul școlii construite în acel sat din banii

fratelui său, un milionar filantrop. În același timp, discipolul lui Graube este mai mult decît prieten cu unica fiică a acestuia, Tania. Sosirea în localitate a lui Sukov, mesagerul vremurilor noi, un om sincer, cinstit, dar plin de teorii stîngiste, complică subit lucrurile, împingîndu-le spre un deznodămînt tragic. Sukov îi cere tînărului Nikolai, aliatul său firesc prin originea socială comună, s-o rupă cu Tania și s-o convingă să „se ridice împotriva lui taică-său". Naivul adolescent se execută, dar fata refuză categoric : „Dacă vor începe copiii să-și nege părinții... lumea va degenera", afirmă cu o solemnitate aproape biblică Tania. Ecevin își amintește acum de cuvintele ei, *acum* cînd el este amenințat de un fost elev al său să fie ucis : „Mai mare decît această crimă e numai paricidul", reflectează cu amărăciune eroul. În cele din urmă, „cazul" Graube este discutat la o adunare generală și Ecevin, care îi datora totul, se ridică împotriva binefăcătorului său. Graube se sinucide, iar Tania pleacă din sat. Dar autorul scrisorii amenințătoare ? El își face în sfîrșit apariția, îl pîndește și îl urmărește pe profesor pe stradă, obligîndu-l să intre cu el într-un restaurant. „Fusese cel mai obișnuit dintre elevii mei", își amintește dascălul terorizat de un bărbat acum de mult matur, pe nume Serghei Kropotov. Acesta depune pe masă o „pungă misterioasă" și începe să-și desfășoare rechizitoriul. N-o să-l rezumăm, ca să nu stricăm plăcerea lecturii. Fapt e că din acuzațiile lui Kropotov se configurează într-adevăr, de data aceasta în condițiile istorice ale primilor ani postbelici, nu foarte liniștiți nici ei, o vină (chiar dacă din intenții bune) a profesorului. Din cauza acestuia ar fi început decăderea sa, pretinde alcoolicul Kropotov. Kropotov nu se hotărăște să-și ucidă fostul dascăl, căruia îi lasă, la plecare, „punga misterioasă", „cadoul", ca să se suprime el însuși. Ajuns acasă, Ecevin contemplă revolverul „dăruit" de fostul său elev și chiar îi îndreaptă țeava spre frunte. „Nagan"-ul nu va trage însă, învins, ca să spunem astfel, de „stiletul marinăresc" aflat de multă vreme în posesia profesorului și care aparținuse lui Grișa Buhalov, un alt fost elev al lui Ecevin, căzut în chip eroic în război.

Eclipsa, cea mai întinsă narațiune, de aproape 300 de pagini, a prezentului volum Tendreakov, un roman deci în toată puterea cuvîntului, este o poveste de dragoste consumată între două eclipse de lună (prima — parțială — avînd loc la 4 iunie 1974, a doua—totală—la 29 noiembrie a aceluiași an). Povestea unei iubiri nefericite, neîmpărtășite niciodată cu adevărat de *ea*, în

ciuda consimțămîntului la mariaj și a mariajului efectiv, deși de scurtă durată (un mini-mariaj, ca să spunem astfel). „Cu o eclipsă de lună începuse atunci și fericirea mea", își amintește *el.* „Luna ne unise" ; „De la o eclipsă de lună începuse totul la noi, cu o eclipsă s-a terminat." O dragoste stînd sub semnul nefast al lunii schimbătoare, de care se temea, cîndva, Julieta. Schimbătoare, mai bine zis, indecisă, neștiind de fapt ce vrea, este în romanul lui Tendreakov femeia. Bărbatul rămîne pînă la capăt neclintit în sentimentele sale, el a optat o dată pentru totdeanua, definitiv. Un îndrăgostit din alte timpuri, s-ar spune : „îi eram rob", recunoaște eroul-povestitor, uimit el însuși de „acea invizibilă dependență în care mă aflam față de această fetișcană". Pătimașul, fidelul și răbdătorul îndrăgostit se ascunde însă sub o înfățișare cît se poate de serioasă, ba chiar prozaică, de o solidă normalitate (lui Tendreakov plăcîndu-i să răstoarne aparențele !). Băiat de la țară (el este acel prim născut postbelic în satul său de baștină), absolvent al unui institut de pedologie și agrochimie, Pavel Krohaliov este un tînăr (n-are decît 29 de ani) om de știință, un cercetător realist specializat în problema azotului (element de importanță vitală pe care îl primim însă nu din aer — molecula de azot atmosferic fiind indestructibilă — ci din pămînt, prin plante, prin carnea animalelor). Krohaliov se ocupă (iată cu ce se ocupă Romeo în secolul XX) cu „studierea comportamentului unor organisme infime din sol", încercînd să provoace la existență o superazobacterie. Și totuși, acest tipic om de știință, corect, disciplinat, supunîndu-se în chip exemplar datelor lumii obiective, nutrește în secret vise îndrăznețe, himerice, dintre acelea pe care un savant ce se respectă și le ascunde cu grijă : „dintr-o eprubetă încerc să pescuiesc un peștișor de aur care să-i facă pe oameni ceva mai fericiți", mărturisește el odată femeii iubite. Eroul imaginează chiar (în linia prozei științifico-fantastice pe care V. F. Tendreakov a ilustrat-o, de altfel) roboți cu mușchi, hrănindu-se cu azot, „bioroboți" etc. Dincolo de răceala cercetătorului științific, Pavel Krohaliov e un *pasionat,* deopotrivă în muncă și în dragoste : „Munca mea e și pasiunea mea... unica pînă la apariția Maiei", spune eroul. Noua pasiune îi „destabilizează" însă viața ce luase deja, în pofida vîrstei, un curs precis, ce părea definitiv. Pavel se simte *„otrăvit"* de femeia pe care o divinizează.

Maia (Maika) Șkanova reprezintă o creație artistică excepțională a scriitorului. Cu toată aparența de „ființă slabă" care

parcă mereu „implora ajutor", cu toată acea „frîngere amară" a buzelor, Maia este o ființă capricioasă, voluntară, capabilă să-i fascineze pe toți — pînă și pe milițienii care se „muiau" brusc în fața ei ! Chipul cu „masca de martiră" al eroinei ascunde — după cum spune Pavel, „robul" ei — „un dictator". Orgolioasă, instabilă, de o fragilitate am spune furtunoasă, evitînd calmul, Maia (studentă la pedagogie) trece de la pasiunea pentru clasicul Pușkin la aceea pentru pictorii Bosch și Picasso. Îi plac tablourile acestora, deoarece, privindu-le, „mă ia cu groază", explică ea. Maia e un admirabil personaj ambiguu. Într-adevăr, e greu de spus ce este ea : o răsfățată sau o neliniștită ? „o fire extravagantă", cum o caracterizează propriul ei tată, o prințesă mofturoasă sau o căutătoare de adevăr, o idealistă ? Ea îl apără pe don Quijote polemizînd cu pozitivistul ei soț, așa cum apără în general dreptul oamenilor la iluzii. Iluzia că nu vom muri ne este, de pildă, absolut necesară, argumentează eroina. Precum Maia „destabilizase" viața lui Pavel Krohaliov, acceptînd dintr-o dată, printr-un capriciu suveran, să se mărite cu el, Goșa Ciugunov i-o „destabilizează" pe a ei. Sau, poate, dimpotrivă, i-o *stabilizează*. Căci și Goșa e la rîndul lui un personaj ambiguu. Cu un an și jumătate în urmă față de prezentul acțiunii, Pavel îl întîlnise întîmplător într-un restaurant, necunoscutul mărturisindu-i cu franchețe că nu se ocupă cu nimic și că nu are nici un ban în buzunar : „Călătoresc. Privesc lumea." Abandonase în anul IV Institutul economic pentru că, afirmă el, a înțeles că „eram pregătit să fiu subordonat cuiva și la rîndul meu să am subordonați". Hotărăște ca din acel moment să trăiască „liber ca pasărea cerului" : „nu e legat de nimic ; nu e dator nimănui nimic, se mulțumește cu puțin, e independent și liber !". „O libertate dospită pe indiferența față de alții", îi replică Pavel, oponentul său în roman în toate planurile. Ca Mîșkin și Alioșa Karamazov, Goșa nu se sfiește să ceară de la alții, fără a insista însă : „Dacă oamenii ar înceta, dintr-o falsă jenă, să se adreseze unul altuia pentru ajutor, atunci n-ar exista nici posibilitatea ca cei despre care vorbeam să manifeste bunătate", susține Goșa cu abilitate și chiar nu fără ceva dreptate ; „un anarhist pașnic", un filozof în felul său, ascultînd jeluirile oamenilor necăjiți și mustrîndu-i pentru greșelile lor : „Deschid oamenilor ochii asupra lor înșiși" (asta face el, asta e munca lui, cu sau fără ghilimele), acest „prooroc proaspăt ivit" (cum îl numește ironic savantul Pavel) pledează pentru ideea că „toți trebuie să credem în ceva

unic" ; „nu prezenta parazitismul drept spirit de sacrificiu", își apostrofează Pavel Krohaliov cunoștința de care nu reușise nicicum să se apropie, deși aceasta fusese un timp găzduită de el. Este însă Goșa pur și simplu un parazit ? Maia e de altă părere (autorul mai vechii povestiri, din 1958, *Icoana făcătoare de minuni,* se „abține" acum, lăsîndu-și personajele să se prezinte singure și să se caracterizeze unele pe altele). Atrasă de la început de ideile lui Goșa, eroina se îndrăgostește pînă la urmă de el, își părăsește soțul prea „cumințel", i se pare ei, pentru celălalt, împreună cu care îi ajută pe oamenii cu probleme, pe cei necăjiți. Maia pare fericită : „Am găsit ce căutam", declară ea ; „Pe mine m-am găsit" : „pentru mine — continuă eroina — nu el (Goșa, n.n.) anume este principalul, ci tot ce este în jurul lui... Mi-a dăruit o altă lume !", „mi-a dezvăluit că e posibil (...) să te scalzi în iubire" ; acum, susține Maia, eu „nu iubesc doar un singur om, iubesc întreaga lume". Transformarea, exaltarea eroinei sînt autentice ? Sau reprezintă ele doar un capriciu trecător ? Convingerile lui Goșa sînt sincere ? După cum am mai spus, scriitorul nu răspunde direct acestor întrebări, lăsîndu-și cititorii să se descurce singuri cu ele. Fapt e că finalul îi surprinde pe Maia și Goșa strîns uniți. Iar pe „pozitivistul" Pavel Krohaliov, părăsit de soție și cu probleme la institut (unde e pe cale să izbucnească „marele scandal") — jalnic, aproape nebun. O ultimă încercare de a se explica consfințește despărțirea Maiei de soțul ei. Cîndva, Pavel îi spusese eroinei : „sînt un cadavru viu fără tine". Astfel pare într-adevăr eroul la sfîrșitul romanului. Probabil însă că tînărul savant va găsi în el puterea de a se reîntoarce la prima lui pasiune : știința, la azotul și organismele infime din sol producătoare de azot. Oare nu pentru materialismul lui excesiv, exclusiv, a fost el atît de greu pedepsit ? Căci *Nu numai cu pîine,* pentru a cita titlul unei cărți mult citită astăzi în Uniunea Sovietică, se hrănește omul.

Vis-à-vis de casa în care au locuit ca soț și soție Pavel și Maia, într-o noapte, un elev de clasa a IX-a își omoară tatăl alcoolic, călăul de o viață al mamei băiatului. Dimineața, în mulțimea adunată în fața imobilului crimei, eroii din *Eclipsa* nimeresc în raza privirii lui Arkadi Kirillovici Pamiatnov, dirigintele elevului ucigaș, unul din personajele principale ale romanului următor, *Răsplata. Răsplata* amplifică incidentul de abia pomenit din *Eclipsa,* fiind un roman psihologic pseudo-polițist, în care se caută nu făptașul propriu-zis — acesta, Kolea

Koreakin, un adolescent de nici 15 ani, „slab, aproape străveziu", se autodenunță imediat după săvîrșirea crimei, bătînd la ușa vecinului lor de bloc Vasili Petrovici, tatăl Soniei, colega și prietena sa — ci făptașii morali, autorii indirecți ai paricidului. „Se caută" nu e tocmai expresia potrivită, deoarece aceștia din urmă, departe de a încerca să se ascundă cu disperare, dimpotrivă, se îmbulzesc să iasă în față, la vedere, acuzîndu-se cu zel, asediindu-l („aici se invită ei singuri") pe tînărul anchetator Sulimov, care, în cele din urmă, se simte și el... vinovat față de băiat. O adevărată întrecere la căință *á la russe !* Vinovat se consideră înaintea tuturor profesorul Arkadi Kirillovici Pamiatnov (primul care vine de altfel la locul crimei) pentru că „un elev al său și-a ucis tatăl !" Incredibila întîmplare din strada Mendeleev nr. 6 reprezintă pentru pedagogul de excepție, apreciat și stimat de toată lumea, din *Răsplata* (înrudit în multe privințe cu cel din *Șaizeci de lumînări*), care inițiase în școală „o complexă întrecere pentru cîștigarea demnității" între elevi și care „credea că de la el pleacă în lumea largă oameni frumoși la suflet", și o tragedie personală, eșecul pe cît de neașteptat, pe atît de catastrofal al unei remarcabile cariere profesorale. Acuzat din exterior cu îndîrjire de Vasili Petrovici Potehin, fostul său „discipol" pățit : „Mai rău le faceți oamenilor", „Stricați oamenii cu istorioare frumoase despre buna comportare", învățîndu-i pe copii să se pună de-a curmezișul vieții („O așchie n-are cum stăvili un rîu"), „cît sînteți de periculos", îi azvîrle profesorului în obraz fostul inginer care cîndva, sub imboldul nobilelor idei ale învățătorului său, voise să apere dreptatea la locul lui de muncă și se trezise „pe dinafară", „pe linie moartă" (acum scrie „facturi pentru repararea rețourilor cu gaze"), Arkadi Kirillovici se culpabilizează în chip ferm din interior, înțelegînd că a fost propovăduitorul unui idealism moral livresc, aseptic, rupt de viață — sfiindu-se s-o arate cum e ea uneori : „necurățată, nespălată", străduindu-se „să-și protejeze elevii de murdăria lumii". A vrut să-și modeleze elevii după manechinele unor modele literare ilustre, îndemnîndu-i să nu se împace cu răul, să fie necruțători față de el etc. „Lecția" predată de dirigintele său Kolea Koreakin și-a însușit-o atît de bine, încît nu s-a putut împăca nicicum cu răul întruchipat de abrutizatul lui tată, nimicindu-l fizic : „D-voastră ne-ați învățat... Luptați cu ticăloșia — asta ne-ați învățat !" îi spune Kolea, deja arestat, dirigintelui. Nu și-ar fi omorît totuși părintele dacă n-ar fi existat Sonia,

colega de clasă de care se îndrăgostise cu cîțiva ani în urmă, intrînd de atunci, el, un fost „elev dificil", pe un „făgaș normal". De n-ar fi fost ea și rușinea față de ea (că are un asemenea tată, că îi tolerează la nesfîrșit brutalitatea etc.), n-ar fi pus mîna pe armă. Rolul Soniei în transformarea în bine a eroului conține, ca un sîmbure otrăvit, și rolul ei în comiterea crimei. La acest din urmă rol vom reveni. Vinovată se simte, firește, Anna, mama lui Kolea: doar din pricina ei, chinuită cu sălbăticie de soț vreme de optsprezece ani, și-a ucis fiul tatăl! Se gîndește să ia asupra ei crima: „Toți am greșit, toți! Și pentru greșelile noastre numai Koliuha singur o să răspundă. De ce?! De ce el și nu eu? Unde e dreptatea?" — se revoltă mama. Pe drept cuvînt, din moment ce — după cum spune tot ea — „A fiert într-un iad băiețașul ăsta". Vinovate se socotesc și bătrîna mamă a lui Rafail (nu și-a iubit niciodată fiul „însemnat de satana", și îl socotește „vinovat de tot", inclusiv de moartea sa și de crima fiului său: „Nu-l lăsați să-i nenorocească pe alții!" — exclamă mama lîngă cadavrul feciorului ei), și Liudmila Puhova, femeia de care Rafka fusese îndrăgostit și care, măritîndu-se din interes cu altul, i-o aruncase în brațe pe nedorita Anna, prietena ei. Vinovați sînt de asemenea colegii de clasă ai lui Kolea, care tind (contaminați la rîndul lor de acel idealism nociv) să justifice crima: „Kolea a ucis în numele vieții", afirmă unul din ei; „judecă greșit, încep să creadă că viața poate fi perfecționată prin crimă", se alarmează profesorii. Este transparentă aici aluzia scriitorului la ideea lui Raskolnikov, la pretinsul drept de a ucide în numele „binelui". Campioana acestui punct de vedere este în roman Sonia, opusa Soniei din *Crimă și pedeapsă* („Smeritele" dostoievskiene au devenit inclemente). Tu ai făcut „ceva groaznic" — „dar drept", decide Sonia tendreakoviană; tu ai omorît „un călău". „Călăul sînt eu", răspunde Kolea pe cale de transformare. „Acum sînt mai rău decît el. Nici nu mă pot compara". În solitudinea de meditații tensionate ale arestului, adolescentul se modifică, modificîndu-și relațiile cu defunctul. Se produce o schimbare de semn în sentimentele față de tatăl său, pe care acum începe să-l iubească; dimpotrivă, pe mama e parcă supărat, „doar din pricina ei înșfăcase el arma"; în orice caz, acum nu-i poate fi milă decît de tata (nici de el însuși, nici de mama sa): „acum el nu-l mai socotea dușman pe tatăl, acum, cînd tatăl nu există,

nu mai avea pentru ce să-l urască". În celula sa, Kolea așteaptă să vină El (Tatăl) și, uneori, acesta vine — halucinații consolatoare — pentru a sta de vorbă cu fiul ce l-a răpus. Relațiile eroului cu Sonia intră în criză tocmai cînd băiatul avea mai mare nevoie de ea. Sonia e convinsă că el a ucis nu un părinte, ci o brută, în vreme ce paricidul e oripilat de paricid. Kolea o alungă pe Sonia, îi cere să plece, iar Soniei i se pare că acum ea nu îl mai iubește, ci îl urăște pe Kolea: „nu era un erou, ci un laș, s-a pleoștit, a trădat-o", crede această Sonia care raționează ca Raskolnikov! „Deodată îmi spui că ești pentru crimă! Tu! Sonia!" — strigă consternat Kolea. Treptat însă eroina începe să înțeleagă poziția eroului și să se rușineze de a ei. Cu aceasta, lista vinovaților nu s-a încheiat. Oameni care au trăit cu ani și ani în urmă au cioplit, parcă la întîmplare, dar în fond convergent, stînca destinului Koreakinilor, tatăl și fiul. Copil din flori, conceput cu un flăcău dintr-o familie deschiaburită, Rafka „a fost o năpastă" pentru maică-sa pînă să vină pe lume („pui de chiabur" îi ziceau sătenii încă înainte de a se fi născut). În „anii de foame" femeia l-a crescut singură pe Rafail, care în viața lui n-a iubit decît pe Liudka Krasnuha (devenită Puhova) și pe cîinele Piratka. (În celulă, Kolea își amintește însă și de unele scene blînde, duioase cu tatăl său). Deși avea „mîini de aur", fiind meșter tinichigiu (repara automobile cîștigînd bani buni), Rafka devine, și cu ajutorul alcoolului — Rafka Turbatu: „s-o născut din întîmplare și-o murit pe neașteptate, pe tat-su nu l-o cunoscut și s-o prăpădit de mîna lu fi-su... Așa viață!" — rezumă lucrurile bătrîna mamă la căpătîiul mortului; „nici el singur... nu se iubea", spune Kolea despre tatăl său, amintindu-și că acesta a vrut odată să se spînzure. Deși fiul l-a prevenit de mai multe ori că o să-l omoare (pentru că îi chinuia mama), tatăl n-a ascuns arma, de parcă ar fi voit ca băiatul să-l împuște. „Vreme de cîteva decenii mai mulți oameni au grămădit faptă peste faptă, punînd temeliile unei crime", trage concluzia anchetatorul Sulimov. Însă „trecutul n-ai cum să-l tragi la răspundere, va fi judecat numai băiatul". De aici sentimentul de nemulțumire și vinovăție al anchetatorului însuși. Cum va ieși Kolea din colonia pentru criminalii minori? — se întreabă Sulimov. Oare nu cumva mai rău decît taică-său? Sfîrșitul romanului îl surprinde pe profesorul Arkadi Kirillovici, a cărui viață „orînduită, statornică" fusese dată peste cap printr-o împușcătură, căutînd o tri-

bună, o tribună a auto-acuzării ; el îi cere lui Sulimov să-l citeze ca martor la procesul lui Kolea ; pentru că, după cum îi spusese odată profesorul elevului său, „Vina ta este vina *noastră* (s.n.) !"

Oarecum sub nivelul celorlalte, ca valoare artistică, narațiunea *Noaptea unor absolvenți,* cea mai didactică din unghiul mediului evocat, reia procedeul — îndrăgit de autor — al răsturnării imaginii consacrate. După banchetul de absolvire a clasei a X-a (ultima în sistemul de învățămînt mediu sovietic), cu alocuțiuni solemne și degajate discuții pe grupuri (banchet în cursul căruia deconcertează „strania cuvîntare" a Iulecikăi Studionțeva, cea mai bună elevă a școlii mărturisind pe neașteptate că nu știe ce drum să aleagă, că nu iubește nimic în mod deosebit), șase proaspăt absolvenți, trei băieți și trei fete (printre ele și premianta înecată la mal, Iulecika) hotărăsc să-și petreacă noaptea sub cerul liber, undeva la marginea orașului, lîngă un monument. Acolo, unul din ei, Ghenka Golikov, propune un fel de joc al sincerității depline, ultime, de despărțire : să spună fiecare, pe rînd, ce crede cu adevărat despre fiecare. „Să nu ascundem nimic, copii. Tuturor verde-n față !" Cel ce propusese jocul se propune și ca prim „acuzat", postîndu-se în fața băncii pe care se înghesuie cei cinci colegi — „Judecătorii". „Domnilor jurați, li se adresează în glumă Ghenka : procesul poate începe !" Din ceea ce știm deja despre personaj, jocul îi convine de minune lui Ghenka Golikov. Frumos, puternic, maestru în sambo spre spaima huliganilor din cartierul „India" (de la indstroi = construcții individuale), Ghenka, „gloria orașului, apărătorul celor slabi și obidiți" (l-a învins pînă și pe Iașka Topor, fost pușcăriaș, căruia i se supunea întreg cartierul), este un fel de cavaler fără pată și prihană (îndrăgostit de frumoasa Natka Bistrova și de care e îndrăgostită Iulecika). Și totuși, posesorul atîtor calități e pur și simplu masacrat de colegii săi (inclusiv de Natka și Iulecika), fiind învinuit de insensibilitate, egocentrism, conformism, invidie, sterilitate sufletească etc. etc. Surîzător la început, pierzîndu-și treptat calmul, înfuriindu-se de-a binelea în cele din urmă, Ghenka trece la ofensivă, acuzîndu-și la fel de necruțător acuzatorii. Apoi pleacă, în plină noapte, o noapte încărcată de primejdii. Căci, cu excepția celui în cauză, toți știu că Iașka Topor pusese la cale un atac împotriva biruitorului său. Ura tuturor împotriva lui Ghenka e însă în acel moment atît de intensă, încît la plecarea lui nimeni nu se

decide să-l prevină. Neștiutorul erou se duce drept în gura lupului. Dar ura începe să se topească. Prima cedează Iulia, care, atrăgîndu-l de partea ei pe un alt coleg, propune ca Ghenka să fie de îndată prevenit. Frumoasa Natka, rănită de o scandaloasă, în ce o privea, mărturisire a lui Ghenka, rămîne însă neînduplecată, amenințînd să-l „toarne" lui Iașka pe cel ce l-ar avertiza pe colegul lor. Și totuși pînă la urmă cu toții se dezmeticesc, își vin în fire, amintindu-și de faptele bune și de trăsăturile într-adevăr frumoase ale lui Golikov. Imaginea lui inițială începe să se refacă, dar complexitatea acestui tînăr aparent dintr-o bucată, a omului în general a fost deja sugerată, introdusă în ecuație, luată în calcul. Cei cinci se căiesc acum. Și cea care pleacă să-l caute pe amenințatul Ghenka e însăși frumoasa și mîndra Natka !

În paralel, cîțiva profesori retrași în cancelaria școlii sub impresia neplăcută a cuvîntării Iuliei Studionțeva, analizează critic sistemul de predare și propria lor activitate, polemizează, își aruncă unii altora învinuiri grele. Narațiunea alternează capitolele „cu profesori" cu cele „cu elevi". *Noaptea unor absolvenți* e o „noapte furtunoasă" deopotrivă pentru proaspeții absolvenți și pentru foștii lor profesori. Unul din aceștia din urmă spune la un moment dat : „O literatură care nu emoționează (...) e o absurditate la fel ca, să zicem, o sobă care nu încălzește".

Proza lui V. F. Tendreakov *emoționează* și, nu o dată, zguduie prin dramatismul scrutării fără menajamente a realității și prin gravitatea cu care ridică deloc ușoare probleme îndemnîndu-ne la reflecție. Cele patru ample narațiuni cuprinse în volumul de față confirmă în autorul lor pe unul din remarcabilii prozatori sovietici ai perioadei de după război.

VALERIU CRISTEA

Care dintre noi știe câți oameni
a nedreptățit el...

K. ČAPEK

Șaizeci de lumînări

1

ÎN SALĂ A FOST STINSĂ LUMINA și muzicanții restaurantului — bateristul, violonistul, pianistul, cunoscuți în oraș sub numele comun Trio Jorki — au atacat marșul solemn. Prin ușa larg deschisă, iluminată parcă dintr-o altă lume, și-a făcut apariția în întunericul festiv, plutind ca un mănunchi de flăcări, un tort cu lumînările aprinse. Boabele aurii, tremurătoare ale flăcăruilor, lumina nefirească, roșiatică, parcă de peșteră, sclipirea neliniștită a candelabrelor de sticlă și fruntea socratică a bătrînului ospătar...

Șaizeci de lumînări pe un tort jubiliar. Ce impresionantă priveliște !

Ospătarul cu frunte de Socrate a așezat în fața mea tortul pîlpîitor. Și din nou m-a uimit abundența lui învîlvorată : șaizeci de lumînări adunate la un loc !

Abia ieri, pe bulevardul Tinereții trecea un om obișnuit, purtînd pălărie cenușie de fetru și un palton lung, bleumarin ; un om în vîrstă, onorabil, dar nu într-atît, încît, la momentul începerii pauzei de prînz, vînzătoarea de la chioșcul de coloniale să nu cuteze a-i trînti în nas ferestruica : „Dumneavoastră sînteți mulți, iar eu îs una !“ Ieri eram un simplu profesor, cum sînt mii în orașul nostru.

Astăzi, în prima pagină a ziarului orășenesc a fost înserat portretul meu : năsos, cu smocurile sprîncenelor zburlite a nedumerire, cu obrajii pungiți și zbîrciți. Vreme de șaizeci de ani nimeni nu m-a remarcat dintre

ceilalți, iar acum o săptămînă s-a constatat deodată că eu nu sînt un simplu profesor, ci cel mai vechi, că nu sînt un orășan ca oricare, ci unic în felul său.

Orașul nostru, Karasino, este un oraș tînăr, chiar foarte tînăr. Vreme de mulți ani și-a trăit nașterea furtunoasă și creșterea impetuoasă, a trăit printre schelele construcțiilor, în noroaiele vîscoase greu de străbătut, în haosul panourilor de beton, al țevilor azvîrlite, în mormane de cărămidă sfărîmată. În sfîrșit, șantierul împreună cu noroiul greu de biruit s-a deplasat spre margini, iar orașul a luat ființă. Poate că el nu se număra printre mîndrețile țării, dar avea tot ce e propriu unui oraș : case cu multe etaje, cu balcoane și chiar cu loggii, vitrinele magazinelor ieșind pînă pe caldarîmuri, străzi drepte, largi, cu semafoare, treceri de tip „zebră", agenți de circulație cu centuri albe. Avem astăzi două Palate ale culturii, vreo zece cinematografe, o bază nautică, restaurantul „Cristal" cu ultramoderna muzică de jazz a fraților Șubnikov, în limbaj popular — Jorki.

Orașul Karasino a apărut, și asta a devenit un fapt evident pentru celelalte orașe ale țării și chiar pentru el însuși. Îi lipseau doar tradițiile proprii, eroii săi. Nu eroii constructori — macaragii, excavatoriști, montori, zidari — ci eroii-localnici, eroii-cetățeni.

Și uite că eu, un dascăl de rînd, unul dintre mulți alții, Nikolai Stepanovici Ecevin, m-am pomenit erou.

Împlinisem șaizeci de ani. Secția de învățămînt a orașului a trimis hîrtii corespunzătoare la instituții corespunzătoare : să fiu onorat, decorat, să mi se acorde un titlu. Iar acolo sus, cînd s-au studiat hîrtiile trimise despre mine, careva dintre zeloși s-a mirat :

— Ia stați, aici scrie că el s-a născut în Karasino.

— Da, este localnic.

— Și a trăit el acolo toți cei șaizeci de ani ?

— Dacă nu socotim cei cîțiva ani de studii la institutul pedagogic.

— Dar aici scrie că lucrează neîntrerupt de patruzeci de ani la școală. La ce școală a lucrat ? Ce, în satul Karasino a fost vreo școală ?

— A fost, și, închipuiți-vă, una vestită-n întreaga Rusie. De fapt, într-o oarecare măsură ea există și pînă astăzi.

Așadar, tînărul oraș Karasino nu e fără origini, nu e lipsit de neam, s-a găsit un martor și participant la istoria lui. Eu sînt un fel de străbun al orașului, primul lui cetățean.

Portretul meu este reprodus în gazeta orășenească, conducătorii de seamă, părinții orașului, s-au întrunit astăzi la jubileul meu în incinta restaurantului „Cristal". Cei trei Jorki intonează marșul solemn în onoarea mea.

Și cele șaizeci de lumînări sînt strînse într-un singur loc. Cîte un an de fiecare lumînare. Anii sînt presărați prin toată viața.

2

ONORURILE S-AU SFÎRȘIT, ziarul cu portretul meu — sprîncenele ca niște smocuri, nasul ca ciocul de graur — a fost uitat. După asta, probabil, ar trebui să anunț cu amărăciune : „Viața mea a continuat pe vechiul făgaș".

Da, da, cam așa se arăta să fie, pe cel vechi. Mă sculam, ca de obicei, la șapte, mă spălam fără grabă, mă bărbieream pe-ndelete, luam gînditor micul dejun sub privirea supusă, de iepuroaică a bolnavei și prea împlinitei mele soții. Apoi îmi scoteam pijamaua și, la fel, fără să mă zoresc, mă îmbrăcam cu dichis — cravata sub gulerul ce pîrîia de scrobit ce era, vesta, haina cu cusăturile albite de repetate curățiri, pălăria cenușie, mult purtată, dar păstrîndu-și forma, paltonul bleumarin, vechi, trainic, greu, cu aspect monumental.

Locuiesc cam departe de școală, dar folosesc rar mijloacele de transport. Dimineața îmi place să mă plimb fără grabă și uite că de cîțiva ani buni întîlnesc în drumul meu mereu aceiași oameni... Un bărbat obez, cu baston gros și cu mustăți răsucite á la Guy de Maupassant, îmbrăcat într-un fel de scurtă de uniformă ; un

tînăr deșirat, cu bărbuță roșcată și cu niște ochi catifelați, duioși, ce nu inspiră încredere ; o duduiță cu nasul ca un plisc de rață, care plimbă un buldog suplu și bălos, întîlnesc mulți, despre care mi-ar fi dificil să spun ceva, dar îi țin minte și, judecînd după expresia chipurilor lor, mă cunosc și ei.

Cînd pășesc pragul școlii mele și trec prin vestibul, pe lîngă pionierul de ipsos cu brațul înălțat, ceasul de la garderobă arată ora nouă fără șapte minute.

Șaizeci de lumînări au fost aprinse pe tortul jubiliar. Cîte un an de fiecare lumînare.

N-aș zice că înainte nu mă prețuiam — asta nu ! Sînt, într-adevăr, necesar, însă utilitatea mea se aseamănă cu cea a unui șurub de susținere, cum sînt multe.

Dar uite că m-am remarcat, ceea ce înseamnă că nu sînt chiar atît de stereotip. Mi-am permis să mă conving de acest lucru. Fiecare om este o individualitate, care nu se aseamănă cu celelalte. Ar fi bine ca fiecăruia să-i amintească din cînd în cînd cineva : „Ești un unicat ! Nu poți fi substituit prin nimeni și nimic !“

Ca oricare dintre noi, aveam și eu răuvoitorii mei (nu vreau să-i numesc dușmani — e prea mult !). Aș fi naiv să cred că toți aceștia au devenit dintr-o dată prietenii mei devotați. Dar mai înainte mă izbeam în permanență de ei — mă împungeau, îi împungeam. Acum însă nu-i bag în seamă, și o fac cu ușurință și cumva atotiertător...

Sărbătorirea mea a luat sfîrșit, ziarul care mă glorifică a fost uitat, a rămas totuși un sentiment înălțător. Mă gîndeam că valul acestui sentiment mă va încălzi pînă la capătul zilelor mele.

3

A TRECUT O LUNĂ ȘI CEVA. Doar o lună ! Mai continuau să-mi sosească scrisori și telegrame de felicitare. În unele colțuri ale țării, foștii mei elevi aflaseră

și ei că profesorul lor de la școală a împlinit șaizeci de ani.

Era într-o seară ; deasupra biroului meu ardea lampa. Cîteva scrisori se aflau deoparte, nu mă grăbeam să le desfac. Mai întîi se cuvenea să înghit zeama lungă a profesiei, și abia după asta să savurez pe-ndelete desertul.

Aveam în față micul teanc cu compunerile celor dintr-a zecea.

Eu predau istoria la clasele șapte-zece.

Mi-e dragă istoria. Cîndva, față de evenimentele demult trecutelor veacuri aveam o atitudine pătimașă, tinerească. Îl uram cu sălbăticie pe Sviatopolk cel Blestemat și îl veneram cu entuziasm pe Sviatoslav Igorevici. Toate secolele erau supraîncărcate cu prieteni și neprieteni ai mei personali. Eh, copilărească lipsă de indiferență : de ea suferă cam des pînă și unii istorici de renume.

Nu mai am demult o atitudine personală față de Sviatopolk cel Blestemat. De-i rău sau bun, asta-i o întrebare naivă. El e pur și simplu o parte a acelei vremi, a acelei vieți de demult, a acelui pămînt din care am provenit și eu, și dumneavoastră. Dacă Ivan Kalita ar fi fost un om plin de noblețe, e puțin probabil să fi reușit, sub asuprirea tătarilor, să închege puternicul cnezat al Moscovei. Lingușirea fără de scrupule, viclenia fără alegere au fost armele lui Kalita. De n-ar fi fost el, cine știe cît ar mai fi ființat stăpînirea tătărască și cum ar fi arătat acum Rusia noastră ?

Iubesc istoria așa cum este ea ! Orice s-ar întîmpla cu mine, cu țara, cu întreaga lume, eu știu de pe acum : nimic nu e nou sub soare, nimic nu mă miră. Iubesc istoria și îi determin pe elevii mei să o iubească în mod serios, nu copilărește.

O dată pe săptămînă ei trebuie să-mi scrie o compunere. Tema ei poate fi oricît de neașteptată. Conform programei, tu parcurgi revoluția din 1905, iar eu îți cer să scrii despre Ivan cel Groaznic. Tu ești dator să știi tot ce a precedat prin veacuri această revoluție, chiar și ceea ce s-ar părea să nu fi avut în nici un fel vreo legătură cu ea.

Sînt considerat un profesor necruțător, în schimb voi spune fără să mă laud : elevii mei întotdeauna uimesc la examene prin vastitatea cunoștințelor.

Teancul compunerilor clasei a X-a „A“ se află pe biroul meu. Fiecare afirmă, în general, la modul simplu : „Lupta lui Ivan cel Groaznic împotriva boierilor de neam a avut un caracter progresist...“

Compunerea lui Liova Bociarov. Întotdeauna o aștept, nu fac un secret, cu circumspecție.

Dacă alți elevi suferă de obicei de o insuficiență a capacităților, în schimb nefericirea lui Liova stă în faptul că este extrem de capabil, fenomenal de capabil. Pînă cînd profesorul izbutește să-i facă pe toți să înțeleagă, Liova nu mai poate de inactivitate. S-a dezvățat să fie atent la lecții, a încetat să-și facă temele pentru acasă. Încasează doiuri după doiuri fără să se sinchisească, ba chiar cu satisfacție, pentru ca într-un termen scurt, printr-un singur efort, să le corecteze victorios. Asta el numește „a juca poddavki“ [1]. Își găsise o distracție cam ticăloasă : citea acasă literatură specială, pentru ca la lecție să-l pună pe profesor, prin întrebări nevinovate la prima vedere, într-o situație cît se poate de idioată. Unii dintre profesori îl urau pur și simplu, ba s-au întîmplat chiar și încercări — ce-i drept, nedemne — de a-l pica la examene. Dar n-a ieșit ce ar fi fost de așteptat, căci, spre deosebire de majoritatea elevilor, Liova Bociarov iubea examenele cu pasiunea unui sportiv încredințat de invincibilitatea sa.

Anul trecut Bociarov, prin disprețul său ieșit din comun față de învățătură, contaminase întreaga clasă : disciplina a scăzut, rezultatele la învățătură de asemenea, trebuiau luate cele mai hotărîte măsuri. Au apărut părinții lui Liova : mama, secretară-dactilografă, tatăl, contabil, amîndoi grași, amîndoi timizi, tăcuți, cu aceeași expresie de ascunsă neliniște pe chipurile veștede. Sînt oameni dintre cei care niciodată n-au uimit pe nimeni prin îndrăzneala minții lor, niciodată nu și-au dat în

[1] Un joc, în genul celui de dame, în care cîștigă cel ce reușește să oblige pe adversar să-i ia toate pulurile.

petic din pricina surplusului de forțe, niciodată, nici măcar în gînd, nu s-au situat mai presus de alții. Mie mi-au spus cuvinte obișnuite : n-a mai rămas, chipurile, decît un an pînă la terminare, n-o să poată intra la institut... Dar eu înțelegeam și ce n-au rostit : „Merită oare să trăiești, dacă fiul ți se va dovedi un ratat ?...“

Compunerea lui Bociarov... De astă dată nu se distingea prin nimic de celelalte : „Lupta lui Ivan cel Groaznic împotriva boierilor de neam avea un caracter progresist...“ Plicticoasă, netedă, corectă, fără strălucire.

Caietul următor este al Zoiei Zîbkoveț. Ce s-a întîmplat ?... Doar o jumătate de pagină cu scris de fetiță.

„Circula în vremea lui (a lui Ivan cel Groaznic) o poveste, cum că el (Ivan cel Groaznic)... i-a luat unui diac soția, apoi, probabil, aflînd că soțul și-a exprimat nemulțumirea, a poruncit ca soția siluită să fie spînzurată deasupra pragului casei lui și să fie lăsat cadavrul în această stare două săptămîni ; unui alt diac i-a fost spînzurată soția deasupra mesei acestuia.“ (N. Kostomarov «Istoria Rusiei în biografiile celor mai de seamă oameni ai ei», vol. 1, pag. 418).

Un astfel de om nu putea să dorească oamenilor o viață mai bună. Chiar dacă el îi asuprea pe boieri, o făcea pur și simplu din răutate. Și chiar dacă a existat în vremea lui un oarecare progres, acesta nu este meritul lui Ivan.“

Și-atît.

Zoia Zîbkoveț, o fetiță urîtă, cu ochelari, de necomparat cu Bociarov, o fetiță la locul ei, silitoare, retrasă, tăcută și... mediocră.

Să o fi primit de la Bociarov, mai treacă-meargă, dar de la ea !... Nu degeaba se spune că în cuibul celui smerit s-a pus dracu la clocit : „Chiar dacă a existat în vremea lui un oarecare progres, acesta nu este meritul lui Ivan.“

Și pavăza din citatul lui Kostomarov...

Kostomarov este unul din acei istorici care sînt gata să-i facă o vină lui Ivan Kalita din faptul că nu e un mare înțelept și n-are noblețe, uitînd că istoria n-a progresat nicidecum datorită eforturilor unor înțelepți.

Cît de des i se întîmplă unui pedagog să intre în conflict cu el însuși. Iată și acum, se pare că a sosit momentul unei asemenea lupte.

M-am desprins de caietul Zoiei...

Așadar, Zoia gîndește ca și Kostomarov, adică după moda veche.

Dacă ai fi gîndit „nu ca mine", poftim, e dreptul tău. Dar după moda veche, nu în spiritul vremii, nu ca noi...

S-ar putea să pară că nu-i cine știe ce prejudiciu. Iartă, ba chiar încurajează independența. Dar data următoare Zoia va dezgropa din nou panseurile mucegăite ale cuiva și maniera de a-și însuși vederi „nu ale noastre" va deveni normă. Zoia va începe să privească lucrurile altfel de cum le privesc alții, să gîndească altfel, să procedeze altfel. Iată deci un om în opoziție cu societatea. Iată deci o viață împotriva curentului.

Se obișnuiește să se spună cu înduioșare : cutare profesor e bun la suflet, deși în general pentru nimeni nu e un secret că bunătatea și îngăduința dascălului sînt condamnabile.

Trebuie să-i pui Zoiei un doi, trebuie să-i faci morală mîine la lecție, n-are decît să încerce o senzație foarte obișnuită — să-i fie de învățătură, — n-are decît să se supere. Nu fi îngăduitor !

Dar... Și nu un singur dar, ci cîteva.

Dar nu vei ucide oare prin asta dragostea Zoiei pentru istorie ?... Judecînd după minuscula compunere, este evident că ea citește nu numai manualul, deci se interesează, deci îi place.

N-o vei porni oare pe Zoia împotriva ta, încît, de astă dată numai din sentiment de contradicție să gîndească altfel, să fie atrasă de alde Kostomarov ?

Dar, în sfîrșit, vinovat e Kostomarov, pe cînd vina Zoiei constă doar în faptul că el i-a căzut în mînă.

Un minut de luptă cu mine însumi. Această luptă de moment nu este chiar atît de măruntă și de puțin importantă cum poate să pară la prima vedere, adică, vezi doamne, ce întrebare hamletiană : „A fi sau a nu fi nota doi ?" Soarta unui om e în spatele acestei note !

Am hotărît să nu-i pun doiul. Mîine vom dezbate, vom lămuri lucrurile.

4

PORȚIA DE SEARĂ din zeama profesională e lichidată — cu compunerile am terminat. Am în față scrisorile.

Pe una am și apucat să o citesc. Sosise împreună cu un colet în care se afla un... stilet marinăresc. Felicitarea venea de la un om care, vai, nu mai era demult printre cei vii.

Un căpitan de rangul doi, necunoscut mie, un oarecare Peșniov scria :

„Iubite Nikolai Stepanovici !

Acest stilet l-a purtat cîndva locotenentul Buhalov, prietenul meu și elevul dumneavoastră. Douăzeci și trei de ani l-am păstrat la mine. Dar dumneavoastră l-ați educat pe Grigori Buhalov, iar eu îi datorez lui totul — și faptul că am rămas în viață, și faptul că am devenit ofițer combatant. În ultimă analiză, vă sînt îndatorat dumneavoastră, Nikolai Stepanovici. Și prin nimic altceva nu pot să-mi exprim recunoștința, decît rupînd de la mine unica amintire despre cel mai bun prieten, despre acel om care întotdeauna mi-a fost mai apropiat decît un frate. Primiți din partea mea și a lui Grișa..."

Pe mulți elevi am ajuns să-i uit — peste trei mii au trecut pe lîngă mine în acești patruzeci de ani, cum să-i ții minte pe toți. Grișa Buhalov... Pe Grișa da, mi-l amintesc...

Pe vremea aceea, cînd satul Karasino nici măcar nu se pregătea să devină așezare muncitorească, a apărut pe ulițe o ființă : căciulă mițoasă, nas mucos, zeghe cu poalele tîrîndu-se pe pămînt, opinci mari, sparte. O ființă disprețuită : plodul dezmățatei Motka, cu tată necunoscut. Însăși Motka plecase ca bucătăreasă la niște plutași și nu s-a mai întors. La țară soarta unui orfan e pecetluită : du-te, băiete, ca ajutor de cioban, aleargă după vaci și capre.

Nu putea fi luat de mînecă, adus la școală, așezat în bancă, și în lista celor cuprinși în învățămîntul obligatoriu să se mai treacă un ins. Acest ins trebuia spălat, îmbăiat, trebuia îmbrăcat și încălțat cu ceva, trebuia să fie adăpostit undeva, să i se dea să mănînce și să bea, pentru ca să nu se sălbăticească din nou, să se țină cu sîrguință de învățătură.

Eu abia mă căsătorisem de un an și nevastă-mea era însărcinată. Locuiam într-o casă străină. Dar soției i se făcuse înaintea mea milă de orfan, așa încît l-am luat pe Grișa Buhalov la noi.

— Geaba vă bateți capul cu mine, eu sînt un om blestemat, oricum, tot la păscut caprele rămîn.

„Omul blestemat" avea pe atunci doar nouă ani împliniți.

În iarnă, mi-am dus soția să nască. La întoarcere, Grișa nicăieri, fugise. A fost găsit într-un sat îndepărtat : umbla pe la ușile oamenilor, cerea de pomană.

— De ce-ai făcut asta ?

— Păi acum aveți copiii voștri. La ce vă trebuiesc eu ?

Peste doi ani, în raionul învecinat, în satul Obiedkovo a luat ființă, într-un fost conac boieresc, o casă de copii. Grișa a insistat chiar el să-l dăm acolo, iar nouă urma să ni se nască cea de a doua fiică...

Devenise un flăcăuaș frumos — rumen, oacheș, nestăpînit. „Sînt un om blestemat". Doamne ! Ce mult e de atunci...

Încă înainte de război fusese recrutat la marină. În timpul războiului ajunsese comandant de vedetă. În ultima sa luptă scufundase niște nave de transport, o schijă îi smulsese o mînă, dar el a continuat să comande pînă cînd a scos vedeta de sub focul inamicului, a salvat echipajul. A fost adus mort la mal. I s-a decernat postmortem titlul de Erou al Uniunii Sovietice.

Acum, la școala noastră, un detașament de pionieri îi poartă numele, în sala pionierilor se află portretul lui — chipiul marinăresc cu „crabul" [1] deasupra cozorocului, un

[1] Emblema de pe șapca celor din marina militară (arg.).

chip tînăr, încremenit, din care sîrguincioșii retușori au îndepărtat orice urme de asemănare cu Grigori Buhalov.

Am scos din sertarul biroului stiletul marinăresc.

Teaca îngustă e strînsă în inele de alamă lustruite, mînerul mare, cu punctișoarele poleite ale niturilor — am tras de el și lama nichelată a ieșit lunecînd la lumină. E totuși o armă, nu o jucărie de podoabă care măgulește orgoliul masculin. Stiletul arată ca nou, parcă tocmai adus din armurărie, dar l-o fi purtat oare Grișa, care a căzut acum un sfert de veac ? De altfel, asta-i o armă de paradă, care se poartă nu prea des.

Războiul a trecut pe lîngă mine — n-am auzit țiuitul gloanțelor, n-am stat în tranșee. Încă în tinerețe mi s-a găsit platfus, cu toate că și acum, la șaizeci de ani, picioarele mele anormale mă slujesc cu credință — la școală merg pe jos, numai că mersul mi-e, evident, greoi. Dar la armată nu m-au luat : inapt pentru serviciul militar. Inapt în timp de pace, dar în zilele războiului comisia medicală a și emis decizia : să fiu trimis la un batalion de construcții.

Iar eu devenisem atunci, de puțină vreme, director de școală. Și cînd șeful secției învățămînt a plecat pe front, în afară de mine nu avea cine să-l înlocuiască. Necesar în raion, nu am fost lăsat să sap bordeie și să car bîrne... N-am auzit șuierul gloanțelor, n-am văzut cum se moare pe front, în schimb am auzit despre asta, poate mai des decît alții.

Mi se rostea un nume : căzut ! Și invariabil îmi aminteam îndată un băiețel dintr-o bancă, pletos sau tuns chilug, vioi sau timid, conștiincios sau pușlama. Cu mulți dintre ei avusesem relații, ah doamne, nu dintre cele mai blînde, acum însă fiecare îmi provoca un tulburător sentiment de vină, fiecare căpăta o semnificație de necuprins cu mintea : și-a dat viața pentru ca alții, printre care și eu, să trăiască. S-ar fi părut că n-aveam de ce să mă rușinez : nu m-am salvat eu, nu m-am ascuns de front, n-am nici o vină. Dar ia poftim de te justifică față de tine însuți.

Numai moartea lui Grișa Buhalov nu mi-a provocat sentimentul de vină. Era o pierdere, ca cea resimțită de

un părinte, ce pustiește trecutul și pradă viitorul. Grișa este o creație a mea, Grișa este o parte din mine, cea mai frumoasă și aproape cea mai semnificativă din viața mea. Față de el nu mi-e rușine : am dat tot ce am putut.

Grișa Buhalov m-a răsplătit cu generozitate după moartea lui, cu dreptul de a mă mîndri !

Mulți elevi de-ai mei, nici măcar nu pot să-i număr, au căzut, dar cum anume au murit nu se știe despre nici unul. Pur și simplu în lupte, cuprinzîndu-se în formularea generală : „Căzut eroic". Dar iată că moartea lui Grișa Buhalov nu se potrivește cu fomula generală : el a fost superviteaz, excepțional, faima lui s-a răspîndit în toată țara. Cum să nu mă mîndresc cu el și, prin urmare, chiar și cu mine ? Grișa este o parte din mine !

Cu moartea pre moarte călcînd, Grișa a continuat să trăiască alături de mine. Să trăiască și să mă susțină. Mulțumesc soartei că ne-a unit.

Am așezat stiletul pe birou în așa fel, încît să-l pot vedea mereu. De bună seamă, am să-l dăruiesc școlii ; acolo îl vor pune cu cinste sub cristal, pe o măsuță specială lîngă portretul Eroului Uniunii Sovietice, comsomolistul locotenent Buhalov. Băieții vor sta încremeniți de respect... Am să-l dăruiesc școlii, dar nu chiar imediat, mai întîi mă voi desfăta eu pe săturate privindu-l.

Grișa Buhalov l-a felicitat pe bătrîn.

În timp ce deschideam un plic pe care se afla o vedere din Soci, am crezut că e o scrisoare de la niște cunoștințe întîmplătoare, dar amabile : „Permiteți să vă felicităm din toată inima..."

„E puțin probabil să mă țineți minte — începea scrisoarea — pe cînd eu îmi amintesc de dumneavoastră zi de zi, ceas de ceas, vreme de, iată, aproape două decenii.

Cine sînt eu ? Un alcoolic, și asta-i cea mai evidentă trăsătură distinctivă a mea. În toate celelalte privințe sînt un nimic : un om fără profesie, fără familie, nici măcar hoț nu sînt, nici criminal..."

Ciudat. Oare mie să-mi fie adresată ?... O bazaconie. Mă uit la plic. E cu o vedere din Soci, adresa — a școlii, numele — al meu ; totul corespunde întocmai.

„...nici măcar hoț, nici criminal nu sînt deși ușor aș fi putut deveni. Sînt pur și simplu un reprezentant al lepădăturilor umane și datorez acest lucru nu atît caracterului meu de nimic, cît dumneavoastră, Nikolai Stepanovici Ecevin ! Dumneavoastră m-ați schilodit ! Și dacă ați fi făcut-o doar cu mine ! Groaznic e faptul că ați devenit omul spre care se va arăta cu respect și exigență : luați exemplu.

De ce să nu le fiu de ajutor, măcar o singură dată oamenilor, să le dovedesc că totuși nu mi-am trăit degeaba viața parșivă. Nu pot să spun în public : oameni buni, feriți-vă ! Cine mă va crede pe mine, un filozof dubios al cîrciumilor ? Și nu văd altă cale de a mă face ascultat, decît prin a vă ucide ! Ei, și atunci va fi proces ! Judecarea mea să devină judecarea dumneavoastră. O să obiectați : cum adică, printr-o crimă să dezvălui un adevăr !... Dar ce crimă e asta, să nimicești focarul, dăinuind de mulți ani, al unei molime sociale. Conștiința îmi e curată, restul nu mă frămîntă. Mai degrabă aș zice că pierd viața unui bețivan de care nimeni n-are nevoie. După mine nu va începe să se dea de ceasul morții o soție, nu vor plînge copii.

Așadar, pregătiți-vă.

Un fost elev al dumneavoastră".

Mai jos alte cîteva cuvinte :

„Eu n-am nevoie să-mi salvez pielea. Asta îmi ușurează mult misiunea, de aceea pot chiar să-mi permit luxul de a vă scrie o scrisoare, de a vă înștiința cine sînteți dumneavoastră și ce vă așteaptă."

O scrisoare scurtă pe o foaie de caiet liniată, literele lătărețe, aplecate, sînt zgîriate cu o peniță proastă. Aspectul scrisorii este oarecum circumspect, banal și în general neînsemnat.

Era vreme de seară încă nu prea tîrzie. Dincolo de fereastră, jos, goneau în trombă, cu mare zgomot motociclete — o formă foarte răspîndită de destindere în orașul

Karasino. Dincolo de ușă umbla, pășind greu, soția. Curînd se va duce la bucătărie, va mînui niște vase, apoi mă va chema să cinăm. Iar de acolo ne vom despărți ca să ne culcăm — ea în camera sa, eu într-a mea.

În fața ochilor licărește cu alama fierbinte stiletul ofițeresc : Grișa Buhalov l-a felicitat pe bătrîn.

Lumina plăcută a lămpii de birou îmi luminează mîinile mari, noduroase, cu vene îngroșate, acoperite cu păr des auriu. Mîinile mele așezate pe scrisoare...

5

MAI CURÎND E O GLUMĂ INFAMĂ. A vrut careva să adauge o culoare la jubileu, vorba ceea : o picătură de fiere strică un butoi de miere.

E o lipsă de răspundere să scrii cuvîntul „a ucide“...

Un om matur e puțin probabil să recurgă la o asemenea șotie ; doar unul sărac cu duhul.

Cel mai ahtiat din școală după glume proaste e Liova Bociarov. El poartă încă de multă vreme un război vesel cu profesorii. Ceva nou... Nu i se poate contesta inventivitatea : „Sînt un alcoolic...“ Ca să vezi.

„A vă ucide...“ — trebuie să urăști cu patimă ca să scrii una ca asta.

Pentru ce ?

Pentru că am ferit un prost de propria sa prostie ?

Un prost ?... Asta nu, căci el se consideră cel mai deștept. „Problemele cu două necunoscute le dezghioc ca pe niște alune.“ Buricul pămîntului !

„A vă ucide...“ Doar-doar s-o sperie bătrînul prostănac. Liova Bociarov a hotărît să glumească din toată inima. El își dă seama că șotia va depăși limitele admisibilului, dar și Liova însuși e o personalitate care nu se încadrează în limite obișnuite. „A vă ucidè...“ Îi disprețuiește puțin pe toți și consideră că, drept ecou al acestui dispreț condescendent, toți trebuie să-i răspundă cu dragoste.

Cînd te crezi buricul pămîntului e greu să înțelegi că oamenii pot să-ți răspundă cu ură. Ură din toate părțile ! Aici nu va mai fi loc de șotii și nici de dispreț, tu însuți te contaminezi de o dușmănie violentă. „A vă ucide...“ Ideea în sine e obișnuită ; de ce oare, apărîndu-te, să nu o traduci în faptă...

De la înfumurare la dușmănie, iar de la dușmănie la cuțitul unui huligan e doar un pas.

Iată de ce voiam să-l feresc.

N-am reușit. Șotia iat-o, e pe masă. Una mai ticăloasă nici că se poate născoci.

Eu îi făceam în permanență lui Liova mici concesii. „E fenomenal de capabil, un cap luminat, are toane — să-l lăsăm...“

Anul trecut îl ducea sistematic pînă la crize de nervi pe profesorul de matematică. Ce-i drept, acest profesor nu se remarca nici prin cunoștințe profunde, nici prin fermitatea caracterului și nici prin ingeniozitate în răspunsuri ; Liova Bociarov punea la cale adevărate spectacole pentru clasă la lecțiile lui. Îl condamnam pe Liova, dar îl și apăram : „Bine, dar e fenomenal de capabil...“ Iar profesorul de matematică a fost nevoit să se transfere la altă școală.

Nu demult n-am avut destulă tărie să spun „nu“ părinților lui Liova. Sînt doar atît de sfioși, atît de iubitori, e unicul fiu — să-l lăsăm...

În tinerețe, aproape în fiecare sălășluiește un Liova Bociarov. Tinerețea aproape întotdeauna e nechibzuită, înfumurată, egoistă, lipsită de autocontrol. Dascălul care din bunătate încurajează cusururile tinereții e un criminal !

Caut în teancul de caiete compunerea Zoiei Zîbkoveț și pun sub ea un doi gros, cu roșu strident. Mîine o vom dezbate ?... Ei bine, o vom dezbate !

Găsesc totodată și compunerea lui Liova Bociarov...

6

COMPUNEREA INEXPRESIVĂ și expresiva scrisoare zăceau alături. Literele aplecate... Între scrisuri nu era nici un fel de asemănare, e și de înțeles.

„A vă ucide..." Spus cu zgîrcenie, fără apăsare. Ce-i drept, aceste cuvinte sînt subliniate în grabă, dar, se pare că nu atît pentru a face impresie ; mai degrabă autorul desprindea o concluzie importantă : nu văd altă ieșire.

Și îmi vine un gînd lucid : un poznaș care vrea să sperie de moarte pe cineva cu șotia lui neapărat s-ar juca puțin, s-ar strădui chiar să umple scrisoarea cu amenințări.

Apoi acest „sînt un alcoolic". E ceva foarte abil aici, netineresc, nu de elev. O viclenie cu nuanță amorală.

Și „e groaznic că lumea e oarbă." Grija pentru soarta întregii lumi, acuzația în numele societății, și toate astea pentru a face o glumă ?

Apoi post-scriptumul... „Eu n-am nevoie să-mi salvez pielea. Asta îmi ușurează mult misiunea..." E ceva îndelung gîndit, rumegat, nu o improvizație glumeață. Și dacă lîngă asta alături „sînt un alcoolic", apoi din foaia zgîriată cu o peniță proastă se desprinde o figură că te cutremuri și te ia cu fiori.

Am pus, se pare, degeaba una lîngă alta compunerea inexpresivă și expresiva scrisoare, degeaba m-am repezit, luat de mînie, la Liova Bociarov. Dar poate că nici n-a fost vorba de mînie, mai degrabă mă înșelam singur : e neverosimil, este de necrezut, e mult mai simplu să presupui că asta-i, de bună seamă, o glumă. Și să o atribui unuia ce-ți e la îndemînă — isprava lui Liova Bociarov.

Cine să fie ? „După mine nu va începe să se dea de ceasul morții o soție, nu vor plînge copii." Și s-a semnat : „Un fost elev al dumneavoastră". A recunoscut — eu sînt ucigașul tău.

Pe cine am putut să nedreptățesc atît de tare ? N-am lucrat ca procuror, pe nimeni n-am aruncat după gratii,

am muncit ca dascăl și nu ca judecător. Chiar și el știe asta : „Un fost elev al dumneavoastră".

Există, desigur, și din aceia care nu mă iubesc, cărora le sînt extrem de antipatic, după cum, ce-i drept, nici mie nu-mi sînt toți pe plac. Dar niciodată nu m-a cuprins dorința : bine-ar fi să-l ucid pe cutare. Probabil că nici răuvoitorii mei n-au ajuns pînă acolo. „Un fost elev al dumneavoastră". Dar să-mi fi fost oare elev ?...

Îmi aduc aminte de plic și-l înfașc. Este cu o vedere de la Soci. Cu aceeași peniță stricată e zgîriată adresa școlii, numele meu. Ștampila de pe timbru e destul de clară : numele unei gări cunoscute, cale de douăsprezece ore pînă la orașul nostru. Scrisoarea a fost depusă ieri.

Scrisoarea a ajuns. Putea să sosească și autorul.

Plicul cu o vedere de la Soci, oraș însorit, de departe, loc de odihnă, loc de sănătate, loc de prelungire a vieții.

„A vă ucide..."

Pentru ce ? !

Nu încerc sentimentul fricii. Mai puternică decît frica e nedumerirea.

Am schilodit viața cuiva, sînt groaznic prin mine însumi, sînt groaznic prin elevii mei otrăviți, groaznic e spiritul meu. Prea multe mi-a aruncat în cîrcă autorul scrisorii, pentru ca acesta să fie adevărul.

„Remarcabil.. Pătruns de spirit de sacrificiu... mintea și conștiința pedagogiei noastre..." Ei, desigur, chiar asta nu ! Nu sînt eu într-atît de înfumurat, încît să cred fără discernămînt în osanalele zgomotoase care au răsunat la jubileul meu. Dar n-am ucis, n-am năpăstuit pe nimeni, n-am furat nimic, n-am luat mită, n-am corupt minori, nu mi-am lăsat soacra, împovărată de ani, să moară de foame. Nu sînt un înger, adesea mi se întîmplă să fiu irascibil, izbucnesc fără rost, procedez nu arareori nedrept, fapt pe care de regulă îl regret. Care dintre noi este fără de păcat ? Și chiar dac-ar fi să fiu judecat, să fiu ucis, apoi ar trebui ca pe pămînt să rămînă în viață doar cîțiva oameni de excepție, fără de prihană.

Pentru ce, așadar ?

Dacă pronunți o sentință, și încă una capitală, dă-mi voie atunci să iau cunoștință de conținutul crimei, nu să

mi te descotorosești cu vorbe generale : groaznic, otrăvit, spiritul, vezi bine, nu-i cel care trebuie.

— Kolea ! răzbătu de la bucătărie glasul cunoscut al soției. Vino să bei ceaiul. E timpul.

Introduc scrisoarea în plicul cu vederea de la Soci și o vîr în sertarul biroului.

Mă ridic și mă apropii de fereastră, aruncîndu-mi privirea în prăpastia întunecoasă, plină de glasuri nepăsătoare, de rîsete, de zgomotul pașilor pe asfalt, de duduitul motoarelor și foșnetul pneurilor — plină de viață. Mă uit în prăpastie, dar mă văd pe mine, propria mea reflectare pe sticla neagră — frunte teșită, ochi adînciți în orbite, nas ascuțit.

El, probabil, stă de pază acolo jos, în mijlocul mulțimii de glasuri și rîsete ; din adîncul vieții răsunătoare pîndește acum fereastra mea, el, fostul meu elev, acum ucigașul meu.

Am tras cu multă atenție storul și am zîmbit îndată : de bună seamă acela a prevăzut că Nikolai Stepanovici Ecevin, condamnat de el la moarte, va începe să tragă mai bine storurile și să zăvorască mai cu grijă ușile.

În bucătăria strîmtă, luminoasă, plăcută, la masa pusă, șade, revărsîndu-se parcă de pe taburetul îngust, soția mea, cu ținuta mîndră a capului ei mare, cărunt, cu o expresie îngrijorată pe chipul lătăreț și miop ; cunoscută ca un vis ce se repetă fără nici o variație.

Acum vom bea cîte o ceașcă de ceai, ne vom spune cîteva cuvinte fără nici o importanță și ne vom despărți să ne culcăm — soția în camera ei, iar eu în a mea...

— Vrei cu lămîie sau fără ?...

Constat că la fereastra din bucătărie nu aveam deloc perdele și de la etajele superioare ale casei de vizavi sîntem văzuți aici ca-n palmă.

7

AUD PRIN SOMN : cineva zgîrie la fereastră.

Încăperea e parcă îmbîcsită de mirosul neplăcut al fumului de tutun, ca o cancelarie unde s-a terminat, cu

o jumătate de oră în urmă, un consiliu pedagogic. Toți au plecat care încotro, dar mirosul de fum nu s-a împrăștiat — totul e cenușiu și enervant de plictisitor.

Dincolo de fereastră, nu încape îndoială, cineva zgîrie. Iar fereastra este la etajul patru.

Bătăile inimii îmi răsunau în cap. Nu mai suflam.

„Bine, dar e un vis... Nu m-am trezit încă..." Un gînd lucid și zorile, ele însele prea lucide — totul e cenușiu și enervant de plictisitor. Iar inima-mi bubuie nu în piept, ci în craniu. Și zgomotele de dincolo de fereastră — fier zgîriat de fier. Fereastra e la etajul patru!

Să strig ?...

Am s-o sperii pe nevastă-mea iar pe vecini nu-i urnești prea repede.

Nu e vis, nu-i nebunie, evident un fier zgîrie alt fier. Cineva e dincolo de fereastră, cineva atîrnă deasupra trotuarului de asfalt, la nivelul etajului patru.

Cu mîna tremurînd, am dat plapuma la o parte. Arcurile somierei porniră a trosni asurzitor. Încremenii...

Încremeni și acela, dar numai pentru o secundă. Din nou — fierul de fier, cu precauție, cu teamă, hoțește, cum ar face un criminal noaptea.

Podeaua rece îmi arse tălpile desculțe. Arcurile țiuiră pentru ultima oară. Mă ridicai.

În vîrful picioarelor pe podeaua rece, ușurel de-a lungul peretelui spre fereastră, spre cercevea, mă întinsei spre stor... Acum, uite în secunda asta, am să-l privesc în față pe ucigașul meu. O întîlnire acum, în zorile cenușii, el, disperatul, între cer și pămînt, la înălțimea etajului patru, eu în cameră, nu ne va despărți decît geamul ferestrei.

Acum !... Mîna e ca de lemn, trupul neascultător, în craniu îmi răsună, ca de piatră, alarmant, bătăile inimii. Și aproape, aproape de tot, zgomotele stranii — o viață străină ce răzbate cu precauție spre mine. O viață străină și moartea mea.

Acum !... Storul se clinti puțin...

Groaza țîșni din mine precum aerul dintr-o minge tare umflată, mă muiai deodată cu totul, începură să-mi tremure rotulele, mă apucai cu o mînă ca de vată, de cercevea, ca să nu cad.

Dincolo de fereastră, pe cornișă, se plimbă niște porumbei, agățîndu-se cu labele gheroase de învelitoarea de tablă — fierul zgîriat de fier.

Mi-am tras răsuflarea și am dat cu hotărîre storul la o parte. Porumbeii fîlfîiră, dar nu-și luară zborul. Am împins spre fereastră un fotoliu, m-am prăbușit obosit, cu voluptate, în el.

Strada pustie stătea ca o cupă plină, pe care ți-e teamă să o verși, umplută pînă la acoperișuri de o albăstreală stătută. Ardeau lămpi veștede și lumina lor era somnolentă ca însuși orașul. Și porumbeii se curtau pașnic dincolo de geamul murdar, cu urme ca de lacrimi. Copacii tineri își scăldau ramurile negre în pîcla albăstruie, de o densitate palpabilă. Copacii golași în geruiala matinală de primăvară. Peste cîteva ore soarele îi va încălzi, va începe să pună în mișcare sevele încremenite. Curînd se vor umfla și vor plesni mugurii !

Poate că nu vor apuca să plesnească...

Undeva este el, fără chip, fără nume, fostul meu elev...

El există și poartă în sine o ură de neînțeles pentru mine, acumulată de decenii. Ura va izbucni și mugurii nu vor apuca să plesnească, să-și sloboadă frunza verde...

E liniște în oraș, liniște și semiobscuritate în camera mea. În lungul peretelui se înșiră tăcute foliantele cu cotoare groase. Istoricii secolului trecut scriau mult și cu temei. Dincolo de perete doarme liniștit soția.

Eu, cu picioarele desculțe trase sub fotoliu, priveam cu desfătare pe fereastră. Cu desfătare, pentru că strada de dincolo de fereastră era pustie. El nu se afla acolo, nu se ascundea și prin urmare, măcar în aceste minute, se putea trăi fără teamă. Cu desfătare, pentru că vedeam lumea de afară trezindu-se, și cine știe de cîte ori aveam să mai văd așa ceva ?

Porumbeii își luară zborul cu zgomot de la fereastră și totul deveni lipsit de viață. Acum era atîta liniște neclintită și amărăciune cotropitoare, încît fără voie îmi veni în minte gîndul : „Parcă m-am și mutat *dincolo*...“ Dacă *dincolo* ar fi la fel de liniște și pace, mă rog... sînt gata, nu mă tem cîtuși de puțin.

Și deodată mă revolt : „Dar cum îndrăznește ! Ce am făcut, la o adică ? Ce ? !“ Revoltătoare era nu atît amenințarea — te ucid ! — cît nedreptatea strigătoare la cer : focar al unei molime sociale ! Cum îndrăznește ! Ce am făcut rău ? Prin ce nu sînt bun ? Patruzeci de ani i-am învățat, peste trei mii de elevi au trecut prin mîinile mele. Și mi-am strîns eu în anii aceștia vreo bogăție ? M-am străduit eu de dragul propriei mulțumiri ? Viața mea e ușoară, e fericită ? Dar ce anume din viața mea ar trebui șters ? Auzi, focar al unei molime — dar e monstruos !

Orașul cufundat în somn se întindea în fața mea, ardeau lămpile obosite. Orașul meu, care s-a născut și a crescut sub ochii mei, locul de pe pămînt care m-a adăpostit. Mă uitam la el și îmi prefiram viața.

8

E OARE UȘOARĂ ? Fericită ?...

Primul, cel dintîi și dintîi lucru pe care-l țin minte este mirosul apetisant de piele nouă și un glob mare de sticlă, umplut cu apă. Globul e pe pervazul de jos al unei ferestruici oarbe.

Acum, de la înălțimea etajului patru văd un crimpei dintr-o stradă spațioasă, cu copaci și blocuri de cîte patru etaje, împodobite cu balconașe cochete, asemănătoare unele cu altele, ca matrioștile de pe raftul unei prăvălii cu jucării. E strada centrală a orașului nostru, numită cu mîndrie bulevardul Tinereții. Eu m-am născut undeva pe aici, nu departe. Undeva. Cine ar putea să arate căsuța țărănească a cizmarului Stiopka Ecevin ? Satul Karasino a devenit orașul Karasino, destule ulicioare și hudițe prăfoase și năpădite de iarbă măruntă a strivit fără milă sub el dreptul și largul bulevard al Tinereții. Dar undeva aici, aproape de tot, bocănea în calapod tatăl meu, așezîndu-se în așa fel, încît lumina strînsă de globul de sticlă din ferestruica tulbure să cadă „sub ciocan“. Undeva aici, cu șaizeci de ani în urmă, a scos primele țipete un prunc botezat în ziua sfîntului Nicolae din primăvară.

Să fie numai șaizeci ? Nu cumva trei sute ?... În zilele copilăriei mele satul Karasino cunoștea plugul de lemn, dar nu știa de tractor, călătorea în căruțe cu coșuri împletite, dar habar nu avea de automobile, ajunseseră zvonurile despre drumurile de fier, despre niște „samovare mari pe roți", dar căile ferate nu se întinseseră pînă aici, iar satul nu avea în folosință nici telegraf, nici telefoane, cu toate că era socotit nu chiar atît de uitat, căci pe aproape trecea șleaul spre Moscova, iar o dată în an se aduna lume din toată împrejurimea la iarmaroc, tîrguia, petrecea, bea, cînta, care cum se prlcepea — cu alean sau deșănțat.

Ușoară viață ? Fericită ?

Am crescut cu varză murată și cartofi, am văzut multe cizme străine, dar eu mă găteam cu ghete scîlciate, mă ascundeam de tata cînd se îmbăta și făcea scandal, auzeam meru strigătul isteric al mamei : „Nimicarniților ! De-ați crăpa odată ! Mi-ați supt tot sîngele !"

Dar, ce-i drept, varza acră, ghetele rupte, scandalurile de bețiv ale tatălui nu mă făceau nefericit. Copilăria e copilărie — aveam bucuriile mele și nici prin cap nu-mi trecea că viața poate fi altfel.

Cu puțin înainte de revoluție am pășit pragul celei mai înalte — două caturi cu mezanin ! — și mai frumoase clădiri din împrejurimi : școala lui Graube, care se afla în afara satului. L-am pășit și nu m-am mai despărțit de ea. Acum zece ani vechea școală a fost demolată, în locul ei a apărut școala numărul cinci, un bloc uriaș, solemn, luminos. Însă mult mai înainte fusese cu totul dat uitării numele lui Ivan Semionovici Graube. Dar în anii aceia numele lui și școala sa erau vestite în Rusia.

Școala se numea populară. Graube nu o considera proprietatea sa, nu lua bani pentru instruire. Fusese construită și învățătorii erau întreținuți de un frate al lui Ivan Semionovici, un milionar rus, magnat feroviar, ocrotitor al artiștilor și al cailor, adept al luminării poporului, Alekșei Semionovici von Graube.

Trăia departe, dar zvonuri despre el ajungeau pînă și la Karasino. Se spunea că în grajdurile lui, în fața fiecărui cal, în iesle, se afla o oglindă mare, se spunea că fu-

sese de șapte ori însurat, că era vestit printre țărani prin generozitate : „Doar să deschizi gura, că-ți și dă o vacă !“ Și se mai spunea că după revoluție umbla prin sate, trăia din cerșit, muierile îl ospătau pe fostul milionar cu zeamă de linte, îi plîngeau de milă.

Ivan Semionovici era, nu știu de ce, numai Graube, fără „von“ și destul de sărac, el însuși primea salar de învățător de la frate-său. Absolvise Sorbona, se izolase în mod voluntar într-un sat uitat de lume, pînă unde fratele său nu apucase încă să întindă calea ferată.

Era slab ca un ofticos, destul de înalt, cu un craniu voluminos, pleșuv. În privirea distrată, prin ochelarii cu rame de aur, în dunga nehotărîtă a buzelor ascunse de bărbuța roșcovană, pînă și în ușoara încovoiere a spatelui se simțea mereu ceva ca o amarnică vinovăție, ceva aproape ca de călugăr. Părea că se abține în permanență să nu spună cu penitență : „Iartă-mă, frăție[illegible]re“. Dar de îndată ce începea să vorbească, numai sunetul glasului său neașteptat de puternic, profund, saturat de intonații catifelate de bas, emoționa pe orișicine. Ehei, unde mai era amarnicul vinovat, omul smerit ca un monah, nici urmă de așa ceva. Îl ascultai și i te supuneai fără să crîcnești, mai degrabă ți s-ar usca limba-n gură. Niciodată nu l-am auzit să ridice glasul. Cea mai aspră dojană de pe buzele sale era : „M-da-a !“ Această scurtă interjecție și întoarcerea spatelui cu omoplații ieșiți mult în afară de sub stofa hainei. Fie că erai școlar sau dascăl la o vîrstă venerabilă, oricum, rămîneai pironit locului de acest „M-da-a“.

Celor mai săraci Ivan Semionovici le cumpăra spre iarnă pîslari, uneori chiar cojocele. Solicita mereu pentru cîte cineva unele subvenții, ajuta pe careva, pe altul îl trimitea la oraș, înjgheba prînzuri gratuite la școală. Și, ciudat lucru, nimănui nici prin cap nu-i trecea să-i mulțumească pentru asta. Se mulțumește unor oameni obișnuiți pentru faptul că au săvîrșit ceva ce nu le e tocmai în obicei. Ivan Semionovici nu se asemuia cu nimeni ; orice ar fi făcut, tocmai așa trebuia să fie, și de aceea simplul „mulțumesc“ parcă nu i se potrivea.

Nu încercam nici eu vreun sentiment de recunoștință, cu toate că, nu știu de ce, mă remarca. Mă bucuram din

partea lui nu numai de pîslari, cojocel, cărți, dar și de atenție : „Ce mai e pe-acasă, Ecevin ?“ Iar acasă la mine nimic nou : tata la beție spărgea oalele, mama urla s-o audă toată ulița. Eram din cea mai săracă familie și sîrguincios la învățătură — destul pentru Graube ca să mă remarce. Recunoștință nu simțeam, respect însă, da.

Ivan Semionovici avea o unică fiică, pe Tania, de aceeași vîrstă cu mine. O visătoare, crescută printre cărțile tatălui ei.

Și eu, și Tania împliniserăm patrusprezece ani, cînd la școală a fost numit un nou director, Sukov, iar Graube a devenit simplu învățător.

Ivan Sukov era încă tînăr ; un chip deschis, rumen ; ar fi putut să fie primul flăcău din sat; dar a devenit conducător de școală. Obraji îmbujorați, bluză decolorată, cizme scîlciate, o mînă rămasă țeapănă din cot după ce a fost rănit la Varșovia. Poate că nu era mai prejos decît Ivan Semionovici în bunătate, și-ar fi dat și ultima bluză de pe umeri, în schimb ajunsese să urască crunt „rămășițele încă nelichidate ale burgheziei“. Iar Ivan Semionovici Graube, de, nobil, sînge albastru, absolvise universități în străinătate, avea un frățior milionar, primea de la el cadouri, așa încît, cu sau fără „von“, pentru Ivan Sukov el era lup în piele de oaie.

Ivan Sukov. După Graube, el a făcut totul pentru mine ca să devin „învățător proletar“. El a fost cel care m-a trimis la cursuri; care a smuls cu forța de la învățămîntul raional un ajutor unic pentru ca să pot apărea la cursuri nu desculț și golaș. Și tot el, Sukov, a obținut ca eu, după cursuri, să fiu repartizat nu cine știe unde, ci la vechea mea școală. Sukov m-a așezat pe șinele astea, pe care am rulat patruzeci de ani și continuu să rulez și-n ziua de azi.

Ce mi-aș mai putea aminti ?

Cercurile. Zi de zi, ca un cal mînat pe arie : casă—școală—casă, din duminică în duminică, cu întreruperi pe timpul vacanței, pe care le suportam cu greu, așteptam cu nerăbdare să încep obișnuitul : casă—școală—casă. Zi de zi, vreme de patruzeci de ani. Am fost director de studii, chiar și director al școlii mele, dar n-am renunțat la predarea istoriei...

Undeva, într-unul din cele dintîi cercuri, m-am căsătorit, au apărut, una după alta, cele trei fetițe ale mele. Întotdeauna am trăit cam strîmtorat. Cîtă vreme satul nu a luat proporții de oraș, scormoneam în grădină și cartofii erau un adaos la nu prea generosul salariu de învățător. Numai acum, cînd am rămas în doi cu soția, o scoatem la capăt fără prea mari eforturi. Întotdeauna, fiecare copeică era ținută la strînsă socoteală. Ce-i drept, nici n-am prea suferit, pîine și chiar cîte ceva suplimentar am avut pînă și în anii flămînzi ai războiului. Pe front n-am ajuns — platfusul...

O viață ușoară ? Fericită ? Nu, una de toate zilele. Oamenii au hotărît să o remarce printr-o festivitate abia cînd am împlinit șaizeci de ani.

„Un fost elev al dumneavoastră..."

Omenirea va înceta, pur și simplu, să mai existe, dacă elevii vor începe să spargă craniile dascălilor lor. Mai groaznic decît această crimă poate fi numai paricidul.

9

STRADA NU MAI ESTE PUSTIE ; pe asfaltul liliachiu se plimbă stăncuțe negre, pășind cu importanță de stăpîne. Și copacii așteaptă acum cu delicată nerăbdare momentul cînd de după blocurile înalte va cădea asupra lor prima rază de soare, cînd se va sfîrși înțepenirea, se va muia carnea lemnului, vor porni sevele spre muguri.

Cu o jumătate de oră în urmă voiam pur și simplu să apuc să văd mugurii care au plesnit. Cu o jumătate de oră în urmă la fereastră ședea o fiară hăituită. Nimic altceva, decît dorința de a trăi. Acum e mînia, acum sînt gata să lupt și să zdrobesc. Un maniac are de gînd să ridice mîna asupra a ceea ce e mai sfînt, un elev ridică mîna asupra dascălului său.

Niște porumbei de pe cornișă m-au făcut să mă treacă sudori reci — rușine ! „Sînt un alcoolic, și asta-i cea mai evidentă trăsătură distinctivă a mea." Să-ți fie frică de el, păi înseamnă că nu-ți dai seama de forța ta. Ai în spatele tău întregul oraș Karasino ! Dar ce, numai orașul ?

„Focar al unei molime sociale...“

Dar scrisoarea căpitanului de rangul doi Peșniov, necunoscut mie, care mi-a trimis stiletul locotenentului Buhalov : „prin nimic altceva nu pot să-mi exprim recunoștința...“

Și stiletul însuși licărește impunător în fața ochilor.

Dar scrisorile și telegramele de felicitare din toate regiunile, din toate colțurile țării...

Și toate acestea pentru că sînt un „focar al unei molime“ ? !

Să încerce numai să bîiguie că sînt un „focar“, că va fi explozie. Ca o musculiță într-o flacără te vei mistui în indignarea umană tu, înrăit anarhist de două parale ! Fostule elev, asta-i blasfemie !

Mi-am venit în fire, am simțit putere și sprijin. În spatele meu se va ridica o armată de oameni normali. Fiecăruia îi este evidentă primejdia — un elev ridică mîna să lovească în dascălul său ! E împotriva rațiunii, amenință cu dezastru întreaga specie umană !

Dar nu trebuie să uităm că ura oarbă a unui maniac se aseamănă cu o mină amorsată, orice neprecauție se poate dovedi mortală. Prevederea — iată primul precept pentru un timp, pînă cînd războiul va lua sfîrșit. Să nădăjduim că acesta nu va fi de lungă durată.

Stăncuțele ce se plimbau cu pași importanți pe stradă își luară zborul în zgomot de cascadă. Geamul ferestrei începu să vibreze încetișor. Cutremurînd străzile și casele dimprejur, scoțînd un răget amenințător și strivind cu roțile duble, tocite asfaltul violet, geruit, trecu în goană prima basculantă, zdrăngănindu-și fără jenă caroseria de fier.

Orașul nostru tot mai este stăpînit de avîntul construcțiilor. Șantierele noilor clădiri s-au îndepărtat spre marginile orașului, dar la noi și pe strada centrală, pe mîndrul bulevard al Tinereții circulă din zori pînă seara mașinile constructorilor. Aceasta e cea mai matinală.

De sub un zid se desprinse silueta primului trecător. Soarele se revărsă prin spațiul dintre case, ferestrele prinseră a sclipi în vîlvătăi, de la copacii tineri se prelinseră umbre ușoare.

Se năștea o zi deasupra orașului Karasino, o zi primăvăratică, luminoasă.

10

— BUNĂ DIMINEAȚA, KOLEA. Cum ai dormit?

Fiecare zi a mea începea cu această întrebare — o îngrijată deviză de familie.

Soția mea intrase cu pași moi ca de vată, greoi. În silueta ei năpădită de grăsime sălășluiește o blîndețe elefantină, sub capodul ros de atîta spălat se conturează ceva maiestuos, păstrat de pe vremea fetiei. Înaltă, corpolentă, arătoasă, ea se distingea cîndva prin delicata albeață a pielii, printr-o roșeață sfioasă a obrajilor, prin naivitatea ochilor albaștri. La prima vedere ți se părea: iată o întruchipare a liniștii casnice, a confortului și echilibrului. Dar n-a trecut mai mult de-o săptămînă ca să mă lămuresc că avea un caracter inegal; o vorbă întîmplătoare sau chiar o tăcere nepremeditată erau suficiente pentru ca de la tandrețe să treacă la posomoreală, de la veselie la lacrimi, de la moliciune sentimentală la capricii. Cam de atunci, între mine și ea a început un război îndelungat, meschin și istovitor. El s-a încheiat printr-o pace plicticoasă. Încetul cu încetul Sonia și-a pierdut impetuozitatea, dar o dată cu ea și culoarea gingașă a feței, zvelțețea, a început să poarte ochelari cu rame subțiri care dădeau chipului ei puhav, de o rumeneală opărită, un fel de expresie blajină, neajutorată. Nu, ea n-a încetat să mă iubească, nici eu pe ea, numai că eu am mai îndrăgit și izolarea între zidurile casei.

— Bună dimineața. Cum ai dormit?

Tocmai îmi înnodam cravata cînd ea intră la mine. Culese cu o mișcare mașinală pijamaua pe care o aruncasem, o atîrnă cu grijă pe căpătîiul patului și se lăsă cu un oftat pe fotoliul de lîngă fereastră. Exact pe cel în care îmi petrecusem dimineața.

— M-am gîndit azi-noapte... începu ea cu precauție, pe un ton insinuant, privindu-mă dintr-o parte, în un

pomete. M-am gîndit, Kolea... Nu trebuie ca tu, chiar așa, cu Vera...

Ea s-a gîndit noaptea la Vera, eu însă am avut motiv să mă gîndesc la altceva. Cu fiica cea mai mică — Vera — care mult sînge rău ne-a mai făcut, avem relații dintre cele mai complicate și încordate. Să le rezolvăm în momentul acesta ?... Eu am nevoie să mă eliberez de tot, acum prezența soției mă deranjează. Înainte de a ieși pe ușă trebuie să telefonez la miliție. Despre această convorbire e mai bine ca Sonia să nu știe. Trebuie să o fac să iasă măcar pentru cîteva minute.

— Scuză-mă. N-ai putea să te duci acum pînă la Zolotovi ? Cărturarul ăsta mi-a luat sîmbăta trecută „Viața de familie", de Zabelin. Am mare nevoie de ea.

Cu un etaj mai jos locuia lăcătușul Zolotov, un admirator fără margini a tot felul de erudiții, care mă vizita cînd era puțintel afumat, cu rugămintea să-i dau să citească ceva „substanțial". O asemenea calitate a unei cărți el o măsura prin grosimea ei, alegea întotdeauna cele mai grele tomuri, indiferent ce fel — romane de-ale lui Dumas sau tratate de istorie.

Ea mă privi lung și dezaprobator în pomete prin ochelari, oftă și se ridică fără un cuvînt. Desigur, o jignire, desigur, o imputare mută de insensibilitate, de cruzime, dar mie nu-mi arde să fiu delicat, o îndepărtez în propriul ei interes ; ce rost are să știe Sonia de scrisoare ?

Aud cum s-a trîntit după ea ușa de la intrare. Fără să-mi termin de înnodat cravata, scot din sertarul biroului scrisoarea, o pun în buzunar, mă reped în vestibul, unde atîrnă telefonul, ridic receptorul.

Părea simplu : formezi numărul miliției, comunici tot, iar apoi e treaba celor de acolo să-ți asigure securitatea.

Am rămas în mînă cu receptorul ce-și zicea cîntecul. Comunici, dar cum ?... Uite că nu-i chiar atît de simplu. Chipurile : vă salut, s-au primit informații... Simți dinainte mutenia nedumerită de la celălalt capăt al firului. Miliția, trecută prin multe, cu siguranță nu cunoaște un asemenea caz. Nu se va putea fără mici întrebări insinuante și neîncrezătoare : cum, de ce, din ce cauze ?... Dar dracu le știe, cauzele astea ! Și stai de explică apoi totul unui oarecare ofițer de serviciu, care nu ia hotă-

rîri de unul singur, ci-i gata să raporteze ierarhic. Cît despre felul în care va transmite, n-ai cum să știi.

Să cer numărul de telefon al șefului direcției, maiorul Fomin ? El e, de altfel, elevul meu. Dar tocmai pentru asta Fomin va manifesta o curiozitate deosebită, un interes depășind limitele serviciului. Și de la bun început, desigur, nu va crede că-i vorba într-adevăr de un pericol — doar e absurd ! Cu siguranță, ca și mie, mai întîi îi va veni ideea : „E o glumă proastă". Va trebui convins de contrariul, dar nimic nu poate fi mai stupid și mai înjositor, provoci neapărat o zeflemea : „Aha ! I-au venit de hac ursului". Dar dacă totul se va sfîrși cu bine ?... Atunci n-ai scăpare, mica ironie își va scoate capul : „Fum fără foc nu există". Mai curînd sau mai tîrziu zvonurile vor ajunge pînă la școală. Nimic nu e mai groaznic pentru un dascăl decît să arate caraghios. În toți cei patruzeci de ani, paiață n-am fost niciodată, nici măcar pentru o clipă ! Cel mai cuminte e să te porți în așa fel, încît toți să vadă că nu-ți pasă, că disprețuiești : „Pericol ! Auzi ce fleacuri !" Atunci nu va exista prilej de zîmbete, nimănui nu i se va clinti limba să zică : „Fum fără foc..."

Agăț în furcă receptorul care continuă să țiuie. Nu, prin telefon nu voi putea rezolva nimic. Nu cumva și asta a prevăzut-o autorul scrisorii ? Nu cumva a bănuit că nu-i chiar atît de simplu să fii prevăzător ? Descuie ușa, ieși pe palier, coboară scările, iar de la intrarea principală începe-ți obișnuitul drum spre școală. Și el poate aștepta la fiecare pas. El n-are de gînd să-și salveze propria piele, pentru el, cel mai populat loc nu-i o piedică.

Dar dacă m-aș declara bolnav ?... Casa mea, cetatea mea. Bine, dar n-o să stau pînă la moarte în asediu ? Va trebui să ies, să mă expun.

Întreaga lume, toți oamenii normali sînt de partea mea, însă n-am nici o protecție. Și îmi amintesc cu tristețe copacii matinali de sub fereastră, ramurile golașe în pîcla posomorîtă. Curînd le vor plesni mugurii...

În acest moment se auzi dincolo de ușă mersul greoi al soției mele. Mă întorc în grabă la mine și, cu degete neascultătoare, încep să trag de nodul cravatei.

Soția intră, puse în tăcere cărțile pe masă, porni spre bucătărie să pregătească micul dejun.

Termin cu cravata, îmi pun pe umeri haina, ies în sufragerie și, ca de obicei, mă opresc în fața oglinzii din perete. Chipul galben, obrajii atîrnînd în pungi flasce, tîmplele cărunte, cu reflexe ca de oțel, nasul mare, de o fermitate incoruptibilă — iată-l pe Nikolai Stepanovici Ecevin, omul care a ajuns la mare cinste, căruia cineva are de gînd să-i răpească restul de viață. Din pricina nopții nedormite, după emoțiile trăite, în oglindă ochii străluceau uscat și mîndru deasupra nasului mare. De astă dată mi-am plăcut mie însumi.

Ei bine, la război, ca la război. Trebuie să risc, să ies la iveală. Poate dumnezeu nu m-o lăsa și porcul nu m-o mînca.

11

UȘA SLOBOZINDU-MĂ în zona dușmănoasă, se închise cu zgomot în spatele meu.

Dar ce fac eu ?...

Numai pentru ca cineva să nu zîmbească ironic la adresa mea, ca vreunul să nu murmure : „Foc fără fum...“ Dar asta-i o prostie ! În întîmpinarea morții ! Îmi risc viața ! Oare e chiar atît de greu să suporți zîmbete ireverențioase ? Viața sau ironiile — trebuie să fii un idiot ieșit total din minți pentru a nu înțelege cît de inegal este schimbul. Întoarce-te pînă nu-i tîrziu !

Înțelegeam și nu mă puteam întoarce pentru că ușa se închisese, pentru că îi spusesem soției că mă grăbesc, pentru că din nou ar fi trebuit să stau în picioare în fața telefonului, pentru că nu vreau să suport mici ironii, pentru că dumnezeu nu m-o lăsa și porcul nu m-o mînca, pentru că, în sfîrșit, apucasem să fac cîțiva pași cu poticneli, în jos pe trepte, mă smulsesem din ușă.

Cu un etaj mai jos o văd pe soția lăcătușului Zolotov, care ieșise cu găleata de gunoi pe palier, și eu — trebuie, nu-i așa — mă îmbățoșez, îmi iau fără să vreau o

înfățișare distantă, impunătoare. Așadar, pentru mine e important ca nu care cumva această femeie neglijentă și nepieptănată, vag cunoscută mie, să ghicească ceva după aspectul meu exterior. Răspund nu fără semeție la „bună ziua" ei și pășesc solemn pe alături. Mori, dar fii demn de respect.

Dincolo de poarta blocului era lumea însorită, scînteietoare pînă la durere în luminile ochilor, plină de oameni și primejdioasă. Dacă în urma mea nu ar fi coborît Zolotova cu găleata, poate aș fi întîrziat un moment în prag, dar acum, înăbușindu-mă de emoție, am pășit înainte, m-am cufundat în zgomot și soare.

Orașul era acoperit de un cer dens și parfumat. Pe stradă circulau basculante grele, mînjite de noroi pînă la acoperișul cabinelor. Vuiau amenințător și fără să se sinchisească, aducîndu-i aminte orașului, care izbutise să uite și cornișele cu turțuri plîngăreți, și grămezile bătucite de zăpadă murdară, și pîrîiașele tulburi în lungul caldarîmului, că primăvara încă nu s-a sfîrșit, că e în toi. Uitați-vă cît de murdare sîntem, ăsta-i noroiul turbat, primăvăratic, al periferiilor ! Priviți cît de energice sîntem noi, asta-i primăvara care vuiește și cîntă în noi, ne cutremură măruntaiele. Și trotuarele sărbătorești ce clocotesc de forfotă omenească.

— *Ah ! n-ați dori cumva*
La brațetă a ne plimba ?
— *Dragul meu. De bună seamă*
Ba aș tot vrea ! Ba aș tot vrea !

Un ecou uitat a dat buzna din tinerețea depărtată, cînd încă citeam versuri, eram capabil să sufăr și să freamăt deasupra unui rînd.

Vuiesc basculantele, lumea mare e cuprinsă de neliniște. Undeva pe străzile date în clocot pășește moartea mea.

Șaizeci de ani în spate, nu-i puțin. Dar în acești șaizeci de ani abia am reușit să mă obișnuiesc mai tare cu viața. Tocmai la șaizeci, dacă nu ești ramolit și nu ești secătuit de suferințe, crezi mai mult în imposibil — în propria-ți nemurire.

Ah, n-ați dori cumva
La brațetă a ne plimba ?

Mă temeam, dar nu încercam nici groază paralizantă, nici zăpăceală. Apăruse doar un sentiment acut de stînjeneală, de parcă aș fi ieșit în lume gol-goluț, îmi venea să mă ascund. Și o nerăbdare nervoasă : mai repede, acționează mai repede ! Deși aveam de întreprins doar o singură acțiune obișnuită, să pășesc spre școală pe drumul cunoscut și n-aveam de ce să mă grăbesc, căci s-ar dovedi ciudat și suspect dacă aș apărea înainte de vreme în cancelarie.

Mai puțin primejdios ar fi fost să merg cu autobuzul, căci astfel n-ar fi bătut prea tare la ochi și în înghesuiala din mașină i-ar fi fost greu ucigașului să se desfășoare. Dar autobuzul trebuia să-l aștepți, să stai la rînd fără să te miști, și asta era peste puterile mele — mai repede, mai repede. Acum mi-era greu pînă și să mă abțin s-o iau la fugă, în trap tineresc, și cu atît mai mult să stau locului nemișcat, ca un stîlp. Nu, era imposibil.

N-am luat-o la fugă, nu mi-era permis nici măcar să merg repede ; mi-am îndreptat umerii și am pornit cumpătat în lungul bulevardului. Mori, dar fii demn de respect ! Și nu-mi trecea senzația că sînt prea înalt, prea voluminos, tuturor le sar în ochi. Și mă uitam țintă la cei cu care mă întîlneam : care să fie, care ? Mă uitam țintă cu furie, aproape cu speranță.

Ciudat, treceam pe aici în fiecare zi și nu luam în seamă torentul de oameni ce-mi venea în întîmpinare, țineam minte doar cîteva chipuri care-mi deveniseră familiare. Acum mă miram de pestrițeala asurzitoare și de diversitatea oamenilor : pălării, șepci, baticuri, năframe, chipuri preocupate, chipuri interiorizate, încruntate, vesele, indiferente, rumene, zbîrcite, palide, nedormite... Care să fie ?! E caraghios să ghicești — un adevărat rîu curge în întîmpinare, te scalzi în el.

Dar iată-l și pe el, greoiul, mustăciosul, grasul meu Maupassant. Ca întotdeauna, ni s-au întîlnit privirile, ca întotdeauna ne-am recunoscut reciproc, ca întotdeauna a apărut imboldul de a ne saluta și nu ne-am salutat, ne-am despărțit... Pînă în dimineața de mîine.

Dar va exista acest mîine ?... Torentul curge în întîmpinarea mea — chipuri, chipuri. Care să fie ?... Fostul meu elev, în prezent alcoolic. Sînt convins că dacă m-aș ciocni ochi în ochi, uite-așa, ca și cu mustăciosul Maupassant, l-aș recunoaște neapărat și mi-aș aminti cum a fost ca elev, aș descoperi, spre știința mea, de ce e furios pe mine. E destul să ne întîlnim unul altuia privirile... Dar rîul curge în întîmpinarea mea, mă scald în el. Orașul a devenit tare populat, iar strada noastră este centrală, nu degeaba, spre deosebire de altele, i se zice cu mîndrie bulevard.

Trecu și bărbuța roșie, tînărul cu ochi nesinceri, de catifea, aproape simpatic printre ceilalți străini.

Nu te monta, vino-ți în fire, mai bine gîndește-te fără să-ți pierzi capul : merită să te rostogolești uite-așa, încotro se nimerește ?...

În fapt eu, un condamnat la moarte, mă duc să povestesc despre rolul raznocinților din cel de-al șaptelea deceniu în mișcarea revoluționară. N-am putut să sun la miliție, dar de ce ? Timiditate de fată mare ajunsă într-o situație picantă. Reflectezi, te perpelești, cînd ar trebui să acționezi de urgență — caută un telefon automat, sună la miliție.

Cabina telefonică era umplută pînă la refuz de o spinare cît toate zilele. Îmi venea foarte greu să aștept pînă cînd aceasta avea să se reverse în afară, îi suspectam pe toți cei din jur, inclusiv această spinare, că tare lată mai era...

În sfîrșit, șoferul cel vînjos, asudat și supărat din cauza discuției aprinse avute cu careva, eliberă cabina și trecu pe lîngă mine spre un camion ce staționa la marginea drumului. M-am repezit înăuntru și am închis cît mai etanș ușa.

Neașteptat pentru mine, am format numărul școlii și am rugat să fie chemată directoarea de studii.

— Nadejda Alekseevna, nu pot să vin acum... Poate că cineva o să fie de acord să schimbe ultimele ore cu primele, ale mele ?

— Nikolai Stepanovici ! Nikolai Stepanovici ! începu să cotcodăcească directoarea de studii, nu vă neliniștiți,

Nikolai Stepanovici... Chiar eu însămi, eu în caz de ceva...

Am să mă prezint personal la miliție, așa e totuși mai bine decît să lungesc vorba la telefon. Toți vor vedea că nu mi-am pierdut capul, mă voi referi în mod ironic la scrisoare, însă... e un șantaj, așa că vă rog să luați măsuri. Și nimănui nu-i va fi la îndemînă să scape o vorbă în lipsa mea : „Foc fără fum“...

12

AM COTIT de pe bulevard pe strada Lermontov, care se tîrăște cu încăpățînare, urcînd în pantă, spre o biserică veche. Trecătorii pe ea erau rari, din cînd în cînd cîte un camion lua cu efort panta. Asfaltul era uscat și încălzit, dar mirosuri de umezeală, mirosurile pămîntului încă iernatic, nepătruns de căldură sub asfalt, pluteau în aer. De sub bolți, din curți, răzbătea o răcoare de beci. Agitația rămăsese în urmă, pe strada Lermontov se revărsa o pace matinală, somnolentă. Am simțit cum, încetul cu încetul, devin om la dimensiuni normale.

Iată și biserica, unica moștenire a satului Karasino, rămasă neatinsă Ea privea peste drum la noul oraș Karasino care se întindea jos în vale. La înghesuiala de acoperișuri cafenii vîrîte unul în altul, la clădirile gemene, rigid geometrice, într-o singură croială de blocuri masive, care acoperă cu siluetele lor rîul Karasinka, liber și leneș cîndva, la pereții de un alb elegant, ca de frișcă, ai bazei nautice, iar mai departe, în adîncime, dincolo de o masă de aer dens albăstruie, la corpurile vinetii ale combinatului, părintele orașului, susținătorul lui.

Vechea biserică între pinii bătrîni... Cîndva ea se ferea cu trufie de sat, cu trufie și autoritate, și ca un păstor supraveghea de peste un maidan turma de izbe. Cîndva aici existase o mică lume izolată : în umbra bisericii și a pinilor se ascundea gospodăria simplă, din bîrne, a clopotarului, chelarului, paznicului Amfilohi, mai simplu moș Filka, șubrezit de bătrînețe. Iar în spate,

dincolo de zidul de piatră al bisericii, se răspîndeau de sub pini, pe o movilă cheală, arsă de soare, crucile bete ale țintirimului din Karasino. Sub careva dintre aceste cruci zăceau, necunoscuți mie, depărtații mei strămoși și strămoașe.

Țintirimul a dispărut demult, un cartier de locuințe a îngropat mormintele. De mult nu mai par a se topi sub focul apusului crucile aurite, de mult sînt întunecate și ruginite cupolele în formă de ceapă, iar albeața pereților bisericii este înșelătoare, ici și colo ei își rînjesc cărămizile știrbite. Nimic altceva n-a lăsat satul orașului, numai această biserică și pinii aceștia. Totul e demolat, răscolit, acoperit de construcții. Pinii, așa mi se pare, n-au crescut cîtuși de puțin. Și în anii copilăriei erau tot atît de bătrîni, impunători. Bănuiesc că pînă și cuiburile de corbi din ei sînt aceleași.

S-a păstrat aproape intactă îngrăditura din fier răsucit, pe stîlpi din cărămidă. Numai că a ruginit tare și lipsește portița cu ornamente. Și, desigur, nu mai există de multă vreme banca de lemn ce se afla lîngă portiță.

Privit de pe această bancă afundată în pămînt, satul Karasino nu mai semăna cu sine : rîul cu apa neagră, grea ca de mercur se pierdea printre tufărișuri luxuriante, acoperișurile pleoștite, de șindrilă, nu arătau sărace, se simțea că veacurile treceau peste ele fără a le nărui, fără a schimba ceva, nestrămutate, calme, iar asfințiturile se revărsau ca o mare incandescentă asupra satului și poteci roze, cîntătoare se răspîndeau pe pămînt...

Unele asfințituri mureau peste sat în liniște, cu smerenie, altele pătau sîngeriu acoperișurile cenușii, aprindeau o flacără în rîul cel leneș.

Adesea cobora pe la noi moș Filka, drept și uscat ca o sperietoare de grădină, cu beznă noptatecă în orbitele înfundate — nu trup, ci umbră, nu om, ci vedenie de cimitir. De fiecare dată rostea mereu aceleași cuvinte cu glas uimitor de pașnic, aproape ca într-un cîntec de leagăn :

— Vă iubiți, porumbeilor ? E un dar al Domnului. Că zice scriptura : „Plodiți-vă și vă înmulțiți“.

Dispărea fără zgomot — nu trup, ci umbră.

Nu demult am aflat că Tatiana Ivanovna Graube s-a reîntors în orașul nostru. Desigur, ea a văzut portretul meu în ziar, a auzit toată zarva legată de cea de a șaizecea aniversare a mea. Iar o dată ce împrejurările i-au adus aminte, tare aș fi vrut să știu ce gîndește ea despre mine ?

Brusc am împietrit, ca înfipt în asfalt ; un gînd nebunesc mă fulgeră.

Dar imediat m-am revoltat împotrivă-mi : „Ți-ai ieșit din minți ! Ce temeiuri ar avea ?...“ Și un glas tainic, lucid îmi aminti cu răceală : „Știi prea bine că ea are temeiuri“.

Un junghi în șale, simt deodată că am obosit. Trebuie să mă așez puțin, să mă odihnesc, să fac ordine în harababura din capul meu cărunt. Trebuie să obiectez glasului meu tainic. Tania e destul de deșteaptă ca să înțeleagă totul și să-mi dea dreptate...

Am trecut printre stîlpii de cărămidă, știrbiți și cu tencuiala căzută, am ajuns dincolo de împrejmuirea bisericii, în umbra pinilor. Știam că aci, sub pini, se află o bancă obișnuită, greoaie, de livadă. Nu le putea trece prin minte să o așeze sub împrejmuire, lîngă stîlpi, unde fusese cîndva portița cu ornamente și unde se aflase mai demult banca noastră afundată în pămînt. De aici se zărește atît de prost Karasino cel înnoit, doar coșurile și turnurile combinatului în depărtările albastre...

13

TANIA e destul de deșteaptă ca să înțeleagă și să-mi dea dreptate...

De ce oare ea, o fată, chiar dacă nu foarte frumoasă, în orice caz nu urîtă, deșteaptă, care a citit o grămadă de cărți rusești și franțuzești, unica fiică a lui Ivan Semionovici Graube cel inaccesibil pentru karasineni, de ce m-a remarcat ea dintre ceilalți tocmai pe mine, flă-

căuaşul năsos şi stîngaci, în nădragi din pînză de sac, deloc isteţ, după pretenţiile ei ? De ce ?

Mulţi, foarte mulţi ani mi-am bătut capul cu problema asta.

M-a ales dintre ceilalţi... Dar nici nu prea avea din ce alege în Karasino. Oi fi fost eu năsos, stîngaci, flenduros, dar nici ceilalţi flăcăi nu erau cîtuşi de puţin mai buni decît mine ; erau la fel de neşlefuiţi şi de flenduroşi.

Iar în popor, în anii aceia, neşlefuirea era la mare cinste, aşa cum în vechime era noblеţea boierească. Tania, cred eu, învăţase din pruncie, de la tatăl ei, învăţătorul-narodnic, să preţuiască acest fel de a fi.

În sfîrşit, era pur şi simplu fiica tatălui ei, avea şi ea acelaşi suflet generos de pedagog şi poet care cerea cu pasiune : împarte tuturor din ce stăpîneşti. Pentru oamenii cu suflet de pedagog nu există răsplată mai mare decît atenţia cuiva. Iar ea găsise această atenţie şi, ce-i drept, una chiar lacomă, sinceră, la fiul cizmarului din Karasino, la Kolka Ecevin.

Doamne ! Uite că am şaizeci de ani şi tot mai ţin minte chipul ei apropiat, licărind marmorean, sepulcral, în amurg şi bezna ochilor scînteind cu pulbere de stele, şi glasul ei ca un susur jilav de pîrîiaş, şi foşnetul pinilor deasupra capului... Chiar a acestor pini. Ei şi acum foşnesc...

Şedeam cu ochii închişi, ascultam foşnetul depărtat al cetinei. Nu cumva o iubesc pînă şi-n ziua de azi ?

Tania e destul de deşteaptă pentru a înţelege şi a-mi da dreptate...

Faptul a început cu chemarea mea la noul director al şcolii, Ivan Sukov.

El şedea în fostul cabinet al lui Graube, la marele birou directorial cu socluri proptindu-se în podea pe labe de leu, bea ceai dintr-o cană de tablă, legumind cu zgîrcenie o felie de pîine de secară pusă cu grijă pe un ziar.

— Poate n-ar trebui să-mi vîr eu nasul ca o muiere în treburi de-ale tinereţii, unde-i intim pe toată linia, a început el încruntat şi decis, dar tare mă tem ca nu cumva tu, un proletar, pentru nişte ochişori fru-

moşi să trădezi revoluţia care trebuie să-ţi fie în sînge.

— Ce vrei să spui ? am întrebat.

Eram elev, Ivan Sukov director. Eu abia împlinisem paisprezece ani, iar Sukov avea vreo treizeci. Dar asta era regula — fără superiori, fără subalterni, toţi eram egali, oricare şi fiecare avea dreptul să-i zică „tu“ conducătorului şcolii, altfel acesta putea să se supere în toată legea : „Tu să laşi ceremoniile astea boiereşti. Aici nu eşti sub vechiul regim.“

— Bănuieşti tu şi singur ce anume. În istorie, frăţioare, au fost exemple grăitoare de felul ăsta. Adu-ţi aminte de Stepan Razin. Cît de tare bărbat şi totuşi aproape că a păţit-o şi el la beţie, a rîvnit la o prinţesă şi a provocat indignarea legitimă a maselor : „Ne-a lăsat pentru o muiere“. Chiar aşa. Bine că şi-a dat seama la vreme şi a aruncat „elementul princiar“, străin de clasă, în unda cea repede.

— Ce rost are aici prinţesa ?

— Fata slugoiului unui mare capitalist, a duşmanului tău ascuns, face cît o prinţesă.

— Bine, dar ce duşman îmi e mie Ivan Semionovici ? El m-a învăţat, m-a ajutat. De la tata n-am primit în viaţa mea nici cizme, nici pîslari, pe cînd Ivan Semionovici mi-a cumpărat chiar din primul an.

— Pîslari... Dar ce, el i-a meşterit ? Îţi spun eu : i-a meşterit un necăjit oarecare, de felul lui taică-tu. Un Graube a stors măduva din muncitori, dar în aşa fel, că el n-a putut s-o înfulece singur pe toată, aşa că îi azvîrlea şi frăţiorului, din cînd în cînd, chipurile, spre salvarea sufletului tău şi al meu : na şi cumpără copilaşilor abecedare, aruncă nişte pîslari unor sărăntoci lipiţi, ca să arătăm noi amîndoi frumos şi prostovanii să ne laude. O familiuţă de tîlhari : te despoaie la piele cînd e ger afară şi-ţi dau un nasture de la cămaşă — încălzeşte-te, drăguţă, şi închină-te-n brînci. Ah, ignoranţă, ignoranţă, n-ai ură de clasă în tine nici cît o iotă.

Ivan Sukov mă privea cu franchete severă în luminile ochilor.

Înţelegeam eu şi singur că îmi fac o oarecare măruntă concesie, închid ochii la faptul că Ivan Semionovici nu este întru totul potrivit pentru revoluţie. Dar dacă-i pe

așa, apoi tatăl meu cu ce a ajutat revoluția ? Cum cosea mai înainte la cizme, la fel coase și acum, cum bea mai demult de stingea, la fel suge și acum. Dar la tatăl meu, Sukov nu se dă. Așa că i-am spus acest lucru, cum m-am priceput. Ivan Sukov a obiectat calm :

— Tatăl tău n-are nici un amestec aici, și știi de ce ? E un element înapoiat. Dacă-l luminezi, îl înveți, îi deschizi ochii, va fi de-al nostru. Dar de ce se ține la o parte Graube, din înapoiere, din ignoranță ? Asta-i, vezi, că vrea să ne învețe pe noi. El pe noi, nu noi pe el.

— Păi n-are decît să ne învețe. Ce-o să fie ?

— Aha ! Și dacă el te va învăța să-i iubești frățiorul ? Vezi, dragă doamne, el a fost bun, a dat pentru sărăcime pîslari, degeaba voi, așa și pe dincolea, nespălaților, puneți la cale revoluția împotriva lui. Tu și acum ești gata să-l crezi. Iar din ăștia ca tine, sînt toată școala. Putem noi să admitem ca în școală să crească dușmani ai revoluției ? Tu ești pentru revoluție, ori împotrivă ?

— Sînt pentru, desigur.

— Atunci nici să nu-l mai aperi pe Graube.

Tăceam. Ivan Sukov mă cerceta cu ochii mijiți.

— Taci ? Stai la-ndoială ? „Ne-ai lăsat pentru o muiere ?“

Atunci am țipat cu glas schimbător, ca de cocoș :

— Bine, dar ea ce vină are ? Doar nu învață pe nimeni, ea însăși învață ! Halal dușman !...

Sukov nu s-a supărat la strigătele mele, își frecă îndîrjit barba nerasă.

— Cu ea, sigur, nu e totul clar. E tînără, dar mai știi, poate că tatăl a reușit... Puțin probabil să aibă vederile noastre.

— Și dacă le are ?

— N-are decît să o dovedească.

— Cum ?

— Să se ridice împotriva lui taică-său. Cinstit ! Fără înconjur ! Fără reverențe ! Atunci se va dovedi că fata-i de-a noastră. Uite, desfășoară tu nițică muncă de lămurire.

„Desfășoară nițică muncă de lămurire“ împotriva propriului tată !

Numai un tip amoral nu s-ar fi rușinat să adreseze aceste cuvinte unui băiețandru. Ivan Sukov amoral ?... O, nu ! Ivan Graube, omul de înaltă simțire, nu era pe plan moral cîtuși de puțin mai curat decît el, nici mai plin de abnegație și nici chiar mai bun.

Sukov trăia ca pasărea cerului, dormea în cabinet pe un divan larg, de piele, ori în căsuța de lîngă școală, pe un prici de scînduri, mînca ce se nimerea, cînd se nimerea, de obicei în mers, o felie de pîine scociorîtă din buzunar. Toată averea lui era ce avea pe el și o lădiță de dulgher în care păstra unicul schimb de rufșoare peticite și un binoclu scump „Zeiss", dăruit lui de comandantul diviziei : „Primește-l, tovarășe Sukov, pentru toată viața și străduiește-te să distingi prin el pe dușmanii revoluției".

Dintr-un sat de opincari, dintr-o leșinată pustietate rusească, acest flăcău simplu fusese aruncat în toiul clocotitor al luptei de clasă, în incendiul mondial care se dezlănțuise. Abia știa să citească după tipar, dar adoptase cu toată inima lozinca transpusă din franțuzește : „Expropriază-i pe expropriatori !" Natură integră, el nu cunoștea nici îndoieli, nici stări de meditație, de aceea credea ca în „Tatăl nostru" că neamul omenesc este scindat în două : în paraziți și truditori, alții neexistînd pe pămînt. Cuvintele imnului :

Țărani și muncitori noi sîntem,
Partidul mare muncitor.
Pămîntul e al celor harnici,
Cei leneși plece unde vor.

au devenit pentru el o lege sacră. Și întrucît trudise el însuși din greu, la rînd cu cei mari, încă din fragedă copilărie, considera că face parte și el dintre stăpînii pe deplin îndreptățiți ai planetei. La oricare șef se prezenta cu nestrămutata convingere că atît țara cu bogățiile ei, cît și șeful însuși, cu biroul lui cu tot îi aparțin lui, lui Ivan Sukov. Nu striga, nu se indigna, ci doar își mijea ochii de-o albăstrime rurală și atrăgea atenția : „Hei-hei ! Vino-ți în fire, dragă tovarășe. Cui adică nu-i dai, pe cine refuzi ? Îl refuzi pe stăpîn, pe stăpînul proletar îl silești să ți se ploconească pînă la pămînt."

Pentru el nu cerea niciodată nimic, în schimb pentru alții izbutea să facă și imposibilul : paznicul școlii, Nikanor, de exemplu începuse deodată să primească un salariu mai mare chiar și decît cel al lui Sukov, mai mare decît al oricăruia dintre învățători ; o fetiță de doisprezece ani, nepoata Rîcikovei, o babă surdă, a fost trecută cu pensie personală doar pe simplul temei că era „fiică de proletar agricol, prematur nimicit de exploatatori". Pe mulți i-a pus pe picioare, multora le-a făcut un rost în viață. Inclusiv mie.

„Desfășoară nițică muncă de lămurire"... Nici prin cap nu-mi trecuse să-l condamn pe Ivan Sukov pentru aceste cuvinte, să mă îndoiesc cîtuși de puțin de justețea lor.

Nu-l condamnam, dar nici nu eram de acord cu el, nu voiam să-l cred.

Mama mea niciodată nu m-a mîngîiat pe cap, îmi amintea fără încetare că sînt „nimicarniță", „nesătul", „sămînță nesuferită". Tata, la beție, „scotea untul" din mine, nu-mi amintesc să-mi fi cumpărat el măcar o turtă dulce smălțată. Că nu eram „nimicarniță", „nesătul", ci un om, de la care se poate aștepta ceva bun, m-a convins Ivan Semionovici Graube. De la el am primit pentru prima oară daruri, și nu turte smălțate, ci pîslari și cojocel. Datorită lui pînă și părinții mei au început să se uite la mine cu speranță : „Te pomini că de Kolka s-o alege ceva".

Și uite că pîslarii, cojocelul, înălțătoarea bunătate apostolică îmi fuseseră dăruite cu gînd ascuns... „Familiuță de tîlhari, te despoaie la piele în ger și-ți dau un nasture de la cămașă..."

Nu voiam să-l cred pe Sukov, dar pe gînduri m-a pus.

Ivan Semionovici ținea școala pe banii fratelui său, el însuși era întreținut de acesta.

De ce acest frate, vestit milionar-capitalist, ajuta să fie dați la învățătură săracii, ba chiar le cumpăra pîslari și cojocele ?

Era prea bun ?

Poate că se și îmbogățise peste măsură datorită bunătății sale și nu pentru că asuprea poporul muncitor ?

Nu știam : să-l iubesc ori să-l urăsc pe Ivan Semionovici. Din cînd în cînd îmi puneam, cu glasul lui Ivan Sukov, necruțătoarea întrebare : „Cine-ți este mai drag : Ivan Semionovici Graube ori revoluția ?“

„Desfășoară nițică muncă de lămurire“...

A purta în mine apăsătoarele îndoieli și a le ascunde de Tania însemna a nu-i acorda încredere, însemna să o trec dinainte în rîndul dușmanilor. Eram obligat, o dată pentru totdeauna, să lămuresc cu ea totul pînă la capăt. O dată și pentru totdeauna, fără nici un fel de „muncă de lămurire“ !

Satul se resfira jos, cu acoperișurile încinse în asfințit, iar rîul, greu ca de mercur, zăcea între maluri.

Tania mă asculta aplecîndu-și capul. I se vedea cărarea dreaptă în părul negru, o dunguță de piele albă ca varul.

Întreținut... Oare din bunătate mă întreținea ? Din bunătate să se fi îmbogățit ?... De ce pe oamenii ăștia milostivi i-a măturat revoluția ? Tania mă asculta și nu obiecta, ședea cu capul plecat.

— Tania, ești datoare să iei atitudine !

Ea așteptă, poate mai aveam de spus ceva. Întrebă înspre pămînt :

— Împotriva cui să iau atitudine ?

— Ei, asta-i acum ! Doar ți-am spus !

— Să iau cuvîntul împotriva tatei ?

— Tania : ori — ori !

Înălță capul, ochii îi scînteiau ostili, glasul îi era înăbușit :

— Spune-mi, eu sînt un om cinstit ?

N-am răspuns îndată, mă temeam de o cursă.

— Taci ? Poate că te îndoiești de cinstea mea ?

— Nu ! Nu ! Nu mă îndoiesc !

— Dar sînt bună ?

— Da.

— Dar deșteaptă sînt ?

— Da.

O clipă șovăi, apoi întrebă cu același glas surd :

— Tu... mă iubești ?

Pentru prima oară a fost rostit acest cuvînt ! Expirai răgușit :

— Da.

— Atunci uite, totul din mine e de la tata ! De la el sînt cinstea, bunătatea și mintea, așa cum le am. Dacă vor începe copiii să-și nege asemenea părinți... atunci să știi că lumea, cu siguranță, va degenera.

Și se ridică fragilă, ușoară, precar legată de pămînt. Umerii slăbuți înălțați, cosița subțire căzîndu-i în lungul spatelui îngust, rigid, de fetiță, fața cu nasul ascuțit întoarsă sfidător într-o parte. Nu vrea să mai vorbească cu mine, va pleca acum de la mine, de la noi !... Și atunci am strigat :

— Cine-ți este mai scump, tatăl ori revoluția ?!

— Știi... La întrebări provocatoare nu răspund.

„Provocatoare...“ Cuvîntul acesta pe atunci nu-l cunoșteam, ea nu-l rostise niciodată în prezența mea.

Dacă vor începe copiii să-și nege părinții, lumea va degenera. Aceste cuvinte au fost rostite în urmă cu patruzeci și cinci de ani.

Iar astăzi eu însumi a trebuit să mă indignez : „Omenirea va înceta să existe, dacă elevii își vor ucide dascălii. Mai mare decît această crimă e numai paricidul !“

După patruzeci și cinci de ani, iată că am repetat ideea Taniei.

Nu ! Nu ! Ea e prea deșteaptă, trebuie să înțeleagă, trebuie să-mi dea dreptate.

14

AVEAM CINCISPREZECE ANI și, împreună cu Ivan Sukov, credeam cu sfințenie : dreptatea tovărășească e în sărăcie ; oricine, care s-a atins de bogăție, chiar și numai cît de cît, nu este curat.

Ivan Sukov propovăduia o idee plină de hotărîre : „Zdrobi-vom lumea oprimării“. Ivan Graube — ceva nebulos : „Învățătura e lumină, lipsa ei e întuneric“.

Tania a plecat de la mine la tatăl său, la ei !

Era o logică simplă, mai simplă decît tabla înmulțirii : eram întreținut de un om bogat, iar om bogat nu se poate să devii atît de simplu, ci numai oprimînd, nu-

mai jefuind și înșelînd poporul. „Zdrobi-vom lumea oprimării".

Tania a plecat... Cine-ți este mai scump, Tania ?...

Nu puteam să o urăsc și nici un fel de Ivan Sukov nu m-ar fi silit să simt așa ceva față de ea ! Nu puteam să-l urăsc nici pe tatăl ei, pe Ivan Semionovici Graube. Nu simțeam ură nici măcar față de fratele lui suspect de bogat, demn de dispreț. Dar problema se punea astfel : Cine-mi este mai scump — ei sau revoluția ?...

Tania a plecat la ei...

Pe mine propria mamă mă făcea „nimicarniță", pe mine, la beție, tata mă bătea, din fragedă copilărie am simțit pe spinare și în cap ce este oprimarea. „Zdrobi-vom lumea oprimării..." Tania a plecat la ei. Mie revoluția îmi este mai scumpă.

Da, chiar decît ea !

Printre altele, Ivan Sukov credea nestrămutat în forța, perspicacitatea și simțul de dreptate al colectivului. Două minți sînt mai bune decît una, cinci sînt mai bune decît două, zece — decît cinci, iar un colectiv este într-atît de înțelept, că niciodată nu greșește. Ivan Sukov nu lua nici o măsură serioasă fără adunarea generală a școlii, unde se lua în seamă, în mod egal, atît cuvîntul pedagogului încărunțit pe ogorul științelor, cît și cel al băiețelului mucos, abia ieri ajuns în bancă.

Unei adunări generale a supus Ivan Sukov și discutarea lui Ivan Semionovici Graube. Omul are legături de rudenie cu capitalismul, apucături intelectualiste, s-a rupt de mase etc., etc. — toate acestea erau cuprinse într-o singură și obișnuită formulare : „dosar personal".

La o asemenea adunare nu puteam să tac, să nu iau cuvîntul. N-aș fi fost exclus pentru asta din școală, dar s-ar fi spus despre mine că mi-am pierdut simțul de clasă, am intrat în cîrdășie cu un element străin : „Ne-a lăsat pentru o muiere".

Să-și amintească fiecare vremea cînd a avut cincisprezece ani și să răspundă : se poate găsi o acuzație mai groaznică pentru un om la o asemenea vîrstă ?...

Sub tavanul celei mai spațioase clase, într-un aer viciat, dres cu toate aromele unor trupuri prost hrănite, își dădea încet duhul, adăpostită de sticla tulbure a unei

lămpi numărul cinci, o flăcăruie veștedă. În lumina ei, numai chipurile celor ce ședeau în față licăreau reținut, de parcă ar fi fost de bronz ; mai departe era o lume de umbre ce trăiau în beznă, se foiau, smiorcăiau, oftau... Ivan Semionovici Graube ședea în rîndul din față, avea, ca și toți ceilalți, chipul neclar, arămiu, chelia arămie și în plus ochelarii de pe nas îi luceau cu mici sclipiri.

Expuneam impasibilelor chipuri arămii tot ceea ce apucasem să-i spun Taniei, ceea ce gîndisem în tot acest timp, săraca mea deducție logică. Chipurile de bronz — învățătorii școlii — tăceau, dar umbrele din spatele acestora, în bezna lor de peșteră, prindeau din zbor fiecare cuvînt al meu. Chipurilor de bronz li se părea, ce-i drept, prea simplă logica mea, pe cînd băieților pe deplin clară, apropiată.

Vorbeam și eram intransigent față de tot ce era pe lume și în primul rînd față de mine însumi. De dragul revoluției sacrificam ce era mai scump pentru mine — pe Tania. „În unda cea repede“ ! O faptă eroică, de comparat doar cu proslăvita în cîntece faptă a lui Stenka Razin.

I s-a cerut lui Ivan Semionovici să răspundă. El a ieșit la lumină sub lampă, s-a întors cu fața spre chipurile de bronz, spre bezna plină de umbre. Se încovoia sub greutatea voluminosului său cap lucitor. A tăcut o vreme potrivindu-și distrat pe nas ochelarii.

Adunarea respira zgomotos, în așteptare. Sosise un moment captivant : leul este hăituit, dar e încă puternic, urmează încăierarea !

Ca întotdeauna, primele sunete ale glasului său uimiră de la sine, prin forța neașteptată, prin calmul și intonațiile catifelate.

— Ecevin a fost elevul meu, începu el. I-am arătat cum să distingă minciuna de adevăr, dar nu am izbutit să-l învăț. L-am povățuit să urască răul, să respecte binele, dar n-am izbutit să-l învăț. Sînt un jalnic falit ! Am trăit în zadar, degeaba am făcut umbră pămîntului, degeaba am mîncat pîinea. S-au auzit aici strigăte

care cer să fiu pedepsit. Din păcate, eu chiar și fără voi sînt pedepsit. Mai tare nici că se poate.

Stătu cîteva clipe, încovoindu-se sub greutatea propriului cap, se întoarse și plecă în tăcerea generală, gravă și plină de nedumerire.

A doua zi dimineața l-au găsit în pat, rece. Pe o măsuță era o scrisoare : „Rog să nu învinuiți pe nimeni..." și cheia de la dulapul cu reactivi chimici.

În mod neașteptat, la înmormîntarea lui Graube a ieșit întreg satul. Muierile plîngeau, țăranii stăteau în tăcere, fără căciuli, în ploaie. Eu mă ascundeam în coada mulțimii, după spinări.

Ivan Sukov avea conștiința curată, nu se ascundea de nimeni, ba chiar a considerat necesar să-și spună cuvîntul la sicriul răposatului : ca întotdeauna, îndemna pe oameni să creadă în viitoarea revoluție mondială și în sfîrșitul apropiat al burgheziei în putrefacție.

În ziua aceea tatăl meu s-a îmbătat criță și, ajungînd acasă pe trei cărări, s-a apucat să mă bată, cum de mult nu mă bătuse.

— Ah, stîrpitură ! Mi-e rușine de oameni ! Toți împrejur zic : ai crescut un șarpe ! Ah, borîtură ! Îți scot creierii ! Așa și pe tatăl tău, cît de curînd, pentru o para chioară !...

Mă încovoiam în tăcere sub pumnii lui.

Tania a locuit un timp la o învățătoare, apoi a plecat undeva.

După vreo douăzeci de ani, era de-acum după război, la o conferință regională a cadrelor didactice, ședeam în sală și ascultam un referat. Deodată am simțit, ațintită asupra mea o privire pătrunzătoare. Am întors capul și am văzut o femeie cu chipul palid străveziu, în taior albastru de șeviot, uniforma învățătoarelor de nivel raional ; femeia și-a mutat ochii. Am recunoscut-o : era Tania Ivanovna !

Mi-a fost jenă să mă apropii de ea în timpul pauzei. Să-mi fi fost numai jenă ?... Nu ! Ea e destul de înțeleaptă ca să înțeleagă și să ierte.

15

PINII FOȘNEAU deasupra capului meu. Venerabilii pini, mai bătrîni decît orașul, mai bătrîni decît mine.

Tania, Tania Ivanovna Graube, în acest an trebuie să împlinească și ea șaizeci de ani — avem aceeași vîrstă.

Mi-am ieșit din minți ! Cum de am putut eu gîndi că ea, cu o viclenie femeiască de nepătruns, a fost în stare să-și spună — „sînt un alcoolic“ — să se iscălească „Un fost elev al dumneavoastră“ ? Tania, fiica lui Graube, să mă amenințe cu moartea ? Ce enormitate absurdă !...

„Remarcabil... pătruns de spirit de sacrificiu... creierul și conștiința pedagogiei noastre“ ! Zgomotos jubileu ! Nikolai Ecevin cucerește lumea !

Dar ce trebuia s-o împiedice pe Tania să mă considere ucigașul tatălui său ? Și încă, fără îndoială, unul din aceia care acționează de după colț.

Dar nu, nu ! Ea este prea înțeleaptă...

Înțeleaptă ca să înțeleagă că, chiar de sînt eu ucigașul, am făcut-o din neștiință, nu din interes.

Din neștiință ?... Tatăl Taniei m-a învățat zi de zi cîțiva ani la rînd și nu eram considerat un prost fără leac... De ce trebuie să-mi dea ea dreptate ? Cum adică, eu nu știam ce fac ?

Sînt vinovat că am creat acel postulat logic, simplu ca o strigătură : te întreține un om bogat, fiecare om bogat e un dușman, deci, dușman ești și tu ! De unde aveam să știu eu, la cincisprezece ani, că cel mai adesea pe oameni îi duce la năpastă o logică prea simplă.

Ea, fiica vestitului pedagog rus Graube, ea însăși pedagog, nu poate să nu considere că numai cu mîinile curate și cu o conștiință de cristal te poți ocupa de educația copiilor.

Omenirea va înceta să existe dacă elevii își vor ucide dascălii. Dumnezeule ! Dar eu în ochii ei sînt tocmai un asemenea ucigaș !

Și mi-am sărbătorit deunăzi triumfalul jubileu.

Mai există oare pe lume un om care să aibă un pretext atît de palpabil de a mă urî ? A mă urî și a mă considera primejdios pentru societate.

Dar... „Sînt un acoolic... un reprezentant al lepădăturilor umane... un filozof dubios al cîrciumilor“...

O dată ce admiți, în mod firesc, că scrisoarea primită de tine este scrisă cu o caligrafie contrafăcută, falsă, atunci e tot atît de firesc ca și portretul autorului să fie fals, ca scrisul însuși.

Și de unde să știu eu că Tania nu și-a găsit un ajutor, care poate spune despre sine, cu conștiința curată „Sînt un alcoolic“ și chiar „Un fost elev al dumneavoastră“. Prin mîna mea au trecut peste trei mii de elevi, și nu toți au fost niște Grigori Buhalov.

Tania ?... Nu ! Totuși, e de necrezut ! Nu-mi intră în minte ! O absurditate !...

M-am ridicat și am ieșit de sub pinii foșnitori. Și din nou jos, în fața mea, se întindea orașul meu natal — veselă îngrămădire de acoperișuri din tablă încălzită la soare, de ziduri din piatră, strîmtele prăpăstii ale pasajelor, lacurile de asfalt ale pieților. Și parcă mai ieri fusese pe aici turma de izbe, ațipită printre grădinile de zarzavat, ca oile la păscut... Nu-ți vine a crede că într-o viață neîmplinită, de om, se poate cără atîta cărămidă și se poate astfel împovăra pămîntul, etaj peste etaj.

Pămîntul pe care m-am născut s-a schimbat, nimic nu mai seamănă cu cel dinainte. M-am schimbat și eu, dar oare chiar într-atît, încît să nu fie nimic asemănător ?...

16

PARCĂ AM REAPĂRUT DIN TRECUT, ca eroul unei facile povestiri științifico-fantastice care călătorește cu ușurință în timp. Stau pe trotuarul însorit, simt cu fiecare fibră a ființei mele viața ce plutește pe lîngă mine, cunoscută pînă la lehămetiseală, înfricoșătoare pînă la iresponsabilitate. Scrisoarea ?... Uite-o aici, e aici această scrisoare, în buzunar, în dreptul inimii. N-am uitat de ea nici măcar în țara Trecutului.

Plutește pe lîngă mine viața cunoscută, trebuie să mă arunc în torentul ei. Mergeam, se pare, la miliție să-mi aflu salvarea... În fața șepcii de milițian te simți întotdeauna vinovat. Acolo o să te întrebe : „Dar pe cine bănuiți, stimate tovarășe Ecevin ?“

O bănuiesc pe Tania, scuzați, pe Tatiana Ivanovna Graube. Am auzit că de curînd, așa, nitam-nisam, s-a întors în orașul natal, e un lucru suspect !

Și o vor chema pe Tania... Și Tania va gîndi „Cum ai fost, așa ai rămas. Lovești, ca și mai înainte, de după colț...“

În fruntea miliției orașului se află Vasia Fomin... El n-a dispărut prea multă vreme din raza mea vizuală, a plecat pe front și s-a întors, s-a însurat, a avansat în serviciu, acum e maior, dar ocupă o funcție pe care de obicei sînt numiți colonei — o marcantă aparteneță a nou-nouțului și dichisitului oraș Karasino. Fusese cîndva un dolofan tuns, un mutulică ordonat, deloc prost, un mijlocaș de nădejde la învățătură...

Îl cunosc de atîția ani, dar acum simt cu uimire că nu sînt în stare să răspund la o întrebare atît de importantă pentru mine : ce atitudine va avea fostul elev Fomin față de bătrînul său dascăl ? Îl respectă ? Îl iubește ?... Ei da, să admitem că-l iubește. Nu e obligatoriu ca dascălii să fie plini de abnegație, iar elevii de recunoștință. Cunoștințele nu sînt un fruct dulce, mai curînd o rădăcină amară. Și cu cît învățătorul îi hrănește mai insistent pe elevii săi cu această rădăcină greu de mistuit, cu atît sînt mai puține pentru el șansele de a conta pe dragostea lor. Desigur, Fomin mă va întîmpina cu politețe, chiar aparent cu afecțiune — cinstește-l și stimează-l pe bătrînul tău dascăl — dar cum aș putea să știu că nu va gîndi : „L-au răzbit pe motan lacrimi de șoricel“... Fostul elev...

— Bună ziua, Nikolai Stepanovici.

O femeie grasă într-un jerseu atîrnînd, cu două plase burdușite în mîini, îmbujorată de emoție, de parcă ar fi întîlnit pe neașteptate o dragoste a ei de demult, dar încă nestinsă : mama lui Liova Bociarov. Iar eu știu dinainte întrebarea ei :

— Cum merge Liova, Nikolai Stepanovici ?

— Totul în regulă de astă dată.

Acum mă simt vinovat în fața tuturor, aș vrea să-mi răscumpăr o vină, să mă căiesc, să mă plîng, să mă justific. Aș vrea să mă înduioșez... Dar nu-i pedagogic, așa că nu voi adăuga nici un cuvînt la răspunsul meu. Totuși, chiar și un răspuns atît de uscat o face fericită pe mamă.

— Ne-a dat cuvîntul lui, Nikolai Stepanovici. Eu și cu tatăl lui i-am zis : fii ca toți ceilalți. Dacă se întîmplă ceva, noi pur și simplu nu-ți mai sîntem părinți, n-ai decît să te duci să muncești. Chiar așa i-am spus. Și, vă rog să ne credeți, așa am fi făcut. A înțeles și a promis.

Am mormăit ceva nedefinit. Nu știu de ce nu m-a bucurat acest sprijin părintesc. Dar mama e fericită, o înfloreşte o rumeneală tinerească.

— Vă mulțumim, căci dumneavoastră ne-ați sfătuit și ne-ați sprijinit. Vă foarte mulțumim, Nikolai Stepanovici.

— M-m... N-aveți pentru ce.

Ne-am despărțit. Ea a pornit în drumul ei, încovoindu-se sub plasele umflate, burdușite cu pîine, pungi cu crupe, sticle de lapte — o mamă iubitoare, cuprinsă de fericire părintească, pentru că fiul lor a promis să fie ca toți ceilalți.

Și mi-am amintit ultima compunere a lui Liova, care se află în servietă la mine. Ca a tuturor, ba chiar mai proastă...

Deodată am simțit dorința să mă întîlnesc cu Tania. Nu cu aceea, așa cum o țin eu minte, ci cu cea de astăzi, în esență un om necunoscut mie. Să mă întîlnesc, ca să-i primesc în față reproșurile. Dar ăsta-i un vis, pe cînd viața curge înainte, iar eu trebuie să țin pasul cu ea.

La miliție n-am de ce mă duce. Așadar, la școală.

17

ȘCOALA CONSTRUITĂ DE GRAUBE a fost demolată relativ de curînd. Fusese o casă din bîrne cu un etaj, cu

sobe înalte de teracotă, cu scări de lemn, cu dușumele vopsite, roase, cu săli strîmte de clasă. Pereții acelei școli păstrau o ambianță casnică, în ei se simțea mereu un miros deosebit, complicat — de cerneală, de cărți vechi, mucegăite, de praf adunat o dată cu deceniile. În ultima vreme sufeream din pricina înghesuielii, dar era înghesuiala unei familii îngrămădite.

Vechea școală a fost demolată, pe locul ei este situat acum un mic magazin de încălțăminte. Cea nouă e construită ceva mai la o parte, pe bulevard.

Este fără cusur această școală nouă. Are o fațadă impunătoare — cărămidă roșie cu straturi subțiri de alb, de silicat. Pe fațadă se întind șiruri de ferestre simetrice ca amploare, suprafața de sticlă este mai mare decît cea a pereților intermediari de cărămidă. Dincolo de intrarea largă, în mijlocul vestibulului, trîmbițează tăcut un gornist de ipsos, te invită să urci scările. Coridoarele sînt luminoase, ca de spital. Pe ușile albe nu se află tăblițe — „Clasa a V-a", „clasa a VI-a"... Nu există săli de clasă, ci numai cabinete — de fizică, matematică, geografie, istorie, biologie, literatură, limba rusă... Ele sînt și clase, tablele negre de acolo pot fi acoperite cu ecrane albe — poftiți, vizionați filme. Ce-i drept, noi nu vizionăm, pentru că nu avem filme didactice. Există o sală de conferințe care se poate lesne transforma în teatru. E și o vastă sală de gimnastică, unde numai fotbal nu se poate juca. Noua școală e de vreo cinci ori mai mare decît cea veche. Noua școală nu are mirosuri deosebite, după cum nu are nici un chip propriu, al ei — este întru totul asemănătoare cu celelalte școli noi ale orașului.

Recunosc că școala mea este și frumoasă, și confortabilă, lucrez aici, iată, de zece ani, dar nu știu de ce nu încetez să mă simt ca un recent mutat.

Tocmai s-a sfîrșit pauza. Coridoarele sînt pustii, ușile închise. Din spatele lor răzbat tulbure glasurile profesorilor care conduc lecțiile. Din uși diferite, glasuri diferite, și zgomote neclare, reținute, care creează atmosfera saturată a unei zile de lucru. Ea mă înviorează întotdeauna; ajungînd în ea, întineresc.

În timp ce deschideam ușa cancelariei, am auzit o discuție iritată și fără să vreau m-am încruntat: era

glasul croncănitor al lui Evgheni Sergheevici Ledeniov, profesor de literatură la clasele mari.

Vechea școală a lui Graube și-a încheiat existența, magazinul de încălțăminte e un monument pe mormîntul ei. Dar cîte ceva din acea veche școală s-a mutat în cea nouă. Cîte ceva și cîte cineva — lucruri și oameni.

În spațioasa și însorita cancelarie se află o masă lungă, acoperită cu postav verde. Încă înainte de revoluție Ivan Semionovici Graube își aduna pedagogii în jurul ei. Între pereții de mai înainte masa părea copleșitor de mare ; nu numai că umplea pur și simplu cancelaria, dar prin ea însăși reprezenta cancelaria, unea ca într-o adevărată familie întreg colectivul didactic, care pe atunci încă nu luase amploare. Iar în acele vremi, la această masă nu se auzeau certuri, discuțiile erau cuviincioase, reținute, respectuoase și dascălii se ridicau de la masa care reprezenta un temei pedagogic cu un sentiment de siguranță, de claritate, știind de mai înainte ce anume este demn de laudă și ce nu e permis.

Dar în noua cancelarie vechea masă nu mai pare mare, ocupă doar o parte din încăpere, și în jurul ei, cînd au loc consilii, demult nu mai pot fi cuprinși toți pedagogii. Și tot mai des și mai des în jurul acestei mese sînt încălcate pacea și înțelegerea, izbucnesc certuri nedemne de cei care, prin exemplul lor, sînt chemați să educe.

Primul în aceste certuri este avangardistul Ledeniov. Absolvise un institut la Moscova, adusese cu sine concepții din capitală (ultimul model !) și aplombul de capitală. Nu se jena să ocărască pe față nu numai programele de învățămînt aprobate — despre ele toți vorbesc cînd și cînd cîte puțin de rău ! — dar blestema chiar întregul sistem de învățămînt : împărțirea pe clase s-a învechit, ordinea desfășurării lecțiilor este un anacronism, părintele pedagogiei existente, Jan Amos Komensky, e o vechitură de trei secole !

Nu pot suferi nici sărmanele lui teorii teribiliste, nici pe el însuși. Îmi este extrem de neplăcut glasul lui — mereu mușcător, mereu energic, țipător, niciodată normal — fața lui colțuroasă, cu nas subțire, buze subțiri, mobile ca la maimuțe, cu sclipirea suspectă a ochilor precum coacăza, silueta sportivă de categoria cea mai ușoară,

maniera lui de a se îmbrăca, cu dispreț subliniat pentru normele general adoptate : nu poartă cravate și cămăși albe, apare la școală în pulovere de un colorit zănatic, femeiesc.

Acum, în cancelaria pustie, Ledeniov avea o controversă cu Nadejda Alekseevna, directoarea de studii. Controversa aceasta a început în momentul cînd Ledeniov a păşit pragul școlii și se va sfîrși cu siguranță o dată cu moartea extrem de conștiincioasei martire Nadejda Alekseevna. De altfel, cine caută găsește, Ledeniov își va găsi atunci o nouă victimă.

— Nu pot admite ca la lecții copiii să asculte stihuri imorale, care preamăresc beția ! declara, de pe acum cu glas bocitor, Nadejda Alekseevna.

Dar Ledeniov era calm. Ledeniov era rece, ședea trecîndu-și neglijent picior peste picior în pantaloni-șii plesnind de haioși ce erau. Are o manieră a sa de a duce o discuție : să fie calm pînă la indiferență și să-și aducă adversarul la incandescență maximă. Iar cînd acesta, scos din sărite, rostește o prostie, sau se exprimă imprecis, Ledeniov explodează pe dată, începe să spumege cu artă.

— În primul rînd, copiii... tușește el afectat. Acești copii, Nadejda Alekseevna, au șaisprezece, șaptesprezece ani. Vă asigur : toți știu încă demult că pe prunci nu-i aduce barza.

— Poate propuneți să se facă din asta un obiect de predare ?

— Poate că va fi chiar necesar să se introducă odată un asemenea obiect.

Drept răspuns, Nadejda Alekseevna se mărgini să înalțe brațele spre lustră.

— În al doilea rînd, stihurile, cum v-ați exprimat dumneavoastră... Scuzați-mă, ele nu sînt stihuri, ci mărețele versuri, rubaiatele lui Omar Khayyam. În al treilea rînd, a considera capodoperele liricii clasice universale drept imorale înseamnă ipocrizie sau extremă ignoranță.

— Nikolai Stepanovici ! mă imploră Nadejda Alekseevna ca pe un salvator pogorît din cer. Nikolai Stepanovici ! Ascultați numai !

Ledeniov îmi este antipatic, dar de astă dată nici Nadejda Alekseevna nu inspira compasiune. Într-adevăr, naivitatea e mai rea decît hoția, asta-i lipsea ei acum, să se repeadă cu reproșuri că citește elevilor din Omar Khayyam, un autor neprevăzut de programă. Și-apoi țipătul acela neajutorat, de muiere: „Salvați-mă, Nikolai Stepanovici!"

— Nu pot fi de acord cu dumneavoastră, Nadejda Alekseevna, am spus eu cu glas sec. Nemuritoarele rubaiate ale lui Khayyam nu sînt imorale, ci dimpotrivă, au o înaltă ținută morală.

Ledeniov își inversă neglijent poziția picioarelor, zîmbi ironic. Micul lui zîmbet voia să spună și că era puțin probabil ca eu, după părerea lui un om nu numai bătrîn, dar în același timp refractar la nou, să-l pot prețui pe Omar Khayyam, și că — ha-ha! ce situație ilară! — pe neașteptate, Romeo și Julietta ai pedagogiei din Karasino nu s-au potrivit în păreri.

Dar Nadejda Alekseevna se înăbușea de disperare:

— Nikolai Stepanovici! Doar știți bine că Evgheni Sergheevici nu face altceva decît să vîre în lecțiile sale tot felul de nemuritori! Ba pe Homer, ba sonetele lui Shakespeare...

— Păi dumneavoastră, pentru o atît de largă cuprindere, ar trebui să-mi aduceți mulțumiri în scris, sugeră Ledeniov.

— Dar la examene, desigur, elevilor dumneavoastră nu li se vor cere versuri vesele, ce conțin totuși, scuzați-mă, o doză de alcool, și nici creația vreunei poete la modă!...

— Ați dori ca eu să-i orientez numai spre nota de examen și să nu le permit unor tineri să privească în jurul lor? Dumneavoastră îmi cereți să le interzic să vadă lumea atît de diversă a culturii umane?...

— Dar ce se va-ntîmpla dacă elevii dumneavoastră își vor irosi timpul cu opere alcoolice și nealcoolice, însă vor pica la examenele de absolvire?... Le zdrobiți viața, Evgheni Sergheevici! Viața! Cea mai elementară onestitate omenească ar trebui să trezească în dumneavoastră simțul răspunderii!

Şi iată că a sosit, în sfîrşit, momentul ca Ledeniov să sară în sus de pe scaun.

— Ah, onestitatea... Ia te uită despre ce aţi început să vorbiţi ! Onestitatea după principiul „ce binevoiţi dumneavoastră“ ! Onestitatea după directivă ! Onestitatea care poate fi schimbată după caz, ca o cămaşă ponosită, îndată ce va sosi o nouă indicaţie. Prin ce se deosebeşte această onestitate principială de o laşă lipsă de principii ?!

Astăzi nu am nici un chef să o acopăr cu pieptul meu pe Nadejda Alekseevna. Am trecut în cabinetul directorului, lăsînd-o în ghearele lui Ledeniov, să o sfîşie. Iar acesta, în urma mea, tuna despre conştiinciozitatea birocratică şi formalismul conştiincios, despre prefăcătoria fără de ruşine şi independenţa sfielnică — spumega artistic.

Cabinetul directorului e aproape întotdeauna liber. Directorul nostru nu stă o clipă locului. Crede cu sfinţenie că la el în şcoală există un experimentat colectiv pedagogic, pe care se poate bizui din plin, aşa încît s-a afundat cu totul în treburi gospodăreşti. La vară şcoala noastră va termina, prima pe oraş, reparaţiile, toţi elevii ai căror părinţi au venituri modeste vor fi trimişi în tabere de pionieri, multe cadre didactice vor primi bilete la staţiuni de odihnă în timpul concediilor... Şi toate astea directorul le aranjează operativ, nu din cabinetul său.

Mă aşez la biroul directorului, deschid servieta, scot teancul de compuneri corectate — Ivan cel Groaznic împotriva boierilor de neam...

18

COMPUNEREA LUI ZÎBKOVEŢ : „Un asemenea om nu putea să dorească oamenilor o viaţă mai bună... Şi chiar dacă a existat în vremea lui un oarecare progres, acesta nu este meritul lui Ivan.“ Şi doiul cel apăsat — are alte opinii decît ale noastre...

Dar ce e al nostru și ce este străin ?

Ciudată întrebare, înrudită cu versurile copilărești :

Un copil la tatăl său
Să-l întrebe vine :
— *Spune-mi, ce e aia* rău
și ce-i aia bine ? [1]

În zilele tinereții mele, undeva pe la sfîrșitul deceniului trei, oricare țar era condamnat cu ură fiind denumit căpetenie a stăpînitorilor, supremul asupritor, vampirul numărul unu care sugea sîngele poporului. Oricare țar, inclusiv îndepărtatul Ivan cel Groaznic. Pe atunci nu i-aș fi spus Zoiei : „Ai alte opinii decît ale noastre."

Acum nimeni nu se miră cînd este proslăvită cibernetica, dar cît a trecut de cînd se spunea despre ea : pseudoștiință burgheză, întru totul străină nouă.

Și cît de dușmănos, de *străin nouă* fusese cîndva călugărul Mendel ! [2] Acum e pe deplin al nostru, se bucură de cinstire și glorie.

Nici Ivan Semionovici Graube nu fusese de-al nostru. Dar dacă ar fi trăit mai mult, cu siguranță ar fi devenit al nostru.

Ce e al nostru, ce e străin ? „Ce e aia rău și ce-i aia bine ?" Pot eu oare să fiu judecător ?

Și în general cine sînt eu, de ce sînt eu capabil ?

Deodată atît de cunoscutul cabinet îmi sări în ochi, într-un fel amenințător. Avusesem nu o dată prilejul să aud de la cei veniți de pe front că în clipele primejdiei de moarte începi să vezi ceea ce, în stare obișnuită, nu poți observa. Unul mă încredința : cu puține clipe înainte de a fi contuzionat, el întrevăzuse ceva pe chipul tovarășului ce ședea alături — sfîrșitul acestuia. Peste două minute acest tovarăș a fost ucis pe loc de schija

[1] Din poezia pentru copii „Ce e bine și ce e rău" de V. V. Maiakovski.

[2] Mendel, Gregor Johann (1822—1884), călugăr augustin și naturalist austriac. Întemeietor al geneticii.

unui proiectil ce explodase, iar cunoscutul meu a fost puternic contuzionat. Întrevăzuse viitorul.

Iar acum înfățișarea cabinetului o percepeam nu cu vederea obișnuită, ci printr-o putere deosebită de pătrundere. Vedeam nu doar biroul larg, telefonul de pe el, fotoliile capitonate din colțuri, întrevedeam nu obiectele concrete, grosolan materiale, ci mai degrabă cum anume aceste obiecte sînt legate între ele. Vedeam legături, și nu obiecte, nu chipul lumii înconjurătoare, ci expresia ei lăuntrică eliberată — sufletul existentului.

Biroul la care ședeam domina fastuos încăperea, îi fusese atribuit un loc ca de tron, dar era incomod să ședzi la el, lumina cădea strîmb prin fereastră pe mîna dreaptă, lăsa umbră pe hîrtie. Iar fotoliile erau vîrîte adînc în colțuri, așezate simetric, dar celui ce intră nici prin cap nu-i trece să se folosească de ele. Stăpînul care a utilat cabinetul și se mîndrește orgolios cu mobila confortabilă, lustruită, n-a făcut decît să repete ceea ce fac și alții fără să stea pe gînduri. Într-un asemenea cabinet, de bună seamă că niciodată nu se nasc idei îndrăznețe.

Înainte nu sesizam așa ceva... Acum însă am văzut multe în mine, pe care nici nu le bănuiam.

Ce e al nostru, ce e străin ? Ce-i aia rău ? Și ce-i aia bine ? Eu sînt un dascăl ! Dar dacă nu am să răspund la aceste întrebări, cum am să-i învăț eu pe alții ? Cum și ce anume ? Dar uite că am și împlinit șaizeci de ani, viața e undeva în urmă...

Compunerea școlărească, neobișnuit de scurtă, zăcea în fața mea. Sub ea fusese caligrafiat, cu mîna mea, un doi apăsat. Sînt judecător...

Îmi sare sîcîitor în ochi aerul fastuos, însingurat al acestui cabinet curat și dichisit, cu lustrul strălucind, de loc pustiu. E incomod. Aș vrea să mă ridic și să plec. Dar încotro ? Unde aș putea să mă simt eu comod acum ?

Se deschise ușa, intră Nadejda Alekseevna îmbujorată toată, bluza subțire de batist stă să plesnească sub apăsarea sînilor ce-i saltă aprig, mă fixă cu ochii sticlindu-i umed. Aveam atîta nevoie să rămîn cu mine însumi, dar acum va trebui să ascult vaicăreli în hohote de plîns.

— Nu mai pot ! Nu mai am putere ! E un egoist încîntat de sine ! N-are nimic sacru ! Puțin îi pasă lui de elevi ! Puțin îi pasă de interesele colectivului !...

O adevărată revărsare.

Ascultam, mă uitam la Nadejda Alekseevna, la chipul ei purpuriu, la sînii ce-i tresăltau. Uite, ea nu se îndoiește că poate fi judecător. Știe dinainte ce e bine, ce e rău, ce e al nostru, ce e străin, unde e dreptatea, unde-i strîmbătatea.

— Legile noastre, vezi bine, nu-s scrise și pentru el ! Disciplina muncii nu-i obligatorie ! Ce îmi place, aia voi și face ! Și încă așa, bădărănește, rîzîndu-ți în nas. Cît se mai poate răbda ?...

Totuși, ce mult a îmbătrînit Nadejda Alekseevna, ce oribil s-a lățit, s-a îngroșat...

Cu douăzeci de ani în urmă apăruse la noi la școală o studentă nevoită să învețe în anii înfometați ai războiului : față istovită pînă la învinețire, mîini străvezii, umeri slăbănogi și părul cu ondulație permanentă. Încă de pe atunci eram profesor, lucram ca director, îndeplineam obligațiile șefului secției raionale de învățămînt, insistasem să mă întorc la școală, să predau. Sub ochii mei ea a prins forme impunătoare. Cu ajutorul meu a învățat să înțeleagă ce e bine, ce e rău. Uite, chiar și acum, ea știe asta cu fermitate, e o elevă conștiincioasă.

Deodată Nadejda Alekseevna izbucni în lacrimi, scoase în grabă din buzunar o batistă minusculă.

— Doamne ! Și s-a găsit el, tocmai el să-mi reproșeze... Și ce anume ? Că sînt necinstită, chipurile, fără de principii !... Nikolai Stepanovici, doar dumneavoastră mă știți. De douăzeci de ani mă zbat fără pic de răgaz — ziua lecții, seara sarcini sociale, noaptea caietele copiilor. Chiar dacă nu de patruzeci, ca dumneavoastră, dar de douăzeci de ani buni sînt țintuită la galera învățămîntului școlar ! Și ăsta... Ăsta, care abia s-a așezat alături de noi la o vîslă, îmi mai și reproșează : nu vîsliți cinstit... Ia să vîslești și tu cît mine !... Nikolai Stepanovici, de ce tăceți, sper că nu credeți despre mine la fel ca alde Ledeniov...

— Nu cred, am zis. Sînteți un om cinstit, Nadejda Alekseevna.

Într-o clipă se consolă, oftă uşurată, îşi tamponă ochii cu batista.

— La fel de cinstit ca mine însumi, adăugai, obiectînd cu mîhnire la scrisoarea ce se afla în buzunarul meu de la piept, în dreptul inimii.

Nadejda Alekseevna tocmai era pe punctul să declare cu furtunoasă indignare că nu era, desigur, nici o nevoie să afirm o evidentă banalitate, dar în acel moment sună de ieşire.

Am introdus compunerea Zoiei Zîbkoveţ în servietă şi am ieşit din cabinet, oferindu-i Nadejdei Alekseevna posibilitatea să se calmeze cît de cît în singurătate.

În cancelaria goală şedea Ledeniov. Citea absorbit ceva, se trăgea de părul negru, sîrmos.

19

STĂTEAM CU FAŢA spre fereastră, cu spatele la uşă.

Dincolo de fereastră se vedea curtea şcolii, strîmtă şi liniştită, împrejmuită de salcîmi. Două fetiţe cu rochiţe cafenii şi şorţuleţe negre de uniformă au ieşit în goană ; primele rîndunele ale şcolii ce se trezea după o lecţie obişnuită. Peste un minut întreaga curte va mişuna de copilaşi, toţi vor năvăli la soare.

În spatele meu spaţioasa şcoală se umplea de cunoscuta zarvă a recreaţiei, cancelaria de glasurile cadrelor didactice, de zgomotul scaunelor mutate, de mirosul uşor al fumului de tutun.

N-am nevoie să întorc capul pentru a afla cine a intrat. După modul cum se deschide uşa, după glas, după sunetul paşilor, chiar după foşnetul unei rochii mi-i imaginam pe profesorii care intrau, îi vedeam.

Iată-l, fornăind politicos, pe Kolesnikov, profesorul de geografie ; s-a aşezat comod într-un fotoliu şi de bună seamă îmi tatonează spinarea cu privirea-i mîngîioasă, aşteaptă să mă răsucesc, ca să mă salute cu amabilitate. E încă tînăr, dar de pe acum năpădit de o grăsime flască,

cu ținută leneșă de sibarit, care, de altfel, îl prinde. A apărut nu demult, dar s-a integrat îndată în ansamblul școlii. Se înțelege cu mine, se înțelege cu Nadejda Alekseevna, se înțelege cu Ledeniov, dar e cam hîtru : fără tapaj, fără să afișeze, face niște lucruri stranii — nu dă teme pentru acasă, nu practică verificarea la lecții, îi obligă pe elevi să țină niște jurnale de călătorie, dă note pentru ele.

Dar uite că, foșnindu-și aerian rochia de crêp-de-chine, a trecut profesoara de chimie Berta Arnoldovna. Și imediat după ea răsună pasul greu al scundei, voinicei, bărbătoasei profesoare de matematică, Anna Grigorievna. Îndată se vor apropia și vor începe să discute cu multă preocupare despre notele proaspete, calde, abia trecute în catalog.

— Știi, Koșkin mi-a mai încasat un „doi". Nu știu ce să mă fac cu el...

Tot timpul aceste colege au o singură năzuință : paginile cataloagelor să arate cît mai bine.

Dădu veste despre apariția sa, cu tusea lui tunătoare, arțăgoasă, celălalt matematician al școlii, Ghiorghi Ignatievici Kaștan, poreclit de copii Jorka Ghindă. E doar cu doi ani mai tînăr decît mine, înainte de război a lucrat la o școală complexă, într-un sătuc din niște mlaștini uitate de lume ; în timpul războiului a luptat pe front, a fost de trei ori rănit, e plin de decorații. La război, pe cît se spune, a fost uimitor de viteaz, în școală însă nici minuni de vitejie, nici exemple de entuziasm n-a arătat ; făcea scandal din fleacuri, dar cu prudență ; se temea ca nu cumva să fie trimis înapoi în mlaștini, la dracu-n praznic. Își cunoaște obiectul, îl predă destul de bine și nu știu de ce nu prea e sigur pe el, mi se pare că nu-i place munca de dascăl, lecțiile îl obosesc și abia așteaptă să iasă la pensie.

Un alt vechi cadru e Vasili Emelianovici, profesor de fizică, om extrem de blînd, care-i suportă pe toți și pe toți îi iubește. De fapt, nu chiar pe toți. În taină nu poate suferi doi inși : pe Liova Bociarov și pe Albert Einstein. Teoria relativității a lui Einstein — să-ți scrîntești creierii, nu alta — iar Liova Bociarov tocmai cu ea îl plictisește la lecții.

Glasuri răsunătoare, izbucniri de rîs, zgomot de scaune, cancelaria s-a însufleţit pentru cele zece minute ale ei de recreaţie, pînă la noua lecţie.

Stăteam cu spatele la ea, dar o vedeam în toate detaliile.

— Nikolai Stepanovici, drăguţule, să trăieşti ! Ce-i cu poza asta byroniană la dumneata ? Parc-ai zice : „Nemulţumit de viaţa cea perfidă..."

Vasili Emelianovici, cu ochelarii, chelia şi coroana de aur din gură sclipindu-i, se apropie de mine.

— Ştii dumnenta pe cine am întîlnit ieri pe stradă ? Închipuie-ţi...

Vasili Emelianovici are mereu noutăţi de ultimă oră, mereu întîlneşte pe neaşteptate pe cîte cineva, transmite salutări din partea cuiva.

— Îl ţii minte pe Elkin Anton ?... Că destul sînge rău ne-a făcut la toţi...

— Elkin ?

— Sa întors, cum se zice, pe plaiurile natale. Şi ştii, mi-a făcut o impresie pozitivă. Nimic asemănător cu cel care a fost. Îmbrăcat aşa, cu tot dichisul, e strungar de înaltă calificare, însurat, are doi copii...

— Anton Elkin ?...

— Întocmai ! M-am întîlnit nas în nas cu el la colţul bulevardului. Nu l-aş fi recunoscut, dacă nu m-ar fi strigat el pe mine. Am discutat mergînd, citise despre dumneata în ziar...

Anton Elkin....

20

NICIODATĂ N-AM SĂ CRED într-o înfăţişare plăcută a lui. „Nimic asemănător cu cel care a fost..." Păi tocmai asta e, că el niciodată nu se repeta, niciodată nu semăna cu sine.

Anton Elkin.

Eu cred că oricare cadru didactic, dacă a lucrat destul de multă vreme în şcoală şi i-au trecut prin mîini un

număr considerabil de copii, se izbește mai curînd sau mai tîrziu de vreunul — unul din sute sau chiar din mii — care începe să-i provoace o ură acută, aproape bolnăvicioasă sau aversiune, dusă uneori pînă la oroare. Și nu poți extirpa din tine așa ceva, nici prin puterea voinței, nici prin antrenament profesional. Poți doar să maschezi, să te prefaci că, vezi doamne, nu-i nimic la mijloc, dar nicidecum să te dezbari.

Odată, înainte de război, la întîi septembrie, mă prezentasem pentru prima lecție la o clasă a cincea formată din elevi veniți de la diferite școli elementare. Cu ocazia deschiderii anului de învățămînt mă gătisem cu pantaloni albi, călcați, la modă pe atunci, în pantofi de pînză albiți cu praf de dinți. Am salutat clasa, i-am invitat pe copii să ia loc, iar eu, nu fără o rituală prețiozitate, m-am așezat.

M-am așezat și am simțit deodată că m-am lipit de scaun cu pantalonii mei cei albi ca zăpada, fără o pată cît de mică, dar m-am lipit zdravăn, cum se zice, cu întreaga suprafață, simțind treptat o masă cleioasă, grețos călduță, care pătrundea prin țesătură. Am sesizat și atît de cunoscutul miros de smoală, mirosul ației smolite, de cizmărie, și mi-am închipuit că fundul scaunului meu negru l-a acoperit careva cu un strat de gudron, din cel care se tăvălea în grămezi pe lîngă școală. Chiar dacă aș reuși să mă smulg de pe scaun, strălucitorii mei pantaloni vor apărea la spate cu o scoarță grasă, neagră de gudron. Dintr-o parte, așa ceva ar arăta exact cum se cuvine, adică te-ar face să rîzi pînă la lacrimi.

Ședeam și mă uitam prin clasă, iar clasa aștepta cu seninătate ce avea să spună noul profesor. Am înțeles că vesela născocire nu era o creație colectivă.

Și deodată l-am zărit pe autor. L-am simțit cu un al șaselea simț și o sumbră previziune m-a cutremurat fără să vreau : din acel moment el începuse un îndelungat, necruțător război de partizani împotriva mea. Fundul lipit de scaun era prima lui incursiune.

Da, chipul lui se remarca printre celelalte. Trăsăturile i se avîntau parcă înspre nas : buza superioară scurtă, fără să acopere dinții mari, bărbia teșită... Băiețelul îmi sugera un mic pui de rechin, nu rău la modul deschis, dar prădalnic. Se uita la mine din banca sa, cu un ochi

mic, rotunjit de curiozitate și în privirea lui mi s-a părut că disting ceva de o veselă cruzime.

— Ridică-te, te rog. Da, da, tu.

Și el se ridică bucuros, fără să-și desprindă de la mine ochii veseli ca doi năsturei : „Ai ghicit tu, dar ia încearcă să dovedești". Iar eu, lipit de scaun, ca o muscă într-un strop de miere, am recunoscut fără să vreau dreptul lui la triumf.

— Cum te numești ?

— Toșka, da' ce ?...

După ceea ce făcuse, își permitea luxul să facă pe prostul, să-și bată puțintel joc de mine.

— Pînă-n clasa a cincea n-ai învățat cum trebuie să răspunzi la o întrebare a profesorului ?

— Da' ce ?... Cum ? Nu știu.

În acel moment începu să urce în mine ura. Da, tocmai ea ! Și dintr-o dată !

Se năștea, fără glumă, un mare și serios sentiment față de un năpîrstoc neserios care să fi tot avut vreo doisprezece ani.

— Trebuie să răspunzi profesorului în întregime : mă numesc... Spune în întregime numele și prenumele tău.

— Mă numesc Toșka Elkin.

— Bine, dacă-i Toșka, Toșka să fie. Am să te rog, Toșka Elkin, să mergi la cancelarie și să-l chemi aici pe director.

Și din nou se pregăti el cu plăcere să-mi îndeplinească rugămintea.

Nu s-a întors multă, multă vreme, iar eu ședeam cu șezutul lipit de scaun și conduceam lecția cum se nimerea. Începusem să cred că aveam de a face nu cu un simplu ticălos, ci cu un artist în felul său.

Și totuși l-am subapreciat.

Da, căci îl adusese nu numai pe director, ci pe toți profesorii care nu se aflau la ore. Aceștia dădură buzna, cu chipuri alarmate, în clasa mea. Pupitrele băncilor începură să bubuie, elevii se ridicară cu zgomot de pe locuri, eu ședeam ca o stană de piatră.

— Nikolai Stepanovici, ce s-a întîmplat ?... întrebă directorul. Elevul dumneavoastră a spus că vă e rău...

L-am rugat pe un ton prea puțin politicos, chiar cu ciudă :

— Să ia cineva toată clasa, să o scoată afară... fie și în curte. Să rămînem numai noi doi !

Directorul ridică nedumerit din umeri, dar nu se apucă să mai întrebe, ci făcu semn din cap : executarea !

Se iscă învălmășeală, zgomot, discuții, plîngeri : „Pe mine mă doare un picior", întrebări : „Dar genţile le luăm cu noi ?" și vînzoleală, și apostrofări. Eu însă ședeam ca un sfinx de piatră. Directorul se uita speriat, cu coada ochiului, la mine.

În sfîrșit ușa se trînti și rămaserăm în doi.

— Ei, ia spuneți, ce s-a întîmplat ?

M-am proptit cu cotul de spătarul scaunului și mi-am desprins cu trosnet pantalonii.

— Iată ce !... Rugați pe cineva să-mi facă rost, pentru un timp, de niște pantaloni.

Aveam atunci ca director pe un fost lucrător la comisariatul poporului pentru învățămînt, scos din circulație, înalt, corpolent la modul impozant, cărunt. Rar ne învrednicea cu vreun zîmbet, dar de astă dată se împurpură tot, își holbă ochii și se porni pe un rîs nestăpînit.

— Oh ! Iertați-mă... Înțeleg... Dar, ah ! Oh !... Pentru Dumnezeu... Nu mai pot !...

Anton Elkin...

Doi ani și ceva a fost război între noi. Făcea și altor profesori șotii, toți sufereau din pricina lui, dar mie îmi acorda o atenție specială.

Deschideam jurnalul de clasă, mă aplecam asupra lui ca să parcurg cu privirea lista elevilor și... începeam să strănut cu înverșunare, în serii, pe înecate. După aceea se constata că între filele jurnalului de clasă fusese presărată o pulbere extrem de fină, un amestec infernal de ardei iute și tutun.

Îmi deschideam servieta și tresăream : pe catedră se ivea pe neașteptate o broască rîioasă.

Pentru toți ceilalți elevi eram un profesor sever și exigent, cu care nu-i de glumit, dar pentru el eram o figură potrivită ca să se amuze. De ce oare ? Poate pentru că sînt sever și exigent, un material incomod pentru

glume și deci era cu atît mai măgulitor să-și manifeste virtuozitatea subtilă.

Nimic nu e mai înjositor și mai primejdios pentru un cadru didactic decît autoapărarea. Trebuie să ataci, iar eu cu asta am și început. În timpul lecțiilor îl ridicam în picioare pe Anton Elkin în momentele cele mai neașteptate pentru el, îl șicanam, dar eram drept, nu-i refuzam o notă bună dacă o merita, însă nici nu-i iertam fie și cea mai măruntă scăpare. El, un dezordonat, neconștiincios și nu prea capabil la învățătură, la început a încercat să reziste atenției mele părtinitoare — executa toate temele pentru acasă, îmi sorbea fiecare cuvînt la lecții — dar n-a rezistat multă vreme, s-a dat bătut, a început să încaseze doiuri după doiuri.

Odată mă apropiam, ca de obicei, de intrarea școlii cu cîteva minute înainte de a suna. Și brusc ceva zbură cu zgomot, vîjîind, pe lîngă nasul meu. O elevă pistruiată dintr-a șasea, care se afla întîmplător alături, cerceta cu nedumerire o cărămidă ce zăcea pe pămînt. Iar eu mi-am dat seama pe dată : cărămida fusese aruncată de pe acoperiș în capul meu.

A fost prins chiar pe acoperiș. Sima Lucikova, pistruiata dintr-a șasea, fusese martoră în timpul cercetării.

— Da, am văzut-o cum a căzut... O cărămidă mare de tot — uriașă.

Anton Elkin avea numai mamă. „Singură l-am crescut, fără tată, țineți seama de asta, pentru numele lui Hristos.“ O femeie care nu cunoscuse căsătoria, mamă singură, chinuită nu numai de măruntele griji ale vieții, ci și de „machiavelicul“ ei fecioraș. Poate că de dragul ei fusesem gata să-l iert pe tînărul terorist, dar vai, consiliul pedagogic a pronunțat în unanimitate sentința : să fie exmatriculat.

Mama lui Elkin plîngea și se ruga cu umilință, iar el privea într-o parte cu fața repezită înainte, față ce semăna cu un bot de rechin, iar buza superioară, scurtă, îi dezvelea dinții mari, inegali... Privește într-o parte, nu aude nimic, nu manifestă milă față de mama sa, mă urăște în continuare, nu prezintă nici o speranță.

Anton Elkin și neașteptata scrisoare.

Iar eu, cum mai păcătuisem, doamne! Pe cine bănuiam? Pe Tatiana Ivanovna Graube, un dascăl la fel de onorabil, ca și mine. Anul acesta și ea va împlini șaizeci de ani!

Anton Elkin! Cum am putut să uit de el!...

Cancelaria fremăta de viață în spatele meu. Din nou se auzi, poruncitoare, soneria: recreația s-a sfîrșit.

Mîna cuiva mă atinse blînd pe umăr. Mă uitai: Nadejda Alekseevna, cu o expresie îngrijorată.

— Nikolai Stepanovici, nu mi-am luat ochii de la dumneavoastră... Se pare că nu vă simțiți bine. Poate că n-are rost să mergeți astăzi la lecții? Mai bine duceți-vă acasă, odihniți-vă puțin.

Ce ispititor îndemn, să nu mă duc la lecții!

Nu știu cum să-l apreciez pe țarul Ivan cel Groaznic, nu știu dacă Zîbkoveț, împreună cu Kostomarov, au dreptate, nu știu cum să justific doiul dat ieri, cum să mă port cu copiii. Ieri intra în clasă un om sigur de sine, care considera că fiecare cuvînt rostit de el este un adevăr. Acum nu am certitudine în nimic, doar tulburare și teamă în suflet.

Ce gînd ispititor, să mă ascund! Să rămîn de unul singur cu suferința mea neînțeleasă.

Nadejda Alekseevna mă privea drept în ochi, cu sinceră neliniște.

— Nu, n-are rost... Sînt sănătos.

Mi-am luat servieta și, străduindu-mă să nu mă uit la nimeni, am plecat la lecția care mă înfricoșa ca cea dintîi lecție din viața mea.

21

CLASA A ZECEA „A" — treizeci și opt de ființe la trecerea din copilărie spre maturitate, fetele cu forme dezvoltate, flăcăii cu pufuletul fumuriu al mustăților. Treizeci și opt de oameni care așteaptă cu nerăbdare, șezînd în bănci, să treacă ultimele zile de școală.

Clasa mea ; uite că se și împlinesc patru ani de cînd îi sînt diriginte.

Treizeci și opt de perechi de ochi se opriseră asupra mea fără prea mult interes — avea să urmeze o lecție obișnuită, una din cele multe. Nimeni nu bănuia că bătrînul lor profesor, Nikolai Stepanovici Ecevin, a venit nepregătit la acestă lecție și că acum nu s-ar da la o parte să i se șoptească ce să facă.

Am sortat fără grabă lucrările, am scos compunerea Zoiei Zîbkoveț, am așezat-o în fața mea, am dat ocol din priviri clasei. Toți cei treizeci și opt așteptau...

— Ascultați, am să vă citesc...

Și am citit : citatul din Kostomarov, scurtul rezumat : „Un asemenea om nu putea să dorească oamenilor o viață mai bună... Și chiar dacă a existat în vremea lui un oarecare progres, acesta nu este meritul lui Ivan".

Clasa ascultă cu neîncredere și circumspecție : nu degeaba citește el, trebuie ori să mustre, ori să laude. Zoia Zîbkoveț aplecase capul, un umăr și-l ridicase a încordare, în toată ființa ei se simțea o așteptare chinuitoare — o va mustra ori o va lăuda profesorul ?

— Ieri pentru această compunere am pus nota doi. Ieri am pus-o, astăzi mă îndoiesc că am făcut bine. Haideți să stăm de vorbă.

Îmi dau perfect seama, e nepedagogic ce fac. Dar patruzeci de ani mi-am ocrotit autoritatea, patruzeci de ani am stat combativ în apărare ! Hai să fie un răgaz, steag alb pentru un minut.

Problema e pusă, dar clasa tace, clasa n-are încredere în mine : „Ne duci cu zăhărelul".

Ei bine, pot să-i oblig să răspundă.

— Șorohova !

Am început cu cea mai bună.

— Să ies la tablă, Nikolai Stepanovici ?

— Nu, poți răspunde din bancă.

Lena Șorohova — claie de păr plină de soare și aer, față rumenă, deschisă, cu o permanentă expresie mîndră, victorioasă, sprîncene drepte, negre, frumoase.

— Nu sînt de acord cu Zoia. Ivan cel Groaznic a torturat și spînzurat, știm cu toții acest lucru. Dar noi știm că el a cucerit Kazanul, sub el a început valorificarea

Siberiei, sub el au apărut în Rusia tiparniţele, sub el Rusia a început cîte puţin să aibă legături cu Europa prin Marea Albă...

Lena Şorohova, cea mai bună elevă, campioana clasei la răspunsuri. Întotdeauna ştie dinainte ce vreau eu să aud şi aproape niciodată nu greşeşte. Chiar şi acum îmi place chipul ei mîndru, glasul ei răsunător, ferm. Da, tocmai asta aş fi vrut să şi spun eu însumi ca replică Zoiei, cuvînt cu cuvînt. Capabilă elevă.

— Deci ce este mai important ? continuă Lena. Ce e cel mai important ? Uciderea unor oarecare soţii de dieci sau aceste măreţe fapte istorice ?

Lena Şorohova se aşează cu o expresie de triumf. Clasa o ascultase fără pic de uimire sau încîntare. Clasa tăcea cu un aer de plictis : „Păi sigur, totul e limpede".

„Uciderea unor soţii de dieci..." vorbe rostite cu dispreţ.

„Soţiile de dieci" fuseseră, desigur, tinere şi frumoase, altfel n-ar fi rîvnit la ele prealuminatul ţar Ivan Vasilievici.

Frumoase, tinere ca Lena Şorohova.

Pe chipul deschis, rumen al Lenei e scris : nu trebuie să mă lăudaţi, nu trebuie, n-aveţi pentru ce ! Păr învolt, umeri puternici, sprîncene care, cu siguranţă, îi scot din minţi încă de pe acum pe flăcăi.

„Uciderea unor oarecare..." La vîrsta ei pînă şi ideea de omorîre a unui şoricel trebuie să provoace repulsie. Pentru ea este mai firesc să cadă în păcatul fetelor de a fi sentimentale... Şi uite expresia de triumf de pe faţa ei, iar clasa tace cuprinsă de plictis. Ei şi ce ? Aşa şi trebuie să fie. „Să ucidă nişte oarecare..." Lena Şorohova termină şcoala, eu am să-i scriu curînd caracterizarea : capacităţi mai presus de orice laude, comportare exemplară, sîrguinţă remarcabilă, cea mai activă pe plan social şi, desigur, o bună tovarăşă... Da, da, o bună tovarăşă, asta n-am să uit să o scriu. Totul la superlativ, fiecare cuvînt este o afirmaţie : om mai bun nu poate exista, o fiinţă ideală. Cu o asemenea caracterizare va păşi în viaţă.

Sprîncene mîndre, corp viguros, elastic, este făcută să iubească și să fie iubită, să nască copii, să devină mamă. Dar „să ucidă niște oarecare" — aici e buba.

Lena Șorohova probabil nu e capabilă să omoare nici măcar un șoricel, e ceva grețos, dar să fie ucis un om — nu mama, nu tăticul, nu frățiorul mai mic, ci cineva total necunoscut — dacă e nevoie, cum să nu... Votez pentru !

M-a năpădit panica, iar clasa tăcea în somnolență, clasa nu observa nimic.

— Bociarov !

Sări în picioare Liova Bociarov — scunduț, vioi, ciufulit, cap mare, frunte înaltă, gît subțire cu un măr al lui Adam abia ieșit în evidență, nasul ca un papucel, ochii naivi, nevinovați, azurii.

— Tu cum consideri ?

Ochii naivi deveniră și mai naivi : un mic cer azuriu, nici să nu îndrăznească cineva a gîndi că în dosul lor s-ar ascunde cine știe ce gînduri perfide.

— Ce să consider, Nikolai Stepanovici ? Șorohova a răspuns, așa că noi, ce să mai...

Prin clasă trecu o undă de mici zîmbete, începu să miroasă a distracție. Bociarov se uita la mine cu o privire azurie, devotată.

— Ești de acord cu ea ?

— Degeaba aveți o părere proastă despre mine, Nikolai Stepanovici...

— Dar dacă am o părere proastă despre Șorohova ?

Prin clasă continuau să unduiască zîmbete mici, dar ochii lui Bociarov deveniseră încordați, oțelii.

Chipul Lenei Șorohova rămăsese calm ca și mai înainte — nu trebuie să mă lăudați ! Doar o întoarcere trufașă în direcția lui Bociarov. Nu admite nici măcar gîndul că ar fi greșit ceva în răspunsul ei, nu se îndoiește că în cele din urmă am s-o laud. Așteaptă din partea mea o mișcare cu calul, care să o scoată pe ea regină.

— Ei, de ce taci ? îl somez pe Bociarov.

— Dar ce să spun ? — în glasul lui se simte provocarea. Sugerați-mi, și-am să zic. Ceea ce trebuie. Sînt gata oricînd.

— Mă rog... Dacă nu vrei, nu-i nevoie. Stai jos.

Bociarov se sculase însă cu dorința de a mă contrazice : de mă-ntreabă, nu-i răspund, de-mi cere să stau jos, nu mă așez. Nu-i plăcea să se simtă învins.

— Dacă e s-o spun deschis, Nikolai Stepanovici, eu sînt de partea lui Zîbkoveț.

— De ce ?

— Ivan cel Groaznic a valorificat Siberia, o faptă, desigur, măreață, dar chiar și de dragul acestei fapte mărețe, eu n-aș fi vrut să-l ajut. Șorohova e gata să o facă, eu însă uite că nu-s.

Nasul-papucel, fruntea sfidătoare, ochii fără pic de albăstrime deveniseră acum cenușii. Iar alături de Bociarov tot mai continua să zîmbească fericit Hlînov, o namilă sănătoasă, devotatul aghiotant al acestuia, așteptînd mereu din partea prietenului său o șotie veselă și slujindu-l credincios, cu pumnii săi grei, de dragul șotiilor.

Hlînov zîmbea, dar în clasă se lăsase tăcerea, însă nu mai era tăcerea indiferentă, de după răspunsul Lenei Șorohova, ci una reculeasă, circumspectă.

Toți sesizaseră într-un fel că s-au rostit aici cuvinte serioase, demne de atenție.

„Ce e cel mai important ? Uciderea unor oarecare soții de dieci sau aceste mărețe fapte istorice ?“

Hlînov își mijește ochii.

— Bine, i-am spus, biruind o ușoară răgușeală în glas. Tu ești pentru Zîbkoveț, pentru punctele ei de vedere, dar de ce ai scris o compunere asemănătoare cu cea a Șorohovei ?

Bociarov roși supărat, privirea întunecată îi deveni rea, înțepătoare.

— Păi mie, Nikolai Stepanovici, nici că-mi pasă de țarul Ivan, dar îmi pasă mult de nota pe care mi-o treceți în catalog.

Clasa tăcea. Hlînov se hlizea în așteptare. Șorohova privea pe lîngă Bociarov și își strîmba cu dispreț buza fragedă. Spera într-o mișcare cu calul din partea mea.

— Șezi, Bociarov.

El se așează.

Tăcea clasa, tăceam și eu.

Cîndva, demult, a trăit temutul țar Ivan Vasilievici, care nu puțin sînge a vărsat la viața lui. Ce-a fost, a fost, ia-l pe Ivan cel Groaznic așa cum a ajuns el în istorie.

Mi-e dragă istoria într-un mod rezonabil și imparțial, nu îmi îngădui simpatii și antipatii. Sîngeros ? Da, cine se-ndoiește ! Dar sîngele acesta e hrănitor. „Uciderea unor oarecare... soții..." Mare lucru... Ca pe o drojdie s-a înălțat statul rus, ca mare putere, de la Baltica la Oceanul Pacific, de la ghețurile polului la nisipurile încinse de la Kușka [1]. Mi-e dragă istoria...

Eu, pedagogul, n-am cultivat revolta față de crimă.

„Lupta lui Ivan cel Groaznic a avut un caracter progresist..." Dar se poate oare să-ți însușești istoria la rece, fără inimă ? N-ar trebui ca sîngele vărsat cîndva, demult, să ne ardă astăzi, la fel ca sîngele proaspăt ?

Tăcea clasa, tăceam și eu.

Pe chipul Șorohovei apăruse neliniștea, pe cît se vedea, a început și ea să priceapă că mișcarea cu calul nu se va face. Hlînov încetase să se mai hlizească, se uita nedumerit, cu coada ochiului, la prietenul său Liova. Iar prietenul Liova își ascundea supărat privirile.

22

DUPĂ LECȚII am invitat-o pe Lena Șorohova să mă însoțească. Voiam s-o cercetez îndeaproape pe această fată. O instruisem timp de patru ani. Ea se remarcase întotdeauna, era mereu la vedere — cea mai bună dintre cei mai buni, o podoabă a pămîntului.

Prin mîinile mele au trecut peste trei mii de elevi. Asta înseamnă cam optzeci de clase. Fiecare clasă avusese neapărat o Lena Șorohova proprie, uneori chiar două sau trei : cele mai bune dintre cei mai buni...

Îi iubeam pe cei ca Șorohova, nu mă împăcam cu cei ca Bociarov, nu dădeam atenție unora ca Zoia Zîbkoveț.

[1] Kușka — cea mai sudică localitate de pe teritoriul U.R.S.S.

Ea păşeşte alături de mine. Doamne ! Ce rumeneală în obrajii ei, densă, catifelată, vibrîndă. Şi ce ochi întunecoşi, neliniştiţi, cu o scînteiere aurie în adîncuri. Generoasă eşti tu, mamă natură ! Superb este omul !

Strada este cea din miez de zi, încinsă de soarele primăvăratic ce nu ştie de glumă, miroase plăcut a benzină arsă şi a sevă amăruie de plop, să nu fi plesnit oare mugurii în micul scuar din apropiere ?... Trecători sînt destui, dar acum nu sînt agitaţi, ci mai degrabă lenevoşi.

Nu ştiu de ce, de astă dată strada nu mă sperie, deşi nu uit o clipă de scrisoarea din buzunar. Pe stradă sînt un vînat, am cele mai mari şanse să dau de vînător : „Fostul dumneavoastră elev", am onoarea !

— Ce obiect îţi place mai mult ? îi adresez Lenei o întrebare banală.

Şi totuşi ea nu răspunde pe dată ; adunîndu-şi sprîncenele de cărbune sub bereta cochetă, gîndeşte. La toate obiectele ea are nota maximă, cinci, căruia să-i acorde preferinţă ?

— Istoria îţi place ?

— Da, Nikolai Stepanovici.

— Dar desenul tehnic ?

— Desenul ? întreabă la rîndul ei cu mirare.

Încălcasem ierarhia : după istorie, obiectul meu, pe care deci trebuie să-l consider cel mai important, să întreb deodată de un oarecare desen tehnic.

— Îmi pla-ce, rosteşte nesigur Lena, pentru orice eventualitate.

— Dar matematica ?

— Îmi place.

— Dar literatura ?

— Îmi place.

— Dar biologia ?

— Şi ea îmi place.

— Dar ce nu-ţi place ?

Lena se simte stînjenită de faptul că-i plac toate şi se corijează cu timiditate :

— Nu v-am spus chiar drept, Nikolai Stepanovici. Desenul tehnic nu-mi prea place... E migălos, ia timp şi-apoi nu cere nici gîndire, nici sentiment.

— Dar ce ai de gînd să devii ?

— N-aș putea să spun deocamdată precis... Aș merge la un institut tehnic.

— La unul tehnic ?... Dar ție nu-ți place desenul, iar acolo acesta-i obiect de bază. Și la ce-ți trebuie unul tehnic ? Doar îți place istoria.

— Ei bine, n-am nimic împotrivă să devin istoric...

— Sau la fizico-matematică ! Acolo desenul nu e necesar, se pregătesc teoreticieni, nu tehnicieni.

— Aș da cu plăcere acolo, numai că nu oricine reușește...

— Dar biologia... De altfel, se pare că am ajuns. Eu o iau la dreapta... Cu bine.

— La revedere, Nikolai Stepanovici, bolborosi Lena puțin buimăcită.

— Desenul tehnic ar trebui totuși să-l îndrăgești... pentru orice eventualitate.

— Bine, Nikolai Stepanovici.

Doamne ! Ce rumeneală în obrajii ei ! Și ce mai sprîncene.

Mergeam sub soarele stăruitor, primăvăratic în paltonul cu poale lungi, prea călduros, îmi călcam în picioare umbra pitică. Simțeam nevoia să șed puțin undeva, să meditez, să mă orientez în gîndurile mele încîlcite, să rezolv pentru mine problema : cine e Nikolai Stepanovici Ecevin, care a trăit pe lumea asta șaizeci de ani ? Ce fel de om e ?

Am cotit către un mic scuar sărăcit, pustiu, cu copăcei tineri, ca niște undițe, aflat lîngă una din clădirile cu multe etaje din spatele bulevardului Tinereții și m-am așezat acolo pe băncuță.

Dincolo de împrejmuire se perindau trecătorii, dar în părculeț, în afară de mine mai erau doar două ființe : un băiat de vreo zece ani și un cîine.

Băiatul are chipiul de școlar împins pe ceafă, paltonașul cu nasturii rupți larg desfăcut, fața roșie și asudată. Cîinele, o javră scundă, nearătoasă, cu urechile clăpăuge, cu botul inteligent, respectuos ca al unui bun referent, și avînd un nume de temut, Pirat.

— Pirat ! Fui !... La picior, Pirat !... La picior am zis ! Tu n-auzi ? La picior ! Ei !... Bravo, Pirat ! Ești un deștept ! Uite, ia !

Și Pirat cel respectuos ca un referent se răfuiește vesel cu o bucățică de zahăr.

Lena Șorohova... Ce mai, e un tip destul de răspîndit în mediul uman — un papagal conștiincios. Știe să tocească, știe să repete „scurt, clar și precis“ ce a tocit. Îi place, nu-i place, iubește, nu iubește, ea pur și simplu nu trebuie să aibă preferințe și antipatii, altfel se încalcă armonia situației ei de elevă cu medii de cinci-peste-tot. De cum îți place ceva cît de cît mai mult, de cum acorzi pentru asta doar olecuță mai mult timp, gata, pentru altceva nu-ți mai ajunge, n-ai s-o mai scoți de nota cinci, va dispărea armonia.

Nikolai Stepanovici Ecevin, ți se reproșează : „E groaznic că elevii dumneavoastră contaminați — și ei există ! — vor căpăta încredere în sine, vor începe să contamineze mai departe și să genereze contaminați. E groaznică influența dumneavoastră ! Cine știe în ce măsură ea vă va supraviețui, dacă nu i se va opune nimeni.“

Eu groaznic ?... „Fostul elev“, „alcoolicul“, „filozoful cîrciumilor“ cade și el în greșeala săvîrșită de karasinenii lipsiți de simțul măsurii, care m-au proslăvit în timpul jubileului : „Personalitate marcantă... Om plin de abnegație... Mintea și conștiința...“ Cei ca Lena Șorohova și cei mai răi decît ea apar nu din voința mea, nu prin eforturile mele. În mediul uman întotdeauna se naște un procent de persoane papagalicești și pur și simplu fără suflet, ca acestea. Acuză pentru asta pe Domnul Dumnezeu și nu exagera însemnătatea lui Nikolai Stepanovici Ecevin !

— Pîrat ! La picior !... Uite-așa, Piratușka ! A-așa... Ei, ce e ?... Ce te uiți ?... Nu mai am zahăr. N-am. L-ai înfulecat pe tot...

Băiețelul vorbea intenționat tare, privindu-mă fără ocol. Pe ce-o fi contînd acest pedagog al speciei canine ? Nu cumva crede că port cu mine zahăr, tocmai pentru cazuri din astea ?

— Nene, cît e ceasul ?

— Dar tu, amice, în ce serie înveți ?

— Astăzi n-avem lecții. Natalia Ivanovna a noastră s-a îmbolnăvit.

— Unde locuiești ?

— În strada Recinaia.

Recinaia este la celălalt capăt al orașului. Nu ține de școala noastră.

— Cum ai ajuns tocmai aici ?

— Vin la el. Băiețelul arătă spre cîine, care începuse să se uite cu supușenie și alint, de astă dată la mine. Aici locuiește. Cum am timp liber, cum vin la el. Trebuie dresat. Nu știa nimic. Acum uitați-vă... Pirat ! La picior !... Ei, Pirat !... Știe că nu mai am zahăr. Dar altfel e foarte capabil.

— Învață pentru zahăr ?

Băiatul se simți jenat pentru lăcomia cîinelui, dar clăpăugul de Pirat cîtuși de puțin. Se uita isteț și respectuos la mine, ca un garderobier școlit care așteaptă bacșiș.

— Costă zece copeici o sută de grame.

— Ce anume ?

— Păi zahărul, vărsat...

— Ce-i de făcut cu tine ? Poftim.

Băiatul luă moneda respectuos, dar ca pe ceva ce i se cuvine, își scoase repede cureaua, o petrecu în formă de lat la gîtul javrei și îmi dădu mie capătul.

— Țineți-l puțin, că altfel fuge... Iau repede, fără să stau la coadă...

Am rămas singur cu un cîine care nu urmase pînă la capăt cursul de instruire, din lipsă de zahăr.

Pirat ședea la picioarele mele înălțînd spre mine botul înțelegător, îmi căuta privirea și își tot vîntura amabil coada pe nisip. Măi cățel simpatic ce ești, tu nu mă suspectezi de nimic, mi te-ai încredințat fără rezerve, îți mulțumesc pentru asta.

Dar ce fac eu ? Mă jeluiesc de neîncredere ! Tocmai eu ! Cel care nu demult fusesem înălțat în slăvi, care n-am fost privat nici de titluri, nici de distincții, care sînt numit cu respect — și fără glumă ! — primul cetățean al orașului meu. Și după toate astea să mă plîng

că nu sînt înțeles, că nu există încredere ! Monstruoasă nerecunoștință.

Da, sînt înălțat. Da, mi se acordă încredere. Dar oare eu sînt acela ? Mie mi se acordă ? Oare nu un alt Nikolai Stepanovici Ecevin, închipuit, au ei în vedere cînd fac asta ? E înălțat și investit cu încrederea un oarecare erou ideal. Nu sînt eu acela, viața mea nu este ideală, e presărată cu pierderi și prejudicii, nu sînt mai bun decît alții, dar, probabil, nici mai rău.

Vreme de patruzeci de ani am tot povestit copiilor, cum m-am priceput, despre trecut și credeam cu sfințenie că asta le va fi de folos în viitor. Într-un viitor luminos, neapărat luminos ! Mă consideram un constructor al acestuia.

Lena Șorohova...

Eu, ca istoric, știu în general prea bine cu ce s-au soldat eforturile celor care au încercat să creeze „o nouă ordine“ prin „a ucide niște oarecare“, prin lagăre cu camere de gazare și sîrmă ghimpată. Viitor luminos ! Lena Șorohova nu va înlătura din acest viitor sîrma ghimpată.

23

SUB PICIOARE ÎMI CĂZU O UMBRĂ. Pirat își ridică botul înțelept, își vîntură de cîteva ori, cu bunăvoință, coada pe pămînt. Cineva stătea în picioare, aplecat deasupra mea.

Mai întîi, în cîmpul meu vizual nimeriră niște pantofi bărbătești monumentali, cu talpă groasă, apoi pulpanele unui impermeabil bleumarin, niște mîini mari, cu vene muncite și, în sfîrșit, un fular cadrilat, în culori vii. Am tresărit, în fularul cadrilat se afunda o bărbie teșită. Și rînjetul unor dinți repeziți înainte.

Deasupra mea stătea și zîmbea el... Anton Elkin.

Are pe cap o pălărie nou-nouță, pusă ușor într-o parte, dar și el pare nou-nouț, îmbrăcat, cum se zice, la șapte ace, încît pare un manechin gătit fără prea mari

pretenții în vitrina unui magazin de próvincie. Numai că chipul lui Elkin, cel ca de la expoziție, nu e neted și nici demn de ținut minte, ci întunecat, ridat, repezit înainte, cu nasul ascuțit ca și în trecut. Și, tot așa, buza superioară îi dezvelește și astăzi dinții prădalnici.

— Nikolai Stepanovici, nu mă recunoașteți ?

În scuar e pustiu, dacă nu-l socot pe Pirat care șade potolit și se plictisește. Dincolo de rarii arbuști tunși, de îngusta bandă de asfalt, o mămică tînără împinge un cărucior de copii spre intrarea în magazin. Trece în goană pe alături o „Volgă"... „Eu n-am nevoie să-mi salvez pielea. Asta-mi ușurează mult misiunea..." — autorul scrisorii nu se îndoia de succesul său. Ce gangster trebuie să fi devenit în acest răstimp Anton Elkin ?...

— Păi sigur, cum să mă recunoașteți, Nikolai Stepanovici. Din ăștia ca mine au trecut, de bună seamă, cu miile pe lîngă dumneavoastră.

Înlemnit pe băncuță, holbîndu-mi în tăcere ochii, agățat spasmodic de curelușa unei javre nearătoase și plictisite... sentimentul propriei absurdități mi-a dat puteri, glasul îmi era străin, surd, incolor :

— Cei ca dumneata sînt puțini... Elkin.

Iar el era în culmea bucuriei, arătîndu-și toții dinții :

— M-ați recunoscut ! Ca să vedeți !... Că de două zile dau ocol școlii — poate că, tot gîndesc eu, poate că... Pe nimeni n-aș fi vrut atît de mult să întîlnesc, ca pe dumneavoastră, Nikolai Stepanovici.

— Ei bine, iată... m-ai întîlnit.

— Ca să vedeți ! Ce noroc !

Țopăia pe loc, dar în orice clipă în micul scuar puteau să intre oameni și curînd trebuie să se întoarcă băiețașul...

— Știu, știu că dumneavoastră nu mă iubiți... ce motiv ați avea ? ! Am fost un ticălos, îmi pare rău !

Nu numai în glas îi răzbătea o neînțeleasă bucurie, dar, ciudat, ochii săi exprimau sfială.

— Să știți, acum sînt altul, Nikolai Stepanovici, cu totul altul ! Am devenit om. Lucrez lîngă Moscova, la un sector special de cercetări științifice ca strungar, am categoria a șasea.

— Îmi pare bine.

— Și uite că am citit despre dumneavoastră în gazetă și m-a secat la inimă... De cine ți-ai bătut joc, pui de năpîrcă ! Conștiința nu-mi dă pace : v-am făcut necazuri, iar dumneavoastră... Dacă credeți, credeți-mă, dacă nu, nu mă credeți, dar dumneavoastră — da, da ! — m-ați dezbărat de josnicii.

— Elkin, măcar acum nu-ți bate joc. N-am putut să fac nimic cu dumneata.

— Eh, Nikolai Stepanovici ! Credeți că nu știu că mi-ați luat apărarea, ca să nu fiu exmatriculat... Numai dumneavoastră, toți ceilalți profesori parcă scăpaseră din lanț. Și doar lor nu le făcusem atîtea feste ca dumneavoastră...

Un fost elev al meu, ajuns de-acum în pragul bătrîneții, pe care, cu toată bunăvoința, n-aș putea să-l numesc izbutit... Stratul gros al deceniilor, de fapt întreaga sa viață independentă — doar are fața ridată ! — s-a sedimentat între despărțirea noastră deloc blîndă și acest moment. Acum îi văd ochii așezați aproape de rădăcina nasului, jucînd în lacrimi, iar zîmbetul dințos nu-i este deloc feroce, ci buimac.

— Să mă fi ținut minte dumneata ? mi-am exprimat eu sincer mirarea, încă neîndrăznind a crede.

—Nikolai Stepanovici ! rosti el cu înfocare și tremur în glas. După aceea eu am reconstituit totul, bucățică cu bucățică : și cum vă țineați de capul meu la lecții și-mi dădeați note bune dacă răspundeam, și cum îmi puneați bastonașe-n catalog... Bastonașe pe cinste, Nikolai Stepanovici ! Bucățică cu bucățică mi s-a arătat cum ați luptat dumneavoastră pentru mine, dobitocul. Împotriva mea, dar pentru mine ! Și așa e, așa-i, am vrut să vă... da, cu cărămida ! Pe dumneavoastră !... O-o ! Eram de-acum om în toată firea, dar cum mă gîndeam la asta, mă simțeam ca opărit. Rușine ! Rușine ! Și pentru pantalonii cei albi mi-e rușine... Elkin se aplecă înainte, cu răsuflarea întretăiată. Dacă puteți... iertați-mă, pentru toate o dată !

Doamne ! Pentru trecut, pentru ce s-a dus, e nu numai simplu, ci chiar plăcut să ierți.

— Te-am iertat demult, răspunsei.

Și Elkin fu copleșit de bucurie, tropoti, începu să-și agite mînecile mantalei nou-nouțe.

— Știam eu, știam ! Ce, parcă oamenii ca dumneavoastră pot ține minte răul ?... Uite, dac-aș putea... Of, Doamne, să fac și eu ceva pentru dumneavoastră, fie cît de puțin, dar să fie un bine ! Da de unde... Nu mi-e dat.

— Ai și făcut, Elkin.

— Ce ?

— Ai rostit niște cuvinte pline de bunătate. Și la timp.

Elkin dădu abătut din mînă.

— Eu ? Vorbele mele ?.. Ași ! Pesemne că din toate părțile numai cuvinte de recunoștință auziți. De la oameni culți, nu ca mine... Și în ziar cuvinte bune au fost scrise despre dumneavoastră...

— Ale dumitale sînt mai de preț.

— Vai de mine...

Cîinele sălță deodată, plin de bucurie.

— Am sosit... Mulțumesc, nene.

Băiețelul, abia răsuflînd, îmbujorat, fericit, ținea în mînă o punguță de hîrtie — concentratul viitoarei înțelepciuni canine.

— Poftiți restul : zece copeici... Pirat ! La mine !

Și-a luat cîinele, m-am ridicat, i-am întins mîna lui Elkin.

— Nici nu-ți închipui cum m-ai ajutat în acest moment.

— Vai de mine... Elkin îmi strînse respectuos mîna. Dacă unui gogoman cum sînt eu i-ați făcut un mare bine, atunci elevii cei buni cu adevărat cît de mult au putut să cîștige avîndu-vă profesor ! Ho-ho !...

Pierzîndu-și răsuflarea de atîta respect, el totuși, pînă la urmă mi-a înveninat bucuria. Elevii cei buni... de felul Lenei Șorohova. Da, ei au luat de la mine tot ce le-am dat. O să-mi mulțumească oare vreodată Lena Șorohova ? Iar cel care a scris scrisoarea, n-o fi și el dintre elevii buni ?

Ce zi strălucitoare îmbrățișează orașul. Strada pare pătrunsă, alinată de-o boare caldă. O stradă liniștită, despărțită de zgomotosul bulevard printr-o impunătoare baricadă de clădiri. Trecătorii fie că își mijesc parcă a răsfăț ochii din pricina soarelui tînăr, fie că-ți zîmbesc cuprinși de o primăvăratică fericire ție, un om întîmplător întîlnit în cale. Așa că poate fi înțeles băiețașul care a preferat școlii un dulău îngăduitor : într-o zi ca aceasta e insuportabil să stai sub un acoperiș, te simți atras de cerul infinit, de libertate, de cîte un prieten înțelegător, de mici bucurii care să nu-ți pună mintea la încercare. E o adevărată fericire să trăiești în lumea asta atît de minunată !

Cel mai dușmănos dintre elevii mei mi-a mulțumit acum. Cu tremur în glas. Iar cîndva mă ochise în cap cu o cărămidă... Să-mi mulțumească — e ceva de neimaginat, aproape nefiresc.

Dar așa să fie oare ? De fapt, ce e de mirare ? Am luptat ori nu pentru acest gogoman nesociabil ? L-am apărat, sau nu l-am apărat ?... Sigur că da ! El s-a maturizat, i-au venit mințile la cap. Și-a dat seama că ai avut dreptate. Nu-i nici un miracol, totul e firesc.

Ia stai, Nikolai Stepanovici Ecevin, oamenii cred în tine pe cînd tu ți-ai pierdut încrederea, te chinuiești pentru niște păcate ale tale, uitîndu-ți meritele. Ele există totuși, aceste merite. Ca și păcatele, căci cine-i fără de păcate ? Dar ai tu mai multe decît alții ?

Lena Șorohova e o greșeală a ta ? Să admitem. Dar este ea într-atît de groaznică, încît să te acuzi atîta din cauza ei ? „Uciderea unor oarecare...“ — cuvinte rostite cu ușurătate, fără pic de suflet. Te-ai îngrozît : e fără inimă ! N-ai dreptate. Papagalul nu-și dă seama de ce spune. Poți fi convins că ea nu va ucide niciodată pe nimeni în viața ei. Va iubi, va fi iubită, pentru asta are toate datele. Sprîncenele ei uluitoare, sănătatea înflorită îndeamnă la viață, nu la moarte. Acum e o zi strălucitoare, n-ai de ce să ți-o strici gîndind la Lena Șorohova. Mai bine bucură-te din plin de renașterea lui Anton Elkin.

Bine, dar scrisoarea... Mi se află în buzunarul de la piept, zace acolo, în dreptul inimii. Nu, Anton Elkin n-a

scris-o, iar un dușman mai mare, oricît ți-ai scormoni memoria, nu există, n-ai să găsești. Nimeni n-a nutrit față de tine o asemenea ură încît să vrea să-ți zdrobească țeasta cu o cărămidă. Totuși cineva a scris această scrisoare! A cui ură e îndreptată împotriva ta? Cum ți-o explici?

Ziua luminoasă nu suporta enigme, explicația se prăvăli asupra mea parcă din cerul senin, simplă ca orice iluminare, ca un dar de sus.

Te-a uimit mărturisirea aflată în scrisoare: „Cine sînt eu? Un alcoolic, și asta-i cea mai evidentă trăsătură distinctivă a mea. În toate celelalte privințe sînt un nimic...“ Un filozof dubios al cîrciumilor... Ai fost uimit și nu ți-ai dat seama: uite-aici se află răspunsul!

Sigur că da, printre miile de elevi ai tăi trebuie să se găsească și niște rataţi, și niște nulităţi cu mințile rătăcite. Dar nu ești tu prea vinovat de acest lucru. Din păcate, așa se întîmplă totdeanua în viață.

Dar să-și recunoască unul ca ăsta propria lui nulitate și să nu se îndîrjească împotriva celor norocoși? Să citească în ziar despre jubileul tău și să nu se pătrundă de ciudă și de invidie? În plus, singur recunoaște că mai e și beţiv înrăit, deci un om obișnuit să-și stingă flacăra mistuitoare a invidiei în votcă, autointoxicîndu-se totodată cu o filozofie suspectă. Iar în delirul beției s-a îndîrjit, închipuindu-se a fi un înger răzbunător... E ceva elementar, prin urmare: scrisoarea nu e decît o elucubrație de beţiv, dată uitării chiar a doua zi.

Aveam în față strada plină de soare; un copăcel subțiratec, golaș, lăsa cu timiditate o umbră dantelată pe asfaltul zvîntat; pe un scăunel pliant, de duraluminiu, lîngă un zid — unul însorit, înalt de patru etaje — ședea un bătrînel uscățiv, încărcat de ani, care contempla, absent, lumea radioasă din jur. Ei bine, pînă și acest moș impasibil s-a uitat în jur nedumerit și alarmat în clipa cînd am izbucnit deodată în rîs.

Păi cum era să nu rîd!

Un iepure cuprins de spaimă, se zbuciuma fugind de el însuși. Și merita să-ți reprezinți într-aievea acest iepure hăituit: e serios și respectabil, împovărat de cei

șaizeci de ani ai săi, încearcă, opintindu-se nefiresc, să-și mențină prestigiul — mori, dar rămîi un om onorabil. Unul ca ăsta fuge mereu de el însuși și se regăsește fără astîmpăr ; încearcă în mod cinstit să se răfuiască cu el însuși, dar umblă cu tertipuri, se eschivează, face tot felul de ocoluri întortocheate.

Și cîtă suspiciune, cîte născociri subtile a generat frica ! Pînă și pe Tania Graube cea atît de bună, iubitoare, acum cu siguranță o bătrînă intelectuală, mi-am imaginat-o... Oh, doamne ! Tania și ucigașă ! Am luat-o razna de tot, eu, iepurele ! Cum să nu te prăpădești de rîs ? Vesele șotii mai pune la cale viața.

Slavă domnului că n-am dat încă fuga la miliție, ca să strig acolo : salvați-mă ! Tocmai miliția să mă salveze de mine însumi... Ce s-ar mai fi distrat oamenii în urma mea ! Pfui ! Gata, ajunge !

Am cotit cu hotărîre din strada liniștită spre bulevardul zgomotos, spre oamenii de care tocmai mă temusem iepurește. Pășeam domol și mă minunam de naivitatea mea, clătinam din cap : măi, măi, să mă las eu dus de născocirea unui bețiv.

Ah, cît e de plăcut acum în orașul primăvăratic ! Cît de bine, cît de ușurat te simți în mulțime — un om ca toți ceilalți, unul din atîția alții. Împreună cu oamenii, înconjurat de ei, să tot mergi așa, la nesfîrșit...

Dar iată că m-am apropiat de intrarea mea. Blocul în care locuiesc nu e pentru mine cel mai vesel și mai confortabil loc de pe pămînt, dar întotdeauna mă ascund acolo cu smerenie. Nici acum nu pot să trec mai departe, trebuie să urc pînă la etajul patru...

24

CASĂ — ȘCOALĂ — CASĂ — ȘCOALĂ. Viața mi se desfășoară mai ales la școală, acolo las eu de obicei nouă zecimi din forțele mele. Școala éste drumul crucii mele pînă la mormînt, pe cînd casa e doar o sală de așteptare pentru transbordarea dintr-o zi în cealaltă.

După ce am deschis ușa cu cheia, am auzit, în timp ce păşeam peste prag, glasuri în surdină : în casă era o musafiră, dar nu una care să-mi bucure inima. Fiica noastră mai mică, Vera.

În bucătărioara vopsită în alb e o ambianţă confortabilă şi sărbătorească. Masa e acoperită cu o faţă apretată. Un soare lăţos, suspendat deasupra acoperişurilor aţintind fereastra noastră, parcă explodase împroşcîndu-şi stropii peste ceşti, ceainiţ, zaharniţă, toate din porţelan vechi, aurit din belşug, o relicvă de familie a soţiei.

Soţia mea, toropită, îndesată în scaun, greoaie, îşi îndreptă cu un aer vinovat şi supus ochelarii sclipitori înspre mine. Pe chipul puhav, lăbărţat i se citi o rugăminte demult pregătită : „Pentru Dumnezeu, Kolea..."

Vera, zveltă, încordată, nervoasă, îmi evită privirea şi, cătînd undeva în colţul încăperii, dădu din cap. Fata mea are o faţă galbenă, ca după malarie, fruntea înaltă, dar îngustă, turtită parcă dintr-o parte şi alta, slăbiciunea trupului i se simte pînă şi în vîrful ascuţit al nasului, ochii îi sînt larg deschişi, dar goi, neîngăduind privirii străine să pătrundă în adîncul lor. Ca întotdeauna, era şi acum îmbrăcată, de-a dreptul jignitor pentru ochiul părintesc : purta o mereu aceeaşi jacheţică cenuşie ce o strîngea pe la subsuori, o rochie de stambă, roasă de atîta spălat, imprimată cu floricele de culoarea ploşniţei, încheieturile subţiri ale mîinilor roşii, aspre de muncă îi ieşeau din mînecile prea scurte. Aceste încheieturi albe, fragile, de fată, îmi provoacă întotdeauna o senzaţie ca de arsură, amintindu-mi-o pe Vera la o vîrstă fragedă ; pe Vera cea duioasă şi care nu ştia ce sînt nenorocirile.

Era demult nefericită, ba chiar într-un chip contagios, căci nu numai ea e copleşită de necazuri, ci şi părinţii suferă de pe urma eşecurilor sale.

Nici eu, nici nevastă-mea nu am cunoscut bucurii deosebite din partea copiilor noştri.

Am depus toate străduniile pentru ca cele două fiice mai mari să înveţe bine. Probabil străduniile prea mari. S-au obişnuit ca acasă, la spatele lor să se afle mereu severul lor tată : „Ţi-ai făcut temele ? Ai învăţat ? Ai citit tot ?" Şi le făceau, învăţau, la şcoală nu erau rău vă-

zute, n-a trebuit niciodată să roșesc din cauza lor, dar cît m-au costat toate astea !

Aș fi vrut ca fetele să continue profesia tatălui lor. În visurile mele mă și vedeam întemeietorul unei adevărate dinastii pedagogice a Ecevinilor. Fetele nu aveau nimic împotriva institutului pedagogic. N-au obiectat, dar nici nu prea s-au străduit : dacă trebuie, trebuie, parcă nu-i totuna unde te duci ! La institut însă nu le mai stătea tatăl cel exigent la spate : „Ai învățat ? Te-ai pregătit ?“ Fiica cea mare măcar a izbutit cumva, cu greu, să obțină o diplomă și repartizarea într-o așezare silvică uitată de lume. Acolo s-a și măritat la repezeală cu un șef de punct silvic, un holtei bătrîn, a tot născut copii, a lăsat baltă activitatea didactică, iar acum ne scrie scrisori telegrafice : „Sîntem bine, sănătoși...“

Cea mijlocie a părăsit institutul încă din primul an și s-a angajat soră medicală la un spital. Ciudat, ea nu se remarcase niciodată nici prin blîndețe, nici prin compasiune față de cei din jur. Dimpotrivă, era tăcută și nesociabilă. Ajungînd soră medicală, s-o fi dovedit, pesemne, și atentă, și cu inițiativă, și, desigur, pricepută. Viața și-a croit-o într-un fel de salturi smucite : mai întîi l-a ajutat pe chirurgul principal la operații, s-a repezit apoi la niște cursuri medicale, acolo însă n-a rezistat, a dat admiterea la institutul regional de medicină, după un an s-a transferat la Leningrad, dorind să învețe medicina de la o somitate medicală, cîștigînd cîte ceva pe undeva, trăia cumva, învăța. La absolvire somitatea a invitat-o la el în clinică, dar ea a renunțat, a obținut repartizarea la spitalul acela periferic, unde începuse să lucreze ca soră medicală. Acum e medic șef acolo, ține din scurt întregul personal medical, inclusiv pe bătrînul chirurg pe care, altcîndva, îl ajutase la operații. Spitalul ei este vestit în regiune. S-ar părea că trebuie să mă bucur de aceste succese. Dar nu pot și nici n-am dreptul s-o fac : a obținut totul împotriva voinței mele. Nici ea nu-și amintește cu prea mare plăcere de părinți, nu ne-a vizitat niciodată, nici nu ne-a invitat la ea, nu ne scrie, și doar de Anul Nou și la zilele noastre de naștere ne trimite cu regularitate felicitări. Și văd că o cam tărăgănează cu măritișul...

Fiicele mai mari seamănă într-un chip aproape jignitor cu mine : sînt năsoase, ciolănoase, croite otova. Spre deosebire de ele, cea mai mică, Vera, de ce creștea, de ce se făcea mai frumoasă : o fetiță fragilă, delicată, cu părul arămiu și ochii albaștri. Să fi semănat cu mama ei ? Poate. Dar într-o variantă mult îmbunătățită, lipsindu-i cu desăvîrșire aerul de lene trupească și de lîncezeală sufletească : era sprințară, vorbăreață, veselă, spirituală.

Și învăța bine, nu era nevoie să-i stau în spate.

Uneori, văzîndu-i capul arămiu, cu cărare într-o parte, aplecat deasupra mesei, precum și gîtul subțire, cu gingașa proeminență osoasă de la baza lui, simțeam că nu mai pot suporta, că mă înăbuș, că mi se oprește inima de atîta dragoste pentru ea. Și nu numai pentru ea. Începea să-mi fie drag totul, fără alegere : mama ei, puhava și lăcrimoasa mea soție ; strălucirea zilei, dacă vremea era însorită ; pîcla plăcută, umedă, dacă dincolo de fereastră ploua ; primul întîlnit pe stradă, pentru că trăia în același timp cu ea, sub același cer cu ea.

Alături de ea mă simțeam într-un fel nemuritor. Parcă avea vreo importanță că eu, un moșneag ridicol, scîrțiind din balamale, nici pe departe un om perfect, voi dispărea în cele din urmă de pe fața pămîntului, cînd uite colo șade, renăscută din nimic, însăși tinerețea mea, însuși trupul și sîngele meu. Ființa mea se va șubrezi și se va descompune, dar nu va dispărea niciodată pînă la sfîrșit. Uite-o cu gîtul ei subțire și alb, delicată, fragilă, deloc semănînd cu mine, schimbată în bine — era însuși pasul meu spre veșnicie, spre infinit.

Timp de șaisprezece ani fusesem profund convins că apăruse pe lume cu unicul scop de a mă face fericit pe mine, nedemnul.

Dar iată că în clasa a noua...

Nenorocirea aceea s-a abătut peste noi treptat, împreună cu zvonurile de pe stradă, o dată cu privirile insistente, pătrunzătoare ale colegilor, o dată cu schimbările din caracterul Verei, cu ochii ei plînși, cu blîndețea neobișnuită, cu istericalele ei fără motiv și, în sfîrșit, o dată cu unele indicii monstruoase, neverosimile, dar nu mai puțin evidente.

N-am putut s-o credem imediat : multă vreme ne-am tot ascuns, ne-am considerat jigniți, ne-am revoltat împotriva așa-zișilor clevetitori, dar... În cele din urmă a trebuit s-o credem : era monstruos, dar adevărat !

Ajunsă în clasa a noua, Vera a rămas gravidă. La vîrsta de șaisprezece ani !

Minunea cu păr arămiu și ochi ca cerul senin, generosul izvor de dragoste și bucurie, tinerețea mea renăscută, întruchiparea nemuririi melè... În toți acești șaisprezece ani am crezut în asta, în toți acești ani am fost amețit de molcoma mea fericire.

Ea învăța la școala unde eram eu profesor. Pe atunci, fără să renunț la norma didactică, trăgeam după mine harabaua direcției de studii a școlii.

Am impresia că astăzi lumea nu se manifestă chiar atît de categoric față de asemenea cazuri ; ele sînt considerate a fi delicate, dar nu catastrofale. Pe atunci însă moralitatea era protejată cu incomparabil mai multă severitate, ca să nu spun într-un mod mai necruțător. Și cu toate că avorturile nu mai erau privite ca niște delicte de drept comun, largul ecou al comentariilor era inevitabil.

Dacă s-ar fi întîmplat așa ceva cu oricare altă elevă, ar fi izbucnit un mare scandal, ar fi fost o adevărată calamitate pentru întreaga școală. Prin tot orașul s-ar fi iscat zvonuri, discuții ; părinții, ultragiați, ar fi fost năpădiți de groază pentru copiii lor, secția de învățămînt ar fi organizat comisii speciale, cea regională ar fi trimis interpelări amenințătoare, ar fi intervenit organizațiile orășenești. Descompunere morală între pereții unei școli ! N-ar fi fost de glumit !

Dacă s-ar fi întîmplat așa ceva cu oricare dintre eleve, s-ar fi considerat o calamitate, dar aici, unde era vorba de fiica unui profesor ! Aveam în spate un stagiu pedagogic ireproșabil de treizeci de ani, eram considerat unul dintre cei mai buni profesori ai orașului, și uite că tocmai el, cel mai bun, cel mai experimentat, cel mai cu autoritate n-a putut să-și educe în mod demn propria-i fiică ; i se mai poate oare încredința educația altor copii ? !

La fiecare pas mă izbeam de reticențe, de glume cu două înțelesuri, auzeam în spatele meu scurte hohote de rîs, înotam în priviri lipicioase ce se îndreptau spre mine din toate părțile.

La rîndul ei, directoarea școlii, o muierușcă tînără și energică ce nu lucrase niciodată cu adevărat ca pedagog, ci doar îi dirijase pe alții, nu mă întîmpina altfel decît cu expresia unei insuportabile dureri de măsele și alerga zilnic la secția de învățămînt ca să se consulte : „.Oare n-ar fi cazul să-l demitem pe Ecevin ?...“

Eram obligat să evit și întîlnirile cu părinții elevelor care ajunseseră sau se apropiau de vremea elanurilor erotice.

Ne veneau și acasă tot soiul de vecini curioși și impertinenți, care, punîndu-și masca bunăvoinței și compasiunii, încercau să abordeze în discuțiile purtate cu mine problema de importanță planetară a decăderii morale în agitatul și păcătosul nostru secol.

Soția mea, care, pînă și atunci cînd fusesem liniștiți, se tot aștepta la nenorociri, acum zăcea cu comprese și prișnițe. În casă dăinuia un miros înăbușitor de medicamente.

După ce-i conduceam pe vecini și mă încuiam, mă baricadam în casă, eu, nedemnul tată și educator, mă repezeam la fiică-mea :

— Cine-i individul ?

Îi zvîrleam în obrazul roșu, pătat, urîțit, umflat de lacrimi, mereu aceeași întrebare :

— Cine-i, destrăbălat-o ?

Drept răspuns, numai tăcere înlemnită, nepăsarea cadaverică a chipului tumefiat, privirea ocolită a ochilor roșii, hăituiți. Diformă și nesimțitoare, nu-mi adresa nici un cuvînt.

Minunea cea cu părul de aramă ! Fața cu pielea străvezie, albă ca laptele, și cu albastrul limpede al ochilor ! Nesecatul izvor de bucurie !... Totul n-a fost decît o înșelătorie. Adevărata înfățișare iat-o : e o ființă diformă și nesimțitoare.

Cine era individul ? A apărut pe neașteptate el însuși la mine acasă. Umeri proeminenți, tunsoare de boxer, obrazul palid, aproape verzui, privire furișată.

— O iubesc. Ne iubim... Niște mofturi sentimentale dezlînate, împrumutate din romanele ieftine, moraliste ; era gata, vezi doamne, să se însoare, așa că, „binecuvîntează, tătucule“ !

Profesorul de educație fizică ! O nouă lovitură pe la spate. Dacă ar fi fost un elev, nu s-ar fi adăugat nimic la vechea rușine — descompunerea morală, cum a fost, așa ar fi rămas, doar că și-ar fi dezvăluit toate ascunzișurile. Dar un profesor !...

Îmi imaginam ce furie avea s-o apuce pe directoarea noastră. Căci avea să-i ia pămîntul foc sub picioare : la școala ei există descompunere morală nu numai printre elevi, dar și printre profesori ! Va căuta, bineînțeles, să iasă nevătămată, să mă vîre pe mine în bucluc.

Era, într-adevăr, gata să se însoare, neghiobul acela tomnatec ! Era dispus s-o facă, de parcă n-ar fi știut că e împotriva tuturor legilor scrise și nescrise. Mireasa însă n-avea decît șaisprezece ani, nici un oficiu al stării civile n-ar fi aprobat o asemenea căsătorie. Omul era dispus, vezi doamne, să se sacrifice. Și privirea aceea furișată a lui, și buzele tremurînde — se știa, dezmățatul, cu mușca pe căciulă, de aceea s-a și prezentat, pînă ce nu era prea tîrziu, să-și recunoască fapta.

— O iubesc... Ne iubim...

A avut noroc acest Casanova cu frizură de boxer. Cu acordul general al secției de învățămînt, al directoarei și chiar al meu, s-a hotărît să nu se facă prea multă zarvă, drept care Casanova a fost destituit, găsindu-i-se o formulare, desigur, nu tocmai favorabilă, dar nici ucigătoare, și i s-a propus să dispară din înfloritorul oraș Karasinо, lucru pe care el l-a și făcut în grabă și cu multă plăcere.

— O iubesc... Ne iubim...

Da de unde... De atunci n-a mai dat nici măcar un semn de viață.

Am insistat eu însumi ca Vera să fie exmatriculată. Păi cum altfel ? Mai putea ea să revină în bancă ? Elevii s-ar fi uitat la ea ca la o întruchipare a indecenței, cu dispreț, dar și cu aviditate. Iar eu eram dator să arăt lumii, într-un fel, că nu accept, ci, dimpotrivă, condamn

cu asprime comportarea fiicei mele destrăbălate. „Aceasta-mi este atitudinea, și altfel nu pot !“

N-am putut și, trebuie să recunosc, nici n-am vrut. Izvorul meu de fericire !... Cît de mult o iubisem ! Și ea mi-a scuipat în suflet... Am încetat să-i mai vorbesc.

Copilul a trăit două luni și a murit. După aceea, Vera s-a angajat ca pontatoare la o autobază.

Visasem la o dinastie pedagogică a Ecevinilor. O fiică îmi era casnică, alta, în pofida voinței mele, doctoriță... Cît despre autobaza întreprinderii unde se angajase Vera — acolo era lumea grosolană a șoferimii, auzeai numai discuții furioase, împletite cu folclorul străzii, despre staționări neproductive, informații mereu date în vileag privitoare la curse clandestine sau mașinațiuni cu materiale de construcții.

Iar în trecut ea îl citise pe Plutarh, luînd volumul din biblioteca mea, cunoștea pe dinafară fragmente din „Iliada“.

Nevastă-mea zăcea din nou cu comprese pe frunte, din nou în casa noastră plutea mirosul iute de amoniac. Vera nu numai că se angajase la muncă, dar și obținuse un pat la căminul-baracă al întreprinderii. Fetița cea cu părul roșcat, cu gîtul subțire și alb ca laptele...

Au trecut de atunci zece ani. Să fi fost oare o zi, în acest deceniu, neotrăvită de gîndul la soarta Verei ?...

Fără să se sfătuiască cu nimeni, s-a și căsătorit. Soțul, un șofer căruia miliția îi ridica periodic dreptul de a se urca la volan, o bătea. Peste toate astea, le-a venit și un copil...

Eșecurile Verei n-au fost niciodată numai ale ei ; răzbăteau totdeauna pînă sub acoperișul casei părintești. O ființă nefericită într-un chip contagios !

25

O VIZITA destul de des pe mama ei, căuta s-o facă în timp ce eram la școală. Dar în ultima vreme părea că fiica vine nu numai la mama ei.

Uite și acum... Părul pieptănat lins spre spate îi era prins într-un nodulet la ceafă și se părea că pielea feței îi e atît de întinsă, încît îi ies în evidență toate oasele craniului : nici mai mult, nici mai puțin, o Maică a Domnului istovită de suferințe pentru întreg neamul omenesc.

Și privirea care-i lunecă undeva pe lîngă mine. Și rugămintea mută a soției : „Pentru Dumnezeu, Kolea !“

— Să-ți torn și ție ?... întrebă nevastă-mea cu un oftat, de parcă ar fi rostogolit un bolovan greu.

— Toarnă-mi.

— Tată !... rosti Vera pe neașteptate, cu o vibrație pură în glas.

Mîna grasă a soției, care se întinsese după o ceașcă, tresări.

— Tată ! M-ai jefuit de toate, nu-mi fura acum și ce mi-a mai rămas.

— Verocika... Ce ți-am spus adineaori ?

— Mamă, tu mereu cedezi, pe cînd eu sînt strînsă cu ușa, nu mai am încotro.

Unde a dispărut deodată pustietatea din ochii acum uscați, albaștri, fierbinți ? Chipul arămiu îi e ca cizelat. Nu o mironosiță, ci o muierușcă de la care n-ai cum aștepta supunere.

— Eu te-am jefuit pe tine ? am întrebat. Ar trebui să recunoști că tu ți-ai făcut-o cu mîna ta.

— Pentru ceea ce-am făcut, am plătit din plin. Nu lovi în cel căzut.

— Oh, Vera, Vera, îți tai craca de sub picioare, mormăi mama.

Între noi sta să izbucnească un război. Aveam extrem de mare nevoie să vorbim fără strigăte, fără lacrimi. Voiam să o privesc în ochi, voiam să-i ascult obiecțiile.

Anul trecut Vera ne-a servit o noutate.

De multă vreme ne așteptam cu o teamă neputincioasă ca din pricina vieții din baracă, a beților bărbatului ei și, mai ales de la bătăile lui, mai curînd sau mai tîrziu ea să se scrîntească. Sau că se va apuca ea însăși de băutură.

Nu, de băut n-a început să bea, în schimb a devenit baptistă. Fiica unui profesor, crescută într-o familie strict atee, căreia-i plăceau cîndva cărțile, care știa bine că omul s-a tras din maimuță și nu din Adam și că sufletele credincioșilor nu se înalță la cer.

În orașul Karasino erau două Palate ale culturii și nici o biserică în funcțiune. Cea veche, care altcîndva slujise cu credință satul Karasino, fusese închisă încă din anul nouă sute treizeci, cînd clopotele i-au fost aruncate în mod festiv din clopotniță. Despre baptiști însă, mai demult, nici nu se auzea. Au apărut pe nesimțite după război.

Mai întîi nici n-au fost luați în seamă, iar apoi a început lupta împotriva lor — li se închideau casele de rugăciuni, se vorbea deloc măgulitor la adresa lor în ziare. Iar prin oraș circulau diverse zvonuri : baptiștii se adună și dansează în pielea goală... Ba nu, ei refuză serviciul militar...

Unul dintre foștii baptiști, venindu-i mințile la cap, i-a renegat pe ai săi ; se arăta pe la Palatul culturii, lua atitudine împotriva religiei. Pînă la urmă s-a făcut pace cu baptiștii, li s-a permis să se adune în mod deschis — rugați-vă, dacă așa v-a venit, legea nu interzice. Și locuitorii orașului, treptat, nu le-au mai acordat atenție, cu toate că pentru un karasinean normal baptistul rămăsese un tip dubios : chiar dacă nu dansează el în pielea goală la adunări, tot trăiește ca neoamenii și nu gîndește „ca noi", e un țăcănit.

Vera, care din fragedă tinerețe purtase pecetea rușinii, ajunsă acum soția unui bețiv înrăit, suduită și bătută, cu desăvîrșire năpăstuită, era cum nu se putea mai potrivită pentru compasiune : „Iubește-l pe aproapele tău". Și : „Dumnezeu este dragoste !"

Pentru amarnicele încercări prin care trecuse, pentru consecvență în credință, poate și pentru știința sa de carte, baptiștii karasineni au făcut-o un fel de căpetenie a lor, sau presbiteră cum spun ei.

Un presbiter însă nu e numai căpetenie ; mai e și reprezentant diplomatic : un fel de ambasador permanent acreditat de baptiști pe lîngă autoritățile locale. Treaba asta a aflat-o toată lumea. Am aflat și eu cu soția.

Un nou motiv pentru bîrfeli. O nouă rușine pe capul meu cărunt.

De astă dată însă eram mai mult compătimit decît condamnat. Cea care căzuse odată din punct de vedere moral, n-a mai uimit pe nimeni prin a doua cădere a sa. Toți considerau că la baptiști a trecut o persoană moralmente nevindecabilă, care demult nu mai era prin nimic legată de tatăl ei.

Nu mă așteptam nici eu să-i mai fie de ajutor convingerile tatălui, așa cum nu i-au fost de ajutor nici pumnii bărbatului. Căci bărbatul ei se pare că era și el ateu convins. Beat fiind, repeta cu tărie : „Dumnezeu nu există, căței !“

Dar Vera avea un fiu, pe nepotul meu...

Puteam eu oare să rămîn indiferent la faptul că un copil de șase ani este făcut bigot ?...

Demult visam să-l smulg din noroi, din sărăcie, să-l izolez de pumnii și de înjurăturile de bețiv ale lui tată-său. Dar nu aveam suficiente motive temeinice pentru ca, ajutat de lege, să-l iau pe nepot. Tatăl bea și făcea scandal — trebuia și asta s-o dovedești ! — dar Vera aparent se comporta ireproșabil, nu putea fi pedepsită prin ridicarea drepturilor de mamă.

Acum mama însăși îmi oferea un motiv.

N-aș fi dorit să o supăr din nou pe Vera, să o fac să sufere.

N-aș fi dorit, dar... Ca întotdeauna, Vera se manifestă în rolul de propriul său dușman. Și, ca întotdeauna, prin mijlocirea mea !

Să-i vîri în cap unui copil povești despre Dumnezeu, despre grădinile raiului, despre nemurirea sufletului !... Să-i împuiezi cu ele capul unuia care va trăi în zilele cînd vor începe zborurile de la o planetă la alta, cînd omul capabil de gîndire superioară va fi ajutat de mașini gînditoare, create de el, cînd, poate, omul va săvîrși, în sfîrșit, ceea ce de cînd lumea era socotit a fi doar în puterea lui Dumnezeu : să creeze din materia inertă nu doar o imitație a vieții, ci însăși viața !... Să lași să pășească într-o asemenea lume, a atotputerniciei omului, o astfel de ființă depășită, care se închină tatălui, fiului și sfîntului duh, care se consideră cu supușenie robul lui

Dumnezeu, temător de pedeapsa dumnezeiască... Nu înseamnă asta să dai lumii un monstru spiritual ?

Și acest monstru să fie nepotul meu, fiul Verei.

Știu, el este unica bucurie în viața ei înveninată. Își iubește fiul și totodată îl schilodește.

Văd totul prea bine. Văd, dar nu-l voi salva.

De ce ?

Pentru că nu vreau să o rănesc pe fiica mea, și așa atît de rănită. Pentru că mi-e milă de ea. Las-să se consoleze.

Această consolare costă cît o viață de om !

Vera e un veșnic dușman al ei însăși... prin mijlocirea mea.

26

OCHII USCAȚI, albaștri, privind pe lîngă mine.

Caut să le surprind privirea.

— Cu ce sînt eu vinovat, Vera ? întreb. Că atunci te-am condamnat ? Dar puteam să nu te condamn ?

Vera tăcea.

— Sau, după tine, eu, un profesor, ar fi trebuit să susțin o atît de... hai să zicem, neireproșabilă purtare a unei eleve ? Să consider că așa ceva ar fi, chipurile, o normă. Păi de la asemenea norme morale, putreziciunea și rugina s-ar răspîndi în toată societatea noastră !

Vera tăcea, privea într-o parte.

— Sau trebuia să nesocotesc interesele generale ? ! Numai ca să-mi salvez fiica de la rușine ? ! De dragul înrudirii să trădez totul ?

Începu să vorbească rar :

— Îți amintești, odată mi-ai povestit despre niște păgîni care, drept ofrandă pentru zeii lor, ucideau oameni... Îi îmbunau...

— Nu cumva vrei să găsești în treaba asta o asemănare cu mine ?

— Sălbaticii aceia socoteau : spintecăm un singur om, dar va fi cu folos pentru tot clanul. Folosul general o cere...

— Da-a... Păgînul tată își sacrifică propria fiică !...

Vera nu răspundea, privea într-o parte.

— Poate că totuși vei crede că mai degrabă m-aș fi sacrificat eu, decît să te sacrific pe tine ?...

Vera tăcea.

— Pe mine însumi pentru interesul... Poate nu mă crezi ?

Vera își schimonosi buzele.

— Te cred... Ai sacrifica și pe alții, te-ai sacrifica și pe tine însuți. Tu față de nimeni nu ești bun, tată. Nici măcar față de tine.

— Nu sînt bun ?... Mai groaznică decît orice, Vera, e bunătatea dăunătoare, otrava dulce.

— Există ore așa ceva ? Ulei care să nu ungă, aer neaerian, bunătate dăunătoare ?

— Dar ia amintește-ți, cît de des îi schilodește pe copii bunătatea maternă !

— De asta să nu te atingi !

— Ți-ai schilodit tu însăți viața, unde-i garanția că nu o vei schilodi și pe a băiatului ?

— Kolea... Pentru Dumnezeu, Kolea !

— Bine, Sonia, dar Vera însăși nu poate fi de acord ca viața lui Lionka să fie ca și a ei. Ori n-am dreptate ?

— Ai dreptate. Nu sînt de acord. Tocmai de aceea băiatul trebuie să fie cu mine, și nu cu tine, tată.

— Dar ce poți tu să-i oferi ? O copilărie liniștită ? Doar știi și tu că nu va fi liniștită alături de un tată care se îmbată pînă la delirium tremens. Cunoștințe ?... Păi el trăiește într-o atmosferă de ignoranță. Năzuința spre fapte mari ?... Dar năzuința voastră e îndreptată îndărăt — spre Hristos, spre învățătura lui veche de două mii de ani.

Ședea țeapănă, chipul îi împietrise amenințător, ochii îi scînteiau cu o lucire nesănătoasă, febrilă.

— De ce taci, Vera, spune : ce-ai să-i oferi băiatului ?

— Ce ?... răspunse ea întrebînd cu un glas din gît. Dragostea mea. Nu există nefericiți din pricina dragostei, tată.

— Să admitem că eu nu sînt în stare să iubesc, dar uite aici șade mama ta. Ea este în stare să iubească, sau nu ? Nu cumva și de ea te îndoiești ?

— Mi-aș da tot sufletul pentru Lionecika, Vera dragă.

— Mamă ! Tu și pentru mine ți-ai dat tot sufletul, și ce-a ieșit ? Dragostea ta o să ți-o înăbușe tata.

Ochi uscați, strălucitori, febrili... Am iubit-o pe Vera, probabil o iubesc și acum. E unica mea mare iubire din viață. Pe Tania Graube am iubit-o într-un fel copilăresc, necopt ; încă neserios. Pe soție într-un mod prea lucid, prea uniform.

— De mine e primejdios să-l apropii pe Lionka, dar de soțul tău nu-i primejdios ? i-am spus iritat.

— El e mai bun decît tine, tată. Nici nu se compară, rosti Vera cu multă convingere.

Îmi pieri răsuflarea.

— Cum adică ?... E mai bun ?... Dar întreab-o pe mama ta, își amintește ea să mă fi îmbătat turtă vreodată, să fi ridicat vreodată mîna la ea...

— El din dragoste se ia la bătaie, pe cînd tu, din dragoste, îi înăbuși pe cei din jur...

Deodată îmi deveni indiferent totul : binele și răul, credința și necredința, dragostea și ura, totul pieri, înlăturat de indignarea ce m-a cuprins. Sînt un caz disperat, sînt o emanație a iadului ! Dar, Dumnezeule, n-aveți decît să credeți ce vreți ! Și am rostit cu un glas scrîșnit, răgușit :

— Bine, să terminăm. Oricum, nu ne vom înțelege. Am să fac tot ce voi putea ca să-l iau la mine pe nepot.

Un moment de tăcere. Vera de astă dată mi se uită drept la rădăcina nasului cu niște ochi pîrjolitori. O iubeam oare ? O iubesc acum ? Minciună ! O urăsc ! La fel de tare, cum mă urăște și ea pe mine.

— Ai să izbutești... glasul îi e surd și cumva cleios. Tu ești un om onorabil, te vor asculta. Vei izbuti, dar să nu cutezi.

— E o amenințare ?

— Da !

— Vera... Pentru Dumnezeu, Vera !

— Mamă, nu pe mine mă apăr.

— Pentru Dumnezeu, Verocika...

Vera se ridică. Era înaltă și zveltă, dar se vedea acum că e un trup colțuros, de femeie bolnavă.

Și am înțeles cu ce mă amenința ! Inima mi s-a strîns, răsuflarea mi s-a îngreunat : va îndrăzni oare ?... Chipul îi era închis, îndîrjit — da, va îndrăzni, căci nu-i este prea dragă viața ei neizbutită.

— Vera... mi-am stăpînit cu greu glasul neascultător. Tu știi, totuși, că eu te iubesc, Vera.

Ea, încleștîndu-și fălcile, tăcea.

— Știi prea bine că atunci nici eu n-am să supraviețuiesc... Pentru că îmi ești dragă, Vera, te iubesc !..

— Lasă-mă-n pace, spuse cu glas surd, străin, fără să miște din buze, fără să i se clintească un singur mușchi.

— Adică, nu mă iubi, uită-mă ?... Dar pot eu să-mi impun acest lucru, Vera ?

Din nou acea tăcere încăpățînată, ursuză. Eram la capătul puterilor.

— Du-te... am acceptat obosit. Și bucură-te : ai învins.

Așteptam totuși din partea ei măcar un cuvînt de milă, măcar un singur cuvînt, doar trebuia să-și dea seama ! Da de unde...

— Adio, glasul îi e implacabil, necruțător. N-am să mai vin să mă ploconesc.

Avea în picioare niște cizme grele, bărbătești și mersul îi era apăsat, ca al mamei sale.

Ușa s-a trîntit în urma ei. A plecat.

— Kolea... Pentru Dumnezeu, Kolea !

27

DUPĂ CE ÎȘI SLOBOZISE anemicul său apel la pace, nevastă-mea domina acum masa nestrînsă : un idol masiv și neputincios al casei.

Iar eu, nu știu de ce, mi-am amintit imediat cum am fost odată la cules de ciuperci dincolo de fînețele unui sat căruia îi zice Julibino.

Satul acela se află și acum acolo, i s-au păstrat și fînețele, și pădurea : întinsă și bogată în ciuperci. Numai că acum pe toate acestea — satul, fînețele năpădite de tufișuri, pădurea — le taie o șosea nouă, vînătă de netezită ce-i, care leagă orașul Karasino cu restul lumii. Acum după ciuperci se merge cu autobuzele ; o fac instituții întregi, diverse colective, luînd cu ele lăzi de bere, picupuri și acordeoane...

Îmi place să culeg ciuperci. Îmi place tăcerea înăbușitoare a pădurii, mirosul de rădăcini, cel de pămînt și frunziș putred, mirosul fin, aproape nedeslușit, al ciupercilor. Îmi plac frunzele galbene, căzute peste iarba aspră din prag de toamnă, alicele lucitoare ale afinelor pe moviliţe, învîlvorarea rumenă a scorușelor, și inima îmi face de fiecare dată cîte un mic salt, cînd ochii mei dau de căpățîna catifelată a cîte unei ciuperci pitite.

Vera să tot fi avut pe atunci zece-unsprezece ani...

N-aș spune că anul acela a fost un an deosebit de bogat în ciuperci, cînd dinspre pădure vin șiruri de oameni cu coșurile gemînd de greutate. Era pur și simplu în toiul sezonului și ne-a surîs, probabil, cît de cît norocul : ajunseserăm în pădure înainte să apară puhoiul culegătorilor. Așa încît am avut prilejul să scoatem din iarbă, de sub rădăcini, cînd niște puști bosumflați și vînjoși aducînd a mici greutăți pentru cîntar, cînd niște bătrîni cu pălării puhave. Oricare ciupercă avea o fizionomie a ei !

Țin minte că, în sinea mea, nu eram prea liniștit. Pe atunci țineam locul directorului școlii, care plecase în concediu, și trebuia să trimit la instanțele raionale niște hîrtii importante. Cei de la școală nu apucaseră să mi le pregătească și, din cauza asta, în pădurea cea liniștită, gîndul cu pricina nu-mi dădea pace.

Am întins la umbră, pe iarba răcoroasă, o mică față de masă, am așezat pe ea roșii purpurii, castraveți, cîrnați afumați cu broboane de grăsime pe ei. Frunzișul ne foșnea deasupra capului și undeva prin bogata vegetație dimprejurul nostru, într-o viroagă adîncă, în pîntecul pămîntului se auzea murmurînd sîrguincios un pîrîiaș. Nevastă-mea își mijea ochii și zîmbea, pe cînd Vera, slabă și înnegrită de soare cum era, părea, dimpotrivă, foarte concentrată. La cei zece ani ai ei reușise să devină o cău-

tătoare de ciuperci pasionată, cînd ajungeam în pădure, pe mutrița ei apărea totdeauna o expresie ce voia să zică : „Eu n-am venit să mă țin de glume aici".

Ce bine era totuși, numai că documentul acela blestemat...

Mîncarăm roșiile ce-și împroșcau primprejur sucul, băurăm din termos ceai cu aromă de mesteacăn, iar ochii noștri, oricît ar fi rătăcit pe de lături, se întorceau tot la coșuri. Că tare frumos arătau, pline vîrf de pălărioare tari ! Și pîrîiașul care își trăia fără astîmpăr viața în pîntecul pămîntului...

Pe neașteptate, Vera își înălță capul, în toată ființa ei slăbuță se simți un soi de avînt, ca la un cîine care a simțit vînatul. Fără să spună un cuvînt, se ridică, porni ca o somnambulă spre niște tufișuri, se opri, se aplecă și... cu un țipăt sugrumat, căzu în genunchi.

— Uitați-vă ! sări ea îndată ca pe arcuri, înălțînd deasupra capului, cu amîndouă mîinile, un obiect ciudat. Uitați-vă !

Chipul îi era aproape schimonosit. Ne-am uitat și ne-am contaminat și noi de o veselă oroare.

— Priviți ! Uite !

În cîteva salturi de căpriță, Vera se apropie de noi, întinse mîinile ei subțiri, arse de soare... Țineau ceva de neînțeles, boțit pînă la sluțenie.

Soția exclamă prima, repetînd la perfecție țipătul sugrumat al Verei. Am scos și eu un strigăt de uimire.

În mîinile subțiri, firave ale fetiței se afla o ciupercă... De fapt, nu o ciupercă, ci o grandioasă construcție a naturii, modelul unei lumi necunoscute. Pălăria părea un continent geografic cu linia crestată a țărmurilor, cu golfuri și golfulețe, cu văi și proeminențe ale podișurilor, cu creste deluroase și lacuri lipsite de apă, scobite de melci. Pălăria era un continent, iar piciorul un Atlas gravid, noduros, stîncos, ros de torenți. Se mai întîmplă să irumpă și așa ceva maica planetă — pămîntul !

În fața unui asemena miracol, coșurile noastre impresionante deveniră deodată jalnice, toate reușitele trecute păliră și a fost dată uitării pînă și hîrtia urgentă netrimisă la termen. Se întîmplă să mai irumpă și așa ceva !... Doamne ! Nici că-mi mai păsa de ceva !

Vera a purtat ciuperca spre casă ca pe un trofeu. Femeile întîlnite exclamau, uimite, bărbații ne petreceau cu privirea într-o muțenie grăitoare.

Autobuzul orășenesc, care ne ducea prin străzile răscolite de șantier, vuia ca un stup de albine în alarmă. Oamenii nu sînt niciodată indiferenți la un miracol.

În ziua următoare a descins la Vera un fotoreporter al ziarului local, care nu demult devenise, din organ raional, de format mic, ziar orășenesc de format mare.

Fotografia cam tulbure a fetiței cu ciuperca enormă, aproape diformă, era plasată în pagina a patra. „Vera Ecevina, o fetiță de zece ani, culegînd ciuperci în pădure, a găsit... Bătrînii din partea locului nu țin minte o asemenea..."

În acea toamnă, Vera a ridicat în picioare o bună parte a populației orașului : duminică de duminică porneau la pădure adevărate hoarde. Oamenii nu rămîn indiferenți la un miracol.

Acel caz mărunt păru că aduce cu el o adiere ușoară, împrospătătoare.

Cît despre documentul acela... Nu s-a întîmplat absolut nimic că l-am trimis cu două zile mai tîrziu.

Dar, ca întotdeauna, ceva a trebuit totuși să strice mica noastră bucurie. Nevastă-mea, nu știu de ce, era speriată și repeta, cuprinsă de superstiții :

— Oh, nu-i a bună ! Norocul la ciuperci aduce întotdeauna necaz !

De ce mi-oi fi amintit tocmai acum acea întîmplare de demult și, în fond, atît de neînsemnată ?

A fost, probabil, cea mai fericită zi din viața Verei. Și din viața mea...

Acum a plecat de la mine amenințînd.

Poate că n-am înțeles eu corect această amenințare...

Soțul Verei are dreptul să spună cu deplin temei despre el : „Sînt un alcoolic !" Este posibil chiar să fi fost cîndva și elevul meu, prîntre acei trei mii care mi-au trecut prin mîini...

Vera s-a remarcat întotdeanua prin lipsa de măsură, nimic n-o va opri să-și apere fiul de mine.

Cît despre faimoasa ciupercă-minune, ea a fost mîncată o dată cu celelalte ciuperci...

28

SOȚIA STA lîngă masa nestrînsă, mă privea cu încăpățînare și zbucium prin ochelari.

— Kolea, rosti ea încet.

Am tresărit. Glasul îi era calm pentru un astfel de moment.

— Da, Sonia.

— Spune-mi, la urma urmei, tu ești un om bun sau rău ?

Impunătoare, nemișcată, revărsîndu-se parcă de pe scaun — soția mea, crucea mea și sprijinul meu. Aproape de patru decenii ne ducem viața împreună. Nici eu n-am înșelat-o, nici ea pe mine. Patru decenii de credință reciprocă, poate că e nefiresc, poate că e un exemplu eroic de răbdare sau poate cine știe, tocmai în asta și constă adevărata afinitate sufletească dintre doi oameni. Fereasă Dumnezeu să moară ea înaintea mea. Lîngă mine se va afla pustietatea, o groaznică prăpastie fără fund, pe care n-aș mai putea s-o umplu cu nimic. Patruzeci de ani unul alături de celălalt, numai că eu demult am îndrăgit izolarea între zidurile propriei mele case... Mi-a adresat o întrebare. Ciudată ?... Nicidecum, una obișnuită, pe care ar fi meritat să o pună acum patruzeci de ani.

Am oftat și i-am răspuns :

— Lovește direct, Sonia, nu te jena.

— Greșești, n-am să zic „nu". Tu ești bun.

— Ți se potrivește foarte bine un rol de împăciuitoare. În tinerețe erai altfel.

— În tinerețe ?... Vezi, eu tocmai de tinerețe mi-am amintit acum. Cum mă tot obligai : cînd nu eram stăruitoare — înfrînge-te, cînd eram superficială — citește cărți serioase, fii așa, fii pe dincolo. Iar eu, tinerică fiind, tînjeam după baluri și în loc de Marx și Plehanov voiam să citesc „Contele de Monte Cristo". Și mă scandalizam, îți făceam scene. O, Doamne, ce mult e de-atunci, nici nu-mi vine să cred că a fost... Îmi voiai binele, nici vorbă. Sau nu-i așa ?...

Tăceam.

— Și unde-am ajuns, Kolea ? Am devenit vreo deș-teaptă, vreo învățată ?... Da de unde, am devenit o cloșcă de odaie. Cărțile serioase oricum, nu le-am răzbit, șorțul de bucătărie nu l-am mai scos, m-a năpădit grăsimea, așa că...

— Sonia, te rog...

— Pe fetele mai mari le-ai tot silit să învețe, nu le lăsai să răsufle, să nu cumva să-și ridice capetele din cărți. Și unde au ajuns ?... Apoi cu Verocika cum ai... Poate să zică cineva că ai făcut-o din răutate și din ură... Nu, sigur...

— Te rog, Sonia.

— Toată viața ai vrut să faci cum e mai bine, numai că un diavol în spatele tău îți tot încurcă lucrurile, mierea ta o preface în catran. Nu te învinovățesc... Dar altora, de la nevinovăția asta a ta, nu le vine mai ușor, Kolea.

Se ridică printr-o sforțare, se înălță voluminoasă, aproape monumentală pe fundalul ferestrei încinse, inundată de soarele ce asfințea. Glasul îi era, ca și mai înainte, înfricoșător de calm :

— Uite ce am să-ți spun, Kolea : tu mie mi-ai dorit binele, fetelor noastre mai mari le-ai dorit, și Verei i-ai dorit, dar lui Lionka să nu-i mai dorești — ajunge ! Măcar pe el unul ferește-l de bunătatea ta !

29

M-AM ÎNCHIS ÎN ODAIA MEA. Pe birou licărea nobil stiletul locotenentului Buhalov.

Sînt un om bun sau rău ?

Grișa Buhalov ar răspunde, fără să stea pe gînduri : da, ești un om bun, altă părere nici nu poate exista. Anton Elkin, atît de diferit de Grișa, spre surprinderea mea, ar spune la fel !

Vera însă este de altă părere.

Și autorul anonim al scrisorii...

Deci cine este Nikolai Stepanovici Ecevin, care a trăit pe lumea asta vreme de șaizeci de ani ?

Nu sînt un oportunist, și nici un carierist. Cea mai mare parte a vieții mele am consacrat-o unei munci deloc ușoare. Lucram cîte douăsprezece, paisprezece și uneori chiar și cîte șaisprezece ore pe zi ! Niciodată n-am alergat după cîștiguri ușoare, în cei patruzeci de ani ai mei de muncă nu m-am ales nici cu palate, nici cu ranguri înalte, nici cu o reputație de răsunet. Am fost remarcat și lăudat abia la șaizeci de ani ! E drept, de cîteva ori mi s-a oferit posibilitatea să ocup și cîte un post de conducere. Dar n-am profitat de ocazie.

Dacă Grișa Buhalov s-a remarcat „cu moartea pre moarte călcînd", în schimb eu, prin viața mea lungă și deloc ușoară, cred că am izbutit să dovedesc că n-am trăit exclusiv pentru mine !

Dar toate acestea nu dau un răspuns clar la întrebarea : sînt un om bun sau rău ?

Lena Șorohova a rostit la lecție niște cuvinte ce nu vădeau sentimente bune și, din păcate, sînt nevoit să recunosc că și eu port vina pentru periculoasa ei lipsă de bunătate. Reiese că eu, un om bun, am generat ceva rău !

Deci ce fel de om sînt ?

Și cum aș putea deveni altul ?

Ieri am avut intenția să-i scriu Lenei Șorohova o caracterizare laudativă : „Este o elevă capabilă, mai presus de orice laude, are comportare exemplară, e o bună tovarășă". Astăzi mi s-au deschis ochii și n-aș mai scrie o asemenea caracterizare.

Poate că tocmai acesta e primul pas spre a deveni altul ?

Cît de ușor e să-l faci. Cînd e nevoie, te așezi la masă, îți pui în față o hîrtie și „...apleacă-ți capul mîndrule sicambru, arde ceea ce ți-a fost altar de-nchinăciune !..."

Dincolo de fereastră apusul prinsese culoarea bronzului. Din afară se săvîrșea un act cosmic obișnuit — planeta noastră își depărta o latură a ei din fața astrului luminos. O latură a ei, pe care e situat continentul meu, țara mea, orașul meu, casa mea, eu însumi... Din cabinetul cuprins de crepuscul, din strîmta alveolă a unui stup, eu, larva, urmăresc mișcarea grandioasă, neînsuflețită a universului și mă frămînt, întrebîndu-mă : cum să-mi schimb eu, larva, comportarea ?

Vreau să devin altul, să săvîrșesc alte fapte ! Nu sînt oare propriul meu stăpîn, ce dracu !

Lena Șorohova nu va ucide, ea însăși, pe nimeni, dar va vota : „Sînt pentru !“

Asfințitul incendia fereastra și neliniștea îmi pătrundea în suflet.

Să mă așez la masă, să scriu pe foaia de hîrtie în loc de unele cuvinte, altele, în locul celor greșite, pe cele adevărate, care reflectă fără cruțare ceea ce este adevărat : temeți-vă de fata asta ! Și după aceea să-i deschid în față ușa spre viață. Aspru mai pedepsești tu pe fata cu mîndre sprîncene. Dar pentru ce ? Nu cumva pentru faptul că tu ai fost acela care n-a izbutit s-o învețe omenia și compasiunea, care nu i-a dezvoltat simțul independenței, care i-a transmis impasibilitatea ta de gheață față de istorie, față de acel sînge care cîndva a înroșit veacuri și popoare ? Tu ai fost cel care i-ai transmis ceea ce-ți este propriu ție și acum te cutremuri : temeți-vă de ea !

Și mai zic că vreau să devin altul ! Păcatele mele tulburi să le pun pe seama unei fetișcane ! Eu, pedagogul cu stagiu de patruzeci de ani ! Ei nu, asta n-am s-o fac.

Și totuși caracterizarea Lenei Șorohova va trebui să o scriu.

Așa e regula, nu pot să o revoc eu. Asemenea caracterizări se scriu în fiecare an, am scris mii... N-am încotro nici acum ! Cîteva rînduri, mai puțin de o pagină.

Nu, n-am să pun pe seama unei fete greșelile lungii și nedeslușitei mele vieți. Pînă acolo n-am să mă cobor. Atunci ce-mi rămîne ? Să scriu după vechiul canon : „Capabilă mai presus de orice... O bună tovarășă...“ Mai înainte cum gîndeam, așa și scriam, eram sincer, nu mă prefăceam. Acum însă gîndesc altfel...

Asfințitul îmi incendia fereastra, planeta muta cu indiferență continentul meu și pe mine o dată cu el în umbra cosmică. Vîrîtă în alveola sa confortabilă, călduroasă, se crispa o larvă. Nu, eu ședeam nemișcat la birou. Spiritul meu jalnic era cel ce se crispa și se văita în mine : vreau să fiu bun și cinstit ! Larva dorește cu ardoare să devină Om !

Întotdeauna întindeam cu dragă inimă degetul acuzator spre un aproape al meu : „Ai fost josnic ! Ai mințit !

Om rău ce ești, cum îndrăznești ? !" Eram sever față de alții și consideram că e suficient ca toți aceștia s-o dorească, pentru a înceta numaidecît să mintă și să fie josnici. Vorba ceea : „Salvarea celor în primejdie de înec este datoria chiar a celor ce se înecă". Stăpînește-te și vei deveni bun.

Sînt gata să mă stăpînesc, vreau să fiu pur, urăsc din tot sufletul minciuna ! Dar trebuie să scriu caracterizarea pentru Lena Șorohova... Aflîndu-mă în deplinătatea facultăților mintale, fiind pe deplin conștient și avînd repulsie pentru minciună, voi minți, totuși.

Pînă acum ceea ce gîndeam, spuneam, cum ziceam, așa făceam, acum însă voi gîndi una, dar voi vorbi și voi proceda altfel. Am prins puțintică minte și adevărul s-a dovedit să-mi fie contraindicat. Nimeni nu mă obligă, nimeni nu mă constrînge să mint, să ridic în slăvi o ființă nedemnă de așa ceva.

Sînt gata să mint, să fiu fățarnic din propria mea voință.

Vreau să fiu altul, mai bun decît am fost ! Doresc în mod sincer !

Nu pot. Și nu știu de ce. N-am cui să reproșez, nici măcar mie...

Oameni buni ! Piere un om, el însuși vede asta și n-are putere să se oprească, săriți-i în ajutor !

30

DEȘI PRIN FEREASTRĂ răzbăteau din stradă glasuri, rîsete, bubuitul motocicletelor ce treceau, pe mine liniștea mă înfășura strîns. Ședeam asurzit de ea.

În viața mea se mai petrecea o catastrofă — în acest moment deveneam un om mai puțin valoros în comparație cu Ecevin de ieri. Acela fusese o natură mai integră, mai neprefăcută.

Dar și acesta e în primejdie. Un elev e gata să ridice mîna asupra dascălului său.

În general vorbind, discipolii s-au ridicat mereu împotriva mentorilor. „Prieten îmi este Platon, dar mai prieten Adevărul !“ Dacă se întîmplă așa ceva, înseamnă că lumea nu e în stagnare.

Nu „a vă ucide“, ci „Prieten îmi este Platon...“ Cel care a rostit aceste cuvinte [1] a manifestat forța propriilor convingeri ; el nu mai avea nevoie să recurgă la amenințări. Cei care își apărau convingerile cu ajutorul cuțitului sau al eșafodului, mai degrabă nu credeau nici ei în ele. Speriau pe alții și trăiau ei înșiși cu frica-n sîn.

„A vă ucide...“ Groaznicul meu Robespièrre, ce neputință mistuitoare ai trăit tu, înainte de a scrie aceste cuvinte ? „A vă ucide !“ — e disperarea găinii care se repede la vulpe, un fir de pai pentru cel ce se îneacă.

Nu demult, pe strada primăvăratică, încălzită, sub un soare tînăr, primăvăratic, îmi înfrînsesem frica. rîsesem de mine însumi : „Un iepure cuprins de spaimă, ce fuge de el însuși.“ Ce-i drept, e tare caraghios, dacă ar fi să-ți închipui scena.

Nu degeaba nu mă trăgea ața să mă întorc acasă. Simțeam eu că acolo mă pîndește urmăritorul meu, cel de-al doilea Eu necruțător al meu. Să fug din nou de el și să mă ascund ? Pentru ce ? Parcă poți să te ascunzi de tine însuți ?

Stiletul lui Grișa Buhalov e pe biroul meu. Grișa ! Grișa ! Tu ești o reușită a mea, tu ești un monument dintre cele mai luminoase din viața mea. Și ce puține au fost asemenea reușite, aproape că e singura.

Anton Elkin consideră că întreaga mea viață este construită din reușite luminoase. Acest elev nu și-a înțeles niciodată dascălul : nici atunci cînd făcea pe ascuns șotii murdare la lecții, nici cînd mă pîndea pe acoperiș cu cărămida... Nu-l înțelege nici acum. Eu nu i-am făcut nimic lui Antoșa Elkin — nici rău, ca să mă urască, nici bine, ca să mi se închine. Din păcate, nu eu l-am îndreptat, viața l-a îndreptat. Pe noi ne-a despărțit o cărămidă.

[1] Aristotel.

Grișa, Grișa... M-ai felicitat, și felicitarea ta o primesc cu inima curată. Dar ce-ai fi spus tu, Grișa, despre mine, dacă ai fi aflat că mă hotărîsem să o bănuiesc pe Tania Graube care, împreună cu tatăl ei, m-a învățat alfabetul omeniei ? Ai fi zis : s-a scrîntit bătrînul. Nu, Grișa, mai degrabă m-am pierdut cu firea.

Iar adineaori m-a fulgerat o altă bănuială, de astă dată cu totul absurdă... Da, da, m-a fulgerat ! E drept ! Nu trebuie să mă ascund ! Bănuiala împotriva propriei fiice : nu cumva pregătește ea tocmai acel „a vă ucide ?“ M-a amenințat adineaori și groaza mi-a întunecat rațiunea.

Întreaga ei viață, încă atît de scurtă, a suferit din cauza unei generozități exagerate — mai întîi față de tînărul cu frizură de boxer, apoi față de soțul desfrînat, față de fiu... Or, un asemenea sentiment încă n-a împins niciodată la crimă, cu atît mai mult la paricid. La sinucidere însă — vai ! — nu arareori !

Grișa ! Grișa ! Mă uit la stiletul tău și cred numai în tine. Dar tu nu mai ești demult pe lume. Sînt singur cu mine însumi, nu mă pot liniști, n-am pe cine mă sprijini.

Și totuși cineva mi-a trimis o scrisoare. Cu o amenințare de om beat sau lucid, care-i diferența ? Cineva, căruia i-am făcut un rău.

Cine să fie ?

Nu, nu țin minte.

Cîndva am năpăstuit pe cineva. Nu-mi amintesc, n-am dat atenție.

„A vă ucide !“

Ce fel de om ești tu, Nikolai Stepanovici Ecevin ?

Se pare că acum încep să mă tem mai mult de mine, decît de ucigaș.

31

DINCOLO DE FEREASTRĂ se lăsase înserarea, se aprinseseră luminile, bulevardul vuia de zgomotele tîrzii ale serii. Mai ședeam și acum la birou și căutam soluții.

Trebuie totuși să arăt cuiva scrisoarea.

Să o arăt nu pentru a apela — salvați-mă ! Dar necunoașterea e mai groaznică decît moartea. Sînt pentru mine însumi o „terra incognita", iar prin locuri necercetate nu se umblă de unul singur. Pînă acum am rătăcit singur prin mine însumi. Am nevoie de un tovarăș, de un însoțitor. Las-să citească el scrisoarea, las-să mi se vîre în suflet. E nevoie de un ochi din afară, fie și ostil, însă atent, care să observe totul.

Soției mele n-are rost să i-o arăt. După patruzeci de ani am devenit una, n-ai cum să iei distanță, n-ai cum să privești din afară.

Am destui tovarăși devotați și siguri. De pildă, Nadejda Alekseevna. Să i-o arăt ei ? Vor începe ah-uri și oh-uri, frîngeri de mîini, telefoane la miliție. Prieteni care te lecuiesc de suferinți cu miliția...

Dar nici n-am nevoie de un prieten. De obicei ne alegem ca prieteni pe cei care văd lucrurile ca și noi, gîndesc la fel, adică pe cei ce ne seamănă. Dar ce poate să-ți sugereze un asemenea prieten ? Îți va sugera ceva util unul care nu se aseamănă cu tine.

Cel mai puțin îmi seamănă Ledeniov.

El e tînăr, eu sînt bătrîn.

Eu prețuiesc tradițiile. El e gata să le sfărîme.

El nu mă suportă, nici eu nu-l suport.

E tăios și direct pînă la grosolănie.

Unul ca el cu siguranță nu va începe să-și frîngă mîinile, nu se va pierde în ah-uri și oh-uri, nu va telefona la miliție.

Ce-i drept, neîncrezător cum e față de tot ce vine din partea mea, ar putea să se dea la o parte. Dar trebuie să fii un animal nesimțitor pentru a întoarce spatele unui om de șaizeci de ani care vine la tine o dată cu căderea nopții. Într-adevăr, prin locuri necercetate nu se umblă de unul singur...

Ledeniov nu avea telefon, dar știam unde locuiește. Nu demult, la rugămintea directorului școlii, am umblat pe la comitetul executiv orășenesc ca să obțin spații locative pentru trei profesori de-ai noștri lipsiți de locuință. Printre ei era și Ledeniov. Demersurile au fost îndelungi și insistente, așa încît i-am reținut adresa.

Prin întuneric, pe pipăite, mi-am pus în vestibul paltonul, mi-am îndesat pălăria și am deschis ușa, părăsind liniștita și întunecoasa mea fortăreață familială, în adîncul căreia soția se ascundea de mine.

De-a lungul bulevardului iluminat goneau motocicletele în pîrîit de mitraliere, pe trotuar pășeau perechi gătite, în aerul ce începuse să se răcorească vibrau rîsete tinere, lipsite de griji.

Poate că ucigașul e alături, mă urmărește... Nu-mi este indiferentă apropierea lui, dar de astă dată nu mă las pradă panicii, ca de dimineață, pășesc fără grabă spre stația de autobuz, ba chiar îmi imaginez cu satisfacție că și de arătat, pesemne, arăt altfel : grav, bățos, cu nasul avîntat înainte, calmul întruchipat, adică. Cred că de astă dată trebuie să-i inspir ucigașului respect.

M-am așezat la rînd, am așteptat să sosească autobuzul, m-am cufundat în lumina lui săracă, gălbuie, ca în apa putîntică a unei bălți, m-am așezat pe un loc liber, m-am dat spre fereastră, ca să fac loc alături de mine unui muncitor cu o pufoaică ponosită și cu o geantă din foaie de cort în mînă, probabil un instalator de apă.

Fereastra aburită a autobuzului ascundea orașul ce plutea pe alături și-mi reflecta, ca într-o oglindă neagră, fizionomia încremenită — nasul mare, puternic, răsărind de sub borul pălăriei, o cută ce nu mi-o cunoșteam a buzelor acum strînse cu putere. O cută ca o strîmbătură de durere, în preajma unui geamăt ce stă să izbucnească. Poate mă tem degeaba că Ledeniov nu mă va lua în serios. Cu o asemenea expresie așternută pe chip, ar trebui să mă aștept la o primire din cale-afară de serioasă : „Vă rog, stați puțin culcat, mă reped să telefonez la spital !“

Vecinul meu moțăia, înfundîndu-și în piept bărbia nerasă și abia ascunzîndu-și sub cozorocul unei șepci mototolite pleoapele cenușii. Părea că ascunde și el în colțurile buzelor o umbră de amărăciune. De fapt, începusem să văd mai la toată lumea cîte-o cută amară, să intuiesc cîte un geamăt tăinuit. Acest om, care și-a așezat liniștit mîinile pe geanta de pînză cu cine știe ce unelte simple întrînsa, nu se poate să aibă parte de-o catastrofă ca cea care mi-a fost hărăzită mie. Munca lui este la vedere,

deci la vedere îi e și locul în viață. Probabil că astăzi a înlocuit cîteva robinete de bucătărie, a reparat niște radiatoare de încălzire centrală care curgeau, a dres o canalizare defectă care otrăvise cuiva viața — și-a făcut meseria, nu foarte complicată, deloc remarcabilă, însă, fără nici o îndoială, necesară și utilă. Va fi și mîine așteptat cu nerăbdare în alte cîteva locuințe, dar nici prin cap nu-i va trece, desigur, să se mîndrească cu utilitatea sa. Munca lui nu are nimic neclar. Spre deosebire de a mea, în ceea ce mă privește. Profesor cu stagiu de patruzeci de ani, cîte lecții am consacrat apărării lui Ivan cel Groaznic, fără să observ că propovăduiesc îngăduința față de un ucigaș ?...

Vecinul moțăia coborîndu-și pleoapele cenușii, iar eu îl invidiam... Ar trebui să-ți dai seama, omule, că ești fericit ! Cît aș vrea acum să încerc oboseala ta de om onest.

— Gara ! anunță conductorul. Cap de linie.

Piața gării era inundată de lumini. Străluceau vitrinele unor magazine oferind trecătorilor franzele, cutii cu fulgi de ovăz. În cafeneaua cea nouă, construită în stil modern, dincolo de geam, ca la o expoziție, vizitatorii beau și mîncau. Piața gării, în care totdeauna e lume multă, era plină de autoturisme și autobuze. Chiar și cînd orașul doarme, aici viața nu încetează.

Dar cum faci un pas într-o parte, chiar după primul colț, dai de întuneric, de străzi luminate cu zgîrcenie : Strada gării I, Strada gării II... Un pas mai într-o parte și dai de periferie, cu trecători și mașini rare.

Cei cîțiva pasageri ai autobuzului tropoteau de zor în urma mea. Ne vom depărta, zgomotul de pași va amuți și numai glasurile locomotivelor electrice vor mai tulbura aici liniștea.

32

BLOCUL ERA NOU, ocupat de locatari doar cu cîteva luni înainte, dar scările slab luminate ajunseseră să miroasă atît de puternic a ceapă prăjită și a scutece de

copil, de parcă între acești pereți ar fi trăit pe puțin zece generații.

Odinioară, spațiului destinat scărilor i se acorda o atenție nu cu mult mai mică decît încăperilor de locuit. Atît înspre templele publice, cît și spre apartamentele particulare duceau scări largi, solemne. Oaspetele urcînd pe ele, era cuprins, fără să vrea, de o stare de spirit deosebită, se pătrundea de importanța întîlnirii care avea să urmeze. Scările îl înălțau într-un fel pe om deasupra zădărniciei acestei lumi. Acum scările sînt cea mai prozaică, cea mai sîcîitoare parte a drumului, se încearcă evitarea lor prin înghesuirea în și mai prozaica cutie a liftului. Pe scările de astăzi ori îți vin gînduri din cele mai pedestre, ori pur și simplu porți în tine plictiseala melancolică a cotidianului.

În blocul acela nu exista lift, a trebuit deci să urc pe jos pînă la etajul patru. Și cu fiecare treaptă mă limpezeam, mă eliberam din vîltoare. „Cui să-mpărtășesc a mea mîhnire ?“ Un bătrîn cu ochii holbați de neliniște recurge la un pușțan. În cel mai bun caz poți conta pe o nepăsare politicoasă, în cel mai rău — pe o batjocură nedisimulată. Parcă acest pușțan e mai mintos și mai frecat de viață decît tine ? Și-apoi, ce mai prilej pentru bîrfe. Ai de gînd să-ți fluturi în lume rufele murdare...

Treaptă cu treaptă, la etajul patru. Încă de pe primele trepte înțelesesem că săvîrșeam o prostie, dar nu m-am întors înapoi.

Am apăsat fără entuziasm butonul soneriei. El a deschis îndată, fără pic de întîrziere, de parcă ar fi stat și m-ar fi așteptat cu nerăbdare. Era îmbrăcat într-un costum ieftin din tricot, de antrenament, proporționat ca un pușțan, încordat și hotărît ca un boxer de categorie ușoară care încă n-a luat poziție, dar e gata să o facă.

— Iartă-mă, Evgheni Sergheievici, dar trebuie să... aș vrea să... cu dumneata...

— Drept să vă spun, aștept pe altcineva, mă întrerupse el fără pic de jenă, privind supărat într-o parte.

— Evgheni Sergheievici !

O privire drept în față, o ușoară neliniște în ochii întunecați.

— Intrați.

O cameră puternic luminată, nou-nouță, veselă, sonoră. Nu era încă nici amenajată și nici mobilată cum trebuie. Un pat mototolit, o masă împovărată de cărți. Piramida cărților era încoronată de o sticlă cu etichetă de coniac, iar în gîtul ei sta înfiptă o crenguță de salcie cu mîțișori.

— Vă rog...

Ledeniov îmi împinse unicul scaun, el se așeză pe patul răvășit, își ridică un genunchi, îl cuprinse cu degetele încleștate, mă fixă cu ochi strălucitori, negri precum coacăzele. Chipul său uscățiv, oacheș, sprîncenat, devenise din pricina atenției încordate ușor asimetric : o sprînceană i se smucise în sus, un colț al gurii i se crispase, un pomete îi era parcă mai ascuțit și mai ieșit în afară.

— Evgheni Sergheievici... am început cu acea încăpățînare încruntată cu care vorbesc bătrînii nevoiți să adreseze o rugăminte unor șefi tineri, norocoși, și chinuindu-mă din pricina stinghereli. Îți adresez o întrebare fără ocol : semăn eu cu un criminal ? Numai să-mi răspunzi cinstit.

Ledeniov își înălță și mai mult sprînceana.

— Totuși...

— Nu-mi lua în seamă astăzi ciudățeniile, Evgheni Sergheievici. Deci semăn eu cu...

— Cu un criminal ? Nu.

— Dar să mi-o spui cinstit, pentru Dumnezeu, Evgheni Sergheievici ! N-am venit la dumneata pentru complimente.

— Nu.

— De unde condescendența asta la dumneata față de mine ?

— Nu mă siliți să spun la adresa dumneavoastră lucruri pe care nu le cred.

— Dar, dacă e s-o spun pe față, știu că nu gîndești despre mine prea măgulitor.

— Înseamnă că n-am nevoie să vă pun și altele în seamă.

— Atunci, îți mulțumesc. Ce-i drept, eram gata să aud lucruri mai rele.

— Vă umiliți... Ciudat. Cred că întotdeauna ați fost un om orgolios.

Genunchiul ridicat în sus, sprînceana frîntă, scînteierea ochilor negri, vii. Aveam impresia că e suficient să fac o mișcare bruscă pentru ca el să sară într-o parte, precum o pisică sălbatică.

Nu mă crede, dar pot eu să-i reproșez asta ? Ia să fi dat el buzna la mine, o dată cu lăsarea întunericului, fără îndoială că m-aș fi așteptat și eu, la fel de încăpățînat și nerăbdător, la un atac prin surprindere.

Așa încît am încercat să răzbat prin ostilitatea lui.

— Sînt în mare cumpănă, Evgheni Sergheievici ! Uite, am început să-mi examinez conștiința. Desigur, nimeni nu e la fel de frumos pe dinăuntru, cum îl arată fațada... Astăzi la o lecție, una din eleve, ca să-mi facă plăcere, îndreptățea un ucigaș... Înțelegeți, ca să-mi facă pe plac !

— Nikolai Stepanovici, pentru ce-mi spuneți mie asta ?...

— Pentru ce ?... Dumneata întrebi ?...

— De ce tocmai mie și nu unui prieten, unui om mai apropiat de dumneavoastră ?

— Probabil tocmai pentru că nu-ți sînt pe plac. Astăzi am nevoie să aud o apreciere lipsită de amabilități a persoanei mele. Astăzi eu însumi nu-mi sînt pe plac.

— Cum s-ar zice, aveți de gînd să vă corijați.

— Adică, după părerea dumitale, m-am trezit prea tîrziu, ar fi trebuit mai devreme, iar nu după ce am împlinit șaizeci de ani ?

— Eventual. Deși sînt întru totul de acord cu prea buna noastră Nadejda Alekseevna, care spune întruna că niciodată nu-i prea tîrziu să te corijezi.

— Evgheni Sergheievici, acum lovești în cineva lipsit de apărare.

Ledeniov se răsuci cu hotărîre spre mine :

— Iertați-mă, Nikolai Stepanovici, dar nu vă înțeleg. Vă desconsiderați într-un moment cînd numai că nu sînteți purtat pe brațe, cînd în școală există un cult al dumneavoastră, cînd elevii sînt pătrunși de cel mai mare respect față de dumneavoastră, părinții lor, de mîndrie și entuziasm, iar administrația — de grijă. Probabil că doar eu singur dintre colegii noștri nu încerc față de

dumneavoastră un sentiment de invidie. Ori sînteți într-atît de lipsit de măsură, încît în culmea gloriei dumneavoastră nu suportați nici măcar acest jalnic norișor ?

Eram pe punctul să ridic mîna spre buzunarul în care păstram scrisoarea, eram gata să-i înmînez lui ceea ce ascunsesem de familia mea și de prieteni. Lui, omului ce se manifesta ostil față de mine...

Dar în clipa aceea, pe coridor se auzi soneria.

Ledeniov sări ca un arc, se avîntă spre intrare. Iar eu am rămas singur cu rămurica de salcie vîrîtă în sticla de coniac.

De după ușă se auzi :

— În sfîrșit !... De ce-a durat atîta ?

Ușurare și fericire în glasul lui. Cît îi sînt, totuși, de antipatic.

În cadrul ușii apăru o fată. Nu, n-o cunoșteam. Nu era de la școala noastră. Paltonul în chip de pelerină, luciul nasturilor mari, un chip rotund, îmbujorat, cu gropițele drăgălașe, timide. Văzîndu-mă, a încremenit emoționată, pierdută, supărată — al treilea era în mod evident de prisos.

Ledeniov țopăia de zor în jurul ei.

— Dezbracă paltonul... Așa, aș-șa !... Nu cumva plouă afară ?

— Ba da. Prima ploaie din acest an. Nu era un răspuns, ci un cîntec intonat cu un glas fericit.

Ledeniov se întoarse hotărît spre mine :

— Vă rog să mă scuzați... V-am spus că aștept pe cineva... Vă stau oricînd la dispoziție. Dar acum vă rog să mă scuzați.

Mi se arăta ușa.

33

CU SIGURANȚĂ că după ce am plecat, a avut loc o discuție :

— Cine e ?

— A-a, un hodorog bătrîn... urmînd numele, patronimicul, poate și titlurile.

Fără îndoială, nu era vorba de-o primă întîlnire, cea îndelung visată, ci de una obișnuită, altfel Ledeniov n-ar fi întîmpinat-o pe fată într-un costum ros, de antrenament, ci s-ar fi îmbrăcat cît de cît mai festiv.

Iar mai devreme venise un alt om la semenul său, spre a-i împărtăși acestuia marele lui necaz !...

Un felinar, învăluit într-un nouraș de pulbere umedă, sclipind în toate culorile curcubeului, ilumina asfaltul ud, funebru. Prima ploaie din acest an. Ploile timpurii de primăvară nu se deosebesc prin nimic de cele din toamnă : sînt reci și neplăcute. Felinarele dospind în umezeala pulberoasă, luciul gras, ca de petrol, al asfaltului, sentimentul că ți s-a răpit vara.

Intenționasem să-i împărtășesc acestui om cel mai tainic dintre secretele mele, să-i arăt scrisoarea, să-i dezvălui condamnarea mea la moarte. Discuția a eșuat de la bun început...

„Cui să-mpărtășesc a mea mîhnire ?“ E întuneric, umed, mi s-a răpit vara, mi s-a răpit ce-mi mai rămăsese.

Înaintam alene pe strada pustie, ostilă.

Un om venise la un semen al său... Un bătrîn la un puștan. De la o mare disperare la ultimul refugiu.

Dar el, omul acela, e partizanul unor concepții înaintate. Pe Jan Amos Komensky îl consideră fosilă. Îi place Dostoievski, îi proclamă fără încetare cuvintele : „Eu nu vreau și nu pot să cred că răul ar fi o stare normală a oamenilor !“ Îl indignează că „binele“, acest vechi și încercat cuvînt, armă a feluritelor religii, iese treptat din uz. Păi el pentru acel „să ucidă niște oarecare“ ar fi vîrît-o în pămînt pe Lena Șorohova.

A venit un om la tine, cu un necaz. Tu însă i-ai arătat ușa : nu vreau să te ascult, pleacă !

În evul mediu cel atît de barbar, înainte de a i se lua unui criminal viața, i se aducea un preot. Spovedește-te, adică. Deși nu ești demn de a trăi, omenescul din tine este totuși demn de atenție : povestește, descarcă-ți sufletul, cineva e gata să te asculte cu răbdare.

Pe cînd să arăți cuiva ușa și să arunci cu nesocotință cuvinte : „uciderea unor oarecare“ — nu sună cam la fel ? Atît unele, cît și altele sînt generate de cea mai crasă indiferență, de inerția sufletească față de aproapele tău.

Omorul este, zău așa, mai uman. Ucigașul ridică mîna, deci e plin de răutate, iar ura e un sentiment puternic. Ucigașul nu e indiferent, este atent în felul său față de tine.

Evul mediu cel ignorant a inventat spovedania. Pînă și inchizitorii căutau să scruteze, cu posibilă atenție, sufletul celor pe care-i trimiteau pe ruguri. Iar Ledeniov va avea în pragul secolului douăzeci și unu aproximativ aceeași vîrstă ca și mine acum...

Îmi tîram fără vlagă picioarele de-a lungul străzii, pe marginea unui rîu negru, de asfalt lucios, sub lumina umedă a felinarelor. Ferestrele luminate ale caselor priveau indiferent și ostil pe deasupra pălăriei mele. Oamenii se ascunseseră cu toții de trecătorul rătăcit, împreună cu neprețioasa lor fericire. Ferestre închise ermetic luminau în noapte, storurile erau trase, intrările boltite spre curți — pline de o beznă vîscoasă, strada — pustie. Doar undeva în spate tropăiau surd pașii cuiva. În tact cu ai mei, alene, fără grabă. Tot vreun rătăcit, probabil...

Evul mediu... Spovedania... Îmi veni în minte Vera.

Uite cine ar putea să mă asculte. „Dumnezeu este dragoste !“ Ea nu-mi va arăta ușa, acolo voi găsi atenție, probabil chiar și lacrimi voi găsi. Mai ales că voi veni și cu un soi de avans : „Vera, fiul tău va rămîne la tine“. Un avans reprezentînd un suflet viu : să rămînă copilul cu bețivul de taică-su, cu bigota de maică-sa...

„Cui să-mpărtășesc a mea mîhnire ?“

Pașii din spatele meu erau tîrșiți, lenevoși, la fel cu ai mei. Era însă ceva insistent, stăruitor într-înșii.

Și m-am uitat în urmă.

Pulverizată de lumina apoasă a felinarelor, strada se proptea în noapte. Sub zidul orb al nopții, la capătul luminii și al rîului sclipitor de asfalt, o siluetă singuratică. S-a poticnit parcă în clipa cînd am întors capul. Omul mi-a simțit privirea îndreptată asupra lui.

O șepcuță pe cap, o pufoaică, mîinile ținînd ceva nedeslușit... Înainte chiar de a-l cerceta mai bine, l-am recunoscut. Era instalatorul care se așezase lîngă mine în autobuz. Tot drumul moțăise, fără să mă bage în seamă. Mi-am amintit pleoapele lui strînse, cenușii. Erau prea conștiincios strînse ! I-am revăzut și buzele înconju-

rate de peri nerași, cuta lor dureroasă... În clipele acelea l-am și invidiat...

Strada se proptea în noapte și aerul era îmbibat de umezeală.

El doar s-a poticnit ușor sub privirea mea, dar nu s-a oprit și nici n-a luat-o la fugă. Continua să vină spre mine.

Noaptea la un capăt de stradă : bezna înghițise cu totul casele și felinarele. Doar pașii pe asfaltul ud : Dup-dup ! Dup-dup !...

Pas după pas, mai aproape, tot mai aproape... Dup-dup ! Dup-dup !

Și în clipele acelea Ledeniov, Vera, soția, Zîbkoveț, Liova Bociarov, Lena Șorohova, Anton Elkin, biserica cea veche, Tania Graube — acel turn babel ce se înălțase de-a lungul zilei se prăbuși, se făcu pulbere. Nu mai exista nimic, numai acest dup-dup, dup-dup ! Acum ne vom întîlni față-n față.

Deodată am tras aer cu zgomot, și am luat-o la fugă...

Nu mai există trecut, nu mai există viitor, există doar minutul care mă mai despărțea de el. Nu țineam la viață, nu mă temeam de moarte, mai groaznic decît moartea ești tu însuți, conștiința ta revoltată...

Și nu mai exista nici conștiință, exista doar minutul, un minut, nici acela întreg, de vreo zece-douăzeci de pași.

Dup-dup-dup !... Iată, aleargă și el după mine, se străduiește să înghită minutul salvator. Dup-dup-dup, zgomotul bocancilor lui de lucrător pe asfalt. E mai tînăr, mai rezistent, fostul meu elev... Numai de nu m-ar lăsa inima, numai de mi-ar ajunge aerul !...

În față, e piața gării. Acolo sînt oameni, oameni mulți...

Dup-dup-dup !... El e mai tînăr.

Numai de mi-ar ajunge aerul. La oameni ! La oameni ! În mijlocul mulțimii de oameni ! De oameni vii, care nu se ascund pe după ziduri, oameni săritori.

Dup-dup-dup !... E mai aproape ! Minutul salvator... Nu ! El e mai tînăr...

Îți făceai curaj că omul acesta nu te înspăimîntă, că te îngrozește judecata conștiinței ! Încă n-ai știut ce-i groaza. Groaza ierbivorului în fața unui animal de pradă. Dup-dup-dup !

Inima îmi plesnește, nu mai am aer.

Și iată, în sfîrșit, chiar în fața mea, lumina lăptoasă a becurilor cu neon. Și se vede piața, și umbrele trecătorilor, și mașinile...

34

AM SCĂPAT. Am dat brusc colțul.

O femeie se feri din calea mea...

Încă puțin, încă puțin... Dar nu mai aveam putere, iar inima mi se zbătea undeva în gît. Și nici nu mai puteam respira, nu mai aveam aer.

M-am lipit de primul stîlp : cu gura căscată, cu genunchii tremurînd, căutam febril, cu degetele amorțite, să mă agăț de ceva.

Liniște, cu toate că inima mi se zbate ca un clopot de alarmă. Liniște, deși văd cum virează un autobuz, îi aud zgomotul motorului. Liniște și glasuri de oameni ce trec pe lîngă mine. Liniște : nu mai aud deloc acel dup-dup-dup !

Mă uit înspre colțul străzii de după care tocmai am țîșnit. Dincolo de el, e strada aceea întunecoasă, umedă, cu felinare gălbui, cu intrări sumbre și fără trecători. El acolo s-a ascuns, trebuie să apară îndată.

Să strig ? Să chem oamenii ?... Dar nu mai am aer ca să respir, iar ca să strig, nici pe departe. Și picioarele nu mă țin, orice efort în plus m-ar zvîrli la pămînt, în dreptul stîlpului.

Și-apoi, la ce bun să strig, o dată ce el nu mai e ? E liniște, nu mai aud decît bătăile inimii mele uzate. Dar chiar și prin clopotul ei de alarmă aș fi auzit acel „dup-dup". Nu-l aud. E liniște.

Mi-am trecut mîna peste frunte, ștergînd sudoarea. Pălăria lipsește, am pierdut-o...

Pe cerul negru o inscripție incandescentă deasupra acoperișului gării — „KARASINO" — numele orașului meu natal.

Peste drum e cafeneaua aceea viu luminată și lipsită de ferestre : pur și simplu întregul perete, de la trotuar la etajul întîi, e din sticlă. Acolo, dincolo de geam, într-o lumină gălbuie, ședeau oameni și se ospătau sub ochii tuturor.

Trecu pe lîngă mine un militar, pe cozorocul lăcuit al caschetei sale lunecă — șarpe rubiniu — inscripția gării. Militarul se uită pieziș la mine, cu superioritate și compătimire : „Te-ai aghesmuit zdravăn, moșulică !“

Apoi, un chip de femeie, care luă locul celui dintîi. Femeii nu-i e de mine, e absorbită, preocupată cum să ajungă mai degrabă acasă...

Departe, dincolo de pieptul larg, sclipind de lumini, al gării, care purta cu mîndrie numele orașului meu, țipa din cînd în cînd o mică locomotivă de manevră.

Inima a încetat să mi se mai zbată ca pînă atunci, acum îmi bătea mai lin, între coaste. Am început să simt și adierea umedă dimprejur, dar genunchii tot îmi mai tremurau.

O dată cu dezmeticirea, reveniră și gîndurile lucide : „Eroule ! Toată ziua ai făcut-o pe curajosul, ai hoinărit pe străzi, la miliție nu te-ai dus, și-acum de unde atîta sprinteneală ?...“ Chiar îmi venea greu să deslușesc de e rușine asta, sau un reproș mie însumi pentru lipsă de prevedere. Nu, e totuși un sentiment de rușine, dar unul parcă de vată, ca și trupul meu moleșit, îngreunat. În timp ce ieșeam din casa lui Ledeniov, gîndeam că mi se luase totul, nimic altceva nu mi s-ar mai putea smulge, în afara vieții mele nesuferite. Viața e întreagă, dar ceva totuși mi s-a smuls...

Mîndria.

Mă mîndrisem că disprețuiesc moartea, că adevărul e mai scump decît viața. Doream chiar o întîlnire cu omul acela, speram că n-am să tremur în fața lui. Și-am luat-o la goană, ca un iepure hăituit... Mi-am pierdut și pălăria... „Te-ai aghesmuit zdravăn, moșulică !...“ Mi s-a smuls, probabil, cel mai din urmă lucru, doar viața mi-a mai rămas.

— Vă salut, Nikolai Stepanovici. Un glas liniștit în spatele meu.

Nici măcar n-am tresărit, parcă așteptam acest glas. M-am răsucit încet, încet.

Era el, strîngînd sub cot geanta din foaie de cort. Pantalonii îi erau burlăniți la genunchi, pufoaica udă, țeapănă pe corp, chipul rotund, veștejit, năpădit de cunoscuta barbă nerasă, nasul roșu, neimpresionant — nimic înspăimîntător. Sub șepcuța turtită, luciul vag și depărtat al ochilor. Mă uitam insistent, ca vrăjit, în acești ochi.

— V-ați pierdut pălăria, luați-o.

— Mulțumesc. I-am luat-o, am început s-o curăț cu mîneca. O vreme, am tăcut amîndoi.

— Pe cît se vede, sînteți un om îndrăzneț. Credeam că o să vă ascundeți, ca un hîrciog, în vizuina dumneavoastră. Da' de unde, toată ziua sînteți afară, la aer curat, pînă și în părculeț v-ați odihnit.

— De ce n-ai venit acolo la mine? La dumneata mă gîndeam.

— Încercați să vă dați seama cine sînt?

— N-am reușit.

— Ce-i drept, n-ai cum să-l ții minte pe fiecare, și-apoi, au trecut și ani destui.

— Cum de te-ai arătat abia în clipa asta? Cîte momente potrivite n-au fost... Chiar și în părculeț, sau și mai bine la intrarea în bloc...

— Credeți că-mi convine chiar așa, pe la spate? N-am de gînd să vă iau punga. Eu vă sînt judecător, Nikolai Stepanovici! Vreau să vă privesc în ochi, vreau să ascult justificările dumneavoastră. Apărați-vă. Dacă doriți, bineînțeles...

— Doresc, de ce nu...

— Atunci e bine. Niciodată nu v-am socotit un prost fără leac. Dacă n-aveți nimic împotrivă, să mergem la cafeneaua de colo... Să fie, vorba ceea, cu tot confortul, și pe lumină...

Tot nu puteam să-mi desprind de stîlp umărul.

— Ce-i cu dumneavoastră? V-ați blocat?

— Așteaptă, lasă-mă să-mi trag răsuflarea. Doar nu-s un tinerel ca să fac față la asemenea crosuri.

35

CAFENEAUA se numea „Mesteacănul". În oraș au apărut nu demult cîteva asemenea cafenele : fast de masă plastică, niște capodopere lirice ale întreprinderii orășenești de alimentație publică : „Mesteacănul", „Rîndunica", „Romanița". Ele au luat locul anonimelor chioșcuri cu bere și sucuri rostuite din scînduri și placaj, așa cum blocurile de patru etaje au luat locul barăcilor care stăteau să se prăbușească.

Aici era multă lumină, mult aer, și, judecînd după numărul mare al meselor libere, băutură puțină.

Înainte de a traversa drumul spre cafenea, protectorul meu rostise :

— Ia vedeți, să nu care cumva... Ușurel, la dreapta și la stînga, așa cum m-ați învățat dumneavoastră cîndva...

Am ocupat o măsuță, deloc ferită, care nu se afla într-un colț sau la perete, ci chiar în mijloc, în fața zidului de sticlă. Am ocupat măsuța, pomenindu-mă și eu expus în vitrina cafenelei, laolaltă cu cei ce se ospătau în văzul tuturor.

De o parte, la o masă vecină, un om semănînd a delegat venit din provincie, cu o cravată ștearsă la cămașa boțită, mînca abătut o omletă. De cealaltă parte, ședea un grup de tineri deloc gălăgioși, cu spatele spre mine stînd o fetișcană îmbrăcată într-un pulover galben, cu părul revărsat larg pe umerii în culoarea canarului.

Multă lumină și, din toate părțile, numai priviri. Pînă și din stradă. Cît de mult se deosebea locul acela de cele în care, după închipuirea mea, trebuiau să aibă loc omorurile. Și nici măcar ucigașul nu făcea impresie. Fără șapcă se dovedi complet chel, cu niște ochi mici, apos-cenușii, cu nasul ca un cioc de vrabie bătăioasă, vînăt după plimbarea prin ploaie. La prima vedere îi puteam da patruzeci, ba chiar și cincizeci de ani. Nu, nu puteam să-l recunosc, nu exista nici o șansă. Cîți elevi au trecut pe lîngă mine, clasă după clasă...

Ucigașul meu aplecă grijuliu spre tăblia mesei spetezele scaunelor rămase libere.

— Va fi ocupată toată masa.

La fel de preocupat, scoase din geantă și puse în dreptul tacîmului o pungă din hîrtie groasă, cenușie (în asemenea pungi se cîntăresc la franzelării covrigii și pesmeții vanilați). Punga părea grea și cumva colțuroasă.

— Așadar, ochișorii apoși mă priviră țintă, vă numesc propriul dumneavoastră avocat.

Și-am înțeles atunci că găsisem în sfîrșit pe cel care avea să mă asculte cu atenție, pe cel căruia mă puteam spovedi pînă la capăt.

— La proces, primul cuvînt se dă, în mod obișnuit, acuzării.

— Putem începe și cu acuzarea. După cum văd, tot nu mă recunoașteți ?

Mă uitam la el cu o curiozitate crescîndă — chelia turtită, nasul ca o păstaie, numai cuta buzelor îmi părea vag cunoscută. Această cută mică, amară, care îmi atrăsese atenția încă în autobuz.

— Nu-mi amintesc, am recunoscut oftînd.

— Numele meu e Kropotov. Serghei Kropotov, rosti el sec.

— Un moment, un moment... Acela al cărui tată...

— Da, chiar acela.

— Serioja Kropotov, un băiat liniștit, drăguț... Greu de crezut.

Omul oftă indiferent :

— După douăzeci de ani, roman cu „va urma“...

Îl scrutam atent și mă străduiam din răsputeri să disting în fizionomia aceea buhăită, plumburie, chipul ca de fetiță, desprins parcă dintr-o acuarelă, al unui flăcăiaș cu părul castaniu purtînd o scurtă decolorată, cu fermoar. Mi s-a părut că am sesizat o asemănare, vagă, ca zgomotul valurilor mării într-o scoică ținută la ureche.

Fusese cel mai obișnuit dintre elevii mei : învăța acceptabil, desena destul de bine, decora gazeta de perete a școlii, era ales în diverse comisii și comitete. Față de el nu încercasem niciodată, nici prea mare afecțiune, nici antipatie puternică. Odată l-am salvat de la eliminarea din școală.

— Da, se prea poate... Serioja Kropotov. Cum te-ai schimbat !

Nu-mi răspunse, rămas cu aceeași expresie de severă solemnitate pe fizionomia nerasă.

— Totuși, pentru ce vrei să mă?... Zău că mă pierd în presupuneri...

— Prea vă grăbiți, Nikolai Stepanovici, zîmbi el cu un fel de nepăsare triumfătoare și mișcă puțin punga cea mare și grea de pe masă.

Probabil că se pregătise demult pentru rolul său justițiar, iar acum îl juca prea cu zel și de aceea afectat.

Mama lui, îmi amintesc, lucra ca secretară, sau ca încasatoare. Era unicul ei fiu, întotdeauna călcat, cîrpit, spălat, ce mai, un exponat grăitor al străduinței materne : „Nu sîntem nici noi mai prejos decît alții". De altfel, în acei ani nu era greu să devii „nu mai prejos decît alții" ; abia se sfîrșise războiul, toată lumea o ducea încă greu, se îmbrăca nu prea elegant.

Tatăl lui fusese dat dispărut încă în nouă sute patruzeci și unu. Din aceștia — nici vii, nici morți — erau destui în anii aceia. Rar se întîmpla să se întoarcă vreunul, ba adesea numele lor erau trecute la comisariatul militar în listele celor căzuți pentru ca familia să poată primi pensia legală.

Pe neașteptate însă, cam la un an și jumătate după terminarea războiului, tatăl lui Kropotov a apărut în Karasino. Sta închis în casă și nu se prea arăta pe stradă, dar gura slobodă a lumii îi exagera portretul : „E plin de viermi, mîncat tot de rîie... Arată ca un moșneag... De pe la Vorkuta a venit, grozavul apărător al patriei."

Nu mai țin minte la ce fel de adunare pe școală și cine anume și-a exprimat primul neîncrederea față de Serghei Kropotov : „Ascunde că tatăl său este trădător de patrie, a fost polițai la nemți..." Serghei, de obicei liniștit, a început atunci să țipe cu lacrimi în ochi că tatăl lui nu este un trădător, că a ajuns rănit la nemți, iar el, Serghei Kropotov, se mîndrește cu tatăl său...

Directorului nostru de școală, un bătrîn cu înfățișare impunătoare, care altcîndva ocupase funcții înalte și era de felul său un om foarte bun, conciliant, cu experiență de viață, totuși extrem de prudent, îi plăcea să repete : „În timpul nostru învăpăiat, fiecare trebuie să fie puțintel pompier".

La început s-a prefăcut a nu lua în seamă zarva ce se tot întețea în jurul lui Kropotov-fiul, cu gîndul că poate focul se va stinge de la sine. Dar iată că s-a prezentat la el în cabinet o delegație de copii-activiști. Aceștia au pus problema fără ocol : Serghei Kropotov își apăra tatăl, un trădător de patrie ; dacă Kropotov nu va fi eliminat din școală, ei vor fi obligați să se adreseze, peste capul directorului, unor instanțe mai înalte.

Directorul i-a ascultat, i-a lăudat pentru vigilență, a promis că va lua măsuri, i-a poftit să plece și m-a chemat pe mine.

— Care-i părerea dumneavoastră, trebuie sau nu să-l eliminăm pe Kropotov din școală ? a întrebat.

— Nu.

— Foarte bine. Străduiți-vă să-l salvați.

— Cum anume ?

— Treaba dumneavoastră. Numai să nu cumva să ajungeți în situația de apărător al tatălui lui Kropotov. Se pare că într-adevăr acesta a jucat *poddavki* cu nemții.

Eu nu m-am pornit să acționez orbește, am hotărît mai întîi să mă informez mai bine. Am constatat astfel că problema lui Kropotov-senior era extrem de încîlcită : în timpul retragerii trupelor noastre, fusese luat prizonier de nemți, pentru ca, ulterior, să fie eliberat — s-a aflat și asta — și lăsat să se stabilească într-o localitate, ceea ce înseamnă că a avut anumite merite în fața lor sau, și mai rău, le-a făcut anumite promisiuni. În același timp însă existau și date, potrivit cărora tot el ar fi avut legături cu un detașament al nostru de partizani, și i-ar fi fost acestuia de un mare ajutor. Nu se știa deci pe cine ajutase nu de frică, ci așa cum i-a dictat conștiința : pe nemți sau pe partizani ? În lipsă de probe suficiente, a fost eliberat din detenție, dar nu și de suspiciuni : a fost trimis acasă, dar i s-a interzis să părăsească localitatea și era obligat să-și confirme periodic prezența...

Îl oprisem într-o zi, după lecții, pe Serghei Kropotov... Acum nu mai țin minte, desigur, cu precizie ce anume i-am spus atunci. La viața mea a trebuit să am multe asemenea convorbiri povățuitoare, asta e una din obligațiile de fiece zi ale oricărui pedagog. Nu țin minte deci, cuvînt cu cuvînt, convorbirea noastră, dar în linii generale nu

e greu de presupus ce anume l-am povățuit... Nu existau temeiuri, i-am spus, să se afirme cu tărie că tatăl său a fost condamnat pe nedrept, nu trebuia deci să țipe, să se revolte, să se opună colectivului etc., etc. I-am explicat cu precauție toate acestea, l-am făcut, prudent, să înțeleagă cum stau lucrurile...

Doream cu toată sinceritatea să-l pot salva pe Serioja Kropotov. Și se pare că am izbutit de minune : băiatul a terminat cu bine școala.

36

LA MASA NOASTRĂ se opri o ospătăriță.

— Spuneți, vă rog.

Își aținti privirea undeva peste capetele noastre și rămase așa, cu un creionaș ascuțit îndreptat spre carnețel.

— O sticlă cu apă minerală și... o omletă, răspunse în grabă Kropotov.

— Mie ceva mai tare, am rugat-o.

Tatăl meu a tras zdravăn la măsea, în schimb eu toată viața am fost un antialcoolic, nu beam decît la marile sărbători. Acum începuse și pe mine să mă cuprindă un sentiment, dacă nu sărbătoresc, în orice caz unul potrivit momentului.

— Votcă nu ținem. Doar coniac „cinci stele", ne comunică ospătărița.

Coniacul „cinci stele" probabil e scump, mi-or ajunge banii ? m-am gîndit și îndată am zîmbit în sinea mea : „Dar va mai fi oare cazul să plătesc ?"

Înainte-mi cafeneaua strălucea : plasticul verde ca iarba al podelei, pereții tapetați cu negru, care imitau coaja de mesteacăn, spătarele galbene ale scaunelor, peretele de sticlă, acum întunecat și, pe alocurea, aburit. Aici ? ! Deci în curînd aici va fi panică, fata în pulover de culoarea canarului, ce șade cu spatele spre mine, va începe să țipe isteric, iar delegatul venit de la țară va

avea ce povesti cînd se va întoarce acasă. Am simțit în gură un gust de cocleală.

— Deci serviți coniac, sau nu? Vă întreb a doua oară.

— Nu, zise deodată, cu hotărîre, în locul meu, Kropotov. Astăzi, frumoaso, bem amîndoi apă minerală. Să mai aduci o sticluță de borjom și o omletă.

N-am apucat să obiectez și chelnerița s-a depărtat, legănîndu-și obosită coapsele.

— Să nu contați că mă veți îmbăta. Nu ține! rosti de sus Kropotov.

— Și dacă aveam eu de gînd să mă veselesc pentru ultima oară?... am zis zîmbind. Dumitale, desigur, îți este indiferent dacă voi fi treaz sau...

— Nu, nu-mi este indiferent. Nu vreau să am de-a face cu un iresponsabil. Încă o dată vă amintesc: aici ne aflăm în instanță! Va urma o judecată imparțială și fără prihană!... Rosti fraza cu vehemență și patos.

— Bine, n-o să ne certăm pentru fleacuri. Treci la treabă! Începe-ți rechizitoriul. M-am așezat mai comod și l-am ațintit cu privirea.

El mișcă din nou punga de pe masă, își lunecă peste mine ochii inexpresivi, parcă zincați, și l-am auzit vorbind.

— Am să încep cu ceea ce dumneavoastră probabil nu sînteți obligat nici măcar să știți. Tatăl meu... A fost cu adevărat timp de o lună polițai.

Am ridicat din umeri. Ce nevoie aveam acum de această noutate veche de douăzeci de ani.

— Și în tot acest timp a ținut legătura cu detașamentul lui de partizani. Comandantul detașamentului trăiește, nu demult a scris în presă, a avut vorbe de bine pentru tatăl meu. Da! Există și documentul! Iată ziarul acela!... Își vîrî mîna, cu un gest teatral, dinainte repetat, în buzunarul interior al hainei sale soioase.

L-am oprit cu un gest.

— Te cred. Cred că este nevinovat. Mai departe.

Kropotov sări în sus.

— Mă credeți! Ce ușor v-a venit s-o spuneți! Atunci să fi cîntat dumneavoastră așa.

— Nici atunci și nici acum nu mi-am asumat și nu-mi voi asuma împuterniciri judecătorești.

— Păi tocmai asta e, că nu v-ați asumat, dar pe mine m-ați obligat să-l condamn pe tata !

— Nu te-am obligat, mai degrabă te-am sfătuit.

— Dar ce este pentru un elev sfatul unui dascăl ? Dacă nu-l dezaprobi, chipurile, pe tatăl tău, vei pieri, iar dacă-l dezaprobi, o vei duce bine. Ce-a fost asta, dacă nu un adevărat act de violență în plan spiritual asupra unui ins lipsit de experiență din partea unuia experimentat ?!

Atunci am izbucnit eu :

— Ascultă dumneata ! fostule Serioja Kropotov ! Păi dacă te-ai apucat de judecată, apoi judecă, nu trișa. Eu și violență ! Cum să nu ! Doar acționam atunci din dorința de a-ți dăuna, și nu de a-ți fi folositor.

Ochii lui prinseră brusc a străluci, obrajii începură să-i tresară și el izbucni într-un rîs batjocoritor.

— He, he ! Nu vă e rușine să vorbiți de foloase ? He-he ! Și își bombă pieptul. Ia uitați-vă la mine ! Uitați-vă cu atenție ! Nu vă întoarceți privirea !... Vedeți : sînt în plină glorie, bogat și încărcat de onoruri ! Mi-a fost de folos înalta și dezinteresata dumneavoastră grijă ! M-ați copleșit cu binefaceri !...

Începuse să mă calce pe nervi acest palavragiu.

L-am întrebat :

— Vrei să arunci asupra mea răspunderea pentru insuccesele dumitale ? Ai fi devenit ceea ce ești și fără mine.

Kropotov, fostul meu elev, viitorul meu asasin, stătu o vreme pe gînduri, în sfîrșit zise cu importanță, dar și pe un ton pașnic :

— Tocmai asta și trebuie să lămurim : dacă aș fi devenit fără dumneavoastră un... Așadar, m-ați convins să mă desolidarizez de tata.. Dar știți cine v-a ajutat în treaba asta ?

— Știu, mama dumitale.

— Și nu numai ! Chiar tatăl meu ! Tatăl meu a fost un om cu suflet deosebit ! Socotea așa : viața lui fusese ireversibil frîntă de război, el nu mai avea ce cîștiga și ce pierde, lucrul cel mai groaznic ar fi fost dacă s-ar fi

schilodit și viața fiului... Într-un cuvînt, a fost aliatul dumneavoastră credincios, ba chiar înflăcărat !

— Deci poți să-l acuzi cu același succes și pe tatăl dumitale, am observat eu.

Izbucni triumfător :

— Aha ! Asta aşteptam ! Asta !... Vă ascundeți după deget !

— Mă ascund ? De cine ?

— De propria dumneavoastră conștiință. Ia te uită la dumnealui, se socotește egal cu tatăl meu !... Kropotov se înecă rîzînd și își îndreptă umerii, mă privi rece cu ochii zincați. Țineți minte adunarea aceea ?

— De care vorbești ?

— Păi de aia, în care fiul și-a pus în public cenușă în cap pentru tatăl său. Ce liniște era ! Ce spectacol captivant !... Îndeplineam nobilul dumneavoastră sfat, înfieram...

— Dar fără mine n-ai fi făcut asta ?

— Nu ! răspunse Kropotov și repetă cu înflăcărare : Nu, nu ! Tata și mama mi-o cereau... Dar eu nu i-aș fi ascultat, n-aș fi acceptat jertfa tatălui meu... Dar cînd a început să mă convingă un om străin, cu autoritate, înțelept, dezinteresat... Da, da ! Dezinteresul dumneavoastră și-a jucat rolul lui nefast !... Am încetat să mă încred în propria conștiință, v-am dat crezare ! Ce liniște era în sală cînd am spus : îl condamn !... Uitați-vă la mine, priviți-mă ! Tocmai de la aceste cuvinte a început al meu „uitat și părăsit“... După aceste cuvinte am început, ca să zic așa, să rămîn orfan. Rapid ! Să rămîn orfan și să mă stric !...

— Tînguiri obișnuite ale unui ratat : pe mine, omul cel bun, m-au oropsit oamenii răi, am zis eu cu supărare.

Parcă nici nu m-a auzit, repeta uitîndu-se într-o parte.

— De la aceste cuvinte... De la ele !... Le-am rostit, dar m-am întors acasă, la tata. Trăiam alături de tata și mă rușinam să mă uit în ochii lui. Știam că prin asta îl supăr, dar nu puteam să fac nimic. Era chinuitor să fiu alături de un om, despre care nu demult am spus față de toată lumea niște cuvinte îngrozitoare. Pentru tata însă, unica recompensă după această rușine putea să fie doar afecțiunea mea de fiu. Apoi mai era mama.. Voia să-l

îmbuneze pe tata, se străduia să vorbească cu el pe un ton drăgăstos, iar cu mine grosolan : Lioșenka, ți-ai luat tabletele ?... Da' tu, idole, ce stai acolo proțăpit ? Fugi și adu-i tatii nițică apă !" Asta pe tata îl scîrbea, iar pe mine, tînăr și prost, mă jignea : doar nu eu voiesem să fac treaba aceea, ei m-au tot înduplecat și acum tot ei mă disprețuiau. Am început prîmul să-mi ies din fire — strigam la mama. Ea izbucnea în lacrimi, răcnea că se istovește de dragul nostru. Tata tăcea și se uita dușmănos...

Kropotov nu-și mai sumețea umerii, nu-și mai înălța bărbia, de astă dată nu mai juca un rol de judecător, ci povestea. Chipul buhăit i se colorase, ochii îi rătăceau neajutorați, iar mîinile — niște mîini aspre, de muncitor — se strîngeau și se desfăceau a neliniște. Pentru o clipă își ridică obrazul înroșit : ochii îmblînziți, aproape rugători, mă priviră întrebător : nu cumva aveam ceva de obiectat ?... Eu nu obiectam, nu aveam ce să spun. Atunci își plecă din nou capul și continuă să vorbească. Probabil, ca și mine, căuta demult un om care să-l asculte cu atenție. Da, cu atenție, cu interes... Nu se înșelase, îl ascultam ținîndu-mi răsuflarea.

— Țineți minte, la Cehov, în „Trei surori"... Țineți minte, ele tot repetau : „La Moscova ! La Moscova !..." Ei bine, în familia noastră apăruse un refren asemănător : „Să plecăm la Cerepoveț, la Sonia !..." Sora lui tata, Sonia, nu ne cunoștea și nu avea nevoie de noi, dar nouă ni se părea că toată vina o poartă Karasino și ar fi suficient să ne smulgem din infecția asta că totul va deveni ca și mai înainte : ne vom iubi unul pe altul, ne vom sacrifica unul pentru altul. Am plecat, ce-i drept, dar nu la mătușa Sonia la Cerepoveț... Eh, dar ce nevoie aveți de amănunte ?... Pe atunci ajunsesem la mari neînțelegeri cu mama, începusem și eu, după exemplul tatei, să beau, m-am încurcat într-o chestie penală, am ajuns pe mîna justiției. Ce lanț ! Ce înșiruire josnică ! Una o trăgea după ea pe cealaltă... Și totul a început de la cuvintele pe care le-am rostit la adunare...

Kropotov se aplecă spre masă, își strînse chelia în mîini, amuți.

La măsuța vecină tinerii începuseră să discute cu aprindere, se auzeau termeni sofisticați, din știință și

tehnică, nume răsunătoare : „Invariabilitate !... Continuul neeuclidian !... De Broglie [1] Dirac ! [2]“

Îmi ţiuiau urechile asurzite de glasuri tinere, ochii îmi vedeau numai pete pestriţe din pricina părului fetei, revărsat peste umerii de culoarea canarului.

Da, într-adevăr, aşa a fost, sînt vinovat, dar, ce-i drept, fără să vreau. Astăzi, toată ziua m-am ocupat de săpături, mi-am dezvelit, strat după strat, conştiinţa, am scos la suprafaţă urîciuni pietrificate. De-ar şti Kropotov că printre aceste urîciuni s-au aflat unele mult mai puţin plăcute la vedere decît cea pe care acum mi-o vîră el sub nas...

Totuşi, cît de mult depind oamenii unul de altul. Cu douăzeci de ani în urmă am avut nefericirea să dau un sfat nepotrivit. Cu acest sfat voiam să salvez un om. Şi iată-l acum în faţa mea : „Sînt un alcoolic... Reprezentant al lepădăturilor umane... A vă ucide !“ Un reproş viu, groaznică învinuire !

L-am întrebat :

— Totuşi, dumneata nu negi că eu voiam atunci să te ajut ?

El se mişcă, îşi luă mîinile de pe chelie, răspunse obosit şi provocator :

— Nu neg. Şi ce-i cu asta ?

— De aici se deduce o nouă întrebare : poate fi judecat un om pentru faptul că a vrut să-l ajute pe un altul ? Să-l a-ju-te !

El se repezi din nou : neras, rufos, supărat, ridicol şi de temut.

— Da ! expiră el. Da ! E ajutorul lui Iuda... O să ziceţi că el nu este de condamnat !

— Iartă-mă, dar ce fel de Iuda sînt eu ? N-aveam de gînd să te vînd pe treizeci de arginţi, dimpotrivă...

— Nikolai Stepanovici ! proclamă solemn judecătorul meu cel rufos şi cu nasul roşu. Dumneavoastră nu sînteţi un nemernic ! Nu ! Dac-aţi fi fost un nemernic obiş-

[1] Broglie, Louis Victor, duce de (1892—1970) — fizician francez, cu contribuţii la teoria nucleului atomic.

[2] Dirac, Paul Adrien Maurice (n. 1902) — fizician englez, unul dintre fondatorii mecanicii şi electrodinamicii cuantice.

nuit, nici nu m-aș fi gîndit să atentez la viața dumneavoastră. Dracu să vă ia, un ticălos mai mult, unul mai puțin, ce contează.

— Nu cumva un om cinstit, chiar dacă are opinii eronate, este mai de temut decît un nemernic fără principii ?

— Unul cu opinii eronate, da ! Cel cu opinii eronate e mai de temut.

Privirea i se întunecă, deveni mai grea, spinarea i se îndreptă, umerii se lățiră, în glas îi răsunară, ca și mai înainte, ușoare accente de superioritate judecătorească. Se pare că atinsesem coarda necesară. După toate probabilitățile, avea elaborat de multă vreme un soliloc pe tema rătăcirilor și criminalității, pe care, cu siguranță, l-a interpretat ani de-a rîndul la cîte un pahar de bere. „Cel cu opinii eronate e mai de temut !“ — note de triumf în glas. Probabil că aveam de ascultat fundamentarea filozofică a verdictului : „A vă ucide !“

— Un ticălos obișnuit face infamii, să zicem, calomniază, dar în adîncul sufletului el înțelege că procedează urît. El nu face decît să încalce niște reguli. Pe cînd cel care crede în mod sincer că o calomnie, prezentată cu un sos oarecare, sau, mă rog, cu altceva de acest gen, este necesară omenirii, ăsta, scuzați vă rog, ăsta nu mai încalcă doar niște reguli, ci înalță mîrșăvia la rang de regulă ! Dumneata, Ecevin, nu ești un ticălos, ești o idee dăunătoare oamenilor !

Mă fixa la rădăcina nasului cu ochi reci, inexpresivi. Obrajii buhăiți, nerași, nasul ca un cioc de pasăre și... o feroce expresie de intransigență.

Doctore, să te vindeci mai întîi pe tine ! Nici el nu e un om, ci o idee, nu e un simplu ucigaș, ci un sacerdot care vrea să purifice lumea de murdărie. Dar ce se va alege de această lume, dacă erorile din viața cotidiană vor începe să fie pedepsite cu moartea ? Ce este bine ? Ce este rău ? Cine știe cu precizie acest lucru ? Care dintre noi n-a greșit în viață, nu s-a scuturat de anumite erori pentru a comite altele ? Să nu îndrăznești a comite erori, căci vei fi condamnat la moarte ! O dictatură spirituală mai îngrozitoare ca asta nici că ar putea fi născocită. Ochi inexpresivi, obraji nerași, nasul cioc de pa-

sare — un judecător necruțător și fără de prihană, un judecător ce apăra însăși lumea — nici mai mult, nici mai puțin !

Nu e greu de combătut acest judecător primitiv împreună cu suspecta sa neprihănire. E ușor pentru cineva nepărtinitor, numai pentru el însuși, nu. E cert că nu doar un an, și nu doi, ci mulți ani la rînd și-a compus el credoul filozofic, oricît de firav și vulnerabil ar fi el, dar care l-a ajutat să suporte și nefericiri jignitoare, și disprețul celor din jur : vezi bine, eu mă ocup de ceva important, năzuiesc spre salvarea omenirii. De fapt, se salva pe el însuși — de lipsa respectului de sine. Înțeleg acum atît de bine lucrul acesta. Și totuși simt o vină față de el. E inutil să-l combat : nu m-ar auzi, nu m-ar înțelege, n-aș realiza nimic, în afară de ceartă și scandal. Ei nu-u, n-am să mă umilesc pînă-ntr-acolo, chiar dacă mi-ar fi sortit să pier ; mă voi strădui să fiu mai presus de judecătorul meu. Las-să simtă la cine ridică mîna.

— Așadar, i-am spus, dumneata m-ai condamnat pentru niște erori ?

— Nu întîmplătoare și nici mărunte !

— Pe baza doar a unui singur eveniment... vechi de douăzeci de ani ?

Judecătorul care ocrotea de mine omenirea se umflă de importanță.

— Nu, Nikolai Stepanovici, nu ține ! Acel caz de acum douăzeci de ani a fost doar un început, eu vă urmăresc și culeg materiale despre dumneavoastră, cumpănesc demult dacă aveți sau nu dreptul să trăiți pe lumea asta.

— Și ce ai cules ?

— Anumite informații despre unii dintre elevii dumneavoastră.

— De exemplu ?

— De exemplu, Șciapov, în prezent director al institutului agricol regional. A fost elevul dumneavoastră ?

— A fost. Ei și ?

— Țineți minte cum a avansat el ?

— De unde să știu ? Nu i-am urmărit lucrările științifice.

— Păi el, lucrări propriu-zis științifice, n-are. A avansat pe baza faptului că a fost unul din cei care l-au înfierat pe profesorul Dolgov, mendelist și morganist demn de dispreț. După moarte, Dolgov a fost reabilitat și a devenit celebru, numele i-a fost atribuit institutului respectiv iar directorul acestui institut este acum... Șciapov.

— Chiar dacă acest Vasia Șciapov ar fi un răufăcător, ce amestec am eu, dascălul lui din școală ? El ar fi putut să ajungă așa și fără mine.

— Dar amintiți-vă ce scria Șciapov, nu demult, în timpul jubileului dumneavoastră : „Un mentor căruia îi voi fi recunoscător pînă la sfîrșitul zilelor mele...“ Dumneavoastră prăsiți indivizi ca alde Șciapov, aceștia prăsesc ființe asemenea lor — se întinde în toată lumea putregaiul sinistru. Ba mai sînteți și glorificat pentru asta !

— De ce ai ales dumneata dintre elevii mei tocmai pe Șciapov ? Îl știi, desigur, pe Jenea Makarov, un virusolog destul de cunoscut, lucrările lui științifice sînt în afară de orice suspiciuni. N-a trecut cu vederea jubileul meu, mi-a scris că-mi este recunoscător. Chiar dacă e o simplă amabilitate din partea lui, chiar dacă nu eu l-am ajutat să devină om de știință, în orice caz nici nu l-am stricat ! Sau un alt elev de-al meu ! Grișa Buhalov... Da, da, am în seama mea și asemenea...

— Dar o fi într-a dumneavoastră ? Oare vă socotiți chiar atît de puternic, încît să fiți în stare a stîrpi în oricine tot ce a sădit în el natura și societatea ? Nu v-o luați în cap, zău așa !

Impasibilitate pe fizionomia nerasă, ochi înghețați — un adevărat mesia ! Să faci dreptate recurgînd la crimă ! Pot să garantez că lui Șciapov, care l-a indignat pe dumnealui, nu i-a trecut niciodată prin minte așa ceva. Privind drept în pupilele minuscule ale celui dinaintea mea, i-am spus :

— Pe Grișa Buhalov nu l-am învățat numai alfabetul și tabla înmulțirii. Am fost primul care i-a explicat ce este patria, pentru care, mai tîrziu, el și-a dat viața. Dumneata poți să mi-o iei pe a mea, dar să mi-i iei pe cei asemenea lui Grișa Buhalov, nu-ți stă în putere.

Severul meu judecător își mută privirile, tăcu preț de un minut, apoi rosti, pe cît mi s-a părut, cu un anume respect :

— Știam că vă veți apăra cu iscusință. Dar... — judecătorul își scutură capul chel — încercați să vă dezvoltați mai departe apărarea, să-mi spuneți că lui Șciapov i-ați vorbit despre patrie în alt fel decît lui Buhalov.

— Buhalov mi-a fost aproape ca un fiu, mult mai apropiat decît Șciapov ! Deci, a și primit de la mine mai mult. Și-atunci, după cine să măsori ceea ce am realizat ?

— A fost mai aproape, a primit mai mult... Dar ia aduceți-vă aminte de fiica dumneavoastră, Ecevin, de propria dumneavoastră fiică.

Aici l-am întrerupt, grăbit :

— De asta să nu te atingi. Pentru Dumnezeu ! Te rog !

Amuți, privindu-mă țintă. Mi s-a părut că în ochii lui, prin zincul cel rece, a răzbătut compasiunea.

Rezultă că este pe deasupra și un judecător conștiincios : e informat nu numai despre treburile școlare ci și despre problemele mele familiale. De altfel nu-i de mirare — tot orașul vorbește despre necazul meu cu Vera.

— Nu mă voi atinge, se declară el de acord. Dar atunci și dumneavoastră apărați-vă mai cu prudență.

Apăru ospătărița, puse în fața noastră sticlele cu apă minerală și farfuriile cu omletă.

— Parcă am eu nevoie să mă apăr în fața dumitale ? am rostit eu după ce ospătărița s-a depărtat de masa noastră.

— Adică ? tresări Kropotov.

— Am o grijă mai importantă.

— Și anume ?

— Să mă apăr în fața propriei mele conștiințe.

Kropotov zîmbi strîmb.

— Nu ține. Nu mă duceți pe mine cu așa ceva ! Nu ține !

— Ia spune-mi : nu crezi că, citindu-ți scrisoarea, eram dator să mă examinez, să-mi răscolesc trecutul : de ce, adică, sînt socotit așa ? Nu ?

— Hm-m, să admitem.

— Și ce crezi, mi-am amintit de dumneta ?

— Se pare că nu.

— Tocmai asta e, Kropotov ! Am descoperit în mine păcate mai mari. De ce numai povestea dumitale să-mi provoace mustrări de conștiință, și nu cele care mi-au venit primele în minte ?... Zău că nici nu-mi arde acum de dumneata.

— Vreți să mă influențați prin smerenia dumneavoastră ? Nu se prinde !

— Ba voiam să... Doar cu puțin timp în urmă voiam din toată inima să te întîlnesc și să-ți spun, într-adevăr, cu multă smerenie : poți să mă ucizi, dar să știi că vei ucide un alt om. Am răzbit boala ! Am început să văd limpede ! Am renăscut ! Între mine și omonimul de ieri nu e nimic comun. Ucide-mă, dar va fi un omor lipsit de sens.

— Și ați contat că am să mă pleoștesc, am să mă înduioșez și am să vă pup pe gura dumneavoastră aurită ?

— Nu. Credeam doar că am renăscut într-adevăr. Și voiam să-ți transmit și dumitale această bucurie a mea.

— Și-acum ?

— Nu mai vreau.

— Cum așa ?

— Am înțeles nu de mult că nu pot proceda în alt fel, într-un chip nou. Nu pot, de exemplu, să scriu o caracterizare de un alt soi pentru o elevă a mea ! Aș fi bucuros să devin altul, dar nu... Nu mă suport, și nu mă pot schimba. Mă înțelegi, Kropotov ?

Tăcea, își holba alarmat ochii la mine. El, omul care n-avea nici o considerație față de el însuși, care era neputincios față de el însuși. Nu știu cum ar fi gîndit alții, el însă m-a înțeles perfect.

— Îți mulțumesc, Kropotov, pentru scrisoarea dumitale, dar te și blestem. Fă ce ți-ai pus în gînd dar nu spera că am să-ți cer iertare.

I-am rîs în față.

— Ce-i, judecătorule, ți-ai dat seama că ai întîrziat ? Da, da, eu însumi m-am condamnat. Partea înălțătoare a problemei a fost deci rezolvată, n-a mai rămas de făcut decît treaba cea murdară. Fii deci călău, amice, și nu te revolta : singur ți-ai născocit-o.

Mîinile lui, mîini diforme ale unui muncitor de rînd, care zăceau alături de punga misterioasă, se făcură pumni, ochii îi licăriră hăituiți și răi.

— Credeți c-am să-mi dau în petic ? N-ați ghicit !

— Of, Kropotov, văd că nu eu mă tem de dumneata, ci dumneata de mine.

Și omul se pleoști, într-adevăr, își plecă ochii.

— Da... mă tem, recunoscu cu glas străin, înfundat parcă și ursuz. Să trimit un om pe lumea cealaltă... nu-s obișnuit. Mă tem și nu vreau.

— Te compătimesc. Pot doar să-ți ușurez treaba : n-am să mă opun...

— Minți ! se cutremură Kropotov. Minți, ticălosule ! Dar de ce-ai fugit de mine ?... O luaseși la galop ca un tinerel, ai uitat de vîrstă ! Pentru că ți se făcuse lehamite de tine, fugeai așa ? Minți !

— Atunci am fugit, acum nu mai vreau. Parcă nu știi că omul e înzestrat și el cu un blestemat instinct de conservare. Parcă nici nu l-ar avea în creier, ci undeva în burtă. Am luat-o la galop înainte de a mă gîndi ce fac... Ba chiar și acum, de ce să n-o recunosc, sălășluiește în mine un asemena drăcușor. N-a dispărut, blestematul! N-am să-l răzbesc pînă la capăt.

— Mă păcălești ! Socotești că n-am să rezist, că am să-mi dau în petic...

— Ba nu te păcălesc ! De ce ești așa de tulburat, de ce te înfierbînți ? Pentru că mă crezi. Și cum să nu mă crezi, dacă sîntem cu adevărat frați întru nefericire...

— Ei na, c-am ajuns și la frăție.

Nici dumneata nu te suporți, așa că ai născocit un fel de joc : să urci de bunăvoie pe rug... Foarte bine ! Ne sîntem așadar, utili unul altuia. Dumneata scapi cu ajutorul meu de propriul dumitale Eu pe care nu-l poți suferi și, concomitent, mă eliberezi și pe mine de același lucru. Pentru mine, să știi că e cea mai ușoară soluție — doar o singură clipă mai dezagreabilă : ca într-un cabinet dentar.

Kropotov luă în tăcere punga, o cercetă îndelung, își privi mîinile sale muncite, cînd încruntîndu-se și clipind nervos, cînd încrețindu-și buzele, cînd lățindu-și-le. În-

treg chipul său obosit era schimonosit de grimase nervoase. Și din nou am simțit în gură un gust de cocleală.

— Te-ai deșteptat, nemernicule, hîrîi în cele din urmă. Și vrei acu' să rezolvi totul cu mîinile mele !...

Gustul de cocleală mă mai sîcîia, dar senzația de pericol pieri brusc : mă cuprinse pe neașteptate plictisul, apăru și un sentiment de iritare față de acest om nehotărît — halal judecător și călău. Un nas neserios, ca un cioc de pasăre, chelia gălbuie, pungile de sub ochi — ăsta nici după primul eșec nu s-a mai putut ține pe picioare, își propusese probabil să realizeze multe, dar nu s-a remarcat prin nimic... Unei victime prin vocație nu-i este dat s-o facă pe judecătorul.

— Poftim... Poți să-l iei dumneata.

Împinse punga spre farfuria mea.

— Și dacă n-am să mă pot hotărî ?...

— N-ai decît să trăiești ! Să te îneci în propria-ți duhoare !

— Dar spiritul ?... Dar spiritul meu, Kropotov ? Doar aveai de gînd să-l suprimi.

— De ce trebuie să răspund eu mai mult decît dumneata pentru spiritul dumitale scîrbos ?

Am slobozit un rîs care părea că nu era al meu, un rîs amar, disprețuitor.

— Dar ce se va întîmpla cu omenirea, Kropotov, cu omenirea pe care voiai s-o salvezi de mine ?... Cît de repede ai uitat de ea !...

— Dumneata nu exiști, ai fost, dar te-ai terminat, n-a mai rămas decît un fum.

— Minți, Kropotov ! Ca întotdeauna te minți pe dumneata însuți. Ai înțeles un lucru, de altfel, foarte simplu : te-ai văzut în mine pe dumneata. Sau n-am dreptate ? Sîntem frați buni, chiar dacă nu sîntem gemeni.

— Grozav te mai scoți basma curată !

Agitația și ciuda mă părăsiră. Am oftat.

— Nu, nu mă scot. Drept dovadă, sînt gata să-ți primesc cadoul. Ceea ce înseamnă că-mi voi da toată silința să-ți confirm speranțele.

Se încovoie spre masă, spre omleta ce i se răcea în farfurie, își ascunse de mine chipul, arătîndu-și doar chelia.

Împrejurul nostru — cafeneaua viu luminată, culorile ei stridente : alb și negru, verde și galben — și la măsuțe oameni mulțumiți. Iar față-n față cu mine un om neras, suferind, dușmănos. Mi-e milă de el, mi-e milă de mine. Aș înălța capul pînă mi-ar trosni gîtul, aș începe să urlu ca un lup la lustrele subțiratice, moderne, regretîndu-mi viața irosită, invidiindu-i pe cei care au viitorul în față.

Am apucat punga și a fost cît pe ce s-o scap din mîini : s-a dovedit mai grea decît mă așteptasem.

— Ascultă, Kropotov, am rostit pe un ton răzbunător, degeaba-mi dai acest obiect. Tu însuți ai nevoie de el.

Nu-mi răspunse. M-am sucit pe scaun, voiam s-o strig pe ospătăriță ca să-i plătesc sticla de apă minerală și omleta neatinsă, dar Kropotov gemu :

— Grăbește-te odată !... N-o mai lungi ! Piei din ochii mei !

— Salutare, Nemesis [1].

Strîngînd cu grijă punga, m-am îndreptat spre ieșire.

37

SE ȘTIE că Ludovic al XVI-lea s-a ținut curajos în timpul execuției. Talleyrand ar fi numit asta „curajul femeii în momentul cînd naște". Eu nu încercasem decît un fel de îndrăzneală mohorîtă, de om turmentat, am cunoscut pe pielea mea așa-zisul curaj al candidatului la spînzurătoare.

Amețeala nu m-a părăsit nici după ce cafeneaua a rămas departe, în urmă, nici în autobuzul care mă ducea spre casă.

Nu, nu mă mîndream cu victoria repurtată asupra omului care venise să mă ucidă. El nu merita așa ceva, era dintre aceia pe care îi poate învinge oricare om întîlnit în cale. Dar, probabil, că mă învinsesem pe mine însumi. Punga îmi atîrna în buzunarul paltonului : un trofeu care îndemna la acțiune.

[1] Zeița răzbunării în mitologia greacă.

O cîrtiță ce a dobîndit vedere, nu mai e în stare să trăiască sub pămînt, în beznă. O dată ce a dobîndit vederea, trebuie să vadă mereu lumina soarelui. Dar lumea în care luminează soarele nu este făcută pentru cîrtiță, aceasta este adaptată la viața ascunsă, de cîrtiță. Oricum, fii mulțumit că datorită ochilor ce ți s-au deschis ai izbutit să vezi lumina și primește-ți în mod onorabil plata.

Autobuzul mă tot ducea spre casă. La ora aceea, destul de înaintată, era aproape gol.

Un flăcăiaș cam filfizon, cu pantaloni prea strîmți, cu pulpanele paltonului retezate din cale-afară de sus, cu capul descoperit, se privea în geamul întunecat : „Frumos mai sînt !“ Un Narcis.

Două fete flecăreau cu voce tare despre o oarecare Kapka, ce „face pe grozava“.

Acum aveam dreptul să-i privesc de sus pe cei din jur și să-i judec cu condescendență. Nici unul dintre cei întîlniți în cale n-a trăit, de bună seamă, o zi ca aceea pe care eu tocmai o trăisem, nici unul n-a trecut printr-o atît de părtinitoare și aspră judecată a conștiinței, cum am trecut eu. E puțin probabil ca vreunul din ei să-și adreseze vreodată un verdict atît de sever. Punga îmi atîrna greu în buzunarul paltonului ; n-o luasem doar, în mod voluntar, ci o cucerisem o dată cu dreptul de a mă judeca pe mine însumi.

Am coborît în dreptul blocului meu.

Fii mulțumit că ți s-au deschis ochii, tu, cîrtiță ce ai trăit orbește o viață cît șaizeci de lumînări jubiliare. Alte cîrtițe nu vor înțelege.

Pe lîngă mine trecu în goană, cu huruit, o motocicletă — un flăcău purta la spate o fată. Era, probabil, ultima dintre motocicletele care purtau tineri lipsiți de griji ce se desfătau în timpul lor liber.

Magazinele erau închise, cafeneaua din dreptul gării probabil că se închide și ea la ora asta; Kropotov, ce încă se mai poate ține pe picioare, e invitat să părăsească localul. Ultimii trecători grăbesc și ei spre casă.

În lungul bulevardului au încremenit teii tineri, care în cursul zilei se încălziseră la soare, simțiseră freamătul viu al sevei : copaci cu mugurii umflați de vlagă. Mugurii le vor plesni curînd...

Ploaia tot mai cernea, felinarele spintecau asfaltul ud cu fîșiile lor luminoase. Orașul se cufunda în somn, liniștit și ușurat : pe străzile lui nu mai circula un ucigaș, te puteai apropia cu încredere de orice colț de ulicioară. Cu o mînă continuam să susțin buzunarul în care se afla punga.

Mă rog...

38

FĂRĂ SĂ-MI SCOT PALTONUL, am trecut spre camera mea prin sufrageria luminată obscur de felinarele din stradă, am închis ușa după mine, am tras cu urechea. Soția, probabil, dormea... sau continua să se ascundă de mine în străfundurile locuinței noastre învăluită în întuneric.

Poate că acum ea privește în tavan, prefiră prin minte viața mea cu ea. Se pare că, într-adevăr, a fost nefericită cu mine, ba chiar mai rău : monoton, posomorît nefericită. Eu aveam măcar o zilnică schimbare de decor : casă-școală-casă, pe cînd ea numai : casă-casă-casă, un cîmp plat, și prin el rîpe.

Doarme sau meditează ?... Așteaptă oare cu supușenie o dimineață dinainte cunoscută ? „Bună dimineața, Kolea. Cum ai dormit ?“ — deviza casei. Iartă-mă Sonia, dimineața aceasta nu va mai fi bună : va trebui să treci peste încă o rîpă, sinistră : Doresc din toată inima ca ea să fie ultima pentru tine. Străduiește-te să-ți aduni forțele și s-o treci.

Am aprins lumina.

Pe masa de scris, între cărțile și caietele așezate în ordine, lucea albăstriu stiletul marinăresc. Grișa Buhalov va rămîne un ochi de lumină în biografia mea. Și-apoi, ziua de azi, cea aidoma unui coșmar, mi-a dăruit totuși și întîlnirea cu Anton Elkin. Dar cîți ca el nu vor mai fi fiind — foști elevi de-ai mei care mă consideră în mod sincer sarea pămîntului ? Doar scrisorile și telegramele continuă să-mi sosească din toate colțurile țării ! Scrisori și telegrame sincere, mărturisind recunoștință... Poate

oare să existe o învinuire mai groaznică decît un entuziasm de care nu ești vrednic ?

Am o singură virtute, pe care nimeni nu mi-o poate lua : nu sînt un răufăcător, un ticălos, sînt un om onest. A recunoscut-o pînă și Serghei Kropotov, judecătorul meu. Voi rămîne cinstit pînă la capăt și voi recunoaște : Grișa Buhalov a pierit, dar Lena Șorohova e în viață și va trăi !

Am tras draperiile peste fereastră, m-am ascuns de întreg orașul.

Mă rog... Am vîrît mîna în buzunarul paltonului, am rupt punga. Palma mi-a cuprins un mîner rece. Am scos obiectul din buzunar, am azvîrlit petecele de hîrtie. Era un nagan...

...Unul vechi, pătat, lucind uleios, țeava hrăpăreață și subțire fiindu-i încoronată cu o cătare mare : un trofeu ce îndemna la acțiune.

Mișcînd butoiașul cu un deget, mi-am dat seama că orbitele îi erau goale. Nu cumva nu era încărcat ? O batjocură ? O glumă în tandem cu scrisoarea ? Dar în piept îmi și năvăli, fără să vreau, o ușurare. Chiar atunci, însă, în adîncul unui cuib licări slab ceva. Naganul era încărcat. Cu un singur cartuș, dar încărcat.

Halal maestru — un nou val de dispreț pentru Kropotov. Cu un singur glonț să pornești la vînătoare ? Și dacă nu mă nimerea ?... Dacă avea să fie un rateu ?... Un rateu se poate întîmpla și cu revolverul aflat în mîinile mele. Se poate întîmpla, dar poate să nu se întîmple. De unde o fi dezgropat el această vechitură ?

Cîntăream în mînă vechiul nagan. Era greu, ruginise în multe rînduri, tocmai din cauza asta era acoperit cu pete. Fusese, pesemne, ascuns undeva, așa cum se ascund gîndurile criminale. Nu era deloc o jucărie : țeava repezită înainte avea ceva dintr-un rapace bot de știucă. Îl cîntăream în palmă și mă gîndeam la el.

Era tăcut ca un mormînt, devotat cum poate să fie nu un prieten, ci numai o armă. Cu siguranță că biografia îi e plină de secrete.

Acționase, de bună seamă, încă de pe vremea războiului civil, căci după aspectul lui părea tare vechi. Poate

că îl purtase la brîu vreun matroz cu suflet larg, îmbătat de revoluție, o fi trimis pe lumea cealaltă niscai iuncheri. Ori, poate, dimpotrivă, vreun iuncher, pînă mai ieri cuconaș, devenit feroce la supărare — tăticului i s-or fi smuls epoleții de general, cuibul neamului lor de viță o fi fost spulberat — a tras cu el în soldați. Poate că l-a tîrît cu ea vreo activistă dintr-un detașament de aprovizionare, ce procura de la țărani pîine pentru copiii flămînzi, vreo activistă cu băsmăluță de stambă roșie, ea însăși flămîndă și zdrențuită, înconjurată de ursuză ură țărănească. Ori, poate, vreun pui de chiabur i-o fi îndreptat de după un colț țeava asupra activistei, și s-a culcat la pămînt fătuca, și sîngele i-a udat băsmăluța cea roșie... Tace vechiul nagan, aflat la dispoziția oricui îl ia în mînă.

Mai curînd o fi slujit unor mîini necurate, căci altfel n-ar fi ajuns la Kropotov. Cu siguranță că în ultimii ani a dus o viață inegală, a zăcut pe căpriorii streșinilor, prin poduri sau în pămînt, înfășurat în cîrpe îmbibate cu unsoare, prin hornuri, ori pur și simplu pe fundul unor lăzi și geamantane. Poate că, din vreme în vreme, ieșea din ascunzătoarea lui sub protecția nopții — cu ce crime sîngeroase se încheiau scurtele lui plimbări ?... Negăsit, nedovedit, neconfiscat, rămas acum aproape fără dinți, mai poate totuși mușca o dată, mai poate curma o viață...

Kropotov Serghei mi-l adusese cu grijă în geanta lui din pînză de cort : un fost elev, dascălului său.

Tace vechiul nagan, care a slujit oricui, și l-a slujit cu credință. Kropotov renunțase la serviciile lui.

Încet, încet, am armat fără declic cocoșul colțos, și butoiașul a început să se miște ascultător, glontele licărind s-a ascuns, instalîndu-se în dreptul țevii. Încet, încet am început să îndrept țeava spre mine. Drept în ochi mă privi bezna unei pupile mari, rotunde. Drept în ochi mi se aținti privirea devotată a unei arme oneste.

Să pun degetul pe trăgaci, să apăs lin... Și acela care se ascundea adineaori licărind insinuant, îmi va străpunge craniul.

Simțeam cu toată epiderma parcă liniștea stridentă din casa cufundată în somn.

Pupila neagră mă privea drept în ochi. Verifică pentru ultima oară dacă procedezi cum trebuie. Pentru ultima

dată întreabă-te de ce nu vrei ca la următoarea aniversare a nașterii tale să se aprindă cea de a șaizeci și una lumînare ?

Nu-ți place, în general, viața ?...

Ba nicidecum, căci bezna ce umple pînă la margini țeava prădalnică, te șochează. Ai vrea să vezi și de-aci încolo cum plesnesc mugurii, ai vrea să pășești și de-aci încolo pe sub cerul dens, înmiresmat, să aștepți pînă cînd arborii se vor îngreuna de frunziș, se vor îngălbeni, vor rămîne golași... Dar sărbătoreasca sclipire a primei zăpezi ! Dar o seară de iarnă în încăperea bine încălzită, în mîini cu o carte bună ! Nu, viața e frumoasă și binecuvîntat e neamul omenesc pe planeta sa. Tu nu ești un hain și nici un mizantrop. Dar atunci de ce ai armat cocoșul ?

Din cauza unei stranii nepotriviri. Nu trebuie să-i întocmesc Lenei Șorohova o caracterizare laudativă și totuși am s-o scriu neapărat...

Cum ești tu ?

Astăzi te-ai gîndit mult la această întrebare și totuși nu ți-ai răspuns. Ești mai degrabă un om bun decît rău, ești cinstit, nicidecum un mișel, dorești să fii util, dar aduci nefericire altora. Cum ești, și de ce ești nemulțumit de tine ?

Nu cumva pentru că întotdeauna ai tins spre ce e mai simplu, ai mers într-acolo unde-i mai ușor ?

Era mai ușor să fii de acord cu Ivan Sukov decît să-l aperi pe Ivan Semionovici Graube. Era mai ușor s-o arunci pe Tania în „unda cea repede curgătoare“ decît să o păstrezi pentru toată viața. Îmi e mai ușor să-i scriu o caracterizare laudativă Lenei Șorohova decît s-o determin să cadă pe gînduri. Și s-o condamn pe Vera mi-a fost mai ușor decît să împărtășesc cu ea năpasta...

Ah, cît de grea este viața, toată numai contradicții incompatibile !

Apasă pe trăgaci, dar mai înainte compune un epitaf : „A trăit într-un mod nemulțumitor și a murit inutil“.

Stop ! Nu te grăbi !

Nemulțumitor ?... Chiar așa mare merit o fi să fii mulțumit de tine ? Ești bun în toate, ireproșabil, și nici prin cap nu-ți trece să te judeci. Și nu ți se va ivi dorința de

a schimba ceva, de a crea ceva nou — de ce s-o fac, de vreme ce și așa e bine și sînt mulțumit. Oare mult folos este de pe urma unui mulțumit ?

Nemulțumitor... Nu păcătui — erai pe deplin mulțumit și tocmai prin asta nu-ți ești acum pe plac. Te-ai trezit, dar tîrziu, ah, cît de tîrziu ! Au ars șaizeci de lumînări ! Totuși, nu s-a mistuit totul, cîte ceva a rămas... Și uite ce te sperie : acum în ceea ce a rămas ai întrevăzut greul, ceva ce-ți depășește puterile. Dar, chiar așa, ce-i de făcut cu Lena Șorohova ? Ei, ia mai dă-o-ncolo și apasă pe trăgaci. „A murit inutil" — ai și găsit cu ce să uimești lumea. Ia încearcă tu să o uimești trăind... !

Am depărtat naganul de mine și, cu amîndouă mîinile, i-am dezarmat încet, cu grijă cocoșul, l-am așezat apoi pe masă. Suspecta armă cu o biografie obscură zăcea alături de o alta, a cărei soartă era pură, luminoasă, măreață : stiletul marinăresc al lui Grișa Buhalov.

Și totuși Grișa e al meu. Ba chiar și Anton Elkin... Nu, nu mă pot lăuda, Elkin, că am făcut din tine un om. Așa ceva nu pot să iau integral asupra mea. Totuși, nu întîmplător m-ai ținut minte. Și-apoi eu, într-adevăr, am încercat să te apăr. Nu am reușit s-o fac ?... Așa mi s-a părut mie, dar nu ție, Anton Elkin. Am un singur Grișa Buhalov, dar ca Anton Elkin sînt mai mulți...

Kropotov va crede că m-a luat frica.

Serioja Kropotov, elevul meu. Și el a întors spatele contradicțiilor, a tins și el spre ce e mai simplu. S-ar părea că e foarte simplu să iei în mînă un nagan și să recurgi la o împușcătură purificatoare. O împușcătură însă după care pe Pămînt va mai apărea un cadavru.

Vechiul nagan sta pe birou, alături de stiletul marinăresc al lui Grișa Buhalov.

Grișa Buhalov... În spatele lui se află echipajul vedetei și întreaga țară. Grișa Buhalov a murit „cu moartea pre moarte călcînd" ? Este o afirmare a vieții, nicidecum o moarte.

Ludovic al XVI-lea a murit cu neînfricare, în schimb a trăit ca un laș. Ei nu, fie ca la următoarea mea aniversare să fie aprinsă cea de a saizeci și una lumînare.

Aprindă-se inima ta, şi trupul tău, şi sufletul tău înspre mine şi înspre trupul meu şi înspre chipul meu.

Epistolă pe coajă de mesteacăn, sec. XV — cea mai veche scrisoare rusească de dragoste ajunsă pînă în zilele noastre.

Eclipsa

CAPITOLUL ÎNTÎI

Zorile

1

„LA PATRU IUNIE 1974 va avea loc o eclipsă parțială de lună. Ea va putea fi observată în partea europeană și în vestul părții asiatice a Uniunii Sovietice, nefiind însă vizibilă în regiunile aflate dincolo de Cercul Polar de Nord, unde Luna, în ziua respectivă, nu se va înălța deasupra orizontului.

Discul lunar nu va fi acoperit integral de umbra pământului, aceasta urmînd a cuprinde numai 83% din diametrul lui. La data respectivă, luna se va afla în constelația Șarpelui, la aproximativ 6° nord-est de steaua Antares (α Scorpion) și va trece prin regiunea sudică a umbrei pământului."

Ea dăduse întîmplător peste acest comunicat și se înflăcărase pe dată : la cei douăzeci și doi de ani ai ei, neîmpliniți, nu văzuse încă niciodată o eclipsă de lună. „Vreau s-o văd !", declară fără ocol. Și s-ar fi considerat frustrată, dacă acest „vreau" i s-ar fi îndeplinit fără prea multe dificultăți și obstacole, lumea spunîndu-i adică : așteaptă ora respectivă, ieși pe balcon și admiră eclipsa peste acoperișurile caselor vecine. Într-adevăr, aproape fiecare dorință a ei se transforma într-o adevărată campanie care necesita pregătiri, diverse calcule, multă abnegație din partea altor oameni. Îndeosebi din partea mea în ultima vreme.

Cum poți să observi o eclipsă în oraș, unde casele acoperă cerul pe jumătate, iar lumina felinarelor de pe stradă ți se vîră în ochi. „Asta-i la fel cu a asculta muzică

sub un pod de cale ferată.“ Știa să găsească niște comparații dezarmante. Era cazul, așadar, să plecăm în afara orașului și cît mai departe, într-un loc cum nu se poate mai pustiu. Eclipsa urma să înceapă la ora douăsprezece fără douăzeci de minute, și să se sfîrșească aproape de trei noaptea ! Părinții Maiei, oameni cumsecade, ar fi trebuit — doar o singură fiică aveau ! — să fie cuprinși de panică : să petreacă ea o noapte întreagă în afara orașului ! Nu, nu, ei nu se îndoiau cîtuși de puțin de înalta mea moralitate, dar parcă poți să știi... Doar s-a întîmplat o dată ca un tînăr și o tînără, care se întorceau tîrziu dintr-o plimbare în afara orașului, să fie azvîrliți în plin mers dintr-un tren electric !...

Luna însă nu ține cont de prudență, intrînd în eclipsă atunci cînd toți oamenii normali dormeau duși în paturile lor, pe cînd părinții, bieții de ei, nu puteau să nu țină cont de dorința Maiei.

Observam ades cum undeva, în vreo stație de autobuz, cîte cineva arunca înspre Maia o privire plictisită pentru ca îndată să tresară, să se fîstîcească, neîndrăznind să o jignească printr-o curiozitate fățișă, sîcîitoare. Maia are un păr scurt, des ; ușor ondulat, foarte închis la culoare, dar nu negru, ci cu ușoare reflexe arămii în lumină puternică. Are și niște sprîncene negre, încît par încruntate. Chipul însă îi este delicat, oacheș, neliniștit, rugător — buzele ei au o frîngere tragică, în ochi îi stăruie o flăcăruie sumbră, mocnită, neliniștită. Fata îmi provoca mereu aceeași dorință arzătoare de a o liniști, de a face să-i dispară acea tragică frîngere a buzelor : ce ființă slabă ! îmi ziceam, dar pe această ființă slabă n-o ispitea cîtuși de puțin tihna... Șoferi de taxi în vîrstă, oameni pe deplin echilibrați, goneau prin oraș ca nebunii, numai pentru că Maia le murmura invariabil : „Ceva mai repede, vă rog“. Odată i-a venit în cap o idee trăsnită : să privească orașul de la înălțimea vechiului Turn al Pompierilor, de unde, în vremurile de demult, încă înainte de revoluție, pompierii de serviciu sesizau incendiile din oraș. Și a pornit-o în sus pe scara abruptă, ruginită, încît nu mi-a mai rămas altceva decît să o urmez. A apărut un milițian turbat de furie, ne-a dat jos, a început să ne amenințe că ne va

duce la secție, pentru ca, pînă la urmă, el însuși să se cațere cu noi în turn, părăsindu-și postul de pe stradă.

Maia e un dictator, care nici măcar n-are voie să-și rostească dorințele : îi sînt ghicite și i se îndeplinesc cu amabilitate.

Curînd am înțeles că acea cută tragică a buzelor și neliniștea permanentă din ochii ei larg deschiși nu reprezintă deloc o reflectare a stărilor ei sufletești. Pur și simplu așa este alcătuit chipul ei. După cum un maxilar inferior, puternic de la natură, produce adesea impresia de caracter voluntar, cum gropițele din obraji sugerează moliciune și ușurință, la fel și chipul Maiei, fără contribuția ei și în afara dorinței ei, îmi implora ajutor, iar eu nu aveam putere să rezist. Înțelesesem demult că, în fond, nu o supăra nimic, dar o ocroteam de supărări, aprobam orice mi-ar fi spus, cu alte cuvinte îi eram rob.

A dorit să vadă eclipsa de lună într-un loc unde să nu fie case și felinare.

— Știi ce, ia să mergem noi la...

Așteptam supus — acuși avea să mă uluiască cu ceva nemaipomenit.

— ...la Bulboana Nastiei !

Mă rog, asta nu era chiar atît de inimaginabil, putea fi și mai rău. Bulboana Nastiei se afla doar la vreo trei kilometri distanță de oraș, de la șoseaua principală mai fiind de mers ca la un kilometru. Și totuși, uneori Maia nu era lipsită nici de simț practic.

2

„PIERDUTU-S-A RUSIA în Mordva și Ciudi“ [1]... Orașul nostru este așezat chiar la marginea Europei, mai încolo se înalță munții Urali, iar de cealaltă parte a lor e Asia. În jur se află comune și sate rusești amestecate cu cele locuite de mari și tătari. Fiecare așezare mai păs-

[1] Vers din poezia „Garduri vechi, urzici îngălbenite“ de S. A. Esenin.

trează și acum cîte ceva din timpurile străvechi : limbă, port, obiceiuri. Din vechime doar sărăcia era aici pentru toți aceeași.

În secolul trecut, acest oraș al nostru, pe atunci „reședință de județ într-un fund sălbatic de lume", fusese pe de-a-ntregul cucerit de un singur om, pe nume Kurdiukov, negustor, mare afacerist. Chiar și acum mai dăinuie așa-zisele cheiuri Kurdiukov.

Se zice că omul umbla într-un suman țărănesc, din mînecile acestuia ieșind la vedere manșete albe cu butoni de briliant, scria indescifrabil, abia buchisea scrisul de tipar, în schimb era susținătorul învățămîntului local : înființase un liceu de fete și devenise chiar epitropul lui. Aici a remarcat într-o zi o fată de o rară frumusețe, fiica unui boiernaș scăpătat. Fata avea nume nemțesc, dar prenume pe deplin rusesc : Nastasia. Kurdiukov a cumpărat-o de la părinți, promițîndu-i o viață împărătească. Și s-a ținut de cuvînt : a înălțat în afara orașului un palat, a plantat în jurul lui un parc și a săpat un eleșteu mare, pe care l-a unit cu rîul. Servitorimea de pe lîngă palatul negustorului era stilată și binevoitoare, fiind în stare să aducă tot ce putea să-și dorească prințesa lui Kurdiukov. Și totuși n-a suportat prințesa viața aceea împărătească și într-o noapte de primăvară s-a aruncat în eleșteul adînc. Kurdiukov cică ar fi dat foc palatului, și-ar fi lăsat în părăsire afacerile de milioane și s-ar fi dus la mînăstire. Eleșteul cu malul demult surpat a devenit cu timpul un fel de golf al rîului și se numește acum Bulboana Nastiei. An de an, orașul se tot întinde într-acolo, dar încă nu i-a venit în preajmă.

Malul înalt al rîului despre care vorbesc, este tăiat de o viroagă largă. Povîrnișurile ei sînt îngreunate de o verdeață grasă, aproape neagră la culoare. Chiar lîngă apă, îndoite și răsucite în fel și chip, se înalță trunchiuri groase de sălcii. Unele s-au și prăbușit de bătrînețe drept în bulboană, ramurile lor contorsionate mai răsărind și acum deasupra apei încremenite. E sumbră apa asta, neclintită ca glia și are un luciu ca de oglindă neagră. Arborii se zăresc într-însa răsturnați, vîrfurile lor spintecate

coborînd undeva în adîncuri, într-o a patra enigmatică dimensiune. Lăstărișul greu, încîlcit, al povîrnișului parcă ar pluti între două lumi. Iar abisul negru e populat, ba nu, chiar înțesat de broaște. Lumea apei stătute și lumea cerului fierb de glasuri jilave, graseiate. Aerul clocotește, trosnește, geme, iar în haosul general al acestui univers bizar se distinge și un glas mai aparte. Un fel de activist între activiști încearcă să convingă extaziat, ca un tenor puternic, caustic, imensa societate broștească de ceva numai de el știut. O face fără preget, stăruitor, cu multă elocință ! Drept răspuns, cîte o broască oftează cu uimire, altele sughiță entuziasmate pînă la epuizare, iar altele măcăie cu basuri autoritare : „Da ! Da ! Adevărat !" Niște glăscioare slăbuțe, încă neformate încearcă în van să obiecteze, se înalță chiar într-un anemic cor protestatar, dar toate acestea sînt strivite fără milă de tenorul ce nu cunoaște oboseala. Din vreme în vreme, alături de noi — doar să te-apleci și dai de el — se aude un geamăt extenuat : o broască înțeleaptă, trecută prin multe, nu mai poate îndura, pesemne, pălăvrăgeala cu glas înalt, ce nu mai conține.

Stăm pe o podișcă de scînduri, împrejmuită cu balustrade subțiri, șubrede. Plutim peste o lume transcendentală, deasupra noastră e un hău întunecos, iar în mijlocul întinderii de apă, netezită pînă la luciul tare al oglinzii, zace trupul lichid al Lunii. El respiră, tresare nervos și se chircește, trăiește în chinuri și neliniște. În schimb de sus, la Luna cea împătimită, privește o altă Lună, plată, clar conturată, maiestuos calmă. Nimic, dar chiar nimic, nu arată că ar avea de gînd să se întunece. Atît că spre ea se întinde un nor ascuțit ca lama unui cuțit.

Vrăjită, Maia rosti abia șoptit, cu răsuflarea distinctă :

Și luna, ca o broască aurie
Pe apa liniștită s-a întins... [1]

Corul batracienilor, laolaltă cu inspiratul tenor, nu reușea să-i înăbușe glasul.

[1] Versuri din poezia „Părăsit-am casa părintească" de S. A. Esenin.

— Să vezi că are s-o acopere acuși pe broasca cea aurie, am remarcat cu neliniște, arătînd spre norul ascuțit, de pe boltă.

Maia își înălță spre lună chipul luminat, neguros, străveziu, și albul ochilor ei scînteie ca argintul.

— Nu se va-ntîmpla, rosti cu calmă convingere.

Chipul ei avîntat spre Lună era atît de slab conturat — parcă țesut din lumină ! — încît fără să vreau am încetat să mai respir : mă temeam că o mișcare cît de mică l-ar destrăma, l-ar face să dispară. Numai inima mea nestăpînită se zbătea ca un clopot de alarmă între coaste. Văzduhul continua să fiarbă de glasurile jilave ale broaștelor, tenorul cel neobosit mai comunica și acum cu multă solemnitate, celor din jur, probleme de importanță universală, iar luna se crispa fără vlagă în mijlocul bulboanei.

Ochii Maiei scînteiau cînd și cînd ca argintul. Un sclipăt sever se desprindea de pe chipul ei neguros — simțeam chiar că mă cuprinde teama...

Niciodată nu o mai văzusem pe Maia atît de frumoasă.

3

CINEVA A SPUS ODATĂ : relațiile dintre oameni încep cu relațiile dintre bărbat și femeie.

E oare întîmplător că la cele mai diverse popoare cuvîntul „dragoste“ a încetat, încă din antichitate, să însemne doar cuplarea originară a masculului și femelei, și a devenit expresia celei mai înalte stări morale ? Iubesc — înseamnă că nu pot avea o atitudine mai bună față de altul, că nu sînt în stare de o mai mare receptivitate, că aceasta e limita spirituală, cea mai înaltă modalitate de manifestare a ființei mele față de cei din jur.

Și dacă în ultima vreme unii au început să limiteze cu superioritate și tot mai des dragostea la aspectul ei sexual, să o readucă la simpla relație mascul-femelă, apoi eu înțeleg asta ca pe un primejdios simptom al degradării umane.

Eu, Pavel Krohaliov, consider că m-am născut acum douăzeci și nouă de ani în comuna Polianka tocmai ca să-mi pun în slujba altora tot de ce sînt în stare, cu alte cuvinte, să-i și iubesc. Așa încît viața mea de pînă acum n-a fost altceva decît o îndelungă căutare a celor pe care să-i pot iubi, precum și a motivelor care să mă îndemne la aceasta. Rătăcind printre oameni, încurcîndu-mă și greșind, trebuia, pînă la urmă, să mă întîlnesc cu ea, cu Maia Șkanova.

Prin locurile noastre, aflate undeva, în regiunea Vologda, pe care le-au ocolit căile ferate și șoselele, se păstrase un obicei : cînd un flăcău pleca la armată ori după cîștig, tăia un brăduț, iar „aleasa" lui îl împodobea cu panglici pestrițe. Flăcăul se cățăra pe casa alesei și țintuia brăduțul de creasta acoperișului. Chiar dacă avea să se usuce și să se scuture brăduțul, chiar dacă avea să pălească în ploaie și arșiță panglicile lui pestrițe, chiar dacă avea să aștepte și să se usuce de dor fata, flăcăul tot avea să se întoarcă la ea. Brăduțul țintuit pe acoperiș era un legămînt și o promisiune față de întreaga lume a satului.

Tatăl meu, Aleksei Krohaliov, plecînd pe front, a țintuit, tot astfel „bradul așteptării" pe casa Zinaidei Reșetova. S-a întors după trei ani cu o schijă într-un plămîn. Brăduțul, scuturat, cu panglicile luate de vînt, se înălța uscat și oropsit pe acoperiș. Se înălța totuși, ceea ce însemna că tata era așteptat și bine venit.

Eu am fost cel dintîi copil născut în sat, după terminarea războiului : am văzut lumina zilei la o săptămînă după sărbătorirea victoriei.

Pe tata nu-l mai țin minte. Îmi amintesc doar înmormîntarea lui în țintirimul nostru stingher, fără un copac printre mormintele aflate acolo. Muierile boceau pe glasuri diferite, mama plîngea în tăcere. Acum înțeleg : pentru tata ea trecuse prin toate suferințele mai înainte, cînd îl tot așteptase, căci plecînd pe front, el ar fi putut să moară mai demult.

Am avut o copilărie marcată de foame. În colhoz nu mai rămăseseră nici oameni, nici cai de-ajuns. Mama, împreună cu alte muieri, se înhăma la plug și uite-așa, cu umerii lor, și-au arat ele grădinile pe rînd : astăzi la una, mîine la alta. Mama avea un singur copil — nu cinci ! —

a izbutit cumva să mă pună pe picioare, să mă dea la învățătură.

Cel mai de mirare a fost că atunci cînd, terminînd școala, am părăsit-o, mama nu s-a delăsat, n-au lăsat-o puterile, ci, la anii bătrîneții, și-a găsit deodată pierduta fericire : s-a adunat cu un văduv, rotar de meserie, care pregătea pentru colhoz sănii, căruțe, hamuturi. Avînd amîndoi copii mari, se simțeau, nu știu de ce, vinovați față de aceștia că nu-și trăiesc restul zilelor în singurătate.

Cînd eram în clasa întîi, școala se afla în satul vecin, așa că primăvara a trebuit să frămînt glodul de pe drum cu niște bocanci soldățești numărul patruzeci și doi. Îi adusese tata din spital și nu apucase să-i poarte. Trebuia să înfășor cîte trei perechi de obiele ca să nu-mi cadă din picioare, de aceea se făceau grei ca niște bolovani. Iar dacă se mai și lipea glodul de ei, ajungeau de-a dreptul de neridicat: la fiecare zece pași mă opream să mă odihnesc.

Și uite-așa, odată, m-am oprit în mijlocul cîmpului, între cele două sate și am văzut ceea ce altfel vedeam în fiecare zi de cîteva ori. Cîmpul cu miriștea murdară, rămasă de anul trecut, care se pierdea, departe de mine, în pîclă ; păduricea de mesteceni, rară, golașă, parcă rușinată, și dincolo de ea, albastrul tulbure, ca în ceas de furtună, al pădurilor din zare. Și în cerul răsturnat peste mine, de necuprins, era un punct nevăzut, de unde se revărsa, ca o ropotitoare undă de izvor, cîntecul unei ciocîrlii.

Le vedeam toate astea în fiecare zi ?... Nu ! Ele mi s-au aflat, ce-i drept, dintotdeauna în fața ochilor, dar de văzut le-am văzut abia acum, mi-am dat seama că ele există : și cîmpul acesta, și rariștea de mesteceni, și pădurile vineții din zare. Ele însă au existat încă înainte ca eu să mă nasc pe lume : încă de pe-atunci se înălța mestecănișul, se boltea în înalturi cerul, iar ciocîrlia își revărsa spre pămînt cîntecul ei nestăvilit... Ciudat, cum a putut să existe lumea fără mine ! Imposibil de crezut, dar această lume fără de mine, cu siguranță că și-o amintesc alții — mama, bunica Hmîrina, chiar și Venko Guznov, cel care foarte curînd avea să împlinească cincisprezece ani. Ciocîrlia cîntase deci și în lipsa mea !

Și atunci de unde-s eu ? Și pentru ce-am venit pe lume ?... Veșnicele întrebări ale existenței care (dar puteam eu s-o știu pe atunci ?) frămîntă omenirea încă din vremurile cînd ea a devenit conștientă de sine.

De altfel, la una din întrebări — pentru ce am venit pe lume ? — îmi răspundeam fără dificultate : „Ca să cresc mare". Pentru un băiețaș, e un scop bine determinat, și care nu provoacă îndoieli.

Cîmpul, mestecănișul, pădurile depărtate... De la trecutul neclar, înfricoșător, căruia i-a fost ușor să se descurce fără mine, m-am dus îndată cu gîndul la viitor. El era mai clar și mai simplu de înțeles, căci fără mine viitorul nu prea s-ar mai fi putut descurca. N-aveam, așadar, decît să presupun ce-o să devin cînd am să cresc mare. Poate brigadier, poate milițian, sau poate marinar, ca Grișka Noghin din Paniukovo, cel cu guler albastru, panglici pe spinare, pantaloni largi și centură cu cataramă sclipitoare. Ce grozav ar mai fi !...

Și mă imaginam pe dată arătînd ca Grișka din Paniukovo : înalt și frumos, cu panglici la beretă și centură cu cataramă, o mîndrețe de flăcău ! Cineva însă trebuia să mă și admire. Cineva la fel de frumos și misterios.

Odată ce m-am închipuit mare — o mîndrețe de flăcău — eram dator să-mi-o închipui și pe Ea. Pe cea care mă va întîlni, mă va vedea și...

Soarele strălucea încă blînd, spălat parcă de apele primăverii, din cer se revărsa cîntecul susurat al ciocîrliei, eu continuam să stau în mijlocul șleaului noroios, îmbrăcat cu o veche pufoaică ce-mi atîrna pînă mai jos de genunchi, încălțat cu bocancii grei ai tatii, ținînd în mînă bocceluța cu abecedarul și încremenisem în fața misterului îndepărtatei întîlniri din viitor.

Să devin marinar — pentru Ea !

Să cresc mare — pentru Ea !

M-am născut pe lume, deci, tot... pentru Ea ! Pentru întîlnirea aceea !

Nu, nu ! Chiar atît de rațional și logic nu judecam eu pe atunci. Pur și simplu stam locului tulburat de o vagă și îmbucurătoare așteptare.

Așteptarea Ei ! O ființă încă necunoscută, încă fără chip ! Un Adam de opt ani visînd la Eva lui !

La opt ani, nu era oare prea devreme ?...

Dar eu crescusem pe jumătate orfan, o vedeam lîngă mine pe mama, și ea pe jumătate orfană, nu era deci de mirare că speranța într-un viitor care să-mi compenseze singurătatea devenise cea dintîi speranță din viața mea.

Nu există oameni care, anticipîndu-și în gînd viața de mai tîrziu, să-și închipuie că vor rămîne singuratici, privați de atenția și de dragostea oamenilor. De dragostea chiar a tuturor oamenilor ?... O asemenea dragoste universală, lipsită de obiect, pur și simplu nu se poate imagina. Fiecare, aruncînd o privire înainte, crede (sau vrea să creadă) că acolo, în atrăgătorul departe, există un anumit om care te așteaptă, care-ți e predestinat. El crede că o va întîlni pe Ea, Ea — că-l va găsi pe El !

Iată, așadar, că printre ceilalți oameni, în mijlocul imensului furnicar, care se numește omenire, există cineva de la care aștepți atenție și dragoste. În felul acesta, simți că oamenii nu sînt totuși indiferenți față de tine și nici tu, la rîndul tău, nu poți rămîne indiferent față de ei. Reiese, așadar, că apropierea lui de oameni se realizează cu sprijinul Ei, iar a Ei cu sprijinul Lui. Numai așa, și nu altfel.

4

AFLAȚI PE PODIȘCA de scînduri, pluteam amîndoi peste locul unde, cu ani în urmă, își curmase Nastia, prințesa lui Kurdiukov, scurta ei viață. Își curmase viața, dar iscase o poveste care a ajuns din veacul ce-a trecut pînă în zilele noastre.

Malurile Bulboanei Nastiei continuau să fie inundate de glasuri lubrice, grașeiate. Broaștele păreau cuprinse de turbare. Acum nu mai aveau doar un singur profet cu voce de tenor, însoțit de cei care îi țineau hangul : acum își anunțaseră prezența cel puțin o duzină de asemenea profeți. Baritoni, bași și altiști agitați intraseră cu frenezie în competiție, și pe fiecare îl susținea cîte un cor de isonari. Prorocii nu mai argumentau, nu-și mai impuneau

opiniile, ci pur și simplu își făceau de cap. În jurul nostru dospea, clocotind, un întreg ocean de dorinți nesatisfăcute. Pînă și povestea despre moartea Nastiei părea acum ștearsă și banală. Într-adevăr, ce contează o moarte oarecare atunci cînd patima vizînd continuarea vieții pe pămînt este atît de puternică !...

Singură Luna, acolo sus, rămînea nesimțitoare și rece. Ea reprezenta o altă lume, străină lumii noastre. Dar lumina ei moartă, ajungînd la noi, atingînd apa, se zgribulea și părea că suferă. Căci pe planeta noastră plină de viață totul trebuie să trăiască și să-și facă de cap.

Chipul Maiei, nedesluşit, era atent, părul plin de noapte. Maia încremenise : părea mirată și copleșită.

Am ridicat mîna la ochi, mi-am consultat ceasul.

— Păi eclipsa a și început !

Maia se uită pieziș la Lună. Aceasta, tot atît de clar conturată și maiestuoasă ca și pînă atunci, nu prezenta nici un indiciu de eclipsă.

— Noi întîrziem de obicei.

— Care noi ? am întrebat-o mirat.

— Noi, femeile. Și Luna de asemenea.

— Îmi închipui ce zăpăceală se va isca printre astronomii lumii, ba chiar și printre fizicieni, dacă eclipsa va întîrzia fie și numai cu un minut.

— Cu ei nu se va întîmpla nimic. O să aștepte.

Am izbucnit în rîs.

Într-adevăr, Maia întîrzia totdeauna la întîlniri. Ba odată, cred că a stabilit un veritabil record mondial, întîrziind... șase ore !

În așezarea muncitorească Kompleksnoe, aflată la vreo patruzeci de kilometri de oraș, Maia avea o prietenă. N-o vizita prea des, ci după cum îi venea inspirația, adică pe neașteptate și fără nici un fel de motive evidente.

— N-am mai văzut-o demult pe Lenka.

Și dispărea pentru o zi, uneori chiar pentru două.

De data asta existase, să zicem, un oarecare motiv stimulator : un prieten apropiat al Lenocikăi din Kompleksnoe, pe nume Borea Țvetik, se oferise să o ducă pe Maia pînă acolo și înapoi cu mașina lui. De ce să nu se folosească, așadar, de ocazie ?

Borea Ţvetik îşi procurase nu demult un „Moskvici“ în culoarea maşinilor de pompieri. Şi ambii, atît Borea, cît şi „Moskviciul“ lui deveniseră o sursă permanentă a creaţiei orale în cercul prietenilor Maiei. „Moskviciul“ de exemplu, avea obiceiul ca, odată oprit, să nu se mai urnească din loc, aşa încît Borea Ţvetik nu putea suferi opririle. A fost chiar un caz cînd el a propus pasagerilor săi : „Acum am să frînez uşurel, iar voi săriţi din mers“.

Maia mi-a promis că va reveni în oraş a doua zi dimineaţa, stabilind să ne întîlnim la ora douăsprezece fix lîngă cinematograful „Raduga“.

Se abătuseră atunci gerurile lui februarie. Tropăisem un ceas întreg în preajma cinematografului, apoi am hotărît să-i telefonez Maiei acasă. Nu mi-a răspuns nimeni. Am mai ţopăit ca la o jumătate de oră, am sunat din nou, dar nici de astă dată nu am primit răspuns. Îmi treceau prin cap tot felul de imagini : „Moskviciul“ răsturnat cu roţile în sus, iar împrejurul lui, maşinile serviciului circulaţiei, ale „salvării“, brancarde... De tropăit în loc nu mai eram în stare, acasă nu mă puteam duce, aşa încît am pornit-o prin oraş, de la o cabină telefonică la alta, schimbînd în drum bani mai mari pe fise, adică pe monede de două copeici. Îmi răspundeau mereu sunete prelungi, monotone. Tatăl Maiei era într-o delegaţie, iar mama, după cum am aflat mai tîrziu, plecase pentru toată ziua în vizită la o soră de-a ei, ca să nu se plictisească singură acasă. Şi a fost bine că a procedat aşa, căci altfel aş fi scos-o din minţi.

Borea Ţvetik şi „Moskviciul“ cel „pompieresc“. În cîteva rînduri m-am trezit că umblu prin faţa casei în care locuia Maia şi fugeam iar de acolo, mă pierdeam în fluxul pietonilor, aşteptam răbduriu şi năucit la rînd în faţa cabinelor telefonice. Lume, lume — pe lîngă mine treceau oameni, fiecare cu preocupările lui, de care nu-mi păsa, care-mi erau străine. N-aveai loc în oraş de-atîţia oameni şi totuşi împrejurul meu era pustiu. Nimic nu e mai groaznic decît singurătatea, decît singurătatea în mijlocul mulţimii. De la un telefon la alt telefon... De fiecare dată apucam cu speranţă receptorul, dar speranţa mi se spulbera din nou.

Borea Ţvetik cu „Moskviciul“ lui „pompieresc“...

Mi-am amintit de o poezie, cine ştie cînd înregistrată de memorie şi apoi uitată. Nici măcar nu ştiu cine a scris-o şi cînd. O fi vreun emigrant rus.

În Constantinopole, la un turc,
Zăcea prăfuit, şi de muşte pătat,
Planul oraşului Sankt-Petersburg
Trei sute de stînjeni în ţolul pătrat.
Şi îmi vin de-atunci amintiri cu alean
Şi pasu-mi opresc, în lacrimi scăldat,
E dorul meu astăzi ca şi acel plan —
Trei sute de stînjeni în ţolul pătrat.

Borea Ţvetik... Trebuie să mă duc la miliţie, să întreb dacă n-a fost vreun accident pe şoseaua dintre oraş şi aşezarea Kompleksnoe ?... Nu ! Nu ! Nu se poate ! Eu toată viaţa am mers spre ea, greşind şi încurcîndu-mă printre ceilalţi oameni !...

În Constantinopole, la un turc,
Zăcea prăfuit, şi de muşte pătat,
Planul oraşului Sankt-Petersburg...

Ziua de zbucium era pe sfîrşite. Mă aflam în zona fabricii de postav. Fabrică veche, cartier vechi, care cîndva, pe vremea atotputernicului negustor Kurdiukov, era separat de oraş, acum însă oraşul ajunsese şi acolo.

E dorul meu astăzi ca şi acel plan —
Trei sute de stînjeni în ţolul pătrat.

Într-o intrare strîmtă de bloc, mirosind a varză murată, am ridicat, pentru a nu ştiu cîta oară, receptorul, am format numărul...

— Alo ! — o voce mlădioasă, nepăsătoare, un sunet muzical, înviorător de limpede, dintr-o altă lume, deloc otrăvită de spaimă, o lume calmă şi atît de depărtată acum de mine, ca şi oraşul Sankt-Petersburg de emigrantul rus aflat printre turci. — Alo ! Vă ascult !

— Maika !... (un geamăt răguşit).

— Cine e la telefon ?

— Eu, Maika...

— Pavlik ! Dar ce-i cu glasul ăsta la tine ?

Nu mai puteam nici să mă bucur, nici să mă supăr. Vreme de șase ore mă învîrtisem prin oraș, înghețasem pînă-n măduva oaselor, eram nemîncat de dimineață, iar acum simțeam că abia mă mai țin picioarele.

— Unde ești, Pavlik ?

— La fabrica de postav.

— Ce te-a dus tocmai acolo ?

— Maika... ce-ai pățit ?

— Nimic. A trebuit să mai rămîn cu Lenka.

Țvetik cu „Moskviciul" lui n-avea nici o vină. Ascultam glasul limpede al Maiei și nu-mi puteam veni în fire.

În Constantinopole, la un turc,
Zăcea prăfuit...

— Ptiu ! Nu mai scăpam...

Nu, Luna nu era în întîrziere.

— Privește ! i-am spus Maiei.

O clipă de tăcere.

— Nu văd nimic.

— Uită-te mai cu atenție !

— Ei, arată la fel.

— Ba nu mai e rotundă.

— Da, da-a...

Abia perceptibil pentru ochi, Luna se deformase.

Pentru nerăbdătorul neam omenesc, natura e prea înceată. Ce poate fi mai impetuos decît exploziile, și totuși explozia cîte unei stele din cine știe ce galaxie durează luni de zile, chiar ani întregi. Iar acum, Luna se strecura și ea în umbra pămîntului cu o apăsătoare încetineală.

Sprijinindu-se de balustrada șubredă, Maia privea cu ochi încremeniți Luna ce se turtea. Deseori ea avea asemenea stări : o vedeai că încremenește privind într-un singur punct, dacă o întrebai răspundea anapoda, se închidea în ea. În astfel de clipe frîngerea tragică a buzelor i se accentua, ochii i se lărgeau stingîndu-și lumina, chipul ei fin și frumos de sub părul greu își pierdea perfecțiunea, devenea ușor asimetric. Și se părea că se desprinde din el o mută suferință pentru întreaga lume, ba chiar pentru întregul univers.

În primele zile ale cunoștinței noastre, aceste momente mă speriau și mă apăsau — nu îndrăzneam să respir, mă contaminam de mîhnirea ei, o veneram ! Dar de fiecare dată Maia le punea capăt prin cîte o întrebare simplă, supărător de banală :

— N-ai auzit cumva la radio, va ploua mîine sau nu ?

Reiese așadar că ea se gîndise numai și numai la ploaia de a doua zi. Și totuși continuam să mă minunez de ea, să sufăr împreună cu ea, să cred de fiecare dată, fără să vreau, că o copleșesc gînduri deosebit de serioase — în nici un caz despre ploaia de mîine.

Acum iată, își îndreptase vrăjită privirile spre Lună, chipul i se scălda în lumină, în ochii ei imobili tresăreau licăre fugare, iar părul dat pe spate îi descoperea fruntea netedă, lucind și ea palid, sprîncenele dese, clar conturate.

În jur clocoteau glasurile broscărești. În cer se săvîrșea un mister.

Ea clipi, destrămînd vraja, se mișcă ușor.

— Știi, Pavel... glasul îi era liniștit. Se spune că genunchiul unei muște și genunchiul omului sînt alcătuiți cam la fel.

Ei poftim de ghicește ce poate să-i treacă prin minte. Nu i-am răspuns, n-am făcut decît s-o privesc, să-i ascult sunetul vocii și, ca întotdeauna, nu m-am mai săturat privind-o, ascultînd-o...

— Dumnezeu nu e prea inventiv, Pavel. Nu are multe idei.

— Asta te supără, Maia ?

— Dimpotrivă, mă bucură.

— De ce ?

— Pentru că el trebuie să se repete deseori.

— Bine, dar ce pricină de bucurie găsești în asta ?

Tăcu o vreme, apoi spuse :

— Uite, stăteam așa și mi s-a părut deodată că am mai stat cîndva la fel, pe malul unui rîu... Că am privit tot așa luna, că am așteptat ceva de la ea... Dar asta undeva, într-o altă viață, Pavel... Și tu erai lîngă mine.

— Într-adevăr. Dumnezeu nu numai că ne-a creat din nou pe tine și pe mine, dar a făcut să ne și întîlnim pentru a doua oară. Să-i mulțumim pentru asta.

— Nu rîde, eu vorbesc serios. El a repetat o idee, Pavel, o idee veche și mare, din acelea din care nu are prea multe. Căci dacă pînă și o atît de simplă idee ca cea a unui genunchi o repetă și la muscă, și la om...

— Fie cum spui, eu sînt de acord să mă repet oridecîte ori... Dar numai împreună cu tine, Maika, numai împreună cu tine !

În clipele acelea putea să mă facă să cred în orice — în neverosimila repetare a vieții, a destinelor și întîlnirilor noastre, în existența lumii de dincolo, în efemeritatea morții și chiar în existența unui dumnezeu înzestrat cu prea puține idei noi.

Broaștele continuau să hîrîie, să geamă, să zbiere proclamînd la rîndul lor triumful vieții asupra morții. Iar jos, sub noi, continua să zacă încremenită Bulboana Nastiei. Luna cea revărsată pe apă, se mai zbuciuma și acum. Cu cea de pe cer însă se petrecea o minune : încet, încet, Luna se răsturna. O forță nevăzută culca cu încăpățînare pe spate astrul știrbit.

5

DE LA ȘCOALA SĂTEASCĂ am trecut la cea de zece clase, stăteam la internat, sîmbăta alergam din centrul raional acasă. Drumul îl făceam împreună cu Kapka Poneaeva, din Kriakovka, o comună vecină cu a noastră.

Pe Kapka o știam din clasa întîi. Era o fetiță jigărită, neastîmpărată, locuia într-o casă aflată chiar în marginea satului și adesea îmi ieșea în întîmpinare.

— Bună ! Pisica noastră a făcut motănași. E u-uorbi !

În clasa a noua s-a schimbat fără veste și s-a făcut frumoasă — coapsele i s-au rotunjit, în locul lațelor bălaie și nepieptănate purta acum o cosiță pe spinarea ei voinică, umerii obrajilor îi luceau, ochii verzi îi jucau fără astîmpăr.

Cei cincisprezece kilometri — de la școală acasă și de acasă la școală — îi străbăteam de două ori pe săptămînă în pas unit, umăr la umăr. În septembrie, în calea noastră

se învîlvorau scorușii, iar păduricea de mesteacăn mocnea într-un galben blînd. În mai, totul în jur era de un verde intens, parcă proaspăt spălat, iar privighetorile ne luau în primire una după alta, risipindu-și trilurile inimaginabile. Cu timpul am început să ne întrerupem din ce în ce mai des marșul, așezîndu-ne să ne odihnim, la fel cum umblasem, adică tot umăr la umăr. Și de fiecare dată îi simțeam umărul elastic, agresiv lipit de al meu. Într-o bună zi se lăsă spre mine, fierbinte, moleșită, eu ședeam neclintit, îmi ațineam răsuflarea. În cele din urmă îmi șopti cu glas tremurat :

— Da' ia-mă-n brațe, prostule... Strînge-mă mai tare...

Și am îmbrățișat cu stîngăcie trupul acela încins, misterios, înspăimîntător, de fată.

În luna august a aceluiași an plecam să dau examenul de admitere la institut. Am tăiat un brăduț tînăr și l-am dus Kapei, ea l-a împodobit cu fîșii pestrițe, albe, albastre, roșii. În plină zi, sub ochii întregii comune Kriakovka, m-am cățărat pe acoperișul casei sale și am bătut acolo în cuie, pe coamă, brăduțul împodobit nevoie mare. Așa cum știam că făcuse și tata pentru mama mea — bradul așteptării, și totodată un jurămînt : voi izbîndi și mă voi întoarce, tu să mă aștepți !

Dar Kapka Poneaeva n-a apucat să mă aștepte nici măcar un an, s-a grăbit să se mărite cu un locotenent ce-și petrecea concediul în Kriakovka, plecînd cu el pe undeva pe lîngă Cita.

Iar eu trăiam într-un oraș, care și el era departe de locurile mele natale. Și drumul zilnic trecea acum de-a lungul unui bulevard numit bulevardul Gluhovski, ce leagă institutul de biblioteca publică a orașului. Seara tîrziu, cînd mă întorceam de la bibliotecă, un vînt ușor rătăcea prin frunzișul des, felinarele aruncau pe trotuar umbre dantelate, pe bănci, la adăpost de lumină, se sărutau tinere perechi, iar undeva pe la mijlocul bulevardului își revărsa mereu viersul o privighetoare. Cîntarea ei mă întîmpina de departe, și mă însoțea îndelung. Numai o singură privighetoare își găsise sălaș în centrul orașului. Una singură, dar încăpățînată, care se făcea auzită din nou în fiecare primăvară. Nu știu cît de lung e veacul unei privighetori, dar și astăzi, ca și cu mulți ani în urmă,

cîntecul de privighetoare răsună în același loc. Probabil că era nepoata sau strănepoata celei care mă tulburase în anii studenției. În ultimele două primăveri am ascultat-o împreună cu Maia.

Cînta privighetoarea și mi le amintea pe cele ce se risipiseră în triluri măiestre pentru mine și Kapa. „Da' ia-mă-n brațe, prostule..."

N-am judecat-o prea aspru : obiceiurile bunicilor s-au perimat, să fi așteptat ea șase ani, pînă aș fi încheiat studiile, n-ar fi fost o faptă pe măsura puterilor unei fetișcane care cu siguranță că nu-și imagina altă fericire decît aceea de a întemeia o familie, de a deveni mamă. Și-apoi, nici eu însumi nu fusesem prea sigur dacă era Kapka tocmai omul de care aveam nevoie, deci puteam să încalc și eu jurămîntul.

Și totuși regretam trecutul, invidiam perechile ce se sărutau prin preajmă și mă simțeam pierdut și singur. Lume în jurul meu, oameni la tot pasul, dar nimeni nu mă lua în seamă. Eu printre ei eram aidoma omului invizibil ! Și ce greu e de suportat să fii invizibil ! Ceva imaterial între niște oameni vii, normali.

Nu, nefolositor nu mă simțeam. Dimpotrivă, consideram cu tot aplombul că sînt chemat să săvîrșesc o descoperire măreață, că omenirea așteaptă din partea mea o faptă eroică. Aveam mentori pe care-i stimam, aveam colegi, de al căror devotament nu mă îndoiam, dar n-o aveam pe cea căreia să-i fi putut spune : te iubesc ! Între ființele din jurul meu nu exista nici una care să-mi fie cea mai apropiată.

Și atunci mi s-a născut certitudinea — O voi întîlni ! N-aș fi putut descrie cum avea să fie, cum avea să arate, dar eram ferm convins că O voi recunoaște într-o clipită. Așteptam întîlnirea și mă uitam lacom în toate părțile : vedeam adesea femei frumoase, dar nici una nu se asemăna cu Aceea...

Treceau anii și nu izbuteam s-O găsesc — nu-mi ieșea în cale. Începusem să desper în sinea mea : nu cumva alerg după o himeră, nu cumva mi-am creat un mit ?

Într-o bună zi am cunoscut totuși la bibliotecă, pe o oarecare Lenocika Sovkina, o fată blondă, cu nasul ascu-

ţit, şi pe care o năpădea uşor o roşeaţă sfielnică. Sfiala ei nu ne-a împiedicat totuşi să ne sărutăm în voie prin ungherele întunecoase ale bulevardului Gluhovski.

Apoi a apărut lîngă mine Şura Gorelik, studentă la facultatea de pedagogie, o fată bine clădită, cu sprîncenele îmbinate la rădăcina nasului, cu ochi limpezi, onești, larg depărtați, un om cu vederi ferme și caracter bine structurat. Nu-mi permitea să o sărut cînd ne aflam pe bulevard, iar întîlnirile noastre le interpreta cu franchețea și seriozitatea ce-i erau proprii, ca pe un prim pas spre căsătorie. Ce-i drept, uneori ajungeam să-mi spun și eu că așa ceva n-ar fi rău pentru mine : Şura e un om de nădejde, în clipe de desperare mă va încuraja, în clipe de entuziasm mă va potoli, cu una ca asta nu te prăpădești...

Dar tocmai atunci mi s-a întîmplat ceea ce așteptam de atîta amar de vreme. Am întîlnit-o pe Aceea.

În îmbulzeala dintr-un autobuz în care călătoream stătea o femeie. Am dat fără să vreau cu ochii de ea și m-am cutremurat : avea niște sprîncene late, o privire somnolentă pe sub genele coborîte, un desen clar al buzelor și un coc greu la ceafă. Era evident mai în vîrstă decît mine, o femeie coaptă, nu o fetișcană, dar oricum, era Aceea ! Și cu cît mă uitam mai des, pe furiș la ea, cu atît mai mult mă convingeam : Ea este, nu încape nici o îndoială. M-au trecut sudorile, m-a cuprins desperarea.

Curînd Ea va porni spre ieșire, îmi va arunca o privire indiferentă pe sub genele ei pufoase... și va dispărea. Tocmai Ea, cea la care mă gîndisem pentru prima oară încă în depărtata mea copilărie, acolo, pe șleaul glăduros, în mijlocul cîmpului primăvăratec, încă neînverzit, — eu, băieţaşul încălţat cu bocancii soldăţeşti pe care tata nu apucase să-i poarte. Ea, pe care în ultimii ani am aşteptat-o în fiecare zi. Mi se părea că e destul să o întîlnesc, ca să aflu fericirea — cea mare și unică din viața mea. Ne vom recunoaște, fără doar și poate : eu pe Ea, Ea pe mine și în felul acesta nimic și nimeni nu ne va mai putea sta în cale.

Iată însă că eu am recunoscut-o, dar Ea n-avea de gînd să mă recunoască : suporta cu răbdare înghesuiala din autobuz, arunca în jurul ei priviri distrate cu ochii

aceia atît de cunoscuți, de îndelung visați. Și cu fiecare minut, cu fiecare secundă, cu fiecare rotire a roților se apropia stația la care Ea avea să coboare și să dispară pentru totdeauna. Iar tu vei ști de astă dată cu certitudine că Ea nu este un mit, o himeră creată de imaginația ta, și ca atare te vei chinui și mai aprig, te vei simți veșnic nefericit, trăind de-aci încolo într-o doară, fără să mai iubești pe nimeni, ducîndu-ți viața cu nepăsare, din obișnuință, din inerție, zburînd spre ceva nedefinit, ca un glonț trecut pe lîngă țintă. Simțeam că în acele clipe se va săvîrși o greșeală care va lipsi de sens întreaga mea existență viitoare.

Ea se îndrepta spre ieșire, iar eu i-am făcut loc să treacă. Își lunecă de sub genele pufoase o privire inexpresivă peste chipul meu, cufundată în propriile gînduri.

Coborî în piața Teatrului, eu am sărit în urma ei. O femeie bine făcută, de statură mijlocie, un cojocel modern, din piele argăsită îmbrăcîndu-i umerii ușor înclinați și talia subțire, mlădioasă. Mergea domol, cu o mîndră demnitate, deși cu un pas puțin cam greoi și tărăgănat. Mi se părea că o cunosc de-o viață !

De-o viață... Cît de izolați sînt totuși oamenii unii de alții ! Ce prăpăstii de netrecut se află între noi. Încearcă numai să răzbați prin hățișurile deșartelor noțiuni de bună cuviință ale convenienței ridicate la rangul de legi, să forțezi neîncrederea înnăscută — un simplu om întîlnit din întîmplare nu-ți poate fi prieten, fii cu ochii pe el, nu te încrede într-însul. Nu există drum simplu și ușor de la om la om. Fiecare dintre noi e o fortăreață cu punțile ridicate.

Mergeam la zece pași în spatele necunoscutei și chibzuiam cum să mă apropii de ea. Trebuie să-i spun totul, să-mi revărs sufletul : „Dumneavoastră sînteți cea pe care am căutat-o întreaga mea viață conștientă. Femeia aceea unică, irepetabilă, singura dintre acele mii, pe care cîndva le-am întîlnit în viață pînă acum. O a doua la fel nu există și nu poate exista ! Doar o singură dată în viață e posibil s-o întîlnești pe cea unică, altă ocazie nu ți se va mai ivi. Nu cutezați s-o scăpați nici dumneavoastră ! Opriți-vă, nu treceți pe lîngă acest miracol care ne-a fost

dăruit fără veste !...“ Da, dar eu îmi voi revărsa sufletul, iar ea... ea mă va socoti nebun...

Și mă mai tulbura cumplit un amănunt al deșertăciunilor vieții : ea purta pe umeri un cojoc scump, la modă, cu siguranță era alintată din belșug, pe cînd eu, un biet student, voi apărea în fața ei într-un pardesiu ponosit. Cuceritorul avea un aspect prea jalnic pentru a conta pe victorie.

În timp ce șovăiam astfel, intrat în panică, spre necunoscută veni cineva. Era un bărbat monumental, înfipt într-un palton cu aspect monumental, cu un chip mare și neted, pe care, încă de la naștere pesemne fusese întipărită expresia omului plin de sine. Își atinse neglijent cu o mănușă pălăria, și apoi o luă pe necunoscută de braț. Și mi-o răpi. Pentru totdeanua.

Ciudat, ea nu semăna cu Maia. Cîtuși de puțin.

Acum îmi e puțintel rușine de purtarea mea copilărească, de mult nu mai regret că întîlnirea nu s-a produs, mai mult chiar, consider că a fost o reușită : femeia a trecut pe alături, m-a lăsat îndurerat, pustiit, dar liber. Și îmi amintesc de ea cu recunoștință. Să fie fericită în viață ! Nu știu de ce, dar mă bucur că o asemenea femeie trăiește pe lume. Da, da, mă bucur fără să am nici un avantaj din asta. Și fără să sufăr.

Tocmai terminasem aspirantura cînd la institut a apărut Zulfia Kozlova. Prenumele ei exotic și numele neaoș se îmbinau nu întîmplător : sîngele unor descendenți ai lui Tamerlan se amestecase în ea cu sîngele unor țărani din regiunea Tver. Două cosițe negre, ochii mari, catifelați, un chip oacheș cu profil impetuos, ce nu se potrivea cu mișcările ei reținute, lenețe. Silueta ei molatecă, avînd tendințe de îngrășare, iradia calmul. Totuși acest calm era înșelător. Zulfia suferea, ca să zic așa, de maladia cronică a inadaptabilității. Absolvise în mod strălucit unul din institutele capitalei, reușise să-și susțină rapid lucrarea de candidat în științe, acela fiind însă momentul din care începuse trista ei odisee : trecuse de la o instituție de învățămînt la alta, dar pretutindeni, după cum spunea, s-a izbit de niște „fosile cu pretenții“. Concomitent izbutise de trei ori să se mărite și de trei ori să di-

vorţeze. Inadaptabilitatea o mînase spre noi şi cred că ea o va determina să tot „migreze“ astfel pînă la bătrîneţe, să tot caute ceva fără să găsească, să fugă veşnic de ea însăşi.

Povestea noastră a început de la nişte predici de-ale ei. Îndoindu-şi sub ea un picior, scoţînd în evidenţă un genunchi zdravăn, îmi spunea alene, învăluindu-mă cu privirea ei catifelată :

— Se zice că omul este făcut pentru fericire, ca pasărea pentru zbor. Nimic nu este însă mai banal ca această sentinţă păsărească. Noi sîntem nişte fiinţe raţionale, capabile prin urmare să distingem primejdiile ce ne pot aştepta, aşa că nu putem să ne desfătăm fără nici o grijă, numai cu prezentul. Omul, dragul meu, este sortit chiar de natură să trăiască într-o permanentă nelinişte, el nu este creat pentru fericire. În nici un caz...

Mă dovedisem a fi pentru ea singurul om mai apropiat, iar mie îmi era de asemenea urît şi incomod fără ea. Ba cred că o învinsese şi pe Aceea, femeia cea îndelung visată. Mă molipseam din ce în ce mai mult de lenevoasa ei pasivitate faţă de inevitabil. Începusem să mă întreb din ce în ce mai des : oare nu alerg din nou după himere ? Necunoscuta nu e, ce-i drept, o himeră. E o femeie frumoasă, ba chiar de o rară frumuseţe, odată ce te-a tulburat într-atît. Dar ia uită-te la tine : ai cumva tu niscaiva calităţi rare ? De ce ar fi datoare soarta să-ţi dăruiască ţie, unui om obişnuit, ceva ieşit din comun, ceva de excepţie ? Bagă-ţi minţile în cap, băiete, acceptă lucrurile bune din jurul tău, învaţă să te bucuri.

Uitam că Zulfia cu glasul ei lenevos, cu privirile ei catifelate, blajine, numai propovăduia smerenia, în timp ce ea însăşi nu era cîtuşi de puţin o smerită, nu putea să accepte ce-i oferea soarta : prefera s-o ducă în continuare de azi pe mîine.

E îndoielnic totuşi că aş fi putut s-o fac pe Zulfia fericită. Mai degrabă ar fi trebuit să apară o altă femeie, chiar fără să semene cu Aceea, adică nu o femeie imaginară, ci una pe deplin reală.

O altă întîmplare de necrezut însă era pe aproape.

6

ASTRUL NOPȚII se răsturna, într-adevăr, pe spate. Broaștele mai țipau cu glasuri jilave, graseiate, de pretutindeni se auzea mereu același scîrțîit, gîlgîit, croncănit, sunau gemete răgușite, extenuate. Văzduhul însuși părea că hohotește. Chiar așa ? Broaștele ?... Oare ele să țipe ? Nu cumva însăși planeta noastră a dat glas, izbucnind cu patimă în această noapte ciudată ? De vreme ce pe cer se stinge un astru, Pămîntul nu poate să rămînă indiferent. Trebuie să sufere și să se revolte.

Mîna mea zăcea pe mîna răcoroasă a Maiei, o încălzea. O mînă peste alta — semn de încredere, gest al unei dobîndite apropieri.

Cu ranița la spate și în buzunar cu o hîrtie în care se spunea că organele de conducere raionale și colhoznice erau datoare să-mi acorde ajutor în calitatea mea de colaborator științific al Institutului de pedologie și agrochimie, porneam din cînd în cînd prin regiune.

Încă de multă vreme lucrarea modernă a pămîntului, cu utilizarea îngrășămintelor chimice și a protecției chimice împotriva dăunătorilor, provoca un sentiment de neliniște nu numai conducătorului meu științific, dar și mie însumi. Așa că noi amîndoi voiam ca toată lumea, inclusiv conducerea regiunii, să se pătrundă la rîndul ei de această neliniște.

În anul acela fusese nevoie să ies toamna, pentru a prevala probe de apă din lacul Cermuhovskoe, cunoscut în regiune, precum și din numeroasele rîulețe ce se varsă în el. Aceste probe urmau să demonstreze în ce măsură a crescut poluarea chimică a apelor doar într-un singur sezon — în primăvara și vara acelui an.

Ajungînd în satul Stupnino, îl luam de obicei ca ajutor pe Petia Bocikov, un flăcăuaș isteț de doisprezece ani. Atunci însă băiatul tocmai plecase la un frate de-al său, așa încît brigadierul mi-a adus dintr-o dată trei fete drept ajutoare. Erau studente la institutul pedagogic regional și fuseseră trimise aici „la cartofi".

Așa se făcu deci că într-o posomorîtă seară de toamnă, aflîndu-mă în satul Stupnino, lîngă cerdacul inundat de ploaie al casei brigadierului, am văzut-o pentru prima oară pe Maia. Cuta amară a buzelor, ochii ei negri, spăimoși, exprimînd o nedefinită implorare, basmaua groasă ce îi acoperea părul...

Cealaltă, necunoscuta care dispăruse, era pesemne creată de natura însăși ca să fie stăpînă — o femeie conștientă de puterea ei. De cum o văzusem, eu mă și simțisem rob, un om lipsit de voință și personalitate. Acum, în fața mea stătea o fetișcană cu buzele exprimînd amărăciune, cu niște ochi rugători, dinainte recunoscători — o întruchipare a slăbiciunii și credulității... N-aveam cum să știu atunci că, de fapt, toate acestea nu constituiau decît o amăgire — ce-i drept irezistibilă, cuceritoare — a naturii. Dintr-o dată mi s-a strîns inima și m-a cuprins o dorință copleșitoare de a ajuta fata asta, de a o ocroti, de a săvîrși ceva din cale-afară de bun, un sacrificiu, sau altceva, tot atît de neobișnuit pentru ca ei să-i dispară pentru totdeauna cuta amară de pe buze. M-am simțit puternic, îndrăzneț, capabil de fapte eroice.

O, tu, străină dispărută ! Fie-ți viața plină de bucurii ! E bine că există pe lume femei asemenea ție. Dar cît a pălit chipul tău, stăpîno, zeiță poruncitoare, în fața Maiei ! Pe lîngă ea, tu ești grosolană, greoaie, o făptură prea simplă. Puterea ta nici nu se poate compara cu cea de care dispune Maia : prin aparenta ei lipsă de ocrotire ea generează vitejie, prin credulitate — abnegație, prin înșelătoare tristețe — o sete nebună de a face bine.

Împreună cu Maia mai erau două fete, Galea și Olea, una grasă, blajină, cîrnă, cealaltă — o brunetă slăbuță, cu ochi ageri și limbă ascuțită.

Timp de trei zile am cutreierat cu toții malurile lacului Cermuhovskoe, notînd locurile de vărsare ale pîraielor și rîuleților, iar în fiecare seară ne întorceam la Stupnino.

Era o vreme obișnuită de toamnă, cu un cer tulbure, cu nori grei din care se cernea cînd și cînd o ploaie mărunță. Lacul zăcea mohorît, ca de plumb. Fiecare tufiș ne întîmpina cu ostilitate, împroșcîndu-ne cu stropi reci. Eu însă părea că mă aflu într-o lume uimitoare, viu colo-

rată, unde văzduhul era atît de dens, încît îți ziceai că poți să-l vezi cu ochii, unde pămîntul ud, cu lăstărișul desfrunzit părea mai întins, mai vast decît cel obișnuit, eu străbătîndu-l într-o stare de spirit neliniștită, înălțătoare. Hoinăream pe acolo și mă miram de toate : că trunchiul sfios al unui plop era verde ca iarba, că acoperișurile de șindrilă ale caselor țărănești aveau culoarea vibrantă a oțelului, că cerul melancolic de deasupra noastră nu era deloc trist și nici plat, ci profund, în consonanță cu pădurile fumurii, iar lacul prea plin de apă plumburie mă impresiona prin aspectul său impunător. La fiece pas făceam descoperiri surprinzătoare. Parcă recăzusem în copilărie, devenisem acel flăcăuaș, care tocea bocancii soldățești, netociți, ai părintelui său, încremenind de uimire în fața mestecănișului rar, a miriștii sure.

Și ce clipe fericite mă așteptau după aceea, cînd se învîlvora focul, iar eu, acoperind cu cetină iarba udă, le invitam pe oaspetele mele să se așeze.

Carnea din cutia de conserve, încălzită la foc, mirosind a fum, era atît de gustoasă cu pîine neagră, încît fălcile ne erau cuprinse de spasme.

Și cît de greu ne venea cînd ne întorceam într-un tîrziu în sat, uzi pînă la piele, căzînd din picioare de oboseală, să ne despărțim !...

Iar odată s-a întîmplat că n-am găsit nici bolovani și nici un copac prăvălit, ca să trecem peste un rîu, așa că le-am purtat pe toate trei fetele în brațe, pînă pe malul celălalt. Și pe Maia de asemenea. Ea m-a cuprins de după gît, îi simțeam răsuflarea pe obraz. Iar cînd am lăsat-o la pămînt, mi-a spus, cu ochii lucitori, clintindu-și într-un zîmbet mic buzele frînte :

— Cît de pu-ter-nic sînteți !

Da, eram puternic și eram bun. Și îmi plăcea totul. Îmi plăceau fetele : toate trei laolaltă cu Galea cea greoaie și cu Olea cea iute de picior. Eu de asemenea le plăceam, nu mă îndoiesc de asta cîtuși de puțin.

Spusesem cîndva că fiecare om e o cetate cu punțile ridicate. Ce prostie ! Punțile pot fi coborîte atît de ușor — poftim, intră ! Niciodată în viață nu m-am simțit atît de bun, atît de vioi și de liber. Și nu eu eram pricina.

Nu, n-am reușit să fac ca Maiei să-i dispară frînge-rea aceea amară a buzelor. Încă de pe atunci înțelesesem că e ceva înnăscut și că niciodată n-am să izbutesc, deși aveam s-o doresc veșnic. Veșnic, chiar dacă ea n-avea să mai fie alături de mine.

În cea de a treia zi, seara, am aranjat un mic banchet de adio : o sticlă de vin roșu pentru fete, o sticlă de votcă pentru mine și pentru stăpînul casei unde locuisem. Totuși fetele au băut și ele votcă împreună cu noi și s-au veselit. Apoi Galea a izbucnit în lacrimi. Maia a propus să bem pentru viitoarea noastră revedere din oraș. Toate trei mi-au dat adresele și numerele de telefon, iar eu pe ale mele tuturor.

În dimineața următoare m-au condus tustrele. Și din nou Galea cea grasă a izbucnit în lacrimi, iar Maiei i-au licărit ochii a suferință. Cuta buzelor ei, pe care o îndrăgisem pînă la durere, părea un țipăt mut.

Cînd am revenit însă în oraș, am început să văd totul în altă lumină și m-am simțit nevoit să-mi fac aspre reproșuri. Căci numai cu cîteva luni în urmă aceste fete mai ședeau încă în bănci, la școală, pe cînd eu mă pregăteam să-mi susțin lucrarea de candidat, predam lecții unor astfel de studente la fel de tinere, iar o femeie de vîrstă balzaciană — dacă e să mă exprim și mai departe la modul livresc — mă învrednicea cu dragostea, considerîndu-mă deci egalul ei. Aproape că făceam parte dintr-o altă generație... Era, de bună seamă, reacția unui ins înnebunit de arșiță, care, ajuns pe malul unui rîu, se sperie de apa rece.

Maia a fost prima care m-a sunat la institut. Înaintea Oliei și Galiei. Încă nu înțelesesem pe atunci că nu era deloc timidă, lipsită de apărare, ci, dimpotrivă, un om hotărît, mult mai hotărît decît prietenele ei. Ba chiar și decît mine.

Am început să ne întîlnim des.

Dar abia după un an și jumătate am îndrăznit să-mi pun mîna peste mîna ei. Asta s-a întîmplat la modul cel mai trivial, adică la cinematograful „Raduga".

Acum mîna mea încălzește din nou mîna ei răcoroasă. Planeta cîrtește întruna prin glasuri broscărești. Pe cer, astrul, sub o nevăzută presiune, se lasă încet, încet, pe spatele său gîrbov.

7

ÎN SFÎRȘIT, s-a răsturnat de-a binelea, neajutorat, cu coarnele lui aurii în sus. Niciodată nu avusesem prilejul să mai văd astrul nopții într-o asemenea poziție, nici măcar în fotografii.

— Asta e... am rostit încet. Eclipsa.

Era tocmai acea „fază maximă", promisă de calendare, cînd 83 de procente din suprafața selenară se acoperiseră de umbra Pămîntului. Calendarele uitaseră doar să prevină cum avea să arate această fază : cu coarnele în sus !

Maia tresări și mă strînse de mînă : sprîncenele și buzele îi erau frînte, ochii rotunzi, iar în ochi — groază.

— Privește... șopti cu glas nesigur. El zîmbește !

— Cine ?

— Nu știu... El !

Și abia atunci am văzut că deasupra lumii atît de cunoscute, deasupra lacului de smoală încremenită, în care juca de astă dată doar un jalnic ghem de aur topit, deasupra siluetei negre, povîrnite, lățoase, a malului pe care copacii își îndreptau vîrfurile ciumpăvite și în sus, spre ceruri, și în jos, spre adîncul pămîntului, undeva deasupra podețului nostru, ce plutea peste un abis fără fund, atîrna, într-adevăr... un zîmbet ! Numai zîmbetul. Fără chip, fără stăpîn.

Pînă și broaștele păreau a se fi potolit întrucîtva, glasurile lor umede, gîlgîite și graseiate se auzeau acum doar ca niște șuvițe, ca niște insulițe din vacarmul de mai înainte.

— Ca un clovn, îngînă Maia.

Un zîmbet pe cer, un zîmbet al universului însuși sau al cuiva dintr-însul, omniprezent și invizibil. Noi nu-l ve-

dem, ne-a trimis doar zîmbetul său, un zîmbet încremenit, plat, deloc înveselitor.

— Parcă ar fi un clovn... Numai că e foarte, foarte obosit, Pavel.

— Cine ? El ?... Poate vrei să îngenunchem, Maia ?

— Nu, uită-te numai cu atenție !

Nu era cazul să mă uit cu atenție : pe cer se vedea acum limpede o gură plată, parcă vopsită, de clovn, se simțea, într-adevăr, în ea o amărăciune obosită și în plus, poate... o milă rece, sinistră față de tot ce era jos. Față de noi, care stăteam pe podișca scîrțiitoare, față de broaștele care țipau... Pentru zîmbetul acesta suspendat, atît eu cît și Maia, cît și broaștele eram niște nimicuri la fel de mărunte și neînsemnate.

Maia se uita cu lăcomie în jurul ei.

— Pavel ! — glasul înăbușit prinse a-i vibra — Totul este o iluzie, Pavel ! Totul, totul în jur ! Și bulboana, și malurile ei, și pădurea... Totul e temporar, întîmplător !...

— Și tu ești o iluzie ? Asta chiar că m-ar necăji, dădui eu s-o întorc pe glumă.

— Și eu, și tu ! Tocmai noi, probabil, în cea mai mare măsură. Clipa ce ne-a fost destinată e mai scurtă decît a tuturor, Pavel ! El știe asta. Și zîmbește !

— În orice caz, nu e mai scurtă decît a broaștelor, Maia.

— Te consolezi ? Cu ce ? Cu faptul că viața noastră-i mai lungă decît a lor ? Maia privi în sus, către încremenitul zîmbet ceresc, chipul îi era palid, sprîncenele înălțate, gura schimonosită, încetase chiar să mai fie frumoasă. — U-uite !... Își înălța mîna subțire. Acolo e timpul cel infinit, care poartă în el galaxiile. În acest infinit, o licărire minusculă cît un fir de păr, microscopică — aceea e viața mea ! Am apărut pe lume doar ca să văd cum străfulgeră pe deasupra mea întreg universul Apoi din nou mă voi cufunda în neființă, în nimic — de astă dată pentru totdeauna. Încerc, ce-i drept, să mă înșel pe mine însămi, să-mi imaginez că mă voi repeta cîndva, că El nu e deloc inventiv : genunchiul unei muște îl construiește ca și genunchiul omului... Și uite că El rîde, Pavel. El știe că nu am înaintea mea decît numai și numai nimicul. Am

țîșnit din acest nimic și mă voi scufunda iar într-însul. Și totuși mă bucur că trăiesc, mă agăț de viața mea cît firul de păr, și nu sînt în stare să mă dumiresc cum te poți despărți de ea. Uite Nastia asta... cu vreo sută de ani în urmă... chiar aici... Dacă nu s-ar fi aruncat atunci în această bulboană, s-ar fi schimbat ceva ? Păi nimic, oricum ea ar fi dispărut, așa cum au dispărut fără nici o excepție, toți cei care au trăit o dată cu ea. N-a existat încă norocosul care să fi înșelat timpul... Și cum să nu-i fie Lui — tocmai Lui ! — milă de noi. Nu de moarte mă tem, nu ! Ci de stupiditate ! De ce oare exist eu ? Cu ce scop exist pe lume ? Cui îi este necesară trecerea mea de-o clipă prin lume ? Că mă voi arunca acum în apă sau nu mă voi arunca — ce diferență ar fi ? Nu s-ar face decît și mai mic firul acela de lumină...

— Maika ! Am prins-o de mînă, am întors-o printr-o smucitură spre mine — chipul îi mai era schimonosit, iar ochii inundați de spaimă. Care este pentru tine măsura timpului, Maika ? Secunda, minutul, secolul. Dar ia gîndește-te, sînt oare identice între ele aceste secunde și secole ? Zici că El ar zîmbi, că i-ar fi milă... Cum adică ? Lunii să-i fie milă de noi ? Vino-ți în fire, Maika ! De cînd există Luna ? De patru sau cinci miliarde de ani. Nu-i deloc o licărire minusculă, dimpotrivă, e un răstimp pe care nici nu ți-l poți imagina. Ce s-a petrecut însă cu Luna în această perioadă inimaginabilă ? Mai nimic — nu i-au apărut pe mutră decît vreo cîteva ciupituri în plus. Trec milioane și milioane de ani, și cu ea nu se întîmplă nimic deosebit. Dar iată că acum douăzeci și doi de ani — imaginează-ți : numai douăzeci și doi ! — tu nu existai deloc. Ai apărut, ai crescut, iar de astă dată nu e secundă ca să nu se schimbe ceva în tine : mor unele celule, se nasc altele, apar gînduri noi, clocotesc patimi... O secundă de-a ta, Maika, e mai cuprinzătoare decît zece milenii ale Lunii. O viață cît o licărire ? Păi tu acum ai urlat la Lună trei minute bune, iar aceste trei minute ale tale reprezintă o sută optzeci de secunde ! Cît o mie opt sute de milenii lunare ! Deci care dintre voi a trăit mai mult, tu sau Luna ?...

Maia tăcea ascultînd : chip albăstrui de rusalcă, ochi mistuitori. Țipau broaștele, deasupra lumii atîrna un zîmbet lipsit de chip, parcă lipit de cer.

— Secunde cuprinzătoare ?... rosti încet Maia, privind cu neliniște în bulboana cu arbori răsturnați. Și Nastia le-a avut la fel ?... Ba nu, probabil că erau atît de pustii, încît nu i-a rămas decît să se arunce în apă.

— Poate dimpotrivă ? obiectai. Poate a simțit că timpul încă netrăit de ea ar putea deveni prea cuprinzător...

— Și-atunci de ce l-a azvîrlit în bulboană ? se miră Maia.

— Pentru că nu-i mai aparținea. Negustorul îl cumpărase la un preț de nimic. Ea s-a lipsit de ceva ce nu era al ei.

Maia clătină din cap a îndoială.

— Cuiva tot ar fi dăruit timpul pe care nu l-a trăit — unui alt om, unor copii, poate chiar și unor oameni cu totul necunoscuți, muncind pentru ei. Oricum, tot n-ar fi fost al ei, ci al altora.

— Important nu este să-l dai pur și simplu, important e cui și pentru ce. Negustorul probabil că n-a meritat acest timp al fetei.

— Cui și pentru ce să-l dai... Tu știi ?

— În general, știu.

— Dar uite că eu... De douăzeci și unu de ani hălăduiesc pe lume și tot nu știu cui sînt necesară, la ce sînt bună. Am numai niște dorințe, în care nici eu nu mă descurc...

— Îmi ești mie necesară, Maika !

Ea zîmbi cu amărăciune.

— Necesară... Dacă ție ți-ar spune cineva așa ceva, te-ai bucura ?... Nu, fiecare ar vrea să facă fericit nu doar pe un singur om, ci să dăruiască măcar un perpetuum-mobile întregii lumi.

— Ai s-o faci, Maika.

— Cum ?

— Transformîndu-mă pe mine... N-ai observat că alături de tine oamenii de schimbă ?

— Am observat — încep s-o facă pe craii.

— Doar nu consideri cumva că și eu procedez așa ?

— Tu ești o excepție, Pavel. Tocmai că la tine n-am observat nici un fel de schimbare.

— Eu, Maika, alături de tine, parcă încep să văd prin ziduri. Alături de tine ajung să mă înfricoșez eu însumi de ce forță capăt: aș fi gata să mut munții din loc, să smulg Luna de pe cer, să descopăr apa vie. Chiar și un perpetuum mobile aș putea să născocesc.

— O, dacă m-ai molipsi și pe mine!

— Dar cum pot să te molipsesc eu pe tine? Tu ești un catalizator, Maika. Catalizatorul nu participă la reacții, el le accelerează. Și să nu crezi că asemenea oameni sînt de mîna a doua. Cu totul dimpotrivă! „Mamă-natură! dacă nu ai fi trimis lumii asemenea oameni, s-ar fi uscat lanul vieții!" Poate că lanul vieții nu s-ar usca de tot, dar fără asemenea oameni-catalizatori am fi rîcîit și astăzi pămîntul cu plugul de lemn, și-am fi călătorit în scîrțîit de roată cu boii înjugați la car.

Maia tăcea, privea în jos, dar pleoapele ei albăstrii, care ascundeau bezna umedă a ochilor, începură a tresări din cînd în cînd.

— Maika! Dacă nu vei fi alături de mine, mă voi ofili, mă voi usca, voi deveni tîmp, slab, nevolnic. Mă apucă groaza, Maia, cînd mă gîndesc că nu pe mine, ci pe un altul l-ai face puternic și fericit... Că nu eu, ci un altul, alături de tine, ar inventa un perpetuum mobile... Maika! Să știi că am visat demult, dar n-am prea crezut că se va întîmpla cu mine un asemenea miracol. Uite că s-a întîmplat! Și fără acest miracol eu n-aș mai putea să trăiesc! Îți dai seama ce reprezinți tu pentru mine?

Maia se mișcă ușor, se uită tulburată în dreapta, în stînga, străduindu-se parcă să rețină tot ce ne înconjura, apoi rosti cu hotărîre:

— Să mergem!

Și porni prima de pe podișcă pe mal. M-am urnit după ea, ca dus de căpăstru.

Acolo pe mal ea pregetă cîteva clipe, întoarse din nou obrazul spre Lună. Înconjurat de părul ce-i absorbise parcă bezna nopții, licărind gingaș, chipul ei îngust, cu acea neliniștită cută a gurii și cu ochii sclipitori, exprima o tainică hotărîre.

Ca și mai înainte, deasupra pămîntului, deasupra rîului încremenit și clocotind de glasuri broscărești, atîrna zîmbetul sideral, inundînd lumea cu o atotcuprinzătoare — pînă-n adîncul sufletului, pînă la rădăcina ierbii — tristețe.

8

M-AM NĂSCUT dintr-un tată condamnat la moarte, care purta o schijă de proiectil în plămîn. Am venit pe lume la o săptămînă după ce în Europa au amuțit tunurile. Aveam doar cîteva luni cînd asupra Hiroșimei a explodat bomba atomică. În casa noastră țărănească domnea pe-atunci mirosul dulceag al turtelor făcute din iarbă. Semănau cu băligile uscate ale vacilor și nu le mînca decît mama, căci pentru mine — pe drept, pe nedrept — păstra pîinișoară curată. Asta în timp ce Vaska Kliukin, un băiețel din vecini, doar cu un an mai mic decît mine, a murit de foame la sfîrșit de iarnă.

Aveam doisprezece ani cînd am auzit că fusese lansat primul satelit artificial al Pămîntului. La paisprezece o rachetă atinsese pentru prima oară Luna. La șaisprezece, Iurii Gagarin, primul dintre oameni, a zburat în Cosmos. Cam tot în acea vreme ajunsesem să devorez povestiri științifico-fantastice și cărți de știință popularizată, știam ce înseamnă „paradoxul gemenilor", auzeam și rosteam la rîndul meu numele lui Einstein.

Războiul și foametea, ametitoarele zboruri cosmice și groaza ce bîntuie lumea în fața bombelor atomice și cu hidrogen, posibilul și imposibilul învălmășindu-mi-se în minte... Chiar și țăranii care își fumau pe prispă nelipsita mahorcă își dădeau cu părerea despre natura ucigătoare a stronțiului :

— Pînă și pe muieri le face să chelească, iar sîngele ți se face ca pișatu !

N-am fost cel mai bun elev din clasă, dar știam cu siguranță că voi intra la un institut, că voi deveni om de știință. Nutream cu un orgoliu de adolescent convin-

gerea că aveam să fac în viață ceva măreț și atît de necesar oamenilor, încît, după moartea mea, aceștia o să-mi înalțe statui, iar comuna Polianka o să devină cunoscută în întreaga lume, spunîndu-se : aici s-a născut un om de vază !

Cu trecerea anilor, lumea din jurul meu parcă s-ar fi lărgit, iar eu m-am simțit tot mai neînsemnat — auzi vorbă : om de vază, ba bine că nu ! — totuși dorința orgolioasă de a face ceva de utilitate generală, chiar dacă nu un lucru măreț, continua să existe în mine.

Lumea nu numai că se lărgise, dar ajunsese și mai pe înțelesul meu. Am început să văd nu numai primejdiile despre care vorbeau cu îngrijorare pînă și țăranii pe prispă. Un coș de uzină ce azvîrle în aer reziduuri industriale nu e mai puțin periculos decît rachetele cu componente termonucleare. Încă de pe acum încep să răsune glasuri : „Aerul e poluat, rîurile sînt infectate, pămînturile sînt secătuite !“ Pajiști verzi, meandre de rîuri, păduri învăluite în pîclă albăstruie — frumoasă mai e lumea dimprejur ! Dar ea ar putea fi mînjită de funingine, sugrumată, murdărită... Cine în zilele noastre nu e încercat de teama pentru viitor ?...

Ea mă încerca și pe mine. Mă încercase, adică ! Nu demult.

Dar uite că a apărut Maia... O iubesc ! Poți însă iubi fără să speri ? A iubi înseamnă a spera, prin urmare nu mai sînt în stare să fiu încercat de teamă. Iubesc, simt în mine forțe nebănuite, pot să văd prin ziduri, pot să inventez imposibilul — acel perpetuum mobile care altora nu le-a izbutit ! Pînă și salvarea lumii îmi stă în putere, pentru că iubesc, pentru că doresc cu atîta pasiune, cu atîta frenezie să trăiesc, încît orice gînd despre moarte este pentru mine pur și simplu de neacceptat.

De bună seamă că și altora le iese în cale cîte o Maia, nu sînt eu singurul care iubesc, nu sînt singurul care mă simt capabil să fac imposibilul ! Forța mea generatoare de viață nu este o excepție, o raritate, ci un lucru cu totul obișnuit !

Atîta vreme cît pe lume se nasc ființe ca Maia, viața nu va înceta să înflorească. Iar cei care poartă în ei dragostea, tocmai ei sînt adevărații salvatori ai omenirii!

Am plecat de acolo cînd Luna mai zăcea prăvălită pe spate. Maia se închisese în ea, nu scotea o vorbă.

9

AM AVUT MULT NOROC în noaptea aceea — deși era atît de tîrziu, chiar în marginea orașului ne-a ieșit înainte un taxi. Nu mai era cazul s-o luăm pe jos prin întregul oraș.

— În strada Konarmeiskaia, i-am spus șoferului în timp ce mă așezam lîngă Maia.

— Ba nu, reacționă ea fără veste. În Mendeleev, douăzeci și trei... Acolo locuiesc acum.

Pe strada Mendeleev, la numărul douăzeci și trei, locuiam eu.

Somnorosul șofer de noapte pusese tăcut mașina în mișcare.

Se uita împrejur, descheindu-și încet, cu gesturi obosite, fulgarinul : un pat de fier, o masă obișnuită, o etajeră cu cărți, două scaune, pe peretele gol o mică reproducere : „Scorușul", un studiu de Grabar [1], o frîntură de toamnă pestriță, în culori vii.

Chilia mea avea ieșire pe balcon. Camera însăși era atît de mică, încît părea o anexă a coridorului, a vestibulului, a băii și bucătăriei. Abia cu un an mai înainte primisem locuință. Chiar dacă era foarte mică, avea în schimb intrare separată. Aproape întreaga mea viață se scursese prin internate și cămine : internatul școlii din centrul raional, căminul studențesc cu patru paturi în cameră, căminul aspiranților... Și iată acum acești paisprezece

[1] Grabar, I. E. (1871—1960) — pictor și istoric de artă sovietic, influențat de impresionism.

metri pătrați, cu pereți în jur, cu acoperiș, cu tot confortul cuvenit, mai puțin telefonul.

Chipul Maiei, cu frumoasele ei sprîncene, nu exprima nimic, în afară de îndurerarea lui înnăscută ; ochii îi lunecau cu indiferență pe pereți, pe lîngă scorușul cel pestriț, apoi s-au oprit la ușa care dădea spre balcon, servind concomitent și ca fereastră.

— Trage storul. Nici chiar luna să nu se uite la noi.

Lăsă fulgarinul să-i cadă pe podea, porni spre baie. Cu capul înălțat, cu o încordare necunoscută mie în spinarea îngustă și mlădioasă, cu un mers tresăltat, silit, fiecare pas fiindu-i parcă un impuls forțat.

Ea a ieșit, iar eu am început să mă agit : i-am ridicat fulgarinul, l-am întins pe un scaun, apoi repezindu-mă spre fereastra balconului, am răsturnat scaunul cu fulgarinul, m-am așezat pierdut la masă, am sărit iar în sus, am împietrit în mijlocul încăperii.

Ea este aici, e dincolo de acest perete. Și va apărea îndată, îndată. Dar nu va mai fi așa, cum o știu eu, va fi alta !... „Poți să consideri că mă mărit cu tine". Cuvintele acestea le rostise cu o sumbră hotărîre acolo jos, la intrare, agățînd în furcă receptorul telefonului public, după ce-i prevenise în cîteva cuvinte pe părinții săi că nu va dormi acasă.

Eu tot așteptasem, nădăjduisem, da, că se va întîmpla într-o zi, da, se va întîmpla ! Dar asta, de bună seamă, cîndva, într-un viitor binecuvîntat și încă nedefinit. Uite însă că viitorul mi s-a repezit brusc în întîmpinare și... m-a surprins. Cunoșteam femeile, nu mă mai pierdeam demult în fața lor, dar pentru mine Maia nu era pur și simplu o femeie, dorințele fățișe și gîndurile impudice erau incompatibile cu ea, mi le alungasem pînă atunci din minte, mă rușinam de ele, mă temeam să o prihănesc fie chiar și cu un gînd întîmplător. Și iată acum, o cu totul altă Maia...

Mi-am amintit că fereastra rămăsese cu storul netras. „Nici chiar luna..." M-am repezit iar într-acolo, am tras storul. Apoi am întors capul.

Iat-o în mijlocul camerei, pierzîndu-se în halatul meu de baie, cutele grele căzîndu-i pînă la podea. Îi vedeam

expresia pierită, ochii negri, imenşi, lipsiţi de strălucire, aţintiţi spre mine, revărsau groază. Nu mă puteam clinti, picioarele îmi erau ca de plumb, gîtlejul mi se uscase. Numai inima îmi bătea nebuneşte în capul pieptului.

Ea mişcă uşor dintr-un umăr — un gest stîngaci, o chemare neajutorată — şi halatul greu căzu, dînd-o la iveală : subţire, albă, orbitoare ca un sclipăt de fulger. Ochii, plini şi acum de groază, i se stinseră sub pleoape, obrazul i se aplecă încet, pe fruntea curată, netedă, îi căzu o şuviţă de păr. Ochii i se stinseseră, puterea lor de încătuşare dispăruse, iar eu, revenindu-mi, am făcut spre ea un pas timid, gata să mă opresc, să încremenesc la o simplă fluturare a genelor ei. Ea stătea stingherită, în aşteptare, părea lipsită de apărare dar gata să se înfrîngă pe ea însăşi, hotărîtă pentru gestul ancestral : iată-mă-s, asta sînt, priveşte ! Umerii ascuţiţi, fragili, nervoşi, mîinile subţiri, şi coapsele suple, prelungi, sînii nedumeriţi. Asta sînt ! Simplă şi pură, mă încredinţez ţie. Cu inima bătîndu-mi ca şi pînă atunci, am mai făcut un pas şi, lăsîndu-mă în genunchi, am inspirat mireasma proaspătă ca de lapte a pieliţei sale, am simţit cu obrazul căldura trupului ei. A tresărit cînd m-am atins de ea, pe urmă a împietrit din nou.

Ochii ei mă priveau de la înălţime...

10

MAIA ADORMISE şi chipul îi era copilăreşte supărat, poate capricios, însă deloc tragic. Umbre insinuante îi căzeau pe obraz de la genele lăsate, iar sub clavicula subţire i se vedea o aluniţă pe care n-o cunoşteam. Dar şi ea întreagă, cu părul ei des şi scurt, răvăşit, cu un pumn vîrît sub obrazul împins în afară, cu un nedefinit răsfăţ pe buze e nouă pentru mine şi cutremurător de dragă : aproape că-mi venea să plîng privind-o.

Dincolo de fereastră începuseră să-şi facă de cap vrăbiile, glasurile lor năvalnice puteau fi luate drept o sonoră răpăială de ploaie dacă prin storul tras neglijent

nu s-ar fi prelins o lumină trandafirie limpede, îmbietoare, așa cum se poate ivi ea doar în niște dimineți limpezi.

Încet, cu băgare de seamă, ținîndu-mi răsuflarea, fără să-mi desprind privirea de genele ei ce păstrau sub ele ușoare umbre albăstrii, m-am strecurat afară din plapumă, m-am ridicat ușor în picioare, simțind cum mă copleșește energia, aș fi vrut să fac ceva, să mă mișc, să rememorez totul, să-mi dau seama mai bine de fericirea ce mi s-a împlinit, să trăiesc din plin.

Am ridicat halatul lăsat de ea să cadă, mi l-am pus pe umeri și, deschizînd cu grijă ușa spre balcon, am aruncat din nou o privire spre Maia, spre părul ei împrăștiat peste pernă, pumnul vîrît sub obraz, genele coborîte, și am pășit afară.

Soarele încă nu se ivise, tot cerul luase foc, înălțat deasupra orașului, ardea fără incandescență, cu un licăr răcoros, împrospătător. Un incendiu universal de necuprins, unde nu există flăcări, nici lumini și nici umbre, însuși aerul parcă a dobîndit luminiscență, îți pătrunde în fiecare por : inspiră-l și te vei lumina tu însuți

Sub oceanul de lumină, în adîncul lui, se întindea orașul — cunoscut, presărat de acoperișuri. Cunoscut, dar acum transfigurat : proaspăt spălat, cu funinginea traiului cotidian înlăturată, arătînd atît de sărbătoresc, încît nu-ți venea să crezi că ar mai putea să existe într-însul oameni obișnuiți, din cei care se zbuciumă în deșert de dragul unei îmbucături mai grase, care sînt în stare să se crispeze de invidie, să nutrească ură, să-i mintă pe alții și să se mintă pe ei înșiși, să se îmbete pînă la demență, să rostească fără sens vorbe murdare ; oameni din aceia pe care nu-i îngrijorează nici propriile lor murdărie trupească, nici rîurile poluate, nici aerul contaminat, nici zgomotul crescînd care generează neurastenici. Acoperișurile spălate aveau un aspect sărbătoresc, chiar întrucîtva țipător, semănînd cu un strat de pietriș pestriț pe care zace oceanul de lumină. Orașul, pustiu acum, părea că așteaptă noi locuitori, din aceia care nu suportă nici un fel de murdărie, și dorințele

cărora sînt tot atît de radioase ca și această dimineață ce se mistuie cu blîndețe.

Și m-a cutremurat un gînd simplu : ziua ce începe astăzi va fi cu totul diferită de cele rămase în urmă. Acolo a rămas tot ce e obișnuit, banal, pe cînd aici e începutul începuturilor !

În spatele meu, doar la cîțiva pași depărtare, dormea Maia. Toată viața venisem spre ea !

Femeia unică... Oamenii au aplatizat și acest epitet. Nu sînt eu primul și nici eu ultimul care am nevoie de el. Femeia unică... S-a mai folosit, dar altul n-ai la îndemînă.

Toată viața mea de pînă acum am venit spre tine, toată viața mea de aici încolo mi-o voi petrece alături de tine ! Și voi începe să mă supraveghez în permanență...

Fără tine ar fi hălăduit printre oameni un om, probabil nu chiar atît de rău, dar care și-ar fi iertat multe. Viața din viitor îi va fi luminată de tine — nu, n-am să te dezamăgesc, voi fi demn de tine, Maia !

Voi fi ! Și asta ți-o vor confirma-o cei din preajma noastră. Tu mă vei face fericit pe mine, iar eu pe ei. Am să mă dăruiesc lor fără rezerve, din răsputeri, toată viața, zi după zi. Jur, Maia, că așa voi face !...

Dar oamenii pot să nici nu înțeleagă că începutul l-ai făcut, că el de la tine pornește. Ei nu vor ști să-ți înalțe pentru asta o rugăciune de recunoștință.

Așa că am să-ți doresc eu Maia, în numele lor, ani mulți !

Fie ca întotdeauna lumina ta să vină asupră-mi !
Să nu piară niciodată înrîurirea ta asupra mea !
Veșnic să-ți fie spiritul luminos !
Și prin generațiile ce ne vor urma să dăinuie mereu viu !

Unica între oameni —
De viață dătătoare !

Mă înconjura un ocean de lumină. Jos se odihnea, curat, sărbătoresc, orașul. Eu mă rugam. Iar zeitatea mea sta culcată la cîțiva pași de mine, cu pumnul mic vîrît sub obraz.

CAPITOLUL AL DOILEA

Dimineața

1

LA ȘCOALĂ am avut mulți profesori, ei m-au învățat binomul lui Newton, sistemul periodic al lui Mendeleev, selecția naturală a lui Darwin. Dar, din păcate, despre nici unul dintre profesorii mei nu pot să spun că m-ar fi orientat, că mi-ar fi determinat soarta, că ar fi fost creatorul inițial al viitorului meu — într-un cuvînt, Mentorul cu literă mare! Adevăratul Mentor întotdeauna este un contestatar, el întoarce pe dos lumea ta obișnuită, te determină să vezi complexitatea faptelor simple, pe cele complicate le reduce la o cuprinzătoare simplitate și tot ce-i negru devine după el alb.

Numai la institut am dat de un om căruia îndrăznesc să-i atribui acest înalt nume.

„El ne-a creat pe noi, el ne-a încins vîlvoarea!" Nu eram chiar așa de mulți: din întregul an, numai doi am devenit aspiranții săi — Vitka Skornikov, prietenul meu, și cu mine. Pe Vitka Skornikov numai că nu l-a blestemat... pentru exagerata lui neîncredere în sine.

Boris Evghenievici Lobanov, de mulți ani șeful catedrei de chimie aplicată din institutul nostru, făcuse la vremea sa niște descoperiri care au permis să se schimbe tehnologia obținerii îngrășămintelor pe bază de azot. Și chiar în prezent, în literatura de specialitate, printre alte nume demne de stimă, se citează consecvent și numele său. Victor fusese captivat de exemplul lui Boris Evghenievici: voia să obțină și el aceleași îngrășăminte, dar printr-un procedeu mai ieftin, adică din cea mai ieftină materie primă — aerul! Ar fi părut ceva pe deplin lăudabil — credinciosul discipol pășea pe urmele Mentorului său. Dar Mentorul ajunsese să nu mai fie el însuși mulțumit de ce obținuse.

De la o vreme Lobanov începuse să citeze în permanență cuvintele lui Engels : „Să nu fim totuși prea încîntați de victoriile noastre asupra naturii. Pentru fiecare asemenea victorie, ea se răzbună pe noi.“ În S.U.A., din anul 1949 pînă în 1968 producția de boabe pe cap de locuitor a crescut cu șase procente — doar cu șase procente în nouăsprezece ani ! — iar utilizarea îngrășămintelor cu... 648 de procente. Rezultă că îngrășămintele chimice „sînt asemenea narcoticelor : cu cît sînt utilizate mai mult, cu atît sînt necesare în doze și mai mari“. Numai un orb poate să nu vadă că unor victorii mărunte le va urma o răzbunare de proporții !

Boris Evghenievici Lobanov încerca să-l convingă de acest lucru pe discipolul său, Viktor Skornikov, dar el rămăsese credincios vechiului profesor Lobanov, care dăruise țării mii de tone de îngrășăminte și, o dată cu ele, mii de tone de pîine... În cele din urmă, profitînd de o ocazie, Viktor s-a transferat într-un alt oraș, susținîndu-și cu succes teza de candidat la un alt institut.

Boris Evghenievici vorbea despre el cu amărăciune :

— Nu s-a dezbărat de firea maimuței : poate să imite cu măiestrie pe alții, dar, din păcate, nu-i în stare să găsească ceva al său.

Pe buzele lui Boris Evghenievici, un om în general delicat, aceste cuvinte sunau aproape ca un blestem.

Cîndva, în veacurile trecute, se născuse o convingere : învingătorii nu sînt judecați ! În veacul nostru paradoxal însă, au apărut învingători care-și condamnă cu vehemență propriile victorii. Cei care au contribuit, de exemplu, la descoperirea reacției în lanț au început să vorbească mai devreme, mai tare și mai alarmați decît alții despre îngrozitoarea primejdie radioactivă. Savanți ca Leo Szilard și Robert Oppenheimer există și în alte științe, chiar dacă nu sînt atît de cunoscuți lumii, dar avertismentele lor, deși mai puțin zgomotoase, nu sînt mai puțin întemeiate.

Doctorul în chimie Lobanov era dintre aceștia — își condamna tot el victoriile, considera că ele reprezintă un pericol pentru viitorime.

Se pare că o asemenea autocondamnare nu trece nepedepsită pentru un savant. Robert Oppenheimer, de pildă, n-a mai făcut nimic în domeniul fizicii nucleare, ci a început să se ocupe de sanscrită. Și Boris Evghenievici a continuat, ce-i drept, să predea studenților chimia și să urmărească de la distanță cercetările noastre, dar nu mai trecea prin laborator, nu mai scria demult nici articole științifice, ci numai de popularizare a științei — despre biosferă, ecosferă sau despre echilibrul global. A devenit membru activ al diferitelor societăți, comitete, comisii de protecție a mediului împotriva poluării. Se agita, ținea conferințe, compunea dări de seamă, bătea la ușile unor personalități importante. Se considera, ca și mai înainte, conducătorul meu științific, dar cu mai multă plăcere discuta cu mine despre pierderile și daunele provocate de coexistența umană decît despre bacteriile ce fixează azotul, bacterii care deveniseră obiectul cercetărilor mele.

Nu, Boris Evghenievici nu putea să-mi reproșeze vreo „maimuțăreală", ca lui Viktor Skornikov. Mentorul meu era un chimist „pur", pe cînd eu, discipolul său, devenisem biochimist și înclinația în această direcție mi se formase încă din anii de studenție.

Confesiunile și știința sînt, de obicei, lucruri incompatibile, dar nu pot trece pe lîngă ceea ce mi-a umplut și-mi umple existența, așa încît trebuie să povestesc și cu ce anume mă ocup.

Noi înșine, precum și tot ce este viu în jurul nostru, sîntem constituiți, în fond, din compuși ai azotului. Azotul este viața noastră, hrana noastră, avem mereu nevoie de azot. Ba ne și scăldăm în el, într-un enorm ocean de azot, care este atmosfera noastră. Dar numai ne scăldăm. Fiecare din noi poate muri în acest ocean, din lipsă de azot. Azotul care ne este atît de necesar, îl primim din pămînt pe o cale complexă — prin plante, prin carnea animalelor. Atomii de azot din aer sînt sudați într-o moleculă care nu reacționează cu nimic și e neînchipuit de rezistentă. Pentru a o descompune e necesară o tem-

peratură aproape mai mare decît cea a Soarelui. Nu stă în puterea omului să spargă o asemenea alună.

Și totuși, ca printr-o minune, plantele reușesc să o „rontăie", adică se hrănesc cu azotul din aer, însă și pentru ele hrana aceasta nu numai că e grea, dar nici nu le satură îndeajuns. Și atunci le vin în ajutor bacteriile. Există niște plante norocoase, ce găzduiesc, chiar pe rădăcinile lor, nenumărate colonii de asemenea microspecialiști în procurarea azotului din aer. Sînt vestitele bacterii de nodozități. Dacă ele s-ar fi putut instala și pe rădăcinile de grîu sau de secară, omenirea ar fi fost fericită, la rîndul ei, căci cu fiecare recoltă, în loc să fie secătuite, solurile ar deveni și mai mănoase.

Există totuși niște bacterii care trăiesc în sol de capul lor, nu sînt legate, adică, de nici un fel de plante, dar sînt capabile să extragă și ele azotul din aer. Aceste bacterii au fost descoperite încă la sfîrșitul secolului trecut, fapt care a declanșat pe atunci o adevărată euforie : va fi suficient să le înmulțim, să le introducem în sol, pentru ca podzolurile sterpe, ba chiar și nisipul și argilele continentale să înceapă a produce din belșug. Dar vai, aceste azotobacterii s-au dovedit a fi capricioase și debile, avînd nevoie ele însele, chiar mai mult decît plantele, de soluri prielnice.

Și iată că, ajuns prin anul patru al facultății, m-a captivat această problemă și m-am întrebat : ce-ar fi să-mi consacru viața studiului acestor azotobacterii ?! Doar ele nu sînt asemenea oamenilor și animalelor, la ele generațiile se succed în decurs de cîteva ore, iar nu timp de decenii sau secole. Așa încît și abaterile genetice trebuie să se petreacă la ele destul de des — copiii să nu fie, adică, identici cu propriii lor părinți ! Pot apărea unele mai firave, lipsite de viabilitate, după cum și unele mai rezistente, suportînd condițiile cele mai nefavorabile. Și mi s-a părut că ar fi suficient să mă ocup cu hărnicie și răbdare de cultivarea azotobacteriilor, punîndu-le în medii din ce în ce mai nefavorabile, pentru ca în mîinile mele să ajungă mai curînd sau mai tîrziu, un

mutant, o superazotobacterie ! Ea va fi una extrem de rezistentă și nepretențioasă, și-atunci o vei putea introduce în podzoluri, în nisipuri, în argilă, transformîndu-le pe toate acestea în tot atîtea soluri mănoase !

Visurile mele naive mi le-am curmat chiar eu, căci am ajuns într-un tîrziu la simpla și descurajanta idee că azotobacteriile există de multe milioane de ani, natura le-a pus, cu siguranță, în condiții diverse, și dacă pînă acum nu există acea fantastică azotobacterie, de care am eu nevoie, înseamnă că ceva o împiedică să apară, ceva atît de imposibil de învins, încît pînă și atotputernica selecție naturală s-a lăsat păgubașă.

Recent s-a mai descoperit faptul că plantele cele norocoase despre care aminteam nu se limitează să primească ajutor de la bacterii, ci le ajută și ele pe respectivele bacterii. Astfel, la Moscova, la institutul de pe Dolgoprudnaia, un profesor pe nume Turcin a obținut din suc de plante un lichid deocamdată învăluit în mister, un fel de elixir fermecat care înzestrează bacteriile de nodozități cu o putere miraculoasă. Dar azotobacteriile se descurcă și fără sprijinul plantelor ! Cum anume ? Fabrică oare și ele un asemenea lichid ? Sau dispun de un alt factor nu mai puțin uimitor ? Într-un cuvînt, în minte mi-a licărit o idee : să descopăr acel obstacol pînă acum de netrecut, care a împiedicat natura să genereze superazotobacteriile ! Să-l descopăr și să găsesc o cale pentru ca podzolurile, nisipurile, argilele continentale să ajungă în cele din urmă tot atît de productive ca și cernoziomul.

Multora, tema mea li s-a părut fantezistă, nu însă și lui Boris Evghenievici.

— Există, într-adevăr, aici o scînteie de nebunie, zicea el, dar nu una care să întreacă măsura, ci, ca să zic așa, capabilă să accepte compromisul... Vezi dumneata, dragul meu, pentru ca ideea dumitale să fie cu adevărat de viitor ea ar trebui să înfrîngă o singură concesie conservatoare și anume, însuși cîmpul arabil ! Dumneata ai hotărît să-l fertilizezi, dar să-l lași totuși ca atare pentru generațiile care vor veni, pe cînd el, oh, e un dar foarte

costisitor. Mai curînd sau mai tîrziu populația va crește în așa măsură, încît va trebui să fie arat tot pămîntul ce nu poartă pe el construcții, altfel oamenilor nu le va mai ajunge hrana. Cîmpurile arabile vor înghiți toate pădurile și, drept urmare vor seca rîurile, apa va deveni deficitară, iar deșertul, un fenomen frecvent. E salvatoare deci, dacă am privi-o din acest punct de vedere, ideea dumitale ?... Judecă singur...

Avea un craniu voluminos, chel, tîmple înfundate, un chip cam aspru, de ascet, cu nasul drept, hotărît și ochi șoväielnici, albaștri, distrați ; un trup ușor, uscățiv, de fost sportiv : odinioară, tare demult, Boris Evghenievici cucerea trofee la schi. Era mai în vîrstă decît tatăl meu cam cu zece ani, dar nici unul din tinerii oameni de știință din institutul nostru nu putea să se compare cu el în privința neîmpăcării față de tot ceea ce e îndeobște acceptat, înrădăcinat. Ia te uită, ce idee la el — să hrănească lumea fără să are pămîntul !

Am încercat să-l zgîndăresc și l-am întrebat spăsit :

— Dar cum vă imaginați dumneavoastră o idee cu adevărat salvatoare ?

El a rîs și mi-a răspuns depărtîndu-și a neputință mîinile :

— Nu știu.

De altfel, îmi dădeam și eu seama că vorbele sale nu aveau o legătură directă cu știința noastră, pur și simplu i se ivise un nou prilej de a-și exprima opiniile cu privire la dificila soartă a neamului omenesc, ce nu-i prea dădea pace în ultimii ani. Iar o dată prilejul apărut, Boris Evghenievici nu mai putea fi oprit cu una, cu două.

— Acum se consideră drept cel mai de preț lucru să se descopere ceva nou, necunoscut de nimeni, cînd de fapt, e mult mai important pentru noi să înțelegem ceea ce e simplu, evident. Are loc — toți văd asta — o explozie demografică, planeta se arată de pe acum neîncăpătoare, la un moment dat situația se va agrava și lumea va ajunge să se înăbușe în înghesuiala generală. S-ar părea că nimic nu-i mai simplu decît să se convină, pînă nu-i prea tîrziu, asupra reglării natalității. Dar uite că nu sîntem capabili s-o facem. Îți amintești,

la Gogol, faimosul conflict al lui Ivan Ivanovici cu Ivan Nikiforovici. Cei doi sînt niște proști și niște inculți, de la ei n-ai ce scoate. Da uite, eu îi urmăresc de mulți ani pe unii dintre cei ce mă înconjură : oameni cu studii superioare, mulți dintre ei, nimic de zis, cu adevărat inteligenți. Și totuși, în comparație cu ei, Ivan Ivanovici și cu Ivan Nikiforovici sînt încă niște oameni suportabili...

Îmi era bine cunoscut subiectul la care se referea Boris Evghenievici. Știam că profesorul Piskariov îl urăște de multă vreme pe profesorul Zenevici. Cîndva, demult, încă înainte de apariția mea la institut, Zenevici ironizase o teorie a lui Piskariov privind modificarea pe bază calorică a unor specii de plante : „De gustul ei nu garantez, dar fierbinte are să v-o servească". Piskariov însuși renunțase demult la această teorie, profesorii se salutau politicos cînd se întîlneau, își zîmbeau reciproc, totuși... vechea istorie a familiilor Montague și Capulet se repeta în zilele noastre. Tinerii studenți abia descinși în institut, începeau să se întrebe căruia dintre cele două clanuri să i se alăture. Pe coridoare, la seminarii, la adunări, la consilii științifice între adepții lui Piskariov și cei ai lui Zenevici aveau loc ciocniri mărunte și mari bătălii, împunsături ușoare și lovituri grele, „da"-ul unora devenind pe dată „nu" pentru ceilalți. Slavă domnului, Boris Evghenievici era o figură prea importantă pentru aceste lupte intestine, față de el cei în cauză puteau fi doar slugarnici, dar să-l atragă de partea lor n-au încercat niciodată. Protejat de spatele vînjos al șefului meu, eram și eu liniștit, lucram fără să fiu stînjenit de cineva.

— Nu s-a găsit încă procedeul prin care să se ajungă la compatibilitatea indivizilor de teapa lui Ivan Ivanovici cu cei din familia lui Ivan Nikiforovici. Iar la scara întregii omeniri nici vorbă nu poate fi de vreo conciliere. „E trist de trăit pe lumea asta, domnilor !" Oh, nu, nouă nu ne mai arde acum de tristețe...

Toate acestea nu erau decît niște „Jomini și Jomini" [1], adică discuții pe teme superflue, pe cînd cineva trebuia

[1] Parafrazare a versurilor lui Denis Davîdov „Cîntecul unui bătrîn husar" : „Jomini și Jomini, dar de votcă nici o vorbă". Jomini — general francez, trecut cu serviciul în armata rusă (n. aut.).

să facă și știință, o știință, care să asigure „Pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi".

Ajunsesem deci să duc laboratorul în spinare, contam din ce în ce mai puțin pe ajutorul Mentorului meu și alergam mereu să mă plîng de el, la Zulfia Kozlova, unicul meu prieten și confident, Vitka Skornikov transferîndu-se demult tocmai la Novosibirsk.

2

ZULFIA avea o frunte înaltă, ușor turtită la tîmple, culoarea mată a feței, ochii mîngîioși, catifelați, iar în părul negru, adunat într-un smoc la spate, se întrezăreau fire cărunte. Întotdeauna ședea în aceeași poziție, cu un picior răsucit sub ea și sprijinindu-se de pernele aflate pe divan.

— Lumea asta nu poate trăi fără oameni drepți, dar nu devine și ea mai dreaptă... Glasul îi era lenevos și molcomitor, totuși putea rosti cu el adevăruri crude, și reproșuri sarcastice. Lobanov a încetat, știi bine, să mai fie om de știință, nu pentru că și-a pierdut suflul. Dimpotrivă, bătrînul a dobîndit parcă un plus de vigoare, iar o dată cu ea, și semeția : sînt puternic, înțelept, totul îmi este pe măsură, chiar și niște fapte eroice puse în slujba dreptății. Să storci din bacterii o fărîmă de folos, asta a ajuns pentru el o treabă neserioasă. Trebuie să iei taurul de coarne, să reconstruiești lumea, cu mai puțin el nici că se mulțumește. O nerozie extrem de răspîndită printre persoanele lipsite de astîmpăr și foarte inteligente.

— O nerozie a unor persoane inteligente ?...

— Dar tu socoți că această simpatică însușire e proprie numai proștilor ? Ce naivitate ! Neroziile absolute le săvîrșesc deseori, dragul meu, tocmai persoanele inteligente și asta numai pentru că ele se interesează de mai multe lucruri și totodată forează mai adînc. Un prost superficial nici nu-i capabil, în general, să dea naștere unei nerozii originale, el nu face decît să repete neroziile altora, demult cunoscute și, ca atare, mai puțin primejdioase. Ia-l,

de exemplu, pe Jean-Jaques Rousseau : prost, ce-i drept, nu poți să-i zici, dar a slobozit atîtea nerozii, încît de două secole încoace lumea tot își face de lucru cu ele și ele tot rezistă.

— Consideri că dorința de a reconstrui lumea e o prostie ?

— Nu cumva tu consideri altfel ?

— Dar oamenii numai cu asta se și îndeletnicesc : îndreaptă și reconstruiesc lumea care le este accesibilă.

În ochii ei mîngîioși licărește o îngăduitoare ironie.

— Gata, băiețaș, gata, nu repeta erorile altora. A construi un baraj, a întoarce cursul unui rîu încă nu înseamnă a schimba fața lumii.

— Și totuși de pe urma unui dig, de pe urma cursului întors al unui rîu fața ei se schimbă.

— Exact la fel ca și de pe urma unor capre, care rod tufișurile de pe o insulă, făcînd astfel ca ploile și vîntul să erodeze solul, și să nu mai rămînă acolo decît stîncile sterpe. În esență, omul procedează ca și caprele, toată diferența e în proporții.

Zulfia, dezmierdîndu-mă cu privirea, tăcea în așteptare. Ea știa nu numai ce am să obiectez, dar avea și răspunsul dinainte pregătit.

— Tu ai vrea să ordoni rațiunii, îi ziceam cu parapon, vezi doamne, aici poți cuteza, dar dincoace să nu-ndrăznești. Cine crezi că va stabili granița dintre ceea ce e permis și ceea ce nu e permis ?

— Păi însăși rațiunea, scumpule. Căci tot rațiunea ne-a dezvăluit enormitatea universului, nenumăratele galaxii împrăștiate în spațiu, ba chiar și pe noi printre ele, adică ceva, o planetă inimaginabil de mică ce se încălzește de la o stea, jalnică și aceasta. Dacă ești într-adevăr rațional, atunci ia gîndește-te : cam ce am putea face noi, ăștia... cu universul ? Să-i dirijăm dezvoltarea după voia noastră ? Ha, ha ! Fii și tu de acord că-i o prostie... Și-acum drept recompensă pentru drăgălașa ta credulitate, am să te tratez cu un ceai. Șezi și așteaptă, să nu te clintești cumva. Uite colo și pe Bosch al tău...

Îi plăcea să întrerupă o discuție chiar la punctul ei de incandescență, dar numai atunci cînd, după propria-i socotință, adversarul era strîns cu ușa : cîtă vreme nu

și-a recunoscut înfrîngerea, să se mai frămînte de unul singur, să-și simtă nimicnicia, să se pătrundă de marea ei generozitate. Ceaiul apărea și el la fiecare întîlnire a noastră, dar întotdeauna în alt moment, de fiecare dată el constituind o pauză ce-i marca victoria.

Cîndva am dat întîmplător printre cărțile ei peste o monografie — ediție de lux în culori — Hieronimus Bosch. Și de fiecare dată, cînd în discuțiile noastre intervenea un minut de răgaz, mă pomeneam examinînd din nou, cu o curiozitate bizară, aproape morbidă, coșmarurile subtile ale acestui pictor medieval. Personaje cu capetele ca ridichile călărind ulcioare răsturnate, vrăjitoare cu chipuri verzi și cozi acoperite de solzi, urechi omenești, retezate, care împresurau cuțitul punitiv, înduioșarea alături de agonie, castitatea îmbrățișată cu viciul, desfătare și greață, himere dintre cele mai scîrboase și chipuri de oameni mai dezgustătoare decît himerele. Sub înrîurirea acestei nebunii neînfrînate, a haosului dezlănțuit pînă la hidoșenia unor pasiuni isterice, mă simțeam și eu luînd-o anapoda : încercam dezgust și totodată mă delectam, îmi dădeam seama că mă aflu în fața delirului unui geniu scrîntit, și tousi căutam aici o anumită logică, mă străduiam să privesc totul cu un ochi ironic și totodată mă treceau fiori. Dedublarea aceasta nesănătoasă îmi era nesuferită, dar îmi producea și satisfacție, aproape ca cea pe care ți-o oferă sentimentul de răzbunare, atît că nu puteam înțelege : răzbunare împotriva cui ?... Cît despre Zulfia, aceasta nu vedea nimic ciudat în interesul meu pentru Bosch : îmi aducea monografia fără nici un gînd ascuns — poftim, desfată-te în clipele de răgaz.

Pe cît de întortocheate și complexe îi erau raționamentele, pe atît de simplu accepta ea relațiile noastre : nu se aflau la mijloc nici un fel de convenții, revendicări, cerințe sau promisiuni. Viața lipsită de astîmpăr o învățase, pe cît se vede, să dispună de o înțelepciune îngăduitoare : prețuiește orice prietenie, dacă ea te salvează de singurătate. Atît în institut, cît și în întreg orașul, Zulfia n-avea alți prieteni în afară de mine.

Și totuși legătura noastră nu s-a dovedit a fi trainică — a curmat-o brusc apariția Maiei. Îndată după

peregrinările mele din preajma lacului Cermuhovskoe împreună cu cele trei studente transferate de la culesul cartofilor, chiar înainte de a o fi reîntîlnit pe Maia în oraș, am simțit deodată în mine o asemenea poftă de viață, încît discuțiile cu iz fatalist ale Zulfiei privind destinele omenirii au început să mi se pară pur și simplu ridicole. Cu un picior îndoit sub tine, cu zîmbetul pe buze, la o ceașcă de ceai, tura-vura despre grozăveniile judecății de apoi — mare scofală !

Zulfia nu mi-a arătat că suferă, n-a căutat prilej de explicații, s-a dat singură la o parte. Prietenia noastră însă fusese singurul lucru care-i mai atenua singurătatea. Știam că nici nu se prea împacă cu situația sa neclară la institut...

Așa se face că nu m-am mirat cîtuși de puțin cînd am aflat că are de gînd să plece din orașul nostru.

M-a oprit într-o zi pe coridor. Avea bărbia înfundată în guler, o căciuliță de blană trasă mult pe frunte, chipul supt, tulbure, un mic tremur în colțul buzelor strînse, privirea avidă, cercetătoare.

— Ai treburi urgente ? mă întrebă ferindu-și privirea.

Eram așteptat la secția cadre, unde trebuia să fac formele pentru înființarea unui post nou, la laborator, post obținut cu multă dificultate de Lobanov, dar înțelegeam că nu era cazul să mă folosesc de acest pretext.

— Nu, nu am.

Scoase din mapă o carte mare cu supracopertă lucioasă, multicoloră.

— Uite... Ca amintire.

Hieronimus Bosch.

— Îți plăcea mult pictorul ăsta...

— Da, am mințit-o. Îți mulțumesc. Și tu ?

— Taxiul mă așteaptă la intrare.

Ochii ei catifelați, mohorîți.

— Totul se repetă, Pavel, totul se repetă : nimeni nu va plînge aici după mine, și nimeni nu mă va întîmpina dincolo cu prea multă bucurie.

Privirea nu-i mai fu catifelată, ochii prinseră a-i sclipi năpădiți de lacrimi.

Mergeam cu taxiul, cufundați amîndoi în gînduri. Îi vedeam profilul avîntat, o sprînceană înălțată a încordare, zbaterea ce nu se calmase în colțul gurii strînse.

— Niciodată n-am luptat pentru mine însămi. Oare de ce ? mă întrebă ea deodată.

Nu mie îmi revenea să răspund la această întrebare.

— Se pare că apariția mea pe lume n-a fost programată, pentru că peste tot sînt de prisos. Iar celor de prisos nu numai că le e imposibil să lupte pentru ei înșiși, ci și mai rău : nu se cade s-o facă !

Sprînceana îi rămînea înălțată, sub genele rigide licărea un sclipăt suspect, zbaterea din colțul gurii se tot accentua.

3

AM URCAT-O în tren și, pentru ultima oară i-am văzut chipul prin geamul tulbure al vagonului — un chip trist și înstrăinat. Trenul se urni și ea se depărtă parcă plutind, purtîndu-și spre alte zări incapacitatea de a-și rîndui viața.

Doamne ! Cît de firavé sînt legăturile care ne mențin unii lîngă alții !

Zulfia, care plecase fără a fi regretată, nu era asta o pierdere ?

Pe Maia avusesem norocul s-o găsesc după îndelungi căutări. Dar firul ce ne lega era încă și mai subțire decît cel dintre mine și Zulfia. Deocamdată nu ne întîlneam decît pe furiș, nu îndrăzneam încă să-i fac nici o mărturisire, iar clipa în care, aflîndu-ne amîndoi în sala întunecoasă a cinematografului „Raduga", îmi așezasem mîna peste a ei, se afla pe atunci undeva în viitor. E drept, am găsit-o pe Maia, dar dacă și ea va găsi fără veste pe un altul, va rupe legătura dintre noi și eu voi rămîne iar de unul singur. N-ar fi fost mai bine s-o opresc aici pe Zulfia ?... A plecat fără a fi regretată.

Niciodată n-o trădasem pe Maia, nici măcar în gînd. Doar aici pentru prima și ultima oară.

Era o seară geroasă, stratul subțire de zăpadă proaspătă îmi scîrțîia sub tălpi. Am cotit brusc spre restaurantul gării.

Fum de țigară plutind în straturi prin aerul încins, vuiet surd de glasuri omenești, zăngănit de farfurii, mirosul de nestîrpit al ciorbei de varză acră. Femei cu pieptănături zburlite sau coafuri monumentale, bărbați cu tunsori linse, sau cu țeste pleșuve, trandafirii, fulare colorate de mohair și haine mototolite în atîtea deplasări „pe teren", epoleții aurii ai ofițerilor și rochii de stambă învăluind forme planturoase. Foială, capete aplecate peste farfurii, glasuri pe jumătate amețite, ba chiar și răcnete :

— Ospătar !... Ospătar !...

Ospătărițele, înfierbîntate, cu coronițele lor de dantelă alunecate pe-o parte, parcă plutesc prin mulțimea agitată.

Fiecare restaurant de gară e un mic Babilon, un amestec de popoare, străine între ele și care nici nu încearcă măcar să se înțeleagă. Pentru un solitar e o fericire de neinvidiat să ajungă în acest Babilon.

Doi bărbați cu chipuri încinse și două femei moleșite s-au ridicat să plece, lăsînd în urma lor o masă devastată. Am ocupat în grabă un scaun încălzit de un fund străin.

Zulfia acum e departe : o nomadă a secolului douăzeci. Astăzi, cei însetați de liniște se agită nevoie mare, iar înțelepții înțeleg mai puțin decît proștii.

Ședeam, căzut pe gînduri, la masa nestrînsă. Și chiar atunci el s-a apropiat de mine. Venit din mulțime, din zgomotul acela infernal, a pătruns fără menajamente în singurătatea mea.

— E liber ? atinse el politicos spătarul unui scaun.

Am dat afirmativ din cap, el s-a așezat cu multă dezinvoltură, și-a pus mîinile roșii pe masă, m-a fixat cercetător, dar cu bunăvoință. Slab, deșirat, din gulerul unui pulover lăbărțat îi ieșea, ca un mestecău dintr-o oală, gîtul subțire, cu mărul lui Adam ieșit în afară. Chipul îi era îngust, uscățiv, tăietura gurii ascetică, de bătrîn, nasul mic, fin, sumețit copilărește. A și izbutit să-și piardă indiciile vîrstei — să aibă numai douăzeci sau a și împlinit treizeci ? — dar, evident, era un om tre-

cut prin multe. Purta îmbrăcăminte sărăcăcioasă — o hăinuță ponosită peste pulover — se vedea că nu prea izbutește în viață, dar se purta liber și cu nepăsare. Poate că nepăsarea asta era jucată, poate că omul făcea parte dintre împătimiții timpurii, gata să devină prietenul oricui de dragul unui păhărel de votcă ?

Mă întrebă cu simpatie :

— Nou venit și dumneavoastră ?

— Nu, localnic.

— Eu tocmai am coborît din tren. Vin de la Minsk.

Simțeam acum nevoia unui interlocutor și nu există nimeni mai bun la suflet decît omul dornic să bea un păhărel. Poți să n-ai nici o îndoială că el va fi extrem de atent și receptiv la fiecare oftat al tău. Alături de asemenea oameni ți se înfiripă foarte repede în suflet dragostea de aproapele, sentiment care, chiar dacă e efemer, este în schimb deosebit de intens.

— Doriți să beți cu mine ceva ?

Omul scutură din pletele lui neîngrijite.

— Nu obișnuiesc.

Ia te uită ! Fără să vreau m-am rușinat de suspiciunile pripite.

— Știți, rosti el cu tonul unui obișnuit al localului, aici nu se servește votcă, numai coniac scump.

— N-are a face. Suport. Deci mă refuzați ?

— În locul unui coniac scump, comandați-mi mai bine o farfurie cu ciorbă ieftină de varză. Sînt flămînd, spuse el fără sfială sau slugărnicie, uitîndu-mi-se în ochi cu o privire deschisă, luminoasă.

În schimb m-am tulburat eu, declarîndu-mă îndată de acord :

— Da, da, comandați ce doriți. Înțeleg, fiecare din noi poate să ajungă într-o situație dificilă.

Zîmbi.

— Asta-i starea mea obișnuită — să n-am bani nici măcar pentru o farfurie de ciorbă.

Îmi plăcea din ce în ce mai mult, așa încît, sinceritate pentru sinceritate, l-am întrebat :

— E o mărturisire ciudată, cine sînteți, mă rog ?

— Oare a nu avea bani este un lucru chiar atît de ciudat ?

— Pentru a plăti o ciorbă, cred că da. Acum fiecare cîștigă îndeajuns pentru ca să-și permită atîta lucru.

— Numai că eu nu muncesc.

— Dar atunci cu ce vă ocupați ?

— Călătoresc. Privesc în jurul meu.

— Avînd în felul acesta un anumit scop ?

— Nu.

— Bine, dar pentru a călători e nevoie de bani.

— Fac rost.

— De la cine ?

— De la cunoștințe întîmplătoare, cum ați fi dumneavoastră.

— Și lumea vă dă ? De bună voie ?

Probabil că mă uitasem la el cu o curiozitate mai mare decît era cazul. Ca atare, el mă potoli calm :

— Liniștiți-vă, nu sînt hoț și nici șantajist. De altfel, nu sînteți primul care să mă bănuiască de rele.

— Doamne ferește, nici prin gînd nu mi-a trecut să vă suspectez... Totuși, cum să înțeleg treaba cu cunoștințele întîmplătoare ?

— Dar dumneavoastră cum vă explicați că v-ați oferit acum să mă ospătați ? Doar îmi sînteți o cunoștință întîmplătoare.

— Dar dacă eu m-aș fi dovedit fenomenal de zgîrcit ?

— S-ar fi găsit un altul. Negreșit.

— Și chiar așa, negreșit ?

— Da. N-ați observat că sînt destui oameni buni pe lume ? Îi întrec la număr pe cei nereceptivi.

Cu fiecare răspuns mă dădea gata. Mi se părea că eram dator să-i cer scuze.

— Se pare că pentru neînsemnata mea pîine și sare vă scot prea fără jenă sufletul. Iertați-mă, voi căuta să nu vă mai întreb nimic.

— Întrebați-mă, nu vă sinchisiți. Nu mă jigniți cîtuși de puțin.

— Mi se pare că sînteți un om cult. Ce ați absolvit ?

— De fapt, nu am absolvit institutul economic, l-am părăsit cînd eram în anul patru.

— De ce ?

— Deoarece mi-am dat seama că acolo eram pregătit să fiu subordonat cuiva și la rîndul meu să am subordo-

nați. Nici una, nici alta nu-mi este pe plac. Am hotărît să trăiesc liber ca pasărea cerului, obligat doar față de oamenii cumsecade întîlniți.

— Și nu vă jenează, iertați-mă, rolul acesta de permanent solicitator ?

— Cîtuși de puțin. Eu solicit uneori, într-adevăr, dar niciodată nu mă milogesc. Ați fi putut să mă refuzați imediat și dumneavoastră, iar eu n-aș fi încercat nici să vă impresionez, nici să-mi repet rugămintea.

— Nu mă-ndoiesc cîtuși de puțin.

— Iar eu nu mă îndoiesc de altceva — dacă, de exemplu, aș renunța acum la prînzul dumneavoastră, v-ați simți foarte prost.

— Aveți dreptate.

— Să vă dau un alt exemplu : oamenii sînt, în general, dornici ca cei din jur să accepte binele pe care ei sînt în stare să-l ofere. Închipuiți-vă, însă că, dintr-o falsă jenă, oamenii ar înceta să se adreseze unul altuia pentru ajutor, atunci n-ar exista nici posibilitatea ca cei de care vorbeam să-și manifeste bunătatea. Devenind inutilă, această calitate s-ar ofili.

— Este o idee ciudată... Totuși nu vă pot contrazice.

— Nu știu de ce, dar tuturor li se pare ciudat acest lucru. E chiar așa de ciudat să te adresezi aproapelui : ajută-mă ? Nu e mai ciudat oare să-i smulgi, printr-o manevră iscusită, bucata de la gură ? Și cît de des procedează așa niște oameni care se consideră foarte corecți !...

N-am reușit să-i răspund. În dreptul mesei noastre se oprise o ospătăriță cu coroniță pe cap, cu privirea întrebătoare și cu un căpețel de creion proptit în carnetul deschis.

I-am comandat un prînz necunoscutului.

Se numea Goșa Ciugunov. Isprăvind cu masa, l-am întrebat.

— Și unde o să vă petreceți noaptea ?

— Aici, la gară, îmi răspunse. Dacă, bineînțeles, n-aș putea înnopta la dumneavoastră.

Fără să șovăi, m-am declarat de acord :

— Se poate. Sînt singur cuc.

Astfel a intrat pentru prima oară Goșa Ciugunov în casa mea.

Acest lucru s-a petrecut cu un an și jumătate înaintea eclipsei de lună care m-a unit cu Maia.

4

ACELEI ECLIPSE de lună i-au urmat două săptămîni în care am încercat să creez o apropiere între mine și părinții Maiei, și să-mi transform minuscula garsonieră de burlac într-un cuib familial.

De altfel, reutilarea cu pricina n-a fost nici însoțită de agitație, nici istovitoare, și nici nu m-a costat prea scump. Patul de fier, luat la vremea lui cu chirie de la administratorul căminului studențesc, a fost scos afară, în locul lui am instalat un divan spațios și verde, ca o bucățică de cîmp primăvăratic. Deasupra, la căpătîi, am înșurubat o aplică mată. Am schimbat storurile la unica mea fereastră (și, în același timp, ușă spre balcon). În bucătărie am atîrnat dulăpioare albe, iar fereastra bucătăriei am împodobit-o de asemenea cu o perdeluță în floricele pestrițe.

În fine, într-o seară, Maia a adus de acasă un covoraș, l-a întins pe podea lîngă divan, s-a retras spre ușă, a stat o vreme cu ochii plecați, pe fruntea pură scăpîndu-i o șuviță de păr, apoi a rostit mulțumită :

— Se pare că asta-i tot.

M-am uitat în jur și am rămas uimit : dintr-o dată lucrurile din cameră au devenit parcă legate invizibil unele de altele. Aplica mată de la căpătîi, de spațiul verde al divanului ; rafturile cu cărți impunătoare, serioase, de birouaș ; acesta, vechi, șubred cum era, unul din birourile acelea ordinare ce împodobesc instituțiile de categoria a doua, și-a dobîndit pe neașteptate o fizionomie cu totul personală, iar fotoliul, împins înspre el, a început să arate atît de impunător, încît părea să sugereze : eu stau aici nu numai pentru a oferi confort, eu sînt un obiect care generează idei profunde. Mă cuprinse pur și simplu sfiala. Iar centrul, care lega toate

acestea — aplica, divanul, rafturile, biroul cu fotoliul de profund cugetător — era tocmai el : covorașul pe care Maia îl întinsese adineaori pe podea. Fără acest covoraș, invizibila armonie ce domnea acum în locuința noastră parcă nici n-ar fi fost posibilă.

Iar pe perete continua să rîdă, poleit de culorile toamnei, micul scoruș al lui Grabar...

Rămăsesem locului uimit de acest calm neobișnuit pentru mine, ce se revărsase acum peste lucruri atît de cunoscute. Stăteam și mă delectam. Iată, în acest spațiu domestic se va desfășura de aci încolo viața mea. O viață, desigur, împovărată de griji, de alergătură, adesea smucită și nervoasă. Firește, din cînd în cînd vei începe să obosești din pricina ei, dar în fiecare seară vei veni aici, în această simplă armonie a aplicei, divanului, biroului cu fotoliul lui și a covorului de pe podea, și vei dobîndi forțe noi. Aici te va aștepta mereu ea, făuritoarea acestei armonii, creatoarea liniștii. Ce-ți mai trebuie ? Ai putea să-ți dorești altceva ?

Iat-o, prin urmare, cum arăta fericirea omului !

De bună seamă, Maia încerca și ea aceleași simțăminte. Mă rugă :

— Trage storurile.

Chiar așa ! Pe fereastră răzbătea spre noi lumea exterioară : orașul, la fel de zgomotos, ca toate celelalte orașe din lume, iar în cuprinsul lui oameni din cei mai diferiți, trecînd prin stări de tot felul. Vom reveni mai tîrziu la ei, vom începe să trăim prin ei, să ne bucurăm împreună cu ei și să pătimim împreună cu ei. Mai tîrziu... Acum însă ne aflam în micul nostru univers și nu doream să-l împărțim cu nimeni.

Ședeam amîndoi pe divanul cel nou și beam cafea. Pentru prima oară ca în familie. Iar eu mă gîndeam cît de multe — nesfîrșit de multe ! — seri, ca cea de acum, cînd stăm, uite așa, ochi în ochi, izolați de restul lumii, aveam în fața noastră. Mă gîndeam și mi se tăia răsuflarea : să fie oare posibil așa ceva ? Uite așa, alături de ea...

Maiei îi luceau ochii și-i tremurau buzele. Îmi luă cu delicatețe mîna.

— Pavel... E rău cînd crezi din copilărie că ești mai bun decît alții, mai neobișnuit. Iar eu cred că m-am și născut cu această idee.

— Fiecare băiețaș și fetiță, Maika, se cred buricul pămîntului... pînă mai cresc.

— La mine asta a durat cam mult... pînă în clasa a noua. Și doar nu învățam foarte bine, nici nu aveam talent la ceva ; am început să scriu versuri — m-am lăsat ; m-am apucat de desen — nu s-a ales nimic ; am făcut parte din cercul de artiști amatori — umblam pe scenă ca o împiedicată și aveam un glăscior ca vai de lume. Ce mai, nici o scînteie, cum s-ar zice, și totuși continuam să cred că sînt mai grozavă decît ceilalți, mai neobișnuită ; ba chiar eram atît de convinsă, încît toți cei din jur au început și ei să creadă. Prietenele mă invidiau fără să știe de ce anume, băieții mă tratau cu respect. Oare de ce ?...

— Pentru că ești frumoasă, Maika. Frumusețea e un dar de la Dumnezeu, un fel de talent.

— A, nu, era la noi în clasă o fată, una, Ninocika Rumiantseva, care avea niște ochi uite atîta și o coșiță pînă la genunchi. Eu eram o urîtă pe lîngă ea. Și totuși nu o invidia nimeni, numai doi flăcăi, cei mai tăcuți din clasă, Kusenkov și Funtikov, erau îndrăgostiți de ea... Abia în clasa a noua am căzut și eu pe gînduri : în curînd voi absolvi școala, ce să fac mai departe, ce meserie să-mi aleg ?... Matematica și fizica nu-mi plăceau, deci n-avea rost să ajung într-un institut tehnic. Unde să mă duc : la institutul de teatru, la conservator, la institutul de arte plastice ? Eu, cea superioară celorlalți, deosebita !... Chiar că m-am trezit atunci : am picat din nori, cum se zice.

Ochii sclipitori ai Maiei se stinseră, privirea îi deveni absentă, pe buze îi rătăcea un zîmbet dezorientat, un zîmbet de suferință.

— Institutul pedagogic era chiar aici, la doi pași și m-am înscris acolo... Mă tot montam — am să devin, vezi bine, o profesoară de literatură, dar nu ca toate celelalte: am să găsesc o modalitate proprie de a aborda materia, am să descopăr o metodă care să-mi aparțină. Îmi și închipuiam cum aveam să le vorbesc copiilor despre

Pușkin : clasa va sta amuțită, în fața mea ochii lor rotunzi.... Iar după ce voi ajunge la momentul cînd Pușkin, rănit, își ia adio de la soție și de la prieteni, și moare în casa lui de pe Moika, toți vor izbucni în plîns și eu împreună cu ei... Înduioșătoare, adică, pe toată linia. Și din nou mi-am luat-o-n cap că voi deveni un mare pedagog. Un Jan Komensky în fustă ! Da, Pavel, din nou ! Nu ți se pare caraghios ? Ei hai, zîmbește, spune că sînt o proastă și o naivă. Doar o merit.

— Și eu, Maika, visam că lumea îmi va înălța un monument.

— Un monument ? Ce fel de monument ?

— Unul de bronz, în mărime naturală, ca cel al lui Ivan Feodorov, primul nostru tipăritor, doar că n-aș fi avut barbă. Iar de așezat, îl așezam, în visurile astea, ale mele, chiar în mijlocul satului nostru : primprejur găini, capre ciugulind iarbă, muieri ducîndu-se cu gălețile la fîntînă, iar eu stau... pe piedestal.

— Dar pentru care merite să ți se ridice monument ? Asta o știai ?

— Destul de vag, Maika. Pentru niște descoperiri științifice extraordinare, desigur... Vorba ceea : din partea omenirii recunoscătoare.

Ședea acum în fața mea fără să mai zîmbească, cu chipul grav, preocupat, cumpănind parcă ceva în sinea ei. În sfîrșit își scutură pletele și mă privi :

— Bine, dar tu ești convins și astăzi că ai să faci o descoperire ?

— Se prea poate... Numai că monument nu-mi mai doresc.

— Cît despre mine, din încrederea aceea în posibilitățile mele nu mi-a mai rămas nimic... dar absolut nimic. Nici un an n-am studiat la institutul nostru, că am și înțeles : voi ajunge o simplă profesoară de limbă și literatură la o școală oarecare. „După consoanele șuierătoare și după sunetul «ț» de la sfîrșitul substantivelor se scrie «o» cînd silaba e accentuată și «e» cînd silaba e neaccentuată..." Zi de zi, an de an să vîri în capetele copiilor reguli dintr-astea, să verifici munți de caiete cu greșeli de ortografie, să memorezi plicticoase programe școlare de la care să nu care cumva să te abați, apoi, să te zbați,

vrei nu vrei, pentru procentajul notelor bune, să faci situații, să asişti la consilii pedagogice şi la consfătuiri metodice... Mă examinam pe mine însămi — nimic, pustiu, priveam înainte — nici o lumină. Şi nimeni, nimeni nu era de vină, eu însămi m-am născut aşa de absurdă — orice aş face, nu sînt bună de nimic, Pavel !... Genele i se înălțară brusc, ochii îi erau enormi, spăimoşi, întunecați. Am început să mă disprețuiesc, da, da, să mă disprețuiesc ! Ai zice că trăiesc ca oricare altă femeie, mă întîlnesc cu oameni, pălăvrăgesc, rîd şi totuşi în mine sălăşluieşte ceva, parcă un greier, şi țîrîie, şi țîrîie mereu : „Nu-i nimic aici ! E pustiu ! Loc pustiu !...“ Uneori nu mai rezist, îmi vărs paraponul pe mama, pe prietene... Mai ales mama, sărăcuța, a avut parte de asta... Noaptea plîngeam în pernă de urît, de milă pentru mine, o ființă atît de neisprăvită...

Am dat să mă mişc, să obiectez cu indignare, dar ea s-a aplecat spre mine — cu ochii larg deschişi, cu întreg trupul.

— Taci !... Ascultă-mă. M-aş fi bălăbănit aşa şi astăzi în sinea mea dacă n-ai fi fost tu. Iar tu, numai cu cîteva cuvinte... Acolo, la Bulboana Nastiei, sub zîmbetul acela al Lui... Mi-ai spus, ții minte : „s-ar fi uscat lanul vieții“... Iar eu am crezut, Paşa, am crezut ! În neverosimil, în faptul că sînt o femeie făcută să dau viață şi să împodobesc viața, o soră mai mică a femeilor care i-au inspirat pe cei ca Homer. Nu, nu voi părăsi institutul, voi deveni, probabil, profesoară, şi poate că una nu tocmai de lepădat. Voi avea şi eu, ca toată lumea, o profesie, cît despre vocație... Vocația mea, Paşa, e să fiu focosul care face să explodeze forțe nebănuite ! Da, da ! Forțe care din proza vieții să facă basm, din lut să făurească frumosul ! Cred în asta, cred ! Mie mi-a revenit fericirea să fiu pentru tine un stimulent, iar ție — să realizeze ce ți-ai visat !...

Ochii îi ardeau, obrajii îi erau cuprinşi de vîlvătăi — să-ți pierzi răsuflarea, nu alta. Şedeam năucit.

Voi fi mereu alături de ea. O veşnicie ! Să fie cu putință oare ?

Este cu putință. Nu te speria, nu ești singurul fericit pe lume.

Fie binecuvîntați cei ce s-au găsit unul pe celălalt.

Fie ca să nu piară nicicînd fericirea o dată și pentru totdeauna dobîndită !

Fie ca de această fericire să aibă parte și copiii noștri, și copiii copiilor noștri, și tot astfel mai departe, mai departe, cît va dăinui neamul omenesc pe planeta noastră ! Ba poate chiar și mai departe — în nesfîrșitele depărtări ale cosmosului, acolo unde se va avînta omenirea cea lipsită de astîmpăr, purtînd cu ea și tot ce este omenesc într-însa.

Tuturor, tuturor, tuturor ce trăiesc acum, și celor ce vor trăi în viitor le doresc să aibă parte de asemenea clipe trăite ochi în ochi !

5

ALTCÎNDVA EVENIMENTUL purta denumirea solemnă de „cununie". Astăzi, în cel mai bun caz, o poartă pe cea seacă, oficială, fără sentimente deosebite, de „căsătorie". Dar și acest cuvînt atît de oficial ni se pare prea pompos ; preferăm să utilizăm lexicul de cancelarie : „a te înregistra", de pildă. În acest domeniu, bogata și atît de colorata limbă rusă a sărăcit și s-a aplatizat într-un chip care nu poate reprezenta pentru ea decît o ofensă.

Această jignitoare nesocotire a unui moment plin de semnificații ce marchează întemeierea unei familii noi a fost sesizată pînă și de autoritățile noastre orășenești. Nu, aceste autorități nu aveau de gînd să introducă în uzul curent stilul înalt, în schimb au întreprins o serie de măsuri. Pentru început au fost alocate fondurile corespunzătoare și, curînd, clădirea destul de urîtă a fostului restaurant-zahana „Kazbek", un local nu tocmai respectabil, a căpătat un amănunt arhitectonic, nici el foarte potrivit, adică un portic cu scară înaltă și coloane în stil pseudoionic, lucru care voia să confere clădirii un plus de respectabilitate. Astfel a fost transformată fosta

zahana într-un nou Palat al căsătoriei. Magazinul de confecții de alături a dobîndit și el altă firmă și, o dată cu ea, un nou specific, devenind „Magazin pentru tineri căsătoriți". Și cu toate că în el nu se vindea nimic deosebit, de intrat nu mai puteai intra acolo decît pe bază de bilete speciale.

Ai fi zis că autoritățile orășenești au izbîndit din plin în strădania lor, totuși nici acest lucru nu li s-a părut suficient, așa că au obligat unul din combinatele de servire a populației, care producea castroane de aluminiu, să bată medalii comemorative, cu care administrația Palatului căsătoriei să-i distingă pe tinerii căsătoriți. Pasămite nu toate orașele au ajuns încă la așa ceva.

Să fi fost pricina coloanele realizate în stilul vechilor greci sau medalia comemorativă, oricum, fapt este că, pentru Palatul căsătoriei trebuia să te înscrii pe o listă foarte lungă și să dispui de răbdare luni, dacă nu chiar ani întregi.

Pentru cei care nu aveau atîta răbdare, sau pe care nu-i ispiteau coloanele și medaliile, rămăseseră obișnuitele oficii raionale de stare civilă. Ele au continuat să-i transforme, poate nu chiar atît de solemn, dar cu nu mai puțin succes pe celibatari în tot atîția tineri însurăței. Aici însă lumea nu se mai „căsătorea", ci „semna în registru".

Maia și cu mine am preferat, la rîndul nostru, oficiul raional.

La oficiul respectiv de pe Konarmeiskaia am ajuns cu un taxi exact la ora stabilită. Am văzut acolo grupuri mici de oameni îmbrăcați sărbătorește și în fiecare din ele, ca o matcă în mijlocul albinelor în roire, se afla cîte o mireasă în veșminte albe.

Ne-au întîmpinat, aidoma unor valuri, discuțiile celor ce așteptau la rînd.

— Așa se ajunge să fie blocat fluxul căsătoriilor.

— Păi acum peste tot sînt cozi, ori că vrei să cumperi un ziar, ori că vrei să te însori.

— A crescut populația, cine-o știe ce-o să mai fie.

— Nu populația-i problema, alta-i acum politica. Mai demult, în vremea noastră, tot oficiul stării civile nu era

decît o cămăruță acolo, și într-însa o fătucă legată la falcă, fiindcă o dureau măselele. În cinci minute, asta le isprăvea pe toate și nici „la revedere“ nu-ți zicea. Acum stai să asculți și-o cuvîntare, să-ți pui și verigheta, să bei și un pahar de șampanie, și nici asta fără vorbire nu se poate. M-de, a crescut cultura.

— E și asta o muncă : văd că nu mai prididesc.

Borea Țvetik, amicul prietenei Maiei, proprietarul „Moskvici“-ului „pompieresc“, fiind cel mai tînăr și energic din grupul nostru, începu să se intereseze cum stau lucrurile.

— Cetățeni candidați la căsătorie, care la ce oră v-ați înscris ? Nouă ne-a fost fixată ora trei și treizeci de minute. Dar dumitale, frumoasă mireasă ?

— Veți fi chemați imediat după noi. Ora noastră e la trei și zece minute.

Mireasa pe care a întrebat-o Țvetik — formele generoase făcîndu-i aproape să plesnească rochia de mătase albă — avea o față banală, lătăreață, vălul străveziu îi cobora de pe părul rar și ondulat, pe umerii voinici. Dintre mirese doar ea singură se comporta cu multă autoritate, vorbea tare, se uita în jur cu semeție. Celelalte, tinere și sperioase, holbau ochii, ațintindu-se pe lîngă părinți. Însoțitorii miresei îndrăznețe erau șterși și vădit impresionați, lîngă ea sta un flăcău deșirat în costum nou — haina îi venea băț, iar cravata îl sugruma. Avea un chip cu trăsături regulate, ca cioplite în lemn. Era mirele.

— Și intrați chiar acum ? a insistat Borea Țvetik.

— Înaintea noastră-s ăia ! arătă mireasa cu toată mîna.

Cei în cauză se fîstîciseră cumplit. El purta o pălărie tare, nou-nouță ; din gulerul cămășii scrobite îi ieșea un gît uscat, vînos ; obrajii îi erau săpați de riduri adînci, ochii, decolorați. Ea — o bătrînică scundă, foarte sfioasă, privea în pămînt, nu mai știa unde să-și ascundă mîinile trudite.

— Ăștia mai lipseau aici ! scăpă cu dispreț trupeșa mireasă. S-au trezit și dumnealor !...

La auzul acestor cuvinte, mirele cel fîstîcit își răsuci gîtul vînos, de bătrîn, încercă să se justifice :

— Păi dacă n-ar fi nevoie, la ce ne-am face de rîs ? Douăzeci de ani împliniți am trăit împreună și n-am băgat de seamă că nu sîntem după lege. Acum, iacă, am îmbătrînit și eu, am început să mă betejesc, poate oi muri curînd, și femeii nici măcar penzie n-or să-i dea. Și-apoi neamurile mele s-or strădui și ele s-o dea afară din casă. Că ea, așa e cum o vedeți și dumneavoastră : n-o să-și apere ce-i al ei, o să rămînă fără un colțișor al ei, fără o bucățică de pîine. Sigur, acum ne e cam nu știu cum să fim laolaltă cu tinerii... Dar, zic eu, n-o să vă ținem prea mult. Nouă n-or să ne grăiască vorbiri solemne și nici șampanie nu ne-or da să bem...

— Ba da ! Așa-i stabilit ! obiectă mireasa și își clătină umerii voinici, învăluiți de vălul transparent.

— Atunci, ce să facem... O să răbdăm, că am trecut noi prin altele și mai și.

Maia asculta, privea în jur, flutura sperios din gene. Acum îmi părea deosebit de neajutorată în găteala ei de mireasă, atît de absurdă pentru o stradă de oraș. Eram și eu tulburat, sufeream pentru ea, dar nu puteam s-o iau de braț și s-o duc departe de toți, ca să fim, ca și mai înainte, ochi în ochi. Așa-i stabilit. O să răbdăm, că am trecuț și noi prin altele și mai și.

Pe neașteptate, printre grupurile de nuntași apăru o figură stranie — o fizionomie vînătă, buhăită, nerasă, cu ochi holbați, o șapcă slinoasă, haina încheiată la un singur nasture, dar în așa fel că o pulpană era mai sus decît cealaltă, din care cauză noul sosit părea șui. Se ținea nesigur pe picioare, se clătina, mîinile îi erau vîrîte adînc în buzunarele pantalonilor, bărbia nerasă, ridicată semeț. Întîmpină provocator, cu ochii săi apoși, privirile îndreptate spre el. Cei adunați, istoviți de inactivitate, și-au întrerupt convorbirile și s-au întors înspre el. Se făcu tăcere.

— Ce ?! — rosti în sfîrșit, cu glas răgușit și sinistru, omul, în liniștea și atenția generală. Ce vă uitați la mine, vă-ntreb ?... Vă sînt pe plac ?... Nu ! Știu, n-am cum să vă plac ! Sînt res-pin-gă-tor ! Da !... Dar cine-i vinovat, o să mă-ntrebați ? Cine l-a adus pe Serioja Kiriuhin la așa viață ?...

Silueta șuie făcu, clătinîndu-se, o pauză semnificativă, apoi izbucni patetic :

— Nevas-ta !... Mă auziți, fraților miri ?... Nevas-tămea m-a adus în halul ăsta, trăsni-o-ar s-o trăsnească !... Fraților miri ! Uite că stați acușica lîngă miresele voastre... Zici că-s lebede albe !... Un pumn murdar zvîcni din buzunar și se înălță deasupra capului. Zgripțuroaice vor deveni ! O pățiți, o pățiți, fraților miri ! O să-și lepede ele penele albe și o să vă bea tot sîngele din voi ! Zi de zi, an de an ! Și nu vor osteni deloc, nu-u ! O să suferiți cumplit, fraților miri ! Ah, cît o să suferiți ! Da' să vă plîngeți nici c-o s-aveți dreptu' ! Numai ele o să-l aibă ! Nici să vă jeluiți, doamne ferește !... nu cumva ! Că apoi încep ele să plîngă și să se jeluie... O să vreți, fraților miri, să vă ascundeți, dar n-o să țină ! Legea nu permite așa ceva : și sub pămînt o să vă găsească !... La chin vă duceți acum ! Și încă la unul cumplit ! Nu există fiară mai groaznică decît nevas-ta ! Fugiți pînă nu-i tîrziu, fraților miri ! Fugiți mîncînd pămîntul !... Uitați-vă la respingătorul de Serioja Kiriuhin și fugiți de miresele voastre pînă nu-i tîrziu.

Un pumn greu izbea bubuind în pieptul său, în obrazul buhăit, țepos — era măreția unui martir dînd glas unei revelații.

— Da' la ce-or sta să se uite ? ! Asta-i curată nerușinare ! izbucni cea dintîi, indignată, mireasa trupeșă. Să vină miliția !

— Mi-li-ția ? martirul se întoarse cu tot trupul său spre ea și, preț de o secundă, înlemni. Ia te uită ! Da' pe asta cine-o ia ? Cui, adică, nu-i pare rău de sufletu' lui ?... Păi asta nici măcar pene de lebădă n-are... Asta te halește pe loc... Da, da !... De viu ! Cu fulgi cu tot !...

— Miliția ! Miliția !

— Care i-o fi mirele ?... Fu-u-gi o-omule !... Ah, fugi !...

— Mi-li-ția ! urlă cu glas ascuțit mireasa.

— Fraților miri, împrăștiați-vă ! Altfel va fi prea tîrziu !...

În acest moment un milițian roșu la obraz de indignare apăru gîfîind.

— Iar te ții de-ale tale !

— Iar ! răspunse cu mîndrie martirul abia ținîndu-se pe picioare. Că eu sînt pentru adevăr !... Eu vreau să-i salvez !...

— Nerușinare ! S-a făcut criță și ne face în tot felul... Aici oamenii au venit, nu-i așa, să-și găsească fericirea...

— Cetățeană mireasă ! Gata, nu mai e nevoie de... Îl cunoaștem noi foarte bine !

— Eu îs pentru adevăr ! Și pentru sfîntul adevăr sînt gata să-mi dau și sufletu' !...

— Păi dacă-l cunoașteți, de ce nu luați măsuri ?... Curată nerușinare ! Unul ca ăsta nu trebuie slobozit din închisoare !...

— Gata, cetățeană mireasă, gata ! Să mergem, Kiriuhin. Eh, ai ce trage acum...

— Fraților miri !

— Haide, haide !

— Eu pentru voi sufăr !

— Haide, mucenicule !

— Fraților ! Mai gîndiți-vă, că toate fetele-s bune...

Milițianul, apucîndu-l pe martir de guler, îl trage dinspre nuntași, dar acesta continuă să glăsuiască :

— Toate fetele-s bune, da de unde-atunci atîtea neveste rele ? Gîndi-ți-vă-ă !...

Se auzea acum de departe.

Maia avea ochii neliniștiți, chipul hăituit, se tot lipea de maică-sa, eu îmi treceam neajutorat greutatea de pe un picior pe celălalt.

— Păi da, că au lăsat să se-nmulțească huliganii... Pînă și aici vin să facă dezordine...

Numai mireasa cea trupeșă își mai exprima revolta, ceilalți tăceau stînjeniți și schimbau între ei priviri furișate.

În ușa primitor deschisă a oficiului stării civile apăru în sfîrșit, o pereche — erau cei doi însurăței bătrîni. Zîmbeau cu sfioșenie.

— Păi pe noi deja... Ce-i drept, vorbiri solemne n-au grăit. Dar de purtat s-au purtat cu respect, cu înțelegere...

— Senecika ! proclamă mireasa cea trupeșă. E rîndul nostru !

Tînărul cel deșirat, cu chipul imobil, ca de lemn, în haina care stătea băț pe el, tresări, se uită în jur, apoi se întoarse brusc și se depărtă de oficiu.

— În-co-tro ? ! — urlet în urma lui, cu întîrziere.

Flăcăul nici nu întoarse capul : mergea țeapăn, cu umerii ridicați, ceafa împietrită, pasul săltat.

— Se-neci-ka ! !

Dar Senecika era tot mai departe.

— Ticălosul ! ! Nemernicul ! ! Lepădătura ! ! Acum nu mă mai vrea ! S-a îndopat la mine. Și-acum o întinde !... Puneți mîna pe el ! Prin-de-ți-l ! !

Mireasa fu cuprinsă de un veritabil acces de furie.

Borea Țvetik îmi șopti la ureche :

— Se pare că ne-a venit rîndul.

6

OSPĂȚUL NUPȚIAL era organizat la „Spicul de aur", cel mai select restaurant al orașului. În jurul mesei lungi din sala de banchete era înghesuială. Niște mătuși și unchi de-ai Maiei, care veniseră cu avionul de la Voronej. Alte rude dinspre mamă sosite din sovhozul Konevo. Cîteva fețe simandicoase din domeniul construcțiilor orășenești : oameni în vîrstă, ponderați, cu fizionomii condescendent-blajine, de șefi. Alți oameni cu munci de răspundere, mai mărunți, nu prea bătrîni și la locul lor, care se aplecau cu evidentă rîvnă asupra coniacului și gustărilor. Soțiile lor, uitîndu-se cu încîntare la Maia și cu prețăluitoare curiozitate la mine. Cîțiva ofițeri spilcuiți, cu ținuta marțială. Un general-maior cu voce de bas, vechi prieten al tatălui Maiei. Apoi sfioasele ei colege de școală și din institut... Din toți cei adunați în jurul mesei nu-l cunoșteam decît pe Borea Țvetik și pe Lenocika cea vioaie din așezarea Kompleksnoe. Și, se-nțelege, pe părinții Maiei : pe tatăl ei, Ivan Ignatievici, care nu știu de ce în locul impunătoarei sale uniforme cu epoleți de colonel, îmbrăcase un costum civil nearătos, și pe mama, Zinaida Nikolaevna, care zîmbea, pierdută, cu melancolie în priviri.

În ceea ce mă privește, nu aveam alte rude în afară de mama, care locuia însă atît de departe, încît n-am cutezat s-o chem. În schimb prieteni aveam prea mulți :

întreg personalul laboratorului nostru, precum și colegi din alte sectoare ale institutului. Doar nu-i puteam aduce pe toți la nuntă, iar să fac o selecție și să nu invit pe careva, însemna să-i jignesc profund. În consecință, nu l-am invitat decît pe Boris Evghenievici cu soția, ei jucînd și rolul de martori la căsătoria civilă. Astfel tabăra mirelui se dovedea a fi în evidentă minoritate.

Boris Evghenievici hotărîse, totuși, să-și facă simțită prezența. Se ridică cu paharul în mînă, — înalt și drept, cu țeasta lucindu-i respectabil, cu o expresie autoritară pe obrazul ascetic, impunînd auditoriului liniște și atenție. Se auzi zgomotul furculițelor atinse de farfurii, conversațiile încetară, toate capetele se întoarseră spre el.

— Dragi prieteni ! — începu, nu fără importanță, bătrînul. Mă uit la părinții miresei și văd că nu există pentru ei dorință mai mare decît fericirea fiicei lor. Credeți-mă că la fel de părintește doresc și eu fericirea mirelui. I-am dăruit cunoștințe, însuși sufletul meu, și îndrăznesc să-l consider o creație a mea. Le doresc amîndurora multă fericire... Dar ea, fericirea, nu va exista dacă ei nu se vor respecta unul pe celălalt. Care dintre noi, oameni trecuți prin viață și știind ce este familia, nu s-a izbit de o asemenea lipsă de respect ? Care dintre noi nu s-a întrebat : oare cum să-l dobîndesc ? Personal îndrăznesc să le dau aici doar un sfat practic : întreceți-vă unul pe altul întru concesii ! El să i le facă ei, ea — lui, în locul acelor „vreau", „îmi trebuie", „îmi place". ... Pavel Krohaliov, dragul meu ! Beau acum pentru ca dorințele ei să fie pentru tine mai importante decît dorințele tale ! În asta văd eu secretul fericirii tale !

În jurul mesei se iscă o rumoare exprimînd aprobarea comesenilor și care era de fapt, la fel de însuflețită ca și după alte toasturi. Mama Maiei își tampona cu batista lacrimile, iar tatăl sări de pe scaun, ca să ciocnească cu Boris Evghenievici, însă nu apucă s-o facă...

— Asta-i utopie ! răsună un bas autoritar.

Toată lumea tăcu din nou.

Făcînd un oarecare efort, general-maiorul, scund și îndesat, cu părul cărunt, se ridică ușor încruntat și de pe acum binișor îmbujorat.

— E o utopie, repetă el cu hotărîre. El cu concesii, ea la fel, păi într-o bună zi unul din ei tot se va simți frustrat, și-atunci să te ții harababură. Nu, eu zic că și în familie-i nevoie de o singură autoritate ! Da ! De autoritate ! Fără autoritate atît în familie, cît și în stat, se ajunge la ha-ra-ba-bu-ră ! Nu-i învățați bine, profesore !

Boris Evghenievici își strîmbă ironic cutele obrazului.

— Nu cumva confundați, generale, familia sau chiar statul cu o subunitate militară ?

— Nu-i nimic de confundat aici. Unde se unesc niște oameni, acolo trebuie să fie ordine, nu anarhie. Și chiar dacă oamenii sînt numai doi la număr, nici aici fără ordine nu se poate. Iar unde-i ordine, acolo-i disciplină, unde-i disciplină, acolo e unul singur mai mare. E o logică elementară, tovarășe profesor !

— Vă invidiez, generale. Pentru dumneavoastră totul e foarte clar și simplu. Și... chiar elementar.

— Iar eu sînt uimit de ceea ce afirmați dumneavoastră. În locul unei concepții de viață, le recomandați un soi de *poddavki*.

Se anunța o controversă penibilă, din care era puțin probabil ca Boris Evghenievici să iasă învingător. Interveni însă Borea Țvetik, care îndeplinea rolul de animator al petrecerii.

— Iubiți oaspeți ! Iubiți oaspeți ! A avut loc o omisiune regretabilă ! Am băut în cinstea părinților miresei, dar partea mirelui a fost neglijată. Propun să ciocnim în sănătatea profesorului Lobanov, părintele spiritual, dacă se poate spune așa, al lui Pavel...

Se auzi un murmur de ușurare, oaspeții se foiră pe scaune, întinseră mîinile spre sticle. Generalul stătu o clipă încruntat, apoi ridică și el paharul, îl întinse spre Boris Evghenievici.

— Dezacordul nostru nu afectează cu nimic respectul ce vi-l port. În sănătatea dumneavoastră, profesore !

Boris Evghenievici se ridică ceremonios, cei doi ciocniră, pacea fu restabilită.

Lîngă mine căpătase roșeață un obraz al Maiei, sclipea circumspect un ochi al ei.

În cazul cînd controversa ar fi luat amploare, eu, fără a sta pe gînduri, m-aș fi ridicat, desigur, în apărarea profesorului. Totuși ceva din acel sfat al lui, ceva încă nedeslușit prea bine, îmi provoca îndoială. Poate faptul că Boris Evghenievici, care cunoștea atît de bine secretul fericirii familiale, nu era el însuși, din păcate, un familist prea fericit. Prima soție îl părăsise pe cînd nu era decît un modest aspirant. A doua oară s-a căsătorit după ce ajunsese profesor. Dar n-am putut să înțeleg niciodată daca era sau nu era mulțumit de noua lui căsnicie. Anastasia Andreevna, soția lui, era o femeie echilibrată, bună gospodină, urmărea cu deosebită grijă ca soțul ei să umble în cămăși bine călcate și să nu fie prea mult deranjat la telefon. Dar niciodată în viața ei n-a pășit pragul institutului și e puțin probabil să-și fi imaginat cu ce se ocupă savantul ei soț. Se mai poate spune totodată că pentru Anastasia Andreevna dorințele lui erau totdeauna mai importante decît ale ei proprii, pe cînd pentru Boris Evghenievici, cum să spun... Se pare că nici măcar nu se ivise vreodată prilejul ca el să manifeste mărinimie, să facă vreo concesie.

Acum Anastasia Andreevna ședea la masă, alături de el și privea în jur cu neliniște și cu o teamă ascunsă.

În cele din urmă, am ajuns acasă.

Pe podea, lîngă divan, se întindea și acum covorașul, centrul invizibilei armonii din căminul nostru, întruchiparea confortului.

Maia, mai purtîndu-și încă paltonul pe deasupra rochiei albe de mireasă, se lăsă pe divan și cercetă îndelung, cu ochi sumbri odaia. În sfîrșit rosti :

— Asta-i tot.

— Vom începe să ne trăim viața, Maika, am zis eu.

Ea își înălță spre mine ochii negri, fără fund.

— Și asta cum se face ?

Ia te uită ! Parcă mai ieri mă vestise ca într-un soi de jurămînt solemn și avînd un chip înflăcărat, în care n-ai fi putut să nu te încrezi, că soarta noastră i-a devenit limpede.

I-am amintit, nu fără sfială :

— Bine, Maia, dar tu spuneai...

— Spuneam, Pavel, şi o cred în continuare !... Cred ! Dar cum să procedez în mod concret ? Cu ce să încep ? De ce să mă agăţ ?... Am înţeles pe neaşteptate că nu ştiu...

Tăceam. Nici eu nu ştiam.

— Boris Evghenievici al tău a spus cuvinte frumoase, pline de bunătate, dar... Uneori eu va trebui totuşi să insist : vreau aşa şi nu altfel. Dacă aş începe să cedez în toate, să fiu întru totul de acord cu tine, atunci ce-aş mai fi ?... O şearbădă anexă de-a ta, Pavel, fără chip, fără caracter ?....

— Ei bine, să nu cedezi ! am exclamat. În ce mă priveşte, am să încerc fără doar şi poate să-i urmez sfatul. Dorinţele tale vor fi pentru mine mai importante decît ale mele.

La asta ne-am şi oprit.

Era tîrziu, trecuse de miezul nopţii, începuse cea dintîi zi a vieţii noastre de familie.

7

ÎN ZIUA URMĂTOARE, cam pe la amiază, se auzi soneria la uşă. Primul oaspete în familia noastră ! M-am repezit să deschid.

O barbă roşcată, nu prea îngrijită, pe umerii înguşti o scurtă de muncitor prea largă, croită din foaie de cort. Aproape să nu-l recunosc : era Goşa Ciugunov, cu care nu mă văzusem de mai bine de un an. Pe chipul lui cîrn, uscăţiv, de veşnic student, reuşise să crească între timp o barbă cu reflexe cenuşii, ca la ţărani.

— Intră, l-am invitat.

Ultima oară ne despărţiserăm destul de rece, ca să zic aşa, deloc prietenește, fără să ajungem însă la duşmănie.

— Te-am căutat, bătrîne, la institut. Cei de-acolo mi-au spus că...

În acel moment a apărut Maia. Purta un hălăţel, părul îi stătea vîlvoi, dar era proaspătă, cu sclipăt matinal în ochi. Pentru prima oară am văzut pe fizionomia lui Go-

șa, acum acoperită pe jumătate de barbă, o expresie de derută.

— E Goșa Ciugunov, despre care ți-am vorbit... Ea e Maia... Soția mea.

Goșa își înclină capul păros, bătu din călcîie. Maia îi întinse mîna.

— Să vă divulg un secret ? Să vă spun cum mi-a vorbit soțul despre dumneavoastră ?

— Cu siguranță, nu tocmai măgulitor.

— Ba nu... Mi-a spus că sînteți un anarhist pașnic ! O prezentare ce intrigă, nu credeți ?

Auziseră, într-adevăr, multe unul despre celălalt de la mine, dar de întîlnit se întîlneau acum pentru prima oară.

— Intrați în cameră. Am să mă îmbrac și am să revin numaidecît, spuse Maia.

— E foarte frumoasă, declară Goșa, după ce ne-am așezat pe divan.

Eu tăceam, n-aveam chef să discut cu el calitățile Maiei. Căci omul acesta nu-și exprima niciodată impresiile fără să le însoțească de generalizări și concluzii cu care își împodobea existența. Maia să devină prilej de filozofări suspecte ? Nu, așa ceva n-aș suporta.

Totuși el nu răbda tăcerile evazive, la fel ca și obiecțiile. Proroc prin vocație, trăind datorită celor ce-l ascultă, nu putea să se abțină și să nu spună ce-i stătea pe limbă.

— E o sirenă menită să înece oamenii în bulboana vieții.

— Cum să-nțeleg asta ? I-am întrebat cu revoltă înăbușită în glas.

— Va trebui să-i slujești.

— Și dacă am să-ți spun că sînt gata să fac acest lucru ?

El scăpă un „hm !“ în barbă.

— De slujit va trebui să slujești, dar nu chiar zeiței. Ea, ce-i drept, merită acest lucru... Ci rochiilor, pe care va vrea să le schimbe des, covoarelor pe care-i vor păși picioarele, tablourilor în rame aurite, pe care va pretinde să le aibă pe pereți. Vor începe să te comande obiectele, bătrîne.

— Nu ți se pare că o cunoști prea puțin, ca să-mi prezici ce anume își va dori ea în viitor ?

— Am văzut-o, și asta-i de ajuns ca să-mi închipui de ce montură are nevoie o asemenea piatră prețioasă.

— Te știam un original, dar văd că ți-ai cam pierdut originalitatea : judeci după cele mai bătătorite șabloane.

— Întotdeauna eu rostesc adevăruri banale, bătrîne. Și unul din ele e că orice femeie este aducătoare de sclavie, fie și pentru că îți pune cătușele familiei.

— Ar fi interesant de știut : tu ai venit pe lume în afara unei familii ? Ai fost cumva un bastard părăsit de maică-sa ?

— M-am născut într-o familie cît se poate de burgheză, unde micii elefanți de porțelan, de pe comodă, întruchipau confortul.

— Slavă domnului ! Altfel aș fi fost în stare să mă pătrund de compasiune pentru tine.

Scurta uzată, din foaie de cort, era de muncitor, la fel ca și pantalonii roși și, pesemne străini, dar muncitor omul acesta n-a fost niciodată. Nu era dintre cei a căror muncă e folosită de alții, de la care se ia mult și cărora li se dă puțin. Societatea era, pur și simplu, incapabilă să-l jignească. De aceea omul se și considera întru totul independent, se mîndrea cu situația lui — nici cal, nici măgar — și își vedea datoria sacră în a-i demasca pe cei care nu semănau cu el. De semănat, într-adevăr, nu-i semăna nimeni.

Era primul musafir în familia noastră și, delicat nevoie mare : nici n-a intrat bine pe ușă că mi-a și declarat : fericirea ta e robie ! Frate bun cu martirul turmentat de ieri : „Feriți-vă, fraților, de nevestele voastre !“

8

DUPĂ CE ÎL ÎNTÎLNISEM la restaurantul gării, făcusem rost de un pat pliant și Goșa se instalase la mine.

Era convins că oamenilor, chiar și celor mai puțin buni de la natură, le place să facă bine după cum pot

și ei, de aceea nici prin cap nu-i trecea că m-ar putea incomoda. De altfel, nici nu mă incomoda — pleca dimineața, venea noaptea tîrziu, sătul, mulțumit de sine, fără să-și fi consumat toată rezerva de elocință, gata — în cazul cînd mă declaram de acord — să mă povățuiască toată noaptea. Era ca o pisică din cele care trăiesc de capul lor.

Pe cît de ușor era să faci cunoștință cu el, pe atît de greu îți venea să-i devii tovarăș, iar prieten intim cu atît mai puțin. Pentru prietenie, oricum, e nevoie, dacă nu de abnegație, măcar de o oarecare reciprocitate. Pe cînd el știa numai să primească ce i se dădea, dar de oferit, oferea mereu același lucru — concepțiile sale despre lume și despre viață. Nu și le impunea însă, nu : îți sînt pe plac — bine, nu — cu atît mai rău pentru tine.

A cunoscut repede toate restaurantele și bufetele orașului, sta numai pe acolo, dar niciodată nu venea cherchelit, ci numai ușor bine dispus.

— Îmi place rusul aghesmuit, îmi zicea. Dar numai aghesmuit, nu beat ca un porc. Cel ce se amețește puțin devine, de obicei, sensibil pînă la sacrificiu : atunci urăște sublim și iubește așijderea.

Judecînd după poveștile lui, tovarășii de pahar i se destăinuiau repede, îi căutau compasiunea, dar nu o găseau, și atunci, ciudat lucru, nu numai că nu se supărau, dar se simțeau chiar vinovați.

— Aștia nu fac altceva, decît să mi se jeluiască. Dar dacă e să analizăm situația, plîngerile oamenilor nu fac o para chioară — ba că nu li s-a dat locuință, ba că nu li se plătește pensie, ori au neplăceri la serviciu. Atunci le explic că toate astea sînt atît de mărunte, încît nu merită să-și facă pentru ele sînge rău. Ce înseamnă, de pildă, să ai o locuință, dacă nu să te jefuiești pe tine însuți ? Cehov a spus demult că omului îi trebuie întreg globul pămîntesc. Dar toți se zbat și se fac luntre și punte, ca să primească colo, zece-douăzeci de metri pătrați. Mai ales că, primindu-i, rămîi legat de ei toată viața. Groaznic !

Din cauza asta se folosea el, pesemne, numai de locuințele altora !

— În zilele noastre — ia aminte la ce-ți zic ! — nimeni nu e luat cu forța în robie. Oamenii năzuiesc ei înșiși să devină robi. Da, da, o fac în mod voluntar ! În zilele noastre e mai ușor și mai comod să fii rob. Libertatea e un ocean deschis, unde vîntul bate din toate părțile și uneori te scutură zdravăn. Puțini rezistă.

Socotea că face parte dintre aceștia din urmă, cărora libertatea le era pe puteri. Pe cînd eu rămîneam în ochii lui — nu, nicidecum un apucător sau un șperțar, ci doar un rob obișnuit, un truditor cu diplomă de studii superioare, un băiat de treabă intoxicat cu prejudecăți meschine.

Am încercat să-l descos pentru a afla ce înseamnă, de fapt, pentru el, libertatea. Personal împărtășeam concepția cunoscută tuturor, potrivit căreia libertatea reprezintă o necesitate înțeleasă, dar Goșa îmi spunea cu o dezarmantă simplicitate ;

— Eu nu-s teoretician, ci un om practic. Mă duc acolo unde îmi miroase a așa ceva.

Înnoptam unul la doi pași de celălalt, stăteam să discutăm aproape în fiecare seară, dar toate acestea nu ne-au apropiat, ci dimpotrivă, de la noapte la noapte deveneam unul pentru celălalt din ce în ce mai străini. Reieșea astfel că prima noastră convorbire din restaurantul gării reprezentase limita apropierii noastre ; după aceea nu ne-am mai putut înțelege ca lumea. El însă nu observa acest lucru : se obișnuise să trăiască în mijlocul celor întîlniți întîmplător. Cît despre mine, eu petrecusem jumătate din viață prin cămine, iar acolo mă apropiam lesne de oameni, găsindu-ne, inevitabil, idei și concepții comune, năzuințe de același fel. Pînă și viitorul ce ne aștepta avea să fie cam același. Cu Goșa însă părea că nu ducem decît niște vieți paralele și atît.

Tocmai în vremea aceea mă apropiasem mai mult de Maia, și în mine creștea dorința să apar în ochii ei ca un om de valoare și cu suflet frumos. Nu mă puteam considera însă om de valoare decît în cazul cînd ar fi recunoscut-o și cei din jurul meu. Fără s-o bănuiască, Maia trezea în mine o mare răspundere față de oameni. Și iată, acum, alături de mine, un om care mi se laudă că nu e legat de nimic, nu e dator nimănui nimic, că se

mulțumește cu puțin, e independent și liber ! O libertate dospită desigur pe indiferența față de alții.

Mai curînd sau mai tîrziu trebuia să aibă loc între noi o explicație. Și ea s-a produs.

În timpul uneia dintre discuțiile noastre, el mi-a declarat :

— Nu mi-am făcut rost cu mîinile mele nici măcar de o cămașă proaspăt spălată.

La care eu am ripostat :

— De ce trebuie să ai o cămașă făcută prin truda altora, de vreme ce nu dai oamenilor nimic în schimb : nici măcar un pumn de boabe, nici măcar o cărămidă.

— Eu le dau ceva mai mult, bătrîne.

— Ce anume ?

— Le deschid ochii asupra lor înșiși.

— Pentru asta trebuie să te pricepi bine la oameni.

— Consideri că nu mă pricep ?

— Nici măcar de tine însuți nu prea ai habar.

Impasibilitatea era o armă a lui.

— În mine nu-i nimic complicat, bătrîne, îmi răspunse cu demnitate, eu nu am nimic de ascuns.

— Ba ai cîte ceva.

— De pildă ?

— Mizantropia.

Impasibilitatea era, într-adevăr, o armă a lui, dar de astă dată ea l-a trădat. Se făcu cenușiu la față și mă aținti cu privirea.

— Vorbe din astea nu se aruncă-n vînt, scăpă, în sfîrșit.

— Te invit să raționăm. Principiul tău este următorul : să port zdrențe, să mă hrănesc cu firimituri de la masa unor binevoitori, dar să nu am nici un fel de obligații. Așa e ?

— Unde vezi aici mizantropia ?

— Păi trebuie să fii nu numai indiferent față de oameni, trebuie să-i disprețuiești profund pentru ca să le spui : un deget n-am să mișc pentru voi. Orice filistin, care se îngrijește numai de burta lui, e mai receptiv decît tine : el măcar se îngrijește de familia lui, cultivă căpșuni în grădină ca să le vîndă, pe cînd tu — nu oferi nimic nimănui ! Mă lipsesc eu, numai să nu le pice

altora ceva. De unde la tine această ură fanatică împotriva oamenilor ?

Goșa se schimbă la față, nasul obraznic i se ascuți.

— Îi iubesc pe oameni nu mai puțin decît tine, rosti el surd.

— Vrei să te cred pe cuvînt ? Cu ce ți-ai dovedit această dragoste ?

— Dragostea n-are nevoie de dovezi !

— Nu mai spune ! am exclamat. Ba să știi că nimic nu are atîta nevoie de dovezi ca dragostea. Pînă și o simplă simpatie, un sentiment mult mai mărunt decît dragostea, pînă și acesta trebuie demonstrat fie printr-un cuvînt bun, fie printr-un ajutor cît de mărunt. Or, în dragoste, scuză-mă, nu te descurci cu mărunțișuri, dăruești tot ce ai, te sacrifici.

— Păi mă sacrific !

— Că nu ai o munculiță comodă, o locuință și un salariu — vrei să prezinți iar treaba asta drept un merit al tău ?

— Fie și-așa.

— Munculița comodă și salariul trebuie să le justifici totuși punînd mîna și făcînd ceva. Pînă și o locuință necesită griji. Dar pentru tine asta e ceva împovărător, ar trebui să depui prea mari eforturi. Nu mai minți că te sacrifici ; nu mai prezenta parazitismul drept spirit de sacrificiu !

Stătea în mijlocul camerei, deșirat, încordat, cu capul ridicat, cu chipul cenușiu îmbătrînit, cu mîinile atîrnînd.

— Cred că n-o să mai putem locui împreună, spuse în cele din urmă cu un glas sugrumat.

— Păi nici n-o facem. Fiecare avem viața noastră.

— Îți mulțumesc pentru găzduire. Plec.

— Desigur, simțindu-te ofensat ?

— Se-nțelege.

— Dar cum de nu te-ai simțit așa mai demult ? Doar știai că nu împărtășesc nici vederile tale, nici felul tău de a trăi. N-am făcut acum decît să rostesc cu voce tare ceea ce-ți era demult cunoscut. Așadar, franchețea te ofensează, iar tăcerea, fie ea și lipsită de sinceritate, nu.

Nu mi-a răspuns nimic.

— Du-te, i-am spus. Nu te reţin. Dar să nu-mi faci pe ofensatul.

— Rămîi cu bine. Porni spre uşă.

— În locul tău, m-aş fi străduit totuşi să răspund la acel „mizantrop". E o acuzaţie groaznică, nu se pleacă cu o asemenea povară în spate.

Ajuns la uşă, întoarse capul, mă privi cu nişte ochi rotunzi, imobili, apoi smuci dintr-un umăr şi ieşi trîntind uşa. Nu avusese nevoie să-şi facă bagajul : tot ce avea, purta cu el, cum ziceau vechii romani.

9

DE ATUNCI barba îi crescuse, dar zîmbetul îi rămăsese acelaşi : un zîmbet cuceritor, deschis. De fapt, şi aceeaşi lipsă de cuviinţă. Auzi la el : „Sirenă... Îţi pui cătuşe, bătrîne !"... Filozofie de cocoş care a văzut un bob de mărgăritar [1].

— Ai nevoie de ceva de la mine ?

— Aş vrea să-ţi restitui vechea datorie.

— Nu-mi eşti dator cu nimic.

— Ba sînt ! Ţii minte că mi-ai pus în spate cuvîntul „mizantrop" ?

— Şi între timp te-a fulgerat vreo idee ?

— Între timp s-au petrecut multe.

— Te-ai schimbat ?

— M-am schimbat şi eu, sînt acum şi alţi oameni în jurul meu. Nu mai umblu prin cîrciumi, nu mai am de a face cu beţivani.

— Nu cumva ai schimbat globul pămîntesc pe un loc mai liniştit ?

— Mi-am găsit un sprijin, îi ajut şi pe alţii să-l găsească.

— Şi cum arată sprijinul ăsta, m-am interesat.

[1]Aluzie la fabula lui I.A. Krîlov, „Cocoşul şi bobul de mărgăritar", în care cocoşul, găsind într-un morman de gunoi un bob de mărgăritar, acordă importanţă gunoiului.

Chiar în clipa aceea reintră Maia în cameră călcînd ușor, pieptănată, trandafirie, purtînd o bluziță albă și o fustă roșie. Era zveltă ca o viespe, avea ochi strălucitori și un zîmbet vinovat și în același timp mîhnit pe buze. De fiecare dată era alta, mă uluia.

Goșa Ciugunov își îndreptă umerii, își scutură bărbuța zbîrlită și răspunse provocator, cu ochii de astă dată nu la mine, ci la Maia :

— Sprijinul e Dumnezeu !

Maia îl aținti curioasă pe omul acesta păros, cu haine mototolite și pline de praf.

— Ia te uită unde-ai ajuns ! m-am mirat eu.

— Am ajuns la oameni ! declară Goșa.

— Dar de ce neapărat printr-un salt atît de complicat : pînă în cer la Dumnezeu, și iar pe pămînt la oameni ? Nu puteai să alegi un drum mai scurt ?

— Nu există drum scurt spre sufletul omului.

M-am încruntat fără să vreau. Întotdeauna mă cuprindea un sentiment de stînjeneală pentru cei ce-și afișau intenția de a atenta, nici mai mult, nici mai puțin decît la sufletul omenesc : să-l descopere, să-l cerceteze, să-l îndrăgească, să găsească drumul spre el ! Înduioșătoare, copilărească autoconvingere, ceva de genul : vreau să ating luna urcîndu-mă pe acoperiș, vreau să realizez ceea ce au încercat să săvîrșească de-a lungul întregii istorii și au desperat întru neputință cele mai luminate minți ale omenirii.

— Și ce-ai să faci, ajuns la sufletul omenesc, întrebai.

— Voi încerca să transform acel suflet străin într-unul apropiat mie, frățesc. Un răspuns spontan fără o clipă de gîndire.

— Adică să-l croiești din nou după modelul tău. Ești atît de convins că sufletul îți este superior altora?

Goșa zîmbi satisfăcut în barbă.

— Eu nu mă ofer nicidecum drept model.

— Dar pe cine oferi tu ? Că pe Dumnezeu nu-l poți oferi, el e de nepătruns !

Zîmbetul îi pieri în barbă, ochii îi deveniră serioși, nările nasului scurt îi tresăriră.

— Noi toți credem în ceva, zise el. Unii în promițătoarele articole de fond din ziare, alții că vor dobîndi

o funcție înaltă, alții în diploma unui institut, care să le deschidă un drum în viață. Fiecare are mica sa credință, milioane de oameni — milioane de credințe ! Să ne mai mirăm că nu ne putem înțelege unul pe altul, că nu poți ști ce zace în sufletul altuia ! Păi nici nu se poate altcumva. Cu toții credem în fel și fel de lucruri, nu există nimic care să ne unească. Pe mine cu tine, pe tine cu mine !...

Convingere fermă, patos reținut, cuvinte cîntărite, intonații exersate : era evident că nu vorbește pentru prima oară pe această temă. Și că nu-i sîntem noi cei dintîi auditori.

— Mă poți face să cred în ce crezi tu ? reluă Goșa, privindu-mă. În agrochimia ta, cu care ai de gînd să fericești lumea ! Chiar dacă ai încerca, n-ai izbuti. În primul rînd, pentru că n-am studiat această disciplină, iar în al doilea rînd pentru că nu e ceva universal, nu se potrivește la toate cazurile vieții. Ca să credem amîndoi în același lucru, va trebui să găsim ceva universal, la fel de valabil atît pentru tine, cît și pentru mine !

— Adică pe Dumnezeu ?...

— Întocmai !

— A fost găsit de multă vreme.

— De găsit a fost găsit demult, numai că lumea l-a pierdut mereu. Pierdut e și acum. Caută-l, așadar, din nou, înarmează-te cu credința în el, acceptă acele precepte date de el și cunoscute de milenii întregi : să-ți iubești aproapele, să nu ucizi, să nu fii martor mincinos... Dacă ne vom înarma împreună cu aceste precepte, vom crede împreună, vom începe să urmăm această cale, tu nu va mai trebui să te ferești de mine. Crezînd într-unul și același lucru, ne vom crede și unul pe altul. Ce este asta, dacă nu frăție sufletească ? O dorești ? Goșa își smuci în direcția mea bărbuța încîlcită, dar nu-mi așteptă răspunsul și se smuci spre Maia. Dumneavoastră o doriți ?

— Da, rosti ea cu hotărîre.

Stătea rezemată de perete, nu-și lua ochii de la Goșa cel atît de inspirat. Avea în ochi o ardere mocnită, buzele îi erau strînse, vădindu-i tulburarea. Știam prea bine

cît de încrezătoare poate fi Maia și cum se pricepe Goșa să cucerească pe cineva.

— Frăție prin intermediul lui Dumnezeu ?... i-am răspuns printr-o întrebare. Atunci o populație care crede în Dumnezeu, să zicem cea din Italia, trebuie să fie mai unită decît noi ? Din păcate și acolo-i ca pretutindeni.

— Numește-mi altceva, care să-i poată uni pe oameni.

— Nu-mi ceri prea mult ? Găsește-mi tu o rețetă universală pentru salvarea omenirii.

Goșa mă privi cu răceală.

— Nici nu contam că mă vei crede.

— Atunci, iartă-mă, dar nu înțeleg ce dorești totuși de la mine ?

— Mi-ai spus la un moment dat că aș fi mizantrop... Găsește-ți timp și vino într-o zi la adresa următoare : strada Tineretului, numărul o sută douăzeci și șapte. Ne adunăm acolo în fiecare duminică la ora trei după-amiază.

— Cine adică, „noi" ?

— Cei de aceeași credință.

— E un fel de sectă ?

— Fie și așa. Vino, ascultă și spune-mi apoi dacă ceea ce fac acolo e compatibil cu mizantropia.

— Bine, vom veni, spuse Maia. Strada Tineretului, numărul o sută douăzeci și șapte. Am reținut.

O dată ce Maia se declarase de acord, însemna că așa avea să fie. Nu-mi rămînea decît să accept și eu propunerea.

Goșa își luă rămas-bun și ne părăsi.

Maia ședea tăcută și preocupată.

— E foarte slab și prost îmbrăcat.

— Se mîndrește cu asta, i-am răspuns.

— De ce te porți așa cu el ?

— Fiindcă mi-e ciudă pe mine, Maika.

— Cum, adică ?

— Am crezut că-i o pepită de aur, cînd colo-i un simplu bolovan.

Maia căzu pe gînduri.

— Știi, zise ea, omul ăsta îmi amintește de Don Quijote. Doar să-i tunzi ascuțit bărbuța și să-i pui pe cap un lighenaș de alamă.

— Cred că și lăuntric seamănă cu acest cavaler.

— Și tu te porți față de el cu... antipatie ?

— Mai degrabă cu dezaprobare.

— Bine, dar Don Quijote îi încîntă pe toți. Ba chiar de cîteva secole !

— Tocmai asta-i de mirare : pe toți în afară de unul singur.

— Pe tine, sau mai e și altcineva ?

— Pe Cervantes. Doar el își ia în rîs eroul, însă, nu știu de ce, nimeni n-o bagă de seamă.

— Cervantes îl simpatizează, nu-și bate joc de el !

— Păi ia să ne amintim. Don Quijote întîlnește niște ocnași în lanțuri — oameni asupriți, chipurile ! — și-i eliberează. Dar care-i rezultatul ?... Criminalii îl bat și, nu încape îndoială, vor pleca să jefuiască și să siluiască mai departe. Deci, nobilul cavaler contribuie la agravarea violenței. Sau vestitul episod cu moara de vînt. Aici pentru ce să-l simpatizezi ? Pentru că a manifestat cel mai înalt grad de prostie ? Cervantes își bate joc, însă cu o ironie blîndă. Căci dacă i-ar fi trecut prin minte ca neastîmpăratul său prostovan să-l revolte, s-ar fi situat la același nivel cu el.

— Don Quijote e sincer, iar sinceritatea și răul sînt incompatibile.

— Ba da, și încă cum. Oare milioanele de nemți nu l-au glorificat cu sinceritate pe Hitler, n-au crezut în el ?

Maia amuți îngrijorată o vreme, apoi își înălță ochii spre mine. Buzele îi tresăriră a nedumerire.

— Una din două — ori tu ai dreptate, ori întreaga lume. Pe cine să cred eu ?

— Pe mine, Maia, pe mine !

Ea izbucni în rîs.

— De ce bărbat am avut parte : mai deștept decît întreaga lume !

Rîsul ei puse punct controversei. Goșa fu dat uitării.

O jumătate de oră mai tîrziu mergeam pe stradă spre părinții ei.

10

MERGEAM PE STRADĂ, iar aceasta își trăia viața diurnă, zgomotoasă, de carusel. Soarele incandescent dogorea deasupra noastră, camioane grele călcau pavajul împroșcînd zgomotos aerul cu miros de benzină, motocicliști treceau în viteză, autobuze cu geamurile sclipind pluteau maiestuos. Un chioșc de ziare împestrițat de copertele revistelor slab vandabile, slobozea dinlăuntrul său, ca pe niște păsări, spre cei ce stăteau nerăbdători la rînd, ziarele care fluturau din aripile lor albe, largi, și dispăreau pe dată.

Orașul nostru era orașul natal al Maiei. Așezare cu clădiri moderne, impunătoare, uniforme de beton, care le-au luat locul celor lipsite de pretenții ale trecutului ; el, orașul nostru, slujește industria, deschide mereu alte șantiere de construcții, nu încetează să urle cu răget de motoare. Nu e bogat în verdeață pitorească și nu e vestit printr-o arhitectură deosebită, sînt aici multe coșuri de fabrică și puține monumente, pe străzile lui zărești modă importată din capitală, dar nivelul cultural îi e sărac, provincial — tablouri se văd doar prin restaurante și nu există nici o sală de concerte. Ziarele centrale de dimineață ajung la noi abia la amiază.

Pentru Maia, orașul nostru este așezarea natală, pentru mine o patrie benefică. Acest oraș m-a adoptat, m-a instruit, m-a recunoscut ca om de știință ; deși fără tandrețe, totuși m-a mîngîiat, deși fără compasiune, totuși m-a încurajat. Și îi sînt recunoscător orașului meu, și l-am îndrăgit demult.

Mergeam acum cu Maia pe străzi cunoscute, braț la braț, umăr la umăr. Există și clipe cînd te simți centrul universului : pieptul stă să-ți plesnească, trupul îți este ca fulgul, picioarele elastice, doar să-ți faci vînt și-ai să zbori ! Și e cu neputință să-ți alungi de pe chip un zîmbet prostesc, larg pînă la urechi. Ce mîndru își ține capul Maia ! Pînă și cuta tristă a buzelor îi e atinsă de un zîmbet mic...

Nu pentru prima oară mă minunez : cum s-a putut naște ea în orașul nostru sever, cu ziduri de beton, cu

coșuri fumegînde? E posibl oare? Nu-i un miracol? Mergeam pe stradă și trecătorii, văzîndu-ne, parcă se schimbau la față. Bărbaților mai în vîrstă le apărea pe chipuri o expresie de stupefacție, celor mai tineri, de uimire: „Așa femeie mai zic și eu!". Cît despre femei, acestea începeau să zîmbească involuntar, ca și noi, cu aceeași bucurie blîndă. Pînă și cu omoplații simțeam că sîntem priviți din urmă.

Niciodată nu mi-am închipuit că aș fi un bărbat frumos, doar acum, pentru prima oară în viață: un tip înalt, lat în umeri, plin de forță, cu un mers nepăsător, întru totul pe măsura Maiei. Și eram fericit: să mă invidieze toată lumea!

Sentimentul acesta de fericire mi se născuse involuntar, era un dar al Maiei. Dar parcă există în general o fericire născută de la sine, dinlăuntrul tău? Nu, ea vine întotdeauna din afară: de la o frunză de copac spălată de ploaie, de la un cer adînc, de la conținutul vasului Petri aflat pe masa din laborator, de la un om... De ei, de oameni, te izbești cel mai des, de la oameni îți vine, așadar, în cea mai mare parte, și fericirea și durerea. Și îndeosebi de la aceia care-ți sînt cei mai apropiați și mai dragi.

Pe străzi vedeam doar chipuri blajine, sincer uimite, zîmbind cu sinceritate, dar în autobuzul cu care am hotărît să mergem trei stații, am dat pe neașteptate peste o răutate fățișă. Un bătrîn cu pălărie pe cap, cu obrajii supți, cu buzele subțiri ca o ață, cu ochi tulburi-verzui, după ce s-a holbat îndelung la noi, n-a mai răbdat și ne-a zis cu glas șuierător:

— Huzuriți, ai, mutre arătoase ce sînteți?! Fuduliți-vă, pînă ce-o să vă pîrliți aripioarele. O să vedeți voi pe naiba... He-he!...

Omul era, pesemne, atît de nefericit, încît nu mai putea să vadă, fără să încerce ură, fericirea altora. Era secătuit de ură, ros de viermele ostilității. Deși nu era foarte bătrîn, părea a fi cu viața pe sfîrșite.

Nu, el nu mi-a provocat aceleași sentimente, ci numai dezgust și milă. Precum și o teamă strașnică pentru fericirea mea. Părea să fie prea frumoasă și ireală, ca să dureze îndelung. Huzuream!...

Omul ne-a stricat pentru cîteva clipe buna dispoziție. Maiei i-a înghețat obrazul, buzele i s-au ofilit.

Dar această proastă dispoziție a dispărut de îndată ce am coborît din autobuz și ne-am aflat din nou sub un soare încins pe o stradă binevoitoare, agitată. Ochii Maiei începură din nou a sclipi.

Iar eu mi-am amintit deodată că nu o conduceam pe Maia, așa cum se întîmpla mai înainte, ca să mă despart de ea pînă la următoarea întîlnire, că de-aci încolo nu aveam să ne mai despărțim. Nici acum, nici diseară, nici mîine, nici peste un an. Că ne întîlnisem... pentru toată viața! Această descoperire m-a ametit: strada cea zgomotoasă cu casele ei cu multe etaje, cu soarele incandescent de pe cer, au început să se înalțe și să coboare ca un val.

Iată și curtea atît de cunoscută a casei unde locuia Maia: o curte umbroasă, răcoroasă, mirosind a pămînt umed, a iarbă stropită și a... cîini. Iată și intrarea cu ușa ei jignitor de neexpresivă. Finișul unei călătorii ca în basme putea să arate și el mai impresionant.

Am urcat pe scări, în prag ne-au întîmpinat părinții Maiei. Părea că de un ceas s-au tot înghesuit pe lîngă ușă, trăgînd cu urechea: doar-doar s-or auzi pașii noștri.

Către seară, întîlnirea cu Goșa Ciugunov ajunsese să mi se pară petrecută într-un trecut îndepărtat, aproape șters din memorie: un eveniment secundar în acea nesfîrșită, orbitoare zi însorită.

Dar Maia, pe cît se vede, n-o uitase cîtuși de puțin; pregătindu-se să intre la baie, mă întrebă:

— Îți amintești de omul acela din autobuz?

— Ce plăcere la tine să-ți aduci aminte de o otreapă.

— Mă interesează să știu de ce ai tăcut atunci?

— Maia, eu sînt bogat, el e un oropsit. Ar fi fost caraghios să mă înfrunt cu el.

— Nu e un oropsit, e un stricat. De la natură, încă din copilărie, pînă-n măduva oaselor. Zi mai bine că n-ai vrut să te legi, și îmi va fi limpede.

— Și asta. Dar... într-adevăr, îmi era milă de el.

— Dar de ce pentru Goșa Ciugunov nu încerci o astfel de generoasă compasiune?

— Cum ? N-ai observat deosebirea ? Unul e la pămînt, pe cînd celălalt se simte stăpîn pe situație. Și-apoi, nu eu, ci el mi-a aruncat mănușa. Pur și simplu am primit provocarea, Maika.

Ochii negri îi deveniră inexpresivi.

— Ești plin de surprize, spuse ea pe gînduri. Ba lupți cu noblețea sufletească, ba aperi ticăloșia. Și te declari mai inteligent decît toată lumea... fără nici o jenă. Ciudat !

Asta se întîmpla după o zi atît de fericită ! Ce i-o fi venit așa, dintr-o dată ? Nu-nțelegeam deloc.

Nu știu de ce nu-mi trecea prin minte că și eu puteam să arăt în ochii ei ca o enigmă neliniștitoare : „Ești plin de surprize...“ Pe asta cum s-o mai înțelegi ?...

11

DUMINICĂ AM PORNIT spre Goșa Ciugunov. Eram și eu curios să aflu de ce ciudățenii s-o fi ținînd acest om, mai ieri filozof al cîrciumilor locale, acum profet proaspăt ivit ?

Maia era îmbrăcată cu fusta cea roșie și bluzița albă, cu care îl întîmpinase pe Goșa. O găteală obișnuită pentru străzile orașului, dar nu va fi ea oare prea țipătoare în mijlocul unor credincioși, unde însuși profetul poartă o boțită scurtă de muncitor ?

Strada Tineretului își afla începutul într-un raion nou, cu blocuri deprimant stereotipe, de cîte patru etaje. La un moment dat ele încetau brusc, iar șoseaua asfaltată mergea mai departe pe lîngă grădini mici cu portițe scunde, pe lîngă case cu pereți din bîrne, cu ferestre minuscule și pervaze vopsite, pe lîngă șoproane prăvălite pe-o rînă, pe lîngă mici verande strîmte, acoperișuri învelite cu tablă ruginită și ardezie spartă, pari cu colivii pentru grauri, înnegrite de vreme, și înalte antene de televiziune. Un ungher liniștit de la periferia orașului, căruia-i mai rămăsese puțin de trăit — peste cîțiva ani blocurile din panouri de beton îi vor spulbera acoperișu-

rile, şoproanele şi verandele vechi spre a se înălţa ele în locul acestora.

Casa cu numărul o sută douăzeci şi şapte nu se deosebea prin nimic de celelalte : avea aceeaşi portiţă hîită, aceeaşi antenă de televiziune pe acoperiş, aceleaşi tufe prăfuite de liliac în preajmă.

Nu ne-a întîmpinat nimeni, dacă nu pun la socoteală un cîine legat în lanţ, care a hămăit o dată, de două ori din colţul său, parcă dintr-o lenevoasă obligaţie.

La o masă lungă cu samovarul pe ea şedeau mai mulţi oameni, aplecaţi peste ceşcuţele de ceai puse înaintea lor. Aveau cu toţii atitudinea cuviincioasă a unor oaspeţi abia adunaţi, care n-au apucat încă să se obişnuiască unul cu altul. Locurile la masă fiind insuficiente, mulţi invitaţi se aşezaseră pe lîngă pereţi.

De noi se apropie îndată cu pas grăbit un tînăr purtînd un costum bine călcat, cămaşă albă, cravată lată şi înflorată, de ultima modă, şi avînd un chip agreabil. Nu ne întrebă cine sîntem şi nici de ce am venit acolo. Se limită să ne spună cu bunăvoinţă :

— Poftiţi, fraţilor... Acolo sînt două scaune libere.

Ne-am aşezat în spaţiul îngust dintre două ferestre, şi abia atunci l-am văzut pe Goşa Ciugunov, care bea ceai dintr-o ceaşcă mare şi discuta ceva cu un bărbat voinic, chel, îmbrăcat ca la el acasă şi avînd un aer preocupat.

Observîndu-ne, Goşa îşi înclină scurt capul nepieptănat, apoi nu ne mai dădu atenţie şi îşi continuă convorbirea.

Rochia de un roşu criant al Maiei nu produse asupra nimănui o impresie deosebită. Se aflau aici fete chiar mai tinere decît Maia, în blugi strînşi pe coapse, cu coafuri înfoiate, flăcăi cu bluze pe talie, cu favoriţi şi plete, oameni în vîrstă cu înfăţişare obişnuită, prosperă. În afara acestora din urmă, mai erau şi cîţiva inşi istoviţi şi palizi, îmbrăcaţi în mod ostentativ cu haine sărăcăcioase. Toată lumea manifesta o anumită sfioşenie, cei prezenţi vorbind între ei cu glasuri în surdină şi aruncînd priviri nerăbdătoare spre capătul mesei, unde şedea gazda, bărbatul acela greoi şi chel, precum şi Goşa al nostru, cel bărbos şi nepieptănat. Mi-am dat seama că, fără să vreau, căpătasem şi eu o expresie concen-

trată, evlavioasă. Numai Maia privea în jur cu o curiozitate fățișă, indiscretă : ochii ei iscodeau, avizi, buzele i se adunaseră dînd iar la iveală cuta pe care nu i-o mai văzusem demult. Cîte cineva se și uita pe furiș la ea, cu evidentă compasiune, crezînd că buzele ei exprimă într-adevăr o durere și deci că ea nu venise acolo în mod întîmplător, ci să caute mîngîiere.

În sfîrșit, stăpînul casei se ridică, își legănă deasupra mesei pîntecul bombat.

— Fraților și surorilor, rosti el cu un glas pe care intenția de a vorbi cu cît mai multă pătrundere îl adusese la înălțimea unei voci de tenor. Nu e oare timpul să începem, în numele Domnului nostru Isus Hristos ?...

Avea o fizionomie cam grosolană, pletorică, pe care se vedeau, temeinic întipărite, urmele unor preocupări elementare. Unui ins cu o asemenea fizionomie i se potrivește mai bine să soarbă cu poftă un păhărel de votcă după un prînz consistent, să discute despre prețul cartofilor și al cărnii, să-i placă anecdotele fără perdea, ori să reacționeze la ele cu un rîs sănătos, pornit din burtă. Cînd colo : un glas blînd, de tenor, cucernicie, neobișnuitele cuvinte despre Domnul Isus Hristos. Iar împrejur — atenția sporită a tuturor, fețe încordate care par să aștepte ceva deosebit, aproape o minune.

— Noi toți, fraților și surorilor, trăim întru păcat, suferim de pe urma păcatelor aproapelui nostru. Și n-avem unde să mergem și să ne pocăim, decît numai uite așa, adunîndu-ne laolaltă, să ne privim unul pe altul în ochi, să ne recunoaștem unul față de altul toate cele făptuite și să ne iubim unul pe altul, așa cum ne-a poruncit nouă mîntuitorul nostru, fiul lui Dumnezeu. Fraților și surorilor, uitați-vă înlăuntrul vostru mai cu luare-aminte ! Lăsat-ați oare dincolo de prag supărarea pe aproapele vostru ? Nu vă chinuiește oare și acum invidia și lăcomia ? Să le uităm, fraților, să ne îndreptăm cu sufletul spre preaînaltul ! Să ne pătrundem de dragoste și să găsim în ea mîngîiere...

Prin încăpere răsunară oftaturi la fel de diferite între ele, pe cît de diversă era alcătuirea celor adunați

acolo : unele exprimînd durere, altele ușurare, unele înduioșate, altele aducînd a geamăt, unele intenționat puternice, altele abia auzite.

— Pentru ca să ne pătrundem, fraților și surorilor, să ne acordăm, ca să zic așa, la fericire, să o rugăm acum, la început, pe sora Anfisa să ne cînte psalmul o sută paisprezece...

Sora Anfisa, o femeie evident dintre cele sărmane — cu o față mică, trasă, verzuie, cu o bluză albă, cîrpită și răscîrpită îmbrăcîndu-i umerii fragili — se ridică, tuși în palma ei minusculă și, cu glas jeluitor, strident, începu a zice tărăgănat :

Auzit-a Domnul glasul meu,
Plecat-a urechea sa spre mine
Chema-lu-voi eu pre el
Toate zilele mele, toate zilele mele-e...

Vestea „auzit-a domnul...", precum și promisiunea „chema-lu-voi eu pre el..." alcătuind o aceeași jeluire lăcrimoasă a unei ființe oprimate... Am simțit o milă profundă pentru ea și o penibilă rușine : chiar dacă cei de față nu vor izbucni în rîs, o vor disprețui, desigur, în sinea lor — doar nu se poate să te prefaci într-atît de fățiș. Dar iată că femeile mai în vîrstă începură să se smiorcăie amarnic, iar tineretul, și așa descurajant de supus, s-a potolit și mai mult.

Bolile cuprinsu-m-au
Și chinuri de iad mă rod,
În mormîntul cel îngust mă cheamă
Jale-mi-e, jale-mi-e-e...

Maia nu-și desprindea ochii vrăjiți de la cîntăreața ce se jeluia mai departe, iar eu eram uimit de acea emoție comună — și sinceră ! — pe care o trezea în oameni cîntecelul acesta simplu, interpretat cu tristețe.

Cît de mult înseamnă jocul în viața omului ! Din compasiune pentru Othello, cu siguranță că s-au vărsat mai multe lacrimi decît pentru oricare dintre oamenii ajunși la nenorocire. Chiar așa, omul este mai receptiv la o nenorocire jucată decît la una adevărată. Cui i-a fost milă de această femeie dincolo de pereții încăperii,

cine a luat-o în seamă ? Iar acum uite, toți se smiorcăie jalnic, oftează — numai atenție și deprimare !

Sora Anfisa își scîrțîi pînă la capăt cîntecelul, se așează la loc, lăsînd în aer ceva nedefinit — parcă ușurare, parcă dezamăgire.

Și tocmai în acel moment răsună tăios, grosolan, aproape profanînd liniștea, glasul lui Goșa :

— De ce v-ați adunat aici ? !

Oamenii se foiră, înălțară capetele, își ațintiră privirile în barba lui. Nimeni nu-i răspunse.

— Uite, dumneata, dumneata, de pildă, de ce ai venit aici ? întrebă Goșa la fel de brutal, arătînd cu degetul, fără să se sinchisească, spre o tînără cu un cochet breton blond, spălăcit și o coadă de păr cînepiu, ce-i cădea peste gîtul dezgolit. Pe față o năpădi o roșeață violentă, coborînd pînă la clavicule. Curiozitatea te-a împins aici ?...

— N-nu-u, îngînă fata abia auzit.

— Dacă nu curiozitatea, atunci... atunci o nefericire ! Fie ea chiar și de nimic în ochii altora, dumitale însă pricinuindu-ți durere... Sau n-am dreptate ? Poate că ești cu totul, cu totul fericită ?...

— N-nu, îngînă din nou fata, de astă dată roșind pînă-i dădură lacrimile.

Goșa își smuci barba, îi cuprinse cu privirea pe ascultători.

— Dar cine dintre voi e fericit ? Ai ? întrebă cu glas sever, de comandă.

Tăcere.

— Așadar, nu există aici oameni fericiți, fiecare dintre voi are cîte ceva. Ceva ce-i roade sufletul precum viermele mărul. Iar eu nu întreb cine ce suferință are. Dar știu că are ! Și voi ați adus aici acel ceva, dar pentru ce ? Oare v-a promis cineva că aici vi se va lua necazul ? Că cel ce nu e iubit va începe să fie iubit, că cel sărac se va pomeni bogat, că soțul cel bețiv va înceta să bea, că bolnavul se va însănătoși ?... Care din voi crede că se va întîmpla așa ceva de îndată ce veți ieși de aici ? Există aici asemenea naivi ?

Goșa își mișca sfidător barba : înalt, costeliv într-un chip dizgrațios, cu umerii lui înguști, săltați, gulerul

descheiat al cămășii în carouri îi dezvăluia la baza gîtului slab o adîncitură de om nemîncat. Și sub privirea sa oamenii își plecară ochii.

— Atunci am să vă spun eu de ce ați venit aici, voi, cei care așteptați iubire, dar nu sînteți iubiți, care sînteți lipsiți, dar nu știți să ieșiți din lipsuri, care sînteți hăituiți de aproapele vostru, bolnavi sau pur și simplu osteniți ! Fiecare din voi are ceva al său, dar fiecăruia îi lipsește unul și același lucru. Și nu-i chiar atît de greu necazul vostru, cît faptul că oamenii nu-l bagă în seamă, nu vor să știe de el. Asta e chiar cu totul de neîndurat !

Dîndu-și pe spate capul ciufulit, Goșa păstră o pauză lungă, plină de așteptare.

— Frați și surori ! rosti în cele din urmă, solemn și răspicat. Frați și surori !... Iată de ce ați venit aici : ca să auziți aceste cuvinte. Să le audă fiecare din voi și să simtă că nu e singur pe lumea asta. Că există cineva care te poate înțelege, te poate recunoaște drept frate. Frate sufletesc ! Înrudirea sufletească e mult mai puternică decît înrudirea de sînge. Cîți frați și surori de sînge se urăsc unul pe altul, și oare fiul nu se întîmplă să fie străin tatălui său, iar tatăl fiului ? Fraților și surorilor, voi ați venit aici pentru a vă înrudi... Dar cum ? Cum veți face acest lucru ?...

Goșa se înfierbîntase, pete roșii îi acoperiseră fruntea și pometii, ochii îi ardeau. Nu-l văzusem niciodată astfel. Acum nu mai solicita atenția, ci o acapara cu brutalitate, nu mai demonstra, ci poruncea. Pînă și eu ascultam uitînd de toate. Cît despre Maia, era toată numai ochi și urechi : stătea aplecată înainte, obrazul îi tresărea, pe buzele curbate i se citea o durere înghețată.

Iar oamenii, acei oameni care tocmai răspunseseră cu oftaturi la intonarea atît de stîngaci interpretată a naivului cîntecel „Bolile cuprinsu-m-au și chinuri de iad mă rod...“ ședeau acum țepeni, aproape striviți. Ce mult înseamnă jocul în viață ! Goșa juca aici rolul unui stăpînitor de suflete, făcînd-o chiar, nu pot să n-o recunosc, cu destul talent.

Cel din fruntea mesei împunse din nou cu degetul spre fata cu bretonul spălăcit.

— Eu !... Eu pot să-ți devin frate sufletesc numai atunci cînd vom crede amîndoi în același lucru. Dacă vom crede fiecare în altceva, dacă vom gîndi fiecare în felul său, atunci ce fel de frate și soră de suflet ne vom putea fi ? Vom rămîne străini și îndepărtați. Dumneata nu mă vei înțelege niciodată, și nici eu pe dumneata... Dar e de dorit ca nu numai noi doi să ne înțelegem unul pe altul, ci toți oamenii din lume să se simtă frați și surori ! Deci trebuie cu toții să credem în ceva unic. Toți din întreaga lume ! În ceva... Dar acest ceva nu poate fi mic, neînsemnat, de vreme ce întreaga lume trebuie să creadă în el. Acest ceva trebuie să fie măreț, neînchipuit de măreț ! Poate ar trebui să ne găsim un om de acest fel și să credem în el, în fiecare cuvînt și în fiecare gest al lui ? Dar oricît de mare ar fi un asemenea om, e totuși numai om ! El poate greși. Iar noi vom fi nevoiți să credem în greșelile lui. El poate să se supere, să se înrăiască, să săvîrșească nedreptăți, iar noi să credem și în astea, să le acceptăm ?... Nu, într-un om, fie el și cel mai mare, nu se poate crede întru totul. Ceva trebuie să fie mai presus de om. Ce sau cine poate să fie, fraților și surorilor ?!

— Dumnezeu... Dumnezeu... răsunară glasuri șoptite din toate părțile.

— Dumnezeu, așa e ! Dar mulți o să ne spună : cum să crezi în Dumnezeu, o dată ce el nu poate fi văzut, nici simțit, încît nu ești în stare să înțelegi dacă există sau nu ? Care dintre noi nu a auzit asemenea obiecții, fraților și surorilor ?

— Am auzit... Am auzit... Toți am auzit...

— De ce sînt dator eu să cred în cel despre care nu pot stabili în nici un fel că există sau nu există ? Nu va fi cumva credința mea o autoînșelare ?

Maia aruncă spre mine o privire uimită, eu însumi eram surprins de îndrăzneala predicatorului — juca riscant, să vedem cum o să se descurce ?

Această impertinență riscantă ne-a neliniștit nu numai pe noi. Gazda, bărbatul cel gras, care ședea alături de Goșa, se făcuse roz pe chelie și începuse să se răsucească pe scaun cu tot trupul lui îndesat. Probabil că el, un credincios zelos, nu suporta asemenea între-

bări atît de directe și tăioase. Cît despre ceilalți frați și surori, veniți pentru a se înrudi sufletește, aceștia continuau să asculte ținîndu-și răsuflarea.

Goșa-propovăduitorul continua calm și cu gravitate :

— Dar ia să ne întrebăm, fraților : oare se poate crede în ceea ce există ? Uite, eu vă spun : această casă se află pe strada Tineretului. V-ați pătruns de credință ? Nici nu-i nevoie să vă pătrundeți, căci știați asta și fără mine. Prin urmare, nu poți să crezi în ceea ce este deja cunoscut. După cum nu poate să-ți mai fie foame după ce te-ai săturat. Iar dacă foamea, atunci cînd ești sătul, e înlocuită prin indiferență față de mîncare, înseamnă că și credința dispare în fața unui fapt evident pentru toată lumea. Așadar, dacă am admite că l-am cunoscut pe Dumnezeu, atunci toată credința noastră în el s-ar transforma într-o simplă constatare : da, da, există așa ceva ! Poate că un timp ne-am fi minunat de măreția lui, în cele din urmă însă ne-am fi obișnuit, ne-am fi comportat față de el ca față de ceva de la sine înțeles, adică cu indiferență. Dumnezeu însă este de nepătruns și nu va fi niciodată altcumva, și tocmai de aceea credința în el va fi veșnică !

— Dar în cele ce spui se simte o anume îndoială, o anume îndoială ! strigă fără veste proprietarul, care tot timpul clătinase neliniștit scaunul cu fundul său gros, iar chelia roză îi mărturisea tulburarea. După dumneata, frate Gheorghi, Dumnezeu nu prea pare că există, pare ceva închipuit !

Goșa se uită de sus, condescendent la chelia cea roză.

— Îndoieli ai dumneata, frate Aleksei. Eu nu le am. Eu cred în Dumnezeu tocmai pentru că nu știu nimic despre existența lui. Nu fac decît să cred, fără să am îndoieli.

Proprietarul se tulbură o clipă, era cam mărginit, totuși încăpățînat și desigur, orgolios, de aceea, sucindu-și chelia îmbujorată, obiectă :

— Ba eu cred că el există, ca să zic așa, în toată ființa lui, fără tot soiul de...

— Minunat ! îl aprobă, cu mărinimie, Goșa. Crede cum poți. Crezi dumneata, cred eu, în noi e aceeași simțire și tocmai de aceea sîntem frați.

Stăpînul mai gîfîi o vreme, mai făcu să-i scîrțîie scaunul, nu obiectă nimic, dar mai păstră, se vede, o oarecare îndoială privitor la deplina lui frăție cu Goșa Ciugunov. În schimb, ceilalți nu avură nici un fel de îndoieli. Vedeam în jurul meu chipuri destinse, ochi recunoscători îndreptați spre Goșa.

Nu pricepuseră, desigur, cu toții logica lui abilă, dar de o deplină înțelegere nici nu era nevoie. Important era că Dumnezeu fusese cumva explicat și că el îi unea pe oameni, prin urmare — fiecare simțea asta — în casa aceea nu se adunaseră niște oameni singuratici, ci niște tovarăși de idei, care se înțelegeau unul cu altul, puteau să conteze unul pe altul și deci să-și pună speranțele unul într-altul. Iar cel ce genera asemenea speranțe nu mai părea un simplu muritor, era un conducător, un proroc, de aceea se și îndreptau acum spre dînsul ochi arzători, chipuri destinse...

Cînd ne aflarăm din nou pe stradă, soarele se și ascunsese pe după casele cabrate ale acelei părți a străzii Tineretului care fusese pe de-a-ntregul cucerită de oraș. Blocurile de acolo erau fumurii, sumbre și impunătoare. Iar în jurul nostru periferia încă neatinsă întîmpina seara. În aer plutea o pulbere liliachie. Pe asfalt, din oraș și spre oraș, goneau mașini. Cîinii hămăiau unii la alții, ca la țară. Circulau în cîrduri flăcăuași și fetișcane, cu toții lățoși și impertinenți, îmbrăcați ostentativ după ultima modă, cu pantaloni evazați pînă peste poate. Habar nu aveau ei că pe undeva, prin preajmă, se arătase un proroc : problema existenței lui Dumnezeu nu se iscase în capetele lor pletoase, de fapt nici problemele propriei lor existențe pesemne că nu-i frămîntau încă în chip deosebit.

Seara cobora caldă, chiar zăpușitoare, dar umerii Maiei tresăreau înfrigurați sub bluzița subțire. Se uita mereu în urmă : prorocul nu mai părăsea casa aceea, or ea n-ar fi vrut să se despartă de el așa, simplu. Și-apoi nici eu nu m-aș fi dat în lături să schimb cu el o vorbă-două : mă chinuiau niște obiecții, încă abia ivite, și neconturate pînă la capăt.

— L-au asediat, am presupus, adresîndu-mă Maiei. L-a asaltat lumea, nu va scăpa repede. Să mergem.

Și Maia mă urmă ascultătoare spre stația de autobuz.

Dar m-am înșelat. Goșa Ciugunov s-a descotorosit repede de adepții săi și a apărut lîngă noi înainte să vină autobuzul.

— De ce ați fugit ? Să mai stăm de vorbă...

Era deșirat, scheletic, pantalonii îi atîrnau prea largi de pe fundul slab, bărbuța care-i ascundea pe chip urmele tinereții — o siluetă jalnică pentru un ochi străin. Dar noi distingeam clar la el urmele măreției de adineaori : umerii nu-i mai erau gîrboviți, mișcările îi deveniseră chiar prea dezinvolte, în glas nu se simțea supărare, nici măcar un reproș, doar o abia sesizabilă iritare : a trebuit să mai și alerg după voi.

— Așteptați să-ți dau dreptate ? l-am întrebat. Ei, bine, sînt gata să recunosc, că ai dat dovadă de-o elocință deosebită. Chiar surprinzătoare.

— Și totuși am văzut prea bine ce-ți exprima fizionomia. Ceva cam așa : ah, ce-am să te mai pun la pămînt ! Poftim, pune-mă.

Și aruncă o privire înspre Maia, parcă făgăduindu-i : să vezi ce-i fac ! Nu cumva o considera de pe acum și pe ea o adeptă de-a lui ? Prea se grăbea.

L-am întrebat :

— Crezi oare cu adevărat că acea credință într-o singură și imposibil de demonstrat idee a existenței lui dumnezeu e capabilă să lichideze toate contradicțiile omenești care există și care vor exista ?

— Dumnezeu, bătrîne, nu e o singură idee, ci un întreg complex de idei diverse și complicate.

— Dar pot să existe idei atît de cuprinzătoare, încît să poată fi aplicate la tot ceea ce apare și va apărea între oameni ?

— Ideea „iubește pe aproapele tău“ nu este oare universală ? Oare într-un viitor binecuvîntat, oamenii, întîlnind în calea lor ura, nu-și vor aminti această idee ?

— Să admitem că și-o vor aminti, și ?

— Să nădăjduim că vor învinge ura din ei.

— Și nu le va rămîne decît dragostea unuia pentru altul ? Nu e oare primejdios ?

— A se iubi unul pe altul să fie primejdios ? Ei, asta-i, cum poți spune așa ceva ?

— Dar cîte mame nu și-au schilodit copiii printr-o dragoste aprinsă, irațională. Au îndrăgit totul la ei, pînă și viciile, ca să rezulte în cele din urmă ori niște nătărăi, ori niște criminali !

— Bine, dar dragostea, cînd e nerațională, nici nu se mai poate numi dragoste.

— Întocmai. Mai cuminte ar fi deci ca iubitoarele mămici să se pătrundă de ură față de anumite fapte ale scumpilor lor flăcăuași. Vreau să spun că ura are în viață același drept la existență ca și dragostea. Important e de știut ce să iubești și ce să urăști. Și aici credința în Dumnezeu nu-ți va sugera nimic, tu însuți trebuie să te dumirești.

Goșa își scutură barba supărat.

— Bătrîne ! A ne convinge unul pe altul în privința lui Dumnezeu înseamnă a bate apa în piuă. Eu nu contam deloc să te transform pe tine, un ateu, într-un credincios. Nu de asta te-am chemat. Vreau doar să-ți iei înapoi cuvîntul „mizantrop". Oamenii se simt atrași de mine, pleacă de la mine încurajați și, îndrăznesc să cred, mai fericiți decît au fost înainte de întîlnire. Retrage-ți termenul de „mizantrop" și ne vom despărți.

— Ba eu consider că tu, folosindu-ți elocința, i-ai înșelat într-un mod dibaci — foarte dibaci și subtil ! — pe creduli. Le-ai promis o frăție care nu se va înfăptui niciodată. Mie mi-e milă de acești oameni amăgiți, ție nu. Așa încît scuză-mă, dar eu continuu să socotesc condamnabilă, lipsită de răspundere atitudinea ta față de oameni.

Între timp a venit și autobuzul. Am luat-o de braț pe Maia, care nu rostise nici un cuvînt în timpul discuției noastre. Goșa nu mi-a răspuns și n-a încercat să ne oprească. Am urcat înghesuindu-ne.

L-am văzut apoi pe fereastră : stătea proptit pe picioarele sale lungi, cocîrjat, semăna într-adevăr cu Don Quijote.

Maia a tăcut tot drumul, căuta să nu se uite în direcția mea, își flutura gînditoare genele lungi. Tăceam și eu fără să-i pun vreo întrebare — las-să rumege cele auzite : o să-mi spună ea singură, dacă va avea ceva de spus.

Acasă se așeză pe divan, își prinse palmele între genunchi, tăcu din nou îndelung — buzele triste îi tresăreau ușor. În sfîrșit vorbi :

— Ai văzut, Pavel, cu cîtă aviditate îl ascultau oamenii ? Și cum s-au schimbat toți la față auzindu-i cuvintele... Ei vor trăi multe, multe zile gîndind la această întîlnire. Iar unii dintre ei poate că o vor păstra în suflet toată viața.

— Vor păstra niște iluzii, Maika. Omul nu poate fi apărat doar cu iluziile. Asemenea oameni se aleg numai cu vînătăi de la viață.

— Fără vînătăi nu poți trăi... Pe cînd așa, te mai alegi și cu altceva, în afară de vînătăi... Cu ceva bun, Pavel.

— Eu, Maia, sînt om de știință și consider că a-i înșela pe oameni, a le prezenta ceea ce dorești tu drept realitate înseamnă a comite o crimă.

— Păi tocmai asta-i, că ești om de știință... Chipul îi era obosit și preocupat. De ști-in-ță !... Și ai dreptate, ai dreptate ! E greu de obiectat la ceea ce spui : ai o logică de fier. Dar ce bucurie îți aduce logica asta ?... Fiind de fier, îți îngheață sufletul. Pe cînd acest bărbos jerpelit le-a înșirat vrute și nevrute... Crezi că eu nu-mi dau seama ce gugumănii încîlcite sînt astea ? Dar uite că, ascultîndu-le, oamenii au devenit, văzînd cu ochii, mai frumoși sufletește ! Și sînt încredințată că se mai bucură și acum cu toții în intimitatea lor. Desigur, în afară de insul cu chelia încinsă. El are nevoie, cam ca și tine, de anumite dovezi. Un tip plicticos pînă la greață. Lipsește-mă de bucurie, dar prezintă-mi dovezi. Slavă Domnului că ai fost destul de deștept să nu te repezi la proroc față de toată lumea. Sînt convinsă că l-ai fi dat gata... cu logica ta de fier. Oamenii aceia însă ar fi șezut acum prin colțurile lor și s-ar fi gîndit : uite acu-

șica-mi vine bărbatul beat, fecioru-meu nu se ține de școală, n-avem bani, dar familia trebuie hrănită — și n-ar fi avut nici un fel de i-lu-zii !

M-am așezat alături, am pus o mînă pe genunchiul ei.

— Maika, haide să convingem lumea că bombele cu hidrogen sînt niște jucării, că oceanele nu se pot transforma în bălți urît mirositoare, că niciodată nu vor mai veni la putere alți hitleri, că nu se vor mai construi lagăre de concentrare cu sîrmă ghimpată și că nu se va mai pune nicicînd în mișcare mașina mondială de tocat carne... Crezi oare că ar fi chiar atît de greu să-i convingem pe oameni de așa ceva ? Nici măcar n-ar trebui să fim prea elocvenți : lumea ne-ar crede fie și pentru că asta e ceea ce-și dorește fiecare. Oamenii ne-ar crede, așadar, și-ar începe să se simtă fericiți. Primejdiile însă nu vor dispărea nicidecum, ba dimpotrivă, vor deveni, naiba să le ia, și mai grave tocmai pentru că oamenii au fost induși în eroare. Păi pentru o asemenea fericire a unor idioți fără de habar, omenirea poate să plătească cu propria-i existență, iar catastrofele îngrozitoare și vărsările de sînge ar fi inevitabile. Fericirea nu se dobîndește cu iluzii, Maika, ci prin muncă grea, prin griji, prin suferințe. Da, da, și prin suferințe !

Ea îmi aruncă în obraz o privire întunecată.

— Muncă, griji, suferințe... De cînd țin oamenii minte — mereu muncă, muncă, griji, griji, suferințe, suferințe fără de sfîrșit, dar spune și tu, multă fericire a cîștigat lumea ?

— Probabil că totuși a cîștigat, Maika.

— Unde o vezi ?

— De veacuri prin măicuța Rusie umblau mulțimi de cerșetori cu traista pe umăr și ciocăneau pe sub ferestre : „Pentru Hristos, dați ceva de pomană !“... Dar tu, în viața ta, ai văzut măcar un cerșetor ? Și tu însăți ai visat vreodată la o bucată de pîine ?... Doar pînă și cei care ședeau căscînd gura în fața lui Goșa-cucernicul sînt sătui, îmbrăcați, nu lucrează cîte paisprezece ore pe zi, ba mai au și cîte două zile libere pe săptămînă. Poate că și asta-i o fericire, Maika. Și nu una născocită. Iar eu aș vrea să fac această fericire și mai trainică.

M-am ridicat, convins că pusesem punct. Mi se părea că orice ripostă la cele ce spusesem pînă atunci ar fi fost pur și simplu fără sens. Dar Maia ridică ochii la mine, privirea îi era atentă și grea.

— Faptul că eu voi muri mai curînd sau mai tîrziu nu-i o născocire, e un adevăr gol-goluț. Repetă-mi-l însă zi de zi, silește-mă să mă gîndesc în permanență la asta și nimeni pe lume nu va fi mai nefericit decît mine. Dimpotrivă, eu am nevoie să uit de asta, ba mai mult decît atît, am nevoie de speranță — da, da, fie ea și iluzorie ! — că viața mea va dura veșnic. O speranță contrazicînd adevărul, Pașa, contrazicînd bunul-simț ! Tu nu poți să mi-o oferi, dar uite că Goșa poate...

Ciudată și surprinzătoare concepție pentru mine — un adevăr de care trebuie să te ferești ! Mă consideram un reprezentant al tagmei oamenilor de știință din toată lumea, care, din direcții diferite și în locuri diferite, caută cu toții laolaltă adevărul. Orice abatere de la această cale îmi e ostilă, și cu cît arată mai ispititoare, cu atît e mai primejdioasă. Probabil că n-am putut să-mi ascund revolta din glas.

— Realitatea te poate speria ? Da, așa e ! Dar ia închipuie-ți că oamenii i-ar întoarce cu totul spatele, n-ar dori să mai știe de ea și ar înlocui-o cu iluzii. S-ar mai putea în felul acesta, Maika, să lupți pentru propria-ți existență ?

— Credința în viața de apoi, în nemurirea sufletului, în rai, în dreptate... Sînt și astea iluzii. Simple iluzii ! Dar să fi tins oare omenirea spre ele zadarnic, veacuri de-a rîndul ? Nu, Pavel, dacă n-ar fi fost ele, strămoșii noștri s-ar fi lăsat, probabil, cuprinși de o asemenea groază, de atîta tristețe și deznădejde, încît le-ar fi lipsit dorința să lupte pentru existență și să aibă grijă de copii.

— Credeau în viața de apoi, dar de cea adevărată se agățau cu amîndouă mîinile. Parcă mulți au fost cei care au preferat să se mute de bunăvoie pe lumea cealaltă ? Credința în iluzii nu era, prin urmare, chiar așa de puternică.

— Ce simplu judeci : o dată ce ai ajuns să crezi într-o altă viață, desparte-te neîntîrziat de aceasta ! Credința într-o altă viață, ulterioară, prelungea într-un fel viața prezentă, îi corecta cel mai de seamă neajuns : faptul că-i atît de scurtă.

Maia ședea încovoiată, își încrunta sprîncenele posomorîte, își strîngea palmele cu genunchii.

Nu, n-am putut să cădem de acord.

Și mi-am amintit atunci cuvintele lui Leibniz : „...Dacă geometria ar fi contravenit pasiunilor și intereselor noastre la fel ca moralitatea, am fi obiectat la fel împotriva ei și am fi încălcat-o în ciuda tuturor argumentelor lui Euclid și Arhimede..."

Înțeleptul Leibniz socotea că de vină sînt pasiunile și interesele. La mine și la Maia pasiunlie nu se dezbinaseră chiar într-atît, interesele ne erau, în general, aceleași, dar iată, eram incapabili să ne convingem unul pe altul.

În noaptea aceea luna pătrunsese la noi prin perdeaua insuficient trasă, lumina ei cădea pe cotoarele gravate în aur ale dicționarului Brockhaus-Efron, mîndria modestei mele biblioteci. Maia dormea, respira molcom, cu pumnul mic vîrît sub obraz. Eu mă gîndeam...

Pămîntul este o planetă minunată, frumoasă și confortabilă. În tot universul infinit nu s-ar găsi, cu siguranță, alta la fel de confortabilă pentru noi.

Și nu există pe pămînt dușmani ai oamenilor, toți sînt învinși.

Nu există dușmani, în afară de noi înșine.

A ne înțelege unul pe altul înseamnă a ne pune în siguranță.

A ne înțelege unul pe altul înseamnă a atinge perfecțiunea !

Dar nu e oare straniu că pînă și eu cu Maia, doi oameni care ne iubim, nu putem cădea de acord cu privire la un anumit lucru ! Atunci cum să se înțeleagă între ei miliarde de oameni ?...

În acele zile eram fericit ca niciodată. Și probabil că, cu cît omul este mai fericit el însuși, cu atît mai in-

sistent și mai cu neliniște se gîndește la fericirea celorlalți. Asta nu, nu din altruism, ci în numele ocrotirii propriei sale fericiri. Căci ea se mai poate încă dovedi trainică numai împreună cu fericirea tuturor.

Noapte. Luna prefirîndu-se în odaie. Maia dormind alături de mine...

CAPITOLUL AL TREILEA

Amiază

1

MI-AM LUAT CONCEDIU. Maia își continua vacanța. Făuream planuri de călătorie.

Eu propuneam să luăm un cort, să facem rost de o barcă cu vîsle mai ieftină... Aveam să plutim pe lîngă sate liniștite, clopotnițele sătești ne vor însoți de pe maluri, aveam să încingem focuri de tabără, să facem ciorbă de pește, să admirăm zorile trandafirii.

Dar Maia se opunea cu hotărîre :

— Nu vreau ca viața noastră să înceapă așa, modest, sub o tufă de răchită....

Ieșise din orașul ei doar la Soci și Suhumi, împreună cu părinții. Moscova, Leningrad, Novgorod, Pskov, Riga — iată pentru ea un itinerar de vis !

— Vreau o uvertură festivă !...

La Moscova ne stătea la dispoziție o locuință liberă : o mătușă a Maiei își petrecea verile, împreună cu soțul ei, la Kislovodsk. În celelalte orașe însă nu ne aștepta nimeni și nimic. Mda-a, o uvertură...

Eram în luna de miere. Dar să nu vă lăsați induși în eroare de acest cuvînt, căci în luna de miere se gustă, de obicei, și prima amărăciune.

Cînd se unesc doi oameni, fiecare cu obișnuințele, concepțiile și particularitățile sale, este aproape neverosimil ca ei să se potrivească întru totul, să nu se incomodeze, să nu-și pricinuiască reciproc diverse supărări și senzații neplăcute. Pînă mai ieri el considera că ea este femeia ideală, iar ea că el este un bărbat de excepție, unic pe lume, și amîndoi se străduiau să se prezinte în lumina cea mai favorabilă. Pînă mai ieri lucrul acesta a fost posibil, astăzi însă trebuie să începi a rezolva tot soiul de mărunte probleme de viață, să procedezi adică nu la modul excepțional, ci cu totul obișnuit, să te prezinți nu sub aspectul de paradă, ci sub cel de toate zilele. E atunci de mirare că încîntării îi ia deseori locul dezamăgirea ?

Luna de miere înseamnă spulberarea idealurilor, trezirea la realitate. Fiți foarte atenți în luna de miere, căci tocmai în cursul ei se produc fisuri care pot duce la prăbușirea întregului edificiu al căsniciei voastre.

Mi-am amintit sfatul bunului meu Boris Evghenievici : „Întreceți-vă întru concesii... Dorințele ei trebuie să fie pentru tine mai presus de ale tale !“ Și am cedat, deși cu inima îndoită și presimțind viitoare complicații.

2

UN LOC LINIȘTIT de la periferia Moscovei. O stradă largă, luminoasă, cu blocuri enorme, aidoma unor munți abrupți, chiar la capătul bulevardului Vernadski. De aici sînt numai două stații de metrou pînă la universitate, dar pînă în centru e departe.

Am ocupat apartamentul de două camere al rudelor Maiei, plecate la Kislovodsk. Un perete era complet acoperit cu măști în culori țipătoare, care zîmbeau, plîngeau, rînjeau, aveau trăsături mongoloide, negroide, sau întru totul satanice. Soțul mătușii Maiei lucra ca inginer mecanic la o uzină de aparate de precizie, iar acasă, cu ajutorul hîrtiei, vopselelor, cleiului și lacului făcea aceste măști cu expresii de revoltă exagerată, sau de bucurie

batjocoritoare. Pe rafturi, jumătate din cărți erau în limba franceză : mătușa Maiei preda această limbă la unul din institutele capitalei. În jur se simțeau urmele unei vieți așezate, plină în felul ei și ce-i drept, frumoasă, dar departe de propria noastră viață. M-au mirat îndeosebi măștile, cu toate că n-aș spune să-mi fi plăcut prea mult satanismul lor. Maia auzise și mai înainte multe despre ele — una din măștile de acest fel chiar se afla la ei în casă dăruită de inginer, așa încît nu le prea lua în seamă și mă tot zorea :

— N-avem de ce să tîndălim lîngă mutrele astea, haide să luăm Moscova cu asalt.

Și pornirăm s-o luăm cu asalt...

Maia a dorit să trecem spre Leninskie gorî prin teritoriul universității.

Eu mai fusesem și înainte în noua universitate — o dată la un simpozion lărgit al biologilor și de două ori să rezolv, din însărcinarea rectoratului, niște probleme nu prea complicate. De fiecare dată, cînd mă apropiam de clădirea centrală, încercam, în mod ciudat, un sentiment aproape exaltat al propriei mele nimicnicii : intrările erau parcă destinate uriașilor și nu unor simpli muncitori ; coloanele nu erau numai monumentale, ci de-a dreptul împovărătoare pentru pămîntul de sub ele : te treceau fiorii cînd îți imaginai greutatea lor strivitoare ; zidurile se înălțau deasupra ta atît de sus spre tării, încît ți se părea că se prăvălesc peste tine cu o măreață încetineală, de necomparat cu viața ta scurtă de om. Ciclopică citadelă a științei, ea era pentru mine un fel de întruchipare sugestivă a înfăptuirilor științifice care ne-au dezvăluit atîtea și atîtea fenomene grandioase, în comparație cu ele noi înșine simțindu-ne microscopici, neesențiali.

Se părea că și Maia, luînd acum pentru prima oară contact cu noua universitate, încerca aceleași sentimente. Amuțise, se uita pierdută în toate părțile, își da capul pe spate, continua să tacă timorată, iar pe buzele ei devenise mai vizibilă ca oricînd cuta aceea de neajutorată suferință.

— Ai fi vrut să înveți aici ? am întrebat-o.

Tăcu o vreme, apoi răspunse șovăielnic :

— Mi se pare că m-aș fi pierdut de tot.

Dar iată că lăsarăm în urmă universitatea, traversarăm o șosea, ajunserăm la parapetul de piatră, și în fața noastră se desfășură Moscova, de necuprins, pierzîndu-se insinuant în depărtări tulburi, aducînd în același timp a jucărie ingenios lucrată. Pe fluviul negru pluteau, aidoma unor lebede albe, tramvaiele fluviale, treceau încet șlepuri greoaie și nemăsurat de lungi, încărcate cu grămezi roșietice de nisip, peste rîu săgetau poduri arcuite, iar dincolo de apă, cît cuprindeai cu ochii, semănînd cu o extravagantă grădină de piatră, încremeniseră, cuprinse poate de moleșeală, poate de somnolență, miile de clădiri lipite parcă una de alta. Ochiul alegea dintre ele cînd sfioasele cupole ale mănăstirii Novodevicie, cînd coșurile, ca un încărcător de armă, ale termocentralei de lîngă rîu, cînd siluetele fumurii ale clădirilor înalte. Mărețul oraș nu arată de acolo terifiant, ci dimpotrivă, ademenitor și te face să te simți uriaș, aproape stăpîn asupra lui. Vagi dorințî îndrăznețe te amețesc...

Pe neașteptate năvăli spre noi o gloată zgomotoasă — bărbați în costume negre, nepotrivite cu anotimpul, femei cu rochii în culori vii... și mirese, mirese, nu una și nu două, mai multe deodată, toate în rochii albe de cununie. Nici nu observasem cum au tras la bordură numeroase mașini împodobite cu panglici roșii, cu baloane de copii legănîndu-se în aer și cu păpuși pe radiatoare. Aflarăm că Leninskie gorî este un loc de pelerinaj pentru tinerii căsătoriți.

Am schimbat o privire cu Maia și-am înțeles că, față de mirii și miresele înconjurate de rubedeniile agîtate, încearcă și ea, ca și mine, un soi de îngăduință a omului care a căpătat între timp o anume experiență. Într-adevăr, în ceea ce ne privea pe noi, asemenea emoții aparțineau deja trecutului, înaintasem cu un pas mai departe în viață și deci ne aflam cu un pas mai aproape de bătrînețe decît cei din jurul nostru. Era o senzație de superioritate, dar în același timp și de fatală ireversibilitate.

Rîsete, zgomot, înghesuială, țipete și o supărătoare lipsă de atenție față de priveliștea Moscovei. În sfîrșit,

cei sosiți începură a se împărți în grupuri mai mici — de fiecare grup cîte o mireasă ! — iar fotografii, în poziții pline de osîrdie, începură a-i ochi cu obiectivele, plasînd mărețul oraș drept fundal al respectivului eveniment matrimonial.

I-am admirat o vreme, apoi am pornit fără grabă pe sub verdeața umbroasă a șoselei Vorobievskoe către metrou, înspre una dintre cele mai frumoase stații, suspendată deasupra fluviului. În mai puțin de o jumătate de oră aveam să fim departe de acolo, în centrul imensei grădini de piatră ce începuse a se scufunda într-o pîclă subțire.

Ochii Maiei scînteiau, buzele i se îmblînziseră, tăinuiau un zîmbet mic.

Aștepta daruri generoase din partea Moscovei...

Moscova trebuia să i-o dăruiască pe Plisețkaia la Teatrul Mare : „Am să le povestesc nepoților mei despre ea : dragii mei, am văzut în tinerețe o mare artistă a secolului".

Moscova trebuia să-i dăruiască și teatrul „Sovremennik", ca și pe cel de pe Taganka : „Am auzit adevărate legende despre ele, acum vreau să cunosc nemijlocit aceste legende !"

Moscova trebuia să-i dăruiască Galeriile Tretiakov și pe Rembrandt cel aflat la Muzeul Pușkin...

Pe lîngă toate acestea, Maia mai aștepta din partea Moscovei și alte surprize, nici ea nu-și dădea seama care anume.

Surprizele au și început să curgă, de îndată ce am pătruns în adîncul Moscovei...

Constatăm astfel că marea artistă a secolului nu se afla în capitală. Ea fie că dansa undeva în străinătate, fie că se odihnea undeva.

Să mergem totuși la Teatrul Mare, chiar și fără Plisețkaia !...

Din păcate, era imposibil. Instituțiile care se ocupă de primirea străinilor achiziționaseră aproape toate biletele.

Cît despre „Sovremennik", acesta era în turneu.

Iar Teatrul de pe Taganka — fapt banal — intrase în renovare.

Vara e un sezon mort.

Și a fost seară, și a fost iar dimineață. Ziua întîi începuse pentru noi cu plimbarea prin Moscova, apoi o folosisem în întregime pentru lămurirea sus-amintitelor circumstanțe descurajante.

Moscova însă nu putea să ascundă de noi Galeriile Tretiakov...

În dimineața următoare ne repezirăm spre vestita stradă Lavrușinski și... ne trezirăm la capătul unui lung șir al celor care doreau și ei să intre.

Se spune că Moscova tranzitează zilnic circa două milioane de oameni. Dacă dintre aceștia numai unul la sută ar dori să viziteze Galeriile, ar rezulta și așa douăzeci de de mii de persoane ! Dar moscoviții mai dau și ei buzna...

Erau acolo cete de pionieri sub supravegherea unor instructori zeloși, tineri bărboși, ponderați și bătrînei fără barbă, dar cuprinși de agitație, intelectuali și muncitori, simpli soldați și ofițeri de toate gradele, familii cu aspect rural — părinți, copii, uneori și bunici și bunice împovărate de ani — într-un cuvînt, toate stările sociale din toate colțurile unei țări imense. Ne-am așezat la rînd dimineața, dar am trecut pragul visat cînd soarele depășise cu mult amiaza.

Prin săli era multă lume, zăpușeală, tablourile celebre erau de-a dreptul asediate, încît trebuie să depui eforturi ca să răzbați spre ele...

Dar Maia s-a „montat“ pe dată, chipul i s-a încins, m-a apucat strîns de mînă. Fără să mai fi fost vreodată în aceste săli, cunoștea Galeriile cu ochii închiși, iar față de autorii pînzelor expuse acolo nutrea fie un entuziasm bătăios, fie un nu mai puțin bătăios dispreț, iar uneori ambele sentimente deodată.

— Privește cît de încinse la soare sînt trupurile acestor băieți ! mi se adresa cu un glas vibrant, dens, nou pentru mine. Și fii atent : nu există aici nici un fel de tonuri cafenii, umbrele sînt colorate... Dar iată studiul acesta cu stînci : ce mare agitată ! În urmă cu o clipă ea arăta altfel, și alta va deveni în clipa următoare. Asta e ceea ce se cheamă un peisaj care „trăiește“ ! Și ia aminte, Aleksandr Ivanov a lucrat cu mult înaintea impresioniștilor. Monet și Renoir probabil nici nu se născuseră cînd a fost pictat studiul acesta. Pictorul și-a depășit contempo-

ranii cu o jumătate de secol ! Crea adevărate minuni, pentru ca în cele din urmă — ah, Doamne ! — să elaboreze un ditamai tablou, sec și rece. Da, da, „Arătarea lui Hristos“ ! O procesiune de paradă într-un peisaj sudic. Lipsește numai o fanfară ca să cînte marșul cuvenit. Și ce penel meticulos — pliuri, călcîiașe, asta-i matematică, nu pictură. Un geniu care și-a irosit viața ca să devină o nulitate... Ce-i drept, una monumentală, nimic de zis.

Obrajii îi erau încinși, ochii îi scînteiau, jucăuși, mîna îi era și acum încleștată de-a mea. Revărsa peste mine cu o patimă ce-o făcea să-i tremure glasul, tot ce știa, tot ce acumulase pînă atunci. Iar eu, contaminat și copleșit de patima ei, o urmam supus printre privitorii ce ni se înghesuiau în preajmă : un orb urmînd o călăuză ce-l conduce prin lumea frumosului.

Dar minunea asta s-a sfîrșit pe neașteptate.

Tocmai răzbiserăm în sala cu picturi de Kramskoi, am zărit-o de departe pe „Necunoscuta“ și am dat să merg într-acolo. Cum eram un neinițiat în pictură, cred că din tot ce am întîlnit pe copertele colorate ale revistelor, prin monografii întîmplătoare ce-mi cădeau în mînă, cel mai mult mi-au plăcut, vai mie, naivul „Scoruș“ al lui Grabar și această „Necunoscută“. „Scorușul“ îmi amintea depărtata mea copilărie de la țară, cît despre „Necunoscută“, o aveam și eu pe a mea... Da, da, chiar pe aceea din autobuz ! Mi-a rămas de la ea în suflet o urmă luminoasă, mă bucur și acum că trăiește pe undeva prin lumea asta, dei-i Domnul fericirea dorită. Și de fiecare dată cînd dădeam peste o reproducere a „Necunoscutei“ rămîneam uimit : o pictase un alt om, în alt veac și totuși încercase pesemne, aceleași sentimente ca și mine.

Am dat deci să merg spre „Necunoscuta“, dar Maia pufni :

— Te interesează cocota asta din caleașcă ?

— De ce cocotă ? m-am simțit eu ofensat.

— Stasov i-a spus așa, nu eu.

Pe Maia nu puteam să mă supăr, în schimb față de Stasov m-am pătruns brusc de-o strașnică antipatie.

— A fost totuși un nătărău, dacă a spus așa. E plăcut să vezi chiar și o floare frumoasă, pe cînd aici e vorba de-un om !

De sub genele ușor lăsate, minunații ochi ai „Necunoscutei" mă priveau cu un calm maiestuos. Mie, unui oarecare, aflat printre alții ca el, ea îmi dăruise totuși o privire de-o clipă !

Dar Maiei îi pieri deodată pornirea belicoasă, păru brusc ofilită. Probabil că pînă în acest moment un simț al răspunderii o susținuse într-o stare de entuziasm și încordare : fără ea, o călăuză, riscam să mă rătăcesc, ea era cea care îi arăta orbului drumul, ba chiar îl făcea să vadă ! Dar iată că orbul, pe cît se vede, doar se prefăcuse a fi orb, o înșelase : eforturile i-au fost deci zadarnice, străduința inutilă. Mai era la mijloc și aerul închis din încăperi, înghesuiala, zidul de spinări străine prin care trebuia să răzbatem. Și marea abundență a tablourilor : să le privești pe toate cu încordare, să cauți ceea ce ar trebui să te emoționeze — că doar pentru asta ai venit aici ! — toate astea erau peste măsură de obositoare. Se abătu fără veste sentimentul de saturație.

Poate că ar fi trebuit să plecăm îndată, să ducem cu noi ceea ce dobîndisem pînă atunci. Bine se zice că ce-i bun trebuie gustat pe-ndelete ! Noi însă venisem la Moscova cu avionul de la o mie și mai bine de kilometri, cine știe cînd aveam să mai ajungem din nou între acei pereți, așa că ne părea rău să nu vedem tot. În consecință, înfrîngîndu-ne oboseala, luptînd cu năuceala, făcînd un efort deosebit, ne-am înghesuit mai departe, examinînd tablou după tablou, sală după sală, cu o conștiincioasă încăpățînare, ca și cînd am fi făcut-o din obligație.

Maia nu mă mai trăgea după ea, nu mai încerca să-mi explice nimic, scăpa din cînd în cînd cu nepăsare cîte-un cuvînt și se sprijinea ostenită pe brațul meu.

Am părăsit în cele din urmă clădirea, tîrîndu-ne picioarele amorțite. Maia tăcea, chipul îi era palid și indiferent, buzele ofilite. În aer plutea miros de asfalt încins și de benzină arsă. Dincolo de rîu, dinspre care nu adia pic de prospețime, în soarele ce apunea, cupolele bisericilor din Kremlin revărsau aur încins, fluid.

Și a fost seară, și a fost dimineață. Ziua a doua se sfîrșise !

Următoarea noastră zi începu sub bolțile răcoroase ale Muzeului de arte plastice. Aici nu era atîta zarvă ca

la Galeriile Tretiakov ; era lume, dar nu era zăpuşeală şi nici înghesuială, puteai să nu te grăbeşti. Dar Maia nu era-n apele sale. Se învîrti doar, fără să vadă nimic, parcă, prin sălile de artă antică, se repezi apoi spre sălile unde erau expuse tablouri, se opri în faţa cîte unuia din ele, pentru ca, scrutîndu-l, să-i apară pe chip mereu aceeaşi expresie chinuită. La un moment dat se zmuci :

— Să mergem la Rembrandt !

Dar după cîţiva paşi se domoli din nou, privi iar cu insistenţă chinuitoare împrejur, cercetă alte tablouri, în cele din urmă, îşi scutură cu hotărîre pletele.

— Să mergem la Rembrandt !

Şi iată-l, în sfîrşit, pe mult visatul Rembrandt. Aşteptam ceva cu totul ieşit din comun, dar tablourile celebre nu se deosebesc de cele mai multe ori prin nimic de celelalte — sînt insignifiant de mici, lipsite de strălucire, aproape supărător de modeste. De pe pînzele negre se distingeau, tulburi, ca din bezna veacurilor, chipuri bătrîneşti brăzdate, mîini bătrîneşti trudite.

Maia încremeni, ca un cîine de vînătoare în faţa prăzii, stătu îndelung cu ochii sclipindu-i a nelinişte. Şi mereu aceeaşi grimasă de mucenică... Deodată oftă adînc, scînci aproape copilăreşte şi zise cu glas încet, pierdut :

— Ciudat... Cu totul ciudat... Astăzi, nu ştiu de ce, nu-mi place nimic. Nici chiar Rembrandt...

Se răsuci, hotărîtă, pe un călcîi.

— Să mergem !

Credeam că mă cheamă să privim mai departe — alţi artişti, alte pînze. Dar ea, rotindu-se prin săli, începu să caute ieşirea.

Găsirăm un taxi şi Maia îl rugă pe şofer :

— Vă rog să ne duceţi pe la casele de bilete ale teatrelor... La toate, pe rînd, pe care le ştiţi !

Şi începură să se succeadă străzi şi pieţe... Taxiul se oprea, Maia sărea din maşină şi eu o urmam supus. Pentru prima oară am văzut-o pe mîndra mea soţie în rolul unei umile solicitatoare.

— Vă rog foarte mult !... Din inimă !... Numai două bilete la Teatrul Mare... Le cumpăr cu orice adausuri, fie chiar şi cu bilete pentru meciuri de fotbal... Am venit aici să vizităm Moscova, toată viaţa am visat...

Ascultam și sufeream — nu puteam să o ajut cu nimic.

Șoferul de taxi, un bărbat în vîrstă, greoi, cu o expresie puțin cam ursuză pe fizionomia grasă de om ce a văzut de toate și știe totul, își întrerupse la un moment dat tăcerea impasibilă și bombăni cu dispreț :

— Păi așa o să vă pierdeți tot concediul, guguștiucilor... Mai bine înghesuiți-vă și voi, seara, în fața unui teatru, poate dați peste unul care vinde bilete cu supraprețț... Oricum, e mai sigur.

Moscova încinsă, sufocantă, învălmășită. Moscova lunilor de vară, abundînd de omenire în trecere, îndepărtîndu-i dintr-însa pe moscoviți. Moscova e condescendentă față de cei ce pătrund în ea cu diverse treburi, dar e necruțătoare cu cei care năvălesc aici numai de dragul ei — să cunoască cît de cît capitala. Marele oraș nu suportă sentimentalismele, pe noul venit îl sufocă mulțimea : la magazine stai la coadă, la cafenele așijderea, pe trotuare înghesuială, trebuie să alergi întruna, să nu te oprești cumva.

Și-apoi la Moscova aveam măcar un acoperiș deasupra capului, dar ce-avea să se întîmple în alte orașe ?...

Maia nu m-a mai dus seara către coloanele Teatrului Mare în speranța că va găsi acolo un speculant care să scoată din mînecă mult visatele bilete. Nu mai aveam nici ce vedea, nici ce face. Era timpul să plecăm mai departe... Ce-i drept, cam cu buzele umflate.

Urma să pornim spre Leningrad.

Nu încercam să leg vorbă cu Maia. Nu era cazul să-i amintesc că avusesem dreptate. Avea să-și dea chiar ea seama cît de curînd : o vedeam necăjită, deprimată, ursuză.

Și a fost seară și a fost dimineață. Se sfîrșise și ziua a treia !

3

DIMINEAȚA, MAIA n-a mai vrut să se scoale deloc, zăcea în pat cu părul vîlvoi, cu chipul ofilit, ajuns din nou

asimetric. Din perete se holbau la ea fizionomiile schimonosite, țipînd în culori vii, ale măștilor, fiecare cu rînjetul ei — de furie, de groază, de triumf amenințător.

Părea că „își dăduse seama". Era și timpul.

M-am apropiat de ea. Se uita la măștile triumfătoare dimprejur, la orbitele lor goale, la colții dezgoliți, de parcă eu nici n-aș fi existat acolo.

— Maika, hai să ne gîndim puțin...

Nu se clinti, nici nu clipi.

— Mă auzi, Maika ?...

Aceeași rece înțepenire, privirea lunecînd pe lîngă mine spre măștile de pe pereți.

— O să chibzuim îndată și-o să îndreptăm lucrurile.

Și-atunci zvîcni în sus, zburlită, cu ochii duși în fundul orbitelor, cu chipul verzui, exact ca al unei măști : numai rînjet.

— T-tu !... T-tu-u ! țipă înăbușindu-se. T-tu mereu ai să fii așa ? Un nepriceput !... Nu ești bărbat, ești un papă-lapte ! Se ține cumințel de poala unei muieri ! Să îndreptăm lucrurile ! Dar ce-am văzut pîn-acum ? Cu ce m-ai ajutat ? Rătăceai cu o mutră acră după mine, coadă de muiere !... Și în sinea ta sînt sigură că te bucurai ! Te bucura-a-ai !!

Obrazul i se schimbă într-un chip straniu : bărbia i-o luă într-o parte, buzele i se întinseră, își pierdură cuta, iar ochii îi sclipiră, dușmănoși, pîrjolitori. Se înăbușea de furie :

— Doar m-ai văzut cum mă zbăteam !... M-ai văzut ! Știai foarte bine cît am vrut eu să... Dar nu ți-a păsat, nu ți-a păsat, ba erai chiar mulțumit. Chipurile, așa-ți trebuie, un deget nu mișc să te ajut...

Simțeam în spatele meu măștile rînjind batjocoritor. Chipul Maiei era și el hidos ca o mască ! Din gura ei continuau să țîșnească frînturi de fraze lipsite de sens...

M-am răsucit în călcîie și-am pornit spre ușă. Măștile m-au petrecut cu hohotul lor mut.

Pe stradă îmi veneau în întîmpinare trecători, oameni parcă dintr-o altă lume, cu care n-aveam să mă mai întîlnesc niciodată.

Boris Evghenievici, mentorul meu, îmi spusese : fie ca dorința ei să-ți fie mai scumpă decît a ta. Atunci vei dobîndi pace și liniște !

Ce chip desfigurat avusese ea adineaori ! Nu mi-aș fi putut închipui că aveam să-l văd vreodată astfel...

Era o zi însorită, pe stradă lume puțină și fiecare din cei întîlniți în cale era, desigur, mai fericit decît mine. Și cînd te gîndești că pînă nu demult mă uitam de sus la cei din jurul meu, zicîndu-mi că port în mine ceva ce alții nici nu bănuiesc că ar putea să existe în viața unui om.

Un zîmbet al universului pe cer și buzele frînte ale Maiei implorînd ajutor. A fost asta cîndva ?!...

Cu ce glasuri ciudate orăcăiau atunci broaștele...

Și dimineața aceea nemaipomenită : nici măcar în somn nu mi se întîmplase să văd așa ceva — un oraș pur, sărbătoresc, de sub un ocean trandafiriu...

Unica între oameni —
De viață dătătoare !...

A fost și asta ?! A fost !

Dar s-a pierdut.

Chiar așa ?... Dintr-o dată ? Într-o clipită ?

Era o zi însorită, și eu împingînd înainte pe trotuar propria-mi umbră. Nu voiam să-mi amintesc obrazul schimonosit al Maiei, cu buzele acelea străine, întinse, diforme... Păstram în mine un alt chip al ei : cel înălțat spre lună, țesut din lumină... Și părul ei greu, îmbibat de bezna nopții. Albul ochilor îi era atunci argintiu... Nu vreau un alt chip ! Nu vreau ! Aleg cu grijă ciobu-rile : așa a fost atunci ! Și așa a fost !...

La marginea trotuarului staționa un automobil „Za-porojeț“ proaspăt spălat, de un azuriu sentimental, lu-cind cu emfază. Lîngă mașină zăceau pe asfalt niște cizme de cauciuc, o raniță voluminoasă, undițe de bam-bus demontate, bobine de lansetă. Proprietarul emfati-cului și sentimentalului „Zaporojeț“, al raniței, cizmelor și undițelor, un bărbat deșirat, purtînd un basc decolorat, ruginiu, și-o veche scurtă de piele, deloc potrivită cu ar-șița zilei de vară, alegea o cheie dintr-o ditamai legătură vrînd să descuie mașina. Deși chipul grăsuliu îi era re-

laxat, tremurul mîinilor mari îi trăda nerăbdarea : era, pesemne, un pescar ce se pregătea de pescuit și trăia din plin un moment pe drept cuvînt fericit — avea în față o zi liberă, ceasuri întregi pe care și le consacrase pasiunii sale. Un asemenea om nu putea fi în acel moment lipsit de bunăvoință.

M-am oprit. Ajuns la disperare, eram îndemnat să mă încălzesc la flacăra unei fericiri străine.

Oare într-adevăr toate ale mele să fi luat sfîrșit ? Chiar toate ? Și într-un mod ireversibil ?...

Proprietarul „Zaporojețului" deschise portbagajul și începu să îndese în el ranița, cizmele și celelalte obiecte. Chipul brăzdat de zbîrcituri îi era acum atît de preocupat, ca și cînd omul ar fi îndeplinit un ritual.

Să se fi sfîrșit totul ? Și de la ce ? Bine, dar e absurd !... Oricui i-aș povesti cele întîmplate, ar rămîne nedumerit : ce fleacuri !... În mine păru să-și facă loc îndoiala : chiar să se fi sfîrșit totul ?...

Undițele nu încăpeau în portbagaj.

— N-au gabaritul necesar. E strîmtă cutiuța asta, rosti fără supărare stăpînul.

L-am întrebat cu invidie în glas :

— Mergeți departe ?

Omul îmi sesiză invidia, desigur, mîndru în sinea lui de fericirea-i lipsită de pretenții, ba poate că în gîndul său chiar mă compătimi.

— Am o singură zi liberă, îmi răspunse, așa că prea departe nu pot să mă duc. Mă reped doar pînă la eleșteiele Mihailovskie, la vreo patruzeci de kilometri de aici. Mîine dimineață mă întorc.

— Dar în timpul concediului unde vă duceți, de obicei, dumneavoastră, moscoviții ?

— Personal, consider că am găsit un loc ideal în comuna Neliuška din Valdai [1]; cea de a opta minune a lumii. Se află în preajma a trei lacuri deodată. Ați mai auzit de așa ceva ?...

[1] Podiș, situat la nord-vest de Moscova.

Și brusc totul în mine se încordă, ca înaintea unui salt cu capul în jos, din înălțimea unui acoperiș. O comună aflată în preajma a trei lacuri deodată era într-adevăr ceva ieșit din comun.

— Dar cu trenul se poate ajunge acolo? l-am întrebat.

— Da, din gara Leningradski... Trei sute și ceva de kilometri, așa că socotiți și dumneavoastră cît timp veți avea de mers.

O vrea însă ea să mai stea de vorbă cu mine? Va fi oare de acord?...

Dar mai am eu acum nevoie să-i cer permisiunea?

— Îți mulțumesc, prietene, i-am spus din toată inima și m-am depărtat grăbit.

Stăpînul „Zaporojețului" îmi strigă din urmă, derutat:

— Cu plăcere.

Și deodată mi-am dat seama că cerul e de un albastru ademenitor, că ziua e a naibii de însorită, că pînă și aici, în oraș, printre fîșiile de asfalt, copacii sînt de un verde intens.

Totul s-a sfîrșit?!... Ei nu, stai nițel! Pe sus te iau, draga mea, și te duc tocmai în comuna Neliuşka din Valdai! Ia auzi: o comună să stea în preajma a trei lacuri deodată! Să fie posibil așa ceva?... Nu, nu-ți voi îngădui nici o obiecție! Te iau cu forța!... Pe sus!... Păi știi tu ce înseamnă să te privești ochi în ochi, noaptea, la lumina focului? Restul lumii e hăt departe — dincoace numai tu, eu și focul, nimeni altcineva! Oare nu la un foc primitiv, în vreme de noapte, s-a născut ceea ce mai tîrziu a căpătat denumirea de dragoste pentru aproapele? Tu, eu și focul în bezna nopții — cum să nu ne simțim acolo uniți pe veci!

De după colț țîșni un taxi, m-am repezit spre el.

— La gara Leningradski. Cît mai repede, dacă se poate.

Trei ore mai tîrziu, transpirat, răvășit, năvăleam în casă, încovoindu-mă sub povara unui rucsac nou-nouț, burdușit cu de toate. L-am dat jos în pragul ușii și, fără să-mi scot pălăria, am intrat în cameră. Cel mai mult mă temusem că n-o voi mai găsi acasă: ar fi putut să

pornească de una singură pe străzile Moscovei, numai ca să-şi facă ambiţia.

Nu, nu plecase nicăieri, şedea cu un aer de copil părăsit în mijlocul patului răvăşit, adunîndu-şi sub ea picioarele în ciorapi de nylon ; pantofii ei, ortopedici, de ultimă modă, stăteau pe podea. Şi, la fel ca mai înainte, o cercetau din toate părţile, rînjind batjocoritor, mutrele vopsite în culori ţipătoare ale măştilor din pereţi. Chipul Maiei însă nu mai era acum decît tras şi palid. Să fi fost al ei oare obrazul hidos de mai adineaori, ea oare să fi ţipat, să se fi înăbuşit de ură ? Aproape că nu-mi mai venea s-o cred ! Şi îmi era atît de milă de ea, că-mi venea să plîng.

— Pregăteşte-te de drum ! Plecăm!

— Unde ? întrebă cu glas slab, din care încăpăţînarea lipsea.

— La gară.

— Dar....

— Mişcă-te mai repede ! Geamantanele cu boarfe vor rămîne aici, le luăm la întoarcere. Pantofii ăştia — la dracu ! Ai să încalţi nişte bascheţi, uite, ţi-am cumpărat o pereche, şi mie alta... Pune-ţi blugii, ia cu tine un pulover. Mai luăm cu noi două cearşafuri şi două pături, le vom aduce înapoi !

— Dar...

— Nici un „dar“ ! Mişcă-te ! Taxiul aşteaptă la intrare. Abia mai avem timp să prindem trenul !

După ce am îmbrăcat-o şi-am încălţat-o pentru călătoria ce ne aştepta, se opri în prag şi arătă mirată spre rucsacul voluminos pe care îl lăsasem acolo.

— Ce-i înăuntru ?

— Conserve.

— Ce fel de conserve ?

— Obişnuite : carne de porc cu fasole, ciorbă de varză...

— De ce le luăm cu noi ?

— Fiindcă la Neliuşka e puţin probabil să existe magazine sau cantine.

— La Neliuşka ?... La care Neliuşka ?

— La aia de stă în preajma a trei lacuri deodată !

4

NELIUȘKA, pămînt al făgăduinței ! Spre ea, spre ea, numai spre ea ! Un vagon ticsit, înăbușitor, o jumătate de zi prin liniștitul Valdai. Coborîrăm într-un orășel raional obișnuit : căscioare cu acoperișuri de șindrilă, ardezie sau tablă, printre ele înălțîndu-se clădirile cu cîteva etaje ale unor instituții. Și totuși ne-a urmărit senzația că el, liniștitul Valdai, se află hăt departe, la capătul pămîntului. Căci dincolo de clădiri se întrezărea o pustietate de necuprins, încît aveai impresia că e numai cer și nimic altceva, că e de-ajuns să ieși din oraș ca să te izbești de tăria lui de necuprins. Nu, pînă la cer mai era o cale, dar pămîntul chiar că se sfîrșea acolo : chiar de la marginea orașului se întindeau apele unui lac azuriu, de culoarea cerului. Era primul dintre lacurile din Valdai, pe care-l vedeam.

O altă jumătate de zi se scurse pentru nesfîrșitele discuții cu șoferii de camioane.

— Ia-ne, frățioare, pînă la Neliușka.

— Nu mi-e-n drum, flăcăule.

— Să știi că ne-om înțelege, n-ai să rămîi în pagubă.

Un scărpinat după ureche, un oftat.

— N-nu-u. E departe de șosea și dacă dă o ploaie, dumneavoastră ce vă pasă, sacii la spinare și adio, pe cînd eu rămîn să fluier a pagubă în mijlocul drumului. Poate vreți pe undeva mai pe aproape ?...

Ba deloc ! Numai și numai la Neliușka ! Altceva nu-mi convenea cîtuși de puțin.

În sfîrșit, unul dintre șoferi se lăsă înduplecat. Maia se urcă în cabină, iar eu sus, pe platformă, în tovărășia unui uriaș butoi cu terebentină, care, încă de la primele hîrtoape, dovedi o sinistră agresivitate : căuta cu toată greutatea lui să mă turtească de oblon, să-mi sfărîme coastele.

Aveam să pătrundem cît de curînd într-un trecut de epopee, în timp ce numai cu douăzeci și patru de ore în urmă mai bătătoream încă, cu înverșunare, asfaltul încins, ne strecuram prin mulțimea în veșnică alergare a pietonilor, goneam cu taxiurile de-a lungul unor benzi de

circulație cu fum de benzină arsă, cu muget de claxoane împrejur, cu radiatoare aidoma unor boturi de monștri, cu roți de dimensiuni colosale, cu săgețile amenințătoare ale macaralelor autopropulsate, cu atacurile în trombă, la semnalul mut al semaforului pe la intersecții... Făcusem acum un viraj în timp, părăsind brusc impetuosul secol douăzeci... Iată colo un amurg întîrziat și niște cupole învăluite în somnolență, gata-gata să prelingă pe ape un dangăt atrăgător. Stop ! Rămînem aici ! E atît de frumos și e atîta liniște. Altfel poți să ajungi chiar în colțuri neumblate, ca într-o pustie și nearătoasă pruncie a omenirii ! Hîrbuitul de camion însă nu vrea să se oprească, ne duce mai departe prin lumina amurgului, pe lîngă cupolele încremenite. Iar butoiul cu terebentină de lîngă oblon se smucește mereu. Nu izbutesc să admir locurile de epopee din preajmă : trebuie să lupt cu butoiul. El mă pîndește pe mine, eu îl pîndesc pe el...

Istovitoarea noastră odisee a luat sfîrșit noaptea tîrziu, în enorma și mohorîta izbă a unei oarecare mătuși Pașa, o bătrînă somnoroasă și nu prea încîntată să ne întîmpine...

— Vreo săptămînă îți sta, dar apoi să vă căutați altă gazdă. Eu, copilași, am cvartiranți permanenți care vin vară de vară de la Moscova. Acușica-i vezi trăgînd în fața porții...

— Nouă doar o barcă ne-ar trebui, vom poposi pe malul lacului.

— De-o barcă vă fac rost...

În dimineața următoare ne apucarăm să cercetăm împrejurimile Neliușkăi.

Cîmpurile, înălțîndu-se alene, dar fără preget, o dată cu drumul desfundat (care ne-a adus și pe noi încoace) se loveau pe neașteptate de un deal impunător, întretăiat de rîpe. Dincolo de cocoașa lui abruptă se aflau, răspîndite în voie, izbe cu acoperișuri pleoștite. Ferestruicile acestora priveau spre apa întunecată a unui lac prelung, dar nu prea larg. I se spunea, după numele satului, lacul Neliușkinskoe. Se întindea pînă aproape de marginea comunei ca să dea acolo... într-un alt lac, de astă dată mult mai vast, mărginit de pustietăți presărate cu tufișuri și păduriș mărunt. Cele două lacuri erau despărțite

doar printr-o ridicătură de pămînt abruptă, lată de zece, cel mult cincisprezece pași și năpădită de iarbă aspră, de bolovani și ienuperi cu ramurile chircite. Iar dacă te îndreptai spre cealaltă parte a satului, urcai un dîmbuleț și, dincolo de ultima casă cu o mică baie alături, clădită din bîrne și năpădită de urzici, dădeai de un povîrniș repede, apoi de-o potecă jucăușă, ce se avînta spre cel de-al treilea lac. Iar mai departe — zări de necuprins, maluri păduroase învăluite în ceață, întunecoase adîncuri și, ițindu-se ici-colo, limbi roșietice de nisip — o lume atît de vastă a apei și a cerului, că ți se oprește răsuflarea. Neliuska, cu adevărat cea de-a opta minune a lumii !

Maia privi îndelung, cu lăcomie și însuflețire. Un vînt ușor îi flutura pletele rebele. Deodată spuse dintr-o răsuflare :

— Vreau uite colo ! Și își repezi brațul înspre un îndepărtat mal fumuriu, în glas iscîndu-i-se din nou nuanțele imperative pe care le cunoșteam atît de bine.

— Ba o să tragem acolo unde-i pește mai mult, am obiectat.

Amuți cu respect și parcă simțindu-se vinovată : de astă dată eu eram cel care dicta ; ea n-avea decît să se supună.

— Să mergem în sat, să tocmim barca.

Și iată-ne plutind pe lac : scîrțîie subțire furcheții în lăcașurile lor prea largi. Barca e veche, ia apă, și Maia o scoate din cînd în cînd cu o gamelă ruginită. Lîngă ea, la cîrmă, e și rucsacul nostru. Cînd îl adusesem în barcă, Maia se mirase :

— De ce să-l luăm cu noi ?

— N-o să ne întoarcem în sat nici astăzi, nici mîine și de bună seamă nici peste o săptămînă...

— Dar unde o să locuim ?

— Sub cerul liber, o adresă mai precisă nu-ți pot spune. N-o cunosc nici eu.

În mijlocul unui golf lung ca un rîu, mărginit dintr-o parte de un mal abrupt, ierbos, iar de cealaltă de o umbroasă pădure de sălcii, am lăsat vîslele și am dat la

iveală un fir de nylon cu lingură [1], înfășurat, în lipsă de bobină, pe o frîntură de scîndură. I l-am întins Maiei, explicîndu-i scurt :

— Asta-i undița. Cînd pornește barca, tu începi ușurel să slobozi firul.

— Și dup-aceea ?

— Dup-aceea ședzi și aștepți. Cînd o-ncepe să smucească peștele, îl tragi afară. Treaba-i simplă de tot.

Am apucat din nou vîslele, ea a început să depene de zor.

— Ah, ce frumos lucește fierotenia asta în apă !

Copilăria mea se scursese pe malurile procopsitului rîuleț Pîjma. Fiecare băiețaș din satul nostru era pescar, și pe atunci pescuiam nu numai de dragul unei plăceri copilărești, căci în anii de foamete clenii și bibănașii erau cu adevărat de folos : oricum, pe masă se punea nu numai zeamă goală de urzici și de ștevie, ci și o ciorbă lungă de pește. Totuși rămăsesem așa cum și fusesem, un pescar ignorant, la nivelul copilului de odinioară. Nici acum nu cunosc tertipurile orășenești (folosesc pentru prima oară firul din fibră sintetică și nu unul răsucit din păr de cal — numai noduri !) —, nu știu să umblu cu lanseta, dar plasa cu cîrlige și firul cu lingură, ca acesta, îmi sînt familiare, iar „bătaia peștelui“ o deosebesc de „apa goală“ printr-un simț al meu, lăuntric.

Vîsleam fără grabă, căutînd să ocolesc bancurile năpădite de vegetație, dar să nu mă depărtez de ele, urmînd întocmai hotarul unde bătea peștele. Furcheții clănțăneau, se pornise un vînticel care încrețea apa și aducea dinspre mal, spre uimirea mea, miresme de fîn proaspăt, cu toate că vremea cositului trecuse demult. Păsăretul mărunt se agita prin tufișuri, schimbînd chemări fluierate. Pe neașteptate Maia se porni să cînte cu glas subțirel, mijindu-și a fericire ochii în soare.

Țin minte vremea cea de aur...

[1] Momeală metalică pentru pești răpitori.

Fluieratul și cîntatul la pescuit sînt o nesocotință de neiertat, iar ca semn pescăresc — curat ghinion. Așa că m-am răstit cu asprime la ea :

— Ia vezi ! Peștele nu suferă cîntecele !

— Pfui ! făcu Maia cu o strîmbătură supărată. În ultima vreme nici să răsufle nu mai poate omul de tine ! Dar pe loc se opri, se uită la mine cu niște ochi rotunzi, umezi, precum coacăza neagră. Ceva a smucit de fir... șopti ea.

Am mai vîslit nițel.

— Dar acum ?

— Acum nimic...

— Probabil că s-a agățat de-o iarbă.

— Uite c-a tras din nou...

— Înfășoară ! i-am poruncit. Dacă e vorba de vreo buruiană, n-are rost s-o tîrîm după noi.

Înghinînd întruna „Țin minte vremea cea de aur...“ ea se apucă să înfășoare firul pe bucățica de scîndură. Eu vîsleam și trăgeam adînc aer în piept, privind cu încîntare în jur : plute din frunze de nufăr, oglinzile de apă neagră din mijlocul lor, stelele în culori aprinse ale florilor, sălciile bătrîne clătinîndu-și ramurile — pretutindeni domnea somnolența proprie amiezelor de vară și care îți învăluia sufletul ! Iar între mine și Maia parcă nu se întîmplase nimic ! Ea nu mai avea nici chipul și nici glasul acela străin.

— „Țin minte vremea cea de aur...“ Murmura abia auzit, cînd deodată îi scăpă o exclamație sugrumată de groază : Ah ! Acolo e ceva !

Am lăsat vîslele și m-am repezit la cîrmă.

Era un pui de știucă, negru, cu reflexe verzui și cu un ochi auriu holbat. După vechiul obicei, i-am frînt grumazul și-am simțit îndată ațintită asupra mea privirea Maiei — în pupilele ei mărite am citit repulsie, buzele fiindu-i și ele strîmbate într-o grimasă de greață.

— Ce te uiți ? Sînt o fiară, nu-i așa ?...

Ea se zgribuli și nu-mi răspunse. Am izbucnit în rîs.

— Acum sînt vînător, Maika. Iar ăsta-i vînat...

— Dar fără să fii crud nu se poate ?

— După tine-i mai bine ca puiul de știucă să moară înăbușindu-se cu încetul ? Ori nu pescui, ori fii de acord cu cruzimea vînătorească. Una din două.

— E o cruzime... repetă ea și se cutremură.

— Poate vrei să nu mai pescuim ? Ce zici ?

Îmi ocoli privirea, luă în mînă puiul de știucă, trecu un deget pe spinarea lui întunecată, lunecoasă.

— Sărăcuțul de el...

Îi știam felul — mila ei de fată va lăsa pînă la urmă loc patimii. Iar cu patima pescarului nu-i de glumit.

Știuca își depune icrele la începutul primăverii, în timpul pornirii gheților. Dar în cursul verii o încearcă accese de voracitate. Atunci devine nervoasă, se agită fără astîmpăr în căutare de victime și apucă cu lăcomie nada, se prinde în cîrlige. Dar accesul de voracitate trece și știuca devine inactivă, leneșă, se lasă la fund, iar la lingură se prind atunci mai des bibanii. Noi se vede că nimeriserăm în chip fericit, într-o vreme de „foame a știucii".

Dacă izbuteam să purtăm lingura fără să o agățăm de alge, aproape întotdeauna fibra tresărea și se întindea, eu mă repezeam în ajutorul Maiei, și începea lupta cu cîte un pește puternic, dornic de libertate. Cînd simți smuciturile surde din adînc, inima îți încremenește, apoi se lansează în galop, sudoarea îți intră în ochi. Nu aveam minciog și din pricina asta era nevoie de o anume îndemînare ca să trec cîte o știucă grea peste bord ; e destul să zăbovești o clipă pentru ca să lunece pe sub fundul bărcii și-atunci poți să fii sigur că-ți va scăpa din nadă. Probabil că moștenisem de la străbunii mei drevleni [1], hălăduitori ai pădurilor și rîurilor, un simț vînătoresc ce-mi ajuta acum să ghicesc în mod instinctiv pe care pește se cuvine să-l trag îndată din apă și pe care să-l mai „plimb" o vreme. Pe unii nu-i lăsam nici măcar să plescăie, trăgeam repede firul, îi apucam din apă, iar aceste victime, încordate, lucioase, păstrîndu-și pînă și în zborul prin aer impetuozitatea de știucă, își reveneau în fire abia pe fundul bărcii, unde începeau să se zbată, fu-

[1] Unul din triburile vechilor slavi.

rioase, împroșcîndu-ne cu stropi de apă. Eu și Maia ne repezeam să le potolim, ne izbeam capetele, ne împiedicam unul pe altul, iar barca se clătina riscant în mijlocul lacului — acuși-acuși putea să ia apă! Pe altele însă, mai nărăvașe, le aduceam nu dintr-o dată; cînd le mai lăsam, cînd le trăgeam din nou, apoi iar le acordam un simulacru de libertate — într-un cuvînt, le hărțuiam — și abia după aceea le trăgeam cu hotărîre peste bord.

Încă de la cea de a treia reușită Maia se deprinsese să apuce prada mai iute chiar decît mine: în timp ce mîinile mele mai erau ocupate cu firul, ea își înfigea unghiile lăcuite în ceafa știucii, căuta să-i frîngă grumazul și pe chip îi apărea o expresie prădalnică, avîntată, ca de nevăstuică.

Cinci știuci am prins cu totul, socotindu-l și pe puiul-găgăuță ce înghițise cel dintîi nada. Toate erau de un albastru întunecat, ca și apa lacului, și împestrițate cu pete de-o culoare mai închisă! Pe una o purtasem mult de tot, nu cutezam să o trec dintr-o dată peste bord: nu era atît lungă, cît masivă și aproape o treime din trupul ei îndesat îi revenea capului de-a dreptul monstruos, numai fălci și ochi încremeniți. O ură galbenă îi mocnea în ochi chiar și după ce știuca își dăduse duhul. Grumazul ei puternic nici eu n-am izbutit să-l frîng.

5

O PĂDURE DE PINI cobora și se oprea cu nedumerire în fața unei plaje înguste și netede. Cine știe de ce nimeni dintre turiștii veniți acolo ca și noi, în mod neorganizat (și doar pluteau destui cu bărcile pe lac), nu alesese acest loc; ale noastre au fost primele urme de picioare desculțe pe nisipul dens.

Am încropit acolo o colibă, nu prea spațioasă, dar trainică, și am acoperit-o din belșug cu mai multe rînduri de cetină, încît dacă de-un potop n-avea cum să ne scape, o ploaie obișnuită nu putea să ne vină de hac. Pe jos am așternut acolo alte straturi de cetină, peste care am întins

mușchi cules de prin locuri unde creștea coacăzul de munte — o plantă scundă, înșelător asemănătoare cu merișorul. Acolo unde crește el, mușchiul nu e niciodată umed și nici sfărîmicios, ci moale ca mătasea. O deschizătură îngustă, în loc de ușă, dădea într-o întunecime de bîrlog.

— Iată casa noastră !

Maia o aprecie cu entuziasm :

— Curată vilă !

Am adunat toate ziarele vechi care se găseau în rucsacul nostru, am învelit știucile golite de măruntaie, le-am udat în apa lacului, apoi le-am îngropat în cărbunii aprinși ai focului pe care îl încinsesem. Prea puțini cunosc acest procedeu culinar. Carnea unui asemenea pește copt e suculentă și delicată, păstrînd totodată toate miresmele lacului.

Așa s-a și întîmplat : la știucile coapte de mine predomina o aromă lacustră, sălcie, căci uitasem să dau mai înainte un praf de sare peștelui. A trebuit să-l sărăm pe parcurs, mîncam cu mîinile pentru că, din păcate, nu luasem cu noi nici linguri și nici furculițe, n-aveam decît un cuțit mare, rabatabil, de vînătoare, cumpărat de mine din prevedere la Moscova. Dar era prea fioros ca să fie folosit la masă — te puteai tăia.

— În viața mea n-am mîncat ceva mai gustos...

Totuși nu era prea greu să meriți recunoștința Maiei.

Am terminat cu peștele, am mai pus cîteva lemne pe foc, iar între timp s-a lăsat noaptea.

Asta era... Undeva alături, dar parcă pe un alt tărîm, se afla pădurea ; undeva pe lac plescăia peștele pornit pe joacă ; undeva departe, pe malul celălalt, țipa răgușit un cristei. Maika avea chipul încins, arămiu, luminat de foc, iar ochii i se distingeau nefiresc de mari. În pupilele lor, precum luna oglindită în două bulboane împietrite, se zăreau două luminițe pîlpîind.

Cuvintele ce ne scăpau cînd și cînd nu se prea legau în fraze. Nu, nu din lene eram zgîrciți la vorbă, ci pentru că fiecare sunet era prin el însuși plin de un tainic înțeles.

— Mă mustră conștiința... rosti ea în șoaptă.

— Pentru ce ?

— Pentru mofturile mele.
— Hm !...
— Pedepsește-mă...
— Nu-i nevoie...
— Mă pedepsește conștiința...
— Ce spui ?...
— E dreaptă zicala : omul și-o face cu mîna lui !...

Urmă o pauză urmată de foșnetul pădurii și de plescăitul peștelui din lac, o pauză lungă, mult mai grăitoare decît o spovedanie căznită. În minutele acestea de tăcere era și pocăință, și deplină iertare.

— Uite, luna !
— Da, luna...

Luna era singura din lumea exterioară care cuteza să ne privească. Devine pe loc o parte din noi. Nici eu și nici Maika nu mai aminteam de ea, dar ne gîndeam la același lucru — la o altă seară cu lună. Atunci ea se comportase într-un chip straniu. Dar ne și unise. O prietenă credincioasă, care, acum, ne calcă din nou pragul.

Fără să-și desprindă de la foc ochii larg deschiși, liniștiți și în același timp smintiți, ea își scutură pletele.

— Nu vreau...
— Ce ?
— Să mai vină zorile.
— Ai să te bucuri de ele.
— Aș sta așa la nesfîrșit, m-aș preface într-o stană de piatră.
— Atunci și eu ar trebui să devin un bolovan.

Se scutură alungîndu-și de pe față umbrele dănțuitoare și izbucni în rîs.

— Ai dreptate, să vină zorile !
— Pînă la ele mai e, avem timp să dormim pe săturate.
— Hai să ne spălăm pe mîini, că sînt năclăite de pește și funingine.

Ne-am ridicat și am pășit de la foc înspre zidul compact al nopții. Am trecut prin el destrămînd hotarul unei lumi strîmte și totul din jurul nostru a luat altă înfățișare. Lumea cea nouă, care ne înconjura, nu mai avea nici vîrf, nici temelie. Deasupra capetelor noastre se boltea un cer adînc, la picioare ni se întindea un lac aidoma.

Lumina intensă a lunii biruia totul. Ea ne cădea din spate și de aceea nu i se zărea oglindirea pe apă. Și totuși lacul înfricoșător de negru, de nepătruns cu privirea, era plin de lună pînă-n margini. Ea licărea orbitor pe alocuri, la îmbinarea malului cu apa, se-mprăștia în scînteieri mute, jucăușe, departe în larg. Lacul își juca apele, iar cerul tăcea maiestuos. Nisipul, acea fîșie tare pe care stăteam noi, era de-o culoare neguros-fumurie, așa cum trebuie să li se pară îngerilor norii noptateci de sub picioarele lor. Iar în spate ni se agita focul pe care îl părăsisem, acum un simplu foc, nicidecum un centru al universului. Și se întrezărea sumbru sălbaticul, monoliticul zid al pădurii înălțîndu-și zimții pînă sus, spre lună.

Copleșiți de măreția privelиștii, ne apropiarăm de mal. Maia se lăsă pe vine, își cufundă mîinile în apă și exclamă abia auzit :

— E ca-a-ldă !

Se dezdoi ca un arc, se răsuci spre mine : împrejmuit de bezna părului, chipul său părea scăldat de o răcoroasă lumină, luîndu-se la întrecere cu luna.

— Vreau să mă scald !

Își trase rochița peste cap, începu să se lupte disperată cu ea...

Intră în apă cu sfială : un pas și încremenea, făcîndu-și curaj înainte de pasul următor. Era ca o prăpastie fără fund lacul ce i se întindea în față. Eu rămăsesem pe mal și, aținîndu-mi răsuflarea, îmi bucuram ochii. Acum lumina de sus nu se mai revărsa decît asupra ei : întreg restul lumii se stinsese brusc, se cufundase într-o beznă de nepătruns. Firavă, strălucitoare, prelingîndu-se parcă în jos de la umerii săi mici, ascuțiți, ea însăși era o lumină tremurîndă, licărind cu sfioșenie în fața unui univers răsturnat, năucit. Dureros de neajutorată și, în același timp, atotstăpînitoare, Afrodita nu se putea naște decît numai din apă !

Rupînd nasturii, am smuls de pe mine cămașa...

Apa neagră, înfricoșătoare, mă îmbrățișă cu o căldură maternă. Înotam amîndoi alături, fără zgomot, atingîndu-ne din vreme-n vreme cînd cu o mînă, cînd cu un picior. Maia rîdea încet și tremurat. Rîsul ei nervos,

argintiu, se înălța în tării și se pierdea în lumina lunii. Multă vreme n-am îndrăznit să ne desprindem din îmbrățișările mîngîioase, dătătoare de căldură ale apei.

În schimb, pe mal aerul era aspru, înțepător, ne biciui parcă, îndemnîndu-ne să facem salturi în preajma hainelor noastre împrăștiate pe nisip. Maia încerca să-și calce în picioare umbra : era orbitor de albă, lunecoasă, frenetică și nerușinată ca o primitivă, o Eva încă necunoscînd pudoarea. Am adunat dintr-o mișcare hainele mele și pe ale ei, și i le-am zvîrlit :

— Ține-le !

Am cuprins-o apoi pătimaș și-am ridicat-o în brațe. Ochii ei smintiți mă priveau din aproape. Prin pielea umedă, răcoroasă, căldura din adînc a trupului i se scurgea în mine.

Focul gata să se stingă ne-a petrecut prin beznă cu ochiul lui dojenitor, purpuriu.

Doi ochi smintiți în dreptul pupilelor mele...

A doua zi dimineață, ne-am trezit înveliți de umbra largă a pădurii, iar lacul avea o culoare pură, trandafirie, și fumega. Neobositul cristei țipa din nou pe malul celălalt.

6

DIMINEAȚA AM ADMIRAT încîntați tot ce aparținea dimineții : umbrele lungi pe nisipul răcoros, frunzișul tufișurilor împovărate de rouă, pînă și o ființă atît de măruntă precum o codobatură, ce alerga, parcă fără să-i pese de nimic, chiar la marginea apei. „Bună dimineața, ființă mică !“ Codobatura însă nu ne dădu pic de atenție, continua să alerge, își scutura coada ascuțită. În schimb, mai încolo, în apa mai puțin adîncă de la mal se stîrni panică, bătăi de aripi, plescăit. Un cîrd de rațe sălbatice ! Se înălțară greoi, jos, jos de tot, atingînd cu aripile oglinda lacului.

Mai tîrziu, în timpul zilei, am continuat să ne bucurăm de tot ceea ce ne oferea ziua : scîrțîitul furcheților,

firul smucit al undiței, un biban auriu smuls din apa întunecoasă, o dată cu un curcubeu în pulberea stropilor de apă.

Maia avea un dar al ei deosebit de a se bucura — fără exclamații, fără înduioșări, printr-o simplă și recunoscătoare mutenie, cînd numai ochii întunecoși îi deveneau mai profunzi, chipul îi iradia lumină, iar pe buze i se citea o neasemuit de blîndă supunere. Parcă nu-i mai trebuia nimic, parcă era mulțumită de tot ce i se oferea, și totuși... era mereu avidă de ceva nou — vreau, și gata.

La un moment dat, întîlnirăm în cale un mic golf năpădit de nuferi albi. Maia, aplecată mult peste bord, rămase îndelung suspendată deasupra celei dintîi flori, apoi își îndreptă spatele și-mi spuse :

— Vreau să înnoptăm aici !

Și cu toate că locul nu prea era convenabil pentru așa ceva — multă umezeală, țînțari — am rămas acolo. Toată ziua a umblat împodobită cu nuferi, se plesnea să ucidă țînțarii, nu făcea nimic, cînta necontenit, abia auzit „Țin minte vremea cea de aur". Era plină de-o încîntare molcomă.

O admiram pe furiș și mă minunam de acea invizibilă dependență în care mă aflam față de această fetișcană : n-aș mai fi putut să zîmbesc dacă n-ar fi existat zîmbet pe chipul ei, n-aș fi putut să nu sufăr dacă aș fi văzut lacrimi în ochii ei, nu-mi mai imaginam viața fără ea. Era, pesemne, tocmai acel sens înalt, divin, pe care oamenii îl caută, cine știe de ce, sus, în cer. Eram pe drept cuvînt născut pentru ea. Puteți s-o numiți asta sclavie. Dar nu ! Era mai degrabă o libertate deloc ușoară, dictată de necesitate. Ființa asta îmi era necesară. Și atît !

În altă zi, am tras la mal să facem din nou focul, să ne fierbem invariabila ciorbă de pește și dădurăm acolo de un bărbat în maieu, corpolent și nears de soare, și de-o femeie slăbuță într-un sarafan pestriț. Stăteau, ca la rugăciune, în genunchi, cu capetele lipite, și suflau de zor într-un foc ce nu voia să se aprindă. Dacă s-ar fi aprins și ar fi dat un fum cît de firav, am fi trecut mai departe, considerînd că peticul respectiv de uscat a și fost colonizat.

Am făcut cunoștință. Era un cuplu de moscoviți: Andrei Petrovici și Liubov Kazimirovna. El, om de știință în domeniul medicinii, cercetător, iar nu practician; ea, medic pediatru. Nu aveau nici un fel de barcă, nici măcar pneumatică, în schimp, pe după niște tufișuri stătea, istovit și prăfuit, un „Jiguli". Viraseră mai de departe din șosea, pentru a înnopta pe mal. De mers însă mergeau, cum se exprimase Andrei Petrovici, „De la Moscova la Piter prin Berdicev". Adică cu opriri oriunde vedeau cu ochii. Acum poposiseră aici, pe malul pustiu al lacului Valdaiskoie, după aceea poate că aveau să se abată pe la Staraia Russa, iar restul concediului aveau de gînd să-l petreacă în preajma Leningradului, la niște rude din Komarovo.

M-am înțeles cu Maia dintr-o privire.

— Să le arătăm acestor fețe palide la ce sîntem buni noi, ăștia, vechii localnici ai meleagului?

— Să le-arătăm.

— Oameni buni, noi avem în barcă șase bibani și două știuci respectabile. Dumneavoastră ați avea cu ce să le udăm?

—Cum să nu, declară bucuros cercetătorul cu umeri albi.

— Atunci dacă-i bal, bal să fie!

Și am pornit să încing focul.

Un ceas mai tîrziu, ciorba de pește ne aștepta, gata fiartă, în ceaunașul afumat, pus pe iarbă, iar printre tăciunii încinși se apropiau de condiția necesară știucile învelite într-o foaie din „Literaturnaia gazeta". Maia și Liubov Kazimirovna aranjau masa pe un cearșaf întins. Andrei Petrovici se învîrtea cu nerăbdare primprejur, ținînd solemn de gît o sticlă de coniac.

Ciocnirăm cu pahare și cu cești emailate:

— În sănătatea dumneavoastră!...

— Și-a dumneavoastră!...

Și conversația se porni să curgă, aidoma unui pîrîiaș capricios, cu meandre, cu mici bălți domolite, cu șuvoaiele repezi ale unor hohote de rîs, ale unor dispute încinse, dar tinzînd spre o mereu aceeași temă, tot atît de vastă,

ca și întinderea de apă ce se desfășura în fața noastră. Despre ce pot vorbi niște intelectuali ruși, după un păhărel de tărie, pe malul unui lac pustiu, sub un asfințit turbulent, cînd deasupra pădurilor crepusculare ard în vîlvătăi nori îngrămădiți, iar peste apele negre se înfiripă un cenușiu văl de ceață ? În nici un caz despre bucuria de a trăi, nici „o, clipă, rămîi", ci despre ceea ce discută și aflîndu-se în oraș, acasă la ei, în compania unor comeseni ce nu se mai îndură să plece, adică despre imperfecțiunea umană, începînd cu Adam. Iar atunci cînd se discută pe o asemenea temă, fiecare interlocutor se socoate, firește, un judecător și un mesia.

Andrei Petrovici încerca să mă convingă cu baritonul lui gungurit, adresîndu-mi-se pe deasupra căzănelului golit cu totul de ciorbă :

— Se schimbă, ca să zic așa, instrumentarul vieții, nicidecum viața însăși. Cu sute, cu mii de ani în urmă oamenii sufereau la fel ca și astăzi din pricina josniciei, iubeau și urau la fel, nici mai mult, nici mai puțin, deloc altcumva.

— Nu-i adevărat ! obiectă pe neașteptate și cu multă vehemență Maia.

Andrei Petrovici mustăci cu un aer de atotiertătoare condescendență față de naivitatea tinereții.

— Sînteți convinsă ?

— O știu prea bine.

— V-a șoptit cineva din trecut la ureche ?...

— Mi-au spus-o cu glas tare.

— Vreo bătrînică din alea care abia mai suflă : pe vremea lor, chipurile, lumea iubea altfel. N-o credeți, iubea la fel.

— Dar dacă mi-ar fi spus-o Sumarokov, cel din secolul al optsprezecelea, v-ar conveni mai mult ?

— Hm... Andrei Petrovici avea probabil informații foarte vagi cu privire la Sumarokov.

— Nu cunoașteți poezia lui „În zadar ascund ale inimii crude mîhniri ?" E o poezie de dragoste. Vă reamintesc ultimele versuri :

Știu că oriunde gîndirea de tine mi-e prinsă
Prea dulce chip al tău mereu mi se-arăta,
Știu că, pîrjolită de patima-mi încinsă,
Nicicum nu putea-voi eu a te uita.

Așa se iubea în secolul al optsprezecelea. Iar acum amintiți-vă versurile lui Pușkin :

Mi-aduc aminte sfînta clipă,
Nainte-mi tu te-ai arătat,
Vedenie ce piere-n clipă,
Al frumuseții duh curat.

Sesizați, e glasul unei alte ființe, incomparabil mai evoluată spiritual. Puteți să vă imaginați la Pușkin asemenea sentiment naiv „...pîrjolită de patima-mi încinsă" ? Nu știu dacă el iubește mai intens, dar în orice caz mai subtil, mai profund, mai complex, cu totul altfel, nu așa cum s-a iubit pînă atunci. El și ura și suferea în alt fel...

Maia se ridicase puțin, sprijinindu-se de cearșaful mototolit și sărăcit de bucate, obrajii îi erau în flăcări, sprîncenele i se îmbinaseră, în glas îi apăruse acea intonație dură, pe care o cunoșteam atît de bine. Fără să vreau m-am simțit mîndru pentru ea. Noile noastre cunoștințe schimbară priviri semnificative, chipul Liubovei Kazimirovna deveni respectuos, meditativ. Cît despre Andrei Petrovici, acesta evită privirea arzătoare a Maiei și se hotărî să obiecteze șovăielnic :

— Bine, dar e vorba de Pușkin... Vreau să spun că ați luat drept exemplu un om de excepție.

— Da, însă de la Pușkin încoace nu se mai putea iubi după tipicul vechi ! Doar vreun amploiat oarecare mai putea să facă declarații de dragoste de tip sumarokovian : sînt, chipurile, pîrjolit de o patimă încinsă... Oricui o asemenea dragoste i s-ar părea ridicolă. Dar în rest ?... Ne putem oare închipui că în secolul al optsprezecelea l-ar compătimi cineva pe Akaki Akakievici [1] ? Un om oropsit, jalnic la înfățișare, cel mai îndrăzneț vis al său fiind : „Ce-ar fi să pun o blană de jder la guler !"

[1] Eroul povestirii „Mantaua", de N. V. Gogol.

Ar fi putut să pară caraghios, pe cînd în veacul al nouă-sprezecelea... chiar Belinski a spus-o : „Noi toți am ieșit din «Mantaua» lui Gogol". Adică jalnicul Akaki Akakievici devenise un fel de port drapel. Din vremea lui Sumarokov pînă la moartea lui Pușkin instrumentarul vieții nu s-a modificat cine știe cît — de călătorit, lumea tot cu căruța continua să călătorească, locomotivele au apărut mai tîrziu, iobăgia a existat și ea așa cum fusese, viața spirituală însă s-a schimbat cu totul, oamenii au început să iubească altfel, să sufere altfel, să urască altceva!...

Alături fumega focul, dinspre el se insinua în aerul jilav al serii aroma știucilor ce se copseseră, dar nimeni nu era cu gîndul la ele, toți ne uitam la Maia, care stătea în genunchi pe iarbă, capul zburlit înălțîndu-i-se mîndru pe gîtul subțiratec.

Andrei Petrovici scăpă un măcăit supărat, apoi rosti :

— Bine, dar dumneavoastră îl vedeți pe Pușkin ca pe un fel de Isus Hristos.

— Întocmai ! declară Maia cu patimă. Lumea îl consideră un mare poet, dar atît. A scris : „Mi-aduc aminte sfînta clipă... !" vai, vai, ce poezie frumoasă ! Dar se uită că frumusețea este o forță mai puternică decît o armă. Nici cei ca Alexandru Macedon, sau ca Napoleon n-au schimbat lumea prea mult, în schimb cei care au creat Evanghelia și cei ca Pușkin da, au schimbat-o ! O să-mi spuneți îndată : de schimbat au schimbat-o ei, dar cam prost, că pînă și azi ne văităm. Da, dar dacă cei ca Pușkin n-ar fi existat deloc, br-r-r-r ! — probabil că pe pămînt ar fi hălăduit și acum maimuțele păroase.

Andrei Petrovici se scărpină la ceafă.

— M-da-da... Mi-e rușine să recunosc, dar eu pe Pușkin l-am citit doar în școală.

— Ascultați-mă, glasul Maiei tremură. De aici nici nu-i departe pînă la Mihailovskoe... Pentru dumneavoastră nu-i mare lucru, doar aveți mașină... Și ne luați și pe noi.

Liubov Kazimirovna întoarse privirea către bărbatu-său.

— Andriușa, răspunde ! Părea un ordin.

Andrei Petrovici apucă sticla și se uită prin ea spre asfințit.

— Dar peștișorul acela al nostru nu s-o fi făcut scrum ?

M-am repezit la foc. Pînă să mă întorc cu peștele fierbinte, restul de coniac a și fost turnat în cești.

Andrei Petrovici și-o ridică pe a sa :

— Să ciocnim de plecare... spre Mihailovskoe !

Bău, măcăi în felul său, apoi declară :

— Și totuși, stimată Maia Ivanovna, vederile dumneavoastră privind istoria sînt cam simpliste...

Noaptea, eu am dus înapoi, la Neliuška, barca noastră.

7

ANDREI PETROVICI era un om masiv, puhav, cu o față blîndă, roșcovană, cu sprîncene aurii abia schițate și cu gene aspre, de culoarea paiului. Să tot fi avut cincizeci de ani, avea titlul de doctor în științe, conducea un laborator de cercetări, experimenta, publica articole.

— Cu desăvîrșire plicticoase, adăugă Liubov Kazimirovna.

Dar el nu obiectă, se mărgini să zîmbească ironic. Visul vieții lui era să facă o descoperire decisivă în cazul unei boli misterioase, care nu se întîlnește prea des, dar de care nici un om din lume, odată îmbolnăvit, încă nu se însănătoșise. Nici unul ! Nu demult, de această boală murise academicianul Tamm.

Femeia era mărunțică, slăbuță, oacheșă, zburlită ca un pui de corb, și foarte urîtă dacă n-ar fi fost mobilitatea expresivă a chipului ei, precum și ochii inteligenți, mereu schimbători.

Liubov Kazimirovna era fiica unui fiziolog cunoscut pe vremea sa, unul din discipolii marelui Pavlov, incriminat în anii patruzeci ca oponent al învățăturii pavloviene. Tatăl îi murise de infarct, iar ea a devenit unul din acei medici obscuri, dar indispensabili, care consultă ziua șiruri lungi de copii bolnavi, iar noaptea se epuizează rezolvînd cazuri de urgență.

— Ia aminte, Pavlușa — îmi spunea ea — profesia mea devine tot mai rară. Acum toți medicii fie că fac învățămînt, fie că studiază, nu mai are cine să-l trateze pe bolnav.

Și se uită pieziș, cu sclipăt hîtru în ochi, la savantul care îi era soț.

Ascuțită din cînd în cînd la limbă, Liubov Kazimirovna putea și să tacă ore întregi, să rămînă aproape neobservată în micul nostru grup. Spre deosebire de Andrei Petrovici, care nu-l mai recitise pe Pușkin de cînd părăsise băncile școlii, ea chiar traducea versuri de Heine, din limba germană. Dar n-a fost de acord să ne citească aceste traduceri.

— Pînă și traducătorii de profesie au dificultăți cu Heine. Eu, cu atît mai mult...

Am avut în repetate rînduri ocazia să observ că oamenii, cînd se cunosc la drum, se dezvăluie unul altuia cu mult mai multă bunăvoință și sinceritate decît față de vechi cunoștințe, verificate în timp. Îți vine mai ușor să-ți încredințezi niște preocupări intime unui întîmplător tovarăș de călătorie și pentru că poți să nu te temi de nici un fel de urmări — odată călătoria ajunsă la sfîrșit, omul va dispărea din viața ta, ducînd cu el secretele pe care i le-ai încredințat, și pe care nu le va povesti unor răuvoitori, nu le va răstălmăci, nu le va folosi cu rea-voință, în schimb de înțeles, te va înțelege fără doar și poate. Iar compasiunea, — cînd nu e vorba, desigur, de lucruri mărunte, ci de niște importante probleme personale, — e de mare preț.

Astfel, noile noastre cunoștințe au aflat că eu și cu Maia abia ne căsătorisem și că ne aflam în voiajul nostru de nuntă. În felul acesta, ne-au vorbit și despre ei. O poveste simplă, obișnuită, privind o greșeală corectată cu multă întîrziere.

El fusese aspirant al tatălui ei, venea des în casa lor, iar ea, fetiță pe atunci de numai treisprezece ani, îi spunea ceremonios „nenea Andriușa". Anii i-au despărțit, el și-a întemeiat o familie, ea de asemenea. Copiii lui au crescut, ea n-a avut copii. S-au reîntîlnit, cu totul întîmplător, abia după optsprezece ani! Și amîndoi au

rămas miraţi : ea pentru că el o mai ţinea minte, iar el, că ea nu-l uitase. Pînă atunci, departe unul de celălalt, trăiseră destul de liniştiţi şi îndestulaţi, cunoscînd griji şi bucurii pe care ţi le aduce familia, munciseră amîndoi, ba chiar începuseră a cunoaşte prosperitatea. Şi iată că la un moment dat tot ce fusese pînă atunci s-a prăbuşit, liniştii i-a luat locul agitaţia, bunăstării constante — provizoratul, grijilor simple de fiece zi — complicaţii de nerezolvat. Pe atunci el era trecut demult peste patruzeci, ea peste treizeci de ani, totuşi începuseră a-şi fixa întîlniri : „La staţia de metrou «Parcul de cultură»", şi el, cu respectabila-i burtică şi impunătoarea fizionomie de profesor, o aştepta stăpînit de-o tinerească nerăbdare. Urma însă o stare de agitaţie şi întristare : unde să se ascundă de cei din jur, cum să poată fi împreună ? Şi, lucrul cel mai neplăcut, fiecare din ei era obligat să-i mintă pe cei ai casei. Asemenea minciuni înjositoare n-au putut fi suportate prea multă vreme, aşa că, în cele din urmă, au dat totul pe faţă. Au fost dezaprobaţi, dispreţuiţi, ba chiar detestaţi, dar se iubeau, ajungînd uneori să se dezaprobe, să se dispreţuiască şi să se deteste ei înşişi.

Nu demult s-au unit, acum se aflau, ca şi noi, în luna de miere, în voiajul lor de nuntă. „Jiguli"-ul, dobîndit încă în trecut, era acum unica lor proprietate şi unicul refugiu : nici măcar o locuinţă a lor încă nu aveau. Întorşi la Moscova, urmau să locuiască la nişte prieteni, plecaţi pentru un an peste graniţă, spre a da piept apoi din nou : el, cu pretenţiile fostei soţii, ea, cu obida răzbunătoare a fostului soţ.

Şi totuşi acum se bucurau : ceea ce păruse de neînvins rămăsese în urmă, acum erau împreună, iar viitoarele neplăceri nu se anunţau chiar atît de ameninţătoare în comparaţie cu cele prin care tocmai trecuseră. Pe noi ne invidiau, el cu reţinere, ea cu entuziasm, dar amîndoi în mod sincer.

— Aveţi parte de o fericire omenească normală : preţuiţi-o. V-aţi văzut la vreme unul pe altul, fără obstacole, fără greşeli, fără eşecuri. Cît despre ciuma asta, — oprobriul celor din preajmă —, voi, slavă Domnului, nici n-aveţi nevoie să v-o imaginaţi. Să aveţi parte de noroc :

el nu poate fi prețuit cum se cuvine decît de cei care au avut parte de ghinioane.

Ascultîndu-i, Maia se uita pe furiș la mine cu multă căldură în priviri.

Drumul era lung, povestea celor doi nu ocupase decît o minusculă parte a acestuia. Ei ne-o încredințaseră, cu multă sinceritate, și n-am mai revenit la ea.

Răgazul pe care ni-l oferea călătoria a fost dominat de Pușkin. Și nu atît de versurile sale, cît de personalitatea lui. Aveam din nou prilejul de a rămîne uimit: deși o cunoșteam pe Maia de multă vreme, abia atunci mi se dezvăluise fără veste. Ce-i drept, nu știu prea bine nici în ziua de azi cam ce zace în ea. În vremea la care mă refer, începuse a vorbi numai despre Pușkin... Pînă și înfățișarea i se schimbase: devenise parcă mai matură, în priviri i se citea o îndrăzneală plină de convingere, iar între sprîncene i se săpase o ușoară cută mărturisind încordare, ce nu apucase încă să devină un semn al experienței de viață. Și mereu același glas răsunător, flexibil, care mă uimea...

Noile noastre cunoștințe se uitau la ea cu o stimă vecină cu sfiala, ca niște discipoli ignoranți la mentorul ce le anunța mari revelații. Și ceea ce spunea Maia era într-adevăr o revelație. Aveai deplina impresie că îl cunoscuse personal pe poetul care a murit cu mai bine de un secol în urmă, că îi cunoscuse toate rudele, prietenii și chiar cele mai intime gînduri.

Astfel Mihailovskoe renăscuse pentru noi încă înainte să-l fi văzut cu propriii noștri ochi.

8

ÎN URMĂ cu o sută cincizeci de ani, la 9 august 1824, poetul intra cu caleașca lui ce adunase praful drumurilor rusești din miazăzi și miazănoapte, în micul conac natal al Hannibalilor, cel „cu portița șubredă și gard părăginit". I se poruncise cu strășnicie: „Să nu se oprească niciunde în drum!" Așa încît secretarul de colegiu, radiat, la ordi-

nul împăratului, din evidența funcționarilor ministerului de externe, a fost nevoit să grăbească spre exilul său. Cele aproape două mii de verste [1] au fost străbătute în zece zile, deci caii au fost mînați în goană, cîte cincisprezece verste pe oră, dacă nu și mai mult. Pentru acele vremuri era viteza maximă.

Rămăsese în urmă agitata și însorita Odesa, cu marea ei, cu golful Hagibeiskaia, cu chefurile organizate pe corăbiile ce soseau din ținuturi depărtate, cu personalități exotice, în genul maurului Ali, „corsarul în retragere" îmbrăcat mereu cu o scurtă brodată cu aur și împovărat de arme. Rămăseseră acolo prieteni ageri la minte, iubitori de poezie, femei încîntătoare, cu gusturi rafinate. Precum și teatrul, unde, în ultima seară înainte de plecare fusese prezentată opereta bufă „Un turc în Italia", de Rossini.

Și iată acum satul cel uitat, din părțile Pskovului : un codru umed și sumbru de brazi, arături sărace, căpițe strîmbe, apa plumburie a lacului Maleneț, cei trei pini de pe deal — granița moșiei Hannibalilor. „Totul tristeţe neagră în suflet îmi aduce..."

Rîul cel întunecat curge și astăzi la fel de leneș între malurile lui verzi, căpițele stau la fel de strîmbe, iar codrul umbros împresoară ca și mai înainte conacul, care, ce-i drept, devenit muzeu, este îngrijit și nu mai are nici o portiță șubredă și nici un gard părăginit.

Iremediabil nimicită este însă cea mai caracteristică particularitate a acestui colț din vechea Rusie : liniștea de pustietate ce-l înconjurase pe geniul căzut în dizgrație. „Poteca bătută întruna de popor" [2] spre acest monument s-a transformat într-o largă cale triumfală ce permite accesul pelerinilor nu numai din „întreaga mare Rusie", ci și de pe întreg globul terestru. Autobuze după autobuze, șiruri de autoturisme, motociclete, biciclete, excursii organizate și turiști singuratici, femei uscățive în costume-

[1] Unitate de măsură pentru distanțe, folosită în trecut (mai ales în Rusia), egală cu 1,067 km.

[2] Parafrazare a unui vers din poezia „Cioplit-am, nu cu mîna, un monument...", de A. S. Pușkin.

pantalon, cu ochelari de soare, pălării cu boruri largi, fete nepieptănate în șorturi ponosite, cu genunchii juliți, bătrîni rași făcînd pe tinerii și mergînd în pas săltat, băiețandri bărboși nevoie mare, hoinărind legănat, cu rucsacuri decolorate pe umeri, asiatici în halate viu colorate, negri cu aspect subliniat europenesc, apoi preocuparea serioasă a organizatorilor — nu care cumva să le scape ceva !—, exaltarea entuziasmată și atenția încordată a virtuosului mic-burghez, precum și mutenia însingurată a celor care încă nu-și pierd speranța de „a respira puțintel aer pușkinian", lipsit de orice agitație. Și limba rusă e învălmășită aici cu toate limbile pămîntului. Domnește, ai zice, atmosfera festivă a unei petreceri de masă. Veacul al nouăsprezecelea este îngropat sub realitățile celui de-al douăzecilea ; e greu să mai ajungi la ceea ce a fost odată.

Iată aleea Kern : încerci să te concentrezi, aproape că reușești să intri în atmosferă și evoci în sinea ta cuvintele : „Mi-aduc aminte sfînta clipă..." că glasul puternic, lucid, al unui ghid începe să informeze pe cineva în spatele tău :

— Pușkin a întîlnit-o pentru prima oară pe Anna Petrovna Kern încă în anul 1819, la familia Olenin...

Dar noi aveam răbdare, am așteptat să se lase seara. Și într-adevăr, autobuzele cu excursioniști au plecat urcînd în muget de motoare povîrnișul drumului spre Trigorsk, iar în urma lor s-a făcut liniște și pustiu în jur.

Am urcat dealul, unde în umbra copacilor înalți, sub vechi lespezi de morminte odihneau membrii familiei Osipov și Hannibal, apoi am ajuns la prăvălișul cu faimoasa bancă a lui Oneghin. Aici îi plăcea poetului să șadă și „romanu-mi liber, ca-n vedenii, era în magicul cristal, neclar încă și ireal".[1] Ne-am așezat și noi unul lîngă altul pe această bancă și-am amuțit pentru multă vreme.

Umbrele prelungi ale serii traversau lunca verde, cu rîul ce se ivea ici-colo prin ea, codrul din preajmă se

[1] Versuri din romanul „Evgheni Oneghin" (Cap. VIII, strofa L). În românește de George Lesnea.

întuneca stînd să aţipească, depărtările se pierdeau într-o pîclă liliachie. Stăteam faţă în faţă cu firea ce nu cunoaşte vîrsta, aşa cum stătuşe şi el în urmă cu o sută cincizeci de ani.

Oracole-ale vremii, eu către voi mă-ndrept
Mai clar e glasul vostru cînd răzbate
În marea mea singurătate... [1]

Era foarte tînăr cînd a scris aceste versuri, abia împlinise douăzeci de ani, dar încă de pe atunci era chinuit de acea suferinţă atotcuprinzătoare care e ucigătoare pentru om, dar salutară pentru omenire.

Oracole-ale vremii... Puşkin a devenit unul dintre ele, şi glasul lui plăcut răzbate peste secole spre mine, candidatul în ştiinţe biologice, care mă ocup de o treabă ce lui i s-ar fi părut ciudată : studiez comportamentul unor microorganisme din sol.

El, de fapt, ne învaţă lucruri de o vitală simplitate — cum să iubim şi cum să urîm, ce să iertăm şi faţă de ce să fim necruţători, ne învaţă să ştim a simţi şi a făptui. Lucruri de vitală importanţă, fără de care omul nu poate trăi între oameni.

Dar ceea ce e simplu nu înseamnă şi facil, la năzuita simplitate se răzbate de regulă printr-un hăţiş de înţelesuri complicate. Şi eu nu pot să mă laud că aş fi atins necesara simplitate în relaţiile cu alţi oameni. De pildă, n-aş putea să afirm că între mine şi Maia n-ar putea să apară în viitor unele complicaţii supărătoare — doamne fereşte de mai rău. Mie mi se pare că nu se poate iubi mai puternic de cum iubesc eu. Mi se pare, dar... Aş putea eu oare, dacă deodată ea mi-ar întoarce spatele, să-i spun cu o atît de atotiertătoare generozitate, cum spusese cîndva Puşkin ? :

Dea domnul să mai fii cîndva iubită
Aşa adînc, aşa gingaş cum te-am iubit [2].

[1] Din poezia „Satul". În româneşte de Maria Banuş.
[2] Din poezia „Eu te-am iubit şi poate că iubirea..." În româneşte de Maria Banuş.

Oh, nu, eu nu sînt deloc convins.
Sau, de asemenea...

Semănător de libertate,
În zori pornit-am pe pămînt,
Cu mîini cinstite şi curate
În brazde astăzi subjugate
Zvîrlit-am boabe de avînt.

M-aş blestema, pe mine şi soarta mea, dacă n-aş reuşi să semăn ceva pentru alţii ! Dar aş reuşi oare să rezist, dacă alţii ar începe să-mi calce în picioare, cu nepăsare, semănătura ?

Zvîrlit-am boabe de avînt,
Zadarnic sîrgul, din păcate,
Şi-amar acest deznodămînt. [1]

Puşkin a continuat şi după această destăinuire să arunce boabe de avînt, nu s-a descurajat. Dar eu puteа-voi oare ?

Şedeam la un capăt al băncii şi priveam în vale. Umbrele acopereau pajiştea verde, codrul apăsat de bătrîneţe fumega tulbure în irizarea amurgului, zările se îngroşau într-o vineţeală ameninţînd a furtună.

Eram eu oare un vrednic discipol al acelor măreţe oracole ce mă învăţau să am simţirea mărinimoasă, iar faptele să-mi fie drepte ?

Cum o să-mi trăiesc viaţa ? N-o să comit oare erori ireparabile ? N-o să eşuez întru vanitate ?

N-o să înşel cumva speranţele Maiei, de a cărei întîlnire şi apropiere mă consideram fericit peste meritele mele ?

Am întors capul şi m-am uitat la ea. Profilul îi era sever şi pur, privirile aţintite în depărtare, buzele frînte a tristeţe, mîinile înlănţuite pe genunchi. La ce s-o fi gîndind ? Nu cumva chiar la ceea ce mă gîndeam şi eu ?

[1] Din poezia „Semănător de libertate".

Îi sînt recunoscător Maiei și pentru faptul că mi-a dăruit acest moment purificator! Îl voi ține minte întreaga viață.

Tovarășii noștri de drum păstrau și ei o tăcere concentrată.

„Oracole-ale vremii, eu către voi mă-ndrept!“

CAPITOLUL AL PATRULEA

Crepuscul

1

NE-AM ÎNTORS ACASĂ. Aici ne așteptau noutăți. Tatăl Maiei, după ce dăduse în primire obiectivul la care lucrase, fusese mutat altundeva, fiind totodată avansat. Mai înainte intenționase să ceară ieșirea în rezervă și să treacă la construcțiile civile, însă acum se pare că trebuia să renunțe. Nu era exclus să-l aștepte epoleții de general.

Mama Maiei începuse să ducă tratative pentru un schimb de locuință. Operațiune complicată, cu multe trepte, care nu era ușor de pus pe roate, dar se putea totuși conta că așa, cam peste un an, nicicum mai devreme, aveam să dispunem de un apartament separat cu două camere, situat pe aceeași stradă pe care locuiau și părinții ei.

Cît despre Borea Țvetik, acesta își bușise „Moskvici“-ul „pompieresc“ fără să aibă vreo vină. Unei basculante grele, care circula în fața lui, i se desprinsese din mers o roată care izbise „Moskvici“-ul, îi turtise o aripă și farul, îi deteriorase masca din față și capota. Bine că nu fusese nimeni accidentat.

Dar cea mai mare noutate mă aștepta la laborator.

Pentru un om din afară, noutatea asta nu putea în nici un fel să pară semnificativă. Într-un balon de sticlă, ferit de lumină și aflat pe raftul unui dulap, apăruseră, într-un fel de gelatină tulbure, niște pete cu nuanță ruginie — ce mai eveniment! Într-adevăr, asta nu însemna decît că una dintre speciile de bacterii, care acumulează azot din aer, începuse acum să se înmulțească *in vitro*. Posibilitatea unui asemenea eveniment însă eu o prezisesem cu sfială încă cu doi ani în urmă și, trebuie să recunosc, nu contam ca evenimentul să se producă atît de curînd.

Un fleac? Să admitem.

Și totuși, cei drept, în cazuri extrem de rare, niște flecuștețe de acest fel au tulburat la modul revoluționar existența întregului neam omenesc.

Într-o vreme cînd războaiele napoleoniene abia trecuseră pe deasupra Europei, iar Napoleon însuși se mai afla pe insula Sfînta Elena, profesorul Ersted din Copenhaga, în timp ce demonstra studenților o experiență cu bateria galvanică, a observat că acul unei busole ce se afla întîmplător alături de un cablu, deviază într-o parte cînd se conectează curentul. Neînsemnata mișcare a acului era, desigur, și ea un fleac, dar de la ea a început ceea ce cunoaștem cu toții: au pornit a se învîrti rotoarele generatoarelor, peste continente s-au întins liniile electrice de înaltă tensiune, industria a început să se dezvolte în ritmuri nemaiîntîlnite, lumea s-a umplut de tot soiul de mașini, au apărut radioul, televiziunea, ne-am schimbat noi, s-a schimbat viața noastră, s-a schimbat însăși planeta. Și toate acestea de la un flecuștet neluat în seamă de istorici...

Părea deci că trebuie să jubilez, numai că...

Numai că simplul fapt al înmulțirii bacteriilor într-un balon de sticlă ar putea să devină important doar în cazul cînd ai reușit să descoperi taina acestora, secretul lor intim, și anume: cum și cu ce descompun ele molecula de azot atmosferic, lucru care nu stă nici măcar în puterea omului, în pofida impresionantelor

mijloace tehnice de care dispune. Despre asta nu știe încă nimeni nimic. Vorba ceea : „dorința-i în oușor, oușorul în rățușcă, rățușca pierdută-n tării !“ S-ar putea de asemenea, ca neobișnuitele noastre bacterii să-și piardă această forță misterioasă, dacă nu cumva au și pierdut-o între timp. E posibil, apoi, ca în mediul artificial ele să degenereze, devenind niște microbi prin nimic remarcabili, în stare doar să se înmulțească în modul obișnuit. După cum e posibil, în sfîrșit, ca experiența noastră să fie insuficient de curată — concluziile să fie, adică, premature, să nu ne pripim deci cu exclamațiile de bucurie. Și chiar dacă totul este în regulă, în viitor ar putea să apară mii de probleme noi și nu e deloc obligatoriu ca fiecare din ele să aibă și un răspuns. În schimb, în viitor obligatorii vor fi eșecurile : de ele niciodată nu te poți lipsi...

Tocmai de aceea i-am spus lui Boris Evghenievici :

— Legenda-i proaspătă, dar greu de crezut.

El a dat înțelegător din cap.

Acasă însă, Maia, care pregătea cina, mă privi plină de curiozitate și mă întrebă :

— Ai un nimb deasupra capului. Ce s-a-ntîmplat ?

— Am găsit o pană a păsării măiester, numai că mă tem să n-o fi pierdut un păun obișnuit.

— Ce spui ! Și îndată, cu glas de comandă : Șezi să mănînci și povestește !

Ea însăși se așează în fața mea, își propti obrazul într-un pumn, în ochi îi jucau niște drăcușori ce pînă atunci stătuseră ascunși, iar sprîncenele ridicate a zbor mărturiseau o curiozitate amestecată cu bucurie. În acele zile, ea nu mai aștepta de la viață nimic, în afară de reușite, credea cu convingere că orice noutate trebuie să fie neapărat o bucurie, altfel nici că se putea.

În fața lui Boris Evghenievici, înțelept și sceptic, nu putusem, pur și simplu, să nu-mi exprim o îndoială îngrijorată : „E proaspătă legenda...“ Dar în fața Maiei ?... Cui să-mi încredințez speranțele cele mai tainice, dacă nu ei !

A puiat măria sa,
Nici fecior nu e, nici fată,
Plod — făptură necurată,
Că n-au cum să-l osebească
Dacă e guzgan ori broască [1].

— Ni s-a născut o făptură, Maika, una *in vitro*, în sticloanță. Cea pe care am așteptat-o atît...

Ea nu înceta să se uite la mine într-o așteptare copilăroasă și avidă, așa că imaginația mea a luat-o razna.

— Asta înseamnă, Maika, soluri îmbunătățite, recolte mari, ceea ce e într-adevăr un mare bine, nimic de zis ! Dar nu e totul, cu siguranță că nu e stația terminus. Naiba știe ce ușă ne vor deschide înainte făpturile noastre. Căci odată descoperit secretul lor — să zicem, substanța cu ajutorul căreia ele însuflețesc, ca să zic așa, azotul lipsit de viață — păi asta poate să devină o cheie pe care pîn-acum a ținut-o în mînă doar Dumnezeu singur. Să îmblînzești tu azotul, să-i poruncești : combină-te cu cutare sau cutare elemente, înseamnă de fapt să înveți a crea viața. În principiu, e posibil chiar să îmbini cunoștințele despre ereditate, adică secretele genelor, cu secretul nostru și atunci ar apărea posibilitatea de a crea în mod artificial plante cu totul deosebite, cine știe ce meri ca în basme, cu mere de aur, ba poate și un țesut muscular deosebit, capabil să înlocuiască motoarele de acum, urît mirositoare și cu randament scăzut... Toți fantaștii, Maika, își imaginează astăzi viitorul roboților în forma unor dulapuri de fier cu mîini și picioare de fier, un fel de monștri cu umplutură din piese electronice. Dar de ce să nu ni-i imaginăm alcătuiți din țesut viu, din mușchi, oase și mărunțaie, create și ele în mod artificial. Și se poate obține ca acești roboți să fie hrăniți cu cea mai ieftină substanță de pe pămînt, tocmai cu acel azot „neînsuflețit“ care intră în compoziția aerului nostru. Prea puține, vai, mult prea puține dintre făpturile Domnului

[1] Din „Povestea țarului Saltan și a fiului său“ de A. S. Puşkin. În românește de Adrian Maniu.

sînt capabile de așa ceva ! Cine știe, așadar, ce ne-ar putea aduce făpturile noastre ? Poate că nimic, chiar un soi de botjocură din partea lor, dar poate... Poate că-i o poartă spre o lume nouă, cu totul deosebită de a noastră, cea de acum !

Maika, încremenită, cu sprîncenele înălțate, îmi sorbea cuvintele. Uite că nu-i înșelasem așteptările : izbutisem să o uimesc.

Spusesem tot ce aveam pe inimă și deodată m-am rușinat — cu nimeni încă nu vorbisem în felul acesta, nu dădusem în așa măsură frîu liber fanteziei mele. Ca să vezi pe ce coclauri m-a purtat ea ! Am ajuns și la bioroboți ! Bine, dar asta eu n-am spus-o oricui, doar ei, Maiei ! Dintre toți oamenii, numai ea este capabilă să mă scoată din minți, doar și mai înainte îi promisesem ceva de necrezut — că voi inventa un perpetuum mobile !

În sfîrșit își reveni, făcu o mișcare și spuse :

— Ascultă, vreau să le văd și eu.

— Pe cine, Maika ?

— Nemaivăzutele voastre făpturi.

De astă dată am revenit definitiv cu picioarele pe pămînt : o cam încurcasem. Astăzi îmi cere să-i arăt făpturile acelea, mîine — robotul biologic ! Răbdarea și simțul măsurii, după cum se știe, nu-i erau proprii.

— Maika, dar ele deocamdată sînt invizibile... Arată ca niște pete murdare.

— Dar la microscop ?...

— Nici la microscop nu sînt o frumusețe. Pînă și o amebă vulgară e mult mai impunătoare, iar un ciclop oarecare e un Apollo față de ele.

— Ei, nu, ai să mi le arăți... Și-apoi, oricum, eu încă n-am fost niciodată în laboratorul tău... Știi, am o idee...

M-am crispat fără să vreau : niciodată ideile ei nu fuseseră inofensive pentru mine, de astă dată însă, ele vor irumpe în laboratorul nostru, îi vor năuci pe colaboratorii mei, te pomenești că vor întoarce totul cu susul în jos.

— Hai, Pavel, să sărbătorim naşterea nemaivăzutelor făpturi !... Vreau ! Chiar la voi în laborator ! Am să fac şi eu cunoştinţă cu toţi ai tăi... Era şi timpul.

De sărbătorit se cuvine să sărbătoreşti o descoperire asupra căreia nu mai ai dubii. Dar într-o privinţă tot avea Maia dreptate : oricum ai întoarce-o, era demult timpul să-i cunoască pe băieţii mei ! La urma urmei, de ce n-am pune la cale o agapă, de bună seamă una mai modestă.

2

ÎNTOTDEAUNA MĂ MIRĂ cît de impunător arată laboratoarele pentru experienţe pe ecranele cinematografelor şi în fotografiile pe care le publică revistele de popularizare : par a fi adevărate temple în care oficiază sacerdoţii ştiinţei ! În ceea ce mă priveşte, am avut prilejul să văd tot felul de laboratoare — şi din cele cu mai multe încăperi, ba chiar şi multietajate, şi cele vîrîte în nişte chiţimii unde se moşmonesc doar cîţiva cercetători. Laboratoarele nu seamănă între ele : fiecare îşi are aspectul său propriu, dar toate au ceva comun, şi anume, lipsa fastului, o aparentă lipsă de organizare. Pînă şi cele care au fost create în vremurile de odinioară, laboratoare vestite, care au văzut mulţi corifei între zidurile lor, pînă şi ele, dacă n-au devenit între timp un soi de muzee, ci îşi continuă activitatea de cercetare, par a fi totdeauna amenajate provizoriu şi întrucîtva lipsite de confort. Un laborator în plină activitate se schimbă, se reamenajează în permanenţă, aici întotdeauna e ceva înjghebat la repezeală sau încă neterminat ; lumea de aici nu stă să se gîndească la aspectul exterior al instituţiei lor, de aceea scaunele sînt şchioape şi de diverse mărimi, iar becurile sînt golaşe, lipsite de abajururi.

Laboratorul nostru ocupa două încăperi situate la etajele inferioare şi chiar în colţul unui nou corp de clădire, alcătuind „piatra unghiulară a institutului nostru", după cum obişnuiam să spunem în glumă, dar nu fără infatuare. Erau nişte încăperi mari, dispuse una deasupra celeilalte, cea dintîi la demisol, a doua la mezanin. Prin

niște pereți despărțitori erau delimitate acolo încă două chichinețe : „arhiva", precum și modestul meu cabinet, prevăzut cu o masă de birou și un divan desfundat. Pereții, zugrăviți în ocru, își pierduseră demult prospețimea primordială, iar impresia deprimantă ce o făceau n-o puteau atenua nici elegantele și modernele exhaustoare și nici emailul alb al frigiderelor.

Maia credea cu sfințenie că eu mă aflu pe cel mai înaintat fruntariu al științei, iar dacă e așa, însemna că și sanctuarul meu trebuie să aibă un aspect modern, ca în jurnalele cinematografice. Așa încît, în ziua respectivă am citit pe chipul ei o evidentă decepție : nu vedea acolo nimic important sau misterios, nici ceva uluitor de complicat : nu aveam sub comanda mea decît lungi șiruri de eprubete ; era mai degrabă o periferie a științei, decît o plină de strălucire linie întîi.

Masa cea lungă din sala de sus fusese eliberată de aparate, pe plăcile de sticlă care serviseră drept rafturi pentru vasele Petri erau rînduite acum farfurii cu sandvișuri ; într-un mojar de faianță se aflau mere ; în loc de pahare urma să bem din mici cilindri gradați ; erau acolo și sticle cu vin alb sau negru, la alegere, iar în două retorte uriașe ne aștepta și un elixir de producție proprie. Doar eram niște chimiști suficient de exersați pentru a-l distila în așa fel, încît să capete o limpezime de lacrimă, precum și gradele, gustul și mirosul cuvenite.

O agapă între pereții laboratorului nostru nu constituie un eveniment mult prea neobișnuit. În cazuri de excepție, organizarea unor asemenea întruniri se bucura chiar de aprobarea tacită a conducerii, ca, de pildă, cele prilejuite de vizita vreunui oaspe de peste hotare nu într-atît de important, încît să fie sărbătorit de întreg institutul. Dar cel mai ades noi marcam prin agape mai mari și mai mici succesele oficinei noastre autonome — cînd erau, de exemplu, remarcate în presă eforturile noastre comune, cînd obțineam niște rezultate îndelung așteptate sau primeam o aparatură extrem de necesară și nu mai puțin așteptată. Sărbătoririle cu caracter particular, cum ar fi „udarea" unor disertații, a unor publicații și, în egală măsură, aniversarea zilelor de naștere,

pe toate acestea le puneam la cale undeva în afară, la vreun restaurant din oraș. Aveam cu toți o lozincă: „Agapa nu-i o sărbătoare, ci o activitate culturală!" Asertiunea căpătase putere de lege.

Legea sus-amintită nu era încălcată nici de astă dată: urma să marcăm un rezultat obținut între timp. Existau totuși două mici concesii. Prima: rezultatul era încă insuficient de sigur pentru a fi sărbătorit, iar a doua: la agapă urma să participe și Maia, o persoană fără vreo legătură cu rezultatul în cauză, dar avînd o legătură cu mine, „principalul sărbătorit". Concesiile au fost aprobate de toată lumea ca un fapt necesar.

Eu tronam la „capătul prezidențial" al mesei, iar Maia ședea în dreapta mea. Tot întindea gîtul, tot sucea din cap, urmărindu-i cu priviri mirate pe colaboratorii mei cei atît de zgomotoși și lipsiți de fasoane.

În sînul micii noastre societăți există și caste, ce-i drept într-o formă dintre cele mai primitive: pot fi deosebiți așa-zișii „rotași", precum și alții, denumiți „lăturași". De fapt, cam ăștia sînt cu toții. „Rotaș" e cel ce trage harabaua și alege el însuși calea de urmat. „Rotașului" chiar i se permite uneori să se abată de la drumul nostru comun — e o forță independentă pe care, chiar dacă personal o mai și strunesc, o fac totuși cu băgare de seamă și cu multe menajamente. Cît despre „lăturaș", acesta nu are o căruță a lui, și este înhămat acolo unde e cazul: aceștia sînt laboranții, practicanții și tot soiul de auxiliari. Totuși, printre auxiliari există unii de care țin seama ca și de „rotași", cum ar fi, de pildă, Grișa Murașov, un maistru suflător de sticlă, cu mîini de aur și o ambiție nemăsurată. Îl lingușesc de fiecare dată cînd îi cer aproape imposibilul — să-mi facă, să zicem, o încolăcire atît de întortocheată de țevi prevăzute cu mici robinete, cum nu poate apărea decît în subtila mea imaginație.

Îi priveam acum pe toți aceștia cu ochii Maiei și îmi dădeam seama că ei trebuie să-i displacă „rotașii" — erau prea nepoliticoși! — și să-i inspire simpatie „lăturașii" — foarte modești și la locul lor.

Retortele conținînd elixirul „casei" dădură ocol mesei, trecînd din mînă în mînă. Cînd ajunseră în dreptul

nostru, vecinul de masă al Maiei, Nikita Velikanov, locțiitorul meu, și el candidat în științe, îi umplu galant cilindrul gradat.

— E mixtura firmei, se bucură de faimă, așa că ar fi inadmisibil să n-o gustați și dumneavoastră.

Omul uitase să precizeze că mixtura avea o tărie mai mare decît votca rusească obișnuită.

Conform tradiției, agapa o deschideam eu, așa încît m-am ridicat cu așa zisul pahar în mînă.

— Știți ce este un iepuraș[1] solar ?

Pe nimeni n-a uimit o asemenea întrebare, căci toată lumea aștepta demult să trîntesc vreo absurditate. Răsunară îndată răspunsuri îndatoritoare, nu mai puțin stupide :

— O sălbăticiune imposibil de prins !

— ...Și a cărei blană n-ai cum s-o împarți.

— Ei bine, această sălbăticiune a ajuns pe la noi, am continuat eu. Ce poate însemna o asemenea vizită ?

— Un motiv în plus pentru o stare de spirit lirică !

— Sau o iluzie optică !...

— Asta-i o gîndire bearcă !, m-am revoltat eu. Dacă există „iepurașul", înseamnă că există și soarele însuși !

— Poate că raza s-a reflectat într-o sticlă spartă !

— Se poate, dar această sticlă a reflectat raza, n-a generat-o ea însăși. Așadar, raza există, ea ne-a licărit și nouă, așa încît să bem, prieteni, pentru această nesigură sclipire !

Ceilalți n-au refuzat s-o facă, au ciocnit cu toții, și-au golit „paharele" și abia după aceea am auzit o obiecție întîrziată :

— Dar de ce totuși, nesigură ?...

Vorbise Galina Skorodina. Ideea iepurașului luminos — a acelui Stamm[2] mult promițător — era a mea, dar ea, Galina, asistenta mea, era cea care o cultivase. Iepu-

[1] În text, joc de cuvinte : *zaicik* — iepuraș ; *solnecinîi zaicik* — corespondent în limba rusă pentru reflexe, jocuri de lumină ale razelor solare (rus.).

[2] Cultură pură de microorganisme de același fel, separată dintr-o sursă (organismul unui animal bolnav, om sau natura înconjurătoare) și posedînd proprietăți fizico-biochimice deosebite (germ.).

rașul luminos îi era drag ca un fiu, credea în realitatea lui și în mărețul lui viitor, orice îndoieli față de el, asistenta le recepta ca pe niște jigniri personale, cu atît mai dureroase, cu cît fiecare dintre noi se întreba fără să vrea, în sinea lui : oare experiența o fi fost executată cu suficientă acuratețe ?

N-a fost nevoie să-i răspund eu Galinei, căci Nikita Velikanov își asumă el această sarcină :

—O, tu, Sibilă din Cumae, vei îndrăzni oare să ne prooroceşti că, trăgînd de coada bearcă a acestui iepure, vom scoate la iveală un soare adevărat, și nu o sticlă goală ? Licărul sus-amintit, sfîntă proroci ță, trezește bănuieli pînă și prin faptul că e prea luminos, că a nimerit locul necesar prea la timp și cu prea mare precizie...

Nikita Velikanov era între noi Toma necredinciosul : un rol ingrat, dar foarte necesar. La fiecare „da“ al nostru, era obligat să zică „nu“, dar să-și și argumenteze îndoielile, cu alte cuvinte, să ne oblige a ne verifica și răsverifica mereu. Nikita făcea față cu cinste acestor obligații de oportunist și genera în permanență discuții fulminante.

Porniră și acum toți deodată să discute în contradictoriu, imaginea lirică a iepurașului luminos dispăru cît ai clipi, și în locul lui țîșni un torent de fraze seci, savante:

— Probabilitatea mutației !...

— O determinare nesigură !...

— Posibilitatea recapitulației !...

Maia întindea gîtul, asculta cu încordare acest tărăboi indigest pentru ea, aștepta vizibil ceva. De fapt, îmi era clar ce anume. Aștepta continuarea convorbirii noastre. Ferească sfîntul să reia problema : ar lua-o toți în rîs. Și pe ea, și pe mine.

Acasă, înainte de această întîlnire, încercasem, ce-i drept, să bat în retragere în fața ei, o rugasem să uite amănuntele fantastice pe care i le îndrugasem. Dar poate cineva să o facă pe Maia să uite ceva care a înflăcărat-o ? Acum asculta cu un sclipăt circumspect în ochi, aștepta...

Nu, n-a auzit rugămintea mea mută ; prinzînd o secundă de calm în discuție, puse cu timiditate o întrebare. Glasul i se auzea acum pentru prima oară, suna cu candoare, cu o infantilă naivitate :

— De ce nu vorbiți nimic despre soluri ?

Toți o fixară cuprinși de nedumerire.

— Despre care soluri ? se interesă cu amabilitate Nikita Velikanov, obișnuit să prindă din zbor semnele unei posibile încăierări verbale.

— Păi despre acelea neroditoare.

— Nu-i tocmai clar. Descifrați, vă rog.

— Ei, acelea pe care azotobacteriile dumneavoastră le pot face roditoare.

În cuprinsul fantasticei noastre convorbiri, solurile înnobilate de azotobacterii reprezentaseră un început al începuturilor, într-atît de evident încît nu mai puteau provoca nici cele mai mici îndoieli. Pe cînd pentru toți cei care ședeau aici, asemenea soluri se aflau dincolo de limitele posibilului, nimeni nu cuteza încă nici să se gîndească la ele.

Nikita Velikanov, acest necruțător duelgiu al disputelor noastre, rămase interzis. Eu n-am reușit să vin în ajutor, căci Maiei îi răspunse sec și serios la modul agresiv, Galina Skorodina :

— E prea devreme să ne gîndim la utilizarea practică a acestor bacterii. Și-apoi, nici nu e treaba noastră !

Galina Skorodina făcea parte dintre cei ce iubesc cu înflăcărare știința, dar nu se bucură de reciprocitate din partea acesteia — trecuse demult peste treizeci de ani și era tot asistentă. Avea umerii colțuroși, bustul plat, o față mare cu bărbie voluntară, bărbătească.

Maia se uită rugător la mine și, o dată cu ea, mă fixară toți cu privirile. Iar eu... eu am simțit că roșesc.

— Păi cum adică ? Utilizarea practică a bacteriilor nu-i treaba dumneavoastră ?... Atunci pentru ce le produceți ? Ochii îi erau umezi, obrajii i se îmbujoraseră, glasul îi suna pierit. Maia nici nu bănuia că oamenii de știință disprețuiesc utilitarismul nu mai puțin decît poeții.

— Dar pentru ce pasărea cîntă și floarea se dezghioacă ? îi răspunse condescendent, printr-o întrebare Galina, și își înălță a victorie bărbia pătrată.

Nikita Velikanov explică amabil :

— Regina vrea să spună că-i este indiferent cine-i va purta trena.

— Regină ?... Trenă ?... Să descoperi ceva și să nu-ți pese : — dă-l încolo, nu mă interesează ! Păi asta-i ca și cînd o mamă ar naște un copil și l-ar azvîrli altora...

Maia continua să-mi arunce priviri, aștepta să-i vin în ajutor, dar pe mine mă cuprinsese teama : vorba ceea — naivitatea e mai rea decît hoția — acușica va începe să trăncănească și despre bioroboți, ce-o costă ?...

Băieții mei își spuneau „gentlemeni ai succesului", eu însă, le eram un sever căpitan care le pretindea totdeauna cu asprime : „Nu vă umflați în pene ! Sfinte pentru noi nu sînt decît faptele. Tot ce-i în plus e de la necuratul !" Foloseam mai des decît ceilalți, în chip de injurie, cuvîntul „manilovism !" [1]. Și deodată mai mare rîsul —tocmai eu să mă las furat de visuri, să clădesc în secret castele în Spania, să mă țin de copilării. Așa încît toți ar fi uluiți, iar mie îmi va veni să intru în pămînt.

— Dar ne putem imagina și o altă mămică, din acelea care, pînă să apuce a naște, comandă epoleți de general sau mantie de academician pentru viitorul său fecior, spuse răspicat Galina Skorodina.

— Dumneavoastră nu visați niciodată ?

— Ca ce chestie ?

Maia se răsuci cu hotărîre spre mine.

— Pavel, dumnealor glumesc ?

— Maia... am să-ți explic totul mai tîrziu.

Trebuie că expresia chipului meu era prea grăitoare — mă temeam, vezi bine, de o trădare fără voie din partea nevesti-mi. În cele din urmă ea simți acest lucru și izbucni cu mînie :

— Deci și tu !... Și tu gîndești la fel !...

— Instrumentarul nostru, Maia, nu conține baghete magice.

— Ți-e rușine !... De mine ?... Mă rog ! Dar de tine de ce ?... Doar mi-ai vorbit atît de frumos...

— Maia !....

— Nici o Maia !... Spuneai că descoperirea voastră va face posibil ceea ce s-a încumetat să facă doar Dum-

[1] De la Manilov, unul din eroii operei lui Gogol „Suflete moarte".

nezeu. Că veți crea viață — mușchi artificiali în loc de motoare...

— Maia ! !

Mă pîrjoli cu privirea și îmi întoarse spatele. Brusc, se făcu tăcere, toți se aplecară spre masă, încercînd să-și ascundă stînjeneala. Știam că astăzi, adunîndu-se la agapă, ardeau cu toții de curiozitate, se întrebau : ce nevastă și-o fi ales căpitanul lor ? Credeau că n-am să greșesc nici de astă dată. Și iată acum privirile lor plecate, compasiunea...

3

MERGEAM ÎMPREUNĂ pe bulevard, îndreptîndu-ne spre casă, pășeam cot la cot și tăceam amîndoi cu furie și încăpățînare. Adia un vînt ușor, proaspăt — era sfîrșit de august, se și auzea cum cade în șoaptă mîhnită cîte o frunză din copaci.

Mergeam cot la cot și fiecare aștepta lovitura, gata să răspundă. Ea fu cea care nu mai rezistă, izbucni prima:

— Pavel... ești un iuduška ![1] Ultimul cuvînt îl rosti abia auzit, cu aspirație.

Eu tocmai suferisem o înjosire în fața subalternilor, și asta numai datorită ei ! Fierbeam de furie, așa că la atacul tăios am răspuns grosolan, cu înverșunare :

— Ar mai fi trebuit să le repeți tuturor și cele ce-ți spun eu în așternut. Oameni buni, n-avem nici un secret față de voi !

Încremeni :

— Cu-um ? Cum îndrăznești ? !

— Aha, nu-ți convine ! Atunci află că nici mie nu mi-a făcut plăcere să arăt ca un prost fără pereche.

— Tu nu faci decît pe placul unor proști ! Asta da !...

[1] Porecla eroului principal din romanul „Domnii Golovliov" de M. E. Saltîkov-Șcedrin.

— Cum îndăznești să-i judeci, cînd n-ai habar ce preocupări au ei, cum gîndesc !

— Și-au vîrît nasul în eprubete și altceva nu mai pot, nici să vadă, nici să simtă.

— Atunci află că dintre ei, eu sînt cel mai înverșunat în acest sens !

— Îmi pare foarte rău că o recunoști atît de tîrziu !

— O recunosc tîrziu ?... Era nevoie s-o fac mai devreme ? Ți-am ascuns vreodată că mă ocup de eprubete ? Nu ți-am spus oare că tocmai dintr-o eprubetă încerc să pescuiesc un peștișor de aur care să-i facă pe oameni ceva mai fericiți ?...

— Mai fericiți ?... Bine, dar vouă nici nu vă pasă de fericirea oamenilor ! Aia, a ta, cu fața ca de cal... nici nu vrea să audă de așa ceva. Pentru ea important e să găsească ceva nou, să se minuneze un picuț, să se distreze olecuță, în rest... Puțin îi pasă de ce va urma :

— Puțin îi pasă ?... Ba deloc ! Spre deosebire însă de un oarecare Goșa-prorocul, noi ne temem de iluzii. Noi știm cît de ușor e să te înșeli și, deci, să-i înșeli și pe alții. Iar înșelăciunea o considerăm crimă !

— Față de mine însă ai încercat de curînd, nu știu de ce, să joci teatru : mi-ai spus povești, m-ai tratat cu iluzii...

— Față de tine a fost altceva. Față de ei nu am dreptul s-o fac !

— N-o mai suci. Am văzut prea bine : în fața lor ți-a fost frică să fii tu însuți. Tocmai de aceea m-ai trădat !

— Nu uita că înainte s-o fac eu, m-ai trădat tu pe mine !

— Aha ! Asta e deci înalta voastră moralitate. Înșelăciunea, chipurile, e o crimă ! Dar să vă dezvăluiți unul în fața celuilalt vă e teamă ! Asta nu-i înșelăciune ?...

— Adică să apar în fața lor așa cum sînt cînd mă aflu cu tine ?... N-ar fi caraghios ?...

— Atunci cînd ești tu cel adevărat : cînd te afli în fața lor, sau cînd ești cu mine ?

— Şi într-un caz, şi în celălalt. Fă un efort şi imaginează-ţi că aşa ceva este pe deplin posibil.

— Cum să nu, îmi imaginez. Dumnezeu s-a manifestat în trei ipostaze, pe cînd tu, ceva mai modest, eşti numai cu două feţe...

Era o seară liniştită, răcoroasă, iar noi mergeam şi ne certam, ne demonstram cu arţag că sîntem răi, decăzuţi, copleşiţi de vicii. Pe mine, cum se zice, mă apucaseră năbădăile — nu cedam la nimic, mă consideram ofensat, încercam din răsputeri să-mi iau revanşa.

A doua zi dimineaţă am rămas bosumflaţi în continuare, dar pe mine mă şi încerca un fel de ruşine, de părere de rău, precum şi o acută nemulţumire faţă de mine însumi. Chiar să n-aibă deloc dreptate Maia ? Totuşi, se aflase într-un anturaj străin pentru ea, aştepta un sprijin din partea mea, iar eu... Nu, desigur, n-am trădat-o, dar, ce-i drept, m-am dat cu laşitate la o parte, iar apoi m-am supărat pe nişte fleacuri, am contribuit la înteţirea unei jarişti înecăcioase. Dezgustător !... Drept urmare, am început primul să fac tot felul de manevre în vederea împăcării şi, pînă la urmă, Maia a cedat, între noi s-a întronat pacea.

Şi totuşi, păru după aceea că ceva se rupsese între noi, ba chiar o legătură importantă. Simţeam că Maia nu poate să-şi uite umilinţa, precum şi ostilitatea celor din jur, de care avusese parte la agapa din incinta laboratorului. Pînă şi o aluzie întîmplătoare la ceva legat de acesta îi provoca acum fie o muţenie rece, fie o neprefăcută iritare : „Nu vreau să mai aud nimic ! Încetează !“ Aproape că nu mai avea rost să vorbesc despre munca mea — pacea casei era în pericol să se destrame.

În ceea ce mă priveşte, continuam să mă duc zilnic la institut, zilnic acolo se întîmpla cîte ceva : bucurii mărunte, mici supărări, ele alcătuiau viaţa mea. Le trăiam şi le ascundeam în mine, nu cutezam să le mai comunic Maiei. O anumită latură din firea ei s-a dovedit deodată inertă pentru mine.

Serile începuseră brusc să fie pentru noi mai plicticoase şi mai pustii. Înainte şi tăcerea şi conversaţia ne

erau firești, nici prin cap nu ne trecea să căutăm un anumit prilej pentru discuție. La ce bun : se va găsi el prilejul. Acum însă mă tot întrebam alarmat : nu cumva rămîn prea mult la masa mea de lucru să răsfoiesc corecturi și reviste ? Nu-i este oare urît Maiei să stea singură ? Vîram în grabă totul prin sertare, mă întorceam spre ea, rosteam două-trei cuvinte fără importanță și... nu mai aveam nimic de spus. Trebuia să caut cu cazna o temă pentru conversație.

Acum au început să ne facă plăcere musafirii nepoftiți. Mai des decît alții apărea Borea Țvetik, aproape întotdeauna pe neanunțate, în trecere, și aproape întotdeauna rămînea pînă țîrziu. Era mereu doldora de noutăți și de anecdote proaspete. Era gătit cu scurta lui foșnitoare din import, ce-i scotea la vedere pieptul larg, cu cămașa apretată. Avea o față durdulie, rumenă, în ochii cenușii, bulbucați i se citea aceeași duioasă bună dispoziție, și plutea în jurul lui aceeași mireasmă fină de colonie „Atlant".

Țvetik pleca, dar buna dispoziție adusă de el dispărea. Continuam să discutăm, vorbeam vrute și nevrute, fără a ne face griji că tema conversației noastre avea să se epuizeze.

Cel mai des discutam chiar pe seama lui Borea Țvetik.

— Cîți ani sînt de cînd o tot vizitează pe Lenocika la Kompleksnoe ?

— Mulți. Eram încă la școală cînd a apărut el la orizont.

— Și a lăsat să-i scape măcar vreo săptămînă ?

— Cît timp i-a fost bușit „Moskvici"-ul, se ducea cu trenul electric, și neapărat cu flori.

— Și-atunci de ce nu se căsătoresc ?

— Bănuiesc că Lena nu vrea. Cu Borea e plăcut să petreci o zi pe săptămînă : pe urmă devine plicticos.

— Dar Lenka nu mai e chiar atît de tînără.

— Ei și ce ?

— Păi este. Pentru o fericire îndoielnică — întîlniri săptămînale cu un om plicticos — să suporți incertitudinea, să te apropii tot așa de bătrînețe. Nu, ceva nu merge aici...

Altcîndva discutam adesea, și chiar cu aprindere, pe teme abstracte — despre iluzii și realitate, despre moarte și nemurire — acum însă ne mulțumeau și temele mărunte, aproape că bîrfeam.

Între timp a venit luna septembrie cu norii ei grei, cu burniță, cu vîntul ce smulgea frunzele din scuarurile orașului. Maia și-a reluat cursurile la institutul pedagogic.

4

ORAȘUL NOSTRU industrial producea kilowați de energie electrică, tone de metal, metri cubi de lemn prelucrat. Se aflau aici cîteva institute de învățămînt superior care se bucurau de o bună reputație — institutul fizico-tehnic, institutul de prelucrare a lemnului, cel agrochimic și cel de pedologie de care eu mi-am legat întreaga viață... Cît despre institutul pedagogic, acesta era, din păcate, un fiu oropsit al orașului. El nu producea specialiști industriali, nici lucrători întru științe, ci profesori de școală. Ce-i drept la conferințele regionale și în paginile ziarelor locale se putea auzi și citi în permanență despre înaltul rol al profesorului, despre respectul ce i se datorează. Numai că profesorul de școală nu contribuia la îndeplinirea planurilor trimestriale, la reducerea consumurilor, la ridicarea productivității, așa încît, deși toată lumea era gata să-și scoată pălăriile în fața lui, totuși cînd venea vorba de alocarea unor fonduri pentru acest institut, se auzea mereu aceași replică : scuzați, nu putem, fondurile sînt necesare pentru altceva. Celelalte institute se extindeau, își asigurau cadre de nădejde, pe cînd cel pedagogic continua să se adăpostească într-o clădire veche, cadrele didactice se schimbau des, iar studenții lui se recrutau, de regulă, din rîndul celor ce nu reușeau să intre prin concurs la alte institute. Sau ale celor de felul Maiei, pe care nu-i atrăgea nici ingineria, nici prelucrarea lemnului, nici problemele fertilității so-

lului, iar în orașul nostru, de fugit de toate astea n-aveau unde fugi decît la institutul pedagogic, care cuprinde și facultăți umanistice.

Un oarecare poet ratat, care a trecut cîndva prin acest institut, a lăsat ca amintire o poezie ce se transmite și astăzi bobocilor din partea celor mai mari.

Adevăru-i vechi și sfînt :
De ai carte, ai și parte !
În acest așezămînt
M-oi sfinți la rîndu-mi, foarte !

Maia și-o amintea și ea din cînd în cînd și regreta, evident, „la rîndu-i foarte", că se înscrisese acolo.

Începuseră, după cum spuneam, cursurile. Nu prea era de așteptat ca ele să aducă ceva nou în viața Maiei și, în acest fel, și în viața mea.

Ceva surprinzător însă tot s-a întîmplat...

Într-o seară Maia a venit acasă cu un pachet voluminos de cărți la subsuoară, bujori în obraji, cu sclipăt febril în ochi. Trînti cărțile pe podea, lîngă prag, se descotorosi de impermeabil, mă fixă cu o privire triumfătoare și declară :

— Gheața s-a pornit, domnilor jurați ! Se mai întîmplă și pe la noi așa ceva !... Da, da !... Dar acum mi-e foame !

La masă mă înștiință că avea să țină o lecție demonstrativă la o școală ! Ca primă impresie, noutatea părea a fi, cum să-i zicem, dintre cele mai moderate. Doar încă în anul precedent Maia făcuse practică, mai predase lecții. Numai că de astă dată tema lecției demonstrative era Pușkin !

— Pașa, cred că sînt o orgolioasă... Vreau să le demonstrez babalîcilor de ce sînt în stare ! Tu știi doar că Aleksandr Sergheevici e slăbiciunea mea. Așa că am să vorbesc fără nici o rezervă despre Pușkin al meu ! Nu despre „floricica veștejită" din antologia școlară, ci despre Pușkin cel viu ! Pot s-o fac ! Am să pot ! Încă de pe acum mă frămîntă ceea ce am să spun, e gata să izbucnească. Trebuie doar să-mi pun ideile în ordine...

Și, ca totdeauna în clipele ei fericite, ochii îi aruncară scîntei.

— Pașa-a... Acest așezămînt e plin de plictis și rutină, nimeni acolo nu mai așteaptă nimic unul de la altul. Dar uite că eu, tuturor am să le... Le-o place ori nu, puțin îmi pasă ! Doar să pot vedea că i-am pus pe gînduri... Nebunia ei mi se transmitea întotdeauna și mie.

În micuța dar confortabila noastră locuință a irumpt, ca să zic așa, haosul universal : divanul fu năpădit de cărți, cărți erau îngrămădite pe scaune, clădărite pe birou, pînă și în colț, lîngă ușă se înălța un teanc de cărți. Cele mai multe dintre ele nici nu se deschideau, erau necesare doar ca prin prezența lor să atragă atenția asupra importanței momentului : Maia este în focul creației, cu asta nu-i de glumit !...

Fusesem expulzat din cameră în bucătărie, dar nu uitat. Aproape la fiecare cinci minute răsuna un strigăt care mă chema :

— Pavel !...

Mă repezeam mîncînd pămîntul, știind dinainte că de fapt nu s-a întîmplat nimic deosebit — trebuie doar, ca și mai înainte, să-i împărătșesc entuziasmul în fața geniului lui Pușkin.

Se-avîntă butca prin nămete.
Prin față-i fug muieri, gherete,
Și felinarele-n sclipiri.
Livezi, palate, mănăstiri,
Buhari, grădini de zarzavaturi,
Mujici și precupeți, vitrini,
Trec bulevarde cu lumini.
Cazaci și prăvălii cu caturi,
Trec porți cu lei — străzi la răscruci —
Și-n stoluri negre ciori pe cruci [1].

— Ei, ce zici ?... Un adevărat foc de artificii ! Se poate spune ceva mai expresiv despre un oraș ? Și simți

[1] Din romanul în versuri „Evgheni Oneghin", de A. S. Pușkin. (Cap. VII, strofa XXXVIII). În românește de I. Buzdugan.

ce viteză ! Nici veacul nostru cel instalat în mașini nu-l poate ajunge din urmă.

Fără să vreau mă minunam. Nu, de astă dată nu de geniul lui Pușkin, ci de mine însumi : doar și eu citisem aceste versuri, ba chiar le memorasem, însă, nu știu de ce, atunci nu mă mirasem deloc, le luasem ca atare, ca ceva de la sine înțeles.

Uimirea mea ascunsă era sesizată și apreciată după merit, apoi... eram din nou dat afară, ca să nu deranjez. Plecam purtînd respectuos în mine imaginea reînviată din trecut : „...Și-n stoluri negre, ciori pe cruci".

Înainte de a adormi, comentam, lungiți unul lîngă altul, roadele zilei.

Nu puteam să uit întîmplarea aceea de pe malul lacului Valdaiskoe... Focul abia fumegînd, cearșaful așternut pe iarbă în chip de față de masă, oglinda molcomă a apei și Maia în genunchi, surescitată, arzînd ca o torță. Atunci ne dezvăluise ceva uimitor — revoluția în dragoste : de la cea nevolnică, la cea plină, de la Sumarokov, la Pușkin. Aș vrea să dezvăluie acum același lucru și copiilor la lecție. Doar în fața ei nu vor ședea de astă dată niște copilași, ci adolescenți de cincisprezece ani, așa că o vor putea înțelege.

Ea se declara de acord cu mine :

— Vor înțelege, dar mie nu-mi ajunge numai atît. Pușkin e măreț, Pașenka. În cele patruzeci și cinci de minute aș vrea să-i parcurg întreaga operă, de la poalele ei pînă-n vîrf, și să mai izbutesc a arunca o privire la vale.

— Un munte întreg dintr-un salt ? Pentru ce ? Dezvăluie-le doar un versant al lui și va fi destul.

Căutam să-i smulg părți întregi din manuscris, ea le apăra cu îndrăzneală, dar pînă la urmă se dădea bătută. Și asta, ce-i drept, îmi mîngîia amorul propriu...

În perioada aceea mă străduiam să nu întîrzii seara în laborator, grăbeam spre casă — ei da, ca să stau apoi în bucătărie și să aștept strigătul ei gîtuit de entuziasm : „Pavel !"... Acasă serile erau acum nebunatice și pline

de bucurii. Cînd îmi strîngeam însă la repezeală lucrurile din laborator, sesizam priviri compătimitoare, uneori ironice, alteori dezolate : a ajuns omul sub papuc ! N-aș spune că treaba asta mă lăsa nepăsător. Doream mult ca într-un moment anume, de asemenea hotărîtor pentru mine, Maia să-mi fie alături, la fel cum îi eram eu acum. Însă atunci ea va trebui să ia contact cu tovarășii mei, numai că ei nu o acceptă, și nici ea pe ei. Păcat...

În ajunul memorabilei zile, cînd m-am întors seara de la lucru, ea n-a auzit cum am intrat, iar ușa de la baie era deschisă. Maia stătea în fața oglinzii, de ziceai că e Ioana D'Arc — o proroci‍ță războinică ! — și îi vorbea cu patimă imaginii sale reflectate despre forța zdrobitoare a liricii pușkiniene. Încremenisem, îmi era teamă să mă clintesc, am ascultat îndelung...

Dar un trosnet al parchetului de sub picioare o făcu să se întoarcă spre mine. Se fîstîci, dar nu cine știe cît.

— Repetiție generală, Pașenka. Trebuie să am o ținută impunătoare.

A doua zi dimineață își puse un costum din jerseu, de culoare închisă, încins cu un cordon lat, și o bluziță albă de batist — arăta afectat severă, părea mai înaltă, doar obrajii îi erau aprinși de o îmbujorare tinerească, iar ochii îi sclipeau alarmant și provocator. Ce păcat că nu eu, ci altcineva o va vedea acolo — cu fața în flăcări, cu privirea mistuitoare —, că altcineva îi va auzi glasul avîntat. Cum să nu fii invidios! Dar nu era vorba de susținerea unei disertații, ci doar de-o lecție demonstrativă, așa încît prezența rudelor era exclusă.

Am condus-o pînă la stația de autobuz.

— Baftă, Maia !

— Să fie ! Să fie !

M-am repezit apoi la primul telefon public ca să-l sun pe Borea Țvetik : era nevoie de flori ; cele mai viu colorate, cele mai învoalte, căci astăzi la noi e sărbătoare ! Borea le procura de undeva, pentru Lenocika, în fiecare săptămînă. Pînă și în toiul iernii...

5

ÎN ZIUA ACEEA am trecut doar pentru vreo două ore pe la laborator — mă temeam să nu scap cumva întoarcerea Maiei.

Măsuța cea joasă, pentru reviste, dinaintea divanului o acoperisem cu o față albă, pe ea pusesem un buchet de crizanteme enorme — trebuia să-i mulțumesc lui Borea, se întrecuse pe sine. Florile miroseau abia simțit a ierburi vestede — mirosul melancolic al toameni înșeși. Alături de ele, neagră, lustruită ca un obuz, trona o sticlă de șampanie. Luciul sticlei părea și el nerăbdător, festiv, ca și liniștea din casă, gata parcă să explodeze. Ca și clocotul fericit din pieptul meu...

Nu era, abia acesta, oare, începutul propriu-zis al vieții noastre de familie, o viață normală și sigură, pînă la sfîrșitul zilelor mele și ale Maiei ? Pînă acum ea părea că merge înainte orbește, era deci firesc ca nici eu să nu mă fi simțit sigur pe mine. Acum ei avea să i se deschidă în față un orizont nou, să i se dezvăluie ceea ce dorea ea. Avea să se convingă de ce va putea să realizeze, precum și de faptul că eu îi sînt un vrednic tovarăș de drum. Și vom porni atunci umăr la umăr, eu spre țelul meu, ea spre al ei, dar amîndoi în aceeași direcție. Reunirea într-una singură a căilor omenești nu e o născocire stearpă, ci o realitate dintre cele mai banale, mii și mii de oameni pășesc tot așa, în doi, prin viață. Același Pușkin, idolatrizat de Maia, a spus-o în treacăt, într-o scrisoare : „Fericirea poate fi găsită numai pe drumuri bătătorite".

Așteptam, vremea trecea, Maia întîrzia să vină. Începuse a coborî amurgul, încît a fost nevoie să aprind lumina. Buchetul de crizanteme arăta și mai festiv în lumina electrică. Fața de masă sclipea și ea mai viu, sticla strălucea mai vesel...

...Deodată broasca ușii clănțăni, am sărit ca ars, m-am avîntat în întîmpinare ! Maia trecu pragul și, fără să vreau m-am dat înapoi : chipul îi era cenușiu, ochii prăvăliți în orbite, buzele strînse a suferință și nici urmă din

ţinuta severă de mai înainte : umerii îi erau surpaţi, mîinile-i atîrnau fără vlagă.

— Maia... Ce-i cu tine ? !...

Ea îşi scutură cu efort capul, dezbrăcă în tăcere fulgarinul, trecu în cameră tîrîndu-şi picioarele şi, parcă izbindu-se de ceva, se opri... Se opri în faţa mesei sărbătoreşti !

Faţa de masă sclipea imaculat, crizantemele dens colorate, învoalte mîngîiau ochiul, iar sumbra, şi solemna sticlă de şampanie ţintea tavanul cu vîrful ei argintiu.

Maia ocoli parcă speriată masa şi se prăbuşi cu faţa în jos pe divan. Spinarea firavă porni a-i tresălta în hohote mute.

Se considerase că ea l-a înţeles pe poet de o manieră mistică... Puşkin al ei vedea cauza schimbărilor istorice în activitatea unor personalităţi izolate. Interpretase creaţia poetului ca fiind dependentă de pasiunile sale în plan erotic. Nu spusese nici un cuvînt despre rolul poporului şi al năzuinţelor populare... Ignorase în chip uşuratic programa şcolară, nu consultase, evident, nici un manual de metodică... Şi, în general, nu făcuse nimic cum trebuia să fie !

Această din urmă afirmaţie poate că era întemeiată : într-adevăr, Maia tinsese — iar eu, pe cît mi-a fost cu putinţă, am sprijinit-o — să nu spună ceea ce fusese deja spus, ci să-l privească pe Puşkin în alt fel de cum îl vedeau alţii. Dar se vede treaba că pedagogii destul de bătrîni şi experimentaţi, prezenţi la lecţia ei demonstrativă, oameni care în decursul întregii lor vieţi îşi însuşiseră cu conştiinciozitate tot ce trebuia şi cum trebuia — şi au însuşit-o pesemne foarte temeinic ! — au fost revoltaţi cu toţii de-o asemenea samavolnicie. Ba chiar s-or fi şi mirat, căci, vezi bine, la institutul pedagogic se învaţă ceea ce trebuie, cum se face deci că această fetişcană s-a dovedit a fi atît de neinformată ?

Adevăru-i vechi şi sfînt :
De ai carte, ai şi parte !...

Am stors cu greu de la Maia toate aceste amănunte.

Acum ședea în fața mea — cu mîinile căzute pe genunchi, cu spatele încovoiat, parcă lipsit de oase, cu chipul întunecat, cu acea grimasă pe care i-o văzusem totdeauna în clipa de frămîntare sufletească. Privea cu înstrăinare în podea.

— Oare ce-o fi cu mine?... rosti ea surd și cu nedumerire. Nu demult ai tăi m-au luat drept o toantă în toată legea, acum ăștia... Ah, cum se mai întreceau unii pe alții, care să mă bușească mai tare, să taie mai adînc în carne vie. Ce-o fi cu mine? Poate m-am prostit cu adevărat?

Am simțit că mi se strînge inima: ea contase pe mine, contase că o voi ajuta, îi voi deschide o cale, o voi călăuzi! Și iată că lumea s-a întors cu susul în jos, iar eu, deși fiind alături, eram cu totul neputincios... Nu cred că ar fi avut de gînd să-mi reproșeze ceva. Și totuși privirea asta a ei, ațintită în podea, vocea surdă, străină...

Pe masa acoperită cu fața nefiresc de curată, crizantemele învoalte, într-o bogată și insinuantă gamă de culori, sticla de șampanie avîntată spre tavan... O sărbătoare ce nu e serbată nu-i decît o cruntă batjocură!

Crizantemele s-au veștejit curînd, iar sticla de șampanie, peste cîteva zile am băut-o împreună cu Borea Țvetik, neobositul prieten al casei.

6

DIMINEAȚA, cînd mă trezeam, întotdeauna îmi plăcea să văd fereastra înlăcrimată de ploaie, făgăduind o zi cenușie, plicticoasă. În asemenea clipe încercam un sentiment de încîntare. Tuturor oamenilor ploaia îndelungată le produce plictiseală, pentru că zilele asemănîndu-li-se la perfecție una cu alta, pînă și una nițel mai frumoasă constiuie o binevenită variație. Dar dacă așa li se întîmplă celorlalți, eu, să-mi fie cu iertare, sînt altfel. Ori de cîte ori mă duceam la culcare, o făceam cu speranța că ziua următoare nu va fi cu nimic deosebită de cea precedentă, deloc sărbătorească. În zilele de săr-

bătoare mi-e chiar urît și incomod, nu-mi găsesc locul. Pe cînd în cele obișnuite mă așteaptă munca, o muncă mereu nouă, neasemănătoare cu cea care fusese ieri, mereu plină de făgăduințe. Așa încît o dimineață cenușie, cu geamul ferestrei ud, era pentru mine un soi de garanție că ziua banală ce va urma își va duce la îndeplinire promisiunile.

Așa a fost întotdeauna. În ziua aceea însă fereastra înlăcrimată mi-a provocat un involuntar sentiment de vină. Cauza — Maia! Puteam eu să mă bucur de o zi cenușie o dată ce știam cu cîtă neplăcere se pregătește ea să plece la institut? „Așezămîntul" cu pricina îi devenise și mai nesuferit după eșecul de la lecția demonstrativă. Mai ales că se afla tocmai în celălalt capăt al orașului, încît să pornești într-acolo prin ploaie era o adevărată pedeapsă. Fără să vreau, m-am gîndit că noua zi nu-i va aduce nimic nou: aceeași ploaie, aceeași viață. Și mai departe? Totul era cenușiu și tulbure, fără o zare de lumină.

Dimineața Maia era cu deosebire posomorîtă, zgîrcită la vorbă.

Seara, de asemenea. Pur și simplu nu aveam despre ce să vorbim. Despre munca mea? Nu, nu îndrăzneam s-o fac. Despre învățătura ei? Iarăși nu, nici să nu-i amintesc! Mai ales despre recenta întîmplare cu creația lui Pușkin: aici chiar că se potrivea zicala: să nu vorbești de funie în casa spînzuratului.

Acum în locuința noastră totul era așezat la locul său — peste tot o cuviincioasă, o plicticoasă ordine și curățenie. Cărțile fuseseră adunate și duse la biblioteci. Iar eu parcă aș fi așteptat cu înfrigurare să se petreacă ceva: doamne, măcar de s-ar produce un incendiu, ori un cutremur, numai liniștea asta să nu mai fie. Dar dincolo de fereastră tot ploaie și ploaie. Nici măcar Borea Țvetik nu ne mai vizita, stătea și el la adăpost, acasă.

Într-una din aceste seri Maia, făcîndu-și de lucru pe la rafturi, dădu la iveală volumul privitor la Hieronymus Bosch. Stătuse atîta vreme uitat, că pînă și cotorul supracopertei lăcuite apucase să i se îngălbenească.

— Cartea asta de unde o avem ? se miră ea.

— Mi-a dăruit-o cineva. Demult.

— Cine ?

— O femeie...

Niciodată n-am mințit-o pe Maia, nu i-am ascuns nimic.

Se încruntă și începu să studieze cu atenție coșmarurile colorate ale picturilor : cavaleri pe ulcioare răsturnate, pești zburînd pe sub nori, grețoasele himere verzi, himerice fizionomii de oameni...

— Cine era femeia ?

— O vagabondă cu titlu științific și totodată un om bun.

— De ce ți-a făcut un asemena cadou ? Îți place chiar atît de mult Bosch ?

— Mai degrabă mi-e antipatic.

— Mie-mi place ! declară ea cu o notă de sumbru triumf în glas. Mă uit la operele lui și mă ia cu groază. Nici nu se compară cu drăgălașa de „Necunoscută"...

Se vede treaba că n-o uitase pe „Necunoscută", căci pînă și în glas i-am distins de astă dată ușoare inflexiuni metalice. Față de acest tablou începusem să nutresc o teamă superstițioasă, căci „Necunoscuta" fusese cea de la care începuse nemulțumirea Maiei față de Moscova, nemulțumire ce culminase cu scandalul dezlănțuit înaintea măștilor hidoase de pe pereți. Or, acum între noi totul era atît de încordat și atît de șubred, încît numai un scandal ne mai lipsea. Nu i-am spus nimic, doar mi-am mutat pe furiș privirea spre peretele pe care se afla „Scorușul" cel vesel și deloc sofisticat.

— Dar femeii aceleia îi plăcea Bosch ?

— Nu știu, n-am vorbit niciodată cu ea despre pictură.

— Îi plăcea, desigur, de vreme ce-l ținea la ea. Probabil că ne asemănăm la gusturi...

— Ba din contră, sînteți cu totul diferite. Ea era un om foarte singuratic. Tu ai părinți, ai un soț, o mulțime de cunoștințe, ești legată de lume. Ea nu are pe nimeni.

— Eu legată ?... Ba deloc ! Poate că fac această impresie. În realitate însă mă uit împrejur și mă apucă spaima : nu văd nimic...

M-am supărat.

— Că pe mine mă socoți drept un nimic — fie ! Dar pe tatăl și pe mama ta îi socotești la fel ?

Încruntîndu-și din nou sprîncenele, Maia tăcu îndelung, apoi oftă și zise :

— Ai dreptate... Pur și simplu sînt acum întoarsă pe dos. Traversez, cum se zice, o pasă proastă... Nimeni nu-i vinovat de asta. Și pe tine te iubesc. Să știi !... Și tare aș vrea să-ți fac ceva care să-ți placă.

Pe Bosch însă nu l-a lăsat din mînă, a tot frunzărit volumul, s-a tot uitat la reproduceri pînă tîrziu.

A doua zi, întorcîndu-mă de la serviciu, am găsit-o acasă. Mă întîmpină cu o privire misterioasă.

— Privește. Îți place ?

De pe peretele de deasupra divanului dispăruse „Scorușul" cel vesel ; în locul lui se desfășura o pînză îndoliată și întesată pînă la refuz cu ceva absurd și colțuros, aducînd a taur, a crocodil sau poate a cal, iar pe alocuri a om și care părea să urle, să se răsucească, să se frămînte împleticindu-se, să-și înalțe membrele diforme.

— E Picasso. „Guernica" ! mă anunță ea.

— Și... îți place ? întrebai.

— Da ! Mă ia cu groază.

— Nu înțeleg, de ce groaza trebuie să-ți facă plăcere ?

— Bine, dar de aproape patruzeci de ani lumea întreagă este entuziasmată de acest tablou !

Nu pentru prima oară îmi reproșa că gusturile și vederile mele nu sînt în concordanță cu ale altora. Or, eu, fără să afirm că-mi trezește satisfacție faptul că sînt o figură aparte, m-aș fi bucurat să semăn cu toți, însă nici să mă prefac față de mine însumi nu pot.

Și mă mai surprindea ceva. Știam cu siguranță că-i place tot ce e scăpărător, luminos, pușkinian :

Trec porți cu lei — străzi la răscruci —
Și-n stoluri negre, ciori pe cruci...

Dar iată că-i place și așa ceva, care „o ia cu groază". Cum pot încăpea într-un suflet omenesc atîtea elemente, ai zice incompatibile ? Probabil că toate acestea sînt dispuse în mintea și simțirea ei la nivele diferite — sus, tot ce e luminos ; jos, la subsol, tot ce e sumbru, întunecat.

În orice caz, îmi pare rău de „Scorușul" ce dispăruse. Îl regretam ca pe o copilărie pierdută.

Și din nou liniștea aceea apăsătoare în orele de seară. Numai că acum din perete, deasupra noastră, necheza batjocoritor cu botul ei parcă de crocodil, parcă de cal, „Guernica".

7

ÎN ROMANELE și piesele moderne ne este adesea înfățișat un soi de savant devotat cu totul științei și care din pricina lipsei de răgaz nu acordă suficientă atenție soției sale, de unde apare și conflictul melodramatic. Ai zice astfel că ar fi suficient ca cei doi să-și sacrifice numai o parte din preocupările lor, adică bărbatul să acorde mai multă atenție soției sale, iar soția să fie nițel mai îngăduitoare față de bărbat, pentru ca drama respectivă să dispară și în familie să triumfe pacea și bunăstarea.

Eu, ce-i drept, m-am străduit să fiu atent cu Maia, ba mai mult decît atît, am fost gata să-i acord întreaga mea tandrețe, să fiu, vorba ceea, „nu bărbat, ci nor cu pantaloni !" [1] — desigur, dacă ea ar fi avut nevoie de această tandrețe. Tot timpul liber mi-l petreceam în compania ei — ah, serile noastre ! Eu însă îi ajungeam cu prisosință, altceva îi lipsea... Dar ce anume ? Nici eu și nici ea nu găseam un răspuns la această întrebare.

Mă făceam luntre și punte ca grijile nu prea împovărătoare ale menajului să nu apese pe umerii ei firavi : în

[1] Citat din poemul „Norul cu pantaloni" de V. V. Maiakovski.

drumul meu de la serviciu spre casă intram prin magazine, mă înghesuiam pe la cozi, aduceam acasă sticle cu chefir, iar pînă la venirea Maiei căutam să fac ordine în locuinţă : adesea ea mă găsea cu mînecile suflecate, frecînd de zor cada din baie.

Dar în loc să se înduioşeze şi să mă laude, se răstea, supărată :

— Iar te vîri în treburi muiereşti !

Şi, desigur, sprîncene încruntate, colţurile buzelor tresărind a dispreţ.

Nu, nu aveam nici eu o piele blindată, eram vulnerabil ca toată lumea, iar faţă de Maia şi mai abitir : parcă m-ar fi jupuit de viu. O mişcare iritată a sprîncenelor ei, o privire înstrăinată trezeau în mine o durere ascuţită, mă făceau să mă chircesc, mă sîcîiau îndelung. Uneori îşi dădea brusc seama că m-a jignit fără rost, încerca să-şi repare greşeala, mă lăuda :

— Ia te uită cum luceşte cada : eu n-aş fi reuşit niciodată s-o fac la fel.

Nu era decît o jalnică pomană, o firimitură azvîrlită unui cerşetor ! Dar şi contribuţia mea — măturatul în cameră, frecatul căzii, spălatul vaselor murdare — nu era decît o pomană înlocuind ceea ce ea aştepta ajunsă la capătul puterilor. Prea neînsemnată îmi era contribuţia ! Avea dreptate să se simtă jignită.

Mărunţişurile vieţii noastre cotidiene erau ca un roi de ţînţari anunţînd furtuna ce se apropie.

La un moment dat, găsise cu ce să înlocuiască tăcerea apăsătoare din casă : adusese de la părinţi un magnetofon cu benzi înregistrate şi seara îl punea la priză.

În seara aceea magnetofonul cînta :

Era pustiu în zarea ninsă
Şi viscolea.
Făclia albă sta aprinsă
Pe masa mea.

Era un glas feminin, liber, impudic şi fericit, o mărturisire sinceră a ceea ce oamenii obişnuiesc să ascundă.

Iar pe tavan, pe ziduri sumbre,
Zbor de lăstun :

Mîini și picioare-n joc de umbre.
Destin comun !

Totul se crispase în mine, îmi venea să urlu. De-o fericire la fel de necrezut doar ne bucurasem și noi. Da, ne bucurasem ! Ne găsisem mai întîi unul pe altul — însuși acest lucru era o minune de necrezut. Printre miile și miile de oameni ce trec pe lîngă noi prin pestrița vîltoare umană, eu te-am deslușit pe tine, tu m-ai găsit pe mine. Și ne-am unit destinele fără să întîmpinăm obstacole, nimeni nu s-a ridicat în calea noastră, nici invidia, nici răutatea nu ne-au fost piedică ! Cernomor cel din basme nu te-a dus după aceea peste nouă țări, n-au fost la mijloc nici avide calcule bănești, nici deșarte prejudecăți legate de starea socială, nimic din ceea ce-i făcea să sufere pe îndrăgostiții din romanele secolului trecut... Totul a fost clar și simplu : ne-am găsit unul pe altul și am hotărît să trăim împreună, din plin, să ne facem fericit „destinul comun“... Și-atunci de ce ședzi acum cu spatele la mine ? De ce această tăcere apăsătoare ? Sîntem alături și totuși parcă despărțiți ! De ce ?

Și pe podea, pantofiorii
Căzut-au iar,
Și stropi de ceară — dar candorii —
Picau arar.

Ceva atît de minunat și atît de accesibil, pe care l-am pierdut. De ce ?

În jur — doar zarea necuprinsă,
Doar ger și nea.
Făclia albă sta aprinsă
Pe masa mea.

M-am ridicat și m-am apropiat de ea.

— Maia...

Tresări și opri magnetofonul, cîntecul se întrerupse. Un ochi negru lunecă tulburat peste mine și se ascunse.

— Ce să facem ? Dă-mi o idee ! Cum să te recapăt ? Sînt gata de orice !...

Buzele i se schimonosiră.

— Îmbolnăvește-te.

— Să mă îmbolnăvesc ?!

— Da, să zaci la pat, să fii neputincios, incapabil să te ridici chiar şi pentru treaba mică.

— Dar de ce, Maika ?

— Măcar atunci ţi-aş fi de folos. Pe cînd acum... acum te descurci foarte uşor fără mine. Eu nu sînt bună la nimic. Exist pur şi simplu alături de tine, fac umbră pămîntului...

M-am aşezat lîngă ea, am prins-o de mînă căutînd s-o privesc drept în faţă, în ochii ei feriţi de ai mei.

— Vreau, Maika... Vreau să răzbat la tine... Uită-te mai de aproape la mine şi crede măcar un lucru : am mare nevoie de tine, am nevoie ! Numai pe tine te vreau, numai pe tine ! Fără tine nimic nu mă bucură, nimic nu-mi trebuie, totul e fără rost — sînt un cadavru viu fără tine !... Te iubesc şi nu pot să-mi imaginez viaţa... fără tine !...

Nu-şi trase mîna, nu se feri, pe sub genele lăsate îi apăru un sclipăt umed, iar pe buze o expresie de suferinţă : parcă ar fi implorat ocrotire.

— Dar ai putea să-mi spui, de ce... de ce mă iubeşti ? Am mare nevoie să ştiu asta. Fără acest răspuns mi-e greu să te cred...

— Nu te iubesc pentru ceva anume, Maika... Tu exişti şi asta îmi e întru totul de ajuns ca să te iubesc !...

— Bine, dar eu nu sînt un obiect, Pavel. Sînt o fiinţă ca şi tine şi am nevoie, la fel ca şi tine, să fac ceva, să acţionez... Dar... zac în nemişcare, parcă aş fi înţepenită ! Nu mă mişc, nu trăiesc !...

Da, era un geamăt, era disperare în el, dar nu înverşunare, glasul Maiei suna slab a implorare, în el se desluşea o speranţă ascunsă.

— Cu ce vei putea să mă ajuţi, Pavel ?... Cu ce ?!

În camera strîmtă, cu storurile lăsate, parcă pătrunsese deodată o adiere proaspătă, venită din acea fantastică noapte cu copaci răsturnaţi în apă, cu broaşte cîrtitoare, cu zîmbetul universului lipit de ceruri — era trecutul reînviat !

Simţeam în mine forţele de atunci, şi frenezia de atunci a izbucnit din nou :

— Maika ! Să avem timp şi răbdare, şi ne vom dezvălui fiecare celuilalt lumea noastră. Nu sîntem săraci,

nu sîntem nevolnici, fiecare din noi are — ba chiar foarte mult ! — de dăruit celuilalt ! Va veni o zi cînd ne va lua groaza — cum de n-am văzut asemenea zăcăminte bogate ! Da, da, Maika, adevărate zăcăminte de bunătate și delicatețe. Ba chiar și faptul că sîntem gata să ne sacrificăm pentru binele celuilalt. Toate acestea eu le păstrez pentru tine, iar tu — sînt convins ! — pentru mine !...

Vorbeam întruna, ea mă asculta și se lipea încetișor de mine. Am îmbrățișat-o, i-am mîngîiat părul încîlcit, mila și duioșia îmi umpluseră sufletul. Pierdută, o redobîndeam acum, și din nou încercam în fața ei o stîngăcie de băiețandru, de parcă aș fi luat-o pentru prima oară în brațe : moliciune încrezătoare, stinghereală, timiditate ascunsă și taina aceea care îți taie răsuflarea. Mîna ei lipsită de vlagă, o îmbinare de fragile osișoare, părăsită pe genunchiul tare. Și zulufii moi pe gîtul alb, delicat...

Fremăta sub mîinile mele, își înălță capul, își ridică ochii plini de-ntunecime, care mă chemau, ametindu-mă. Buzele îi tresăreau în așteptare, aproape de tot...

Mîini și picioare-n joc de umbre.
Destin comun !

8

ERA O DIMINEAȚĂ obișnuită, cenușie, ploioasă. Dincolo de ferestrele înlăcrimate, pe care apăsa stratul de aer tulbure, se vedeau, lucind umed, acoperișuri înghesuite unul într-altul. În trecătorile sugrumate de zidurile clădirilor — lugubre șuvoaie de asfalt.

Am observat pe fereastră că jos se adunase o mulțime de oameni, staționau două mașini verzi-gălbui ale miliției, un microbuz alb al „salvării". În blocul de peste drum, asemănător ca o reflectare într-o oglindă cu al nostru, se întîmplase ceva. Dar orașul îi dezvață pe oameni de curiozitate : cîte nu se întîmplă în el, uneori chiar o nenorocire ce se petrece dincolo de un perete trece fără a fi observată — dacă nu-ți cunoști vecinii, îți rămîn indiferenți.

Am aruncat, așadar, și eu o privire pe fereastră, apoi nu m-am mai gîndit la cele văzute.

Grăbindu-ne ca întotdeauna, căci dintr-o obișnuință înrădăcinată nu întîrziam niciodată la institutele noastre, am coborît în goană scările urmînd a ne despărți îndată la stația de autobuz, de unde eu îmi continuam drumul pe jos. Dar mulțimea din fața intrării casei noastre crescuse îngrijorător. Apoi ne-au atras atenția mașina „salvării" și cea a miliției, pe care le văzusem adineaori. Milițieni mohorîți împingeau înapoi pe curioșii care se apropiaseră prea mult de ușa larg deschisă a blocului de peste drum.

Aici, în stradă, nenorocirea altora păru mai tulburătoare decît mi se păruse de la fereastră. Traversarăm strada și ajunserăm în dreptul mulțimii.

— Ce se întîmplă aici ? am aruncat o întrebare în atmosfera încinsă.

Un flăcău cu favoriți ruginii ieșindu-i în evidență de sub șapca trasă pe frunte, îmi răspunse scurt, fără a mă privi, ca și cînd ar fi scăpat jos o halteră :

— Un asasinat.

Un bătrînel cu o străveche pălărie din piele de ren, roasă de molii, cu față de dihor, galbenă și smochinită, ca de om suferind, țopăia prin preajma noastră și se uita făcînd grimase în toate părțile. Ne explică, aproape jubilînd :

— Un mucos l-a aranjat cu pușca pe tată-său. A smuls-o din perete și — adio, tată. Asta s-a-ntîmplat !...

Lumea dimprejur începu să murmure, indignată, să se frămînte :

— Halal, tineretul de astăzi.

— Se zice că tată-său bea și făcea scandal. Toți locatarii îl știau.

— Vorba ceea, așchia nu cade departe de...

— Dar cîți ani are băiatul ?

— Păi e încă elev. I-ar fi luat apărarea maică-si.

— Oricum, colonia îl așteaptă !

— Uite-i că vin, vin !

Milițienii se repeziră la mulțime, începură să-și facă loc.

— La o parte ! La o parte !... Cetățeni, nu vă îngrămădiți !... Dumneata, moșule, ce te tot învîrtești pe-aici, mai bine te-ai duce acasă...

Din holul întunecos al blocului ieșiră cîțiva oameni în civil, cu înfățișare preocupată, trecînd cu pași repezi spre una din mașinile miliției, prin mulțimea care făcuse loc și amuțise respectuos. Dar nu se grăbiră să urce în mașină, începură să fumeze în tăcere, fără a se uita unul la celălalt.

La un moment dat, mulțimea tresări și se urni înainte.

— El e !... El e !...

Un milițian voinic susținea de cot, grijuliu și prevenitor, cu o mînă enormă, roșie, un flăcăuaș subțiratic, aproape fragil, îmbrăcat într-un palton scurt, neîncheiat, cu pantaloni evazați și bocanci grei în picioare. Ciuful de păr roșcat, aspru ca rafia, îi cădea pe frunte, avea un obraz îngust, palid, aproape verzui și cu totul lipsit de expresie. Ochii, ca de chihlimbar, îi erau încremeniți, străvezii, goi. Să tot fi avut cincisprezece ani.

Deodată am simțit fixîndu-mă o privire pătrunzătoare. Unul dintre civilii care ieșiseră adineaori din hol stătea lîngă mașină și ne privea pe sub borul lăsat al pălăriei : atît pe mine, cît și pe Maia care se lipise de mine. Avea gura largă, cu buze subțiri, cute adînci, aspre, pornind de la nas, iar ochii, care parcă mă aleseseră din mulțime, îi erau ascunși în umbră. Privirile ni s-au întîlnit, și el se fîstîci pe neașteptate, se răsuci în călcîie, își aruncă țigara încă nefumată.

Nu știu de ce, dar această privire avu darul să mă tulbure : nu era dușmănoasă, nici măcar ursuză, dar nu părea întîmplătoare : ai fi zis că privitorul voia să mă țină bine minte și pe mine, și pe Maia. Mai tîrziu, în clipe mai grele, mi-am amintit adesea, fără un motiv anume, acești ochi îndreptați spre mine, pierduți în orbitele lor umbrite.

Și chiar în acel moment păru că în mine se frînge ceva. Probabil că se făcuse țăndări credința mea fermă de pînă atunci în existența unui hotar bine delimitat între bine și rău. Un băiat cu ochi limpezi își ucisese tatăl ! Fiul pe tatăl său ! Pe acela căruia îi datora însăși viața. Pentru posibilitatea asta de a trăi, el nu-i oferise recunoștință, ci

ură sălbatică : să mori ! Aici nu mai era vorba doar de-o degenerescență a omeniei, ci chiar a naturii care creează tot ceea ce e viu. Dacă fructul, încă neajuns la maturitate, ar distruge copacul în care a crescut, pămîntul s-ar transforma într-o împărăție a mineralelor. Băiețașul acesta fraged, cu ochii străvezii... Ar trebui uite-acum să se întîmple ceva cu cei care asistă la grozăvia asta ; ceva care nici măcar nu poate fi calificat într-un fel : nici măcar groază sau disperare, nici măcar mînie, ceva de un tragism copleșitor, ceva apocaliptic...

Dar în jurul nostru oamenii se îmbrînceau, gîfîiau, se înghesuiau unii într-alții, nu observai la ei nici groază, nici disperare, nici măcar uimire, ci numai o jignitoare și avidă curiozitate. Îți venea să crezi că toți aveau să trăiască și în continuare, așa cum au trăit pînă acum, că vor uita foarte curînd acest eveniment. Hotarul dintre bine și rău... Dar există el oare ? O simte cineva ? Ignoranța insensibilă nu este cumva un spectru al unui sfîrșit care vine, de nimeni încă observat, fără să sperie încă pe nimeni ?

Am ieșit din mulțime. Și cît am mers spre stația de autobuz, Maia mă tot strîngea de braț, căuta ocrotire...

Iar eu purtam cu mine o neîncredere în tot și în toate. Oamenii sînt legați între ei, viața caută viață ? Ba deloc, nu-i decît o aparență ! Apropierea e ceva întîmplător și nesigur. Și ce greu e să dovedești că ea există ! Pe cînd dușmănia este foarte convingătoare — mergîndu-se pînă la crimă, la această dovadă care nu mai poate fi contestată !

Pînă acum resortul care îmi propulsa viața înainte consta în ideea : oamenii așteaptă ceva de la tine, să nu cutezi a te cruța, să dai de dragul lor totul, fără nici o rezervă ! Chiar să aștepte ?... Le sînt cu adevărat necesar ?... Dar cui anume ?... Ba de-ar fi să și mor acum, nu s-ar schimba nimic, pe nimeni n-ar cuprinde disperarea. Chiar de-aș săvîrși ceva măreț, lumea nu s-ar schimba nici atunci și nici n-ar deveni mai frumoasă ; omorurile, răutatea, invidia ar rămîne în continuare. Tropotește, așadar, cît ți-e dat pe pămînt și piei întru neființă — iată unicul sens, atît de simplu, al apariției tale pe lume.

Dar Maia... Nu, nici ea nu mă va salva. Întîmplător ne-am pomenit împreună. Chipurile, sîntem născuţi eu pentru ea, ea pentru mine ! Aşi, nu te lăsa ademenit — e o naivă iluzie sentimentală !

Ajunsesem la erezie : pînă şi la Maia mă gîndeam cu o indiferenţă aproape vecină cu trădarea.

9

CÎND AM INTRAT în institut, dădu peste mine Nikita Velikanov, care galopa pe coridor.

— Ascultă, şeful nostru a făcut-o de oaie !...

Obrazul îi era încins de iritare, privirea rătăcită, părul vîlvoi. Dar eu purtam în mine chipul băiatului ucigaş cu ochi limpezi, nevinovaţi, nu mă puteam gîndi la nimic altceva, nu voiam să ştiu nimic, aşa că l-am întrerupt :

— Pe strada noastră azi-noapte a fost comis un omor... chiar în blocul de vizavi... un băiat l-a ucis pe tatăl lui...

Nikita rămase uluit :

— Cum ?... Cine ?... Drace ! Nu înţeleg nimic !...

— Ţi-am spus : un băiat l-a ucis pe tătăl lui !...

— Toţi şi-au ieşit astăzi din minţi... Tu ai auzit ce ţi-am spus ?

— A-a !... m-am eschivat cu un gest. Tocmai l-am văzut pe ucigaş !

— Sînt cunoştinţele tale ?

— Nu.

— Da, da, desigur ! Ţi-a zgîlţîit nervişorii... Te rog să mă scuzi, dar aici la noi se petrece un eveniment deosebit ! Tu n-ai fost aseară la consiliul ştiinţific ; ei bine, acolo... Ce mai, curată prăbuşire ! Boris Evghenievici al nostru s-a năspustit asupra lui Piskariov şi Zenevici...

— Piskariov, Zenevici ?... Ce treabă am eu cu ei... Ce, parcă pentru prima oară îşi arată colţii unul altuia...

— Dar vino-ţi în fire odată ! Prin tot institutul e un adevărat carusel. Lobanov şi-a ieşit din ţîţîni ! Cine s-ar fi putut aştepta de la bătrîn...

De tot nu puteam eu să-mi revin — băiatul cu ochii limpezi nu-mi ieșea din minte —, cu toate acestea, caruselul din institut m-a prins și pe mine și m-a dus cu el.

Boris Evghenievici, cu care în ultima vreme s-a întîmplat să am de a face în mod nemijlocit, săvîrșise ceva la care nimeni nu s-a așteptat din partea lui : declarase război rostind în consiliul științific o acuzație...

În ultimii zece ani, a spus el, prin mîinile lui Piskariov și Zenevici au trecut atîția aspiranți, dintre ei, atîția și-au susținut disertațiile de candidat. Adunate toate într-un buchet, temele acestor teze uimesc printr-o tristă monotonie, sînt probleme banalizate, se bate pasul pe loc. Pentru pregătirea fiecărui aspirant, statul cheltuiește atîtea ruble ; pentru așa-numitele cercetări de laborator, discipolii lui Piskariov și Zenevici au cheltuit atît. Și de atîtea ori între pereții institutului s-au dezlănțuit războaie scandaloase — adepții lui Piskariov împotriva celor ai lui Zenevici, adepții lui Zenevici împotriva celor ai lui Piskariov. Motivele erau neclare și mărunte, iar metodele de luptă — intrigi de grup, uneltirile, denaturarea și ticluirea faptelor. Dar nici asta nu era totul. Boris Evghenievici a atras atenția asupra a ceea ce se cheamă comenzi speciale. Întreprinderi importante încheiaseră cu institutul contracte pentru diverse cercetări științifice și plătiseră în acest scop sume mari, din care partea leului a fost destinată sporirii salariului executanților. Piskariov și Zenevici au promovat cu energică insistență în institutul nostru copii ai unor părinți influenți, care, la rîndul lor, puteau să-i asigure cu acest fel de comenzi. Așa stînd lucrurile, Boris Evghenievici a cerut crearea unei comisii competente, de stat, capabilă să se lămurească cu imparțialitate ce fel de comenzi sînt acestea și la ce nivel s-au executat ele. Concluzia lui generală : Piskariov și Zenevici au transformat institutul într-o școală de intrigărie și carierism, pe fundal științific, au format nu doar niște lucrători slabi în domeniul științei, ci și niște oameni imorali, care prezintă un anumit pericol pentru societate.

Toate acestea le-am aflat într-un răstimp de douăzeci de minute după ce am pășit pragul institutului.

Iar peste alte douăzeci de minute am fost chemat la telefon — însuși rectorul institutului își amintise brusc de mine :

— Pavel Alekseevici, n-ați putea să veniți acum la mine... Da, da, ar fi de dorit chiar acum !

Rectorul nostru era un oarecare Ivan Pavlovici Iliucenko. La viața lui reușise să fie și director de sovhoz, și secretar al unui comitet raional de partid, a condus agricultura unei regiuni, dar pe vremea lui Hrușciov n-a fost de acord cu lichidarea semănatului de ierburi furajere și, brusc, a zburat în jos. Fiind deja trecut de prima tinerețe, se înscrisese pentru aspirantură (fără frecvență) la un institut de agronomie, și-a susținut disertația, a scris și lucrarea de doctorat. Atunci cei din minister și-au amintit din nou de trecutul lui, cînd se aflase în funcții de conducere și i-au propus să vină în fruntea institutului nostru.

El nu se considera un savant, dar slujea cu zel știința. De cînd era rector, institutul se îmbogățise cu o a doua clădire, își lărgise laboratoarele, și le utilase cu aparatură modernă. În aceeași perioadă au apărut la noi mijloacele de a-ți „satisface curiozitatea pe socoteala statului", adică s-a creat posibilitatea unor cercetări libere, fără de care știința este de neconceput.

Eu nu avusesem prea des ocazia să vin în contact cu el. Nu cobora niciodată în laboratorul nostru, nu obișnuia să ne controleze activitatea, dar în rarele cazuri cînd fusesem nevoit să-i amintesc de mine, n-am auzit niciodată din partea lui cuvintele : „Nu pot".

Era un om banal la prima vedere : de statură mijlocie, potrivit de gras, cu un cap rotund pe niște umeri largi, chipul îi părea ars de soare încă din copilăria petrecută la țară, iar frizura cu perii cărunți încerca zadarnic să-i acopere o modestă chelie.

Cabinetul lui era și el, dintre cele mai obișnuite și banale : un birou lustruit, fără personalitate, cu două telefoane și cu teancuri de dosare așezate în ordine, tradiționala masă pentru ședințe acoperită cu postav verde, portrete pe pereți, chiar și un ficus la fereastră. Dar, ciudat lucru, el, banalul Iliucenko, nu se potrivea deloc cu banalul său cabinet ; de fiecare dată cînd îl vedeam la birou

aveam senzaţia că se aşezase întîmplător acolo şi că trebuia să aştept pînă avea să vină adevăratul stăpîn al cabinetului.

Mă privi insistent cu ochii lui mici, adînciţi în orbite, şi, în cele din urmă, îmi puse o întrebare :

— Cum credeţi, Pavel Alekseevici, îmi place mie de Piskariov şi de Zenevici ?

— Îndrăznesc să cred că nu.

— Şi totuşi ei aleargă la mine, şi nu la profesorul Lobanov, ca să se împroaşte reciproc cu noroi. Eu, şi nu Lobanov, sînt nevoit să mă cufund mereu în mocirla lor. Nimeni nu-i cunoaşte atît de bine ca mine şi nimănui nu-i e atît de greu, din pricina lor, ca mie.

Păstram tăcere, rămîneam în expectativă, încercînd să ghicesc ce rost avea această spovedanie. Iliucenko îmi scruta stăruitor chipul.

— Sînteţi de acord, Pavel Alekseevici, să prezentaţi colectivului nostru alte fapte compromiţătoare pentru cei doi ? mă întrebă în cele din urmă. Aveţi împotriva lor ceva aşa... convingător ?

— De mine ei nu s-au prea atins, i-am răspuns.

El îşi apăsă cu putere palma lată, ţărănească, pe tăblia lustruită a biroului.

— Aşa, deci !... Dar de la cine aş mai putea să capăt nişte fapte care-i discreditează pe vitejii ăştia ? Nu mi-aţi da o idee ?

Am ridicat din umeri.

— Ei înşişi ar putea spune cel mai mult unul despre celălalt.

— Ei nu, de astă dată vor declara la unison că dezacordurile lor au avut un caracter pur ştiinţific, că fiecare din ei îşi apără în mod cinstit principiile şi poziţiile, deşi, din păcate, cu o oarecare nervozitate, de altfel, întru totul de înţeles. În plus, îşi vor adresa în mod demonstrativ scuze reciproce...

— Puteţi să desemnaţi o comisie alcătuită din oameni de ştiinţă care să le verifice activitatea. Comisia se va lămuri şi îi va da în vileag.

Rectorul zîmbi trist.

— E un sfat util, dar... primejdios.

— În ce sens ?

— Nimeni și nimic n-o să-i poată da în vileag, în schimb noi, ceilalți, o să ne împotmolim într-un smîrc ! Și asta o să se întîmple cam așa... Iată, profesorul Lobanov le-a imputat acestor cavaleri că, timp de aproape zece ani, n-au avut, practic, nici o realizare pe tărîm științific. Credeți oare că Piskariov și Zenevici se vor declara de acord cu această acuzație ? Dimpotrivă, ei vor întreba, în mod logic : dar ce descoperiri a făcut în acest răstimp însuși profesorul Lobanov ? Desigur, Boris Evghenievici are merite deosebite, dar ele se referă la un trecut destul de îndepărtat. În ultimii zece ani, nici profesorul Lobanov, din păcate, nu ne-a bucurat cu ceva principial nou. Ce reiese de aici ? Doctore, încearcă mai întîi să te vindeci pe tine !

— Bine, dar discipolii lui și realizările acestora nu trebuie luate în considerare ?

— Nu uitați că profesorii Piskariov și Zenevici nu au mai puțini discipoli.

— Atunci e cazul să se verifice toate lucrările publicate între timp și, după calitatea lor să fie comparată și cea a... discipolilor.

— Ei bine, să luăm, de pildă, lucrarea unui oarecare Kremenihin Oleg (Piskariov a avut la vremea sa un aspirant cu numele ăsta). Să presupunem că vom reuși chiar să-i demonstrăm inconsistența. Oleg Nikolaevici Kremenihin însă este acum directorul unui institut destul de important. Cine va cuteza să demonstreze că el n-a progresat după merit ?

Tăceam îngrijorat : într-adevăr, era o treabă primejdioasă, Boris Evghenievici putea ușor să se facă de rîs, ca de altfel și comisia preconizată.

Rectorul continuă cu voce egală :

— Unde mai puneți că profesorul Lobanov a răscolit cu imprudență o altă problemă : comenzile speciale ar reprezenta, chipurile, aproape o luare de mită pentru oblăduirea unor neisprăviți. Bine, dar asta ar declanșa un adevărat scandal ! Căci de astă dată e pusă la îndoială însăși corectitudinea unor marcante personalități din economie. Într-adevăr, cine, în afara lor și a unor colaboratori apropiați, poate să știe în ce măsură este utilă producției cutare comandă specială ? Practic, credeți-mă, este impo-

sibil să dovedești de undeva din afară că o asemenea comandă ar fi o gogoriță. În schimb, reversul medaliei e foarte ușor de demonstrat, urmînd îndată și concluzia : profesorul Lobanov nu e decît un calomniator veninos, iar Piskariov și Zenevici sînt niște victime nevinovate.

— Spuneți-mi deschis, Ivan Pavlovici, cu ce vă pot fi de folos ? l-am întrebat. Nu cred că m-ați chemat doar așa, pentru o convorbire.

Se ridică, lat în umeri, cu pîntecul proeminent, cu chipul lătăreț, întunecat.

— O anume împrejurare mă obligă să mă adresez dumneavoastră, Pavel Alekseevici. Foarte curînd în orașul nostru va avea loc o conferință interorășenească a instituțiilor de învățămînt superior în problema legării învățămîntului științific de practică...

— O conferință ?... Dar ce amestec am eu ?

— Dumneavoastră nu, dar Lobanov are. Eu pot să sting orice conflict în interiorul institutului, fie el și cel mai scandalos. Dar dacă scandalul va răzbate acolo, la conferință, atunci nu mai sînt în stare să fac nimic — institutul va fi dezonorat, iar profesorul Lobanov va apărea drept un calomniator. Și singurii care vor rămîne în cîștig vor fi Piskariov și cu Zenevici.

— Doriți ca eu să-l opresc pe Lobanov ?...

Rectorul mă privi drept în ochi și rosti cu asprime :

— Sînteți cel mai apropiat om al lui din institut. Vă consideră cel mai bun discipol al său. Cred că și el vă este drag. Ca atare ați putea face ceea ce mi-e peste puteri să fac eu : să-i deschideți ochii ! Spre binele lui însuși, încercați să-l convingeți pe Boris Evghenievici să nu mai întreprindă nimic.

— Și dacă n-am să reușesc ?

— Atunci va fi rău pentru Lobanov... Și pentru mine... Ba chiar și pentru dumneavoastră, Pavel Alekseevici. Căci Piskariov și Zenevici vor începe să se răfuiască tocmai cu discipolii lui Lobanov. Aștia sînt niște oameni fără milă, o știți bine.

O știam. Și totuși, cît de șubred, aproape ridicol, era totul. Dacă, într-adevăr, un om atît de lucid, ca Iliucenko, cel deloc sentimental, se apuca de un pai atît de fragil — pedalează, adică, prea iubite discipol, pe sentimentele

mentorului tău, că altă ieșire nu văd ! — însemna că avea să se stîrnească o tevatură foarte serioasă.

Nu, rectorul n-a izbutit să-mi obțină acordul. Plecînd, nu i-am spus nici da, nici nu. Încă nu hotărîsem dacă merita sau nu să iau asupră-mi o sarcină atît de stranie și ingrată : să dau, adică, o lecție de înțelepciune propriului meu dascăl.

În ziua aceea nici nu m-am întîlnit cu Boris Evghenievici. Și tot timpul, pînă seara, în spatele meu a stat nevăzut băiatul-ucigaș cu ochii lui luminoși, nevinovați.

10

SEARA A VENIT la noi Borea Ţvetik.

Ne-am așezat, ca de obicei, în bucătărie. Pe fereastră apăsa întunericul, nu se vedeau nici acoperișurile orașului și nici blocul geamăn de peste drum. Strada noastră era liniștită ; numai dinspre bulevard răzbătea zgomot de mașini. Maia umbla cu cești, se pregătea să ne trateze cu ceai. Ca întotdeauna, buzele îi erau frînte, chipul, ca de martiră, dar nu încerca o deprimare deosebită, îl asculta cu atenție pe Borea, uneori chiar rămînea locului, uitînd de ceai.

Totul în jur era atît de nesigur : aveam impresia că pilonii de sprijin ai înseși existenței sînt frînți, gata-gata să se prăbușească vuind și lăsîndu-mă printre ruine. Sufeream în tăcere și totodată... mă desfătam. Da, mă desfătam — în taină, aproape hoțește — cu liniștea unei seri în familie. O urmăream pe Maia, prindeam lacom și memoram fiecare mișcare a ei, umerii înguști, înălțați, talia subțire, strînsă într-un șorțuleț cu trei purcelușI dansînd, brodați pe el, obișnuita ei stare de agitație și preocupare sub această mască de martiră pe chip. Și ceainicul ce clocotea pe plită, și cești le așezate la locurile lor pe farfurioare, și un oaspete la masă, și o conversație domoală... Aceste mărunte aspecte de viață nu sînt de obicei observate de nimeni, nu sînt prețuite de nimeni — ele sînt obișnuitul ! Mă bucuram că îl mai am, mă durea și-mi era bine...

Un oaspete blajin și o conversație... Totuși conversația nu era nici pe departe blajină — vorbeam despre o nenorocire a altora.

Se dovedise că atotștiutorul și omniprezentul Borea Țvetik îl cunoștea pe cel ce fusese ucis — un oarecare Rafail Koriakin, maistru la autoservice-ul de pe lîngă motel, foarte cunoscut de către automobiliștii amatori din întreg orașul. Nu demult îi dresese chiar și lui Boris „Moskvici"-ul buşit.

— Mă întrebi ce fel de om era ?... Dacă n-am vorbi de mîinile lui — un adevărat animal. Avea însă, nimic de zis, niște mîini de aur. O mașină făcută armonică, de ți-era groază să te uiți la ea, o repara în așa fel că n-o deosebeai de una nouă. Orice fel de accident ar fi avut cineva, alergau îndată la el. Care era mai dibaci, acela nu mai stătea la rînd, altminteri, la Rafka era totdeauna coadă. Sute de mașini au trecut prin mîinile lui, de la fiecare șofer primea ciubuc, banii la el, ca gunoiul. Ca atare, bea pe rupte, cu îndrăcire. La băutură trebuia să aibă însă și societate, pentru ca în timpul chefului să aibă de cine se lega. Fără asta nu se putea. Cum întrecea nițel măsura, cum devenea feroce. Oare cum putea nevastă-sa să întîmpine în fiecare seară un asemenea individ îndobitocit ? Băiatul, se spune, nu seamănă cu taică-său, e un flăcău la locul lui, nu s-a observat nimic rău la el. Și se pare că de cîteva luni încoace l-a tot avertizat pe taică-su : nu te mai atinge de mama, că te omor ! Apoi un alt amănunt curios : tatăl nu ascunsese pușca, deși soția a tot căutat să-l înduplece : ia-o de aici, să nu se întîmple vreo nenorocire. Individul parcă și-ar fi înfruntat soarta.

Borea Țvetik povestea vădind detașarea omului cu multă experiență de viață. Purta cămașă albă, cravată de un colorit atenuat, obrajii îi erau plini, bine rași — un om curat, silit să scormonească în gunoaiele societății.

M-am hotărît să-l întreb :

— Interesant, votca îl făcea animal sau, dimpotrivă, natura animalică îl împingea la votcă ?

— Parcă nu-i totuna, dădu Boris din mînă a lehamite.

— E important de știut dacă năravul acestui Rafka era înnăscut sau dobîndit ?

— Nimeni nu se naşte cu ţoiul la gură, pe toţi îi năraveşte într-un fel viaţa.

— Înainte se considera că nevoia îl împingea pe om la votcă, Rafka însă nu părea prea lipsit...

— Rafka scotea mai mult decît cîştigam noi doi la un loc. Şi puşcuţa cu care a fost ucis e o Sauer trei inele [1]. Dai mia de ruble pe una ca asta.

— Nevasta, scîrba, l-o fi scos din minţi.

— Da' de unde. E o femeie timorată, nici o vorbă nu îndrăznea să-i zică împotrivă.

— Doar n-o fi boala secolului cauza ?

— Ţi-ai găsit ! Boala secolului şi Rafka !

— Înseamnă că, vorba ta, s-o fi născut cu ţoiul la gură : ereditatea, adică, o fi fost la mijloc, am tras eu concluzia.

Borea Ţvetik tăcu o vreme, mestecînd cu linguriţa în ceaşcă, apoi rosti :

— Ba eu cred că urîtul. E mai de nesuferit decît lipsurile şi boala.

— Cum adică, urîtul ?... nu l-am înţeles eu.

— Uite aşa. Nu ştii ce să te faci. Ăsta, frate, e ca un blestem, de el nu numai în băutură, ci chiar şi în streang caută unii scăpare.

Mie niciodată în viaţă nu mi-a ajuns timpul, zilele de inactivitate îmi produceau, de obicei, mustrări de conştiinţă — întotdeauna rămînea ceva neterminat, mă aştepta, mă apăsa ca o greutate pe grumaz. Pînă şi în neuitatul Valdai, din cînd în cînd mă apuca neliniştea — ia te uită cum se scurge timpul pe lîngă noi !

— Nu-mi imaginez cam cum poate să fie, am obiectat.

— Serios ? zîmbi cu condescendenţă Borea. Ei bine, Rafka Koreakin era din soiul acela de oameni care sînt dominaţi de două mari sentimente : dimineaţa le este lehamite să meargă la muncă, iar seara să se întoarcă acasă. Sentimentul de lehamite era la el sentimentul fundamental, dacă nu singurul posibil. Şi în plus, ca un făcut, avea la dispoziţie două zile libere pe săptămînă. Dar stai, că

[1] Marcă vest-germană pentru arme de vînătoare.

mint, am impresia că lucra cu schimbul — o zi trăgea ca un apucat cîte douăsprezece ore la rînd, a doua zi era liber... Dar în ziua liberă ce faci ? La întrebarea asta, frățioare, te poate apuca sughițul. Cărți Rafka nu citea, că nu-l atrăgeau, de televizor i se urîse, să joace „domino" cu pensionarii nu-i sta în fire — după cum vezi, era un tip cam agitat. Și pentru unul ca ăsta singura scăpare era votca. Tragi un păhărel, tragi două, și în loc de tristețe simți veselie, în locul sentimentului de inutilitate — declarații amicale : „Mă iubești tu pe mine, mă respecți ?..." Și trage-i, frate, tot așa. Sigur, mulți se feresc de ciuma asta, dar aproape fiecare luptă în felul său împotriva urîtului.

— Chiar fiecare ?...

— Mai sînt și excepții.

— Lupți și tu ?

Borea Țvetik ridică din umerii lui grăsulii.

— Și eu. Numai că o fac mai cu dibăcie decît Rafka. Spre deosebire de el, eu știu să-mi găsesc ocupație : citesc cărți, ba chiar și tratate de filozofie, mă interesează și istoria medicinii... Și totuși, din cînd în cînd, mă apucă și pe mine, de-mi vine să urlu.

Borea avea totdeauna un răspuns la orice — o fire de invidiat. Pe cînd eu găseam mereu împrejurul meu tot felul de enigme. Uite, și-atunci, de pildă, răposatul Rafka devenise pentru mine o enigmă și, o dată cu el, o enigmă mi-am devenit eu însumi. Pînă acum îmi spuneam fără să stau pe gînduri : nu mă plictisesc numai pentru că n-am timp, mi-l înghite munca. Dar și Rafka muncea, ba chiar cu iscusință, frumos, și poate că deseori era pe deplin satisfăcut de munca sa : doar nu-i de colea să faci ca nouă o mașină ajunsă armonică ! Ce, parcă eu aveam tot atît de des asemenea satisfacții ? În activitatea mea întîmpin mult mai multe supărări decît bucurii. Și totuși munca mea e și pasiunea mea, aș zice chiar unica mea pasiune pînă la apariția Maiei. Dar asta nu cumva pentru că doresc în chip orgolios să dovedesc oamenilor că pot să le făuresc ceva nemaivăzut, pot să-i fac fericiți ? Sentimentul că sînt necesar oamenilor — nu cumva el mi-a angajat pînă azi toate forțele ? Și să-mi fie mie urît ? Nicidecum. Totuși, și Rafka era solicitat de-o mulțime de oameni care aveau

nevoie de mîinile lui de aur. Deci putea și el, ba chiar cu deplină îndreptățire, să încerce același sentiment, că le este necesar. Numai că între noi există și o deosebire. Eu primesc un salariu obișnuit, iar pentru sentimentul meu nu-mi plătește nimeni în plus. Pe cînd solicitanții îi ofereau lui Rafka bani. Banii și sentimentele înalte însă nu se împacă defel. Eu ți-am plătit pentru serviciul făcut, deci nu-ți mai sînt dator cu nimic, nu mai am față de tine nici o obligație, nu-ți port nici recunoștință, și nu am în general nici un alt sentiment față de tine. Rafka „primea ciubuc", adică jecmănea lumea. Iar pe cei pe care îi jecmănești nu-i poți respecta, ba mai degrabă îi disprețuiești. Și uite așa, de la o zi la alta, disprețul acesta a devenit probabil o obișnuință. Dispreț față de toți, fie ei prieteni, soție, ba chiar propriul fecior... Cine putea, îl evita pe acest Rafka, ceilalți îl răbdau, dar nimeni nu-l iubea. Cum să trăiești, așadar, dacă toți cei din jur îți sînt împotrivă, dacă nimeni nu ți-e apropiat ? Așa că măcar pentru o clipă cauți și te amăgești : „Mă respecți, amice ? Că eu te respect !..."

— Ascultă, i-am spus lui Borea după cîteva clipe de tăcere. Să știi că nu urîtul e la mijloc, ci singurătatea.

Borea nu putea ști ce gînduri îmi trecuseră prin minte în timpul acestei pauze, așa că pufni nepăsător :

— Singurătatea ?... Da de unde ! Ăștia ca Rafka umblă mereu cu gașca în jurul lor.

— Tocmai asta-i, că și așa poți să nu fii nimănui de trebuință. El pînă și în propria lui familie rămînea un străin...

— Familia nu-i apropie pe oameni. Da-da ! Tocmai familiștii se țin cel mai adesea de minuni. N-ai observat ?...

Și mă străpunse cu o privire insolentă, curioasă. Nu-i deloc naiv acest Borea Ţvetik, aparent atît de blajin : te pomenești că suspectează minuni și în mica noastră familie. Privirea lui insolentă mă determină să-l întreb provocator :

— Nu cumva din pricină că te temi de minuni nu te unești cu Lenocika din Kompleksnoe ?

— Ba da, răspunse el fără să clipească.

— Și Lenka se împacă cu asta ?

— Lenka-i fată deșteaptă, înțelege la fel de bine ca și mine ce lucru groaznic e să devii soț și soție, să stai nas în nas zi de zi, an de an. Te saturi pînă-n gît și n-ai unde te ascunde. Mai poate fi vorba de dragoste ?

— Deci, ca să iubești, trebuie să te ferești unul de altul ?

— Să te ții la distanță, rosti Borea impasibil.

— Pe mine însă nu știu de ce, cea pe care o iubesc mă atrage. Cred că și pe alții la fel.

— O fi. Dar trebuie să te abții. Uite, eu și cu Lenka stăm despărțiți, așteptăm cu nerăbdare sîmbăta, întreaga săptămînă ne gîndim la ea. Și ziua, în sfîrșit, sosește : apar la Lenka cu flori, ea mă întîmpină gătită, pe masă e o față albă — ce mai, adevărată sărbătoare. Eu vin în întîmpinarea unui vis, ea îl vede pe omul mult visat. Dar dacă ne-am fi unit, gata cu luminoasele sărbători : ar fi rămas doar zile cenușii, obișnuite.

Maia ședea alături, nu participa la discuția noastră, dar asculta, asculta cu încordare : — pupilele îi erau mărite, buzele strînse a mîhnire. Borea Țvetik, îndreptîndu-și umerii voinici, se uita galeș cînd la ea, cînd la mine cu ochii lui bulbucați și continua să ne împărtășească din tainele sale :

— Toți, dar absolut toți sînt de acord, că perioada cît te știi îndrăgostit este cea mai fericită din viață. E cîntată de poeți, spălată cu lacrimile părerii de rău — într-un cuvînt, e irepetabilă ! Dar, lucru de mirare : de îndată ce vine această epocă fericită, toți se grăbesc s-o scurteze. Nici n-au apucat să se-ndrăgostească de-a binelea, și hai la masa nupțială ! De la poezie la proza vieții, de la plinătatea sentimentelor la sărăcirea lor, de la bogăția trăirilor la monotonie. Spuneți și voi, nu-i o prostie ?

Mi-era teamă să mă mai uit înspre Maia — doar și noi tocmai așa am procedat : am pus capăt acelei perioade ca să ne unim mai strîns, am trecut de la poezie la proză... Și-acum, într-adevăr, nu ne prea putem lăuda că sîntem fericiți.

— Dar nu ți se pare că în felul acesta faci din viață un fel de joc ? l-am întrebat.

Borea se gîndi o clipă, dar numai o clipă, apoi se declară cu hotărîre de acord :

— Poate.

— Bine, dar în felul acesta poţi să pierzi anii cei mai frumoşi, să obţii cîteva satisfacţii şi la urma urmelor să rămîi cu nimic.

Borea Ţvetik nici nu apucă să obiecteze, cînd în preajma noastră răsună :

— T-tu !... T-tu nu eşti decît un fariseu, un puritan ! T-tu !... Reduci întotdeauna totul la un utilitarism gol !...

Maia, care pînă atunci ne ascultase în tăcere cu multă atenţie, explodase.

Chipul îi era palid, schimonosit, pupilele mărite, glasul tremurător, înecat :

— Oamenii întotdeauna, dar întotdeauna au tins să-şi învioreze prin joc viaţa pe care n-o suportau. Da ! Aşa este ! Cîntau, dansau, organizau mistere... În timpul jocurilor olimpice grecii antici lăsau la o parte cele mai urgente treburi, întrerupeau pînă şi războaiele !... Răpeşte-le oamenilor jocul şi vor muri de urît, ca muştele de frig ! Dar întotdeauna se vor găsi inşi aidoma lui Savonarola care să vină cu interdicţii : nu juca, nu cuteza să te delectezi cu frumosul ! Şi care să-i facă pe artişti să-şi ardă tablourile...

Borea Ţvetik, perplex şi ameţit ca şi mine, schiţă o încercare să o oprească :

— Dar ce-ţi veni ?... Ai luat-o în serios ?!...

Maia însă nu-l mai auzea ; îndreptîndu-şi spre mine chipul asimetric, acum aproape înfricoşător, ţipa întruna. Pe gît i se încordaseră venele, iar pe frunte îi înfloriseră pete roşii.

— Nu există cineva mai nesuferit pe lume decît cei care întotdeauna procedează cu calcul, iau viaţa prea în serios !... Ei pîrjolesc în aşa hal totul în jurul lor, încît orice mlădiţă se ofileşte din rădăcină !... Tu-u ! Tu-u ! Pe cine ai făcut tu fericit ?! Dar tu, spune, tu însuţi eşti fericit ?... Dar eu, alături de tine, eu sînt fericită ?... Nu-uu ! Nu-uu !... Mi-e greu să şi respir lîngă tine, mi-e urî-î-ît ! Mi-e urî-î-ît ! Mă prăpădesc !...

Maia sări în picioare şi se repezi din bucătărie în cameră. Se auzi acolo căzînd cu zgomot un scaun răsturnat.

11

BOREA ȚVETIK o șterse în grabă, fugind de nefericirea altora. Eu am început să umblu fără rost prin bucătărie, prin coridor, și nu știu de ce am intrat în baie ; oglinda mi-a reflectat fizionomia deprimată, un chip lătăreț, cu pometii teșiți și într-atît de grosolan, trupesc, încît abia de se zărea o umbră tremurată de suferință sufletească pe el. O mutră împietrită, din care n-aveai cum să storci o lacrimă, eu însumi îmi eram dezgustător.

În cele din urmă, am trecut cu grijă pragul camerei. Maia zăcea pe divan, cu fața spre perete.

Scenele de familie sînt un fenomen dintre cele mai triviale.

Scenele de familie sînt niște tragedii în multe acte, ferite cu grijă de ochiul străin.

Nimeni nu le ia în serios : după ploaie, vreme bună.

Mă îndoiesc însă că nedreptățile sociale și cataclismele mondiale să fi generat tot atîtea accese de disperare, de ură și de furie, cîte izbucnesc zilnic și pretutindeni în cadrul scenelor de familie.

Dacă sînt tînăr și sănătos, atunci munca istovitoare, lipsurile, chiar eșecurile fatale pentru mine, sînt într-adevăr mai puțin de temut decît incompatibilitatea cu ființa de lîngă mine, cu care mi-a fost dat să trăiesc cot la cot. A fi incompatibil înseamnă ca la bucurie să ți se răspundă cu indignare, la mîndrie — cu dispreț, la un elan de sinceritate — cu închistare.

Scenele de familie sînt niște înfruntări înspăimîntătoare prin care se încearcă afirmarea presonalității fiecăruia dintre parteneri, dar care duc inevitabil la destrămarea ei. Sînt niște bătălii locale ce umplu lumea cu infirmi în plan spiritual și chiar fizic, cu psihopați incurabili și egoiști imorali, cu mizantropi patologici și cu cei în mod cert sortiți infarctului.

Scenele de familie sînt o boală epidemică ce bîntuie omenirea.

Stăteam aplecat deasupra Maiei, ea nici nu mișca — părul îi era încîlcit, gîtul alb, înduioșător de subțire, spinarea încovoiată, picioarele ghemuite, nici măcar papucii

nu și-i scosese. Stăteam ațintindu-mi suflarea și numai parchetul scîrțîia cînd și cînd sub picioarele mele. Ea rămînea însă cu spatele la mine, deși simțea că sînt alături...

Mi-am amintit luna umbrită de deasupra bulboanei Nastiei... Oceanul cel trandafiriu de peste orașul sărbătoresc... Robinsonada din Valdai, cu nopțile petrecute lîngă foc. Clipele de neuitat de la Trigorsk... Banca lui Oneghin : „Oracole-ale vremii, eu către voi mă-ndrept...“ Și toate acestea, mărețe, de neuitat, iată cum sfîrșesc — cu fața la perete, cu spatele spre celălalt !

Stam în spatele ei, strivit, înjosit, pocăindu-mă, mi-era teamă să scot un oftat, doar parchetul scîrțîia sub picioarele mele. Ea mă auzea — eram acolo ! — dar nici gînd să se întoarcă...

Am stat așa o vreme, pe urmă m-am depărtat de canapea. Dar n-aveam unde să merg. La bucătărie masa rămăsese nestrînsă, de mînerul ușii atîrna și acum șorțulețul ei cu aplicații — trei purcelușI roz dansînd. În coridor, la ușa de la intrare, lîngă prag — pantofii mei grei cu botul pătrat și ghetuțele ei ușoare. Deși ne aflam acum departe unul de altul, lucrurile noastre ne mai păstrau încă apropierea.

...Cînd am ajuns din nou în cameră ea nu mai zăcea ; ședea pe divan — încovoiată, parcă fără oase, cu umerii surpați, zburlită, palidă, privind obosit în fața ei. M-am aplecat deasupră-i, greoi, spăsit, în așteptare...

— Pavel... gemu ea. Noi ar trebui să stăm o vreme... separat unul de altul... Măcar o zi-două...

Tăceam. N-am izbutit să rostesc decît o întrebare lipsită de sens : „De ce ?“ Ea continuă anevoie, sforțîndu-se, cu glas obosit :

— Am să plec... la părinți... Așa trebuie ! Am să le spun că tu... că tu ai plecat de urgență într-o deplasare... Pe trei zile.

Tăceam. Ea voia să fugă de mine, de trecutul nostru. Îmi dădeam seama prea bine că, iată acum are să plesnească acea coardă care ne unise pînă atunci și pe care nu se știe dacă va fi posibil s-o legăm din nou.

Tăceam. Nu sta în puterea mea s-o opresc. Podeaua trosnea subțire sub picioarele mele. Ea poate că simțise rugămintea mută din privirea mea, de aceea se uita stăruitor într-o parte, vorbea cu glas căznit.

— Numai pentru trei zile... Vreau să-mi iau o vacanță, Pavel... Da... de la viața de familie... Da... am obosit !...

Lîngă ușa de la intrare pantofii mei cu botul pătrat rămaseră stingheri. Numai ei...

12

OMENIREA SE ÎMPARTE perechi-perechi — El și cu Ea ! — numai așa poate trăi și menține viața, creînd în continuare ființe asemenea acestora. Legătura dintre El și Ea este cea mai de seamă legătură, trăinicia căreia garantează însăși supraviețuirea omenirii. La mine această legătură ajunsese aproape la limită... Gata-gata să se destrame... Dacă nu cumva se și destrămase.

A doua zi de dimineață mă îndreptam ca de obicei spre institut.

Era dimineață ?... Nicidecum. O noapte cețoasă și rece conducea oamenii la locurile lor de muncă. Și numai cînd cei mai mulți dintre ei se vor fi apucat de treburile lor, deasupra orașului aveau să mijească zorile, și ele prea puțin luminoase, dar nimeni nu le va mai socoti drept dimineață, căci ziua va fi începută demult. În acest anotimp, noi nu avem dimineață.

În spatele meu rămăsese o casă pustie. În față mă aștepta institutul, care nu putea să mă ajute în nici un fel.

Pe neașteptate mi-am amintit cuvintele lui Borea Țvetik despre răposatul Rafka : vecinul meu ar fi fost din soiul acela de oameni cărora dimineața le e lehamite să meargă la muncă, iar seara să se întoarcă acasă. Mi-am amintit și, imaginîndu-mă și pe mine în acest rol, m-am cutremurat de groază : nici acolo, nici aici, planeta e mare, dar eu n-am loc pe ea !

Pînă acum nu observasem că în jurul meu există și inși, ai zice, surghiuniți: ei calcă pămîntul, dar se simt de prisos pe el, nu știu unde să-și facă sălaș, nu-și dau seama pentru ce trăiesc. N-au nici măcar pe cine învinui; căci, în fond, nu-i alungă nimeni de nicăieri: ei înșiși nu sînt în stare să-și găsească un rost în lume, pretutindeni le e incomod, totul li se pare dezgustător. N-au pe cine învinui, dar asta nu-i împiedică să-i urască pe toți ceilalți. Pentru că toți ceilalți sînt mai fericiți decît ei, cei fără căpătîi.

O dimineață întunecoasă de toamnă tîrzie. Un oraș posomorît și eu într-însul.

Am simțit că mă îngrozesc și asta m-a adus la realitate.

Cum adică, să n-am nici eu un loc pe pămînt?... Totuși, cît de tare m-am pleoștit, în ce hal am ajuns! Doar cei de la institut mă așteaptă, eu le sînt necesar! Mă așteaptă și-o muncă pentru care mi-am dat deja o parte din viață, și sper să mi-o dau pe toată. Numai un om inactiv se poate simți de prisos, eu însă trîndav n-am fost și nu voi fi niciclnd! Lehamitea să mă duc la muncă?... O nu, pe mine nu mă paște ea...

Chiar nu te paște?... Vezi să nu! Parcă numai tu singur dispui de soarta ta? Parcă nu ți se pot întîmpla tot felul de lucruri? Ești asigurat cumva împotriva mașinațiilor unor răuvoitori?... Pînă și oamenii devotați ție și care țin la tine îți pot înșela așteptările, poate chiar fără voia lor... Uite, Boris Evghenievici s-a năpustit acum cu pieptul spre niște obstacole ce-i depășesc puterile — va cădea, se va zdrobi, va fi călcat în picioare. Pînă acum el te-a protejat temeinic, ai trăit comod sub aripa lui protectoare. Acum vei fi descoperit, lipsit de apărare: vor năvăli, te vor spulbera, te vor azvîrli la o parte! Ce simplu e să devii un om fără căpătîi.

Am fost rugat să stau de vorbă cu Boris Evghenievici, pînă acum n-am făcut-o, am stat la îndoială dacă trebuie s-o fac sau nu.

Acasă e pustiu. Legătura El—Ea e întinsă, gata-gata să se destrame! Casa nu mai e o salvare. Ca niciodată, acum simt nevoia unui adăpost. Trebuie să mă întîlnesc cu Boris Evghenievici, să-l conving...

13

ÎNCĂPEREA pe care o ocupa catedra de chimie aplicată se afla în clădirea veche, la etajul întîi. Cele două ferestre despărțite de un perete îngust dădeau în curte spre un plop ce crescuse mare și rămuros. Vara, frunzișul lui des făcea ca în odaie să domnească penumbra, iar păsăretul mărunt țipa întruna cu nerușinare prin oberlihturile deschise. Acum, spre ferestre se întindeau ramuri bătrîne, noduroase, înnegrite de ploaie. Din loc în loc atîrnau de ele zdrențele ude ale frunzelor rămase. Iar în încăpere dăinuia o liniște de mormînt.

Mă așteptam să-l văd pe Boris Evghenievici posomorît, cu pecetea oboselii și suferinței pe frunte. El avea însă o înfățișare aproape sfidător de prosperă : chelia îi strălucea solemn, albastrul ochilor îi era la fel de blînd, doar ridurile păreau să-i sporească expresia de concentrare, dîndu-i o anume importanță : importanța omului ce se respectă.

I-am expus conștiincios tot ce-mi spusese rectorul, n-am omis nimic, am zugrăvit fără părtinire urmările inevitabile ale virtualei sale intervenții : triumful lui Piskariov și Zenevici în locul înfrîngerii acestora, situația prea puțin atrăgătoare, care l-ar aștepta pe el însuși. El m-a ascultat cu atenție, apoi mi-a răspuns pe un ton indiferent :

— Ai dreptate... După toate probabilitățile chiar așa se va întîmpla.

Și eu care mă așteptasem la obiecții tăioase, chiar mărturisind indignare, în sensul : las-că nu sînt eu chiar așa ușor de răsturnat !... Omul se declara foarte liniștit de acord că va fi înfrînt, ca și cînd n-ar fi fost vorba de el, ci de o experiență de laborator, de la care nu e cazul să aștepți rezultatul scontat.

— O să iasă ceva urît, o să fiți împroșcat cu lături, m-am revoltat eu.

Zîmbi.

— Crezi că mă aștept la ovații și triumf ?

— Atunci chiar că nu mai înțeleg nimic. Ciudată năzuință de a fi împroșcat cu murdării.

— Și totuși ea promite purificarea, băiatul meu.

— Cum adică ?

— Pe mine ei mă vor putea tăvăli în noroi, dar cuvîntul meu nu. De îndată ce Piskariov și Zenevici vor încerca să reia ceea ce au mai făcut — căci ei nu pot trăi altfel ! — toată lumea își va aminti ce s-a spus despre aceste procedee. Cuvîntul meu va atîrna deasupra lor ca o sabie a lui Damocles. Or, pentru asta merită să rișți.

— Să vă expuneți riscului chiar dumneavoastră ?

— Doar n-o să las pe un altul s-o facă în locul meu.

— Ba da. Numai că nu în locul, ci împreună cu dumneavoastră.

Boris Evghenievici mă măsură atent, foarte atent, pieziș, cu privirea sa azurie.

— Te temi cumva pentru dumneata, băiatul meu ?

— Mă tem, Boris Evghenievici ! Și pentru mine, și pentru toți colaboratorii laboratorului. N-o să fie chip nici de trăit, nici de muncit. Și asta o știți bine !

— Știu că puteți avea neplăceri. Știu că dumneata, Pavel, ești un om destul de tare pentru a le suporta cu bărbăție. Știu, în sfîrșit, că totul e o chestiune de timp — cei ca Piscariov nu sînt capabili chiar să ne ucidă, nici pe dumneata, nici pe mine.

Am tăcut o vreme deprimat. Doar nu puteam să-i spun deschis lui Boris Evghenievici că tocmai acum era foarte ușor să fiu, dacă nu chiar ucis, cel puțin schilodit pentru totdeauna ; lipsit de ultimul adăpost, rupt de cei cu care mă simțeam legat, aș fi rămas cu totul singur, un om de prisos. E o chestiune de timp ?... Da, dar timpul acesta mă amenință.

— Cît de mult au schimbat lumea eroii ?... Sînt cuvintele dumneavoastră ! i-am amintit.

Îmi răspunse, după o pauză, îngîndurat :

— Cine știe ce s-ar fi ales de lumea noastră dacă cei revoltați ar fi tăcut ?

— Nu demult am văzut un băiat care și-a omorît tatăl... Ați auzit, desigur, și dumneavoastră de el...

— Am auzit... Dar ce legătură are cazul ăsta cu noi ?

— E un exemplu de jertfire de sine, Boris Evghenievici. Băieţaşul a hotărît să-şi scape familia de murdărie. Şi ce a ieşit ?... A nenorocit-o şi mai mult. Mama, care a suportat atîtea de la un bărbat beţiv, acum este traumatizată pe toată viaţa, băieţaşul însuşi o să ajungă într-o colonie pentru criminali minori şi cine ştie cum o să iasă de acolo.

— Vrei să spui că pe oameni nu-i faci mai înţelepţi şi mai puri prin nici un fel de sacrificiu ?

— Întocmai !

— Mi se pare că ai început să gîndeşti rău despre oameni, băiatul meu.

— Rău ?... Ba deloc ! am încetat doar să mă autoconving că sînt gata să mor din dragoste pentru ei.

— Aşa deci ! Dar se poate trăi oare printre oameni fără să-i iubeşti ?

— Mai bine întrebaţi-mă dacă, în general, oamenii pot fi iubiţi. Oamenii ! O masă oarecare ! În oraşul nostru sînt cinci sute de mii de locuitori, şi dacă am să vă spun că-i iubesc pe toţi, ar fi o minciună sfruntată. E imposibil să iubeşti atîţia. Şi cu atît mai mult cele patru miliarde de pe planetă. Cel care ţipă despre o asemenea dragoste, acela-i un idiot supraîndrăgostit de sine, care consideră că totul îi este pe puteri, chiar şi să cuprindă necuprinsul.

Deodată Boris Evghenievici se trase la faţă, ochii i se afundară, ridurile i se înăspriră. Mă cercetă îndelung pe sub sprîncene şi în sfîrşit vorbi. Glasul îi era străin, neîndurător.

— S-ar putea ca, logic, dumneata să ai dreptate. Da, necuprinsul nu poate fi cuprins. Dar o logică atît de ucigătoare prin luciditatea ei îi poate veni în cap ori unui om obosit de viaţă, ori... unuia fără suflet. Şi întrucît dumneata n-ai împlinit încă nici treizeci de ani, e puţin probabil să fi putut obosi de viaţă. Oricît de regretabil e, trebuie să trag pentru mine o anumită concluzie...

Era pentru prima oară, în atîţia ani de cînd ne cunoşteam, cînd auzeam din partea lui Boris Evghenievici

ceva atît de crud la adresa mea. În disperare de cauză, i-am spus pe un ton provocator și iritat.

— Întrucît dumneavoastră n-ați observat pînă acum, trebuie să vă încredințez că această logică lucidă am dobîndit-o destul de greu. Mai întîi am suferit, și încă tare de tot

— Pentru cine? Pentru dumneata sau pentru alții?

— Se poate să suferi numai pentru tine? Doar întotdeauna ești legat de altcineva!

— Ba se poate! rosti răspicat Boris Evghenievici. Și dumneata faci asta în momentul de față. Nu viitoarea mea rușine te alarmează, nu soarta tovarășilor dumitale de muncă, ci dumneata însuți, liniștea dumitale personală, bunăstarea dumitale!

— Boris Evghenievici!...

— Da, eu, Boris Evghenievici Lobanov, fostul dumitale profesor, încep să te suspectez de un raționalism interesat. Te rog să mă ierți, dar chiar dumneata mi-ai oferit motive pentru asta.

Se ridică hotărît în picioare...

Abia cînd am ajuns în coridor, am înțeles ce se întîmplase: uite, abia acum sînt amenințat să rămîn cu totul singur! Pînă acum, la orice necaz puteam să fiu sigur că de el, de părintele meu spiritual, nu mă voi despărți niciodată. Și uite că m-am despărțit mai devreme decît de alții... Nepătrunse sînt căile tale, Doamne! Și de neînțeles viclenia ta!

14

TOTUL MI SE ÎNCÎLCISE în minte, totul se deplasase, devenise instabil și neclar: propria mea casă mă înspăimînta, institutul devenise un loc nesigur, iar omul pe care am cutezat să-l numesc Mentorul meu mi-a întors spatele cu dispreț. În nici două zile am pierdut tot ce dobîndisem în decursul întregii vieți. A doua zi dimineață aveam să mă tîrîi fără poftă, anevoie spre laborator, crispîndu-mă la gîndul că tovarășii mei

au și ajuns să cunoască diferendul dintre mine și Boris Evghenievici, și poate că acum vor începe să se prefacă față de mine că nu cunosc nimic, iar eu față de ei că nu s-a întîmplat nimic.

Dar pînă a doua zi dimineață mai trebuia să ajung cumva. Chiar și aceasta era o problemă : unde să mă vîr pentru o seară ?...

În virtutea unei vechi obișnuințe, am pornit spre biblioteca orășenească.

Cîndva îmi plăcea să navighez cîte puțin, „fără cîrmă și fără pînze", în sala de lectură, să mă las în voia vîntului pieziș al curiozității, culegînd vrute și nevrute. Semiobscuritatea de sub tavanul înalt, lămpile arzînd deasupra măsuțelor, capetele aplecate, liniștea tulburată de foșnetul paginilor... Mă cufundam în lectură fără să bănuiesc dinainte spre ce port aveam să fiu împins.

Totul mi se încîlcise în minte, totul era precar, de aceea doream să pătrund într-o lume sigură, de nezdruncinat. Dar unde s-o poți găsi ? Astăzi nici planeta noastră n-o mai considerăm sigură — devine neîncăpătoare, e tot mai poluată, amenință să-și schimbe caracteristicile climatice, explozibil termonuclear se păstrează în depozitele ei. Rămîne un singur loc — universul, deși se schimbă și el, dar pentru mine, insul microscopic, impunătoarele lui transformări sînt egale cu pacea. Ceea ce e impunător nu poate fi agitat !

Revista pe care mi-o pusesem în față nu promitea o lectură facilă. Cu atît mai bine, mă va sili să uit de toate.

M-a făcut să uit și de mine însumi... doream pace și armonie, dar din paginile înțesate cu formule au năvălit peste mine niște coșmare ce nu pot apărea nici măcar într-un delir. Ce să mai vorbim de Hieronymus Bosch !

Articolul expunea o teorie a academicianului Markov. Deci nu era vorba de un pușlan-futurolog, sau de un maniac ieșit din minți, ci de vestitul fizician atomist de la Dubna. Ei bine, bazîndu-se pe lucrările lui Einstein, Friedman, precum și pe cele mai recente realizări, atît ale fizicii, cît și ale astronomiei, savantul încerca să demonstreze că universul cel de necuprins, care conține

miliarde de galaxii și deci nenumărate trilioane de sori și de lumi modeste, cum este Pămîntul nostru, în dilatarea lui trebuie să se contracte... pentru un observator din afară, pînă la dimensiunile unei particule elementare, adică pînă la nimic, la zero ! Iar asemenea observatori plasați în afara universurilor în cauză, a căror existență deocamdată nici nu o bănuim, putem fi noi înșine. Într-o ceașcă de ceai de pe masa noastră se pot afla mii, milioane de asemenea particule — Markov le-a numit friedmoni. Într-o ceașcă cu ceai — universuri cu galaxii stelare, cu planete, cu alte civilizații, cu ființe asemnea nouă, care se bucură și suferă, care făuresc orașe și năzuiesc să cunoască totul ! Și poate că universul nostru, împreună cu noi se leagănă pierdut și el într-o ceașcă străină de ceai a cuiva. O matrioșcă infinit de mare se ascunde într-o matrioșcă inimaginabil de mică. Numai o rațiune dementă poate să accepte o asemenea himeră.

Ceea ce e impunător nu poate fi agitat ?... Iată însă că impunătorul ca atare nici măcar nu există, mai bine zis, este egal cu infinitesimalul. O absurdă identitate a incompatibilităților — Totul și Nimicul, Infinitul și Zeroul ! Natura e un vîrcolac inimaginabil ! Cu adevărat : „Nu există adevăr pe pămînt, dar nici mai sus nu e !“

Mă tîram spre casă prin orașul întunecat, pe care îl strivea un cer negru, de nepătruns, mustind de umezeală. Încercam să mă liniștesc...

O himeră ?... Da. Însă ea dovedește mai degrabă că fizica cea triumfătoare a intrat acum în impas. Oare n-a fost ceva asemănător și la sfîrșitul secolului trecut ? Atunci, ca să iasă din impas, fizicienii nedumeriți au trebuit să recurgă la așa-zisul eter care, chipurile ar umple universul : ceva insesizabil de ușor și posedînd în același timp elasticitatea oțelului. În cele din urmă, eterul „de oțel“ s-a spulberat, iar fizica însăși s-a schimbat fundamental.

Căutam justificarea caracterului himeric al rațiunii umane, recurgînd tot la același fel de eforturi raționale.

De ce altceva mă mai puteam folosi ca să nu-mi ies din minți ?

Învăluită astă lume în beznă grea era.
Lumină să se facă. Și Newton apărea.
Dar diavolul revanșa n-a așteptat cuminte.
Veni Einstein și totul a fost ca mai nainte.

Diavolul își bate joc din nou : se apropie o nouă cotitură în știință, ceva o să întreacă fără veste raza de lumină, trecutul te pomenești că se va încurca cu viitorul, comodul spațiu tridimensional va deveni multidimensional, neclintitele legi ale firii se vor prăbuși cu mare larmă și natura-vîrcolac se va hlizi într-o ironică grimasă...

Încotro te îndrepți tu, călărețule misterios, și cine te-a așezat pe cal ? Omule, ce te avînți în necunoscut !

CAPITOLUL AL CINCILEA

Întunecimi

1

SPRE SFÎRȘITUL celei de a treia zile Maia mi-a telefonat la laborator. Glasul ei avea niște intonații lingușitoare, neobișnuite.

— Pavel, tata a fost chemat la Moscova și mama e singură. N-aș vrea, Pavel, s-o părăsesc acum. I-am spus că ești reținut pentru încă trei zile.

Intonații lingușitoare, intonații nesincere — o mințea pe mama ei, acum mă mințea pe mine. Dar eu îi eram recunoscător măcar și pentru faptul că-i auzeam glasul, că promitea să se întoarcă peste trei zile. Mă puteam

aștepta la orice altceva. Încă trei zile oi mai putea să rezist...

În decursul tuturor acestor trei zile, mi-am frămîntat mintea pînă la epuizare.

Aveam impresia că ceea ce se produsese între noi încă nu reprezenta o ruptură, ci, hai să-i zicem, o „vacanță", cum i-a spus ea însăși. Și, de fapt, nici nu era chiar așa de lungă.

Acum însă reiese că nu e prea dispusă să se întoarcă ; mi-a cerut o amînare, s-a decis să mintă !

La urma urmei, de ce s-ar grăbi, doar știa că la noi acasă, seara o aștepta din nou aceeași mutenie, același plictis de care a fugit, același „așezămînt", precum și neputința mea de a o ajuta cu ceva.

Da, dar ce-o fi făcînd ea acolo, departe de mine ?...

Ceva mai interesant, de bună seamă, o dată ce și-a prelungit vacanța ?

Ce oare ?...

Și-apoi, nu mi-a telefonat decît o singură dată, dar și-atunci împinsă de nevoie... Mie nu mi se permite să-i telefonez, eu sînt în „deplasare".

Alt telefon n-am mai primit. Din fericire ! Mă temeam că va mai născoci ceva, numai ca să-și mai amîne întoarcerea.

Și iată mult așteptata seară.

O ploaie lenesă bătea darabana dincolo de fereastră, se auzea freamătul surd al blocului plin de oameni. Venisem mai devreme de la serviciu, îmi pusesem șorțulețul Maiei cu cei trei purcelușI, începusem să fac ordine în casă : am aspirat praful, am curățat cada, am șters cu cîrpa prin bucătărie... Pe urmă, m-am așezat pe scaun, tot trăgînd cu urechea la zgomotele ce răzbăteau de pe palier. Ploaia bătea darabana dincolo de fereastră, freamătul traiului zilnic al altora pătrundea prin pereți — undeva plîngea un copil, cu un etaj mai jos se trîntise o ușă, la vecini bolborosea televizorul.

Nu, n-am apucat să ajung la disperare. Minunea pe care o așteptam cu sufletul la gură se petrecu : dincolo de ușă se auziră pașii ușori, abia atingînd pămîntul, atît de cunoscuți mie ! Am sărit ca ars, m-am repezit spre

ieșire, am rămas locului, cu inima bătînd să-mi spargă pieptul.

O mișcare de cealaltă parte a ușii, broasca țăcăni și... ea intră în casă. Cu bereta brobonită de ploaie peste părul des, cu obrajii proaspeți, umeziți — și cunoscuta frîngere a buzelor. Era ea !... Chiar așa cum o visasem !

În ochii negri îi fulgeră o luminiță, ea rămase o secundă uitîndu-se lung la mine, apoi, fără veste, schiță un zîmbet vinovat, sfios.

— Ce-e caraghios ești !...

Stăteam înlemnit, mi-era teamă să mă mișc — să nu cumva să dispară din nou, și singurătatea să se năpustească iar peste mine.

— Nu-l scoate, îți vine bine...

Abia acum mi-am dat seama : uitasem să scot șorțulețul cu purcelușii veseli ! Arătam, într-adevăr, caraghios — ditamai namila, cu obrazul tras, posomorît, și... cei trei purcelași trandafirii prinși în joc.

— Maika !

Auzindu-mi glasul, deveni pe dată serioasă.

— Ei, cum o mai duci ? mă întrebă distantă și preocupată.

Cum ?... Ușor de întrebat, greu de răspuns.

Își scoase fulgarinul, rămase într-un pulover moale care i se mula pe corp, — subțiratică, suplă, cu obrajii uzi, cu ochii umezi lucindu-i a neliniște.

Cafeaua o refuză :

— Nu, nu vreau.

Din clădăria de păr i se ițea o mică ureche roză și gîtul alb, înclinat. Îi simțeam de la distanță căldura trupului. Gîtul, cufundat în gulerul puloverului, i se prelingea tainic înspre umeri și piept. Pe sub pulover trupul ei trăia ascuns, neliniștit. Să fi îndrăznit eu altcîndva să mă ating de el ? ! Din mînecile puloverului îi ieșeau la iveală mîinile albe, aproape străvezii, fragile, neliniștite. Smucea mereu fusta scurtă, străduindu-se să acopere genunchii provocator de tari.

Pe neașteptate mă cuprinse o liniște totală. Maia e lîngă mine, deci lumea a rămas așa cum era.

Am pus cu timiditate mîna pe umărul ei.

— Maika...

Ea se feri cu stîngăcie, mîna mea îi căzu de pe umăr.

— Să stăm de vorbă, Pavel...

Da, era alături, dar nu împreună cu mine !...

Ferindu-și privirea, începu să vorbească cu o însuflețire afectată :

— Știi pe cine am întîlnit între timp ?... Pe Goșa Ciugunov ! E la fel de jigărit, iar bărbuța lui — parcă s-au spălat vasele cu ea...

Era ceva ciudat în glasul ei, privirea, eschivîndu-i-se hoțește, îi era și ea suspectă, ca și roșeața din obraz, și cuta ce i se tot aduna pe fruntea curată. Și-apoi, de ce-o fi adus vorba, tam-nisam, de Goșa Ciugunov, cel de mult uitat, ca o cutie de conserve golită de conținut ? Am trecut prin atîtea, mai sîngeram încă, nu era o prostie să ne ocupăm de ceva cu totul în afara noastră ?

— Ai spus că vrei să stăm de vorbă... Te ascult.

— Păi tocmai asta zic : l-am întîlnit pe Goșa...

— E chiar atît de important, Maika ? Goșa... O, Doamne !... Chiar numai cu asta ai venit ?

Ea se aprinse de supărare, apoi se sfii : frunte aplecată, o șuviță căzută, o cută încordată între sprîncene, pete albe pe pomeți. Stranie sfială, amestecată cu ostilitate...

Ațintind podeaua, rosti cu glas înfundat, provocator :

— Atunci vorbește tu, despre problemele tale... importante.

Despre ale mele ?... Am rămas descumpănit. Despre ce să-i vorbesc ? Despre Boris Evghenievici care mi-a întors spatele ? Despre marele scandal, gata să izbucnească în institut ? Sau despre acea himerică imagine a universului de care citisem la bibliotecă ?... Orice i-aș spune eu acum, totul i se va părea la fel de neesențial, de străin, așa cum mi se pare mie informația privind starea bărbuței lui Goșa : „parcă s-au spălat vasele cu ea".

N-am apucat să spun nimic : și-a ridicat spre mine ochii care-și pierduseră sclipătul.

O întrebare în șoaptă sugrumată :

— De ce îl disprețuiești ?

— Vorbești de Goșa ?

— Da ! Spune-mi tot ce gîndești despre el. Fie oricît de neplăcut — că e rău, stricat, fals, ticălos ! Dar să mi-o dovedești. Am mare nevoie de asta. Și-am să te cred... Vreau tare mult să te cred, Pavel !

Îmi încolțea o bănuială, dar atît de stupidă, atît de ciudată, de jignitoare pentru Maia, încît îmi fu imposibil să cred în ea.

— Despre ce-i vorba, Maika ?

— Salvează-mă, Pavel !

— Pe tine ?...

— Și pe tine la fel.

— De ce anume ?...

— Mai bine întreabă-mă de cine, Pavel...

Stupiditatea lua proporții, devenea realitate.

— Să te salvez de... — n-am putut să-i rostesc numele.

— Da ! Da !... Adineauri te-am mințit. Din lașitate... Nu întîmplător l-am întîlnit. Nu ! L-am căutat...

— Pentru ce ?

O întrebare idioată, dar în stare de șoc nu poți fi înțelept.

— Pentru că mă gîndisem demult la el...

O grimasă îi schimonosea fața, se răsuci în grabă, spinarea încovoiată începu să-i tresară, am auzit un sughiț de plîns.

— Mi-e frică... Mi-e frică !... Și de el, și de mine... Spune, Pavel... Spune tot, fă-mă să cred.... Vreau să știu ! Vreau-au !...

Eu însă tăceam, mintea mi se golise de gînduri, mă simțeam pustiit, nu încercam nici durere, nici măcar uimire, doar o surdă nedumerire : asta nu se poate, nu se poate...

Ea plîngea, iar eu o priveam insensibil.

2

CHIAR ȘI ÎN CELE MAI FERICITE ZILE ale noastre mă cuprindea o neliniștită îndoială dacă eram sau nu demn de Maia. În ultimul timp, această îndoială mă urmărea în izbucniri de tainică groază : dar dacă ea s-a înșelat în ce mă privește, dar dacă o să apară cineva care nu seamănă cu tine, care e mai bun, mai curat, mai demn de încredere ? Înăbușeam în mine asemenea izbucniri, căutam să nu mă gîndesc la omul acela.

Și cînd colo : Goșa Ciugunov ! Asta-i bună !...

Eram și profund jignit — despre un asemenea ins e vorba ?! — dar încercam și un sentiment de ușurare, aproape o speranță : rivalul nu-i chiar atît de periculos. Putea să fie mai rău...

Îmi reveneam din înlemnire, Maia însă continua să plîngă încet.

— Nu-i ceva de speriat, Maika, am rostit în cele din urmă.

Tresări și, printre lacrimile ce-i umpluseră ochii, îmi aruncă o privire stranie.

— E mai degrabă caraghios, Maika...

Se încordă toată.

— Goșa în rol de îndrăgostit... Dar e de-a dreptul comic, Maika, e neserios.

În acest moment chipul îi deveni într-atît de încordat — fiecare trăsătură îi exprima această tensiune — încît părea că ține în mînă o bucată de fier încins. O ține și rabdă.

— Ba nu, Pavel, e ceva serios — rosti cu glas tremurător — ai văzut chiar tu cu ce aviditate tind oamenii spre el. Spre el ! Spre tine nu ! înseamnă că el e înzestrat cu ceva care ție îți lipsește. Așa s-a întîmplat ! Și nu te amăgi că între mine și el e ceva... trecător.

Mă năpădi brusc o cumplită oboseală. Uite că s-a întîmplat : l-a găsit pe omul acela. Și nu există cuvinte care să readucă din trecut ceea ce s-a săvîrșit deja ; ca să obții asta ar trebui să dai timpul înapoi.

— Nu știu, am rostit anevoie. Nu știu exact cum se va întîmpla : tu vei fi decepționată de mirajul ăsta sau mirajul se va destrăma de la sine. Știu doar că asta se va întîmpla. În mod inevitabil !

Se răsuci cu întreg trupul spre mine.

— Pavel ! Fă-mi o promisiune !... Promite-mi ceva frumos ! Orice ! Poți să mă și minți ! Și voi merge după tine !

— Doar un singur lucru pot să-ți promit... Și asta fără să te mint, Maika... Cînd vei fi părăsită și nefericită, primul lîngă tine voi fi eu. Te voi primi oricum vei fi atunci, și nu-ți voi aminti niciodată de greșeală. Nu numai prin vreun cuvînt sau aluzie, dar îți voi fi chiar recunoscător că te-ai întors... Da, recunoscător ! Da, că ai revenit la mine ! Îți promit !

Chipul ei se muie și păli, ochii i se rotunjiră și din nou sclipiră umezi.

— Probabil că nu mă crezi, nu-i așa ? am întrebat-o. Ciudat om mai ești : într-o minciună ești gata să crezi, într-un adevăr, nu.

Ea tăcu îndelung, își feri din nou ochii, apoi șopti :

— Ba te cred... Îți mulțumesc, Pavel.

Pesemne că învinsesem în acest duel inegal, o făcusem să mă creadă. Dar ce putea să-mi ofere asta ? Faptul se săvîrșise, iar timpul încă nu l-a dat nimeni niciodată înapoi.

Plîngea din nou încet, nu îndrăznea să plece, tot mai aștepta ceva. Umerii lăsați, mîinile în părăsire, părul încîlcit, linia unduioasă a gîtului, genunchii tari — era cu totul lipsită de puteri. Dac-aș fi îmbrățișat-o, nu m-ar fi respins.

Dar după aceea... După aceea va simți dezgust și față de ea însăși, și față de mine. Frumoasă amintire : una de „rămas-bun" ! Și-apoi, nici eu nu vreau o pomană în schimbul nefericirii mele !

Ploaia lenevă bătea darabana în fereastră... În piept parcă îmi zăcea ceva masiv, de prisos, apăsîndu-mă ca un bolovan, mi-era teamă să și respir. Și acel șorțuleț caraghios continua să-mi stea prins de piept : cei trei purcelușI dansînd.

3

GOȘA CIUGUNOV avea două calități : era un ins fără căpătîi și un soi de sfînt. Or, asemenea calități erau din vechime venerate în Rusia. Cuvîntul unor asemenea sfinți săraci cu duhul era uneori mai ascultat decît cuvîntul monarhilor atotputernici. Cea mai vestită biserică din Moscova a fost înălțată întru cinstirea unui cerșetor nebun — Vasili Blajennîi.

Ca și altcîndva, printre oameni sînt mulți din aceia care nu se simt bine pe lumea asta, sînt gata să fugă de ea într-o lume imaginară. Ca și mai înainte, unii din cei săraci cu duhul, deși cu o înfățișare ce corespunde evului nostru, dar arborînd o sfințenie de altădată, oferă celor din jur procedee de automîntuire. Iată, Maia nu-i în apele ei, iar un mîntuitor fără căpătîi poate să-i umple întreaga viață. Și eu, cel cu luciditatea mea „terre à terre“ nu voi mai putea face parte din ea.

Maika ! Sînt otrăvit de tine !

Maika ! E peste puterile mele să renunț la tine, să te uit !

Căci ești cu adevărat unică ! În toată revărsarea omenească ce mă înconjoară nu există alta ca tine și nici nu poate exista !

N-am să pot trăi fără tine — am să-i urăsc pe oameni, am să-mi ies din minți !

Mai bine nu te-aș fi întîlnit !

Blestemată fie ziua cînd te-am văzut prima oară !...

Mi-am amintit, cutremurîndu-mă, întîmplarea de la oficiul stării civile, cînd apăruse brusc un proroc voluntar — mutra aceea nerasă, glasul pătruns de o patimă apocaliptică : „Le-be-de-e al-bee ! Drăgălașe ! Fraților miri ! Fugiți !“ Unul dintre miri îi dăduse ascultare. „Senecika ! Ticălosule ! Lichea ! Nemernicule ! !“ Senecika a izbutit să scape... Maia era și ea atunci în rochie albă pînă la călcîie, peste părul ei bogat sta prins voalul străveziu, avea fața tulburată, se strîngea lîngă mama ei... Lebădă albă...

Pîrjolitoare gînduri față-n față cu mine însumi !

Întindeam mîna să aprind veioza de la căpătîi și îmi aminteam că și mîna ei atinsese altcîndva butonul întrerupătorului ! Mă așezam dimineața la masă ca să beau o ceașcă de ceai și amintirea unei vremi ireal de fericită mă invada și acolo : recent de tot ea șezuse în fața mea ! Puneam mîna pe draperii în fapt de seară, și tresăream, auzind parcă : „Trage storurile !“ — glasul ei din seara aceea de demult, cînd așternuse pe podea covorașul adus de-acasă, și camera noastră dobîndise deplină armonie. Vom rămîne veșnic împreună !... Nu. Nu pot ! E insuportabil. Maika, ai milă !...

A avut milă de mine Borea Țvetik. Nu mai venise pe la noi din seara aceea memorabilă. Apăru acum proaspăt ca totdeauna, cu acea privire directă a ochilor săi albaștri, ușor bulbucați.

— Să mergem, frățioare, să bem un păhărel. Să ne înecăm amarul.

— Tu ce necazuri ai ? l-am întrebat.

— Eu n-am niciunul, îmi răspunse cu o dezarmantă candoare.

Tocmai eram gata să-l urmez la un restaurant, ca să-mi înec, vorba lui, amarul... Borea însă a cam făcut exces de zel :

— Taxiul ne așteaptă. Am lăsat mașina acasă pentru ca, de-oi întrece măsura, să nu dau peste vreun milițian de la circulație...

Aha ! Deci nu era vorba de un imbold sufletesc, Borea se pregătise pentru această vizită. Iar acolo unde este vorba de ceva deliberat, trebuie să existe și un anume interes. Îndată l-am și ghicit — fiind un mare amator de noutăți, Borea venise la mine pentru a obține diverse amănunte chiar de la sursă. Și cu aceeași blîndețe cu care se uită acum la mine, va declara mîine altundeva : știți, l-am văzut... Și va descrie apoi cu toate amănuntele starea în care mă aflu, repetînd, fără îndoială, și cuvintele pe care aveam să i le spun ducîndu-mă „să-mi înec amarul“. Iar în ziua de sîmbătă, împreună cu invariabilul buchet de flori, va duce noutăți picante și Lenocikăi din Kompleksnoe. Cei doi, care de-atîția ani se joacă din prea multă prudență de-a dra-

gostea, o vor trece prin ciur și prin dîrmon pe cea care a fost cu totul lipsită de prudență : dragostea mea și a Maiei. Numai că nu eram cîtuși de puțin obligat să le procur o asemenea satisfacție.

— Tot te mai roade urîtul ? l-am întrebat.

— Dar de ce mă-ntrebi ?... Tonul meu îl făcu atent.

— Uite-așa... Am impresia că necazul meu e pentru tine un leac împotriva urîtului. Du-te, băiețaș, să te roadă în voie urîtul, dar pe mine să mă lași cu ale mele.

Borea Țvetik plecă, ofensat. Cîte ceva totuși a dus el în clonț — iritarea mea avea să fie servită cu condimentele de cuviință.

Chiar atunci însă mi-a părut rău că l-am rugat să plece. Mă împresura din nou o liniște mormîntală. Doar de pe stradă răzbătea în surdină vuietul unei mașini, iar la vecini mormăia întruna televizorul. Toate aceste zgomote însă erau acum pentru mine cu totul străine, parcă din altă lume. Mă învăluia o tăcere chiar ca de cavou.

Se spune că în Evul mediu leprosul era obligat să sune dintr-un clopoțel : feriți-vă, oameni buni, de boala mea ! Își crea chiar el vidul împrejur. Suna acum și deasupra mea, în liniștea dimprejur, un neauzit clopoțel de lepros.

4

„CUI SĂ-MPĂRTĂȘESC a mea mîhnire ?...“

Nu am cui !

Nu există în lumea toată unul față de care să-mi plîng durerea. Oricare dintre prietenii mei de la institut va fi doar uluit și jenat dacă m-aș decide să mă destăinui. Și-apoi, nici nu-mi va lua în serios tristețea, gîndind în sinea lui : „Nu-i nimic : după ploaie...“ Era suficient să mi-o închipui pe Galina Skorodina, de pildă, în rol de tămăduitoare !

„Cui să-mpărtășesc..."

Și deodată mi-am amintit : există totuși un om capabil să mă asculte...

„Poți fi nedumerită — scriam eu — poți să-mi întorci spatele cu dispreț, poți chiar să te socoți jignită : doar nu m-am interesat pînă acum nici măcar o dată cum o duci tu acolo, dacă te-ai adaptat, ce ai găsit și ce ai pierdut, de ești fericită ori nefericită, adică, pe scurt, dacă mai trăiești ? În loc de asta, primește, rogu-te, un urlet și încă unul disperat, animalic. Dar pînă și faptul că urlu către tine, care ești atît de departe, trebuie să-mi servească drept un fel de justificare : am rămas singur. Nu mai am pe nimeni lîngă mine, în jurul meu e pustiu ! Și numai tu ești singurul om din lumea asta căruia pot să-i spun tot. Tu, cea uitată de mine, care cu siguranță ai reușit să mă uiți la rîndul tău și pentru care reprezint mai degrabă o închipuire decît un om în carne și oase, ești acum unicul fir, care mă mai leagă de cei cărora le zicem atît de vag : „ceilalți". Căci în momentul de față ceilalți — și sînt mulți împrejurul meu — nu mai există pentru mine.

De cînd ne-am despărțit, am avut parte și de fericire. Altora ea le poate părea obișnuită, pentru mine a fost de-a dreptul amețitoare. Iubeam și nu credeam că voi fi iubit. Dar am fost iubit ! Și-atunci am crezut cu înfumurare că sînt o excepție. Mergeam fără șovăire în întîmpinarea a ceea ce doream și primeam chiar mai mult decît cutezam să gîndesc. Chiar și în meseria mea, pe care o cunoști prea bine, mi se împlinise o anume năzuință, ce poate fi numită, dacă nu succes, cel puțin o reușită promițătoare. Înfumurarea fericitului, aplombul învingătorului...Dar de sus cazi mai rău : pe măsura păcatelor ți-e și pedeapsa.

Reacția în lanț n-a început dintr-o dată, ci puțin cîte puțin..."

Tot ce se acumulase în ultimul timp a răbufnit și nu mai eram capabil să opresc torentul. Cu amănunte meticulos înșiruite, cu o sinceritate sîcîitoare, sfidînd convenientele și buna cuviință, îi scriam Zulfiei despre

destrămarea familiei mele, ce nu apucase încă să se închege, despre ruptura cu Boris Evghenievici, despre actuala mea instabilitate la institut, despre acea stare de lepros pe care o încercam. Un om rătăcit apelînd la o femeie rătăcită, un vaier al sufletului !...

„Recunoaște, încheiam eu scrisoarea, că acum ți-a venit în cap întrebarea : bine, dar de ce, la urma urmei, îmi scrie el mie toate acestea, ce așteaptă de la mine, pe ce contează, cu ce pot eu să-l ajut ?... Cu nimic ! Nici măcar cu un sfat ! Îți sînt recunoscător numai pentru faptul că exiști pe lume. Înseamnă că lumea nu e cu totul surdă, înseamnă că mai există speranța să fiu auzit. Nimeni n-ar fi acum în stare să-mi dăruiască mai mult. Cine știe dacă aș fi putut suporta indiferența tuturor față de mine, dacă n-ar fi existat posibilitatea să mă adresez ție. Probabil că tocmai lipsa unei asemenea posibilități îi îndeamnă pe cei ajunși la disperare să se sinucidă. Însuși faptul că exiști este, așadar, o salvare pentru mine. Iar dacă ai să-mi răspunzi, ai să-mi dovedești că plînsetul meu a fost auzit, ceea ce va face să fiu chiar fericit. În bezna în care mă aflu, pînă și o lumînare de o copeică e o vîlvătaie.

Pavel Krohaliov, cel ce se agață de un fir de pai.

P.S. Pe Hieronimus Bosch îl păstrez, dar numai ca amintire. Te-am înșelat spunînd că-mi place acest pictor. Dimpotrivă, m-a speriat și continuă să mă sperie. În schimb, îi plăcea soției mele...

P.K.“

Adresa Zulfiei o știam cu aproximație, i-am scris la institutul unde se angajase. Dar n-o fi migrat mai departe ? Era puțin probabil, încă nu i se împlinise sorocul.

Deși era noapte, m-am repezit afară, în stradă, unde se afla o cutie poștală. Mi-a înghițit cu scrîșnet metalic scrisoarea. M-a încercat îndată o reacție obișnuită în asemenea cazuri : am regretat profund că expediasem epistola aceea haotică. „Ce-mi este Hecuba și ce-i sînt eu Hecubei ?“

5

LA INSTITUT începuse să se facă simțită apropierea unor mișcări seismice : mici trepidații, mici trîmbe de fum, mirosea a pucioasă. Nimeni însă nu întreprindea nimic. Cel care declanșase evenimentele, și anume, Boris Evghenievici Lobanov, continua să-și predea cursurile, circula pe coridoare cu capul pe sus. În ceea ce mă privește, îl vedeam acum numai de la distanță.

Ziua conferinței interorășenești a institutelor superioare de învățămînt era însă tot mai aproape, vulcanul nostru putea erupe chiar atunci, lucru care ar fi făcut ca mirosul de pucioasă să se răspîndească departe, dincolo de hotarele institutului, chiar ale orașului, să atragă atenția tuturor asupra noastră.

Într-una din dimineți însă apăru un anunț : înaintea conferinței urma să aibă loc o adunare a corpului profesoral. Începuse să acționeze rectorul Iliucenko, și intențiile lui nu rămăseseră pentru nimeni un secret — voia ca vulcanul să erupă și el înainte de conferință, între pereții institutului, pînă să fi fost prea tîrziu.

Chiar în ajunul adunării veni la mine Lev Rîjov, unul din disertanții lui Zenevici.

Înalt, cu ochi albaștri și părul de un blond auriu, cu bărbia fermă, bărbătească, dar cu niște buze capricioase, delicate, ca de fată, era o celebritate a institutului : vedeta echipei noastre de baschet, aceasta din urmă, o mîndrie a orașului, cucerind permanent trofee și cupe la competițiile interorășenești. Lev Rîjov nu făcea parte însă dintre acei flăcăi simpluți care-și croiesc drumul spre succes numai și numai prin sport ; lui nu i se putea nega perseverența și hărnicia : își susținuse diploma cu vreun an și jumătate în urmă, iar acum își propulsa disertația terminată, avea lucrări publicate, era membru în diverse comitete, conducea asociația științifică a studenților, frecventa înaltele personalități ale orașului, numele său era rostit printre primele cînd cineva trebuia să reprezinte fața institutului. Gurile rele

afirmau că profesorul Zenevici începuse de pe acum să se teamă de fostul său discipol.

Relațiile mele cu Liova Rîjov erau „la nivel de bună ziua" : părăsisem demult mediul de aspiranți și studenți în care el își desfășura tumultuos activitatea. Cu toate acestea, mi se adresa întotdeauna la modul familiar. La fel procedase și în ziua aceea.

— Ascultă, șefule, trebuie să vorbesc ceva cu tine.

Și porni pe coridor, întredeschizînd cînd o ușă, cînd alta, pentru a găsi o încăpere liberă. Nu se îndoia cîtuși de puțin că am să-l urmez. În fond, de ce să-i fi refuzat o convorbire ?

Am intrat într-un amfiteatru pustiu și ne-am așezat pe scaune. Rîjov n-a pornit imediat la ofensivă, ci a început o abilă manevră de învăluire :

— Te anunț, Krohaliov, că cineva te admiră în taină ! Da, da, eu sînt acela ! Poți să te strîmbi cît poftești. De altfel, nici nu-mi pasă dacă vei crede ori nu. Doar nu de la bătrînul Zenevici o să iau exemplu. Ca om de știință el și-a dat duhul înainte de a mă naște eu. De altfel și protectorul tău științific e o relicvă pietrificată, activitatea cea mai de seamă și-a desfășurat-o încă înainte de război. Iar dacă eu aș fi avut, cum ai tu, o parohie sub forma unui laborator bine pus la punct, crezi că m-aș fi dus la Zenevici cu mîna-ntinsă — aruncă-mi și mie o idee ! ? Bineînțeles că nu : din butoiul gol n-are ce să-ți pice. L-aș fi ținut pe conducătorul meu științific la distanță. Dar ce să mai întind vorba, doar procedezi și tu la fel...

— Treci la subiect, l-am rugat. Doar nu m-ai chemat ca să-mi declari respectul pe care mi-l nutrești.

— Hm ! Păi tocmai asta e, că te invidiez. Dar nu numai eu, mulți te invidiază. Și pe bună dreptate. Deși nu ești mult mai în vîrstă decît mine, ai de pe acum o situație trainică în institut, mîine vei ajunge la marea știință. Vei avea cale liberă spre Olimpul academic !

— Chiar așa să fie ?

— Aha ! Simți, așadar, că scaunul tău, oricît de trainic ar părea, poate să cadă la un moment dat. Mă crezi ori nu, dar eu unul n-am să mă bucur deloc dacă ai să te dai de-a rostogolul. Dimpotrivă, eu care

te urmez, ca să zic așa, pas cu pas, trebuie să-mi dau seama prea bine : azi vei fi răsturnat tu, mîine pot cădea și eu cu tămbălău, în același fel...

Tăcu privindu-mă întrebător cu ochii săi albaștri, impertinenți : oare am să obiectez ? Tăceam însă și zău că nu-mi era greu să par indiferent. Înțelesesem încotro bate, dar nu simțeam dorința să-l ajut, n-avea decît să se descurce singur.

Vezi doamne, mă invidia... Tăticul lui — o figură destul de marcantă în oraș — conducea o importantă uzină de reparații, și băiatul, încă din copilărie, era dus vara la mare ; bazinele și secțiile sportive îi stăteau oricînd la dispoziție. La școală profesorii cu siguranță că se cam temeau de el — tăticul era un om influient, iar băiatul un copil cu toane —, fetele îl iubeau că era bine făcut, băieții îl respectau că avea bicepși sănătoși, iar el îi disprețuia pe toți laolaltă. Nu știa ce-i nefericirea, de aceea și despre fericire avea o noțiune dintre cele mai vagi. Orice poticneală care-i întîrzia ascensiunea era pentru el o adevărată catastrofă. Tocmai de aceea i se și părea acum că toată lumea trebuie să fie alarmată de complicațiile ce se anunțau. Mai mult decît atît, voia să mă sperie și pe mine — fii atent, ești amenințat ! — și nu se îndoia cîtuși de puțin că, intrat în panică, am să-i solicit fără rezerve ajutorul : „Scapă-mă, pentru Dumnezeu !“

Albastrul impertinent al ochilor săi continua să mă fixeze... Mi-a așteptat însă zadarnic răspunsul și cred că indiferența mea disprețuitoare l-a descurajat.

— Atunci, uite ce este, îmi zise, de astă dată cu un glas aproape amenințător. Bătrînul tău a luat-o razna. Nu-i nevoie să-ți explic, o știi destul de bine și singur. El însă o să fie doar oleacă ciupit, boscorodit și pe urmă... lăsat în pace. Nici măcar catedra n-are să-i fie luată, o să-i rămînă neatinse și toate titlurile și onorurile. Într-un cuvînt, va trece prin treaba asta ca gîsca prin apă. Rău va fi de tine. E vorba de-o logică dintre cele mai simple : nu Lobanov personal își traduce în viață ideile, ci unul dintre credincioșii săi tovarăși de luptă, dintre cei mai tineri și mai energici. Tocmai ăștia, crede-mă, vor fi înșfăcați de guler. Da, da, frăți-

oare, și încă fără menajamente ! Te vor înșfăca, prin urmare, și pe tine și te vor scutura zdravăn, iar tot ce-ai înjghebat și ai chitit tu pînă acum va fi predat altuia. Sau poate, nu mă crezi, îți închipui că se vor aranja ele, treburile, într-un fel ?

— Ba e foarte posibil că așa o să se și întîmple.

— Nu fi imbecil. Mai bine gîndește-te cum să eviți toate astea !

— Chiar așa. Cum ?

— Ei bine, nu numai că ai să-ți păstrezi laboratorul, dar ai să devii propriul tău stăpîn, propriul tău conducător științific. Ce nevoie ai tu de un șef ? Rața bătrînă n-are să mai facă ouă de aur.

— Și ce ar trebui să fac ?

Presupunea, plin de sine, că oamenii nu pot fi decît mai proști decît el, dar că neapărat îi seamănă lui întru totul. Privind lumea dintr-un asemenea punct de vedere e greu să fii perspicace.

Îmi răspunse cu parapon :

— La dracu ! Chiar trebuie să-ți explic ! Mîine are loc adunarea, prin urmare e necesar... e chiar cu totul necesar să iei cuvîntul. Și să faci ca semnul de egalitate dintre tine și bătrîn să nu mai existe. Doar n-am să-ți compun și fițuica respectivă. Ai să găsești și tu ce să spui acolo.

Am păstrat o scurtă pauză, apoi i-am spus :

— Bine, am să iau cuvîntul.

Pentru prima oară părea că se îndoiește de mine, mă privi cu suspiciune.

— Da, da, am să iau cuvîntul, am repetat. Ești mulțumit ?

Și, arătîndu-mă supărat, i-am întors spatele.

Ar fi vrut tare mult să mă creadă, căci își considera dorințele aproape unica lege, căreia toată lumea trebuia să i se supună.

— Asta-i tot. Deci, ne-am înțeles.

S-a ridicat ca pe arcuri, cîntărindu-mă din ochi, și a pornit spre ușă. Dar ajuns acolo, pesemne că l-a încercat, tousi, îndoiala, căci s-a răsucit cu tot trupul și, sumețindu-și umerii, mi-a spus :

— Să nu-ţi treacă prin cap să faci vreo figură. Situaţia-i gravă, glumele n-o să-ţi fie trecute cu vederea.

Mă ameninţa.

— Nu te teme, l-am potolit eu. Nu mă răzgîndesc.

Iritarea mea îl linişti — era firesc să fiu iritat de vreme ce intrasem la apă.

Am mai rămas multă vreme în amfiteatrul pustiu. Mă gîndeam... Nu, nu la Boris Evghenievici, cu care mi se propunea să rup legăturile, ci la rectorul Iliucenko. Bănuia el oare că problema care îl preocupa a încăput pe mîinile unor tipi descurcăreţi ca acesta? Fără îndoială: doar nu era nici orb şi nici prost. Puteam fi sigur că se temea acum să nu fie strîns cu uşa şi pregătea o manevră de viitor împotriva tipilor descurcăreţi. Un om cinstit, dar pe ce căi strîmbe încearcă să umble!

Pe cînd cei ca Liova Rîjov sînt insolenţi şi lipsiţi de imaginaţie... Ei bine, proştii să înveţe minte.

6

NICI PISKARIOV şi nici Zenevici nu şedeau la masa prezidiului. Se aflau în sală, în mijlocul maselor, membri de rînd ai adunării. Se-nţelege că aveau şi ei să urce la tribună, dar la timpul lor, după alocuţiunile altora, care aveau să înfiereze, să condamne... Şi nu putea exista nici o îndoială că cei doi aveau să fie cît se poate de condescendenţi, aproape atotiertători.

Boris Evghenievici se aşezase ostentativ în rîndul cel mai din faţă. Fotoliile de o parte şi de cealaltă a lui rămăseseră goale. Nici eu nu mă aşezasem în preajma lui. Doar îi vedeam de departe chelia înălţată provocator.

Adunarea o conducea Iliucenko, rectorul. Nu arăta nici posac, nici abătut, nici tulburat: de astă dată nu fusese nimeni invitat din afară, toţi erau de-ai noştri, ai casei, judecata avea să se desfăşoare în familie.

Raportul introductiv l-a prezentat profesorul Primakov. Scund, bătrîneşte fragil, înnobilat de pletele sale

cărunte, cu chipul trist, palid, desprins parcă de cele lumești, ca al unui schimnic istovit de posturi, se ținea de obicei departe de zîzanii și scandaluri, nu îndeplinea nici un fel de funcții administrative, se ocupa meticulos și fără prea multă zarvă de plantele lui sporifere, se avea bine cu toți, dar de nimeni nu era apropiat. Nu era nici măcar un bun vorbitor : nu poseda o elocință deosebită, dar, ciudat lucru, îndată ce era nevoie ca cineva să fie dat zdravăn la pămînt, era chemat el, omul atît de liniștit, de onorabil, care nu supăra pe nimeni cu nimic și nu păstra ranchiună nimănui. Și cu glasul său șters, egal, lipsit de vehemență, analiza cu scrupulozitatea savantului tot ce era pro și contra, însă de fiecare dată în așa fel, încît vina apărea dovedită cu prisosință, iar concluziile privind pedeapsa cuvenită decurgeau de la sine. Se întîmpla uneori ca situația, pe neașteptate, să se schimbe radical, învinuirea să se dovedească exagerată, iar pedeapsa nedreaptă. Dar nici în asemenea cazuri nu-i trecea nimănui prin minte să-i reproșeze ceva blajinului profesor Primakov. Nici măcar victimelor. Erau căutați și găsiți alți vinovați, și-atunci apărea din nou la tribună bonomul Primakov, se apuca din nou să cîntărească elementele pro și contra și să prezinte probe diametral opuse celor de pînă atunci.

Și iată-l pe acest Primakov, a cărui frizură cărunță și umeri firavi abia dacă izbuteau să depășească înălțimea tribunei, demonstrînd de astă dată, pe același ton egal din totdeauna, cît de greșite erau opiniile profesorului Lobanov. Pentru a-și argumenta pledoaria, procedă la o analiză multilaterală a unei probleme importante : ce reprezintă o discuție științifică și dacă un om de știință are dreptul să-și apere cu pătrinire punctele de vedere. Reieșea că are. Și atunci, se întreabă vorbitorul, de ce profesorul Lobanov îi condamnă pe colegii săi, Piskariov și Zenevici, pentru pătrinire excesivă ?...

Sala se plictisea în lege, iar eu ascultam și mă întrebam la rîndul meu : de ce Primakov ia mereu cuvîntul la adunări și cine l-o fi tîrît de astă dată la tribună ? Doar nu Piskariov și cu Zenevici ! S-o fi făcut rectorul ? Nu era exclus : Primakov putea fi pentru el omul potrivit, care să acuze pe cineva fără să-l defăi-

meze și care să nu aibă legături cu gruparea adversă, cu alte cuvinte un om suficient de autoritar și, totodată, neutru. Primakov însă le convenea și celorlalți : lui Piskariov și Zenevici. Bineînțeles, n-avea să spună el chiar ceea ce le trebuia lor, în schimb totul avea să arate cuviincios și imparțial. Faptul însă și mai uimitor era că Primakov îmi convenea și mie ! Într-adevăr, situația ce se crease nu-l favoriza deloc pe Boris Evghenievici, și dacă n-ar fi fost Primakov, la tribună s-ar fi repezit fără doar și poate cineva de teapa lui Lev Rîjov. Așa încît tot mai bine e să fie Primakov. Omul acesta convenea de fiecare dată tuturor, pînă și celor care se știau condamnați...

Primakov continua să înșire cu conștiinciozitate de la tribună un raționament după altul, iar eu am simțit pe neașteptate o anume jenă față de docilitatea indiferentă cu care acest om total neagresiv, mai degrabă timid și sfios, îi făcea una cu pămîntul pe cei vizați fără să nutrească pentru ei nici ură și nici obidă. Dar o fi el oare capabil să nutrească, în general, vreun sentiment ? Cum s-o purta oare cu soția lui, cu copiii, cu nepoții ? O fi putînd să îndrăgească și să se atașeze de cineva ? Și cum se face că se bucură de respect ? Cum se face că întîlnindu-se cu el în fiecare zi, nimeni nu se cutremură de oroare ? Doar toată lumea știe că el poate să acuze pe oricine, în mod cuviincios, logic argumentat, de o faptă criminală.

Profesorul Primakov vorbea, toți îl ascultau plictisiți, pe nici un chip nu vedeam uimire, nimeni nu simțea teamă, în afară de mine. Impasibilitatea referentului parcă se lipise de fizionomia fiecăruia dintre cei care ședeau în sală. Ce păcat că nu puteam să mă uit acum la chipul lui Boris Evghenievici ; chelia lui avîntată înspre tavan nu exprima nimic.

Primakov își termină alocuțiunea. Lent, cu demnitatea omului care a făcut o treabă importantă, folositoare și totodată dificilă, își scoase ochelarii, adună hîrtiile de pe pupitrul înalt și porni spre masa prezidiului — avea o spinare îngustă, ușor încovoiată, ceva neajutorat, copilăresc, mișcător, în pletele cărunte ce-i cădeau pe gulerul

hainei. Aplauze n-au fost ; doar o penibilă muțenie de cîteva clipe. Penibilă, iar nu indicînd derută sau deprimare.

Energic, strivitor, atenuînd învinuirile stridente cu inflexiuni care voiau să semnifice demnitate ofensată, repetînd mereu : „Noi, cei care păşim pe făgaşul ştiinţei... Noi, cei care preluăm o grea ştafetă...“ şi evitînd să rostească pronumele „eu“, îşi detună logosul Liova Rîjov. Ăsta nu se mai putea compara cu Primakov cel atît de tacticos.

— Are cuvîntul tovarăşul Krohaliov, Pavel Alekseevici ! anunţă apoi Iliucenko. Chipul îi era neclintit, glasul egal, lipsit de expresie.

În fundul sălii însă cineva suspină :

— Uf ! — de parcă s-ar fi cufundat în apă rece. La tribună era chemat cel mai apropiat discipol al profesorului supus judecăţii.

În drum spre tribună am reuşit să observ că Iliucenko se mişcase pe scaunul său, încremenise într-o poză incomodă. Iar mie, doar într-o fracţiune de secundă, această mişcare nerăbdătoare, precum şi privirea tăioasă de pe chipul lui impasibil, ca de piatră, mi-au dezvăluit multe. Fără îndoială i se raportase încă din ziua precedentă că am fost de acord să iau cuvîntul împotriva lui Lobanov. El ar fi putut şi să-i prevină, şi să-i desconsilieze pe cei ce se înscriseseră pînă atunci la cuvînt. Şi totuşi n-a făcut-o, n-a vrut s-o facă, deşi îşi dădea seama prea bine că nu erau excluse unele urmări neplăcute chiar pentru el însuşi. Acum aştepta scandalul, îl dorea pesemne în mod inconştient, se pregătise pentru aşa ceva...

Toate acestea nu mi-au săgetat prin creier, ci mai degrabă s-au întipărit în el. S-au întipărit şi s-au prăvălit îndată undeva în tainiţe adînci, subterane — nu-mi ardea acum de jocurile de nuanţe ale lui Iliucenko, urma bătălia !

Am urcat la tribună şi abia de acolo am văzut în sfîrşit chipul lui Boris Evghenievici. Acum, el şedea chiar în faţa mea. Chipul îi era calm şi exprima dezgust. Dezgustul, cu siguranţă, se referea la mine.

— Voiam să vă relatez, tovarăși, am început eu, o mică parabolă despre felul cum am fost recrutat pentru a juca un rol de Iuda, oferindu-mi-se treizeci de arginți pentru a-mi trăda mentorul. Cel care a încercat s-o facă s-a aflat tot aici și a vorbit în fața dumneavoastră. Sînt bucuros că pot să nu-i pronunț, o dată în plus numele... Dar un fenomen mai curios mi-a atras acum atenția...

M-am răsucit în direcția prezidiului, unde, așezat cu modestie chiar la colțul mesei, ființa fără griji Primakov.

— Permiteți să vă adresez o întrebare, profesore Primakov: dumneavoastră personal credeți în ceea ce ne-ați relatat vreme de patruzeci de minute?

Primakov își smuci convulsiv un genunchi slăbănog, clipi zăpăcit înspre mine și cu un glas încet, plin de uimire, rosti:

— Cum adică?

— Păi uite-așa, credeți sau nu în ceea ce ați spus?

Panică în trupul bătrîn.

— Dar se-nțelege... Desigur.

— Chiar așa, profesore Primakov? Ba eu sînt convins că dacă noi am fi dezbătut aici nu comportarea lui Lobanov, ci a lui Piskariov și Zenevici, cu siguranță că tot dumneavoastră ați fi luat cuvîntul și ați fi dovedit cu același succes vina dumnealor. Adică exact contrariul a ceea ce ne-ați demonstrat nouă acum! Care dintre dumneavoastră se îndoiește de treaba asta, tovarăși? m-am întors eu către sală.

Sala, înstrăinată și circumspectă, păstră tăcere. Apoi deodată bubui drept răspuns un glas mînios:

— Asta-i demagogie infamă! Minciună!!!

Cel care răcnea era Liova Rîjov.

— A, tu erai, ademenitorule! Nu te revolta, căci nici tu nu crezi în ceea ce ai spus, numai că n-ai s-o recunoști niciodată: nu-ți convine din multe motive.

— Demagogie...

Sala însă ieși din letargie, începu să se foiască zgomotos, să sîsîie la Rîjov. Pe fondul acestei rumori se înălță strigătul cuiva:

— E adevă-rat! Nimeni nu crede!

Iliucenko ciocăni în garafă, se uită amenințător în sală, apoi tot așa de amenințător la mine, dar nu rosti nici un cuvînt, nu mă întrerupse.

— Ei bine, eu afirm cu toată hotărîrea : raportorul Primakov a vorbit fără să creadă un cuvînt de-al său, socotind totuși că așa trebuie ! Noi toți l-am ascultat și nu l-am crezut nici noi, dar, ca și el, am considerat că totul e în regulă, că așa trebuie. Rezultă că noi toți, atît cei care vorbesc de la tribună, cît și cei care ședem în sală, participăm la un joc a cărui condiție este ca minciuna să fie luată drept adevăr. Trebuie să ne venim în fire : jocul acesta fals — minciună în loc de adevăr — este însăși viața noastră ! Nimeni nu se îndoiește că învinuirile aduse de profesorul Lobanov lui Piskariov și Zenevici corespund realității, totuși încercăm să ne demonstrăm nouă înșine că Lobanov proferează calomnii ! Nimeni nu se îndoiește că zîzaniile dintre grupările Piskariov — Zenevici sînt murdare, amorale, viciază și atmosfera, și oamenii din institut, dar sîntem gata să-l pedepsim pe cel care afirmă așa ceva. Oare nu vă îngrozesc urmările unui asemenea joc ?

Am tăcut, tăcea și sala, mă privea lung.

— Vă așteptați ca eu să încep acum a demonstra cît e de rău lucrul acesta și să vă îndemn — haideți să terminăm ! N-am să o fac. Dacă vreunul dintre dumneavoastră n-a văzut nici acum jocul acesta fals și nu s-a cutremurat de groază și dezgust față de el, mai poate oare un asemenea om să asculte dovezi, va răspunde el îndemnurilor ? Iar celor care s-au cutremurat, nici nu e necesar să le demonstrez ori să-i asurzesc cu apeluri : n-are sens. Eu însă nu pot trăi jucînd murdar... Asta-i tot ce am vrut să spun... Meditați, vă rog !

Am ieșit de după tribună și am pornit tăind o tăcere grea. Nici n-am apucat să cobor treptele, că răsună un strigăt :

— Cer cuvîntul !! Rog să mi se dea cuvîntul !! O declarație !... Numai două minute ! Era glasul puternic, stăruitor al lui Liova Rîjov. Se avînta de-a lungul intervalului într-un galop elastic de baschetbalist antrenat. Deodată însă încremeni ca o stană de piatră chiar în fața scenei... Tribuna spre care se repezise a și fost ocu-

pată. Deasupra tăbliei se înălța cărunt — păpădie albă — capul profesorului Primakov. Președintele adunării se uita perplex la el.

Și iată că se petrecu un miracol. Primakov înălță un pumn mic, osos, încleștat și începu să strige cu o voce pițigăiată, frîntă :

— Are dreptate !... Da, da !... Tovarăși, Krohaliov are dreptate !... Vorbeam și nu credeam ! Deloc !... Boris Evghenievici ! Iertați-mă dacă puteți. Îndeplineam — da, da — îndeplineam condițiile acestui joc blestemat !... O, Doamne ! V-am defăimat, dar în adîncul sufletului sînt plin de... Da, da ! De respect ! De stimă !... Iar în jocul acesta n-am fost atras abia acum, nu, ci de multă vreme... O, Doamne, de vreo treizeci și cinci de ani, dacă nu mai demult... A fost o dată un caz, cînd mi s-a cerut să dovedesc că negrul e alb, că ceea ce e curat e murdar ! Și s-a insinuat totodată, numai s-a insinuat, că de n-am să mă descurc, va fi rău pentru mine. Or, pe atunci aluziile erau mai înspăimîntătoare decît amenințările. Și de atunci am tot început să demonstrez... M-am dovedit chiar capabil, mă obișnuisem, eram încredințat că fac o treabă... Dar acum, acum oare de ce-am făcut-o ?... Sînt un om bătrîn, vremurile-s altele, nimeni nu mai e amenințat, nu mă tem de nimic... De ce ?!

Își agita neputincios deasupra capului micul pumn osos, striga, Liova Rîjov continua să stea împietrit în fața lui, iar sala, amorțită, ca în leșin, asculta.

— Deși, dacă mă gîndesc bine, să nu mai existe astăzi nici o primejdie ?... Iată, unii ca dumnealui... Primakov întinse un deget chircit înspre Liova Rîjov. Credeți că aceștia te iartă ?... Or ei sînt plini de forță, încărcați cu o energie de poți s-o măsori în echivalent de trotil, și n-au nici onoare, nici conștiință : te pot doborî fie că ești bătrîn, fie că ești tînăr, te pot face una cu pămîntul...

Liova Rîjov își reveni și începu să se dea ușurel înapoi pe interval.

— Și mai e ceva : îmi dau seama că teama în fața unora ca aceștia nu-mi provoca nici revoltă și nici ură, ci... respect. Da, da, dacă mă gîndesc mai bine, e un fel de pervertire... Krohaliov, ai dat o lecție aspră unui bă-

trîn. Și pe merit... Cît trăiești tot înveți. Numai că acum e prea tîrziu...

Primakov se încovoie, deveni mai mic, se depărtă de tribună.

Cu severitate reținută pe chip, se ridică Iliucenko:

— Adunarea noastră a căpătat un caracter cam stihinic. Cer să se respecte ordinea elementară. Și vă reamintesc că înainte de a vorbi trebuie să vă înscrieți la cuvînt. Adineaori tovarășul Rîjov a vrut să facă o declarație de două minute. Cred că nu sînt temeiuri să-l refuzăm. Vă rog, tovarășe Rîjov!

Lumea din sală se mișcă mai în voie, capetele celor care ședeau în față se întoarseră. Rîjov nu răspundea.

— Rîjov nu răspunde. Atunci, cine ia cuvîntul, tovarăși?

— Permiteți, Ivan Pavlovici!

Spre scenă porni citologul Boiter, un om bine clădit, cu capul masiv, înclinat cu îndărătnicie. Nu era un discipol al lui Boris Evghenievici, dar prieten poate...

7

ÎNDATĂ DUPĂ ADUNARE am devenit eroul zilei. Lumea se înghesuia în jurul meu, mi se strîngea mîna, mi se spuneau cuvinte entuziaste. Dar eu nu mă simțeam deloc ca un învingător, încercam chiar ceva asemănător cu mustrarea de conștiință. Să arunc fără a sta pe gînduri acel reproș sălii nu mă îndemnase în nici un caz nici temeritatea, nici măcar năzuința spre dreptate, ci mai curînd desperarea — n-aveam ce pierde, totul pentru mine era și așa pierdut. Tocmai asta n-a fost în stare s-o prevadă Liova Rîjov, iar acum n-o înțelegeau nici cei din jurul meu. Cineva a spus odată că dacă oamenii n-ar avea simțul de răspundere pentru familia lor, lumea ar accepta mai ușor adevărul. Eu nu mai aveam nici familie, nici viitor, prin urmare, cu vidul în față nu riscam nimic, nu mă temeam de nici o consecință, îmi era foarte ușor să proclam un adevăr neplăcut.

Curajul unui condamnat la spînzurătoare, cum se spune, nu al unui om normal.

Ziua era pe sfîrșite, seara m-am întors acasă și din nou m-am văzut singur.

Deodată mă asurzi soneria. Cineva suna la ușă — un eveniment dintre cele mai obișnuite pentru oricare dintre oameni. Din pricina lui nu se tresare, se merge în întîmpinarea celui care a sunat, fără bătăi accelerate de inimă, cu gîndul calm și scurt : cine să fie ?... Pentru mine însă o asemenea sonerie putea fi și un semnal de renaștere, dar și o ucigător de supărătoare întîmplare. În prag putea să se afle ea, cu bereta peste părul des, cu privirile ațintite în ochii mei, cu acea cunoscută frîngere a buzelor. Dar puteam să aud și întrebarea : „Familia Leapunov aici locuiește ?“ — „Un etaj mai jos. Ați greșit.“

Am deschis cu mîinile tremurînde. În fața mea stătea Boris Evghenievici.

A pășit tăcut peste prag, și-a scos pălăria.

— Pot să-mi scot și paltonul ? Nu mă alungi ?

— Boris Evghenievici !...

Nu era un prilej pentru renaștere, însă un dar al soartei, da. În afară de Maia, pe el aș fi vrut să-l văd în acest prag mai mult decît pe oricare altul.

— Acolo în sală te-a împresurat lumea și n-am vrut să mă vîr în îmbulzeala aceea, Pavel. Dar nu se poate să nu stăm puțintel de vorbă... Nu mă tratezi cu un ceai ?

Și iată-ne șezînd la masa din bucătărie. Din nou îl văd de aproape. Chipul i-a devenit și mai uscățiv, obrajii mai trași, ochii i s-au înfundat în orbite, dar în cuta buzelor, în ridurile adînci, i se citește același calm dintotdeauna.

—Am îndrăznit să gîndesc urît despre dumneata, băiatul meu, și acum mi-e rușine de mine. Dar ce să-i faci, toți știm cît de instabili și schimbători sînt oamenii, iar dumneata ai rostit atunci niște cuvinte ciudate, care parcă nu-ți aparțineau.

— Boris Evghenievici, ați venit aici, și cu asta ați spus tot. Să nu mai vorbim despre întîmplarea aceea...

— Astăzi însă te-am văzut în ipostaza dumitale reală...

— Cam așa i se poate spune, într-adevăr... Atît că împrejurul ei, Boris Evghenievici, e beznă. Și nu e nici o speranță că se va face lumină. Cei de la institut se miră cum de m-am încumetat să risc ? Dar ce mai poate să riște un condamnat ?

De sub fruntea proeminentă, din găvanele umbrite, ochii îi ieșiră la iveală, am citit în ei o atenție prudentă, așteptare și nimic altceva.

— Deci, e adevărat ce am auzit...

A auzit, desigur, nici nu era de mirare. Pe Krohaliov l-a părăsit soția — noutatea a și făcut ocolul institutului, dar n-a tulburat pe nimeni în mod deosebit : trezind curiozitate, n-am generat prea multă compasiune. De fapt nici nu era o veste nemaipomenită : primprejur mereu unii se căsătoresc, alții se despart — e ceva curent, obișnuit, după ploaie, vreme bună... Dar cînd stai să te gîndești mai bine, te cuprinde mirarea : e o treabă cunoscută de toată lumea, unii chiar au trăit-o, și totuși, nu se știe de ce, ea nu sperie pe nimeni. Bine, dar e o situație îngrozitoare : un om rămîne singur, fără căpătîi, e scos din rîndul oamenilor ! Așa ! E ceva curent, obișnuit, după ploaie, vreme bună... Ce stranie lipsă de sensibilitate !

Nu aveam de gînd să-l fac pe Boris Evghenievici părtaș la năpasta mea, dar a pătruns chiar el într-însa, ba chiar dintr-o direcție la care mă așteptam cel mai puțin.

— Îl cunoști pe omul acela ? m-a întrebat.

O întrebare frontală despre Goșa Ciugunov.

— Îl cunosc.

— Cine e ?

— Una din păsările Domnului, care nu seamănă, nici nu culeg, dar sînt sătule.

— Vrei să spui că nu este un om care să-și poată lua o răspundere pentru altcineva ? Inclusiv pentru ea ?...

De surprindere chiar am tresărit : Boris Evghenievici intuise de la început gîndul acela tainic ce mă chinuia cel mai mult : nu-i în stare să-și ia o răspundere pentru altcineva... Iresponsabilitatea fericitului meu rival era

însă o slabă consolare, și în nici un caz o garanție că Maia se va întoarce acasă.

— Să nu repeți totuși ceea ce mi s-a întîmplat mie, Pavel...

Am ridicat ochii la el. Riduri adunate pe frunte, sub craniul lucios sprîncenele încruntate deasupra unui nas cartilaginos, cute adînci în colțul buzelor turtite — era pentru mine o nouă expresie a unei triste vechi, resemnate.

— Cred că nu-i un secret pentru dumneata, Pavel, că la vremea mea am trecut prin aceeași...

— Reiese că și în asta vă sînt un demn discipol.

— Pur și simplu totul în lume se repetă, băiatul meu... Numai că nici dumneata, și nimeni altcineva nu știe că într-o zi ea a venit, totuși, la mine.

— Cine ? Prima dumneavoastră soție ?!

— Da... Însă prea tîrziu : după zece ani.

— După zece ani ! La dumneavoastră ! Pentru ce ?...

Boris Evghenievici scoase un „hm" amar :

— De ce în miez de iarnă vin dezghețuri, iar în miez de vară uneori ninge ?... Nu totul pe lume se explică printr-o cauză evidentă. A venit să mă vadă, o mînase, chipurile, o dorință intensă, căreia i s-a împotrivit mulți ani și căreia... nu i-a mai rezistat. Dar eu mă recăsătorisem demult, aveam o soție devotată, eram înconjurat de atenție, fericit — îmi era imposibil să trădez. Și-apoi, ea nici nu mi-a cerut-o, n-a contat pe nimic. Circumstanțele o legau și mai strîns decît pe mine. Avea două fete de la celălalt soț și nu voia să le lipsească de tată...

Boris Evghenievici tăcu privind în podea, și ridurile de pe frunte i se adunaseră acum a suferință. Îmi mărturisea mie, nefericitului, nefericirea sa veche și, din cîte îmi dădeam seama, ireparabilă. Ciudat, însă m-am simțit deodată mai ușurat — nu numai că eram înțeles, dar cineva avea chiar nevoie de mine.

— Se pare că Bielinski a spus, începu el din nou, că nu are nici un merit cel ce iubește o singură dată în viață și că nu trebuie să reproșăm celor care iubesc de o mie de ori. Îndoielnice cuvinte. Îndrăgostit da, poți fi de multe ori, uneori chiar de cîteva femei deodată. Dar să iubești profund... Ce dragoste profundă poate fi aceea,

dacă trece atît de repede, pentru a ceda locul alteia ?... Viața omenească nu-i chiar atît de lungă, încît să încapă în ea prea mult din ceea ce e mare, important : mari descoperiri, mari realizări, sentimente mari, copleșitoare !... Și cînd am văzut-o, de astă dată mai vîrstnică, mai puțin frumoasă ca înainte, ba mai degrabă urîțică, deodată mi s-a dezvăluit un adevăr banal : chiar așa — „tot ce e mare se vede abia de la distanță". Am trăit atîta vreme nas în nas și n-am observat oceanul în care plutim. În schimb vedeam într-însul tot soiul de gunoaie mărunte : nepotrivirea unor gusturi, a unor concepții, clipe de proastă dispoziție — nimic nu era trecut cu vederea și nimic nu se ierta. Ce să mai zic și de impresia că viața însăși pe care pluteam era numai gunoaie... Mda-a... Fosta mea soție și-a schimbat la un moment dat direcția de plutire, dar a dat și acolo peste același așa-zis gunoi al traiului cotidian și cu siguranță că s-a uitat în urmă, cu siguranță că a făcut o amară descoperire : în urmă parcă fusese totuși mai curat... Pentru o asemenea descoperire nici nu era nevoie de zece ani lungi. Dar în tot acest răstimp ea a așteptat, se pare, să dau eu glas, — s-o chem la mine din depărtarea ei... Eu însă... Eu eram ofensat, eram, chipurile, mîndru. Cît de des în spatele mîndriei noastre se ascunde obișnuita nehotărîre și inerție, o moleșeală a sufletului. Mda-a...

— Păi dac-a fost așa, de ce n-a dat dumneaei glas ? l-am întrebat.

— De ce ?... Păi ia pune-te în locul ei : ea plecase să-și găsească fericirea, ea nesocotise un om. Să ceară ajutor unui om pe care l-a desconsiderat ?... Nu, drăguțule, pentru ea era mai greu s-o facă. Mie-mi era mult mai ușor. Dar n-am făcut-o... Să nu procedezi la fel... Te cunosc destul de bine, dumneata nu ești dintre aceia care sînt în stare să schimbe de o mie de ori un lucru efemer pe alt lucru tot atît de efemer. Ai întîlnit o femeie, ai îndrăgit-o și nu e deloc obligatoriu ca așa ceva să se mai întîmple și altă dată în viața dumitale...

Nu mă consola așa cum m-ar fi consolat alți oameni binevoitori : nu despera, după ploaie va fi și vreme

bună... Vorbele lui sunau mai mult a amenințare decît a consolare, dar în mine, oricît ar părea de ciudat, a încolțit o vagă speranță, nicidecum desperarea — poate că încă nu e sfîrșitul !...

„Nu e obligatoriu ca așa ceva să se mai întîmple și altă dată în viața dumitale". Boris Evghenievici nu știe cît de timpuriu a fremătat în mine pentru prima oară gîndul la Ea — cînd, băiețaș fiind, obosisem să tîrăsc enormii bocanci de soldat ai tatălui meu pe drumul acela noroios, de primăvară. Băiețașul se oprise, văzuse lumea din jur și simțise că undeva în această lume luminoasă, îl aștepta Ea ! Pe atunci Maia abia împlinise doi ani, iar eu opt ! Și după aceea am căutat-o întreaga viață — timp de două decenii ! Să încep acum a căuta din nou ?... Să contez că de astă dată norocul va veni mai repede ? Oare ? Dar dacă vor trece alți douăzeci de ani ? Aș împlini atunci aproape cincizeci. Și cîți ani va trebui să aibă cea care ar lua locul Maiei ?...

Ba nu ! Ea este irepetabilă ! Ea este unica ! Toate celelalte sînt de neacceptat pentru mine. Eu trebuie s-o redobîndesc pe Ea și să nu contez pe nimic altceva !

Asta aducea de astă dată a hotărîre, iar orice hotărîre luată e un început de acțiune. Poate că renășteam, într-adevăr ?...

Boris Evghenievici continuă :

— Se scrie în cărți despre dragostea la prima vedere... Se poate, deși mie așa ceva nu mi s-a întîmplat niciodată. Dar un lucru e sigur că nu poate să se nască la prima vedere : înțelegerea dintre doi oameni. Există oare pe lume cineva la care doar să te uiți și să zici pe dată : omul acesta e pentru mine o carte deschisă ? Nu, fiecare dintre noi își are secretele lui... Dragul meu, înțelegerea reciprocă oamenii o plătesc cu sînge, cu perioade lungi de viață. Să nu te socotești nici dumneata o excepție.

Plecă, lăsîndu-mă răvășit : eram din nou alarmat, din nou cu o tulbure speranță în suflet, cu dorința de a întreprinde ceva, de a merge la risc, de a mă sacrifica. Și din nou sîngera totul în mine...

8

ÎNTORCÎNDU-MĂ ÎNTR-O ZI acasă am zărit sub uşă o scrisoare. Cineva o aruncase prin fanta pentru corespondenţă. Pe plic nu era nici timbru, nici adresă, doar numele meu scris cu litere mari. L-am deschis...

„Dragă Pavel !

Tot ce ţi s-a întîmplat dumitale şi Maiei ne-a copleşit. Oricît de mult ne-am iubi fata, nu vom cuteza în nici un caz să-i dăm dreptate. Cu atît mai puţin te putem acuza pe dumneata. Sîntem gata mai degrabă să luăm vina asupra noastră. E greu, e dureros, dar trebuie să recunoaştem, deşi cu întîrziere, că fata noastră, crescînd, a căpătat o fire extravagantă. Ba chiar, ca tată, mi se pare uneori că zicala poporului nostru — bătaie puţină, răsfăţ cu carul — e pe deplin îndreptăţită.

Am avut şi mai înainte despre dumneata cea mai bună părere, dar acum chiar că sîntem desperaţi — de cine s-a lipsit fiica noastră ! Dumneata eşti tocmai omul care ar fi putut cu timpul să o facă pe deplin fericită. Am reuşit să aflu cîte ceva şi despre cel cu care ea s-a unit din nesocotinţă. Să ştii că niciodată — crede-ne, *niciodată* — el nu ne va păşi pragul, chiar dacă îi va fi de trei ori drag fiicei noastre.

Am reuşit să ne convingem că dumneata nu eşti un om insensibil, şi nici răzbunător la supărare, că nu eşti meschin. Bănuim că acum îţi este foarte greu, îndrăznim să credem că încerci o mare durere. Durere simţim şi noi, părinţii ei. Este deci o durere comună ! De aceea nu trebuie să ne evităm. Nu crezi că ar fi mai bine să ne unim puterile, să încercăm a ne sprijini reciproc ? Cine ştie, poate că toţi laolaltă vom găsi o posibilitate să o influenţăm în bine pe nesocotita noastră de fiică, soţia dumitale.

Îţi propun să ne întîlnim, să stăm de vorbă. Ce zici ?...

Dacă dumneata nu ai nimic împotrivă, aş zice să nu amînăm la calende această întîlnire. N-ai putea să

treci pe la noi mîine seară pe la orele opt ? Fă-ne această bucurie. Telefonează-mi dacă eşti de acord :

Ca şi mai înainte, al dumitale I. I.

P. S. Te zoresc cu întîlnirea şi pentru că serviciul meu mă tot obligă să stau departe de casă. Curînd voi fi nevoit să plec la un obiectiv mai îndepărtat şi să o las singură pe soţia mea, care e desperată şi foarte bolnavă, dar şi eu, trebuie să recunosc, mă simt rău — începe să mă lase inima."

După ce m-am însurat, socrul meu, Ivan Ignatievici, m-a cam speriat cu felul său rezervat de a fi şi cu faptul că era cam zgîrcit la vorbă. Foarte curînd însă am înţeles că asta venea de la sfiala înnăscută a unui om de treabă, care poate conceda tuturor şi în toate, dar numai atît cît nu sînt atinse convingerile sale, ce-i drept, puţin cam rigide şi de modă veche. El, de pildă, considera cu îndărătnicie că atît pantalonii prea înguşti, cît şi cei prea largi sînt un indiciu de superficialitate şi lipsă de valoare, iar minifustele — de imoralitate, că originea intelectuală este prin ea însăşi suspectă şi că numai cei ce provin din familii mai simple sînt oameni de calitate, demni de încredere. Întrucît eu nu purtam pantaloni prea largi şi nici prea strîmţi, întrucît mă născusem la ţară şi răzbătusem prin viaţă singur, fără protecţia nimănui, m-am bucurat din plin de respectul său, ce-i drept, un respect reţinut, lăuntric, neafişat. Era, aşadar, uşor de închipuit cît de mult trebuia să-l fi deprimat întîmplarea cu Goşa Ciugunov. Nu numai că acesta destrămase o familie şi îi determinase fiica să-şi nesocotească datoria, dar mai era şi o persoană scandalos de derutantă — o fi un parazit, o fi popă răspopit, naiba ştie ce-o fi !

Durerea părinţilor Maiei era probabil la fel de mare ca şi a mea. Puteam eu să le întorc spatele, să-i refuz cînd ei îmi propuneau o alianţă ? Dar şi să apar la ei în jalnicul rol de soţ părăsit, care n-a reuşit nici să-şi menţină propria-i fericire, nici să păstreze fericirea fiicei lor, nu-mi făcea prea multă plăcere.

Dimineața i-am telefonat lui Ivan Ignatievici la serviciu, comunicîndu-i că am să vin.

Mă aștepta, ca și mai înainte, masa întinsă cu apetisante pateuri cu varză, coapte de soacră-mea, care știa că ele îmi plac foarte mult. Pe perete, drept în fața mea, se afla o fotografie mare, înrămată, înfățișînd o fetiță sprîncenată, cu ochi întunecoși, cu părul drept, ce încă nu se buclase, cu gîtul subțire și o gură mare, capricioasă. În copilărie Maia nu promitea să devină frumoasă, era mai degrabă o urîțică, și încă de pe atunci părea să fie un copil cu toane. Alături de fotografie sta agățată o mască fără ochi, în culori țipătoare, zîmbind mefistofelic, înrudită, din cîte se vedea, cu acele măști de la Moscova, care fuseseră martorele primului meu diferend cu Maia. Aici crescuse fata asta pentru a se întîlni într-un tîrziu cu mine. Acum rupsese cu această lume, așa cum o rupsese și cu mine.

Ivan Ignatievici făcea parte dintre acei oameni care nu-s prea arătoși, fiind în schimb voinici. Părea ușor turtit de sus, întrucît se dezvoltase în lățime. Capul mare, plat, îi sta parcă direct pe umerii masivi, avea un obraz rotund, de om simpu și blînd, singura disonanță reprezentînd aici sprîncenele lui uriașe, ca niște smocuri țepoase, de culoarea ruginii. Ochii i se piteau atît de adînc sub umbrarul lor încît îți trebuia o vreme ca să le observi expresia de sfială și solicitudine. Mîinile sale scurte, groase, pistruiate, acoperite cu peri ruginii, păreau să aparțină unui fierar voinic, obișnuit să mînuiască barosul. De fapt își începuse viața independentă tocmai ca ucenic la o fierărie sătească.

Cît despre chipul alb, blînd, al Zinaidei Nicolaevna, pe acesta răzbăteau estompat, precum stelele dimineții prin niște nourași subțiri, trăsăturile cizelate ale Maiei. Cel mai mult fata îi semăna la ochi — niște ochi tot atît de negri, adumbriți de gene stufoase. Numai că ochii Maiei erau capricioși și nestatornici : cînd opaci, respingînd apropierea, cînd, dimpotrivă, amețitori, sucindu-ți mințile. Și oricît ai fi căutat, n-ai fi putut să găsești nici la tată, nici la mamă acea cută de amărăciune, proprie Maiei, ce te făcea să ți se strîngă inima și nu-i dispărea nici-

cînd de pe buze. Nu era o trăsătură ereditară, ci una dobîndită — o născocire originală a lui Dumnezeu.

Zinaida Nikolaevna căuta să nu se uite în ochii mei. Oricît m-a încredinţat Ivan Ignatievici în scrisoare şi în primele momente ale întîlnirii noastre, că aveau amîndoi aceeaşi părere bună despre mine, începusem totuşi să simt tot mai desluşit că, deşi ar fi vrut din toată inima să-mi împărtăşească suferinţa, ea nu era în stare s-o facă. O dată ce fata ei l-a părăsit pe bărbatu-său, înseamnă că nu i-a fost bine cu el : sentimentul matern i se răzvrătea, privirile îi rămîneau plecate.

Înţelegeam ostilitatea ei tăinuită. Ba mai mult decît atît, mă simţeam fără să vreau vinovat — mi-oi fi jucat, într-adevăr, prost rolul de soţ ! — dar în acelaşi timp eram supărat şi pe Ivan Ignatievici : de ce mi-o fi propus această alianţă silită, în care era puţin probabil să se fi putut evita neîncrederea şi animozitatea.

Ivan Ignatievici mă tot întreba cu precauţie despre omul acela — enigmatic şi înspăimîntător. Voia să afle cu ce anume calităţi îi sedusese fiica.

— Îl cunoşti bine, Pavel ?

— Destul de bine.

— Aş fi vrut, desigur, să aflu ce fel de persoană e, dar înţeleg că ţi-o fi neplăcut să vorbeşti despre el şi să fii şi obiectiv. Spune-mi doar un singur lucru : ce anume a putut el să-i promită fetei, din cele ce dumneata nu ai fost în stare să-i oferi.

— Mă îndoiesc să-i fi promis ceva.

Nu-mi venea să le vorbesc despre himerele pe care se pricepea atît de bine să le mînuiască Goşa Ciugunov. Părinţii Maiei ar fi putut să mă înţeleagă în mod simplist : nu-i vorba decît de un mincinos, un seducător şi-atît. Ori tocmai asta ar fi adus a minciună.

Bătrînul tăcea descurajat. Şi atunci îmi puse Zinaida Nikolaevna o întrebare mult mai importantă, ba chiar perfidă, vizîndu-mă în mod evident pe mine.

— Spune-mi, Pavel, dacă n-ar fi fost el... Ar fi putut să apară un altul ?

Nu-mi rămînea decît să recunosc :

— Probabil că ar fi apărut...

— Cum ?! făcu ea uimită. Deci nu el este cauza ?

— Cauza e că Maia a dus-o rău cu mine.

Îmi dădeam perfect de bine seama cît de ucigătoare era acum sinceritatea asta a mea, dar nu voiam s-o scald, să ies basma curată. Părinții Maiei n-aveau decît să gîndească prea puțin măgulitor despre mine, în schimb aveau să mă creadă.

Ivan Ignatievici tăcea și acum deprimat, dar Zinaida Nikolaevna, mascîndu-și ostilitatea, se miră :

— Dar de ce iei totul chiar așa... asupră-ți ?...

— Ea nu s-a simțit bine cu mine, am repetat. Dar nu mă consider vinovat pentru asta.

Zinaida Nikolaevna se încordă.

— Așadar, ea a fost de vină ?

— Și dacă n-ar exista vinovați ?... Puteți să vă imaginați așa ceva ?

— Dar uite că s-a-ntîmplat ! Ceva a trebuit să fie la mijloc.

— Ceva da, dar nu cineva. „Barca dragostei s-a zdrobit de cotidian“ — asta a spus-o Maiakovski, ca să-și slobozească după aceea un glonte în cap. După cîte știu eu, n-a căutat vinovați.

— Pavel, vorbi din nou Ivan Ignatievici, doar nu socotești că-i va fi mai bine cu el ?

— Dacă aș socoti așa, n-aș mai spera în nimic. Dar cu toate astea încă mai sper... Da, sper ca ea să revină.

Ivan Ignatievici se aplecă înspre mine.

— Dumneata speri, Pavel, dar... Înainte ca ea să se dumirească și să revină s-ar putea întîmpla multe. Să vorbim fără ocol : ar putea să apară un copil, care să-i lege pe veci unul de altul !

— Omul ăsta nu-i capabil să întemeieze o familie și să se îngrijească de copii. De asta sînt convins. Tocmai atunci Maia se va întoarce la mine : pur și simplu nu va avea altă ieșire.

— Bine, dar dumneata... Doar ești om, Pavel : asta trebuie să te afecteze adînc.

— Parcă de amorul meu propriu îmi arde mie, Ivan Ignatievici, cînd se pune problema dacă merită să mai trăiesc sau nu !

— Vei avea puterea s-o ierți ?

— Mai mult decît atît : puterea să o aștept.

Încruntîndu-și sprîncenele, Ivan Ignatievici mă privea țintă.

— Îți mulțumesc, Pavel... zise încet. Ai spus ceea ce doream să aud de la dumneata. Restul... Se uită la ceas. Restul ni-l va spune ea... Aș vrea ca fiica mea să fie cu noi la fel de sinceră.

— Să vă spună ea ? ! M-au făcut atent nu atît cuvintele lui Ivan Ignatievici, cît privirea lui aruncată spre ceas.

— Nu m-am hotărît să te previn de la început...Am invitat-o astăzi și pe ea. Dintr-o clipă în alta trebuie să sosească.

— Știe că sînt aici ?

— Nu, desigur. Nouă nu putea să ne refuze o întîlnire, pe cînd să se întîlnească cu dumneata... N-am fost sigur că va fi de acord. Iar eu am mare nevoie, Pavel, s-o întreb față de dumneata : de ce te-a părăsit ? Să ne-o spună tuturor fără ocol.

În capul meu se porni un adevărat carusel. Dintr-o clipă în alta... Va veni, mă va vedea și va crede că intervin la părinții ei, îi montez, că Ivan Ignatievici a invitat-o aici la stăruințele mele !... Se va înfuria și poate că mă va face să roșesc. Dintr-o clipă în alta... Și totuși aș vrea atît s-o văd ! Aș reuși să schimb cu ea și un cuvînt, două... Era însă puțin probabil ca vorbele ei să mă bucure. Frumoasă surpriză mi-a oferit Ivan Ignatievici !...

Era absurd să mă revolt, nici nu mai aveam cînd s-o fac : dintr-o clipă în alta ea avea să intre pe ușă...

Am reușit doar să schițez un zîmbet strîmb :

— O să apar într-o poziție nu prea favorabilă... cînd în vestibul se auzi soneria.

9

DE FAPT nu era mult de cînd n-o mai văzusem. Trecuse doar ceva mai mult de o săptămînă de cînd plecase de acasă. Doar o săptămînă... Ce încordare mi-a tre-

buit ca să o străbat — imensă, eram sleit de puteri. Dar poate că va trebui să mai răzbat prin ani și ani. Și tocmai mă lăudasem cu aplomb că simt în mine puterea să o aștept.

...Un mers avîntat, ca în zbor, de parcă vîntul ar fi năvălit în încăpere. Capul cu claădăria de păr dat spre spate, doar chipul îi căpătase trăsături mai ascetice, părea mai cizelat, mai mîndru. Poate că era, într-adevăr, mai frumoasă decît înainte, ori poate că pur și simplu, ceea ce pierzi ți se pare oricum minunat de frumos.

Mă văzu, sprîncenele parcă-i săltară înainte, buzele îi tresăriră, în ochi i se citi o expresie de animal hăituit.

Tatăl se grăbi să declare cu un glas impunător :

— Ambuscada asta eu am pus-o la cale. Pavel nu știa că vii.

— Bună, Pavel.

— Bună, Maia.

Se așeză cu hotărîre la masă, lîngă maică-sa, pieziș față de mine.

— Mamă, toarnă-mi un ceai.

Mamei începură a-i tremura obrajii și bărbia, sughiță a plîns, începu să bîjbîie orbește pe masă :

— Mamă-ă !

— Nu-i nimic, nu-i nimic, îmi trece îndată...Mănînc-ă un pateu, fetița mamei. Nu ești flămîndă ?...

— Nu, mamă, am mîncat. Să știi că sînt bine, nu trebuie să plîngi.

Vorbea cu o fermitate exagerată, iar buzele i se strîmbaseră ușor, iar ochii îi sclipeau suspect.

— Nu crezi că ai făcut o greșeală ? o întrebă tatăl cu asprime.

— Tăticule ! Am găsit ce căutam !

— Explică-ne și nouă ce anume.

— Pe mine m-am găsit, tăticule. Așa cred !

Maia... Iat-o cu frîngerea aceea, atît de dragă, a buzelor, un om chinuit, apropiat și în același timp inaccesibil. Dacă pentru ea vor fi fiind chinuitoare toate aceste întrebări, pentru mine ele sînt adevărate torturi. Eu reprezint pentru ea trecutul cel atît de neplăcut, pe care ei, părinții, încearcă acum să i-l redea cu forța. Trebuie vrînd-nevrînd să asist la acest act de violență și astfel să

aud din gura ei că am devenit pentru ea un obstacol, o povară — ce supliciu ! Iar el e abia la început, discuția încă nu s-a închegat cu adevărat. Și toate acestea — la ce bun ? Doar nimeni din cei de față nu dorește să comită față de mine o cruzime lipsită de sens, și cel mai puțin — Maia. Dar ei nu mai sînt stăpîni pe sine — mă vor zdrobi, mă vor însîngera fără voie. Cel mai bine ar fi să mă ridic și să plec, dar... ar fi un lucru jignitor, nedemn, m-aș înjosi cu totul în ochii lor. Și astfel îmi îngheța sîngele în vine cînd mă gîndeam ce urma să suport. Ședeam împietrit.

Tatăl o interoga :

— Ce înseamnă „pe tine", fato ? Și ce înseamnă „cred" ? Ai săvîrșit o faptă desperată și nu ești convinsă pînă la capăt dacă n-ai greșit ?

— N-am greșit. Simt că am găsit ceea ce am căutat. De mult, orbește.

Zinaida Nikolaevna, în simplitatea ei sufletească, nu înțelegea și nu accepta complicațiile și reticențele, așa că o întrebă cu o franchețe simplă, directă, care mă făcu să mă cutremur :

— Cum adică ? Te iubește el mai tare ?

Maia se încruntă și nu-i răspunse. Se simți penibil față de mine, încercă să mă cruțe, evită să privească în direcția mea. Tatăl mîrîi ursuz :

— Nu-i pune, mamă, întrebări fără rost. Altfel decît că ar fi, chipurile, nebun după ea, nu-ți va răspunde.

Maia își scutură pletele.

— Dacă mă iubește ?... Da ! Mai tare ?... Nu știu !

— Cu-um ? ? ! înmărmuri mama. Nici măcar nu știi cum te iubește ?

— Nu știu nici dacă eu însămi îl iubesc foarte tare. Pe el, adică, nu tot ce mi-a adus cu el...

De astă dată se revoltă Ivan Ignatievici. Înălțîndu-și sprîncenele țepoase ca niște spice, vorbi enervat, încercînd să-și stăpînească vocea :

— Vino-ți în fire ! Ce tot spui acolo ?... Asta-i o ruptură care doare... N-ai un butuc în fața ta, ai un om. I-ai distrus viața. Aici nu poate fi decît o singură justificare — mi-a fost peste puteri, mi-au venit dracii, iertați-mă, nu mă pot stăpîni. Cînd colo, mai mare rîsul —

nici eu nu știu : poate mă iubește mai tare, poate nu. Distrugi viața unui om pentru nimic ! Cum de ți s-a clintit limba în gură s-o recunoști ? ! Oare te-ai născut așa — cu o pîclă în loc de suflet, ori vremurile de acum sînt așa de nu ne putem bizui unul pe altul ? Nu înțeleg ! Nu înțeleg și basta ! Să te desparți, să rupi legăturile cu un om pentru ca din nou s-o duci într-o doară... Mă ia cu groază...

El tuna, iar Maiei i se încinsese obrazul, dar nu a tulburare, nu a jignire, ci mai degrabă a fericire.

— Tăticule, dar mult e de cînd tu mi-ai dat binecuvîntarea pentru exact același lucru ?...

— Eu ? !

— Mămico ! Maia se aplecă spre mama ei. Cel mai mult pe lume te iubesc pe tine și.. pe tăticu. Vă iubesc și v-am iubit !... Pavel... Chipul ei înflăcărat, înnebunitor de frumos, cu ochi umezi și strălucitori se întoarse spre mine : cînd ne-am căsătorit, tu, desigur ai înțeles că pe mama și pe tata îi iubesc mai mult decît pe tine. Dar nici prin cap nu ți-a trecut să-mi reproșezi asta, firește... — Chipul ei ce m-a luminat se întoarse acum spre tatăl său. Vă iubeam mai mult decît pe el, totuși am plecat la el ! Și voi amîndoi, tată, mamă, ați socotit că așa trebuie, așa-i normal. Ați înțeles că nu lîngă voi, ci lîngă el pot să găsesc adevărata viață. Nu obligatoriu mai fericită, ci una adevărată ! Uite și acum, am plecat în altă viață... De ce sînteți în panică ? De ce plîngi, mamă ? Trebuie să vă bucurați !

— Viața adevărată... fără să-l iubești din tot sufletul pe cel împreună cu care ai de gînd să trăiești ? E posibil oare, fato ?

— Așa-i, fetițo, bine zice tata.

Două glasuri la unison mărturisind durere și neliniște.

— Nimic-nimic n-ați înțeles... Dar tu, Pavel ? Vreau ca măcar tu să înțelegi : am plecat de la tine nu pur și simplu pentru că aș fi îndrăgit mai tare pe un altul...

Cînd chipul i se îndrepta spre mine, cînd ochii i se ațintea asupra mea, iar glasul îi suna pentru mine, eu, cuprins de o panică tulbure, îmi uitam năpasta, eram

gata să iert tot, să mă împac cu tot. De nimic nu-mi păsa în acele secunde !

— Să schimbi un om cu un alt om — și-atîta tot ?! E prea puțin ! E foarte puțin ! Să-ți iubești bărbatul, să nu vezi nimic altceva în jurul tău — și acest lucru e tare plicticos ! Pavel, dragă, el mi-a dezvăluit că e posibil să iubești mulți oameni, de-a dreptul să te scalzi în iubire ! Am dat, spre exemplu, de o bătrînă care toată viața ei a lucrat ca îngrijitoare, a spălat closete, a crescut, lipsită de bărbat, un fiu. Iar acum fiul o alungă : s-a însurat, iar nevastă-sa n-o poate suferi pe bătrînă. Înainte aș fi trecut pe lîngă ea, nici capul nu mi l-aș fi întors. Acum necazul ei este și necazul meu, nu-mi e deloc indiferentă această bătrînă, o iubesc, sufăr pentru ea, mi se rupe inima că nu pot s-o ajut cu nimic, numai s-o consolez... Înainte eram întotdeauna nemulțumită de mine, și din cauza asta îmi devenea nesuferit tot ce era în jur, iar ție, Pavel, îți stricam viața, pe cînd acum sînt chiar mîndră uneori de mine... Atunci cînd găsesc niște cuvinte bune pentru oameni. Și știi, oamenii mă admiră... cîte o bucurie în fiecare zi, una mică, de neobservat de la distanță... Tăticule, înțelege-mă, pentru mine nu el anume e principalul ci tot ce este în jurul lui... Mi-a dăruit o altă lume !...

Se ridică printr-o mișcare suplă de pe scaun — cu pometii în flăcări, cu ochii încrezători, uimită parcă și îmbătată de propriile-i cuvinte — vocea ei cristalină răsuna în cameră :

— El !... El nu are nici un ungher al lui, nici palton, nici măcar un salariu care l-ar putea hrăni. De la oameni, lui nu-i revine nimic, dar el oamenilor le dă totul : timpul său, visurile sale, bucuriile sale ! Și oamenii le iau de la el... Da, da, le iau și se simt mai fericiți decît au fost. Chiar dacă primesc atît de puțin... El se dăruie oamenilor, dar cineva trebuie să i se dăruiască și lui ! Cineva trebuie să-i înfrumusețeze singurătatea, să-l încălzească cu căldura sa. Ei bine — eu sînt aceea ! Sînt gata de orice !... Ai să spui, tăticule, că nu e ceva adevărat, real ? Cum să nu : să faci pe cineva fericit, să știi că fără tine omul piere !... Nu, acum nu mai am îndoieli — că aș trăi, adică, fără să știu pentru ce, fără

rost ! Nu mă plînge, mamă, nu trebuie... Eu acum nu iubesc doar un singur om, iubesc întreaga lume și lumea întreagă, mamă, îmi răspunde cu dragoste !...

Maică-sa însă, încovoiată peste masă continua să plîngă, iar tatăl se gîrbovise și el acoperindu-și posomorît cu sprîncenele ochii duși în fundul capului.

Iar eu eram orbit, strivit. În fața mea, precum explozia unei supernove, se petrecuse un cataclism măreț și atoatepîrjolitor.

O rumeneală febrilă îi colora Maiei obrajii, ochii îi scînteiau, extaziați.

10

E SEARĂ, TÎRZIU, umezeală, frig, dar fără să plouă. În stația de autobuze, oameni tăcuți care așteaptă un singur lucru: să ajungă acasă, să se culce, să încheie încă o zi ce parcă nu se mai sfîrșește.

Văd un om gheboșat, cu ochelari, cu o servietă impozantă. Lîngă el, un bătrîn astmatic, voinic, rasat, cu un aer important, dar mînecile paltonului vechi îi sînt ponosite, iar fularul ros nu-i acoperă cămașa murdară. Mai e și o fată nici tînără, nici prea coaptă, nici drăguță, dar nici slută, pletele cîlțoase, rare ieșindu-i de pe sub pălăria cu festonașe, din acelea ce se prăfuiesc prin vitrinele magazinelor noastre de produse industriale. Mai așteaptă și alții, la fel de tăcuți, la fel de închiși în ei, oameni ce se află întîmplător alături de mine pentru un minut-două. Oameni pe care niciodată nu-i voi mai vedea și nu mi-i voi aminti.

Dar acum sînt iluminat, mă simt ca un clarvăzător. Iată acest ins gheboșat, cu ochelari, cel mai răbduriu în aparență, de fapt e victima unei grabe nesăbuite : s-a grăbit să se însoare, s-a grăbit să facă copii, acum umblă fără astîmpăr după cîștig, pentru a-și hrăni familia, ciupește, pe unde poate, niște ore suplimentare. A și obosit, poate chiar foarte tare, se plînge de inimă, dar nu

se hotărăște să facă o pauză. Și poate că, pe deasupra, o soacră împovărată de ani îi otrăvește existența.

Bătrînul astmatic a fost cîndva frumos ca un lord, a cunoscut multe femei, pe nici una însă n-a socotit-o demnă de el. Acum e demult uitat de toți, l-a năpădit praful și pînzele de păianjen, acuși-acuși va muri de astm, și nimeni nu-i va veni în ajutor, iar după sicriul său vor merge oameni întîmplători. Probabil că păstrează ca pe ceva sfînt, undeva, într-o cutiuță veche, o relicvă oarecare a bravei sale tinereți — evantaiul sau inelul cu pietricică al vreunei actrițe de provincie. Acum crede că a iubit-o numai pe ea, dar se înșală — s-a iubit numai pe sine. Oricum, simt pentru el o milă apăsătoare.

Nu știu de ce însă, mai mult decît de toți mi-e milă de fata de colo, ce pare s-o ducă cel mai bine între cei care stau acum lîngă mine. Nu e înzestrată cu nimic deosebit, dar nici lipsită de calități. Mai curînd sau mai tîrziu, își va găsi un soț la fel de puțin pretențios ca și ea, va înjgheba un cămin, va aduce pe lume copii care îi vor semăna leit... Nu va cunoaște niciodată nici disperarea, nici entuziasmul plin de uitare de sine. Tocmai de aceea mi-e milă de ea, o milă teribilă : ființa asta va duce o viață semicrepusculară lipsită de culori vii. De sub borurile largi ale pălăriei cu festonașe ea nu va vedea niciodată cerul. Și totuși cît de des va străluci el deasupra ei !...

Nu demult fusesem orb, nici nu-mi trecea prin minte să mă uit cu mai multă atenție la cei ce erau lîngă mine, la cei ce treceau pe lîngă mine. Adineaori însă am fost profund zguduit sufletește. Maia !... Crezusem că o cunosc foarte bine ; cunoscînd-o, mă minunam, minunîndu-mă, o iubeam, o iubeam și făceam nebunii, totul la ființa asta atît de apropiată mie îmi era drag, ce secrete mai putea ea ascunde ? Și totuși iată cum s-a aprins ca o stea, luminînd nu numai cele ce-mi erau încă necunoscute, dar trezindu-mă și pe mine. O supernovă ! Am orbit pentru o clipă, apoi am dobîndit parcă darul de a vedea lumea în toate nuanțele ei, de a-i vedea în profunzime pe oameni, trecutul și viitorul lor. Îi văd, iată și pe aceștia de lîngă mine, și nu pot să nu-i compătimesc, numai că nu știu încă să mă apropii de ei. Aș

vrea, de pildă, să-l conving pe cel cu ochelari : nu te mai agita, nu te repezi, nu da în brînci pentru fleacuri, familia ta nu va suferi din cauza asta. Și bătrînului aș putea să-i spun că e încă impunător, mai are ceva de leu în înfățișare, se remarcă în mulțime, să se consoleze omul, fie și pentru o singură seară. Pe fată însă ar trebui s-o trezesc din letargie la fel cum m-a trezit Maia pe mine, să poată vedea și ea toate nuanțele universului. Nu, încă n-am ajuns un vrăjitor, abia-abia am început să învăț. Am nevoie de un învățător — de Maia, ființa capabilă să-i transfigureze pe alții !

O supernovă ! Datorată cui ? Lui Goșa Ciugunov ? !

Totul în mine s-a răzvrătit brusc împotriva lui. Nu-l pot accepta pe acest om care a nesocotit cele mai elementare obligații omenești, pînă și obligația de a-și procura pîinea cea de toate zilele. Chiar și pentru el, cu atît mai puțin pentru alții. Mai demult își specula prin cîrciumi libertatea suspectă, acum îl vinde cu amănuntul pe Dumnezeu. Nu, nu-l pot accepta !

Dar Maia a prins viață ! Tu n-ai izbutit s-o faci. Goșa însă a izbutit !

Astăzi ea m-a făcut clarvăzător. De aceea cred că am înțeles ceea ce pînă acum era ascuns. Am nevoie de Maia — să trăiesc pentru ea, să am grijă de ea, să răstorn munții pentru ea, să inventez perpetuum mobile ! Probabil că la fel de necesar i-am fost și eu la un moment dat : voia să trăiască pentru mine, să se îngrijească de mine, de dragul meu să facă lucruri uimitoare.

Amintește-ți că într-un moment dificil i-a scăpat cuvîntul : „Îmbolnăvește-te...“

Atunci, pesemne, m-ar fi îngrijit, s-ar fi simțit necesară. „Îmbolnăvește-te“ — un asemenea cuvînt se poate spune numai la desperare. Atunci însă nu m-am trezit la realitate. Și ea a continuat să trăiască fără o preocupare, simțindu-se inutilă. Și pînă la urmă n-a mai suportat.

Iar Goșa depinde întotdeauna de cineva, întotdeauna are nevoie de ajutorul și grija cuiva. Ce simplu e să-i fii necesar. Și ea îi va dărui căldură.

Da, Goșa este cauza care a provocat incendiul. Vrei-nu vrei, trebuie să recunoști.

Ce nu poate născoci capricioasa soartă !

Totuși, pentru căldura generoasă trebuie să plătești cu ceva, măcar cu posibilitatea de a-i oferi cele necesare Maiei, cea atît de obișnuită cu confortul. De așa ceva însă e puțin probabil ca Goșa să fie capabil, el va prefera mai degrabă să înghețe de frig.

Autobuzul i-a luat pe toți cei care așteptau în stație, cu toate ale lor. Și pe mine împreună cu ei.

Mergeam spre casă într-o stare ciudată — durerea se amesteca cu fericirea, pierderea Maiei cu descoperirea Maiei. Mă scutură un frison. „Îmbolnăvește-te..."

Totuși, dacă mă voi îmbolnăvi, Maia știe că n-are cine să mă îngrijească, în afară poate de vecini. Nu va răbda, va veni în fuga mare, de asta nu mă îndoiesc.

Bolnav ?... Bine-ar fi... Mulți ani eu n-am suferit de nimic, doar de guturai. N-am căzut la pat nici de astă dată.

11

URLETUL MEU a fost auzit de Zulfia și ea mi-a răspuns — am primit un plic modest, albastru.

„Dragul meu ! Uitatul meu ! Neuitatul meu !

Ți-am primit scrisoarea în ziua aniversării mele. Am împlinit, vai, treizeci și opt de ani. În fapt sînt și mai mulți, căci mă simt bătrînă, m-am dezvățat să mă mai mir de ceva pe lumea asta. Nu mă miră deci nici necazul tău — e ceva obișnuit.

Știi tu oare că, după ce te-am întîlnit, trăiam în așteptare și într-o permanentă neliniște : dar dacă într-o bună zi ai să mă chemi : vino cu mine ! să știi că aș fi venit, ți-aș fi devenit o prietenă și o roabă devotată. Dar tu ești dintre aceia care-și născocesc idolii și se închină numai lor. Eu însă nu eram născocită : eram •

ființă reală și lucidă, care nu stimulează imaginația și poate nici prea arătoasă nu e. N-am fost pe gustul tău și zău că mi-a părut rău, căci știam să văd mai bine decît tine de ce ai tu nevoie. Aș fi ghicit unde poți să te poticnești și aș fi știut să te previn la timp, aș fi știut dinainte ce gînd al tău se va împlini, care anume nu, și aș fi plivit cu grijă buruienile din calea ta. Ți-aș fi iertat și slăbiciunile și poate că aș fi izbutit chiar să nu te las să simți povara anilor mei.

Aha, vei gîndi. E la țanc cu reproșurile : tipică răzbunare muierească ! Poate să și ai puțintică dreptate, dar numai puțină de tot. Pentru mine însă e scuzabil să zgîndăresc ușurel o veche durere a mea — a mea, nu a ta — fie și pentru că atunci am ascuns-o cu multă grijă de tine. Tu doar bănuiai ceva. Acum, la desperare, cauți lecuire fără să bănuiești că tu însuți ai pricinuit cîndva o durere. Ea s-a atenuat, dragul meu, totuși se mai face simțită și acum.

Așadar, ai nevoie de ajutor... Să știi că pentru mine vestea asta nu e ceva de glumă. Eu nu pot să mă descotorosesc numai cu niște vorbe, așa cum mă rogi tu. De aceea nu m-am așezat îndată să-ți răspund, ci am stat să meditez cîteva zile și nopți... Și am luat o hotărîre !

Ei bine, sînt gata să te ajut, dar tare mă îndoiesc că vei primi ajutorul meu.

Sper că nu vei sări prea sus de uimire dacă am să te anunț în limbajul de altă dată : sînt logodită ! În vorbirea de astăzi, asta înseamnă : sînt pe punctul de a deveni soția unui om onorabil. Curînd el va împlini șaizeci de ani, după cum și eu, de altfel, în curînd, patruzeci. E profesor, om cu scaun la cap, acum trei ani a rămas văduv, unul din fiii lui ia cu asalt vulcanii Kamciatkăi, al doilea va absolvi în curînd un institut. E un om inteligent, bun, fără ambiții, chiar puțin lipsit de voință, într-un cuvînt, mă așteaptă cu el o viață liniștită.

Ei bine, sînt gata să întorc spatele acestei vieți liniștite și acestui om și să mă reped la tine, un om nesigur, cu viața neorînduită, și care iubește o altă femeie. N-am să-ți pretind însă nici un fel de angajamente, nu

vreau să contez nici pe o legătură trainică, pînă la mormînt, și nu mă oprește nici temerea. că, dobîndindu-ți încrederea în tine, îți vei făuri din nou o zeitate și vei tinde la ea, părăsindu-mă pe mine. Fie !... Dar voi fi alături de tine atît timp cît îți va fi rău, o să împart cu tine singurătatea care te copleșește. Pentru mine, o știu, va fi și aceasta o recompensă. Vrei ? Cheamă-mă !

Îmi imaginez dinainte că oricît de mare ar fi impasul în care te afli, o hotărîre atît de fără măsură ca a mea poate să te tulbure.

Chiar te-a tulburat ? Te temi de răspundere ?... Bine, să renunțăm. Atunci adună-ți bărbăția și descurcă-te singur. Să nu uiți totuși că undeva există un om gata să te ajute. El îți oferă unicul său avut : pe sine însuși ! Mai mult decît atît nu-ți va oferi nimeni.

Și fie ca acest lucru să te întărească, într-un fel, în propriii tăi ochi : să știi că nu toți te consideră de prisos, și te privesc cu indiferență !.

A ta *Zulfia*"

„Dumnezeu e viclean, dar nu răzbunător." Cînd m-am aflat în culmea disperării, el nu mi-a dat lovitura de grație, ci mi-a oferit un dar nemeritat. Nu oricine are parte în viață de-o asemenea generozitate : ofer propria mea liniște în schimbul suferințelor tale. Și trebuie să fiu chiar o piatră fără suflet, ca să nu mă simt din cale-afară de vinovat că nu sînt în stare să răspund de aceeași manieră, că nu sînt la fel de bogat.

Desigur însă că Zulfia nu crede nici ea că am să-i accept oferta. Doar nu sînt un egoist chiar într-atît de nerușinat, încît să zdrobesc viața cuiva și cu sfărîmăturile ei să mi-o consolidez pe a mea.

Deși, unde aș mai putea întîlni o asemenea abnegație, mergînd pînă la sacrificiul de sine ? Dacă o dată n-ai avut noroc, apoi a doua oară chiar că nu mai ai ce spera. Dacă lași norocul să-ți scape — nici că se va mai repeta !

Nu trece pe lîngă ceva care se întîlnește atît de rar ! Nu-ți face rău cu mîna ta !

Dar pentru mine întreaga lume se limitează la Maia. Numai la Maia !

Într-adevăr, Zulfia poate că e în stare să rivalizeze cu ea în ceea ce privește noblețea sufletească. Numai că eu nici nu prea știam multe despre sufletul Maiei atunci cînd am îndrăgit-o.

Am îndrăgit-o, dar pentru ce, de fapt? Mai degrabă pentru ceva infim de puțin — pentru capricioasa frîngere a buzelor, uneori atît de pătrunzător tragică, încît îți venea să te dai de ceasul morții. Nici o altă femeie din lume nu putea să arate la fel...

Și doar știam prea bine că acea frîngere tragică nu era cîtuși de puțin o reflectare a unor trăiri sufletești, ci un simplu joc al naturii. Dar ce puteam face... Perfid joc, totuși!

12

IVAN IGNATIEVICI îmi telefona uneori la serviciu. Convorbirile noastre se stingeau însă de fiecare dată, ca o lumînare sub un clopot de sticlă, lăsîndu-mi un gust amar pentru toată ziua.

Ultima oară i-a scăpat — intenționat sau accidental, Dumnezeu știe — adresa Maiei: strada Tineretului numărul 101. Mereu acea stradă a Tineretului, noua Galilee a nou ivitului Hrist.

Am aflat cu ce autobuz se ajunge acolo, îmi imaginam cu oarecare aproximație la ce stație urma să cobor. Întreaga călătorie putea să-mi ia cel mult o jumătate de oră. Maia se afla deci forte aproape de mine — doar la o jumătate de oră de mers cu mașina! — totuși trebuia s-o uit.

S-o uit?...

Bănuia oare Ivan Ignatievici fatala influență a informației scăpate? Păi o dată ce ai primit-o, n-ai s-o arunci, desigur, n-ai să te descotorosești de ea — s-a cuibărit în tine ca un virus, a început să crească, să se fortifice, să-ți otrăvească existența și așa otrăvită.

„Nu mă plînge, mamă, nu trebuie... Eu... iubesc întreaga lume și lumea întreagă, mamă, îmi răspunde cu

dragoste !“ Nu există acum forța care să o facă să se îndoiască de fericirea ei. Numai timpul poate să o scoată din rătăcire. De ce nu s-ar întîmpla și cu ea ce se întîmplă atît de des cu alții : cu cît e mai mare acum beția, cu atît mai intensă e în viitor trezirea la realitate.

Cu mintea înțelegeam prea bine că trebuie să aștept, să aștept și iar să aștept. Dar omul e cel mai puțin adaptat la așteptare. Așteptarea pasivă este arma celor mai primitive ființe. Cele mai simple bacterii sînt capabile să încremenească pentru multe milenii în așteptarea condițiilor favorabile. Pe un cîine e mult mai greu să-l faci să aștepte decît să execute o acțiune complicată pentru el. Omul e ființa cea mai activă, cea mai nerăbdătoare, așteptarea e contrară însăși naturii lui.

Iar eu nu mai eram nici măcar un om normal și echilibrat. Zi după zi, de dimineață pînă noaptea, clipă de clipă nu făceam decît să mă mistui. Gîndeam la cîte-o dificultate ivită în desfășurarea unei experiențe, comparam cu migală datele noi cu cele vechi, dar în spatele acestor gînduri reci, chibzuite, se înălța o aceeași vîlvătaie — ea, cea mereu nestinsă ! Schimbam cuvinte indiferente sau de serviciu cu colaboratorii mei, dar ele, cuvintele mele, pluteau ca spuma peste o lavă în fierbere, clocotindă — ea, și toate nefericirile legate de ea. De sute de ori pe zi treceam de la o tristețe înăbușită la un soi de speranță tulbure, de la speranță la desperare cruntă — cauza fiind din nou ea și numai ea. Acum adormeam cu greu seara și întotdeauna ultimul gînd îmi era la ea ; trezindu-mă dimineața, pe dată îmi aminteam din nou de ea. Și tot eu trebuia să am răbdare, să aștept... Cît însă ? Un an, doi, mai mult ? Să amorțesc, să mă cufund în anabioză ? Da de unde, ardeam întruna, ca o făclie fumegoasă.

Îmi făceam curaj cum puteam, dar virusul nebuniei prolifera în mine.

Într-o dimineață întunecoasă, cu ploaie, am ieșit din casă, am trecut prin stația de autobuz, pînă la care altcîndva o conduceam pe Maia. Am trecut de ea și am pornit mai departe pe Bolșaia Oktiabrskaia, strada

aproape cea mai zgomotoasă și mai populată a orașului nostru. În acele momente nu mă simțeam disperat sau deosebit de deprimat și nici istovit, chiar dormisem destul de bine în acea noapte.

Deodată, la vreo zece pași în fața mea, am zărit-o... pe ea ! Felinarele luminau cu efort prin ploaia cernută, asfaltul ud făcea grimase în reflexele luminilor, se auzea tîrșîitul grăbit a sute de picioare, zgomotul umed al pneurilor pe pavaj, răgetul camioanelor. Totul era cunoscut în jur pînă la strepezeală, ca în fiecare dimineață. Și în această atmosferă, sub un felinar învăluit ca într-un caier de pulberea burniței — ea, grăbită, purtînd o pălărioară nouă pentru mine, cu fulgarinul cunoscut, încins cu cordon, avîntîndu-se, cu pași ce abia atingeau pămîntul, undeva departe de casa mea și de mine. Inima mi s-a prăvălit parcă, m-am oprit o secundă, trăgînd anevoie în piept aerul umed, apoi m-am repezit, cît p-aci să dobor un pieton...

Am trecut vertiginos pe lîngă un magazin alimentar cu vitrinele încă neluminate, pe lîngă complexul „Curățătorie chimică", îndreptîndu-ne spre cinematograful „Raduga" unde, cîndva, i-am atins pentru prima oară mîna... Mă grăbeam după ea, mă temeam să mă apropii și-mi era teamă să n-o pierd din vedere : printre oamenii străini ce se grăbeau, era ea însăși o străină, neștiind de mine, o trecătoare...

La intersecția din spatele cinematografului s-a oprit, așteptînd cu nerăbdare să treacă un torent de mașini. Nici măcar n-am reușit să ajung mai aproape de ea. De îndată ce s-a oprit însă, am înțeles brusc că greșisem : nu semăna deloc cu Maia, nici măcar ca statură. Și acea pălăriuță absurdă pe cap, și fulgarinul ce stătea umflat pe ea... De departe i-am văzut pentru o secundă și fața : era o femeie nu prea tînără, cu trăsături aproape supărător de banale, de neasemuit cu cea pentru care ajunsesem să delirez.

Am așteptat, femeia a pornit să traverseze — măcar mersul trebuia să se asemene... Dar nu, pasul îi era energic, impulsiv, nicidecum plutit.

Seara, în drum spre casă, trecînd din nou pe lîngă cinematograful „Raduga", mi-am amintit întîmplarea de

dimineață și nu m-am rușinat de greșeală — în fond de ce n-aș fi întîlnit-o întîmplător pe stradă, doar pot exista niște minuni ? Mici de tot : voi deschide acum, de pildă, ușa casei și voi zări în prag șoșoneii ei alături de papucii mei...

S-ar putea, de ce nu... Și din nou m-am repezit înainte, răzbătînd printre trecători. Încercam, desigur, să mă calmez : nu te prosti ! Ce ți-a venit așa, deodată ! Stăpînește-te !... Dar șoșoneii ei îmi stăteau mereu înaintea ochilor...

Pe scări, pînă la etajul patru, am alergat cît mă țineau puterile, sărind cîteva trepte deodată. Cheia nu nimerea broasca...

În prag nu zăceau decît papucii mei, ponosiți și stingheri. Pînă și aerul din locuință părea de casă nelocuită.

Bine, dar Maia, inaccesibilă ca un miraj, e atît de aproape ! Strada Tineretului : cu autobuzul ajungi acolo în mai puțin de o jumătate de oră.

13

SE PĂREA CĂ UITASEM DE EL, așa cum uitasem și de întîmplarea cu băiatul paricid. Dimineața aceea cenușie, mulțimea din fața casei, necunoscutul care mă descoperise cu privirea în mulțime — totul se cufundase undeva în memorie, îngropat sub nefericirea care mă copleșise. Și doar mi se păruse că mă va durea și mă va scoate din minți cît voi trăi, că va fi ceva care nu are cum să-ți treacă ! Nu, acum alte răni îmi sîngerau.

Dar în seara asta, de îndată ce am stins lumina, necunoscutul a apărut deodată în fața mea. Fără nici un pretext, nechemat — o întîmplare stranie. Îl vedeam mai bine decît dacă totul ar fi fost aievea : pălăria îi era trasă pe frunte, avea o față mare, aș zice chiar rasată, cu riduri pronunțate, vădind un caracter deloc comun, și ochii ațintiți asupra mea, fie încercînd să descopere ceva, fie așteptînd ceva de la mine. Un necunoscut — un om

enigmă ! De ce eu, tocmai eu din toată mulțimea ? Ce anume descoperise la mine, ce aștepta ?...

În jurul meu — noapte. O noapte grea, impenetrabilă, de toamnă, în stare să-l facă și pe un om fericit să creadă în singurătate. Ea mi-a adus, mie, părăsitului, un tovarăș enigmatic ca însăși soarta. Răsucindu-mă sub pătură, încercam să dezleg taina — a lui și a mea totodată.

Eu doar auzisem, dar el văzuse atunci cu ochii lui ce se întîmplase. Eu mă încrîncenasem atunci, dar el demult trebuie să fi fost astfel. Eu mă speriasem pentru soarta oamenilor — n-o să vină cumva sfîrșitul lumii ? — de ce să nu-l fi putut cuprinde și pe el groaza ? Ia să mă pun eu în locul lui, pe cine aș fi început să caut prin mulțimea aceea ? Niște oameni fericiți, desigur ! ca să mă conving că ei nu sînt un mit, nu sînt o născocire, că ei există pe pămînt, că viața nu degenerează.

Lîngă mine era atunci Maia, pe care lumea o remarca totdeauna. Alături de ea, cum să nu fi fost considerat și eu drept un om fericit, cum să nu se fi bucurat omul acela de-o asemenea minune, cum să nu ne fi cerut în gîndul lui : păziți-vă fericirea, căci poate fi pierdută. Din păcate nu era clarvăzător. Greșise. Încă de pe atunci eu nu mai eram fericit.

Mi-a devenit apropiat ca un frate acel om necunoscut : simțise la fel, avusese aceleași gînduri, nu-mi putea fi străin și în nici un caz un dușman.

O noapte ce înecă în ea totul din jur. Eu, singuraticul, am ca oaspe imaginea unui prieten. Doar o imagine, dar sînt bucuros și de-atît...

Am dormit trezindu-mă mereu, toată noaptea am înaintat anevoie spre o dimineață sumbră, m-am ridicat din pat cu un sentiment neclar și neplăcut — ca și cînd aș fi pierdut ieri ceva ori aș fi făcut ceva rușinos, iar acum m-ar aștepta niște necazuri. Ce necazuri aș mai putea avea ? Tot ce putea fi mai neplăcut mi se și întîmplase, ziua aceea nu putea să-mi mai ofere nimic. Absolut nimic !

Avînd-o în față, trebuia totuși să mănînc ceva. M-am dus la bucătărie, am pus ceainicul pe plită.

Deasupra mesei atîrna un calendar, în fiecare dimineață smulgeam din el o foiță, dar nu a zilei trecute, ci

a celei care abia începea. Să o smulg și s-o arunc, să consider că a trecut — jalnică pomană așteptării mele : timpul, chipurile, ar lucra în favoarea mea.

Am rupt și acum o foiță : 29 noiembrie, vineri. În această zi, în anul 1920 a fost instaurată în Armenia puterea sovietică. Probabil că cei de acolo se și pregăteau de sărbătoare. Poate că acolo nu șiroia ploaia, ci răsărea soarele deasupra munților, îi colora fantastic. O țară sudică, necunoscută mie, aș fi vrut să cred că acolo totul era acum altfel...

Alte evenimente istorice care să se fi întîmplat în această zi calendarul nu promitea. Deși... Ia te uită ! Cu caractere mărunte sub cuvîntul „vineri" am citit „Astăzi are loc o eclipsă totală de lună".

A doua în acest an. Și eu care credeam că așa ceva se întîmplă foarte rar, nici pe departe în fiecare an și în orice caz nu de două ori într-un an.

Pe reversul foiței, chiar la sfîrșit, cu aceleași caractere și în rînduri dese scria : „.. Va putea fi observată pe întreg teritoriul Uniunii Sovietice. Luna se va afla în constelația Taurului, deasupra aglomerării de stele Hyade situată lîngă Aldebaran.

Începutul eclipsei, la 16^h29 min.
Momentul fazei maxime, la 18^h13 min.
Sfîrșitul, la 19^h59 min.

Deasupra Bulboanei Nastiei, în noaptea aceea, broaștele țipau cu glasuri ca de pe alt tărîm. Și chipul Maiei, înălțat spre lună, era străveziu, ca de rusalcă. O înspăimînta zîmbetul universului — însăși eternitatea deasupra noastră !...

Din clipele acelea începuse scurta, dar marea mea fericire.

Scurtă ?! Nu, nu sînt de acord ! Dacă ea nu va reveni, eu nu voi mai putea să trăiesc. În lipsa ei nu e decît beznă sau o pîclă sumbră. Dacă n-aș fi știut, dacă n-aș fi simțit asta, atunci poate că aș fi gîndit că viața așa este, dar e limpede că ea poate fi palpitant de frumoasă. Alta nici nu-mi doresc. Sînt otrăvit...

Ce-ar fi dacă Maia ar afla ce se întîmplă cu mine acum. Dacă ar putea să privească înlăuntrul meu, oare

nu s-ar cutremura, ar rămîne insensibilă ? Ea e indiferentă față de cei ce o duc bine, dar receptivă la nefericirea altora. Compară-mă acum, Maia, cu Goșa Ciugunov, compară și hotărăște care dintre noi e mai nefericit și cui îi ești mai necesară.

„Ea pentru chinuri m-a îndrăgit, iar eu pentru compasiunea ei !“ Compasiunea generează dragoste !

Pînă acum contam, într-un mod jalnic, pe trecerea timpului — așteaptă și fructul dorit se va coace, îți va cădea singur în mîini. Nu există un procedeu de a accelera evenimentele.

Ba există ! Există ! Trebuie însă numai să-i deschid ochii asupra mea !

Clopoțelul leprosului sună deasupră-mi. Va întoarce ea spatele unui lepros ? ! Chiar dacă ar vrea s-o facă, nu va putea, îi va fi peste puteri, ar fi ceva nefiresc pentru ea !

Doamne ! Pe ce contam eu — pe așteptare : poate că se va întîmpla, totuși. Pe „dar dacă !..“ Și pe trecerea anilor... În cazul lui Boris Evghenievici trecuse un întreg deceniu, după care a fost prea tîrziu să mai vireze înapoi.

Ea e aproape — pe strada Tineretului — trebuie doar să urc în autobuz...

Astăzi e eclipsă totală de lună. Cu o eclipsă de lună începuse atunci și fericirea mea...

Ceainicul dăduse demult în clocot și pufăia pe plită, dar nu mai aveam răbdare să-mi beau ceaiul. Am închis gazul, am ieșit din bucătărie, mi-am pus în grabă impermeabilul.

Probabil că tocmai cu o asemenea hotărîre, oameni ce n-au săvîrșit niciodată vreo crimă, pleacă să comită o sparegere sau un omor. Undeva, în adîncul creierului, într-un colț periferic al lui, fremăta o firavă frîntură de gînd : nu cumva te repezi orbește ? Bagă de seamă, cîntărește bine lucrurile, nimic nu se rezolvă cît ai bate din palme... Dar această șoaptă a rațiunii nu-mi provocă decît un dispreț față de mine însumi : fără cugetări nu poți, intelectual de doi bani ce ești ! Și la hotărîrea de adineaori se adăugă acum iritare, aproape ciudă.

Așa am și ieșit în stradă.

Afară ploua, turna cu găleata. Iar noaptea care pusese capăt zilei de ieri încă mai dăinuia, răpind oamenilor lumina dimineții.

14

CASA CU NUMĂRUL 101 se nimeri să se afle chiar în dreptul stației de autobuz, — era chiar „cu portiță șubredă, cu gard dărăpănat"... În revărsatul ploios al zorilor, locuința Maiei m-a izbit prin șubrezenia și paragina ei. Vedeam o împrejmuire știrbă, stînd parcă să cadă, niște tufișuri golașe, lățoase, iar dincolo de ele un acoperiș năpădit de rugină, pleoștit... Pînă și portița, schimonosită parcă, semăna cu fizionomia unui bețiv înrăit care, mahmur, tocmai a dat pe gît primul păhărel menit să-l „scoată din morți". Și o ceață cenușie, pătrunzătoare — totul era ud, negru, se umflase de-atîta umezeală ce te pătrundea pînă la oase.

Întreg capătul de acolo al străzii Tineretului arăta părăsit, cufundat într-o mizerie deloc proprie zilelor noastre. Purta pecetea condamnării, nimeni nu-și mai repara aici casele, nu îndrepta gardurile, mîinile de gospodar nu se mai atingeau de nimic — nu se vedea nici o scîndură proaspăt geluită, nici o pată recentă de vopsea, totul era cenușiu, hîit, peticit. Aici nu se mai trăia, ci se aștepta.

Curînd, buldozerele vor prăvăli cu mugete, înălțînd nori de praf, putregaiul acesta al unor bîrne vechi de secole, îl vor mătura de pe pămînt, vor deschide drum orașului în ofensivă. Iar locuitorii acestui capăt provincial al străzii Tineretului vor deveni orășeni dintre cei mai obișnuiți, pentru care robinetul conductei de apă va lua locul roții scîrțiitoare a fîntînii, mașina de gătit cu gaze — cuptorului cu vatră, loggia sau balconul — pridvorului sau verandei. Dar casa cu numărul 101 era poate mai dărăpănată decît celelalte. Mi se strînse inima : iată cum arăta pe dinafară fericirea Maikăi — hîită și condamnată !

Stăteam sub mica streașină a stației de autobuz. Apăreau oameni, așteptau o vreme împreună cu mine, apoi dispăreau în autobuzele ce soseau mereu. Streașina mă proteja slab de ploaie, mă pătrunsese umezeala, am început să dîrdîi, vîntul mă străpungea continuu. Iar la vreo douăzeci de pași, dincolo de șoseaua neagră, lucind tulbure, peste o băltoacă lată de lîngă bordură, se afla portița hîită ce ducea spre locașul fericirii asemănător cu un maidan. Nu cumva era o greșeală ? Putea oare Maia să trăiască într-o asemenea mizerie ? Și există, în general, acolo vreo ființă ?... Doar nu se putea ca Ivan Ignatievici să-mi fi dat o adresă greșită. Dîrdîiam și așteptam, autobuzele soseau și plecau lăsîndu-mă în singurătate. Iar timpul se lungea, și ploaia turna, turna mereu, ziua se înstăpînise cam de multișor : o zi deprimată și ea, tulbure, băltoasă, parcă fără de sfîrșit.

Oricît ar părea de ciudat, primul semn de viață de dincolo de gardul scund mi-a scăpat. Nu l-am zărit pe Goșa Ciugunov decît în clipa cînd a apărut de după tufe și se foia să deschidă portița cea strîmbă. A ieșit, apoi s-a oprit în fața băltoacei care se lățise : purta o scurtă de nylon lăbărțată, iar pe cap o șepcuță strîmtă, prea ușuratică chiar și pentru bărbuța lui deloc impozantă.

Un camion greu, cu două remorci, care venea amenințător, în viteză, îl ascunse pentru o secundă de mine, iar după ce trecu vuind și înălțînd jerbe de apă, am văzut-o, alături de Goșa, și pe ea... Capul îi era înfășurat într-un batic de lînă, gulerul fulgarinului ridicat, umerii zgribuliți, un aspect neobișnuit : părea o femeie prea simplă, un fel de aborigenă a acestei provincii urbane, nicidecum acea Maia pe care o văzusem demult.

Ei, iată că s-a săvîrșit.

Vîrîndu-mi adînc mîinile în buzunarele impermeabilului, am pornit să traversez strada oblic, pentru a ocoli băltoaca și a ajunge față-n față cu ea. Un MAZ [1] enorm ca o fiară nemaivăzută scrîșni ascuțit din frîne, făcu un ocol, mă împroșcă cu pulbere de apă și se depărtă cu un răget furios.

M-au recunoscut abia cînd am ajuns aproape de tot.

[1] Marcă sovietică de camion greu.

De sub baticul care-i ascundea sprîncenele, ochii i se deschiseră larg — numai pupile și uimire. I-am văzut din nou buzele frînte tragic, că mi se puse un nod în gît. Era la doi pași de mine, mai mult nu m-am putut apropia — picioarele încetaseră să mă asculte.

Voiam să-i spun că deasupra mea sună un clopoțel de lepros... Dar m-am uitat țintă în ochii ei larg deschiși, încremeniți și m-am văzut pe mine însumi — ud, amorțit, chinuit de așteptare, strivit de teamă față de ea. Trebuia oare să-i vorbesc ? Doar ea știa tot, n-aveam să-i dezvălui nimic nou. Puteam fi sigur că o știa și înainte de această întîlnire... Să aibă oare parte, într-adevăr, de marea fericire despre care le vorbise de curînd, cu înflăcărare, părinților săi ?... Poate... Și totuși nu le spusese atunci că această fericire i-o întuneca gîndul la mine, că se frămînta dîndu-și seama că mă zvîrlise în necurmată suferință, făcuse din mine un lepros... Acolo, în familia ei, nu arătasem jalnic, de aceea își adunase toate puterile și se ferise să le-o spună...

Acum buzele îi erau frînte, genele îi tremurau, ochii i se umeziseră. Iar eu stăteam locului și nu puteam rosti nici un cuvînt. Tăcerea devenise apăsătoare, îmi vuiau urechile, respiram greu. Ea nu îndrăznea, poate nici nu socotea că are dreptul să rupă tăcerea, și-am înțeles că va răbda astfel cît va fi în stare să se țină pe picioare. Eu eram cel care venise, așa că eu eram dator să spun ceva, am făcut un efort și am rămas eu însumi uimit de glasul meu nesupus — răgușit, gripat, hîrîit :

— Vreau... Vreau doar să mă uit puțin la tine, Maika... Și-am să plec... Numai să mă uit... Că am început să te văd peste tot... Mi se năzare... Cred că am să-mi ies din minți, Maika...

Buzele i se albiră, pometii i se făcură ca de piatră, din ochii umezi îi țîșni — nu, nu suferință, ci o licărire supusă, umilă, aproape ca de cîine bătut.

Asta era ! Se săvîrșise ! Am înțeles-o, dar nu m-am mirat, nici nu m-am bucurat. Nu cuvintele, ci însuși sunetul glasului meu bolnav o frînsese. De aici încolo va începe și ea, împreună cu mine, să-și iasă din minți.

Trebuia să mă întorc și să plec, lăsînd-o față-n față cu Goșa, cu fericitul Goșa, atît de diferit de mine. Și,

curînd, el avea să-i devină străin, iar cu timpul chiar avea să-l urască.

Trebuia să plec, dar nu puteam să mă smulg de lîngă ea. Stăteam, mă chinuiam, o chinuiam. Picioarele nu mă mai ascultau deloc.

Și atunci vorbi el.

— Bătrîne, zise și barba ĭ se desfăcu lăsînd să se întrevadă un zîmbet larg, ochii luminoși îmi aruncară o privire prietenoasă, deschisă, neafectată, iar glasul îi fu cald, solemn. Ce să facem, bătrîne : ne iubim.

Pînă în acel moment nu-i dădusem atenție : alături era Maia, nimic nu exista în afară de ea — Maia — ochii ei, buzele ei albite. Acum a trebuit să întorc capul spre el. Chipul uscat îi devenise parcă mai neted, barba mai îngrijită, nu chiar atît de încîlcită, iar în ochii luminoși, neprihăniți, oricît te-ai fi uitat, n-ai fi văzut nici o pată cît de mică : erau limpezi, străvezii. Umerii înguști îi erau acum înălțați cu mîndrie pe sub aceeași scurtă largă, parcă umflată, iar pe gîtul subțire îi tresălta cînd și cînd mărul lui Adam, proeminent, neacoperit de barbă. Nu părea emoționat, nici alarmat : un om drept, cu inima deschisă, gata oricînd să ierte totul, să înțeleagă totul. Un zîmbet prietenos și... „Ce să facem, bătrîne, ne iubim". O spusese de-a dreptul, fără nici un fel de gînd ascuns, cu profundă convingere.

Nici măcar nu bănuia cît era de crud. Doar văzuse totul, auzise totul, doar avea în fața lui un om cu viața pîngărită ! Măcar pentru o secundă simte-ți vina, măcar compătimește-l. Dar nu ! „Ce să facem, bătrîne..." Nu-i nimic de făcut, adică, așa a fost să fie. Și unde mai pui că e dispus să-i iubească pe oameni. Din tot sufletul... Uite-așa, iubindu-i și zîmbind cu candoare, va trece peste cadavre fără să înțeleagă ceva. „Ce să facem..."

Pînă atunci, nu simțisem niciodată ură față de acest om. Acum însă ura aceasta a răbufnit, m-a orbit, mi-a întunecat mintea.

Doar cu o clipă în urmă mai stăteam unul în fața celuilalt, la un pas depărtare. El îmi zîmbea prietenește, eu mă holbam la el. Nici nu-mi amintesc cum am pășit înainte : țin minte doar că pumnul meu i-a întîl-

nit zîmbetul... Ceva îmi trosni sub pumn, și el căzu la pămînt.

Îndată izbucni un răcnet — ca de animal rănit. Și, drept în față, am văzut ochii ei nebuni, gura lărgită, chipul palid, schimonosit de ură.

— T-tu ! ! T-tu ! ! Ti-că-losule !

Goșa, trîntit la pămînt, încerca greoi să se ridice în patru labe, deasupra pămîntului murdar, barba i se clătina, ca la un om beat, pe gîtul lung, subțire.

— T-tu ! ! Haide, lovește ! Pe mine lovește-mă ! ! Pe mine ! !

Nu i-am putut îndura ura mistuitoare : m-am răsucit și m-am depărtat, năucit, cu pași nesiguri, prin ploaie.

Ciudat lucru, în acel moment observam totuși, detașat și lucid, tot ce se petrecea în jurul meu : un dulău zbîrlit ridica o labă sub un gard, un „Zaporojeț" cocoșat, de tip vechi, gonea pe șosea într-un nouraș de stropi, din stația de autobuz se uita la noi o femeie ținînd în mînă un coș.

15

ACASĂ, pe masa de bucătărie, mai zăcea și acum foița pe care o rupsesem din calendar — 29 noiembrie, vineri. Astăzi are loc o eclipsă totală de lună...

Chipul ei schimonosit de mînie și ură : „Ticălosule ! ! Pe mine lovește-mă !! Pe mine !!" Și doar cu un minut înainte de asta mă iubea. Aproape că mă iubea... Iar apoi : „Tică-losule !" Și Goșa tîrîndu-se pe pămîntul murdar, barba ce i se clătina pe gîtul subțire...

De-ar fi avut măcar niște umeri la fel de largi ca ai mei. Dar nu, era slab, jigărit, nicidecum un luptător cu pumnii. Lovisem un om neputincios. Și totuși fusesem convins că sînt mai bun decît el, mai plin de calități, mai cinstit, mai generos. Mai generos ? ! Să-l trăsnesc cu pumnul, așa cum am făcut-o !...

Mi se urcase, într-adevăr, sîngele la cap... Sîngele celor din satul Polianka, unde flăcăii, de cînd se știe, rezolvau cu pumnii încîlcitele lor probleme de dragoste.

Dar să nu dau vina pe satul natal. Se dezlănțuise, de fapt, răutatea oarbă și absurdă, ce trăise undeva în adîncul ființei mele. Se dezlănțuise fiara ce se ascundea în mine!

„Ti-că-losule! !"

Iată și sfîrșitul! Ea nu va mai reveni — nici în curînd, nici peste un an, nici peste zece ani!...

Dincolo de fereastră ploua îndelung, monoton, rece. Amurgul se îngroșase, ziua se stinsese. Mă scuturau fiorii, în ziua aceea nu mîncasem nimic. Învelișul meu de ființă vie continua să trăiască, voia să se încălzească, ar fi băut un ceai fierbinte. M-am ridicat, supus, am aprins gazul sub ceainic, am răsucit comutatorul.

Foița din calendarul de perete zăcea pe masă — 29 noiembrie, vineri... Nu voi uita în veci această zi blestemată.

„Luna se va afla în constelația Taurului, deasupra aglomerării de stele Hyade... lîngă Aldebaran..." Acum e ora cinci fără cinci minute. Eclipsa a și început.

Ploaie dincolo de fereastra întunecată, ploaie deasupra orașului. Undeva în nesfîrșit, deasupra norilor de ploaie, în aparenta vecinătate cu steaua Aldebaran se întunecă acum maiestuosul nostru satelit. Undeva explodează aștri, mor și se nasc lumi. Pe pămîntul nostru însă nimănui nu-i pasă de asta, în afara unor savanți excentrici, de genul academicianului Markov. Ploaie, ploaie deasupra noastră, ascunzînd universul...

Aceeași ploaie se cerne acum și peste Bulboana Nastiei. Numai că broaștele nu mai strigă acolo cu glasuri de pe altă lume. Atunci ea avusese un chip străveziu, ca de rusalcă...

De la o eclipsă de lună începuse totul la noi, cu o eclipsă de lună s-a terminat. Și mi-am dat seama că aceste eclipse au loc mult mai des decît crezusem.

Fie ca lumina ta să cadă veșnic asupra mea!

Fii însăși tu veșnică...

Veșnicia se dovedise ridicol de scurtă — de la o eclipsă la alta.

Și n-a rămas pentru mine decît o singură, eternă întrebare : poate un om să-l înțeleagă pe celălalt ? Poate oare un om să-l respecte și să-l iubească pe celălalt ?

Ziua s-a sfîrșit. Am suportat-o, voi suporta și seara, mă voi culca. Și, probabil, va veni la mine din nou necunoscutul, acea fantomă atotînțelegătoare, atotiertătoare a cuiva care trăiește undeva, aproape de mine.

Poate oare un om să-l înțeleagă pe celălalt ? Poate oare un om să-l respecte și să-l iubească pe celălalt ? S-ar putea să existe și asemenea oameni, dar e greu să-i întîlnești într-aievea — sînt fantomatici.

29 noiembrie, vineri. Pe pămînt plouă, în ceruri se petrece un eveniment obișnuit... Undeva deasupra aglomerării de stele Hyade, lîngă steaua Aldebaran. Maia era acum tot atît de departe de mine ca și steaua aceea. Or, tocmai apropierea ei făcuse să-mi fie apropiată și întreaga lume, întreaga omenire. Ce-mi mai rămîne acum ? Să trăiesc departe de toți ceilalți ?

Pentru mine — eclipsă totală.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Și totuși, eclipsele sînt trecătoare. Aș vrea să-l văd pe acela care n-a trecut prin ele.

Oamenii sînt legați între ei. Unii de alții, prin nenumărate legături. Iar cea mai simplă și cea mai scurtă legătură omenească — cea dintre EL și EA ! — este începutul a toate. În ea stă însăși trăinicia dăinuirii omului pe pămînt. Dar tot aici se produc și cele mai dese rupturi. Aici fiecare susține un examen al posibilității de a citi unul în sufletul celuilalt. Al capacității de a-l afla și a-l înțelege pe omul, unicul între toți ceilalți, destinat să parcurgă împreună cu tine drumul prin viață. Îl poți înțelege ? E foate greu.

Într-adevăr : pentru a se înțelege unul pe altul, oamenii plătesc cu sînge și cu perioade întregi de viață.

Noi amîndoi am plătit din plin.

Răsplata

PARTEA ÎNTÎI

1

ÎN ADÎNCURILE BLOCULUI cu numărul șase de pe strada Mendeleev, la orele două din noapte, răsună o împușcătură. Ușa unei locuințe de la etajul patru se dădu de perete, pe ea țîșni o femeie răvășită, în capul gol, cu o pușcă în mîini, se repezi în jos pe scări, coborî valvîrtej de la etaj la etaj. Bolborosea înecîndu-se :

— 'Mnez-zeul meu !... 'Mnez-zeul meu !... Dum-neze-ule !...

Orașul adormit zăcea ud și posomorît în ploaie, felinarele cu lumină difuză, proptind imensitatea nopții reci și umede, se continuau în depărtare, ducînd parcă spre un infern negru. Femeia cu arma, depărtîndu-se în fugă de intrarea blocului, se opri și se uită năucită în jur.

Ploaia șopotea insinuant, casa se înălța spre cer ca o uriașă stană neagră (mai întunecată decît noaptea de catran), doar la palierele scărilor ferestrele se întrezăreau tulburi una deasupra alteia, ai fi zis cu o oboseală somnolentă. Numai sus, la etajul patru, se conturau limpede, luminate mai puternic, încă două ferestre. Împușcătura nu trezise pe nimeni.

Femeia scoase un geamăt și, strîngînd arma la piept, se năpusti pe strada pustie, pe sub felinare, cu papucii în picioarele goale călcînd prin băltoacele de pe asfalt, îmbrăcată doar într-un halat de bucătărie, ce-i flutura în goană.

— 'Mnez-zeul meu !... 'Mnez-zeule !...

Ușa apartamentului, de unde țîșnise femeia, stătea larg deschisă, din cadrul ei o lumină egală se revărsa cu generozitate pe palierul cufundat în semiobscuritate. La această oră de după miezul nopții, cînd toate încuietorile erau zăvorîte, cînd familiile se ascunseseră cu grijă una de alta, și uriașa casă amorțea într-o veritabilă catalepsie, o ușă larg căscată, emițînd lumină, putea să sperie pe oricine — părea o intrare în altă lume, pe un alt tărîm, de unde nu se mai afla întoarcere. Dar nu era cine să fie speriat, toți în jur dormeau.

La un moment dat, în cadrul ușii apăru, fără zgomot, ca o umbră, o siluetă subțire, colțuroasă, fragilă, cu mișcări forțate, nesigure, de ființă nevăzătoare. Omul-umbră se opri în prag, se prinse cu o mînă de ușor. Părea că pe el, un locuitor din altă lume, îl îngrozea lumea cea cufundată în somn, asurzitor de tăcută. În sfîrșit, prinse curaj și păși înainte — un flăcăuaș deșirat, în maiou și blugi strîmți, cu picioare subțiri, cu mers greoi de cocostîrc.

La mijlocul palierului se opri din nou, uitîndu-se nedumerit în jur : cele trei uși îl înconjurau cu o rigidă nepăsare. Flăcăuașul oftă spasmodic, se urni mai departe cu precauție, șovăind ca un orb și coborî treptele : hîrșîitul pașilor săi se prăvălea în jos, în hăul scărilor.

Coborî doar un etaj, înaintă spre o ușă capitonată cu dermatină neagră și rămase acolo, uitîndu-se tîmp. Liniștea ce încătușa întreaga clădire îl încătușa și pe el. Părea să fi atipit în picioare poate un minut, poate mai mult, fără să se clintească. În sfîrșit își îndreptă cu efort spatele și apăsă pe buton. Dincolo de ușa capitonată și de peretele gros din cărămidă se auzi sunetul sîcîitor de viu al soneriei. Flăcăuașul își scutură înfrigurat umerii goi și înțepeni din nou. Nici un foșnet, nici un scîrțîit, numai tăcerea grea a casei. Își sili din nou mîna neascultătoare să se ridice. De astă dată sunetul sfredeli îndelung liniștea zăgăzuită în beton.

Broasca clănțăni de două ori, ușa se întredeschise.

— Cine-i ?... se auzi un glas bărbătesc, răgușit după somn, ursuz.

— Eu sînt... spuse băiatul într-un oftat convulsiv.

O scurtă interjecție înciudată, expresivă ca o înjurătură, dar și resemnată. Ușa se deschise larg, apăru o bărbie fermă, cu barbă nerasă, o frunte încruntată, dar expresia obrazului prelung, boțit de somn, fu morocănoasă, acră, și glasul cicălitor, nehotărît.

— Iar e nuntă pisicească la voi ?

— Vasili Petrovici, eu... Un spasm îi încleștă flăcăuașului fălcile.

— N-aveți pace și nici pe alții nu-i lăsați...

— Eu l-am omorît pe tata, Vasili Petrovici !

Acesta se dezdoi în cadrul ușii, așa cum era, într-o cămașă de tricot liliachie, îngust în umeri, înalt, ciolănos, deșirat, cu o burticică evidentă, ce se bomba deasupra pantalonilor dungați, de pijama. Trase aer în piept și uită să-l mai sloboadă, ochii mărunți îi deveniră metalici, înghețați. Flăcăuașul își feri privirea.

— Ar trebui chemată miliția, Vasili Petrovici...

Bărbatul se trezi de-a binelea, se burzului :

— Miliția ?... Te ții de glume în puterea nopții !... Ce tot înșiri ?...

— Eu... l-am... cu pușca.

În spatele lui Vasili Petrovici răsună un zgomot ca de vîrtej, se aprinse o lumină puternică, se iviră pentru o clipă două codițe subțiri, îndoite în sus ca niște arcuri, un obrăjor palid, ușor strîmbat a durere, o mînă subțire strîngînd la gît reverele capotelului.

— Kolea ! Ce e ?!

Vasili Petrovici încercă să-l acopere cu trupul său pe flăcăuaș :

— Marș de-aici ! Tu mai lipseai ! Tu lipseai !

— Ce e, Kolea ?

Kolea tăcea, ținea capul aplecat, își ascundea fața.

— Sonka ! Cu cine vorbesc ? Nu te amesteca !

— Ko-lea !

— Sonea... Eu — pe tata... Miliția ar trebui să...

— Tăticule, ce zice ?... Spune, tăticule !

— Să vii cu așa ceva în casă străină... N-au rușine nici de doi bani ! Iarăși tonul acela neajutorat, de muiere cicălitoare, în glasul lui Vasili Petrovici.

Din adîncul locuinței ieși cu mers legănat o femeie într-o rochie îmbrăcată strîmb, cu părul des și încîlcit, cu chipul plat, o mască palidă.

— Mamă ! se aruncă Sonia spre ea. La ei s-a întîmplat ceva groaznic, ma-mă !

— Dar de ce a venit la noi ? Ce, îi sîntem rude apropiate ?

— Mamă !!

Și mama Soniei îi ține parte :

— Dar unde să se fi dus, Vasea ?

Flăcăuașul privea în pămînt, își înălțase înfrigurat spre urechi umerii goi.

— Vasili Petrovici, sunați... la miliție...

În spatele lui Vasili Petrovici se agitară din nou codițele arcuite, se stîrni o adiere de la poalele vînturate ale capotului, Sonia fugi în adîncul vestibulului, și acolo se auzi țîrîitul moale al discului de telefon.

— Alo ! Alo ! — o voce înaltă, gata să se frîngă. Arkadi Kirillovici, sînt eu, Sonia Potehina !... Arkadi Kirillovici !... Un scîncet cu oftat. Kolea Koreakin a... Veniți, veniți, Arkadi Kirillovici ! Veniți cît mai repede !...

Sonia nu sunase la miliție, ci la dirigintele lor de la școală.

Iar prin orașul întunecos, umed, pustiu, continua să alerge o femeie în capod, strîngînd la piept o armă. Părul umezit de ploaie îi acoperea fața.

— 'M-nez-zeul meu... 'Mne-zeule !

2

ARKADI KIRILLOVICI nu locuia prea departe — doar cu o stradă mai încolo — dar cît de greoi și de nechibzuit poate fi totuși un om trezit pe neașteptate, dezobișnuit după zeci de ani de viață pașnică să sară la alarmă. Pînă să se dezmeticească, a înțeles despre ce era vorba, s-a îngrozit, apoi s-a îmbrăcat grăbit și agitat — ciorapii, blestemații, se rătăciseră ! — și cum la cei

cincizeci și patru de ani ai săi nici nu mai putea să alerge sprinten, merse repede, cu pași mici, smuciți.

Casa, la fel ca mai înainte, dormea și, la fel ca mai înainte, doar cele două ferestre de la etajul patru erau luminate provocator.

Pe ușa blocului ieși în întîmpinare un om amenințător de masiv, cu capul înfundat între umeri — vreun răufăcător din miez de noapte. Apropiindu-se, acesta începu cu glas plîngător, nesigur :

— Copiii — pe propriii lor părinți !... Copiii — pe propriii lor părinți ! Bine i-ați mai învățat !

— Cine sînteți ?

— Nu m-ați recunoscut ?

— Vasili Petrovici ! Cum să vă fi recunoscut ?

Tatăl Soniei Potehina îmbrăcase o șubă largă cu guler de blană, care-l făcea impunător, lat în umeri.

— Mă țineți totuși minte, vă mulțumesc și pentru atît. Tocmai am dat fuga să vă ies înainte....

O beretă trasă pe frunte, lucirea ochilor neclară în noapte și vocea ori iritată, ori numai spartă :

— ...să vă ies înainte am dat fuga, și să vă spun : am fost acolo, am văzut ! Copiii — pe propriii lor părinți ! Copiii — pe propriii lor părinți ! Sfîrșitul lumii !...

— Ați chemat „salvarea" ?

— E nevoie acum de „salvare" ca de lumînare ziua-n amiaza mare. L-a ochit de la un pas... Drept în față, secătura... Fiul pe tatăl lui !

— Să mergem ! Poate să fim cu ceva de ajutor.

— Asta nu-u ! Îmi ajunge. Nu-mi mai vin în fire. Dar dumneavoastră duceți-vă să vă minunați, că tare mai aveți nevoie ! Poate veți înțelege ce-am înțeles eu acum.

— La ce vă referiți ?

— La aceea că făptuiți ceva înfricoșător. Sînteți atît de bun, atît de onorabil, toți dau năvală : vrem și noi o povață... E timpul să vă mai veniți în fire !

— Nu înțeleg nimic.

— Sigur, sigur... Poate că mai tîrziu o să înțelegeți. Sper tare mult ! — Vasili Petrovici i se agață de o mînecă, își apropie de fața lui bărbia tremurîndă și suflă fierbinte : Copiii cresc anormali. N-ați observat ? Nici Sonia mea nu e normală...

Arkadi Kirillovici se eliberă supărat :

— Să amînăm lămuririle. Acum nu e momentul.

— Nu e momentul, sigur că nu ! E cam tîrziu. De-acum s-a întîmplat, înapoi n-ai cum s-o întorci. Înainte trebuia lămurit !...

Ultimele cuvinte Vasili Petrovici le strigă în urma profesorului.

Scările întunecoase îl duceau pe acesta spre paliere slab luminate — parterul, etajul întîi, al doilea... Urca, și în el se iscă o neliniște tulbure, provocată de întîlnirea neașteptată cu Vasili Petrovici — omul păruse să-i fi reproșat ceva, ba chiar cu o neînțeleasă iritare. Pînă acum îl mînase un singur gînd : s-a întîmplat o nenorocire, e nevoie de ajutor ! Și se grăbise fără să se întrebe — cu ce va ajuta el, ce va face ? Acum, cu fiecare pas îl năpădea un sentiment confuz : i se va dezvălui necunoscutul, va înceta obișnuitul de pînă acum. Pentru prima dată îi veni gîndul năucitor de simplu : un elev *al lui* a ucis ! Ciudat că nu-l năucise de la început : doar era vorba de un elev al lui ! Nu făcuse însă această legătură...

Cu Vasili Petrovici Potehin era în relații bune, ba îl știa nu numai ca părinte al uneia dintre eleve : luase parte nu demult la un necaz al lui, îi ascultase plîngerile, îi dăduse sfaturi, îl îndreptase spre niște oameni utili... Acum însă Potehin era iritat — lucru de neînțeles.

Urcînd scările abrupte, începuse să i se taie respirația, iar inima îi bătea nervos în coaste. Se opri la ultimul etaj.

În fața lui — o ușă larg deschisă din care se revărsa cu generozitate lumina. Se întrezărea o fîșie din parchetul acoperit cu un preșuleț, precum și un perete cu tapet spălăcit și cu o poză, pesemne tăiată dintr-o revistă — ceva în culori vii, albastru cu roșu, dar de nedeslușit de la distanță. O frîntură dintr-o mică lume, așa cum sînt peste o sută în această casă, sute în casele vecine, sute de mii în orașul întreg. Și fiecare e în felul ei. Familiile, ca și oamenii, nu se aseamănă una cu alta. Are în fața lui intrarea într-o lume ? Nici vorbă, lumea aceasta s-a prăbușit de-acum. Stătea, de fapt, la cinci

pași de o catastrofă. Și îl cuprinse, cu o nouă intensitate, presimțirea grea, aproape superstițioasă, că era destul să păsească dincolo de această ușă deschisă, pentru ca viața lui orînduită, statornică de pînă atunci, să se frîngă. Dincolo de ușa puternic luminată îl aștepta nu numai un mort, ci și ceva necunoscut, primejdios, de care nu se putea feri decît retrăgîndu-se.

Dar ceva îl împingea totuși spre ușă, ceva imperios, acum, în puterea nopții. Nu putea să se retragă.

Venindu-și în fire, porni spre ușă : simțea și silă, dar și o tulburătoare atracție : într-acolo, într-o atmosferă de crimă, despre care nu avusese prilejul decît să citească, dar s-o cunoască direct — niciodată.

Poza care atîrna pe perete în fața intrării era o reclamă tăiată, într-adevăr, dintr-o revistă străină : pe țărmul unei mări albastre, pe o plajă portocalie, o mașină roșie, lucioasă, grozav de lungă, cu capotă rabatabilă ; lîngă ea zîmbea larg o blondină bronzată, vînjoasă, într-un costum de baie redus la minimum.

La capătul coridorului, lîngă ușa ce dădea în cameră, și ea deschisă larg — poftiți, vă rog ! — era aruncat un pantof bărbătesc necurățat, uzat, de la un picior mare. Arkadi Kirillovici păși cu băgare de seamă peste el.

La vremea lui văzuse destui oameni uciși — micul rîu Țarița de lîngă Stalingrad fusese cîndva plin, pînă la nivelul malurilor lui înalte, rîpoase, de cadavre chircite, înghețate, contorsionate. Acolo însă morții făceau parte dintr-un peisaj sfîrtecat, schilodit, pîrjolit și care devenise... obișnuit.

Pe cînd aici ardea sub tavan cu o incandescență turbată, de după miezul nopții, o lustră cu ciucuri de sticlă ce scînteiau orbitor, iar aerul îmbătat de lumina violentă încremenise într-o nemișcare apăsătoare. Un televizor mare, festiv, în ramă sumbră, lăcuită își arăta, orb și indiferent, mutra plată, cețos-cenușie. Patul larg era răvășit cu indecență, una din perne fiind azvîrlită pe podea. Și pretutindeni în jur scînteiau cioburile unei vaze de sticlă.

Chiar sub lustra incandescentă, scînteietoare, de-a curmezișul întregii încăperi — el, lățit pe podea, descurajant de mare și greoi. O cămașă subțire, lucind sintetic, îi învelea spinarea puternică, lată, iar capul cu cîrlionți cîlțoși, uscați, zăcea într-o baltă neagră, vîscoasă, de pe parchet. De la ea se strecura pe sub picioarele crăcănate ale televizorului un pîrîiaș la fel de negru și cleios. Și, ieșind în evidență, tălpile mari, în ciorapi bej nu prea curați, o mînă răsucită într-o parte, osoasă, aspră, cu unghii rupte — mînă de muncitor. Arkadi Kirillovici simți că îi vine greață ; omul nu mai avea nevoie de nici un ajutor.

3

ERA CEA DE A DOUA ÎNTÎLNIRE A LOR.

Cu vreo trei ani în urmă Arkadi Kirillovici mai urcase o dată în această încăpere (pe atunci ea arăta cu totul obișnuit și nu i se întipărise prin nimic în memorie). Kolea Koreakin, fiind abia în clasa a șasea, învăța slab, era impertinent față de profesori, dădea adesea în veritabile accese de isterie. Și tocmai atunci a început a se zvoni la școală cum că băiatul avea o familie neizbutită, că tatăl său bea, se ținea de scandaluri, fiul fiind nevoit să se ascundă de el prin vecini. Trebuiau deci luate măsuri și, ca întotdeauna, de urgență. Măsuri, dar ce fel ?... La dispoziția școlii există doar una singură, sentimental-nesigură — să se stea de vorbă cu părintele ușuratic, să se apeleze la conștiința lui. Dascălii doar nu sînt investiți cu nici o altă putere.

Nimeni nu se încumeta la operația aceasta ce nu promitea nici un succes, și-atunci se hotărîse s-o facă el, Arkadi Kirillovici.

Apăru acolo într-o dimineață de duminică, în ideea de a nu da peste un tată beat. În fața lui se prezentă un bărbat voinic, încă somnoros, într-un maiou nu tocmai curat, cu clădăria încîlcită a părului galben ca paiul, cu

acea culoare opărită a feței, cum se întîlnește doar la un anumit tip de blonzi. Fața însă, cu trăsături regulate, cu nas mare, ferm, bărbia netedă, pătrată, exprima o tainică suferință și dezgust — urmarea beției din ziua precedentă — ochii alburii-albaștri, lăcrimoși, erau furișelnici, morocănoși.

Arkadi Kirillovici înțelese pe dată că omul nu putea fi înduplecat prin nici un fel de povețe : politețea ar fi luat-o drept timiditate, sinceritatea — drept dorință de a înșela, compasiunea față de fiul lui — drept prefăcătorie. Așa încît începu să vorbească pe un ton categoric, calm, dincolo de care trebuia să se simtă o agresivitate calculată, care să dea de înțeles : n-am să admit grosolănii, n-am să ascult obiecții pe ton ridicat.

— Dacă situația din familia dumneavoastră nu se va schimba, își încheie el scurta și energica declarație, viața fiului dumneavoastră va fi schilodită. Vreți să vă luați pe conștiință o asemenea vină ?

Buzele vinete ale omului se schimonosiră, ochii alburii fugiră într-o parte, o expresie încăpățînată, provocatoare — am mai văzut noi cuvioși dintr-ăștia ! — se ivi acră, fără însă a prinde cheag pe fizionomia congestionată, iritarea nu-i răzbătu însă decît prin scrîșnetul uscat din glas :

— Treaba mea este să-l hrănesc și să-l încalț. Fiul meu nu șade flămînd și nu umblă gol. Cît despre educație, acolo-i treaba dumneavoastră. Pentru asta vă plătește statul.

N-avea rost să mai discute, să argumenteze. Arkadi Kirillovici se ridică, încercînd să prindă privirea ce se eschiva, rosti cu asprime :

— Să vă intre în cap o dată pentru totdeauna : dacă se va întîmpla ceva cu fiul dumneavoastră, nici măcar nu va fi nevoie să prezentăm dovezi deosebite ale vinei ce o veți avea. Ele sînt prea evidente, așa încît luați seama !

Koreakin-tatăl nu sări în sus, îndură amenințarea, îi dădu crezare profesorului. Deși, despre ce amenințare putea fi vorba ? Nici Arkadi Kirillovici, nici școala nu-l puteau pedepsi în nici un fel. Educarea copiilor depinde hotărîtor de părinți, aceștia sînt total independenți față

de pedagogi. În acel moment însă Koreakin-senior fusese treaz, așa încît îi lipsise îndrăzneala.

Necesitatea de a se întîlni din nou nu s-a mai ivit — Kolea Koreakin s-a schimbat brusc, elevul dificil a intrat pe făgașul normal.

Și iată acum tatăl — trîntit de-a curmezișul camerei, o baltă de sînge pe parchet... Fiul l-a răpus pe tatăl său.

Arkadi Kirillovici tresări — în încăperea lipsită de viață răsună pe neașteptate un hîrîit !... Dar hîrîitul explodă într-un dangăt ca de tunet — bom-m ! bom-m ! bom-m ! O pendulă din perete, într-o cutie lungă, neagră de lemn, bătu orele trei din noapte. Doar ea trăia pe tăcute în această cameră : prin fereastra cu geam apărea și dispărea discul strălucitor al pendulului. Îndată deveni distinctiv și un ticăit egal — micii pași măsurați, insinuanți, implacabili ai timpului.

Și Arkadi Kirillovici se trezi la realitate : de fapt pentru ce venise aici ? Ce rost avea să vadă acest cadavru, să suporte greața ? Doar se smulsese din așternut pentru cel care deocamdată e în viață, pentru Kolea Koreakin, elevul său. Kolea se afla cu un etaj mai jos...

Un fapt simplu și îngrozitor, căruia tot nu îndrăznea să-i dea crezare — iată, sub lustra arzînd cu înverșunare, victima... unui elev al său ! Îl învățase pe Kolea Koreakin nu binomul lui Newton, nu despre îndepărtatele cruciade, ci cum au suferit pentru oameni Pușkin, Tolstoi, Dostoievski...

Constată că trebuia să facă un efort pentru a-i întoarce mortului spatele. Se urni din loc, tîrîndu-și anevoie picioarele care nu-l ascultau, păși cu grijă peste pantoful lăbărțat din pragul încăperii, trecu pe lîngă blondina cu zîmbet ispititor de pe țărmul mării, dar ajuns lîngă ușa larg deschisă înspre lumea adormită de afară, coti... în bucătărie. Nu era pregătit pentru a întîlni alți oameni. Trebuia — chiar dacă nu putea să înțeleagă cele făptuite — măcar să-și găsească echilibrul.

Bucătăria era strîmtă dar confortabilă, albă, jignitor de calmă, prefăcîndu-se prin curățenie și ordinea ce domnea acolo, că nu știe ce s-a întîmplat alături, dincolo

de perete. O măsuță îngustă, aflată lîngă perete, era acoperită de o mușama cu floricele vesele. Arkadi Kirillovici se lăsă greu pe un scaun în dreptul mesei.

4

FEMEIA CU ARMA în mîini ajunsese aproape de marginea orașului, într-un cartier nou, unde casele se repetă identic la nesfîrșit, unde felinarele sînt mai rare, ploaia pare mai deasă, fundăturile mai întunecoase, iar noaptea mai densă, mai neprimitoare, mai fără speranță.

Femeia ocoli colțul unei clădiri cu patru etaje, prin nimic deosebită de altele, gemînd încet : „Mnez-zeule... 'Mnez-zeule...", alergă cu pași mărunți de-a curmezișul unei curți spațioase, ajunse la o căsuță rămasă ca printr-o minune din vremurile dinaintea noilor construcții și care își păstra chipul coșcovit, strîmb și posomorît în mijlocul obositoarei măreții standard dimprejur.

Femeia bătu îndelung într-o fereastră, și aceasta, după o vreme, se lumină, smulgînd din întuneric un chip sălbăticit, acoperit cu șuvițe ude de păr, precum și țevile armei, care luciră sinistru...

Cămăruța strîmtă era iluminată fără cruțare de un bec lipsit de abajur, ce atîrna din tavan. După ce trecu pragul, femeia scăpă cu zgomot arma, se lăsă fără puteri pe podea și din gît îi izbucni un sunet răgușit, pe jumătate geamăt.

— Mai încet, tu ! Trezești vecinii.

Bătrîna voinică ce o lăsase să intre o privea somnoros, urît, fără să se mire.

— Ko-ol-ka-a !... Pe tat-su !... De moarte !

Femeia întindea cu încordare gîtul slab înspre bătrînă. Printre șuvițele ce-i făceau nedeslușită fața, ochii îi ardeau.

Bătrîna rămase nemișcată — cu paltonul aruncat pe umerii osoși, peste cămașa de noapte, cu picioarele desculțe, diforme, noduroase, cu lațele rare, tulburi-cenușii,

cu fața prelungă, în riduri aspre, ca de lemn, era de nepătruns, deloc binevoitoare, ca și pînă atunci.

— Evdokia ! N-auzi ? Kolka !... Pe tat-su !... Cu arma !...

O mișcare ușoară din capul lățos — chipurile, înțeleg ! — o privire lunecoasă înspre pușca cu două țevi. Apoi, cu grijă, să nu-i cadă paltonul, bătrîna își eliberă o mînă, crucindu-se cu gesturi largi și rosti fără grabă, aproape solemn :

— Dumnezeu să-l ierte. I s-o-nfundat totuși lui Rafașka !

Femeia se smuci din tot trupul, își înfipse ambele mîini în gît, începu să se zvîrcolească pe podea :

— Vo-o-i ! Ce fel de oameni sînteți vo-o-oi ?! Pietre-e ! Pie-tre-e !! Lui nu-i era milă de nimeni, și tu... Tu la fel ! Doar îi ești mamă, varsă măcar o lacrimă ! Pietre-e-e nesimțitoare !

Bătrîna se uita cu încruntare cum se zbate femeia pe podea, alături de arma azvîrlită.

— E îngrozi-to-or !! Îngrozi-to-or să rămîi printre voi !!

— Ei, gata, că zăpăcești tot cotețul nostru.

Călcînd greoi cu picioarele strîmbe pe podelele inegale, masive, rămase din veacul trecut, bătrîna trecu spre masă, turnă apă din ceainic într-o cană, o întinse femeii :

— Bea, nu te mai încovriga... Numai cu strigăte nu faci nimic.

Femeia, clănțănindu-și dinții de cană, înghiți o dată, de două ori, se muie, își pironi, copleșită de durere, privirea în peretele acoperit cu tapet îngălbenit, coșcovit.

— Te miri că nu vărs lacrimi. Da' ele mi s-au scurs toate de mai înainte — nici o picăturică n-a mai rămas.

După vreo cincisprezece minute bătrîna era îmbrăcată : obrazul prelung ascuns într-un șal gros, paltonul încins cu o curelușă.

— Ia nu mai sta acolo pe podea. Și scoate de pe tine ce-i ud, vîrăte-n pat, porunci ea. Că eu mă duc... să-mi iau adio.

În drum spre ușă se opri lîngă armă :

— Da' cu asta la ce-ai venit ?

Femeia continua să privească cu îndurerare peretele și nu-i răspunse.

— Ei, n-auzi ? Pușca asta la ce-ai tîrît-o aici ?

Clintindu-se, femeia rosti cu greutate :

— I-am smuls-o lui Kolka... dar era prea tîrziu.

Bătrîna se gîndi la ceva, aplecată peste armă, scutură din capul îmbrobodit, alungă gîndurile.

— Păcat de Kolka ! zise îndurerată și ieși cu pași hotărîți.

5

CONSIDERA CĂ PEDAGOGUL din el se născuse într-o noapte, în Stalingradul năruit.

Era, se pare, prima noapte liniștită. Ieri se mai spărgeau cu trosnet uscat printre dărîmături, proiectilele, cîte un fir încîlcit al rafalelor lungi de mitralieră sau al celor lătrînd scurt, de pistoale automate, marcau linia frontului, iar „katiușele" vuiau, acoperind cu tunete surde pămîntul mutilat, și pe cer înfloreau rachete, în lumina lor zgribulindu-se resturile fantastice ale caselor cu golurile ferestrelor în ziduri. Ieri aici fusese război, și tot ieri se sfîrșise. O lună calmă se înălța deasupra ruinelor, a mormanelor de cenușă înzăpezită. Și nu-ți venea deloc a crede că nu mai e nevoie să te sperii de liniștea ce inunda acum pînă la margini orașul atît de chinuit. De fapt nici nu era o acalmie, aici venise pacea — te aflai în spatele mult depărtat al frontului. Tunurile băteau undeva la sute de kilometri de aici. Și cu toate că pe străzi, printre mormane de cenușă, zăceau cadavre, erau și ele de ieri, altele noi n-aveau cum să li se mai adauge.

Și chiar în acea noapte, nu departe de subsolul școlii numărul unsprezece, unde se instalase statul lor major, izbucnise un incendiu. Ieri, nimeni nu i-ar fi acordat atenție — doar se mai dădeau lupte, ardea pămîntul — acum însă incendiul venise să curme pacea, de aceea toți s-au repezit într-acolo.

Ardea un spital german, o clădire de lemn cu trei etaje, pînă în acel moment ocolită în chip fericit de război. Ardea împreună cu răniții aflați acolo. Pereții orbitori, fremătînd, te frigeau de la distanță, țineau departe mulțimea. Aceasta, înlemnită, observa cu descurajare cum înăuntru, dincolo de ferestre, în adîncurile incandescente, se prăbușea din cînd în cînd ceva. Și de fiecare dată cînd se întîmpla asta, prin mulțime trecea, de la un capăt la celălalt, un oftat amar și sugrumat — cădeau, împreună cu paturile lor, carbonizați, nemții țintuiți la pat, care nu putuseră să se ridice și să scape.

Mulți dintre ei au reușit totuși să se salveze. Acum, amestecați printre soldații ruși, priveau încremeniți, împreună cu ei, incendiul și tot împreună slobozeau cîte un oftat.

Foarte aproape, umăr la umăr cu Arkadi Kirillovici, stătea un neamț. Capul și jumătate din față îi erau ascunse de bandaj, doar nasul ascuțit îi ieșea în afară, iar unicul ochi îi licărea în tăcere, cuprins de o groază disperată. Era într-un vestonaș strîmt din bumbac, de culoarea mlaștinii, cu epoleți mici, înguști, tremura mărunt de groază și de frig. Tremurul lui i se trasmitea fără voie și lui Arkadi Kirillovici, care era protejat de o scurtă îmblănită.

La un moment dat, acesta din urmă își mută privirea de la incendiul strălucitor și începu să se uite în jur — chipuri cărămizii, încinse, rusești și nemțești de-a valma. Toți aveau aceiași ochi care licăreau ca și ochiul vecinului, aceeași expresie de durere și de supusă neputință. Tragedia ce se săvîrșea în văzul tuturor nu era pentru nici unul străină.

În acele clipe Arkadi Kirillovici înțelese ceva foarte simplu : nici smintelile istoriei, nici ideile îndîrjite ale unor maniaci cuprinși de turbare, nici nebuniile epidemice — nimic nu va stîrpi omenescul în oameni. Omul poate fi oprimat, dar nu nimicit. În adîncul fiecăruia sînt rezerve inepuizabile de bunătate — dar trebuie doar să fie dezvăluite, lăsate să iasă la iveală ! Și-atunci... Mda, smintelile istoriei — popoare ce se ucid reciproc, rîuri de sînge, orașe măturate de pe fața pămîntului, ogoare călcate în picioare... Bine, dar istoria

nu o făurește dumnezeu — o fac oamenii ! Și-atunci, a slobozi omenescul din om nu înseamnă oare a ține în frîu necruțătoarea istorie ?...

Pereții casei păreau aur scînteietor, fumul sîngeriu purta scîntei spre luna geroasă, o învăluia. Mulțimea privea neputincioasă. Și lîngă umărul său continua să tremure neamțul cel cu capul bandajat, cu unicul lui ochi licărindu-i de sub fașă. Arkadi Kirillovici își scoase scurta îmblănită, o aruncă pe umerii neamțului, începu să-l împingă afară din mulțime :

— *Schnell ! Schnell* !

Fără să se mire, neamțul acceptă ocrotirea, alergă cu pași mărunți pînă în subsolul statului-major.

Arkadi Kirillovici n-a stat să privească tragedia pînă la capăt, abia mai tîrziu i s-a spus că un neamț în cîrje aflat în mulțime se repezise, urlînd, în flăcări, iar un soldat tătar dăduse fuga să-l salveze. Pereții incendiați s-au prăbușit, i-au îngropat pe amîndoi. Da, în fiecare din noi există rezerve inepuizabile de omenie. Istoria o fac oamenii.

Fostul căpitan de gardă a devenit învățător și, concomitent, a absolvit un institut pedagogic.

Programele școlare îi spuneau că elevul trebuie să cunoască biografiile scriitorilor, cele mai valoroase opere ale lor, orientarea ideologică, și că trebuie să poată determina, după șablonul dat, personajele literare — cutare e legat de popor, cutare e reacționar, cutare este din rîndul așa-zișilor oameni de prisos... De asemenea, cine pe cine a influențat, cine ce părere avea despre ceilalți, cine e reprezentant al romantismului, cine al realismului critic... Un lucru nu prevedeau programele — faptul că literatura prezintă, după cum se știe, relații umane, în care noblețea se ciocnește cu ticăloșia, cinstea cu falsitatea, generozitatea cu viclenia, iar moralitatea se opune imoralității, că ea este experiența selecționată și păstrată a comuniunii umane.

Te-a indignat, de pildă, stăpîna lui Vanka Jukov [1], cel care se plîngea în scrisoarea adresată bunicului : „Și-atunci ea a luat o scrumbie și a început să mă îm-

1 Din povestirea „Vanka" de A. P. Cehov.

pungă cu botul ei drept în obraz". Dar nu e ciudat că nu te revolți deloc cînd un elev dintr-o clasă mai mare îi arde o palmă, uite-așa, fără motiv, din plăcere, unui puștan ce trece pe alături ? Sub ochii tăi, cel puternic îl ofensează pe cel slab numai pentru că se știe puternic. Ești un om demn dacă rămîi nepăsător la așa ceva ?

Ați citit romanul lui Tolstoi „Învierea", haideți să ne imaginăm puțin : ce-ar fi fost dacă Nehliudov, dintr-o lașitate lăuntrică sau de rușine i-ar fi întors Katiei Maslova spatele ? Cum ar fi trăit el mai departe ? S-ar fi căsătorit ? Ar fi întemeiat o familie ? Ar fi fost liniștit ?...

Literatura l-a ajutat pe Arkadi Kirillovici să inițieze în școală o complexă întrecere pentru cîștigarea demnității : cine simțea în el putere, căuta prilejul să se avînte în apărarea celui slab ; cel slab era mîndru de sine dacă îi putea spune în față celui puternic un adevăr deloc măgulitor ; nevinovatul suporta în tăcere o pedeapsă pentru păcatele altora, dar vai de cel care ar fi admis în mod laș ca altul să fie pedepsit pentru o vină a sa...

În toate acestea era, într-adevăr, mult joc și multă aparență. Dar poate oare exista îndoiala că, în timp, noblețea aparentă nu avea să devină la copii obișnuință, iar jocul — însăși viața ? În ultimii ani chiar inspectorii secției de învățămînt a orașului remarcau în mod public că, prin comportarea lor, elevii școlii numărul douăzeci și cinci se deosebeau într-un mod demn de invidie, de elevii altor școli.

Arkadi Kirillovici credea că de la el pleacă în lumea largă oameni frumoși la suflet, care nu sînt în stare nici să jignească pe alții, nici să-i ierte pe opresori, tineri intoleranți față de josnicie și înșelăciune, conștienți de superioritatea lor morală. Iar cei cu care aveau să se confrunte urmau să înceapă fără voia lor să se controleze. În oricare om sînt tăinuite mari rezerve de omenie. Arkadi Kirillovici nu uita nici un moment mulțimea aceea de foști inamici din fața spitalului în flăcări, mulțimea cuprinsă de o suferință comună. Și pe soldatul acela necunoscut, care s-a aruncat să-l salveze pe unul ce cu puțin înainte îi fusese dușman, îl ținea minte de asemenea. Era încredințat : fiecare dintre elevii săi avea

să devină un om înflăcărat care va face să explodeze în jurul său gheața relei voințe și a indiferenței, va elibera forțele morale. Istoria o fac oamenii. El, Arkadi Kirillovici Pamiatnov, un pedagog de rînd, își aducea astfel contribuția modestă la istorie...

O credea el însuși și îi determina și pe alții să creadă. Oamenii tindeau spre el, îi ascultau cuvîntul, nu numai elevii îi căutau sfatul, ci și părinții lor. Iar Sonia Potehina se repezise disperată să telefoneze în puterea nopții nu altcuiva, ci lui !

Acum ședea în bucătărie, proptindu-și în pumn capul greu. Dincolo de perete, la cîțiva pași, zăcea un bărbat voinic, cu craniul sfărîmat de un foc de armă. Un elev al său și-a ucis tatăl ! Un elev al său... Unul dintre aceia care îi generau o mîndră încredere.

Ce să fie asta ?

O grimasă întîmplătoare a soartei, sau o pedeapsă aspră pentru o greșeală comisă ?

Chiar dacă va reuși cineva să-i sugereze un răspuns, acela va fi numai el — Kolea Koreakin. Dacă va reuși...

În jur — liniște. Arkadi Kirillovici tocmai se pregătea să se ridice ca să se ducă jos, cînd auzi deodată niște pași furișați. Tresări, se îndreptă din șale și... îl văzu în ușa bucătăriei pe același Vasili Potehin, cu bereta trasă pe ochi, în cojocul său larg, cu guler de blană.

6

— N-AM AVUT RĂBDARE. Am venit să vă întreb : ați văzut ?... Ei, și cum e ?...

Aceeași inexplicabilă ostilitate în glas și ostilitate circumspectă în priviri.

Chipul lui Vasili Petrovici uimea totdeauna prin lipsă de armonie — o bărbie mare, sub beretă o frunte vastă de gînditor, dar între ele niște trăsături șterse, inexpresive, nasul obraznic turtit la rădăcină, în loc de pomeți ceva moale, fleșcăit, gura mică, îngrijită, feminină, aproape indecentă deasupra bărbiei teșite. Ca și cînd dumnezeu s-ar fi gîndit să-l facă pe acest om și deștept, și cu voință,

dar a scrîntit-o, s-a zgîrcit, a greșit, așa încît i-a dat drumul neterminat în lume.

— Kolea e la dumneavoastră ? întrebă Arkadi Kirillovici. Vreau să-l văd.

— Pentru ce ?

— Vasili Petrovici, ce e cu dumneavoastră ?

— M-am luminat.

— În ce privință ?

— Mi-am dat seama cît sînteți de primejdios.

— Nu prea e momentul să lămurim relațiile dintre noi, dar dacă ați început, spuneți pînă la capăt.

— Toți sînt înnebuniți după dumneavoastră, și eu la fel ca toți... Vasili Petrovici își clătină bereta înspre încăperea unde zăcea mortul. Acum mi-am revenit. Dar dumneavoastră... Dați-mi voie să vă întreb : chiar nu simțiți nimic ?... Nu vă roade conștiința ?

Nu cumva omul acesta a intuit de la distanță ceea ce îl chinuia pe el doar ca o tulbure bănuială ? Arkadi Kirillovici simți un fior de ghiață pe spinare. Dar nu-și arătă emoția, întrebă cu glas calm :

— Considerați că există o legătură directă între omor și mine ?

— Directă ? Ei nu, una cam strîmbă, cu mici ocolișuri...

— Puteți s-o și dovediți ?

— Nu cuteza să te împaci cu ce e rău — ați cerut asta copiilor ?

— Am cerut.

— Să fii bun fără a face nici cele mai mici concesii — ați cerut-o și pe asta ?

— Și pe asta.

— Păi atunci ce reiese ? Puneți-vă de-a curmezișul vieții, copilași. Păi ia dați-vă seama — asta-i ceva groaznic ! O așchie n-are cum stăvili un rîu.

— Considerați că eu l-am montat pe Kolea Koreakin ?

— Consider că l-ați indus în eroare pe băiețaș, ca și pe mine, dealtfel.

— Pe dumneavoastră ?

Vasili Petrovici se cutremură tot, pînă și glasul îi deveni brusc mai subțire :

— Ba bine că nu ! Eram un om ca toți oamenii, considerat a fi un inginer cu perspective. Și ce mi-a venit, să apelez la dumneavoastră, vezi dragă doamne, voiam dreptatea cea mare ! Că dumneavoastră ați fi un mare specialist în așa ceva, un apostol ! Și-am nimerit cu sfințenia asta a dumneavoastră ca Ivan cel prost cu plînsul la nuntă : am stricat cheful altora, iar eu, cu coastele stîlcite, m-am trezit pe dinafară. Cine-s eu acum ?... Scriu facturi pentru repararea rețourilor cu gaze. Nu sînt lăsat la treburi importante — i-am înșelat pe oameni.

— Deci sînt vinovat că nu am refuzat să vă ajut ?

Vasili Petrovici se aplecă brusc înainte, ca și cînd s-ar fi frînt din șale — pupile mărite, nasul în vînt, buzele schimonosindu-se :

— Nu mai ajutați pe nimeni ! Or să vă roage — niciodată să nu mai ajutați ! Refuzați ! Și cu răsuflarea încinsă, în șoaptă : Mai rău le faceți oamenilor.

Această izbucnire, convingerea înverșunată, vecină cu ura, îl revoltară, în sfîrșit, pe Arkadi Kirillovici.

— Am cincizeci și patru de ani, rosti el cu asprime și răceală. În viața mea i-am ajutat pe mulți, am auzit destule mulțumiri, dar asemenea reproșuri numai de la dumneavoastră aud.

Vasili Petrovici se dădu îndărăt, se întunecă brusc la față, deveni morocănos.

— Și eu v-am mulțumit, dacă țineți minte. Acum însă m-am trezit, mormăi el într-o parte. Dar parcă de mine-i aici vorba ? De Sonia... De fiica mea cea dragă... Mă tem pentru ea. Atît o s-o învățați că o să facă și ea vreo nesăbuință... Asta-a nu ! Nu vreau ! Am s-o mut de la școală...

În acest timp, dincolo de fereastră, jos, din adîncul gropanului noptatic se auzi zgomot de motoare, scrîșnet de frîne, izbituri de portiere, glasuri nedeslușite. Vasili Petrovici scutură din umeri, se reculese :

— A venit miliția. În sfîrșit !

Se deplasă lateral spre ușă, dar acolo întîrzie o clipă, se întoarse către Arkadi Kirillovici și-i spuse :

— Gordin are dreptate ! Întru totul !

Dispăru fără zgomot.

Gordin ?... Într-o vreme Potehin pronunța permanent acest nume și de fiecare dată cu cîte un blestem iscat din rărunchi. Dar și pentru profesor necunoscutul Gordin devenise o întruchipare a josniciei, a falsității, a cupidității nestăpînite. Pînă l-a uitat.

Pe scări începu a crește, ca un val lovit de țărm, zgomotul de pași. Cu cît mai aproape, cu atît mai mulți păreau a fi cei ce veneau, ca și cînd la fiecare etaj se deschideau ușile, se adăugau oameni, creștea mulțimea.

Arkadi Kirillovici n-a mai ajuns la Kolea Koreakin, acum miliția avea să-l ia pe acesta sub protecția ei, și el va trebui să ceară aprobare ca să-l vadă.

Se ridică pentru a întîmpina procesiunea ce se apropia.

7

UN OM NU PREA ÎNALT, cu înfățișare cam de filfizon, într-o manta de culoare închisă ce stătea bine pe el, o șepcuță ușuratică din piele lucind de ploaie, cu o aluzie de cozoroc, fața puțintel fălcoasă, mustăcioare neserioase și ochi negri, ageri.

— Sînt Sulimov, inspector la miliția judiciară. Dumneavoastră cine sînteți ? întrebă el răspicat. În dosul severității de șef se ascundea un arțag naiv, tineresc.

— Sînt profesorul Pamiatnov, Arkadi Kirillovici.

— Și ce faceți aici ?

— Deocamdată nimic. Doar sufăr.

— Hm...

Inspectorul Sulimov iscodea vioi cu ochișorii săi strălucitori, de culoarea coacăzei, îl tot cîntărea pe profesorul cel bătrîn, prezentabil, cu obrazul impunător, brăzdat de riduri mari, atît de nelalocul lui lîngă o crimă.

— Este elevul meu... rosti cu efort Arkadi Kirillovici.

— Locuiți aici ? Cum ați ajuns înaintea noastră ?

— Aici mai locuiește o elevă a mea. Ea m-a chemat. Mi-a telefonat acasă.

— Și vă cheamă des lumea așa... în toiul nopții ?

— Pentru prima dată.

— Totuși, ce intenționați să faceți aici ?

— Tocmai aveam de gînd să mă întîlnesc cu el. N-am reușit.

— Cu criminalul ?

— Pentru dumneavoastră e criminal, pentru mine elev.

— Sperați să-l ajutați cu ceva ?

— Dumneavoastră considerați că nu are nevoie de ajutor ?

— Nu, nu consider.

— Atunci, dacă ar putea cineva să-l ajute, acela, gîndesc, aș putea să fiu numai eu. Mama lui, are desigur și ea nevoie de ajutor.

— Totuși, sînteți cam încrezut. Nu cumva credeți că ați fi în stare să-l absolviți de vină ?

— De vina lui vă veți ocupa dumneavoastră. Eu de el însuși.

— Asta ce înseamnă ?

— Asta înseamnă că băiatul nu întîmplător s-a dedat la o faptă atît de oribilă, ceva groaznic l-a determinat. Și nu e greu de presupus în ce stare se află acum. Cineva trebuie să-l înțeleagă, și anume cineva în care el să se poată încrede. Iar în mine el a avut întotdeauna încredere.

Sulimov căzu pe gînduri, își mută privirea. Din încăperea unde zăcea ucisul răzbăteau glasuri preocupate, acolo au și început să acționeze ajutoarele ofițerului.

— Dar băiatul e normal ? (o întrebare prudentă.)

— Întru totul.

— Cu atît mai rău, se încruntă Sulimov.

— Îmi veți permite să vorbesc acum cu el ? se rugă profesorul.

— Arkadi Kirillovici !... Sulimov îl aținti solemn, drept în ochi, arătînd prin toată înfățișarea sa că nu i-a scăpat nici un cuvînt din convorbire, pînă și numele și patronimicul îl reținuse din zbor. Arkadi Kirillovici, n-ar fi mai bine să stăm împreună de vorbă cu el ? Dumneavoastră ne veți ajuta pe noi să descoperim ceva, iar noi pe dumneavoastră.

— N-am covingerea, tovarășe Sulimov, că el își va deschide sufletul nici măcar în fața mea, iar cu dumneavoastră e foarte probabil să se zăvorască de tot.

— Nu pot să vă las la el pînă nu l-am interogat eu. În general, întrevederile nu sînt permise pînă la terminarea anchetei.

Arkadi Kirillovici tăcu îndelung, deprimat. Sulimov îl săgeta piezîș, cercetător, cu ochiul său ager. În sfîrșit vorbi :

— Dar pentru el va fi mai ușor, dacă primul interogatoriu va avea loc în prezența dirigintelui în care s-a obișnuit să aibă atîta încredere. La mine oricum se va uita ca și cînd în fața lui ar fi un dușman, și încă unul necruțător. Pe cînd dacă alături de mine veți fi dumneavoastră, va înțelege, nu-i așa, că nu are de a face cu niște dușmani. Nu-l lipsiți de sprijin.

Profesorul șovăi o vreme încruntîndu-și sprîncenele, cutele grele i se împietriră, apoi acceptă, cu glas șovăitor :

— Bine... N-am de ales. Fie și așa. Trebuie să aștept ?... Mult ?...

Apăru un alt ofițer de miliție, îngrijorat, care-i raportă încruntat lui Sulimov :

— A fost ucis pe loc... Dar arma nu o găsim nicăieri.

— Nu cred că veți aștepta mult, îi răspunse Sulimov profesorului. După toate aparențele, cazul e clar, n-avem ce descîlci... Hai să plecăm, Tișcenko.

Arkadi Kirillovici rămase din nou singur în bucătărie.

Dincolo de perete, pendula ce atîrna deasupra celui ucis bătu răgușit de patru ori — un dangăt lugubru.

8

SULIMOV A DISPĂRUT totuși pentru mult timp.

În jur era o vînzoleală de neînțeles. Apăreau și dispăreau mereu alți oameni — unul cu mai multe aparate de fotografiat atîrnîndu-i de gît ; o pereche buimacă, înspăimîntată : o femeie în pufoaică de lucru și un bărbat neras, într-o scurtă din imitație de piele ce ședea țeapăn pe el (probabil îngrijitori) ; niște sanitari în halate albe,

care începură să discute zgomotos ceva cu miliția, lăsînd apoi după ei în vestibul o targă imensă. Foială de oameni, uși trîntite, aer închis și încins, iar în fața ochilor — sub lustra arzînd cu înverșunare — un vlăjgan în toată legea căzut cu capul de culoarea paiului într-o băltoacă neagră...

Totul e absurd, străin, totul e ireal — nici nu-ți vine a crede că dincolo de fereastră, în bezna umedă de afară e un oraș cunoscut, că peste cîteva ore pentru toți va începe o zi obișnuită, oamenii se vor trezi, se vor așeza la micul dejun, vor alerga la serviciu. Un coșmar...

Cea mai nedeslușită din toate, provocîndu-i o neliniște istovitoare, era discuția recentă cu Vasili Petrovici Potehin. Acum, în pauza ce intervenise, Arkadi Kirillovici lua la rînd, cu suspiciune tot ce se petrecuse altcîndva între ei.

De petrecut se petrecuse, în fond, ceva foarte obișnuit. Odată, la școală, după o adunare cu părinții, Potehin venise la Arkadi Kirillovici și, privindu-l cu niște ochi speriați, începuse să povestească : lucra la cea mai mare întreprindere de construcții și montaj din oraș, conducea acolo secția de gaze, monta țevile pentru gaze cînd casele erau gata construite, iar curțile și căile de acces asfaltate, croia coșuri de fum prin planșeele etajelor cînd pereții erau gata tencuiți și zugrăviți, iar podelele acoperite cu parchet, muncitorii stăteau fără lucru și, pentru a-i îmbuna, trebuia să le treci în evidență o muncă născocită, într-un cuvînt, la șantierul cu pricina domnea un dezmăț cumplit care costa statul sute de mii de ruble. Vasili Potehin venise să ceară un sfat. Ce sfat ar fi putut să-i dea ? Rabdă, participă și mai departe la jaf ? Da, el îl orientase pe Vasili Petrovici, da, îl ajutase să ia legătura cu comitetul regional și cu organizațiile orășenești ce patronau șantierul.

Fie că Vasili Petrovici Potehin se dovedise firav pentru un război atît de mare, fie că adversarul său — un oarecare Gordin, care întorcea pe degete întreprinderea — fusese prea puternic, fapt e că valul a trecut, vîlva stîrnită s-a potolit, iar Vasili Potehin s-a trezit pe linie moartă.

El și după aceea i s-a plîns lui Arkadi Kirillovici, construind în fața lui planuri de răzbunare — Gordin era un delapidator fără pereche. Gordin era un mistificator nerușinat. Gordin trebuia să fie vîrît la închisoare, cu mai puțin Vasili Petrovici nici că era de acord. Dar foarte curînd s-a îmblînzit, a amuțit și nu s-a mai întîlnit cu profesorul. Epopeea s-a uitat, lui Arkadi Kirillovici îi erau de ajuns propriile sale griji.

Și iată că acum Potehin i-a amintit din nou cele petrecute altcîndva. Se putea, mă rog, explica într-un fel supărarea lui pe cel ce-l sfătuise — doar îl vîrîse în bucluc. Dar cum să-și explice cuvintele lui, cum că Gordin are dreptate ?...

Gordin cel de demult și străin se legă brusc, într-un chip straniu, de fapta ireparabilă a apropiatului Kolea Koreakin de acum. În altă vreme Arkadi Kirillovici ar fi înălțat din umeri : ce legătură putea fi între toate acestea ? Era un delir nebunesc ! Dar în noaptea aceea totul era straniu, totul era monstruos de ireal, nimic nu era de înțeles, trebuia să analizeze cu amănunțime chiar și ceea ce părea delirant.

Bătaia răgușită a ceasului, mereu înspăimîntător de neașteptată încît îl făcea să tresară, a mai răsunat nu o dată în camera mortului, dar Sulimov tot nu apărea.

9

ÎN CELE DIN URMĂ acesta reintră în bucătărie. După el dădu buzna o bătrînă voinică, îmbrăcată într-un palton încins la brîu, lăbărțat, și înfășurată gros cu o broboadă. În urma bătrînei se zărea o șapcă de milițian.

— Mai bine să nu ceri treaba asta, bunicuțo, căuta să o convingă Sulimov cu răbdare. Nu-i o priveliște pentru ochii unei mame.

Cîtă vreme lipsise, se vede că acționase cu multă energie : mantaua îi era descheiată, șepcuța împinsă pe ceafă, chipul încins, dar fără să-și fi pierdut energia ; expresia hotărîtă ; doar costumul elegant, de croială se-

misport, vădea o oarecare răvășeală ; cravata îi lunecase într-o parte, iar cămașa îi era descheiată la un nasture.

— Eu, drăguțule-s învățată cu ce-i de groază, i-o tăie aspru bătrîna. Nu-ți fie milă de mine !

— Cu așa ceva, mamă, nu te obișnuiești. Și-apoi, acum se lucrează acolo.

— N-am să plec pînă n-am să-l văd. Doar îmi este fiu, fiu bun, nesimțitorî ce sînteți !

— Ei bine, așteaptă. Cînd îl vor scoate, o să te chemăm.

— În stradă n-am să mă duc. Rămîn aici. Nu mai sînt tinerică să stau în picioare...

— Faceți-i loc undeva, ordonă Sulimov.

Milițianul ce se zărea în spatele bătrînei făcu un pas înainte, o luă cu grijă de cot :

— Am să-ți aduc un scăunel, băbuțo, ai să stai de pază la ușă. Că aici nu se cade. Deloc !

— Și cu astă, basta. Pentru dumnezeu, iertați-mă, se adresă Sulimov lui Arkadi Kirillovici. O să plecăm îndată la direcție.

Dincolo de perete se auzi un vaier răgușit, nearticulat, sufocat. Sulimov se smuci de pe loc, dar nu apucă să fugă afară, că în ușă apăru Tișcenko încurcat :

— Bătrîna asta s-a repezit acolo, n-am reușit s-o reținem. De unde atîta iuțeală la ea ?

— Bietu-ul de tine-e-e ! Via-ța me-a-a răs-bles-te-ma-tă-ă ! Vaierul răgușit dobîndi claritate.

— A căzut peste cadavru, s-a agățat de el că n-ai cum s-o smulgi ! Tișcenko își smuci șapca. Aha ! În fine, au ridicat-o... Ia te uită, nu se ține pe picioare, luați-o, măi, pe brațe... Așezați-o pe scară, să se mai domolească.

Lui Sulimov i se zburliră mustățile, dinții mărunți îi luciră sub ele :

— Tișcenko ! Ce-i în capul tău ? O mamă și-a văzut fiul omorît !... Aduceți-o aici ! Și fiți mai politicoși !

— O s-aveți bătaie de cap — cu dădăcitul ăsta ! mîrîi Tișcenko, totuși se grăbi să dispară.

— Doa-a-mne-e ! De ce m-ai oropsit ! Mai bine mă lăsai pe mi-ine să mor întîi. La anii mei să vă-ăd așa ceva !...

Bătrîna reintră, împreună cu însoțitorii, în bucătărie. Broboada îi alunecase de pe cap, descoperindu-i lațele cărunte, nespălate, chipul crestat de zbîrcituri părea orb ; căscată era numai gura fără dinți, neagră. Pentru un moment, în bucătărie se făcu înghesuială.

Arkadi Kirillovici sări de pe scăunel, o așeză pe bătrînă. Ea se prăvăli cu fața pe masă, începu a-și legăna capul cărunt pe mușamaua cu floricele vesele.

— Înainte de moa-a-rte să vă-ăd eu asta ! Doa-amne-e !...

Tișcenko, uitîndu-se speriat în jur, îi împinse pe tăcute din bucătărie pe însoțitori, închise cu grijă ușa.

Sulimov se crispa la auzul strigătului, își rotea capul cu șepcuța, ca și cînd ar fi repetat mișcările capului cărunt al bătrînei. Arkadi Kirillovici în impermeabilul său descheiat, cu fularul atîrnînd, cu pălăria stîndu-i strîmb pe cap, își înălța în dreptul bătrînei chipul impunător, brăzdat de cute adînci.

— Cu ce nu ți-am fost chiar așa de pe voie, doa-amne-e ?! De ce sînt așa bles-te-e-ma-tă-ă ?! Am obo-si-it ! Nu mai pot ! Și cui să mă plîng ?! Cine mă va auzi ?!

— Noi te auzim, mamă — rosti încet Arkadi Kirillovici din spatele ei.

Și bătrîna se mai potoli, se desprinse de masă, fără să se dezdoaie pînă la capăt ; gîrbovită, începu să bîjbîie spasmodic cu mîinile pe la piept, își suflă cu amărăciune nasul într-un colț al broboadei și suspină cu scîncet, așa cum suspină copiii care se liniștesc. Și amănuntul copilăresc păru straniu la această femeie bătrînă, neputincioasă, cu chipul ei atît de greoi, boțit și umflat, că nici măcar durerea nu-l putuse însufleți.

— Dumneavoastră ăți auzi, da' ce treabă aveți cu ale mele, spuse ea oftînd.

Arkadi Kirillovici se așeză alături.

— O dată ce sîntem aici, înseamnă că avem treabă și noi cu necazul tău.

Bătrîna privea tîmp, cu ochi imobili, floricelele risipite pe mușama ; pe tîmpla afundată, sub un smoc cărunt, pulsa o venă groasă, ce încerca mereu să răzbată pe fruntea ridată, și în tactul ei tremurau abia vizibil capetele unor fire de păr, numărînd parcă bătăile încor-

date ale inimii îmbătrînite. Și din nou un oftat, dar de astă dată nu de copil, nu cu scîncet, nu întretăiat, ci prelung, sugrumat — geamătul unui om istovit de viață.

— În năpastă s-o născut, prin năpastă s-o și sfîrșit... rosti ea încet și distinct, apoi amuți.

Se auzi scîrțiitul ghetelor lui Sulimov care, stînd lîngă ea, își trecuse greutatea de pe un picior pe altul.

— Și cîtă vreme o trăit, mereu năpastă li s-o tras altora de la el. Numai năpastă.

— Dar pe el la năpastă nu l-a împins nimeni ? întrebă Arkadi Kirillovici.

Bătrîna ridică pentru prima oară la el ochii tulburi : se vede că întrebarea o uimise prin ceva.

— Dumnezeu l-o-mpins, nimeni alt, răspunse cu convingere.

— L-ai bătut des în copilărie ?

— Nu prea... Cînd mă mîniam, pînă o crescut și mi-o scăpat de tot din mîini.

— Dar de iubit îl iubeai tare ?

Bătrîna se foi, greoaie, scoase un geamăt :

— Păi el mi-o-ntors întreaga viață, pe dos. Era mic, îl purtam în brațe, da' tot m-o dus din satul meu, asta în anii de foamete !... Și nimeni nu m-o mai împețit, nimănui, din pricina lui, nu mai trebuiam. Tot veacul mi l-am dus ca muiere singură... Nu aveam unde să mă ascund de el. Și nici acuma, iote... nu-i chip să te ascunzi ! Noaptea mi s-o năluci...

Pe obrajii brăzdați ai bătrînei începură a curge lacrimi, degetele încovoiate cînd se strîngeau, cînd se desfăceau pe mușamaua cea veselă, numai floricele. Sulimov își scoase pachetul de țigări, îl mototoli furios, îl aruncă, — era gol ! —, zise :

— Am spus eu că nu-i o priveliște pentru dumneata. N-ai ascultat.

— Satana m-o împins... Cum m-o prins de sufleţel, nu mă mai lasă, haide, gîndesc eu, măcar cu o privire să-l văd pe rătăcit... Că la toți le-o stricat viața, pe toți i-o oropsit și pentru asta l-o și pedepsit dumnezeu !... Dar el și acilea... Mort îi, dar îi și mai groaznic decît viu !... Oameni buni ! Nu-l lăsați să-i nenorocească pe alții ! El e vinovat de tot, ca în fața lui dumnezeu vă zic !

E-el ! E-el ! Însemnat de satana ! Întru necinste l-am zămislit, cu rușine l-am născut, în amar l-am legănat ! Încă pînă să vină pe lume o fost o năpastă. S-o dus de pe lume și-i oropsește pe oamenii buni ! Da' cine să fie e-el, pe cine-am născu-ut ?!

Bătrîna se porni într-un recitativ isteric, creturile i se adînciră, ochii i se rostogoleau, buzele îi tresăltau împroșcînd cuvinte strivite. Sulimov stătea stupefiat în mijlocul bucătăriei — șepcuța pe ceafă, ochii holbați, cu licăriri neliniștite, mustăcioara frivolă tremurînd. Arkadi Kirillovici ședea lîngă bătrînă, lăsînd să-i atîrne obosit cutele de pe față, fără să se clintească, ascunzîndu-și pe sub sprîncene ochii posomorîți.

Degetele încîrligate ale bătrînei zgîriau mușamaua, îi venea rău, era gata-gata să se prăbușească pe podea, să dea într-o criză de isterie.

Profesorul o scutură de umăr :

— Ajunge, bătrîno ! Se răsuci spre inspector : Dați ordin să fie dusă acasă.

Sulimov își reveni din înlemnire :

— Îndat' !

Scăpără o privire spre bătrîna scuturată de spasme, se repezi în vestibul.

10

ÎN SFÎRȘIT PORNIRĂ spre ieșire, Sulimov impetuos înainte, Arkadi Kirillovici ținîndu-se după el, Tișcenko în urmă.

Palierul era acum plin de lume. Dincolo de milițianul impunător, înfășurat în postavul mantalei și în curele, se îngrămădeau unul în altul, pe jumătate îmbrăcați, locatarii înspăimîntați ai apartamentelor vecine. Chiar și cu un etaj mai jos — paltoane încheiate la toți nasturii și pijamale mototolite, chipuri palide, pieptănături zburlite, ochi întrebători. Casa se trezise, casa era alarmată.

Lîngă ușa bine închisă a apartamentului său, stătea și Vasili Potehin în șuba lui jigărită, cu fruntea dînd să

împungă înspre Arkadi Kirillovici care cobora scara : bineînțeles, umbli cu șefii, nimeni n-are habar cine-mi ești, numai eu văd prin tine ca prin sticlă !

Ieșiră din bloc ; îi întîmpină un cer jos, calm pînă la indiferență, proptit de casele fumurii. Pe Arkadi Kirillovici îl înecă plăcut aerul umed, simțind cum se topește în el otrava acumulată, cum i se limpezește capul.

Dar își coborî privirea de la cer spre pămînt și tresări : în fața lui se afla o mulțime amenințător îngrămădită, amuțită în așteptare, posomorît-neclintită. Și mașinile galben-albastre ale miliției, și furgonul „salvării" cu cruci roșii alarmante, și mantalele vinețiii ale miliției care zăgăzuia mulțimea. Sub cerul neted, nepăsător, sub ploicica răcoroasă ce se cernea de sus într-o dimineață obișnuită, în mijlocul unei străzi obișnuite, o ciudată îngrămădire omenească. Orașul, încă neapucînd să înceapă o nouă zi, a și întrerupt-o, a uitat de treburi și de griji, s-a adunat aici, încremenind într-o circumspectă inactivitate în fața unei nenorociri a cuiva, demonstrînd prin atenția sa că nu-i vorba de ceva mărunt, ci de un eveniment de proporții !

Sulimov arătă printr-un semn din cap spre o mașină de culoarea canarului : mergeți într-acolo. Lîngă mașină se opriră cu toții, începură să fumeze fără grabă, preocupați, ca și cînd ar fi îndeplinit un ritual. I se întinse și lui Arkadi Kirillovici un pachet desfăcut la un capăt. El se lăsase de fumat cu vreo zece ani în urmă, dar acum luă o țigară, o aprinse în grabă de la cineva, trase cu grijă fumul în piept, începu să privească, împreună cu ceilalți, mulțimea.

De aproape, mulțimea arăta altfel — nici prea închegată, nici nemișcată, nici amenințătoare — cei din spate se uitau cu neliniște și teamă la miliția ce-i oprea locului. Apăreau și dispăreau chipuri de bărbați și de femei, chipuri de bătrîne și tinere, de tot soiul, dar exprimînd o aceeași preocupare de-a dreptul jignitoare : să nu cumva să le scape ceva, să-și astîmpere curiozitatea. Profesorul simți că sutele de ochi lacomi îl cercetează și pe el, ca pe un activ participant la acest spectacol, ca pe un tainic și sumbru sacerdot al criminalisticii, și tocmai de aceea totul intrigă la el : pălăria trasă pe frunte, fularul ce-i ieșea

neglijent de sub gulerul impermeabilului uzat, țigara din mînă, chipul mai sumbru, poate, decît la cei ce i se aflau în preajmă. Aceștia, Sulimov și tovarășii săi, ce-i drept, erau obișnuiți cu o asemenea atenție ; priveau plictisiți la mulțime, fumau, tăceau, stăteau în așteptare...

Brusc mulțimea tresări, se dădu înainte și încremeni. Arkadi Kirillovici, urmînd privirile îndreptate undeva pe lîngă el, se răsuci și îl zări pe Kolea Koreakin. Milițianul masiv care stătuse pe palierul de sus îl conducea acum pe Kolea ținîndu-l de cot, enorma lui labă roșie îl atingea grijuliu, cu o delicatețe de urs, pasul îi era ferm, hotărît, pe toată talpa. Alături de acest milițian înfășurat în curele, cu înfățișare grosolană, îndesat, cu obrazul stacojiu, Kolea părea slab, aproape străveziu, nu om, ci o aparență : fața îngustă, anemică, cu buze palide, un ciuf de păr roșcat, gîtul firav avîntat înainte, un paltonaș scurt descheiat, pasul șovăielnic al picioarelor vîrîte în blugi evazați. Dar e un ucigaș ! Și cu cît arăta mai neajutorat, cu atît mai periculos trebuia să pară mulțimii — doar nu degeaba venise aici pentru el atîta miliție și ia te uită ce mînă enormă, de uriaș, îl ține acum de cot !

Totuși Arkadi Kirillovici scruta cu speranță chipurile : lumea doar nu e lipsită de oameni buni, nu se poate să nu existe compasiune chiar deloc, măcar cineva trebuie să fie cuprins de milă. Dar nu, pe toți părea că-i năucise același gînd : nu pierde momentul, căci el nu se va repeta !

Și numai două chipuri, care se detașau dintre celelalte, reținură privirea profesorului. Pe ele acel comun „nu pierde momentul“ se topise într-o groază tulbure, spăimoasă, nedumerită. Un bărbat și o femeie care se lipise de el. Ea, care căuta la el scăpare, care credea în forța lui, în temeinicia lui. Ea însă nu observase ceea ce Arkadi Kirillovici vedea bine de departe : el, bărbatul, nu se simțea deloc puternic acum — era uimit, doborît, pierdut. Și amîndoi erau tineri, amîndoi, fiecare în felul său, frumoși. Trăsăturile ei de o finețe expresivă denotă o sensibilitate exagerată și o înnăscută vulnerabilitate. El e croit mai simplu, mai solid, în el se simte acea mult promițătoare duritate care sugerează înșelător încrederea în sine, echilibrul, o voință atotbiruitoare și nu presu-

pune nicidecum susceptibilitate. Dar tocmai el, cel lat în umeri, puternic, este acum evident mai șocat decît ea. El și ea — reprezentanți demni de invidie ai neamului omenesc. El și ea — un model convingător de încredere reciprocă. Dacă nu lor, atunci cui să le mai fie accesibilă fericirea ? La vederea lor — o pereche de tineri răsfățați de natură, uniți de o nefericire străină — simți involuntar o mîndrie tămăduitoare : nu sînt chiar atît de răi oamenii ce trăiesc alături de tine !

Dar de ce s-or fi temînd cei doi ? Ce treabă au ei că alături s-a întîmplat ceva iremediabil : un fiu și-a ucis tatăl ?! Pe ei fapta aceasta oribilă nu-i va atinge, va trece pe alături, ei se iubesc, își vor iubi copiii, aceștia vor începe să le răspundă cu dragoste. Nici un pericol.

Chiar așa ?... Ba deloc. Nefericirea e contagioasă. Oamenii sînt atît de legați între ei, încît dacă se rupe ceva într-un loc, se destramă și în altul. Cine se poate descurca în această complicată întrepătrundere ? Nu există asemenea oameni, dar fiecare simte fatala ei fragilitate. Această pereche de asemenea.

Uitînd că la zece pași milițianul cel cu înfățișare de urs îl urca în mașina miliției pe Kolea Koreakin, Arkadi Kirillovici îi admira pe cei doi — el și ea — pierduți în mulțime. În viață nu sînt numai certuri, murdărie, sînge, există și altceva, încîntător, dătător de speranțe. Pentru această speranță el, otrăvitul, încerca acum o profundă recunoștință, era gata să rostească în gînd un descîntec : fie să nu se-ntîmple o absurditate, să nu se prăvale asupra acestor doi nici nevoia, nici boala, nici răutatea altora, să nu treci printre ei, pisică neagră, să nu-i împiedici a se iubi !... Uitînd de toate, profesorul îi admira pe cei doi...

Nu ea, cea fină și vulnerabilă, ci el, bărbatul cel dur, a simțit privirea lui pătrunzătoare, a interceptat-o. Ochii lor s-au întîlnit. Și pe chipul lui cu îndrăzneală sculptat a apărut o neliniște tulbure, aproape o spaimă. Nu, totuși acest flăcău nu era încă într-atît de sensibil încît să sesizeze că atenția necunoscutului nu vădea dușmănie. Nu l-a crezut pe Arkadi Kirillovici ; tainica lui încîntare, admirația lui, bărbatul le-a întîmpinat cu tulburare și ostilitate. Pentru orice eventualitate își zicea : să fie oare fără

motiv această privire insistentă ? Ce se ascunde în dosul ei ? Într-adevăr, sufletul altuia e învăluit în beznă ! Teama de aproapele e în sîngele omenesc.

— Arkadi Kirillovici ! Tovarășe Pamiatnov !

Sulimov, care se și afla în mașină, îl invita să urce.

Profesorul aruncă țigara stinsă. Îl însoțea o privire neliniștită, neîncrezătoare din mulțime.

Sirena urlă, mulțimea se foi, începu a se înghesui, ferindu-se din fața mașinii.

11

FĂRĂ SĂ OPREASCĂ la stopuri, țiuind din pneuri la viraje, mașina miliției o duse mai întîi acasă pe bătrîna Koreakina. Pe drum aceasta s-a calmat — „asta-i soarta lui Rafașka, ce să-i faci, împotriva lui dumnezeu nu te poți pune“ — și a intrat în casă cu chipul tras, posomorît, dar tăinuind parcă ceva important : ai fi zis că aflase ceva ce altora le era necunoscut.

Pe podea, ca și mai înainte, era azvîrlită arma. Anna, care zăcea în pat, își înălță gemînd capul cu părul răvășit, căzut peste față.

— Ei ? ! rosti cu tremur nerăbdător, cu ochii sclipind febril printre șuvițe.

— Ce, ei ? mîrîi bătrîna. N-ei fi așteptînd să te bucur cu ceva ?

— Pe Kolka l-ai văzut ?

— Kolka acum îi ferit de oameni... Iar pe Rafail... Oh, mai bine nu l-aș mai fi văzut. Doa-amne-e ! O răspuns pe deplin pentru toate păcatele lui !

Anna se cutremură spasmodic.

Bătrîna începu să se dezbrace încet și solemn, își desfășură șalul, bombăni morocănos :

— Ca să vezi, s-o născut din întîmplare și-o murit tot pe neașteptate, pe tat-su nu l-o cunoscut și s-o prăpădit de mîna lui fi-su... Așa viață !...

— Ce vor face cu Kolka ?

— Da' ce, îi greu de bănuit ? L-or judeca, fără asta nu se poate... Păcat de flăcău, că și el începe viața strîmb.

Dintr-o mișcare, Anna își dădu jos picioarele desculțe din pat.

— Mamă ! Da' de unde și cine a aflat că el a... ?

Bătrîna se chiorî la ea cu suspiciune :

— Păi asta-i, că n-ai cum s-o dai pe altcineva.

Pe chipul palid al Annei se schimonosea o gură vînătă, ochii căzuți adînc în orbite licăreau febril, umerii ascuțiți îi erau înălțați a încordare, mîinile subțiri se înfipseseră în pătură.

— Eu, și nu el l-a... pe Rafail cu pușca... Cine și de unde s-o știe ? Kolka poate că a luat-o asupra lui, ca să mă scape ?...

Bătrîna o învălui pe noră într-o privire lungă, sumbră, apoi răspunse cu dispreț amar :

— Ia las-o, pe cine duci tu... Nu te prosti, nici pe tine, nici pe alții. Măcar de-ai fi mai șireată, că o să te ia la întrebări și de la prima vorbă te-ncurci... Tu ? Cu pușca ?... Păi tu nici într-un șoarece n-ai da.

— Dar uite că m-a împins necuratul, m-a împins ! Optsprezece ani m-a chinuit omul ăsta, în fiecare seară așteptam să mor de mîna lui. Singura scăpare — pușca ! Nu pe Kolka să-l judece, pe mine !

— Nu ți-e dat ție, drăguțo, să minți și nici lor să asculte.

— Dar dumneata să confirmi : zi că nu o dată amenințam, că un singur lucru îmi rămăsese... Confirmă, ca să-l scăpăm pe Kolka. Doar și dumitale ți-e milă de băiat.

Bătrîna dădu pierdut din mîna noduroasă :

— Nu fi nebună. Să-nșir prostii la bătrînețe, să mă fac de rîs...

Anna sări din pat, se întinse cu încordare, părea că devenise mai înaltă așa, tremurînd în capotul uzat, lățoasă ca o vrăjitoare, de o paloare vineție, cu privirea sălbăticită fugindu-i în lături.

— Cineva tot trebuie să răspundă pentru Rafașka. Și aia sînt eu ! Eu ! Nu Kolka ! Am să răzbat la cine tre-

buie... Chiar acum... Și-am să-i silesc, am să-i silesc să mă creadă ! Le duc pușca... Cu pușca asta, cu mîinile mele... Eu ! Eu ! Și nu el !...

— Du-te, zise bătrîna. La închisoare poate nu te-or vîrî, da' la casa de nebuni ai să ajungi tocmai bine.

— Fă-mi rost de un palton și de niște încălțări.

— Tu îmi știi toaletele, bagă-te în care vrei.

— Cere de la vecini.

— Nu te-ncurca, fato, că o să fie mai rău. Tu nici de departe nu semeni cu o vinovată, da' cînd or scociorî nițel, or și înțelege tocmai bine din mîinile cui a luat foc pușca.

— Vinovată ?... Dar pe cine să mai învinuiască, dacă nu pe mine ! Că doar sînt mult mai vinovată decît Koliuha !

— Ia, ia ! Încă nițeluș, și ai să crezi chiar tu.

— Nu, eu sînt vinovată, pînă peste cap vinovată ! De nu eram eu, Rafașka ar fi fost în viață. Altă muiere, de felul Milkăi măcar, l-ar fi strîns demult în chingi, ori l-ar fi lăsat la mama dracului. Dar eu am răbdat... Și cum am mai răbdat ! Doar vedeam, am văzut că nu se va sfîrși cu bine, dar mă agățam. Pentru ce ? Cine trebuia să-l ocrotească pe Kolka ? Cine, dacă nu eu ? A fiert într-un iad băiețașul ăsta. Rafașka la beție nu putea s-o înțeleagă, pe cînd eu eram mereu trează. Sînt mamă, așa că trebuia să fi făcut ceva, să ne fi eliberat, pe mine și pe fiul meu. Ei nu ! Nu ! N-am făcut nimic ! Un deget n-am mișcat, numai răbdam și l-am mai silit și pe băiat să-ndure chinurile mele. Asta nu-i vină ? Să nu înțeleagă ei oare că pe mine, pe mine trebuie să mă judece, nu pe un băiețaș !... Am să le-o dovedesc !... Evdokia, trebuie să plec ! Acum !

— Mai potolește-te, ai vreme.

— Evdokia, dar Milka, cred că ea nu știe nimic. Dă-i un telefon, să aducă și ceva haine... Sună la alde Puhov acasă, că eu am să mă spăl aici, am să mă pieptăn... De dragul lui Kolka te rog, Evdokia !

Și bătrîna se sperie de frenezia ce răzbătea din glasul Annei.

— Te-ai țicnit tu, fato. Uite că se adevărește vorba : apa stătută îi cu draci umplută. Ei haide, bine, nu mai

geme. Mie mi-e totuna, o chem pe Milka, să te dădăcească ea.

Bodogănind, clătinînd cu amară tristeţe din cap, Evdokia începu să-şi îmbrace paltonul. În casa cea veche nu era telefon, la nevoie dădeau fuga prin curte, la intrarea blocului vecin, unde era un telefon public.

Să tot fi trecut o jumătate de oră şi un „Jiguli" verde închis frînă brusc chiar sub fereastră. Sosise Liudmila Puhova, prietena Annei încă de pe cînd erau fete. Provocînd mirarea mută a moşnegilor şi babelor, locatari ai căsuţei, ea se îndreptă cu pas energic şi hotărît spre locuinţa Evdokiei Koreakina. Dacă Anna arăta întotdeauna pierdută şi timorată — cu chipul şters, slabă, bolnăvicioasă, mică de statură —, apoi Liudmila, oriunde ar fi apărut, atrăgea atenţia. În ultimii ani se îngrăşase zdravăn, dar nu-şi pierduse ţinuta mîndră, se mişca impetuos, purtîndu-şi cu demnitate sînii somptuoşi şi chipul neted, sprîncenat. Tulbura lumea cu privirea strecurată printre genele lăsate, uimea cu eleganţa excentrică a toaletelor. Chiar şi acum, cînd venise în mare grabă, după ce i se telefonase acasă, apăru cu ochii făcuţi, răspîndind un miros puternic de parfum, numai că obrajii albi îi tremurau şi buzele i se strîmbau a durere. Se aruncă spre Anna, îi strînse capul la piept, începu să bocească muiereşte, cu glas înalt :

— Ah, mucenica mea-a ! Te-a dat gata turbatul, nu te-am ocroti-it !... Sărăcuţa mea-a !...

Mai bocind o vreme, se depărtă brusc, se smiorcăi, îşi tamponă ochii cu o batistă, se aşeză mai cu temei şi spuse cu ton întreprinzător :

— Hai să ne gîndim acum ce se poate face.

— S-o şi gîndit, şopti bătrîna. Vrea să ia vina asupra ei.

— Pentru ce ? întrebă Liudmila fără a se mira, mai degrabă cu interes.

— Poftim de află.

— Dar ce, nu sînt eu vinovată ? rosti Anna cu glas slab.

— Tu ?! Ce fel de vinovată eşti tu, la naiba ! Liudmila Puhova, la fel ca şi Anna, fusese cîndva o simplă fată de la barăci, nu se sinchisea de expresiile tari. Dacă

e să fie cineva vinovat, păi aia sînt eu, proasto. Cine te-a împins spre Rafaşka ? Eu ! Mă gîndeam, cum eşti tu liniştită şi serioasă, că n-o să cuteze să-ţi facă vreun rău şi-o să vă împăcaţi cumva. Vai cum am greşit ! Toată viaţa m-oi blestema.

— La ce bun să răscolim trecutul, obiectă Anna, zgribulindu-se, cuprinsă ca de frisoane. Toţi am greşit, toţi ! Şi pentru greşelile noastre numai Koliuha singur să răspundă ? De ce ?! De ce el şi nu eu ? Unde e dreptatea ?

— S-or lămuri ei. Nu te da în zadar de ceasul morţii. Am să-i găsesc eu lui Kolea un avocat bun, am să-l instruiesc chiar eu, am să-i spun tot cum a fost. Lîngă lege tot oameni se află, vezi bine, şi ne vor înţelege.

Dar felul hotărît al vechii prietene nu o linişti pe Anna :

— Şi eu ce să fac ? Să şed şi să aştept ? Dar am să-nnebunesc !

— Nu aştepta, du-te şi vorbeşte, nu-i nici un rău în asta. Afli ce şi cum, ne spui şi nouă, acceptă Liudmila, examinînd-o cu tăinuită suferinţă.

— Ceva haine mi-ai adus ?

— Nu ştiu de ţi-or veni. Le-am luat în grabă.

— Numai să-mi ascundă goliciunea. Mă îmbrac îndată şi plec.

— Da' unde ? La cine ? Ai aflat ?

— Nu, se pierdu Anna.

— O-of nepricopsito ! Liudmila se ridică brusc. Îmbracă-te, că aflu eu la cine... Unde-i un telefon pe-aici ? Evdokia, hai cu mine să iei hainele, că sînt în maşină.

Abia acum, cînd se îndrepta spre ieşire, Liudmila observă arma culcată pe podea, se împiedică de ea şi se întoarse spre Anna. Aceasta dădu abătută din cap : da, da, cu arma asta...

— Şi-o ieşit din minţi, i-o smuls-o băiatului şi-o tîrît-o acilea, o lămuri bătrîna.

Păru că abia acum, la vederea puştii ce lucea stins cu cele două ţevi negre ale ei, Liudmila îşi imaginează tabloul omorului ; fusese doborît el, Rafail Koreakin, bărbatul acela zdravăn, groaznic în sălbăticia adusă de beţie ! Rafka, turbatul pe care ea, Liudmila, îl ştia încă din tinereţe !

— Anka... rosti ea cu sfîrșeală și glas răgușit, iar chipul i se vesteji deodată, în obrajii netezi îi apărură cute, Anka, tu taci, domoalo ? Da' strigă, tu, blestemă, că eu te-am pețit, eu ! De la o vorbă a mea a început totul... Înjură-mă, că o să-mi vină mai ușor.

Anna dădu din mînă a lehamite :

— Dacă eu n-am avut destulă minte, ce rost are să dau vina pe alții.

Și Liudmila cea gătită, mirosind a parfum, trase grosolan, bărbătește, o înjurătură, păși peste armă, ieși.

Peste cincisprezece minute, îmbrăcată într-un palton prea larg din piele încrețită, bătînd într-un verde ca de broască, pe cap avînd o beretă cu niște vișine minuscule, cochete, Anna asculta ce-i spunea Liudmila.

— Uite că am notat aici să nu uiți : Su-li-mov... Locotenentul major Sulimov : camera cincizeci și unu, el se ocupă de cazul lui Kolka. Am să te duc pînă la direcție, iar acolo ai să acționezi tu singură.

Anna vîrî hîrtia în buzunar, se sculă, ridică arma de pe podea.

— Cu arma la întîlnire ? zîmbi strîmb Liudmila.

— Le-o duc lor. Pesemne că o caută.

Bătrîna i se adresă Liudmilei :

— Spune-i să nu se facă degeaba vinovată.

— N-are să reușească, murmură sumbru Liudmila. Pentru așa ceva trebuie să știi să minți.

Plecară. Bătrîna Evdokia, rămasă singură, se așeză pe patul răvășit, își puse pe genunchi mîinile cioturoase și căzu pe gînduri.

12

UN CABINET de o curățenie rece, cu un birou șubred, fișet greu într-un colț și cu indestructibilul miros cancelăresc, ca de hîrtie stătută. După ce se așeză cu temei la birou, Sulimov își desfășură în față niște foi de hîrtie, imprimate, carnetul de note, stiloul, pachetul de țigări din care luă una și o aprinse.

— Așa ! zise el mulțumit. Cred că e bine fără nici un fel de pregătire. O să și începem îndată.

— Ce anume ? nu înțelese Arkadi Kirillovici.

— Interogatoriul lui Nikolai Koreakin.

— În prezența mea ?...

— Codul procedural prevede prezența profesorului. Aveți dreptul să puneți întrebări, să vă spuneți părerea, să refuzați semnarea procesului-verbal, dacă nu sînteți de acord. Într-un cuvînt, sînteți participant legal, ca să zicem așa.

Arkadi Kirillovici căzu pe gînduri, încruntîndu-se — frunte bombată, părul răvășit, cărunt pe alocuri, pleoapele grele, lăsate, riduri adînci de la nas spre colțurile gurii strînse cu hotărîte.

— Te previn, spuse el încruntat. Voi fi părtinitor.

— Foarte bine, fu de acord Sulimov. Înseamnă că eu va trebui să fiu de două ori nepărtinitor. Ridică receptorul telefonului : Aduceți-l pe Koreakin.

Așteptarea i se păru lui Arkadi Kirillovici lungă și stînjenitoare — tăceau, căutau chiar să nu se uite unul la celălalt, de parcă se temeau ca nu cumva din greșeală să apară o impresie de învoială.

În sfîrșit, ușa se deschise larg, un milițian tînăr, cu o expresie naiv-sîrguincioasă și de severitate pe fizionomia blîndă, buzată, îl lăsă pe Kolea Koreakin să intre înaintea sa, îl salută cu seriozitate pe Sulimov, ieși.

Și iată-l. Băiatul se opri în fața lor, lung, deșirat, țeapăn ; picioarele ce nu apucaseră să facă pasul intenționat, îi rămaseră într-o poziție stîngace, instabilă, și era evident că mîinile atîrnîndu-i pe lîngă corp îl stînjeneau. Pe Arkadi Kirillovici îl uimiră ochii lui luminoși, larg deschiși, nici un gînd în ei, nici teamă, nici un fel de simțire vie ; priveau drept și, probabil, nu vedeau nimic. Nici măcar pe diriginte.

— Ia loc, îl invită Sulimov, arătîndu-i un scaun.

Kolea păși înainte cu supunere de robot, se așeză pe marginea scaunului, își înfipse degetele în genunchii ascuțiți și încremeni din nou — gîtul subțire, întins încrezător, bărbia înălțată, iar sub ea, pulsînd cu încordare, o adîncitură delicată.

— Ei, băiatule, trezește-te ! îl strigă Sulimov. Doar n-ai venit în vizită la niște canibali. Nici măcar pe cunoscuți nu-i recunoști ?

Kolea tresări, se uită la Arkadi Kirillovici și în ochii limpezi, străvezii îi apăru o tulburare, buzele anemice, cu colțurile lăsate, i se îndoiră spasmodic.

— Koreakin Nikolai Rafailovici... Elev... Născut cînd ? începu Sulimov interogatoriul.

— În nouă sute cincizeci și opt... La două noiembrie, răspunse Kolea încet, ușor răgușit.

— N-ai încă nici șaisprezece ani ?

— Nu.

Sulimov aruncă o privire spre Arkadi Kirillovici. Acesta ședea drept, neclintit, cercetîndu-l pe sub pleoapele grele pe Kolea care se așezase incomod pe un colț de scaun, cutele mari de pe obraz i se umflaseră, atîrnau. Nici șaisprezece ani nu are flăcăul ! N-a crescut încă, nu e independent ; pentru cei ca ăsta întotdeauna răspunde cineva. Și totuși a hotărît singur să ia asupră-și răspunderea pentru părinți... Ia te uită la el : gîtul întins, bărbia ascuțită, o grimasă palidă, și degetele împreunate pe genunchii ascuțiți. N-are cine să răspundă pentru el, în afară de diriginte. Dincoace, chipul răvășit, nemișcat, întunecat al acestuia... Sulimov se zgribuli fără voie.

— Spune-mi, de mult a început tatăl tău să vină acasă beat ? întrebă el.

— Venea totdeauna.

— Adică nu-ți amintești cînd a început să bea ?

— Bea dintotdeauna.

— Dar se întîmpla să fie și treaz ?

— Dimineața... Beat era numai seara.

— Chiar așa, în fiecare seară ?

Kolea se fîstîci, emoționat, o roșeață abia vizibilă îi apăru în pomeți.

— Eu... Eu cred că n-am zis bine... Nu era întotdeauna. Nu ! Au fost seri cînd venea treaz, treaz de tot... Au fost chiar multe seri. Uneori cu săptămînile și chiar cu lunile nu punea strop de votcă în gură. Și atunci totul era bine. Apoi bea din nou, și mai rău ca pînă atunci. adică în fiecare seară... Da !

— Venea beat și te bătea ?

— Pe mine nu. Nu mă bătea pe mine. Pe mama o bătea... și spărgea vase.

— Chiar dacă te nimereai acolo, nu te-a lovit niciodată ?

— Cînd mă repezeam eu la el, atunci mă lovea sau mă dădea afară pe ușă, ca să nu-l încurc. Dar niciodată nu m-a bătut așa... ca pe mama.

— Te repezeai la el ?

— Cînd eram mic mă temeam de el, îmi era tare frică și fugeam din casă... La vecini. Cel mai des la alde Potehin... Dar apoi... apoi am început să-l urăsc. Ce-i făcuse mama ? De cum se apropia seara, sta cu sufletul la gură. Dar nu-l certa. Nu. El însă oricum se repezea la ea. Și-apoi el era un om voinic, nimeni dintre bărbați nu se lua cu el, că pe oricare l-ar fi burdușit. Și eu ce trebuia să fac ? Să mă uit și să nu fac nimic ? Doar nu puteam ! Nu puteam ! glasul lui Kolea, din tulbure și surd cum fusese deveni subțire și răsunător. I-am spus cinstit, drept în ochi, n-o atinge că te omor ! Și de ce ? ! De ce n-a as-cul-tat ? !

— L-ai prevenit ?

— Da. Numai că lui nici nu-i păsa de vorbele mele.

— Ce-i spuneai ?

— Asta-i spuneam...

— Adică ?

Kolea își înclină capul, articulă cu greu :

— Că-l omor... dacă se mai atinge de mama.

— Și de cîte ori l-ai prevenit astfel ?

— De multe ori. Dar el parcă nici nu mă auzea...

Sulimov tăcu un moment. Arkadi Kirillovici ședea la fel de drept și nemișcat.

— Noi n-am găsit arma. Unde e ? sparse tăcerea Sulimov.

— Mama mi-a smuls-o. Cînd... cînd deja totul... Și a fugit cu ea.

— Tu nu știai, desigur, că arma era încărcată ?

— Ba da. Știam.

Sulimov, vădind pînă atunci o atitudine de rezervată compasiune, se supără fără veste :

— Ascultă, amice, nu arunca așa de ușor cuvintele. Aici fiecare vorbă nesocotită te poate trăda. Și încă tare de tot. De unde puteai tu să știi că o armă ce atîrnă de perete e încărcată ?

— Păi chiar eu o încărcam. Mama o descărca, iar eu o încărcam iar...

— Deci ea știa că tu ai de gînd să-l omori pe tata ?

— Păi îi spuneam de față cu ea. Mă auzea.

— Și a crezut ?

— Nu știu... Dar arma o tot descărca...

— Dar de ce n-a ascuns-o de tine ?

— Tata n-o lăsa.

— Cu-um ?

— Las-o, zicea, să stea acolo unde a stat, să n-o atingi

— Dar el ? El de ce n-a ascuns-o ?

Kolea ridică pentru prima oară ochii la anchetator, păru că-l scaldă într-o undă limpede de izvor :

— El... el, probabil, voia...

— Ce anume ?

— Ca eu... să-l omor, rosti încet, cu efort, dar și cu multă convingere.

Sulimov și Arkadi Kirillovici se uitară năuciți unul la celălalt.

— Ce prostii îndrugi, Kolea, rosti Arkadi Kirillovici abia mișcîndu-și buzele.

— Dar nici el... nu se putea suferi. Eu știu.

Se auzea cum dincolo de pereții cabinetului freamătă de viață clădirea plină de oameni — undeva se izbeau uși, bombăneau glasuri depărtate, răsunau în surdină apeluri telefonice. Doi oameni maturi, nedumeriți și abătuți, se uitau cu atenție, aproape cu groază, la un băiețaș.

— Nu se putea suferi ?... Glasul lui Sulimov sună a suspiciune. Ți-a vorbit el despre asta ?

— Niciodată.

— Și-atunci ?

Kolea dădu cu tristețe din umeri.

— Îl vedeam...

— Cum îl vedeai ?

— Cîtă ură avea pentru el dimineața, cînd se trezea.

— Chiar așa ?

— Se scula, nu se uita la nimeni, și totdeauna se grăbea să plece. Și din cauza asta bea. Și pe mama o bătea pentru că n-avea cum să se stîlcească singur. Adesea cînd era beat plîngea în hohote... Și eu în locul lui m-aș fi urît... Odată a vrut să se spînzure în baie... N-a izbutit — agățase o funie de grilajul ventilației și grilajul a căzut. Și îi mai plăcea să stea la fereastra deschisă, zicea că-l atrage înălțimea. Voia să moară !

Pe neașteptate Kolea se îndreptă pe scaun, cu bărbia tremurînd, abia stăpînindu-și buzele ce i se tot strîmbau, și începu să țipe cu glas vibrant, spart :

— Dar de ce ? ! Ce nevoie avea ca eu ?... Tocmai eu !... Dacă voia, atunci chiar *el* ar fi trebuit !... Să nu aștepte s-o fac eu !... Se înecă, se muie, probabil speriat de sinceritatea lui deplasată.

Arkadi Kirillovici se aplecă înainte cu tot corpul :

— Minți, Kolea. Vrei să te considerăm un ucigaș cu premeditare — te-ai pregătit, chipurile, din timp, încărcai arma împotriva propriului tău tată ! Sfîrșește cu minciunile !

— Ba da, o încărcam ! O încărcam ! Da-da !

— Mă rog, o încărcai pentru ca tatăl să vadă cît îl urăști, dar în sinea ta socoteai, desigur, că mama are s-o descarce, n-o să te lase să ajungi la omor. Ori nu-i așa ?... Ai crezut și de astă dată că arma e descărcată.

Kolea, gîrbovindu-și spinarea, strîngînd din fălci, se uită în lături ; răspunse nu dintr-o dată, cu greutate :

— Am încărcat-o cu o jumătate de oră înainte, chiar înainte de a veni tata...

— Nu te cred ! clătină încăpățînat din cap Arkadi Kirillovici.

— Știam... Da ! Aproape știam că are să se întîmple... Da ! Mă pregăteam !

Sulimov își depărtă a neputință mîinile.

— Kolea ! Tu aiurezi ! exclamă Arkadi Kirillovici.

— Îl așteptam mereu pe tata... În fiecare seară, eu și cu mama îl tot așteptam... Mama începea, ca o smintită, să dea din colț în colț. Ce, era ușor s-o văd — vroia să se ascundă și n-avea unde. Mă uitam și toate se întorceau în mine. În fiecare seară... Iar de astă dată el nu-i și nu-i, mama nu-și mai găsește nicicum locul, eu într-un colț în-

nebunesc. Trecuse mult de miezul nopții... Și pentru amîndoi era limpede — cu cît mai tîrziu va ajunge acasă, cu atît mai rău va fi pentru noi. După bețiile tîrzii, mama zăcea cu săptămînile... Așteptam, el nu-i și nu-i. Dar cît se poate ?... Cît se poate să-l amenințe pe tata și să nu fac nimic, de parcă aș fi o zdreanță... Mama s-a dus la bucătărie, și-atunci eu — la pușcă. Era descărcată. Dar mai aveam niște cartușe în rezervă, le-am vîrît în amîndouă țevile, am agățat-o în perete... Chiar m-am simțit ușurat... Știam, Arkadi Kirillovici, știam ! Mă pregăteam ! Nu trebuie să mă salvați !

Dirigintele se gîrbovi, își ațintì în podea ochii orbi.

— Să nu te salvăm... repetă el. Ușor ne e, oare, să auzim așa ceva ! Nouă, oameni mari și trecuți prin viață, care nu te-am învățat pe tine, atît de necopt, cum să faci față necazului, unui mare necaz, Kolea ! Vină ta este vina noastră !

— Dar ce ați fi putut să faceți dumneavoastră ? obiectă surd Kolea. Mi-ați fi dăruit un alt tată ?

— Ceva tot am fi putut să facem... Da-a... Doar știam ce se petrece la voi acasă. Dar de departe... De departe, cum se zice, nu te arde, însă tu nu lăsai pe nimeni să se apropie.

Kolea își ridică privirea spre diriginte, tăcu o secundă, cu buzele tremurînd și apoi reîncepu să strige cu glas vibrant, sacadat :

— Dar chiar dumneavoastră, dumneavoastră, Arkadi Kirillovici ! Dumneavoastră ne-ați învățat... Luptați cu ticăloșia — asta ne-ați învățat ! Nu așteptați ca cineva să acționeze în locul vostru !... Nu mai țineți minte ? Uite că eu am reținut ! În ultima vreme cuvintele dumneavoastră îmi tot ciocăneau în cap — luptă, luptă, nu aștepta ! Iar eu așteptam, așteptam, mă socoteam o cîrpă, o meduză, că nu o pot salva pe mama !...

— Ai și salvat-o ! răbufni mînios, Sulimov. Acum mamei îi va fi mult mai bine — n-o să aibă nici fiu, nici soț, va rămîne singură-singurică în lumea asta mare.

— Și-i-iu ! Și-i-iu ! sări în sus Kolea. Știu mai bine decît toți ! A văzut și ea pe dușumea sîngele lui, va ține minte asta și ea toată viața... Dar eu ce mă fac ? Ce mă fac eu, Arkadi Kirillovici ? ! El, dacă vreți să știți, chiar

mă iubea ! Da ! Da ! Nu mi-e milă de mine, și nici dumneavoastră să nu vă fie ! Nimeni să nu-ndrăznească ! Și la judecată tot așa am să spun — să nu vă fie milă !

Pe gîtul subțire, întins, se umflaseră venele, umerii i se scuturau...

Arkadi Kirillovici, gheboșat, își ridică pleoapele, se uită pătrunzător la Sulimov și dădu abia vizibil din cap. Acesta întinse grăbit mîna spre telefon...

13

UȘA SE ÎNCHISE în spatele lui Kolea. Mustața neserioasă de pe chipul fălcos al lui Sulimov sta zbîrlită.

— Totuși moștenirea tăticului se vădește ! Tăticul își căuta, pare-se, moartea, iar fiul tînjește după pedeapsă.

Arkadi Kirillovici, abătut, bombăni, stînd din nou cu ochii în podea :

— Ba moștenirea mea se vădește.

— Adică ? deveni atent Sulimov.

— Unul din vecinii Koreakinilor, în noaptea asta, mi-a spus-o în față : dumneata ești vinovat ! Un sfert de veac se împlinește de cînd le repet copiilor : semănați tot ce e înțelept, bun, veșnic ! Și ei mă credeau... Credea și el, doar ați auzit adineaori — luptați cu ticăloșia ! Cuvintele mele ciocăneau în capul lui, îl împingeau la acțiune... Și iată unde l-au împins.

Sulimov zîmbi strîmb :

— Doar n-ați vrea s-o trec la dosar drept mărturisire sinceră ?

— Dar ai dreptul să nesocotești mărturisirea cuiva ?

— Am. Dacă ea are caracter evident de autodefăimare.

— Să fie autodefăimare ? Elevul meu, aflat în rol de criminal, a declarat-o el însuși în fața dumitale.

— Așa e : chiar în fața mea, și tocmai de aceea pot să declar cu toată răspunderea : motivul este insuficient pentru a vă suspecta de vreo contingență cu crima ce a avut loc.

— Dar nu admiți că în această privință alții pot să nu fie de acord cu dumneata ?

Pe chipul cu trăsături greoaie al lui Arkadi Kirillovici se citea o mohorîtă impasibilitate. Sulimov îl privi chiorîș cu ochiul lui negru, de pasăre.

— Aveți dreptate. Mulți nu vor fi de acord ! Mu-u-lți ! declară el aproape solemn. Urmează să mai ascultăm un asortiment de învinuiri primitive. Vor fi învinuiți vecinii că nu l-au domolit pe bețivan, șefii nemijlociți ai lui Koreakin, că nu l-au făcut virtuos, sectoristul o va încasa ca la carte că nu e vigilent, că nu l-a făcut la timp inofensiv ; ei, și școala, adică dumneavoastră, Arkadi Kirillovici, veți auzi, probabil, că nu l-ați educat cum trebuie. Fiecare, adică cu partea lui. Și-atunci, cum, să-i tragem pe toți la răspundere ca pe niște complici ?... Scuzați-mă, dar asta-i o trăncăneală obișnuită, după care se ascunde fățărnicia... Oferiți-vă, tovarășe Pamiatnov, drept jertfă acestei fățărnicii. E un lucru lăudabil ! Doar se poate agonisi chiar și un mic capital în plan sufletesc. Uitați-vă la dumnealui, are conștiință, e un suflet sensibil.

Profesorul, mereu cu același chip, ca de lemn cioplit, doar ridicîndu-și cu greu pleoapele, începu să vorbească rar și răspicat, țintindu-l pe Sulimov pe sub sprîncene :

— Aș fi gata, Sulimov, să mă înclin în fața înțelepciunii dumitale. Asta, dacă aș fi convins că ți-e cunoscută rădăcina răului, că nu plutești în ignoranța generală. Dar nu ești cîtuși de puțin mai pătrunzător decît alții. Pînă și eu, un neinițiat, știu de mai înainte cum o să procedezi : un băiat și-a ucis tatăl — fapt evident — deci vinovat e băiatul și nimeni altcineva. Desigur, vei avea în vedere și tinerețea, și circumstanțele ce atenuează vina, doar am văzut cum ai fi vrut ca arma să se fi încărcat singură... Nu, Sulimov, dumneata nu-i dorești băiatului răul, totuși n-ai să șovăi în a-l scoate pe el drept unicul vinovat de acest eveniment grav. Urmărești, cu alte cuvinte, un articol din cod. Și de aceea înlături totul pe rînd, chiar și mărturiile celor ce se simt răspunzători pentru crimă.

Sulimov sări de la birou, făcu cîțiva pași repezi prin cabinet, se aplecă spre profesor, întrebă :

— Așteptați ca eu să dezgrop rădăcina răului ?

— E ceva naiv, nu-i așa ?

— Da, copilăros de naiv, Arkadi Kirillovici ! Rădăcinile rele sînt îngropate adînc de tot, pînă la ele n-au ajuns încă nici academiile de științe pedagogice și sociale, institutele de sociologie, psihologie și mai știu eu care... Savanții cu șapte palme-n frunte din lumea întreagă tot sapă și nu izbutesc defel să ajungă la cauza răului. Iar eu nu sînt altceva decît un lucrător de rînd al miliției. Ei bine, nu-i caraghios să mi se ceară mie : fă-o pe salvatorul, locotenent-major Sulimov ! Dar ce să salvez ? Păi omenirea întreagă, nimic mai puțin ! Pas, Arkadi Kirillovici ! Recunosc și nu roșesc — pas !... Iar pe cel care se va apuca să mă încredințeze cum că ar cunoaște, chipurile, rădăcina răului, eu am să-l consider un lăudăros. Poate chiar unul dăunător. Unul care induce în eroare, prezintă închipuirea drept realitate, tulbură și mai tare niște ape tulburi. Așa încît, să-mi fie cu iertare, dar trebuie să acționez așa cum este prevăzut.

— Adică să-l prezinți pe Kolea Koreakin cel de cincisprezece ani răspunzător pentru grimasele pe care ni le face nouă viața ?

— Firește că nu sînt decît un milițian fără suflet, nu am între coaste decît un abur rece, cum aș putea deci să cruț un biet băiețaș ?...

— Nu-i nevoie de bufonerii, îl întrerupse profesorul. Am văzut cum ai fi vrut să pui mîna pe un atu sub forma armei care nu era încărcată de mîinile lui Kolea. Îți era milă de el, dar asta nu te va împiedica să-l acuzi.

— Singur ați spus : băiatul a ucis, e un fapt evident. Doar n-o să-mi cereți să-l ascund ori să-l denaturez în sens favorabil.

— Aș fi vrut ca în spatele acestui fapt evident să te străduiești a vedea ceva nu chiar atît de concret evident : băiatul este victima unor forțe ascunse.

— Și una din aceste forțe sînteți dumneavoastră ?

— Nu e exclus.

— Ei, atunci există o forță și mai influentă — și nici nu se compară cu dumneavoastră ! — tatăl decăzut al băiețașului ! Pe ăsta vă promit că nu-l scap din vedere, am să mă străduiesc să aflu despre el tot ce voi putea și să-l prezint în toată splendoarea lui. Dacă n-aș face asta

în cercetarea prealabilă, ar ieși la iveală în instrucția preliminară.

— Va ieși, fu de acord Arkadi Kirillovici. Numai că mortului n-ai ce-i mai face.

Sulimov oftă :

— Tocmai asta e, pe banca acuzaților, ca autor moral al crimei n-am cum să-l aduc, dar ca circumstanță atenuantă a culpei, comportarea lui va sluji, desigur, numai ca circumstanță atenuantă ! Și nici măcar una la fel de puternică, precum ignoranța băiețașului privitoare la încărcarea armei.

Oftă și profesorul.

— Mai aveți nevoie de mine ?

— Doar să-mi spuneți cîteva cuvinte despre băiat : cum învăța, cum se comporta la școală, dacă e o fire închisă, dacă e timid, comunicativ, cu cine era prieten ?...

Posomorîndu-se din nou, privind într-un colț, dirigintele începu să povestească fără grabă : Kolea Koreakin fusese un elev dificil, apoi pe neașteptate pentru toți se schimbase, cauza nu era una prea obișnuită, ba chiar una sentimental-lirică — se îndrăgostise de o fată...

Sulimov nota totul.

La plecare, în timp ce restituia milițianului de serviciu permisul vizat, Arkadi Kirillovici zări în treacăt o femeie într-un palton scump de piele ce stătea umflat pe ea, și cu niște vișine minuscule, ușuratice, pe beretă. Nici n-a recunoscut-o în ea pe mama lui Kolea Koreakin...

Cerul, lăsat jos de tot, apăsa orașul, burniță, pe caldarîmul negru treceau în goană mașini — camioane și basculante enorme, autoturisme lucind umed. Oamenii se împingeau în autobuze, se înghesuiau agitați pe la ușile magazinelor, se îngrămădeau la traversări. Ca întotdeauna orașul trăia preocupat, nu dădea atenție nici cerului, nici ploii, nici suferințelor și bucuriilor celor ce-l locuiau. Și, de bună seamă, evenimentul care se întîmplase în noaptea aceea în blocul cu numărul șase de pe strada Mendeleev nu influențase nici el în vreun fel ritmul agitat al vieții marelui oraș. Un locuitor mai puțin, un criminal mai mult — pierderea era infimă, adaosul neesențial.

14

CINE N-A FOST OBSEDAT în copilărie de isprăvile lui Nat Pinkerton și ale lui Sherlock Holmes ? Grigori Sulimov, după absolvirea institutului a cerut el însuși să fie repartizat la organele de cercetare. Geniile romantice, singuratice, ale investigației criminalistice, de felul lui Sherlock Holmes și al comisarului Maigret, nu aveau nimic comun cu munca de fiece zi, agitată, a miliției judiciare orășenești. Dar și aici, ca și mai demult, rămîi un cercetaș al crimelor, stabilești înaintea tuturor caracterul lor, încerci să le găsești cheia — într-un fel ești un prim descoperitor !

Sulimov îi dădea de gol pe escroci, îi găsea pe huliganii care își făceau de cap, avea chiar în palmares o crimă descoperită, și încă una destul de încîlcită — un șofer izbise cu mașina o fată ce rămăsese gravidă cu el, apoi schimbase pneurile, ca să nu fie demascat... Deocamdată însă, ofițerul era considerat doar ca „prezentînd speranțe", despre el spunîndu-se cu condescendență : „E priceput, dar nu lucrează cu «fler»". Fler aveau cei care nu absolviseră institute, dar lucraseră vreme de decenii în miliția judiciară.

I se întîmplase și altă dată să dea de situații cînd încălcarea legii era evidentă, dar cînd, fără să vrea îl compătimea pe infractor — fusese prins omul în clește, nevoia-l împinsese. Cu toate acestea, datoria lui, a lui Sulimov, o constituia apărarea legii împotriva oricăror încălcări. Ce-ar fi, într-adevăr, dacă unii ca el ar începe să se călăuzească după simpatii și antipatii personale ? Căuta așadar să nu treacă peste motivele justificative, dar sentimentele întotdeauna și le ținea în frîu. Iată și acum, contase pe unul — băiețașul o fi pus mîna pe armă la mînie, nu știa că era încărcată. Calculul însă nu se adeverise... Acest profesor Pamiatnov propune ca vina grea a băiatului să fie trecută pe umerii altora, printre care și pe ai săi proprii. A-i implica însă într-o crimă pe niște oameni nevinovați e contrar legii, ba chiar și necinstit. Nu, nu, ce s-a-ntîmplat, s-a-ntîmplat — băiatul

a săvîrșit o omucidere ! Ți-e milă de el ? Te privește personal, nu încurca treaba asta cu serviciul !

Singurul lucru în puterea lui Sulimov era să se informeze cît mai amănunțit asupra vieții sumbre a tatălui ucis, a lui Koreakin. Cu cît mai tenebroasă se va dovedi această viață, cu atît mai de înțeles va fi fapta fiului...

Cel mai mult poate să povestească despre decedatul Rafail Koreakin mama lui, acea bătrînă groaznică la vedere, ce urlase isteric la sfîrșit de noapte în fața lui și a profesorului Pamiatnov. Tocmai întinse mîna spre receptor, pentru a afla adresa bătrînei, cînd telefonul începu el însuși să sune. De jos i se comunica : sosise mama lui Nikolai Koreakin, adusese arma, cerea plîngînd să fie primită imediat.

Găteala ei îl impresionă neplăcut — paltonul scump, greoi și pretențioasele vișine de pe beretă — dar chipul uscat, sleit, contractat în crețuri mărunte, ochii injectați, înfundați în orbite, cu licăriri desperate, precum și expresia lor rugătoare, neajutorată, îl determinară îndată să rămînă convins : e, într-adevăr, îndurerată și e sinceră, fără strop de afectare.

Așadar, Koreakina, Anna Vasilievna, născută în 1937, casnică... Are numai treizeci și șapte de ani, dar arată de pe acum ca o bătrînă.

— Aveam de gînd să vă mint... Privire căutătoare, imploratoare, glas vinovat, nestăpînit, degetele trag de nasturi cu nervozitate. Mă grăbeam spre dumneavoastră și mă gîndeam : am să spun că eu... eu și nu Kolea, cu pușca asta... Dar oricum nu m-ați fi crezut. N-am învățat să mint, aș fi vrut — ah, cît aș fi vrut ! — dar nu pot... Poate că răposatul Rafail este și mai vinovat decît mine, dar la ce să mai vorbim acum de el... Însă după el, eu ! Eu am adus nenorocirea asta, nu băiatul !

— Povestiți-mi cum s-a întîmplat.

— Cum ?... Se chirci toată în paltonul cel larg, un spasm trecu peste chipul ei zbîrcit. Doa-mne ! Parcă-i simplu de povestit... Căci asta a început la noi demult, încă înainte de nașterea lui Kolea, se poate spune îndată după nuntă. Prima dată m-a bătut chiar în ziua următoare, după ce ne-am căsătorit.

— Și apoi au avut loc, neîntrerupt, bătăi la beție ?

— Chiar dacă se întîmpla cîndva un răgaz, după aia își lua ce era al lui.

— Și de astă dată a dat buzna beat... La ce oră ?

— Tîrziu. Să fi fost unu, poate chiar mai tîrziu... Dar noi nu dormeam. Cum să adormi, cînd tot ciuleam urechile... Oh-oh, toată viața, seară de seară ascultam și încremeneam ! S-a însurat fără să iubească, a trăit urînd...

— Dar cum așa, să vă căsătoriți fără a iubi ?

— Eu însămi tot timpul m-am întrebat cum de s-a-ntîmplat. El era nebun după Milka Krasnuhina, dar ea l-a respins și i-a vorbit de mine — uite, zice, cine ți se potrivește. Și eu, proasta, m-am învoit. Eram tînără, abia împlinisem nouăsprezece. Și nu aveam pe nimeni, nici măcar la țară nu-mi rămăseseră rude... A fost prima mea tîmpenie, și măcar de-ar fi fost ultima... De la prostia asta a mea s-au și încurcat toate.

— Și el tînjea după Krasnuhina ?

— Mai înainte poate chiar tînjea, dar au trecut după aceea peste douăzeci de ani. Liudmila s-a căsătorit tot cam atunci, din Krasnuhina a devenit Puhova. Nu-u, pur și simplu i s-a năzărit că nu mă poate suferi, și așa era el : cel pe care prindea pică nu mai avea trai. Alții, sigur, puteau să se ferească, și chiar să se apere. Eu însă îi eram mereu la îndemînă, și nici n-aveam vreo tărie, așa că își făcea de cap. Am încercat în fel și chip — îi făceam pe plac, îi scoteam cizmele cînd era beat. Numai că supunerea mea îl înfuria și mai tare. Îl mînia rău supunerea asta. Iar de-l contraziceam, atunci iar o lua : „Tu, ticăloaso, nici să sufli să nu cutezi, d-apoi să ridici glasul !“ Ticăloasă, era încă un cuvînt blînd...

— M-da, frumos tablou.

— Iar în noaptea aceea a împins din greșeală masa, și pe ea era o vază... O vază frumoasă, el o cumpărase. Să nu credeți că nu era gospodar. Chiar și beat își amintea de casă și dacă, desigur, nu era prea beat, cumpăra cîte ceva, aducea... Ei, dar cînd îl apuca, spărgea. Dar și asta, să zic așa, o făcea cu socoteală — să trîntești niște far-

furii nu costă mai nimic, uite însă că de televizor nu s-a atins niciodată.

— Și cu vaza asta ce-a fost ?

— A împins-o, iar eu am făcut „ah“ — nu m-am stăpînit. „Aha, îți pare rău !...“ Și s-a repezit la mine. Atunci Kolka... Koliuha începuse demult să se vîre între noi...

— Îl amenința pe tată că-l va ucide ?

Anna nu răspunse, privi în podea, o paloare cadaverică îi marcă mai clar ridurile de pe fața uscată.

— Spuneți totul așa cum este, ordonă Sulimov cu severitate.

— Îl amenința.

— Dumneavoastră credeați asta ?

— Dar cine ar fi putut să creadă pe deplin așa ceva ?

— Bine, continuați.

— Păi nu am ce continua. Kolka strigă, el răcnește, îl îmbrîncește pe Kolka, se repede la mine. M-a izbit așa de tare, că am căzut... Pînă să-mi revin, aud deodată... Am sărit în sus, mă uit, el zăcea cu fața-n jos pe podea. Iar Kolka ținea pușca în mînă, din țevi ieșea fum și o duhoare în toată camera de la fumul ăsta... Fața lui Kolea era ca de cretă, și ochii — holbați rău... Nu mai țin minte cum i-am smuls pușca din mîini. M-am trezit că alerg cu pușca prin oraș...

— Deci cu ce vă considerați vinovată ?

— Totul s-a întîmplat din cauza mea. De nu eram eu, cu pușca asta nu s-ar fi tras niciodată.

— Dar nu dumneavoastră l-ați împins pe fiu spre armă. N-ați vrut asta, nu mai inventați !

— Am vrut, n-am vrut, dar am făcut totul pentru ca fiul să-și omoare tatăl.

Anna Koreakina rosti aceste cuvinte cu atîta fermitate, că pînă și pe chip îi răzbătu înverșunarea.

— Ați făcut totul ? Ce anume ?

— Mă apucă groaza cînd privesc înapoi... Nu mi-am dat seama mai înainte — am fost o nelegiuită, zău așa. Ce urmăream eu, proastă fără pereche ! Ca băiatul să sufere împreună cu mine ! Gemeam fără încetare, vărsam lacrimi, îmi ieșeam din piele ca să mă arăt nefericită... Și vedeam, vedeam că-i e milă, că-mi era istovit feciorul

de atîta suferință, nu mai putea, dar mie tot nu-mi era destul, voiam și mai multă milă, nu mă domoleam nicicum, îl aţîţam... De ce, o să mă întrebați ? Păi se-nțelege de ce. După atîtea sîcîieli și sudalme zi după zi, cine n-ar dori o consolare ? Dacă vine de la străini, consolarea nu prea are valoare, nu se lipește de tine, pe cînd cea a copilului tău iubit e ca o apă vie. Soțul mă lovește cu furie, fiul își iese din minți, iar mie-mi place, mă unge cumva la inimă, nu mă mai satur, mai vreau, mai vreau !... Ba chiar, mă credeți, așteptam — o-oh — chiar cu nerăbdare, ca Rafașka să dea buzna ca o fiară și să se repeadă la mine. El mă va schilodi, iar feciorul se va chinui pentru mama lui dragă... Mă bucuram în taină că băiatul îl urăște pe tatăl lui cu o ură sălbatică. Odată ce pe el îl urăște, înseamnă că pe mine mă iubește ! Mă bu-cu-ram ! Spuneți, nu sînt o ticăloasă ?...

— Cine v-ar reproșa asta ? rosti cu efort Sulimov.

— Cine-e ? Păi chiar dumneavoastră ! Oare nu sînteți în stare să-nțelegeți cine-i vinovat de moartea asta ? Nu se vede cine a pus la cale omorul ? Ce contează că pușca a ținut-o Kolka în mîini — că doar eu i-am vîrît-o ! Eu am slobozit cu mîinile lui cocoașele ! Eu ! Să nu cumva să nu mă credeți ! Și vă închipuiți că nu simțeam că merge spre rău ? Simțeam ! Cîteodată mă dezmeticeam și mi se oprea răsuflarea, dar nu mai puteam să renunț. Așa cum Rafașka n-avea trai fără votcă, tot așa și eu fără suferințele lui Koliuha ! Mă intoxicasem de tot, numai cu ele mă mai țineam. O zi dacă trecea în liniște, eu nu mă mai simțeam în apele mele — mă prăpădeam... O-o-o ! Anna începu a geme. Mi-am tîrît, ticăloasa de mine, cu mîinile mele pe fiul meu drag la pieire ! Și după conștiință, și după lege sînt pe de-a-ntregul vinovată !

— Fiul dumneavoastră a spus că vă temeați de o nenorocire, descărcați mereu arma.

— O descărcam. Sigur că o descărcam. Dar credeți că numai din teama că o să se întîmple ireparabilul ? Nu-u, eu simțeam nevoia să-i arăt lui Kolea ce mamă bună are el, că nici bestiei de soț nu-i dorește răul, că vrea, vedeți dumneavoastră, să-l salveze...

În sfîrșit, Sulimov nu mai suportă, izbucni indignat :

— Dar încetați odată să vă tot învinuiți ! Trebuie să fii o canalie fără suflet ca să-ți faci un calcul atît de fin și conștient : fac, adică, un gest nobil, pentru ca fiul să-l observe și să se înduioșeze. N-a existat așa ceva ! Nu mai încercați să mă convingeți ! Nu erați în stare să fiți atît de calculată și de lucidă. Pentru asta trebuia ori să nu vă iubiți deloc fiul, ori să-l iubiți așa, într-o doară, mult mai puțin decît pe dumneavoastră înșivă. Pe cînd eu văd că vă tot străduiți, nu știu de ce, să-i luați locul ! Așa că nu-mi înșirați mie povești.

Din nou Anna se făcu palidă, din nou pe fața ei chinuită răzbătu înverșunarea.

— Vă spun adevărul, nu înșir nimic ! În glasul ei era convingere încăpățînată și nici pic de mînie. E adevărat, nu-mi dădeam seama ce fac. Și probabil că nici calcul nu era în gîndurile mele. Dar îmi plăcea, îmi plăcea să arăt bună. Ei bine, tocmai acest „îmi plăcea" mă făcea să descarc pușca, și nu frica... Frică poate că-mi și era... Cum să nu-mi fie ! Că doar un singur lucru mă ținea în viață — să mă vadă feciorul cum sufăr. Chiar nu înțelegeți ?!

— Mă rog...

— Aha ! Deci mă credeți, n-aveți încotro. Atunci chibzuiți bine, pe cine trebuie să judecați ? Pe el, prostul, repezitul, ce-și iubește mama ? Ori pe mine, femeie în toată firea, care și eu îl iubesc, chiar foarte mult, dar fără judecată ? Care din noi este mai vinovat ? Cine e, adică, ucigașul ? Bineînțeles că eu ! Numai că am făcut-o cu mîinile lui ! Pe mine să cadă sîngele lui Rafail, nu pe Kolka !

— Răspundeți cinstit : ați fi putut preveni crima, dacă ați fi vrut ?

— Cum să nu fi putut ! se neliniști ea cu indignare. Probabil că asta nu vă mai e greu s-o bănuiți Căci cine m-ar fi împiedicat să divorțez de o fiară ?

— De ce n-ați făcut-o ?

— Păi mă lua frică — cum aveam să trăiesc cu Kolka ? Dacă divorțam, din salariul lui Rafail ni s-ar fi dat vreo treizeci, cel mult patruzeci de ruble. Lefușoara lui a fost întotdeauna slăbuță, atîta doar că numai din leafă el n-a trăit niciodată. De el aveau nevoie toți, cei de au mașini îi plăteau bani frumoși, doar să pună mîna. El

însuși azvîrlea cu banii, și ne mai da și nouă. Kolka nu ducea lipsă de nimic, dar după divorț stai de ține un băiat mare cu un pol jumate. Mă temeam... Da' ce zic eu de divorț, că și fără el puteam să mă port mai cu cap — nu să-l ațîț, ci să-l domolesc pe Kolka. Uite Liudmila Puhova, care n-are copii, cum mă mai îndupleca : „Lasă-l pe Kolka să stea o vreme la noi, depărtează-l de tat'su". M-am învoit ? Nu ! Cum să rămîn eu ochi în ochi cu o satană de bărbat, fără chinurile lui Kolka. Multe puteam să fac, dar n-am făcut ! Doa-mne-e ! Mi-e silă ! Mi-e silă de mine ! Dacă există o dreptate la dumneavoastră, apoi închideți-mă pe mine, criminala, și dați-i lui drumul. De ce trebuie el să răspundă pentru mine ?! Sal-va-ți-l ! Sal-va-ți-l ! Vă rog, pe mine, pe mine să mă judecați !...

Anna începu să se zguduie în hohote de plîns.

Sulimov ședea în fața ei, nu cuteza nici măcar să o liniștească. Era abătut, pierdut, indispus. Ciudat, dar în acest moment credea în vinovăția ei.

15

LA ȘCOALĂ ORELE ÎNCEPUSERĂ. Arkadi Kirillovici, fără să-și scoată paltonul, urcă direct la etajul trei, trecu pe lîngă Zoecika Golubțova, administratorul imobilului și concomitent secretara directorului, și intră în cabinetul acestuia.

Directorul, Evgheni Maksimovici, un om încă tînăr, dar care începuse să chelească și să se cam îngrașe, îl privi mirat :

— Nu sînteți la lecție, Arkadi Kirillovici ?

— Vin de la miliția judiciară, Evgheni Maksimovici. Profesorul se lăsă pe un scaun.

— S-a-ntîmplat ceva ? Ce anume ?

— O crimă. Și eu, se pare, am devenit, fără să vreau, complice al criminalului.

Directorul făcu ochi mari.

*

În cabinetul de literatură, unde Arkadi Kirillovici trebuia să-și țină lecția, clasa a noua „A" se împărțise în trei grupuri, fără să-l mai aștepte pe profesor.

Unii se îngrămădiseră la tablă, încercînd să „îngrașe porcul" înainte de extemporalul la fizică ce urma să fie dat astăzi, la ultima oră. Slavka Kușeliov, poreclit Cracul lui Pitagora (sau simplu Slavka Cracul) scria formule și dădea explicații colegilor săi, cum îi plăcea să se exprime, „după metoda lui Kozma Prutkov [1], accesibilă pînă și idioților".

Fetele o înconjuraseră strîns pe Liusia Vorontova, care adusese cu ea o revistă de modă străină și dezbăteau problema : s-au menținut oare și acum minijupele sau au rămas numai cele midi și maxi ? Revista era veche, nu oferea un răspuns clar la această întrebare, făcînd reclamă numai minijupelor. Printre fetițe se vîrîse nelalocul lui Vaska Perevoșcikov ; pe el îl interesau nu fustele, ci picioarele manechinelor, prezentate, datorită modei mini, cu ostentativă generozitate.

Mai încolo, sub portretul unui Dostoievski secătuit de suferințe spirituale se grămădise, șezînd direct pe mese, „starea a treia, în mijlocul căreia Jorka Țikanevici, poreclit Dardanele, „mesteca vînt", adică, acompaniat de chicoteli reținute, își turuia ultima brașoavă.

Numai doi elevi ședeau mai deoparte, uitați de ceilalți — ochelaristul cu părul zburlit, pe nume Stasik Bocikov, de mulți ani șeful clasei, care nu se mai dezlipea de un roman gros, și Sonia Potehina, aplecată spre masă, și aflată la locul ei dintotdeauna. Acasă nu putuse să rămînă astăzi, la școală se temuse să vină, totuși alt drum decît la școală nu cunoștea, așa încît acum ședea ferindu-se de ceilalți...

[1] Kozma Prutkov — pseudonim colectiv al unui grup de scriitori (A.K. Tolstoi și frații Jemciujnikov), care în perioada anilor 1850—1860 își publicau în comun operele (poezii, fabule, aforisme, comedii, parodii literare). Treptat, pseudonimul a dobîndit „fizionomie literară", reprezentînd tipul comic al unui poet-funcționar „...încrezut, obtuz, naiv și bine intenționat", care cugetă despre orice dintr-un punct de vedere birocratic.

Aici nimeni încă nu auzise nimic, iar Sonia tăcea. Doar nu putea să anunțe: „Copii, Kolka Koreakin și-a omorît tatăl!“ Mai curînd sau mai tîrziu însă groaznica noutate avea să dea buzna în clasă. Ei bine, atunci ea nu avea să mai tacă, avea să-și spună cuvîntul!

Strivită de secretul ei îngrozitor, acum era uimită de atmosfera atît de obișnuită din jur.

Pe fetițe le interesează dacă au rămas la modă minijupele. Băieții ascultă o snoavă de-a lui Jorka Dardanele și rîd cu hohote. Iar Slavka Cracul îi dopează pentru extemporal...

Oare ce va fi cînd vor auzi noutatea?... Desigur nimic. Fetițele vor exclama o vreme, iar de la Vaska Perevoscikov n-ai să auzi nici măcar atît, ăsta nu se sinchisește de nimic. Jorka Dardanele ar fi în stare chiar să glumească, de la un prost ca el te poți aștepta la orice. Dar Slavka Cracul... Iată de cine se temea Sonia! Niciodată nu se știa dinainte ce-o să trăsnească prin capul lui savant. El poate să spună ceva urît despre Kolea, poate! Și toți îi vor da crezare lui, nu Soniei...

Ea se avusese întotdeauna bine cu toți și nu simțise niciodată ură față de careva. Acum însă simțea: clasa și ea sînt în tabere diferite. De-o parte toată clasa, — de cealaltă ea împreună cu Kolea Koreakin, care nu poate să se apere el însuși.

În aceste momente se năștea un apărător care nu se încrede anticipat în nimeni, gata să urască pe oricine ar cuteza să gîndească în alt fel.

— Am trecut acum pe furiș pe lîngă a noua „A“. Nu îndrăznesc să apar în fața elevilor. Nu știu ce să le spun. Nu sînt înarmat cu nimic. Tot ce am acumulat vreme de două decenii, tot în ce credeam, cu ce mi se păruse că învingeam, mi-a fost smuls din mîini...

Arkadi Kirillovici vorbea, iar directorul se zgribulea ca de frig. El venise la școală cu vreo patru ani înainte, confirmat de secția învățămînt în locul vechiului director care ieșise la pensie. Dar încă pe atunci, prin strădaniile lui Arkadi Kirillovici, în școală se desfășura de multă vreme o întrecere pentru cîștigarea demnității personale,

pentru o comportare onestă. Întrecere asemănătoare cu un joc. Nimeni nu se îndoia că un asemenea joc este util. Nu putea să se îndoiască nici noul director. S-a integrat în el nu dintr-o dată, ci prevăzător, dar cu temei — organiza schimburi de experiență, cerea dări de seamă, demonstra el însuși cu perseverență, peste tot unde putea, la seminariile orășenești și interorășenești ale cadrelor didactice, la conferințe regionale, în cabinetele șefilor, că la școala pe care o conducea s-au obținut succese, și nu într-un domeniu oarecare, ci în educația morală a elevilor !

Numai de cînd venise el, directorul Evgheni Maksimovici Smirnovski, încetase Arkadi Kirillovici să fie doar un fel de amator izolat, un original, pasionat de o nobilă ciudățenie ce făcea totuși onoare școlii, ci un veritabil activist pe tărîm social. Și, slab mai e omul, dulcea beție a mulțumirii de sine îi sucea capul, i se năzăreau în viitor noi victorii, o respectuoasă uimire mereu crescîndă a celor din jur, mai știi, poate chiar gloria. Nu, el și cu directorul nu erau prieteni, nu se vizitau, nu încălcau limitele politicosului „dumneavoastră“ nici măcar în momentele de recunoscătoare sinceritate. Îi lega însă ceva mai mult decît o prietenie — nevoia de sprijin, unul fără celălalt nu se mai simțeau de neclintit pe pozițiile lor.

Și iată acum, cînd s-a produs un eșec și totul a început să se clatine, să trosnească, Arkadi Kirillovici n-a alergat la prieteni — fie chiar la bătrîna, devotata Avgusta Fiodorovna — ci la el, un coleg mai tînăr, cu siguranță mai puțin versat și experimentat. A alergat fără să-și ascundă dezorientarea, fără să-și dea seama că eșuează într-o tînguire neputincioasă : nu știu ce să spun... nu sînt înarmat cu nimic... mi s-a smuls din mîini... pune umărul, sprijină-mă !

Evgheni Maksimovici tot se mai zgribulea, se părea însă că prima uluire îi trecuse.

— Rușine ! îl întrerupse el supărat. Panică ! La dumneavoastră ? Nu-mi vine să cred.

Vorbea ca unul mai în vîrstă. Și Arkadi Kirillovici se simți supărat pe el însuși, începu să se justifice posomorît :

— Nu e panică, e chiar ceva opus — dezmeticire. Poveţele mele, de înaltă moralitate, au împins o fiinţă omenească la omor ! E îngrozitor ? Da ! Însă eu n-am de gînd să mă ascund de acest îngrozitor.

— Şi totuşi nu îngropi medicul împreună cu cel pe care n-a reuşit să-l vindece.

— E prost acel medic care contează dinainte pe îngăduinţa altora faţă de el.

— Sînt convins, Arkadi Kirillovici, că ceea ce, din păcate, nu i-a fost de ajutor lui Nikolai Koreakin, nu a fost deloc inutil pentru alţii.

— Mie mi se pare altfel : o dată ce îndemnurile mele au acţionat dăunător asupra unuia, unde-i garanţia că nu vor dăuna şi altora ?

— Ascultaţi-mă, zise împăciuitor directorul, ar fi lucrul cel mai absurd să începem tocmai noi o dispută : dumneavoastră mă veţi încredinţa că-i albă, eu că-i neagră. Cu atît mai mult că nu puteţi acum, din mers, să prezentaţi o altă variantă, salvatoare. N-o aveţi în rezervă.

— Deocamdată ar trebui să recunoaştem că vechiul medicament e primejdios, apoi ne vom gîndi şi la altul.

— Cît să ne gîndim ? întrebă insinuant directorul. La cel vechi v-aţi gîndit, dacă e s-o spunem drept, aproape întreaga dumneavoastră viaţă de pedagog.

Glasul îi era insinuant, privirea ocolită.

Şi această privire îl făcu pe Arkadi Kirillovici să se simtă deodată ruşinat — auzi, pune umărul, sprijină-mă ! De la omul acesta — sprijin ? Chiar aşa ? Păi el e acum într-o situaţie şi mai rea. Doar nu profesorul Pamiatnov, ci el umblase prin cabinetele şefilor, îi ridicase în slăvi succesele. Glasul lui îl ascultaseră, stăruinţa lui o văzuseră, el, directorul şcolii numărul o sută douăzeci şi cinci, era considerat vestitor al înnoirii spirituale. Lovitura de trăsnet poate să-l ocolească pe Arkadi Kirillovici, dar asupra lui Evgheni Maksimovici va cădea neapărat. Ai aşteptat sprijin de la un condamnat ! Nu ! Tu însuţi trebuie să-i ţii umărul. E nevoie.

— Evgheni Maksimovici, începu profesorul cu fermitatea dobîndită, nu cumva credeţi că am de gînd să arunc tot ce s-a obţinut ? Oricît aş dori, nici dumneavoastră şi

nici eu nu vom mai reuși să facem acest lucru. Drumul parcurs rămîne parcurs, dar am descoperit acum că ne-am rătăcit. Iată deci cît de mult mai rămîne pînă la țelul dorit. Haideți să recunoaștem asta. E necesar.

Directorul privi din nou într-o parte, se declară cu răceală de acord :

— N-aveți decît s-o recunoașteți... Dar numai în sinea dumneavoastră.

— Cum adică ?

— Chiar așa, să nu vă scape nimic în afară. Doar și fără asta se vor năpusti din toate părțile asupra noastră, și așa viața noastră normală se va tulbura. Iar dacă se va mai și vedea că noi înșine nu ne ținem bine, că recunoaștem cuprinși de panică — să vedeți, ne-am rătăcit — atunci chiar că o să fie dezastru ! Nu, nu, nu numai relativ la ceea ce ați construit dumneavoastră, ci și la ceea ce au înjghebat alții. Profesorii de fizică încalcă programele, predau peste ce este prevăzut — să se înceteze ! Subsolul a fost ocupat pentru laboratorul de chimie — să fie închis ! În locul lecțiilor de educație fizică, facem drumeții — să se interzică ! Și va începe o tevatură... Dumneavoastră vă puteți arunca sub roți, dar cruțați-i pe ceilalți...

În acest moment în ușă se iți chipul drăgălaș al secretarei Zoiecika, cu ochii ei rimelați larg deschiși :

— Vai, Evgheni Maksimovici ! Ridicați repede receptorul. Tatăl Soniei Potehina dintr-o noua „A“ e la telefon. Spune niște lucruri, niște lucruri !...

Directorul ridică receptorul.

Nici măcar secretele mărunte n-o lăsau pe Zoiecika Golubțova să trăiască în pace — urgent scăpa de ele — cît despre marile noutăți, nu putea chiar deloc să le păstreze pentru ea. Abia ce închise ușa cabinetului directorial, că se și repezi cît o ținură picioarele spre a noua „A“, îi făcu semn lui Stasik Bocikov, primul asupra căruia îi căzură ochii, să iasă pe coridor...

...Stasik Bocikov, ciufulit, palid, îndreptîndu-și fără să fie nevoie ochelarii pe nas, se opri în mijlocul cabinetului, lîngă catedră.

— Colegi ! Kolka Koreakin... azi-noapte... și-a omorît tatăl !

Cu glas nesigur, rosti tocmai propoziția pe care Sonia Potehina nu fusese în stare să o articuleze.

Nu o auziră bine cu toții dintr-o dată, nu pricepură toți :

— Cum ?... Cum ?...

— Kolka Koreakin azi-noapte și-a omorît tatăl ! repetă Stasik distinct.

Se făcu tăcere. Și în tăcerea aceea se înălță un glas isteric de fată :

— Groaznic ! Ședea chiar în spatele meu !

Îndată Sonia sări în picioare — venise momentul să-l apere pe Kolea.

— Trebuie să-l admirăm, nu să ne îngrozim ! strigă ea cu efort.

Același „cum ? cum ?“ din toate părțile. Stasik Bocikov fu primul care puse întrebarea în chip deslușit :

— Să admirăm ? O crimă ?

Întreaga clasă se uita cu îngrijorare și neîncredere la Sonia, dintr-o clipă în alta neîncrederea avea să devină dușmănie.

Făcîndu-și loc printre băieții ce se îngrămădiseră la tablă, porni spre ea cu pas elastic Slavka Kușeliov, cel de care Sonia se temea cel mai mult. Capul mare stînd pe niște umeri înguști, dați spre spate, mîinile în buzunare, pe frunte o șuviță aspră, ochii mici, mult depărtați, ațintiți drept în pupilele celei dinaintea lui :

— Tu știai ? întrebă el.

— Da ! (pe un ton provocator).

— Și ai tăcut. De ce ?

— Pentru că lui Stasik îi e ușor să spună, pe cînd mie nu !

Slavka întîrzie, apoi rosti mulțumit :

— E clar. Dar să-l admirăm ? Să-l iertăm, încă ar fi de înțeles. Dar de ce trebuie să-l admirăm ?

— Să-l iertăm ? Dar pentru ce să-l iertăm ? Pentru că și-a salvat mama de o fiară ?

— Da, dar nu-i prea mare prețul pentru această salvare ?...

— Dacă pe mama ta ar începe cineva s-o bată de moarte sub ochii tăi, tu ai sta să socotești dacă-i un preț prea mare ?

Și ochii lui Slavka nu rezistară, se eschivară de pupilele Soniei.

— Totuși să ucizi... Și pe cine ?...

— Să ucizi, ca să se poată trăi !

Slavka tăcu îndelung.

— Să ucizi, ca să trăiești... repetă el. Mă rog.

Și se retrase.

Sonia înțelese că a învins, acum clasa era de partea ei. După Slavka nimeni nu va cuteza să spună ceva împotrivă.

Directorul așeză receptorul în furcă.

— M-da-a. A început povestea... Omul amenință că-și va muta fiica la altă școală.

Și se apucă grăbit să-și vîre hîrtiile prin sertarele biroului.

— Iată deci, Arkadi Kirillovici, că n-avem voie să ședem cu mîinile-n sîn. Mă duc chiar acum la secție. Ca să zic așa, „pornesc asupra voastră“ [1]. Voi demonstra — da, da, cu spume la gură ! — că școala noastră n-are legătură directă cu tragedia din familia Koreakinilor. Și am să vă apăr, Arkadi Kirillovici, mă voi strădui să vă acopăr cu pieptul meu, ce-i drept, nu prea lat. Iar cugetările dumneavoastră cum că poveștele morale, vezi doamne, l-au împins pe elev la crimă, nici nu le-am auzit. Și sper foarte mult — foar-te ! — că nimeni nu le va mai auzi de la dumneavoastră.

Arkadi Kirillovici îl scruta pe sub sprîncene pe director. După canoanele obișnuite ale vieții, el trebuia să-i fie recunoscător acestui om pentru bunătatea sa, pentru compasiunea sa, pentru o excesivă compasiune, pentru o excesivă bunătate ! Nici acum nu are de gînd să-l lase

[1] Expresie atribuită de cronică lui Sviatoslav, cneazul Kievului, care, nevoind să se folosească de avantajele unui atac prin surprindere, își anunța inamicii : „pornesc asupra voastră“ (*idu na vî* — sl. veche).

în voia soartei : „Mă voi strădui să vă acopăr cu pieptul meu nu prea lat...“ Și chiar că se va strădui cît îl vor ține puterile.

Directorul împinse cu zgomot ultimul sertar, ieși de după birou, se opri în fața profesorului : nu prea înalt, dar solid, cu umerii depărtați, cu un genunchi împins ostășește înainte, cu un aer arogant.

— Iar dumneavoastră n-am să vă permit să vă frămîntați prea mult. Eu voi acționa acolo, dumneavoastră aici, în școală... Nu astăzi, nu astăzi. Înțeleg foarte bine, acum sînteți traumatizat, trebuie să vă duceți acasă, să vă veniți în fire. Dar mîine... mîine să vă întîlniți cu elevii și în primul rînd cu cei dintr-a noua „A“.

Arkadi Kirillovici continua să-l scruteze în tăcere. Ce drept avea el, în fond, să-i facă reproșuri unui om mai tînăr, unui pedagog mai puțin experimentat ? Parcă el însuși, Arkadi Kirillovici, nu crezuse cu două zile în urmă în valoarea sa de excepție, nu se considerase cu înfumurare în sinea sa — vezi doamne, el era, chipurile, ceva neobișnuit ? A fost așa ? A fost ! N-are rost să te prefaci față de tine însuți. Nu te-a trezit la urma urmei, decît sîngele acesta vărsat. Doar te-a trezit : esența problemei continuă să-ți rămînă neclară. Și-atunci de ce acest om trebuie să înțeleagă situația mai bine decît tine ?

Iar directorul, scoțîndu-și ostășește un genunchi înainte, lunecînd cu privirea pe lîngă tîmpla lui Arkadi Kirillovici, vorbea cu insistență :

— Nu putem admite ca elevii să se apuce să discute cum i-o tăia capul pe seama acestei crime. Ei sînt niște ființe necoapte, repezite, cu ciudățenii, fără o țintă precisă. Pînă și noi înșine ne pierdem acum în presupuneri, așa încît ei o să îndruge tot soiul de prăpăstii și în cele din urmă n-ar fi de mirare să înceapă a se repezi și la părinți, la trecători, la noi... Nu ne stă în puteri să ascundem ce s-a petrecut, dar să-i dăm torentului respectiv o anumită albie sîntem obligați. Și asta o puteți face chiar dumneavoastră, Arkadi Kirillovici, mai bine decît oricine altcineva. Numai dumneavoastră ! Vă bucurați de o autoritate imensă printre elevi.

Vorbe, vorbe, vorbe... Oh, cîte se vor mai revărsa dintr-astea — vorbe neputincioase ! Arkadi Kirillovici se ridică.

— Da, spuse el oftînd. Da... Nu sînt în stare să ascund nimic, și nici nu trebue să ascundem. Bine, Evgheni Maksimovici, mîine am să mă întîlnesc cu ei. Astăzi însă trebuie să mă lămuresc eu însumi asupra unor lucruri.

— Eu nu mai am cînd s-o fac, că altfel se va lămuri totul fără mine. Directorul își luă la iuțeală impermeabilul din cuier.

Goriunov, profesorul de chimie, un ins cu limba ascuțită, spusese odată despre director : „Asta are un arc într-însul, cît nu-l atingi, e liniștit, dar cum pui mîna pe el, țîșnește-un drăcușor".

16

CU VREO ȘASE ANI ÎN URMĂ, pe șoseaua ce ocolește orașul, a fost durat un hotel — numit după noua modă „motel" — împreună cu o mare stație de benzină și niște ateliere de reparații auto. Se considera că acest complex face parte din oraș, era subordonat unor organizații orășenești — nu uneia, ci cîtorva — dar își trăia viața sa, aparte de cea a orașului. Era un veritabil loc de pelerinaj pentru cei pe care-i purtau roțile pe drumuri. Aici puteau fi întîlniți caucazieni cu șepci nemăsurat de mari, poreclite „aerodromuri", uzbeci cu tiubeteici brodate, tineret cu alură occidentală, în blugi scorțoși, și plevușcă raională plecată în delegații în mantale ponosite și cizme din pînză de cort, cu o răbdare indestructibilă pe fizionomii. Un caravan serai al nomazilor secolului XX ! Orășenii locali care nimereau aici se simțeau ca pe meleaguri străine, oaspeți.

Ca întotdeauna noaptea, la ore diferite soseau aici din diverse direcții automobile „Zaporojeț", „Jiguli", „Moskvici" mutilate, cu aripi bușite, portiere înfundate, portbagaje pocite. Se așezau la rînd în preajma atelie-

relor de reparații auto, lîngă o mică clădire izolată, în care se instalase atelierul de tinichigerie și vopsitorie.

De cum începu, spre sfîrșitul nopții, să se reverse pe cer plumburiul dimineții, veni acolo o camionetă hîrbuită și murdară, de aspect rural, trăgînd cu un cablu încă un „Jiguli" nefericit, cu o aripă strivită, parbrizele sparte și totodată cu nenorocosul său proprietar, colaborator științific la un mare institut de cercetări.

La ora opt începu ziua de lucru, se făcu rînd la registratură, atelierele prinseră viață, își deschise porțile și atelierul de vopsitorie.

Pe la nouă și ceva apărură lîngă atelier doi bărbați. Unul scund, plăpînd, extrem de vioi, cu o șapcă de schi uzată, prevăzută cu apărătoare pentru urechi, și cozoroc proeminent, nasul asirian al omului fiind și mai proeminent. Celălalt — ciolănos, deșirat, cu o pălărie aproape nouă, așezată șui deasupra unui chip teșit, ca de lemn. Ca profesie erau muncitori auxiliari, iar ca vocație — pleșcari. Ambii erau totuși destul de cunoscuți printre șoferii amatori ai orașului. Nefiind doar simple ajutoare ale maistrului tinichigiu Rafail Koreakin, se considerau prietenii lui apropiați. Mașinile schilodite veneau aici de cu noaptea, se grăbeau să apuce loc la rînd anume la Rafail Koreakin : avea mîini de aur individul ! Faima lui Koreakin se extinsese și asupra pleșcarilor. Cei mai cultivați dintre posesorii de mașini le spuneau, nu fără pretențiozitate, Samson și Dalila, deși numele primului nu era Samson, ci Solomon, iar al celuilalt Danila. Solomon și Danila, Rabinovici și Klopovin, Danea Klop la modul curent, tusea și junghiul pentru cei care nu străluceau prin erudiție biblică.

Aseară cei doi împătimiți au pilit peste măsură în compania lui Rafka Turbatul, de aceea se simțeau acum din cale-afară de rău. În primul rînd, nu s-au putut trezi și au întîrziat, ceea ce de obicei nu li se ierta. În al doilea rînd, viața în general nu-i frumoasă dacă nu apuci să te „dregi".

Dar Solomon, mai sensibil decît tovarășul său, adulmecă deodată cu nasul în vînt și, nu fără însuflețire, anunță :

— Klop ! Trăsurica nu-i la locul ei ! Klop ! Inima mea miloasă presimte că ziua asta va fi mișto acă.

Pentru această pereche nedespărțită toate zilele se împărțeau în mișto ace și nasoale. Primul indiciu al unei zile mișto ace, era absența de lîngă ușa cu anunțul „Intrarea persoanelor străine interzisă" a „Jiguli"-ului verde-închis, totdeauna foarte curat, al lui Puhov, șeful atelierului de vopsitorie. „Trăsurica nu-i", însemna că Puhov, de care se ferea pînă și Rafa Turbatul, n-o să „tragă" tare de dimineață și ziua va începe cu ușurica. În orice caz, nu avea cine să-i ia la rost pe Solomon și Danila pentru întîrziere, ba chiar era posibil ca ei să-și permită a se „drege".

Așa încît Solomon, fără a pierde timp cu emoțiile, se îndreptă hotărît spre „Jiguli"-ul zdrobit, tîrît de camioneta rurală. „Jiguli"-ul părea că face niște grimase înspăimîntătoare, iar stăpînul lui, cu toată înfățișarea sa ce nu-și pierduse respectabilitatea de altcîndva, exprima o deznădejde spăsită. Vîrîndu-și mîinile în buzunare, Solomon studie preț de trei minute, concentrat, gravele mutilări. În urma lui, ca o umbră noptatică, venea Danila Klop. În sfîrșit, Solomon binevoi să dea grai :

— Dumneata, tinere, vrei, desigur, să ajungi la doctor ?

— Da, aș vrea la Koreakin... murmură cu timiditate posesorul mașinii.

— Doctorul e foarte ocupat.

— Înțeleg... Sînt gata să...

— Noi îți putem promite numai un singur lucru — că vom încerca, numai vom încerca !

— Vă voi fi extrem de recunoscător.

— Mă rog... Nu sîntem contra să ne convingem.

— Scuzați, de ce anume ?

— Fuguța după o jumătățică ! îl lămuri fără fasoane Klop, care ardea de nerăbdare să tragă o dușcă.

Manevra simplă ce se petrecea în acest moment provocase nu o dată cutremurări revoluționare — cel puțin ! — în atelierele-model, de reparații auto ale orașului. Șefii acestora zburau din scaunele lor, măturile noi măturau, necruțătoare, gunoiul vechi, erau smulse buru-

ienile, se făcea curățenie ideală, dar... Cine putea să influențeze fluviul nesecat al clienților care curgea întruna spre acest *autoservice*, unicul într-o regiune de dimensiuni respectabile, cine era în stare să-i purifice apele ? Fluviul nu scădea și aducea cu el alte gunoaie. Zguduirile revoluționare izbucneau și se stingeau, apoi izbucneau din nou...

Și iată că posesorul „Jiguli"-ului bucluțaș, doctor în științe, el însuși destul de cunoscut în oraș, vrînd acum să „ajungă la doctor", purcese spre hotel pentru a face rost de sticla respectivă, la un oarecare nenea Pașa, faimos și el. Nefiind convins că omul acesta îi va fi de vreun ajutor și dîndu-și seama că avea de a face cu niște bețivani, se mîngîie totuși cu speranța : cine știe de unde putea să sară iepurele !

Tusea și Junghiul nu apucară să se miște din loc, că în fața lor apăru pe neașteptate Puhov, șeful de atelier, într-un fulgarin ud, cu pălăria boțită trasă pe ochi, cu un dosar terfelogit la subsuoară. Era vizibil că în ziua aceea nu venise din oraș cu „trăsurica" lui verde-închis, ci cu vreo ocazie, ca și Solomon și cu Danila.

— Ieri ați făcut-o latră, așa-i ?... O întrebare pusă în fugă, — nici tu „bună ziua", nici tu o observație pentru că încă nu-și schimbaseră hainele, că nu se apucaseră de lucru.

În atelierele de reparații auto se considera drept faptă reprobabilă nu beția nocturnă, ci „dresul" matinal. Și întrucît acesta abia fusese planificat, cei doi aveau conștiința curată, așa încît Solomon își permise să răspundă poznaș :

— Ce să mai vorbim, Ilia Afanasievici ? Ha ! Dar acum totul e-n regulă !

— Ieri n-ați observat nimic la el ?

— Îl aveți în vedere pe Rafa, Ilia Afanasievici ?

— Dar pe cine altul ?

— Trebuie să spun deschis, era, iertați-mă, puțintel cam vesel. Chiar și pe Danecika l-a pocnit peste mutră.

— Puțintel, adică tare de tot ?

— Vai, inima mea presimte că s-a-ntîmplat ceva !

— Koreakin a fost omorît... Azi-noapte. De propriul lui fecior.

Puhov se întoarse brusc și porni spre ușa cu anunțul „Intrarea persoanelor străine interzisă".

Burnița. „Jiguli"-ul ud, schilodit, aștepta cu resemnare de martir în fața celor doi prieteni.

— Ne așteaptă mari schimbări, Klop... rosti în sfîrșit, cu efort, Solomon.

— Ne ușchește ! Danea Klop putea să fie cîteodată mult mai expresiv decît vorbărețul său prieten, folosind cîte un singur cuvînt, sau uneori numai o interjecție.

— Fără Rafa, noi nu mai sîntem aici nimănui de trebuință, Klop, și mai cu seamă lui Puhov. Deodată Solomon se însufleți : Dar el nu ne va ușchi ! Nu ! Vom pleca noi, Klop ! Numai că vom pleca trîntind ușa. Și trîntind-o tare, încît iubitul nostru Ilia Afanasievici să tresară de spaimă.

Klop scoase un sunet nedefinit.

— Păi ce, asta-i dreptate, Klop, ca toți să creadă că pe bietul Rafa l-a omorît un băiețaș ?...

— Fals !

— Ai de trei ori dreptate, insectă înțeleaptă ! Fals ! Și noi trebuie să explicăm asta anumitor persoane.

— Hî ! se miră Danea Klop.

— Vom dovedi astfel, Klop, că totuși sîntem oameni... Personal, prietenul tău Solomon n-a avut încă niciodată ocazia să demonstreze că-i om.

O jumătate de oră mai tîrziu, ședeau în camera cazanelor a motelului, în față cu jumătatea de rachiu luată de la doctorul în științe. Cu încuviințarea tăcută a credinciosului său Danila, Solomon elabora un plan : întîi : astăzi nu se vor face criță, pentru ca — doi — mîine să nu simtă nevoia să se dreagă. Aceasta, pentru că trebuia să „inspire deplină încredere".

— Klo-op ! se îneca Solomon gemînd. Am să mă blestem dacă toată povestea asta se va sfîrși cu niște palavre de bețiv.

Klop mugea în semn de aprobare.

17

ANNA CEA LINIȘTITĂ, timorată, se revoltase : „Vinovată întru totul sînt eu !“ Și lucrul cel mai straniu era că Liudmila Puhova nu se mirase cîtuși de puțin de nebunia prietenei — parcă așa și trebuia. Evdochia simți că o invidiază pe noră : măcar o dată să fi trecut și ea prin așa ceva, atunci s-ar fi putut uita în urmă — nu-i pustiu acolo, am de ce să-mi aduc aminte, n-am trăit în zadar.

Așa încît bătrîna nu se miră, ci se bucură de apariția neașteptată a lui Sulimov.

— Dumnezeu mi te-a trimis, rosti ea cu severitate, ridicîndu-se de pe pat. Că m-am făcut parcă de piatră — de neurnit... Mulțumesc că ți-ai adus aminte de mine.

Lațe cărunte, bluză neîncheiată, lăsînd vederii un combinezon ponosit. De sub el ieșea în evidență o claviculă groasă, ca de bărbat. Obrazul zbîrcit, palid, cu bărbia masivă și ochii mici, înfundați și — ciudat lucru ! — umezi de suferință.

— Vrei să șezi, ori mă duci undeva ? întrebă ea.

Sulimov se uită în jur. Încăperea bătrînei părea chiar spațioasă din pricina lipsei de mobilier — doar o masă, două scaune, un pat de fier și nimic altceva. Sărăcia era subliniată și de aspectul hîit al clădirii șubrede — unica fereastră făcea o abia vizibilă grimasă, podelele inegale, masive, înclinau spre un perete, plafonul cenușiu era și el strîmb. Totul părea clintit, nesigur, pe cale să trosnească, să înceapă a se prăbuși.

— Am să șed, răspunse Sulimov luînd loc la masă și scoțîndu-și carnetul de note. Nu o duci prea grozav, mătușico. Pe cît se vede, fiul nu ți-a fost prea darnic.

— Dacă l-aș fi rugat, m-ar fi ajutat, răspunse cam fără chef bătrîna, lăsîndu-se din nou pe pat.

— N-ai vrut să-i ceri nimic. Din mîndrie ?

— Mă temeam.

— De ce anume ?

— Rafaşka era în stare să-ţi dea şi ultima cămaşă, — ia-o, numai că după aia te puteai aştepta să te belească. Aşa era el...

— Azi-noapte, tulburată cum erai, ne-ai strigat: „Şi eu mă îngrozesc pe cine am născut. În mare ruşine l-am zămislit. În amar l-am legănat...“ Cum să înţeleg asta? Explică.

Bătrîna îşi trecu mîna aspră peste obraz, de parcă s-ar fi străduit să-şi şteargă aducerile-aminte, să scape de ele.

— În afara legii îl am, din flori...

Sulimov sta în aşteptare, nu o grăbea cu întrebări.

— Comuna noastră nu-i prea departe de aici, dar eu am uitat-o cu desăvîrşire. O mai fi acum ori nu, nici asta n-o ştiu. Pe taica nu-l ţin minte, s-o fost dus în primul război mondial şi nu s-o mai întors, iar maica o murit cînd am împlinit şaisprezece ani. Ce să mă fi făcut? Ei, şi m-au ademenit alde Kliovîi [1]. Nimeni n-o ducea mai bine ca ei în comuna noastră — patru cai, trei vaci, şi pe deasupra presă de ulei, hrăneau porcii cu turte. La porci m-or şi pus, aveam destul de lucru. Aici o şi-nceput să mă bage în seamă Vanka, ăl mai mic dintre feciorii bătrînului Kliovîi, şi ăl mai rîzgîiat. În cămăşuţa lui de satin, cu brîuleţul de mătasă, cu cizmuliţe de box, păi se potrivea el cu mine, fată trăsnind a bălegar? Aşa că l-am repezit cît colo. Numai că el nu suferea să fie refuzat: dacă nu i se dădea ceva, apoi îi trebuia cu orice preţ. O încercat cu forţa, dar eu eram voinică, o înţeles că nu mă poate frînge dacă n-oi vrea, o-nceput să se gudure şi să-mi zică nişte poveşti că mi se topea inima. Şi să se-nsoare-o făgăduit. Da-a... „Acum Duska, zice, sînt alte rînduieli, săracii-s la mare cinste, iar bogătanii atîrnă de-un curmei“. Da-a...

Evdokia privi îndelung pe fereastra cenuşie, stropită de ploaie, tăcea, clipea din cînd în cînd, îşi strîngea pungă buzele veştede.

— Şi iac-aşa, întrerupse ea din nou tăcerea, pe mine m-o-ncîntat, iar lui şi-o cobit. Eu, proasta, ar fi trebuit

[1] Arătos, cu „vino-ncoa“ (rus., arg.).

să mă duc la baba Marfidka, da nu, că mă prostisem la cap — să-l leg pe Vanka de mine c-un pruncuț, și nu va da el îndărăt...

Sulimov întrebă :

— Kliovîi e nume sau poreclă ?

— Poreclă. Tat-su era Semion Kliovîi, și-atunci i-au zis și lui — Vanka Kliovîi. În hîrtii e Istomin.

— Deci Rafail n-a primit numele tatălui său ?

— Păi n-am fost registrați. Și-apoi, așa s-or întors atunci lucrurile că era mai bine să fie uitat numele tatălui.

— I-au deschiaburit pe alde Kliovîi ?

— Oi muri și n-oi uita cum o pornit el cu o trăistuță pe umeri, într-un zăbunel de postav, cu cizmulițele lui de box în urma căruței și cum s-o uitat îndărăt la mine... Eu nici măcar să urlu olecuță, cum se cuvine unei muieri, n-am îndrăznit. Că ce-i eram eu ? Nici nevastă, nici ursită : de-l jeleam, mă umpleam de rușine. Cu toate că rușinea o purtam sub inimă... Da-a... Numai că el se lăsase de mine de mai dinainte — nu mă mai plăcea. Ar fi trebuit să-l țin de rău. Da nu ! În viața mea o vorbă bună n-am mai auzit după aia de la nimenea ! Numai de la el auzisem. Și pentru asta îi mulțumesc și-acum !

Găvanele adînci ale ochilor bătrînei se umplură de alean.

— Chiar atunci ai plecat din comună, sau mai tîrziu ? întrebă Sulimov.

— Da' cum era să mai rămîn în comuna mea ? Rafașka încă nici nu s-o fost născut, și toți își băteau joc, în fața mea îi ziceau pui de chiabur... Încă nici nu ieșise la lumină și gata — pui de chiabur... Rîdeau de mine, că-mi venea să mă spînzur de rușine... Deodată bătrîna se foi, spuse îngrijorată : Vai, da' eu nu-ți vorbesc ce trebuie ! Nu ce-ți trebuie ! Mă apăr pe mine, și dau în alții — cum că oameni răi ar fi pus totul la cale, eu nu-s, chîpurile, nici cu un strop de vină... Dă nu-i așa, căci eu pe Rafașka am început a-l urî încă înainte de a se naște și-apoi toată viața. Cum mă uitam la el, la pruncul meu, cum mi se întorcea sufletul pe dos. Că de ce, vezi doamne, mi-o dat dumnezeu o pedeapsă ca asta ? Ce, eu

nu-s muiere, nu vreau și eu, ca toate, să am un bărbat ? Da' cui îi eram eu de trebuință cu bolovanu ăsta ? Soarta mea amarnică — a mea-a ! — l-o lovit și pe el !...

— Nu te mai învinui ! o întrerupse Sulimov. Doar ai avut și dumneata momente cînd te simțeai mamă. Cu siguranță ai simțit că ți-e copil. L-ai dezmierdat, așa cred.

Bătrîna se gîndi, răspunse într-un tîrziu :

— Știu eu, poate că numai o dată... Că muierile o fost început atunci să nască după moda nouă — la spital. Și tocmai am ieșit eu din spital : soarele lumina, drăguțul, o fost dat frunza în putere, da' încă nu de tot, era verde-verde, că te lua de suflet. Și țin minte că m-am fost hotărît — în sat n-am să mă-ntorc, m-oi duce undeva, la oraș, pe un șantier, acolo n-oi avea de cine să mă rușinez, și așa de slobodă m-am simțit, toate mi s-au părut ușoare și simple... Ei, și-atunci am văzut eu pe mînuțele lui unghișoarele alea mititele, și el se încrunta la soare, parcă surîdea. Atunci mi-a stat inima-n loc și-am gîndit : să știu că mor, da' pe el, slăbuțu', tot am să-l cresc... Da' mai mult de-atît... Mai mult nu, nu l-am iubit. Și-apoi, nici n-aveam cînd să-l iubesc. Vremurile erau grele — foamete peste tot, în gări oamenii zăceau claie peste grămadă, nici nu se puteau scula. M-am pripășit într-un loc, căram cărămizi, cînd mă-ntorceam la baracă fiecare osișor țipa în mine, un singur lucru voiam — să mă trîntesc și să adorm, da' el trebuia îngrijit, hrănit, îmbăiat, rufele spălate. Ba și vecinele mai mîrîiau la mine — n-aveau pace de țipetele lui... Și să-l mai și iubești ?... Oh, nu mai aveam pic de vlagă. S-o fi uscat dragostea mea chiar din muguraș...

— Bine, dar el, Rafail, a iubit în viața lui pe cineva ?

— Pe mine nu, în nici un caz.

— Pe el însuși, atunci ! îi sugeră Sulimov.

— Nu-u ! replică bătrîna cu hotărîre. Asta nu-u ! Nici pe el nu se plăcea cîtuși de puțin.

— Toată viața lui, să nu iubească pe nimeni, niciodată ? Poate să existe pe lume un asemenea om ? se îndoi Sulimov.

— Pe Liudka Krasnuha o iubea, dar într-un chip tare crunt, o tot amenința că o taie... Și-apoi... Ei da, pe ăla chiar că-l iubea, fără glumă.

— Pe cine ? tresări Sulimov.

— Pe Piratka.

— Care Piratka ?

— Un cîine.

— Povestește, îi ceru Sulimov.

18

— PĂI CE-I DE POVESTIT ? Așa, niște fleacuri... Era o jăvruță, un cățel de pe stradă, îl strigau care cum îi venea : cei mari, Kabîzdoșka [1], copilașii, Piratka. Se gudura pe lîngă fiecare. Odată, cineva i-a zdrobit o labă, da' tare de tot... La Rafașka nu poți nicidecum să-ți dai seama ce i se năzare — ori o face pe satana, ori, deodată-l apucă, și-i bun fără de margini... Și uite că de Piratka i s-o făcut milă, l-o adus acasă, o început să-i vadă de picior și să-l hrănească cu pîine. Pe atunci războiul era în al doilea an, și pîinea nici nouă nu ne ajungea... L-o vindecat pe Piratka, laba i s-o prins, s-o făcut așa de vesel și jucăuș, că nu mai era chip. Copiii din barăcile noastre, care erau mai dezghețați, se fluturau cît era ziua de mare prin stația de mărfare, chiuleau, vezi bine... Rafașka nu se lăsa mai prejos. Odată i-a mers bine și-o adus acasă o bucată bună de slănină — cică le-a cărat unor militari niște lăzi și i-o dat-o drept plată. Se poate să fi fost așa, că militarii cu aprovizionarea îs oameni darnici, doar nu dădeau din a lor. Iar pentru noi, muncitorii, slănina era o raritate. Pe cartelele de carne se dădeau pe-atunci numai scrumbii. „Ascunde-o, mamă, zice, curînd e ziua mea de naștere, și noi n-am sărbătorit-o niciodată." Așa și era, trăiam, de sărbători nu mai știam. Rafașka trebuia să împlinească

[1] De la *kabî zdoh* — de-ai crăpa, nume ironic (rus. pop.).

unsprezece ani, cam așa... Doamne ! Doamne ! Ce vremuri mai erau — dacă te făceai cu o bucată de slănină în casă, apoi te socoteai bogătan. Și el, și eu, cîtă-mai proasta, ne tot uitam pe furiș în dulăpaș, să ne bucurăm cum sta ea pe farfurie...

Într-o zi tocmai mă întorceam de la lucru. Rafașka o fost dat și el din stradă pe-acasă, să-l vadă, ca de obicei, pe preaiubitul lui Piratka. Da' Piratka, ticălosul, era tolănit pe podea, iar dulăpașul sta deschis, farfuria răsturnată. Zăcea Piratka tolănit și rodea ce mai rămăsese din slănină... Da-a, la așa ceva pînă și pe unul liniștit l-ar apuca pandaliile, d-apoi Rafașka și din nimica toată turba — ochii i se beleau, nasul să-i sară afară din obraz. Da-a... L-o legat dară pe Piratka cu o curea și tîrîș cu el pe uliță — la eleșteu. Aveam acolo un eleșteu murdar, plin de gunoaie, da' adînc, totuși... I-o legat Rafașka o cărămidă de gît și, cu cărămidă cu tot — în apă... Da-a... Ei, și tocmai am ajuns eu acasă, că Rafașka, negru de supărare îmi zice : „Piratka o mîncat slănina !“ Am înțeles pe dată, nici n-am mai întrebat unde-i păgubosul de cățel. Drept să spun, și pentru mine era o mare supărare — îmi părea rău de slănină, cît ne-am mai gîndit noi la ea. L-am boscorodit o vreme pe Rafașka : să fi fost cu ochii pe el, adică, dacă l-ai adus în casă... El ba șade, ba sare, ba se uită chindorîș, cu un ochi rotund la mine. „Să mergem, zice, la Froska Grubova să-mi probeze pantalonii cei noi !“ N-avea stare... Găsisem pe undeva o bucată de pînză de parașută și hotărîsem să-i încropesc lui Rafașka de ziua nașterii o pereche de pantaloni. Froska de pe strada Zaprudnaia se apucase să-i coasă. Și chiar că în seara aia ne-am fost înțeles să facem proba.

Am ieșit din casă : soarele s-o fost dus, începea să se însereze, cineva chinuia, de dor ori de foame, o armonică, aproape că s-o fost întunecat, toți or fost venit de la lucru, se foiau prin case, ulița era pustie. Și ce să vezi, pe ulița aia pustie ni se rostogolește în întîmpinare... Rafașka parc-o intrat în pămînt : era chiar el, Piratka ! Eu încă nu știam că javra s-o fost dus la fund cu o cărămidă de gît. Da-a... S-o fi desfăcut, se vede, cărămida, cîinele o ieșit

înot, și-acum, în trap mărunt, înapoi. Da' Rafașka cu ochii beliți, răi, s-o pornit așa, pieziș, pieziș, gata să sară la el. Și tocmai atunci s-o și-ntîmplat... Piratka, parșivul, în loc să fugă de Rafașka mîncînd pămîntul, vine drept la el, începe să schiaune, cade pe burtă și dă din coadă. E-he-hei ! Prostuț animalul... Rafașka stă ca un cocostîrc, cu un picior ridicat, da' Piratka se vîră-n el, și se bucură, și se jeluie, și își cere, se vede, iertare. Deodată Rafașka, parcă l-o cosit cineva, o căzut lat, l-o înșfăcat pe Piratka și s-o pus pe bocit, îl pupă, cîinele schelălăie, îl linge pe obraz. Să rîzi și să plîngi, zău așa. Ei, și de-atunci au fost mereu nedespărțiți. Nu țin minte ca Rafașka să-l fi lovit cîndva pe Piratka. Mai mare mirarea, da' nici măcar în glumă nu se făcea a da într-însul. Și se-ntîmpla să nu mănînce el pe săturate, da' pe cîine îl hrănea. Iar ăla după el, ca legat, nu-i vedeai niciodată pe unul fără celălalt. Păi nu-i dragoste asta ? Și-o ținut dragostea lor vreo patru ani, dacă nu mai mult. Rafașka s-o fost făcut lung și deșirat, cu mutra opărită, ochii alburoși... Cu cine o fi semănat, n-aveam idee. Și cu cît creștea, tot mai împosocat se făcea. Piratka, și ăsta și-o fost dat drumu de s-o făcut, doamne iartă-mă, uite-așa o fiară, cu blana încîlcită, cu picioare lungi și botul pînă la urechi. Caracterul poate că l-o fost luat, bag samă, de la stăpîn : una-două mîrîia și își arăta colții. Încă era bine de-i arăta numai. Că era destul să împungă Rafașka cu degetul — ia-l, Piratka ! — și ăla era bucuros să-și dea silința : îi punea la pămînt pe oameni, n-aveau scăpare. Rafașka de felul lui era încă slăbuț, nu s-o fost întărit, da' prin cartier umbla ca un vodă. Și-i plăcea numai așa, de distracție, să-l asmută, ca oamenii să-i ia frica. Frumoasă pereche — un gînsac și-o bodîrliță — o pacoste pentru cartier. Apoi cartierul nostru și-așa era de pomină — pînă și miliția-l ocolea. Da-a... Of, că proști și neîndemînateci mai sînt oamenii. Cît s-au lăudat că vor omorî și cîinele și pe Rafașka l-or da gata o dată cu el, da' nu, totul se încheia numai cu amenințări, pînă cînd s-o găsit un flăcău mai puțin vorbăreț. Și numai pentru niște pantaloni sfîșiați... I-o aruncat un cîrnat. L-o dat gata pe Piratka. Vreo două săptămîni o umblat al meu cu un briceag, să-l

caute pe ăla domolu... Şi, cine ştie, ar fi fost în stare să-i lase sînge, numai că acela era de alt soi... S-or întîlnit, or stat de vorbă şi s-or făcut prieteni — ce mai, nedespărţiţi...

Evdokia tăcu.

— Deci a avut totuşi prieteni, nu numai printre cîini ? remarcă Sulimov.

— Păi şi pe lupii cei sălbatici îi dresează omul.

— Aşa va să zică ! Şi chiar l-a dresat tînărul acela pe Rafail ? Cine era şi cît le-a ţinut prietenia ?

— Toată viaţa, răspunse bătrîna fără să stea pe gînduri. Ilia Puhov era, n-aţi auzit de el ? La el a şi lucrat Rafaşka, pînă-n ultima zi.

— Soţul Liudmilei ?

— Chiar el. Om apucător. El i-a smuls-o lui Rafaşka pe Liudka, da' o păstrat şi prietenia. Tare dibaci, pe oricare-l trage pe sfoară...

— L-a cîştigat cu votca ?

— Asta n-aş zice-o. Nu-u ! Puhov nu pune picătură în gură, n-aş crede să-i împingă pe alţii.

Sulimov începu să-şi noteze în carnet.

Evdokia se uită neprietenos la el, păru că aşteaptă ceva.

— Ai aflat tot ce voiai să afli ? întrebă în cele din urmă.

— Multe. Iar de-o mai fi ceva, ne vom întîlni din nou. Am să întocmesc un proces-verbal — va trebui să-l citeşti şi să-l semnezi.

— Pînă atunci poate ai să-mi spui totuşi oarece ?... O privire poruncitoare a ochilor înfundaţi, parcă ascunzînd ceva.

— Ce anume ?

— Nu prea te duce mintea, pe cîte văd : m-ai tot iscodit, ai tot ascultat, şi uite că tot n-ai înţeles nimic. Văz că Puhov te interesează, iar eu deloc. Da' ce, de la Puhov o venit năpasta, nu de la mine ?

Sulimov zîmbi strîmb :

— Ce noroc pe mine. În alte cazuri te dai de ceasul morţii, cauţi vinovaţii, pe cînd aici se invită ei singuri.

— Da' gîndește-te numai, gîndește bine și-ai să-ți dai seama : năpasta asta de la doi oameni o pornit. De la Vanka Kliovîi și de la mine. Pe Vanka ce să-l mai răscolești, că cine știe unde-i zac oasele. Și-apoi nici nu e prea vinovat el — pînă cățeaua nu ridică coada, dulăul — deh... Or el n-o fost lîngă băiat, nici măcar nu l-o văzut în ochi. Pe cînd eu toată viața am stat alături de el. Oare o mamă nu-i răspunzătoare pentru fiul ei ?

— E răspunzătoare. Sînt gata să-ți fac reproșuri. Dar pentru ce ? Doar și fără mine ai recunoscut tot.

— Am recunoscut eu, numa că dumneata nu vrei să pricepi deloc... Am crescut un fiu rău, da' nici măcar asta nu-i toată vina mea. Eu sînt vinovată și în altă privință, că doar știam, ah, cum mai știam, că băiatul meu e o primejdie pentru oameni. Așa că să nu fi tăcut, să-i fi prevenit pe oameni, să fi încercat a-i scăpa, să fi bătut la ușa care trebuia. N-am făcut-o, mă uitam de departe și simțeam, simțeam eu că mai curînd ori mai tîrziu s-o-ntîmpla, vai, s-o-ntîmpla ceva rău. Acum să-mi spui : poate fi iertare pentru așa ceva ?

Sulimov ridică din umeri :

— Măicuță, oamenii sînt pedepsiți pentru acțiuni rele, dar pentru pasivitate cum să-i pedepsești ?

— Asta e, vezi ! se înfurie bătrîna. Așadar, crezi că nevoia cea rea l-o împins pe Kolka ! Cum să nu crezi — și un orb ar vedea ! Băiatul e prostuț, fără voia lui o fost ac-țunea. Și-apoi, a lui o fost ac-țunea asta ? Năcazul l-o silit ! Iar legea voastră, hop și ea ! Da' că eu toată viața mea am dădăcit năcazul ăsta rău — n-are a face ?! Voi, pesemne, pe mulți îi pedepsiți, așa : nevinovații la închisoare, iar pe vinovați îi iertați ! Și n-aveți nimic, coștința nu vă roade ? Aud ?

— Conștiința poate că mă și roade, măicuță, dar pe ea n-ai cum s-o anexezi la dosar.

— Aia e ! Aia e, că faceți dosare fără de coștință ! N-aveți nevoie de ea, de coștință, pe cît văd. Asta-s eu ! Îs cumsecade ? Că doar singură recunosc — am trăit în păcat, am dat oamenilor cumsecade o bestie. Dacă iertați pentru asta, atunci nici alții să nu se teamă a crește bestii spre năcazul tuturor. Spre năcaz ! Spre moarte ! Să umble

stricăciunea prin lume ! Păi, ia gîndește-te, drăguțule, nu ți-e groază să trăiești într-o asemenea lume păcătoasă ? Că doar ești încă tînăr, ai toată viața în față. Nu ți-e groază că unii șezători, de-alde mine, îți strică viața chiar și fără să facă vreo ac-țiune ? Măcar de dumneata să-ți fie milă, flăcăule !

Sulimov se simți deodată stingherit — pentru a cîta oară auzea astăzi același lucru de la oameni cu totul diferiți ?

19

ÎN ACEST TIMP, în clasa a noua „A" se desfășura o lecție de istorie, care, pe neașteptate, îi captivase pe toți.

Boris Gheorghievici, un profesor tînăr, dichisit, ieșit abia de doi ani de pe băncile facultății, povestea ca întotdeauna vioi, cu aplomb, pasionîndu-se el însuși de ceea ce spunea, despre „Narodnaia volia" [1] și despre „Uniunea de nord a muncitorilor ruși" [2].

Stepan Halturin, un om domol și cu comportări lucide, tîmplar de meserie, provocase o explozie în Palatul de iarnă : au fost uciși atunci cincizeci de soldați din Regimentul finlandez, iar țarul, împreună cu familia lui, rămăsese nevătămat, doar podeaua se bombase într-o sală și au căzut niște tacîmuri de pe masa de prînz, pregătită în onoarea primirii prințului de Hessa... În anul următor, o altă bombă, aruncată de astă dată de către Ignati Grinevițki, un tînăr de douăzeci și cinci de ani, l-a suprimat pe țar. Și pe Grinevițki de asemenea...

[1] „Narodnaia volia" (rus.) — „Voința poporului" — organizație revoluționară narodnicistă, cu caracter terorist, din Rusia anilor 1879—1889.

[2] „Uniunea de nord a muncitorilor ruși", una din primele organizații muncitorești revoluționare din Rusia, formată la Petersburg de muncitorii revoluționari C.N. Halturin și V.P. Obnorski din cercurile revoluționare existente în iarna anului 1876—1877.

A ucide pentru a trăi !... Elevii ascultau, ţinîndu-şi răsuflarea.

Cu acelaşi aplomb, Boris Gheorghievici demonstra : calea terorii nu a adus nimic pentru eliberarea Rusiei, în locul ţarului ucis a venit un nou ţar şi...

În cei ani de demult, pustia,
Somnul şi ceaţa în inimi domneau,
Aripi de bufniţi peste Rusia
Pobedonoştev [1] *întindea.*

Lui Boris Gheorghievici îi plăcea să-şi ilustreze lecţia cu versuri. Elevii le ascultau cu atenţie şi pe acestea, dar... eroii rămîn eroi, chiar şi atunci cînd îi loveşte neşansa.

20

PÎNĂ ŞI ACUM mai circulă în oraş o istorioară în legătură cu construirea combinatului chimic. Unul dintre inginerii diriginţi a propus să se introducă unele modificări la montarea utilajului. Faptul ar fi simplificat lucrările, ar fi redus cheltuielile. Inginerul a perseverat, şi-a înaintat propunerea, a condus el însuşi lucrările de montaj. Abia după ce încercările au trecut cu succes şi a fost semnat actul de recepţie, pe inginer l-a neliniştit ceva. S-a aşezat din nou să calculeze şi s-a convins cu groază că a comis o scăpare : una atît de măruntă, încît nimeni nu i-a acordat atenţie. Acest amănunt însă, la o solicitare maximă putea să provoace în orice moment o catastrofă : o explozie, o emanaţie de gaze toxice, cu victime omeneşti şi scoaterea din funcţiune a întregului combinat ! Nu rămînea altceva decît să-şi recunoască eroarea, pînă nu era prea tîrziu, să ia vina asupra sa. Dar

[1] Pobedonoştev K.P. (1827—1907), om de stat rus, procuror suprem al Sinodului (1880—1905), inspirator al reacţiunii extreme în Rusia.

n-a fost chip : comisii competente recepționaseră lucrarea, rapoartele fuseseră expediate, termenele respectate, economiile obținute, primele plătite, mulțumirile exprimate. Să se dărîme ceea ce se construise, să se înceapă totul de la capăt, după schemele vechi — nu, nici vorbă să se admită una ca asta. Inginerul se învinuia, era gata să suporte condamnarea, dar nu era crezut, i se dădea dreptate în ce făcuse. Iar combinatul se pregătea să intre în funcțiune. Atunci inginerul s-a decis la un pas disperat — în cabinetul șefului coordonator al construcției a pus pe masă o declarație, a scos din buzunar o fiolă : „Aici e cianură de potasiu, dacă nu semnați, o iau sub ochii dumneavoastră, și de aici va fi scos un cadavru. Mai bine să mor eu decît să moară alții din cauza prostiei mele."

E posibil ca această istorioară să fi fost amplificată de tradiția orală și împodobită cu scorneli, dar la Arkadi Kirillovici ea ajunsese sub această formă. Acum, profesorul se simțea parcă și el în situația inginerului cu pricina. Exista o singură deosebire : inginerul știuse care i-a fost eroarea, pe cînd profesorul deocamdată își dădea seama doar vag de ea : exista, într-adevăr, a fost comisă, a anunțat-o un fapt groaznic, însă nu era clar în ce anume consta și cum putea fi îndreptată.

Directorul n-avea de gînd să se autoblameze : „Școala noastră n-are legătură cu tragedia din familia Koreakinilor". Și se va strădui să-l acopere cu propriul său piept pe cel împreună cu care greșise. Dar iată că o catastrofă s-a și dezlănțuit. N-aveau să-i urmeze și altele ?...

Numai Vasili Potehin era deocamdată convins că profesorul Pamiatnov e vinovat de cele întîmplate. Dacă stai să te gîndești, e ciudat : el nu e un pedagog perspicace, nici nu-i o minte luminată, ci un om evident limitat, dar iată că tocmai el o spune și nu altcineva. Invocă experiența amară cu care s-a ales datorită lui Arkadi Kirillovici. Nu e tocmai clar în ce constă această experiență, n-a reușit s-o spună mai pe înțeles. Dar nici profesorul nu era pregătit atunci să-l asculte. Și totuși, dacă cineva a observat ceva la tine, nu te descotorosi, află ce anume.

Orice informații, chiar aberante, au importanță în acest moment.

Și Arkadi Kirillovici porni cu hotărîre spre strada Mendeleev.

Din nou aceeași intrare în bloc, aceleași scări, iar sus, în apartamentul de la etajul patru cu siguranță că n-a fost încă spălat sîngele de pe parchet. Dar lîngă intrare se joacă fără grijă copii, șed pe o bancă bunicuțe, iar scările dintre etaje sînt ca de obicei anoste, de după o ușă răzbate mirosul ciorbei de varză. Viața în sine este jignitor de uitucă, urmele tragediilor se pierd în ea ca într-o mlaștină, cel mai mult ele se păstrează în sufletele oamenilor. Cine ar putea să arate unde se află încăperea în care Ivan cel Groaznic și-a ucis fiul lovindu-l cu un toiag, dar amintirea acestei fapte nu s-a șters pînă azi.

Avusese intenția numai să afle adresa locului de muncă al lui Vasili Potehin, dar, în chip neașteptat, omul se dovedi a fi acasă — își luase liber, ca să-și revină din zdruncinare.

Potehin își puse un scaun vizavi, se instală bine pe el, cu spatele drept, cu bărbia împinsă înainte, cu o expresie capricios-bosumflată pe chip.

— Dacă ați venit să mă înduplecați, e o treabă inutilă, declară el pus pe sfadă.

— La ce trebuie să vă înduplec? se miră Arkadi Kirillovici.

— Dar nu pentru asta ați dat fuga aici, ca să nu iau fetița de la școală?

— Nu, Vasili Petrovici, vreau să aud din nou de la dumneavoastră cele ce mi-ați spus azi-noapte.

— Poate așteptați ca ziua să fiu mai blînd?

— Acum n-am nevoie de blîndețe, ci de adevăr, oricît de amar ar fi el. Așa că nu vă temeți, am să-l suport.

— Abia acum îmi dau seama de ce mai demult popii nu erau iubiți.

— Semăn eu a popă?

— Leit. Stricați oamenii cu istorioare frumoase despre buna comportare.

— Ei, tocmai asta vă rog să mi-o lămuriți.

La cuvintele profesorului, Vasili Petrovici se clinti abia vizibil : și așa el ședea drept și mîndru, acum se încordă de tot și se umflă : palmele pe genunchi, coatele depărtate, ochii fără viață privind străpungător în veșnicie — monument, nu om — așa că ține-te bine, o să te asurzească acuși cu un adevăr !

— Cred că ați auzit : linia dreaptă este mai scurtă decît cea curbă — așa spune geometria ! Și toți cred asta, nu vor să înțeleagă că în viață e o cu totul altă geometrie, acolo căile strîmbe sînt întotdeauna mai scurte decît cele drepte.

— Asta ați descoperit-o dumneavoastră, sau v-a sugerat-o cineva ? se interesă Arkadi Kirillovici.

— Mi-a sugerat-o cineva ! se răsti Vasili Petrovici. Mi-a sugerat-o, dar m-a și pedepsit pentru asta !

— Gordin ?

— El. Un sfînt mucenic. Sînt vinovat față de el.

— Dar altcîndva ziceați că-i un mistificator. Greșeați ?

— Nu, așa și este.

— Sforar ?

— La fel.

— Oportunist, dacă nu mă înșală memoria ?

— Se poate spune și asta.

— Și totuși sfînt ?

— Lumea pe unii ca ei se bazează.

— Cu ce v-a convins el așa ?

— Cu adevărul !

— Nu fiți atît de laconic, Vasili Petrovici, împărtășiți-mi și mie din acest adevăr.

Vasili Petrovici ascultă și mai pierdu puțin din atitudinea arogantă.

— Potehin cel deștept îl învăța pe Gordin cel prost, începu el cu glas răstit, vorbind într-o parte. Nu-i permis, chipurile, să tragi țevile de gaze prin pereții gata zugrăviți, să le vîri prin podele gata parchetate, pentru ca apoi să-ncepi din nou, zdravăn : zugrăvește, acoperă, astupă, aruncă bănuții. Haide, zic, tovarășe Gordin, să acționăm în ordine, direct. Dar uite că țevi nu-s și nu se

știe cînd vor fi. Așteaptă-le, să nu-ți pese că muncitorii n-au de lucru, că șantierul nu se încadrează în plan, că cei de aici n-or să primească salariul întreg și primele. O să vadă clasa muncitoare că-și pierde aici bănișorii și o să începă s-o cîrmească spre alt loc, unde și salariul întreg și primele i se vor pune la dispoziție. O să-nceapă fluctuația ! Ați auzit de cuvîntul ăsta ? E groaznic. Muncitorii calificați s-au împrăștiat, angajezi de pe stradă diverși bețivani, lepădături care au fost date afară din alte părți, rebutezi construcția, aduci pierderi, dar de astă dată nu din acelea mărunte, de care se temea Potehin cel deștept, ci de milioane. Ei, dar în schimb e strict pe linia dreptă, te ții de geometrie. Numai că ignoranții de felul lui Gordin, care nu doresc să cunoască această geometrie, trag sfori, prezintă cînd e nevoie, lucrurile așa cum le convine, se adaptează cum pot, dar milioanele le salvează... Să mulțumim gordinilor, căci în lipsa lor deștepții cei rectilinii ar fi prăvălit lumea într-o rînă !

— După dumneavoastră, eu sînt dintre aceștia din urmă, dintre deștepții cei rectilinii ? întrebă Arkadi Kirillovici.

— Dintre cei mai periculoși. Nici nu vă comparați cu mine.

— Și-atunci cum să mă corijez ? Să-i învăț pe copii — nu mergeți drept, căutați cărărui strîmbe ?

— Numai să nu urmeze linia dreaptă, numai să nu se ia după geometria din carte !

— Mi se pare că eu nici nu fac asta.

Vasili Petrovici sări revoltat :

— Nu faceți !... Dar ce-i învățați ?

— Literatură rusă. Iar ea tocmai prin asta-i vestită, că se orientează mai bine decît altele în viața cea atît de încîlcită. Da, da, încîlcită, complicată !

— Îi învățați să fie numai cinstiți ?

— Îi învăț.

— Să nu facă rău nimănui, îi învățați ?

— Îi învăț.

— Și să nu se teamă de cel puternic, să-l ajute pe cel slab, chiar dacă ar fi să-și ia de la gură ?

— Și.

— Aha-a ! triumfă Vasili Petrovici. Şi asta se cheamă a nu urma linia dreaptă ! Deci nu geometria o predaţi ! În viaţă totul e încurcat, e complicat, dar tu să urmezi numai linia cea dreaptă !

— Şi dumneavoastră aţi dori ca eu să-i învăţ : fiţi necinstiţi, fiţi josnici, recurgeţi la şiretlicuri, nu scăpaţi ocazia să faceţi rău, cedaţi în faţa celor puternici, nu-i ajutaţi pe cei slabi... Nu cumva aţi dori, Vasili Petrovici, să vă vedeţi astfel fiica ?

— Eu vreau... Vasili Petrovici se înecă de indignare. Un singur lucru vreau — ca Sonia mea să fie fericită, adaptată la viaţă. Să ştie dinainte că în viaţă se întîlnesc şi munţi abrupţi, şi prăpăstii, că în linie dreaptă n-ai cum să răzbeşti, trebuie să umbli mereu pe ocolite. Dacă e posibil să fii cinstită, să fii, dacă nu se poate — manevrează, nu semăna cu tatăl tău care a luat-o de-a dreptul şi şi-a spart capul. Vreau să înţeleagă temeinic că nu poţi fi bună şi dragă pentru toţi şi să nu te aştepţi la multă dragoste şi bunătate de la alţii. Vreau să nu se repeadă la cei care-s mai puternici, care pot uşor să o frîngă, ci să fie prudentă, să poată chiar, la nevoie, să se şi ploconească. Vreau să nu rămînă o proastă şi o naivă. Iată ce vreau ! E clar ?

— Dar dumneavoastră, Vasili Petrovici, vă e clar sensul proverbului — cum strigi, aşa ţi se răspunde ?

— Cla-ar ! Ah cît de clar mi-e acum ! Poate chiar mai mult decît dumneavoastră... Strigă, dar bagă de seamă, acolo unde trebuie, să vorbeşti în şoaptă, iar acolo unde poţi să răcneşti, fă-ţi mai întîi o mică socoteală, să nu cumva să ţi se răspundă. Să ştiţi, dacă aţi învăţa-o pe Sonka mea toată această ştiinţă, m-aş ploconi primul la picioarele dumneavoastră.

— Să-i învăţ asta pe toţi, sau numai pe fiica dumneavoastră ?

— Pe toţi, pe toţi, ca să nu fie blegi !

— Dar atunci ce-ar ieşi, Vasili Petrovici ? Toţi îşi vor însuşi ştiinţa, şi nu vor fi blegi, în schimb vor fi sforari, vor căuta să se înşele unul pe altul, să-i frîngă pe cei care-s mai slabi... Urîtă lume ar fi cea în care trebuie să trăiască Sonia. Nu vă sperie ?

— Dar ce poți face dacă lumea chiar așa și e, de nu merită nici măcar o vorbă bună? Și nici nu poate fi schimbată cu alta, mai acătării — una-i și atît. Nu există deci nici o ieșire — adaptează-te la ea.

— Să schimbăm lumea noastră cu alta nu se poate, dar haide să-ncercăm a o îndrepta cumva...

— Să o-ndreptăm! sări Vasili Petrovici. Ferească dumnezeu! Cei care ar face-o, ar schilodi-o și mai rău. Eu însumi am încercat s-o îndrept și am călcat în strâchini. Iar Kolka Koreakin, uite cum a îndreptat viața — vă place?... Vai, nu-i învățați pe alde Kolka ori Sonka să îndrepte lumea! Ah, nu trebuie! Că așa o vor îndrepta, încît o să ne vină a fugi de ea în cosmos!... Dar ce-mi veni mie să vă previn, că i-ați și învățat, i-ați învățat destul, și tot nu vă săturați: aveți de gînd să-i învățați în continuare!... Profesorii de felul ăsta trebuie prinși fără întîrziere și ținuți sub șapte lacăte, ca nimeni să nu-i poată vedea și nici ei pe nimeni...

— Că-i învăț rău, că nu-i învăț ce trebuie, e posibil, fu de acord Arkadi Kirillovici. Dar ia gîndiți-vă la ce-mi propuneți — învață-i să se adapteze, să se salveze pe ei, fără să aibă milă de alții! Dar atunci trebuie părăsită orice speranță că lumea, chiar dacă nu acum, ci altcîndva, o să devină mai bună. Iar să fugi în cosmos dintr-o astfel de lume infamă n-ar avea rost, căci sforăria abilă, necruțarea reciprocă vor deveni obișnuință, îți vor intra în fire, nu le vei putea azvîrli ca pe niște haine vechi, le vei lua cu tine. Și oriunde ai fugi, peste tot te va aștepta o viață hăituită.

Pe chipul lui Vasili Petrovici, între voluminoasa lui frunte cu un început de pleșuvie și bărbia voluntară, trecu un spasm, ochii i se ascunseră sub pleoape, gura i se crispă, iar glasul subțire, ca de muiere, izbucni dînd în țipăt strident:

— Ce-mi pasă mie de lumea-ntreagă! Pot eu să mă măsor cu ea, cu-ntreaga lume? Ori pot spera că se va măsura Sonka? Încă n-am înnebunit, nu mă consider nici pe mine, nici pe ea vreun Napoleon sau Marx! Sînt un om neînsemnat, și nici ea n-o să devină un om mare. Mie-mi trebuie foarte puțin — ca fiica mea iubită să

trăiască în fericire. Ceilalți n-au decît să se aranjeze singuri, fără mine... Dar dumneavoastră ! Pe unul l-ați derutat, acum puteți să-mi derutați fiica — să facă cine știe ce, să-și distrugă viața... Sînteți... Îmi sînteți dușman !

Arkadi Kirillovici îl privea cu atenție pe Vasili Petrovici. Știa prea bine, nu era nici o noutate, că acest om nutrește dușmănie față de el. De aceea și venise — un dușman poate vedea mai limpede ceea ce tu nu ești în stare să observi. Dușman ? Acest ins ?... Dar e caraghios. Nu-i decît un iepure cuprins de înverșunare.

— Se pare că e inutil să mai discutăm. Profesorul se ridică. La revedere.

Îl păsteau aceeași neliniște și aceeași dezorientare.

21

N-A FOST TOCMAI SIMPLU de stabilit unde să fie adăpostit Kolea Koreakin. Articolul 393 din Codul penal-procedural indica : „Minorii supuși reținerii sau detenției preventive trebuie să fie ținuți separat de persoanele mature și de minorii condamnați". Adică trebuia să se găsească pentru Nikolai Koreakin o celulă în care să se afle adolescenți încă necondamnați.

Dar dintre aceștia, încă necondamnați, acum erau închiși numai doi, pe numele lor Kopîtin și Osenko. Primul, o namilă de șaptesprezece ani, îi ademenea la soră-sa, aceasta de cincisprezece ani, pe diverși salariați aflați în deplasare și afumați bine între timp, spre a-i jefui. Celălalt, bolnăviciosul, debilul Osenko, poreclit Valka Ochi, ieșea seara tîrziu să vîneze trecători, îi alegea pe cei mai cumpătați și mai arătoși și se apuca să-i sîcîie. Cînd aceștia, scoși din fire, se hotărau în sfîrșit să-l învețe minte pe puștiul obraznic, el prindea momentul și cu o lamă de brici îi brăzda pe obraz, căutînd să le atingă ochii, apoi dispărea. Nu o făcea ca să-i jefuiască — pur și simplu își demonstra astfel superioritatea.

Să-l vîri la ei pe Kolea Koreakin, cu tragedia lui, ar fi o măsură pe cît de nechibzuită, pe atît de nemiloasă. Era imposibil de prevăzut cum l-ar influența cei doi pe băiețaș. Pe de altă parte, ar fi fost tot atît de primejdios să fie izolat, lăsat singur cu nenorocirea lui. Adolescenții, s-a observat asta, suportă greu singurătatea. După cîteva zile, pînă și la cei mai sănătoși încep, de regulă, diferite dereglări psihice.

Și totuși era mai bine să fie lăsat singur un timp. Deocamdată. După o zi, două, Sulimov își propusese să-l lase liber pînă la proces. Pe garanția, să zicem, a mamei sau a profesorului Pamiatnov. Doar era clar că flăcăuașul nu e dintre cei care încearcă să fugă de pedeapsă.

Camera unde a fost adus Kolea Koreakin nu semăna cu acele celule de închisoare pe care el le văzuse la cinema și la televizor : întunecoase, din piatră, cu o ferestuică zăbrelită sub tavanul înalt. Aici era o fereastră mare, numai că geamul din ea era gros, din calupuri mici, translucide, cum sînt fundurile sticlelor — lasă să treacă lumina, dar nu se vede nimic prin ele. Nu se putea ști dacă dincolo se înserа sau ziua era în toiul ei, dacă ploua sau nu era decît o zi închisă. Paturile — precum cușetele din tren : unul prins în perete, celălalt lăsat și acoperit cu o pătură cenușie din molton. O măsuță îngustă la mijloc, iar într-un colț, lîngă ușă, scaunul closetului.

În sfîrșit, nimeni nu-l mai deranja pe Kolea. Acum putea să rămînă singur, față-n față... cu tatăl său.

Tatăl său... Arma ce-i tremurase în mîini, izbitura patului în umăr. Omul căzuse încet, încet, parcă o veșnicie, spre el, spre țeava armei întinse... Și mîna lui răsucită, cu degetele îndoite, mîna nedomolită, dar ne mai izbutind să înșface, și părul cîlțos, încîlcit, netuns demult, și șuvoiul negru, cleios, al sîngelui de pe parchet... Tatăl său !

Acum Kolea nu-l mai putea urî. Pentru tot ceea ce făcuse rău acest om, a plătit din plin — șuvoiul negru de sînge de pe parchet... Să-l urască nu putea, iar să-și impună să nu se gîndească deloc la el, să-l uite, îi era și asta peste puteri.

Își amintea de tatăl său, și acum, cînd nu-l mai tulbura nimeni, începuse să simtă o milă sfîșietoare, insuportabilă, pentru cel care zăcuse în odaie cu o mînă atît de nefiresc răsucită. De milă, de părere de rău și de... ură față de tine însuți nu există scăpare.

Kolea încercă să-și evoce mama, pe mama cea nefericită, terorizată de un soț bețiv. Dar mîna răsucită, părul cînepos, demult netuns al tatălui, — parcă se putea compara acum nefericirea mamei cu cea a tatălui ! Mama apărea, apoi se destrăma, dispărea, pe cînd imaginea tatălui umplea totul.

De cîteva ori, în cursul zilei, îi venise un gînd foarte simplu : „Dar el n-a fost întotdeauna rău..."

Gîndul îi veni și acum, iar memoria reacționă îndată, gata de ajutor. Începură să iasă la suprafață întîmplări aparent cu totul neînsemnate, imagini care nu-l frecventaseră pe Kolea nici măcar în vis. Îl înconjurară, acoperind ceea ce era groaznic ; o durere liniștitoare îl cuprinse...

Abia împlinise atunci șase ani, în orice caz, încă nu mergea la școală. Dincolo de fereastră, în oraș, era primăvară, tocmai trecuse o ploaie scurtă, sonoră, pe geam mai atîrnau picături luminoase, pe cerul albastru fugea peste acoperișuri un nor întîrziat. Iar prin oberlihtul deschis mirosea a plopi înmuguriți.

Camera nedereticată era ostilă și tăcută. Mama sta la bucătărie, de unde răzbătea zgomot de vase, un zgomot slab și trist. Tatăl, care abia se trezise, ședea greoi pe patul răvășit, chipul nu-i era roșu, ci cenușiu, boțit, cu pleoapele căzute ; picioarele mari, desculțe, lăsate pe podea, păreau neputincioase, nici nu-ți venea a crede că tatăl ar putea să se ridice și să umble ca toți oamenii. Aseară se îmbătase îngrozitor, Kolka fugise de el, cu mama, la vecini. Astăzi n-are de ce să se teamă, tata e suferind, el însuși nu se poate suferi.

Deodată prin oberlihtul larg deschis se agită o umbră, camera se umplu de zgomot ciudat, fîlfîiră niște aripi fremătînde. O mică trombă străvezie de aer clocotitor — de la tavanul cenușiu spre capul lui Kolka, de la un perete spre altul. Era o pasăre măruntă, un oaspete neașteptat.

Pricepuse, pesemne, cît de tare greșise pătrunzînd în acest colț de lume strîmt, înăbușitor, primejdios de tăcut. După ce-și făcu dansul, se repezi înapoi spre larg, spre cerul albastru, îmbătat de soare, spălat de ploaie, în întîmpinarea miresmei de plop. Și se izbi de geam cu atîta putere, încît căzu amețită pe pervaz. Kolka se repezi la ea...

Un piept galben luminos, spatele cenușiu, penele mici ale aripii avînd reflexe albastre, vesele. Ochii îi erau închiși ca de moarte, dar prin puful moale degetele băiatului deslușiră bătăile nebune ale minusculei inimi. Chiar atunci, foarte aproape, se auzi o răsuflare grea. Kolka se răsuci. Tatăl său stătea înclinat deasupra lui, pe chipul buhăit i se citea o timiditate neobișnuită, iar pe buze un zîmbet vinovat.

— Ne-a vizitat un ușel, ia te uită, spuse el.

— E viu.

— N-avea grijă, o să-și vină în fire. Un ușel în oraș, ca să vezi !...

— Am să-i fac un cuib.

Tatăl zîmbi sfios. Sub pleoapele umflate, sub genele aspre, alburii, ochii îi erau umezi, suferinzi.

— El ce mănîncă ?... Ah, și-a revenit !

Ușelul deschise un ochi lucitor ca o mărgică, și Kolea strînse palma.

— Nu-l strînge, că-l mai și strivești... Auzi, Kolka, dă-i drumul. Ușelul e pasăre de pădure, liberă. Închisă, o să moară. Și mereu acel zîmbet de mucenic, iar glasul îi era neobișnuit de rugător. Am să-ți cumpăr un canar în colivie, are să cînte frumos.

Lui Kolka i se făcu milă — mai să-l umfle și plînsul — numai că nu știa de cine : de păsăruica ajunsă la necaz, sau de tatăl cel mahmur, ciufulit, suferind. Nici măcar nu se hotărî să dea oaspelui ceva de mîncare. Tatăl îl ajută să se cațere pe pervaz, iar ajuns acolo se întinse pînă la oberlihtul deschis și își desfăcu palma. Ușelul își arătă o clipă pieptul galben, luminos, apoi într-o clipită se mistui în azurul ce îmbrățișa de sus orașul.

În seara aceea tatăl veni acasă treaz, tăinuind în ochi o albăstrime primăvăratică, iar pe buze un zîmbet poznaș. Puse pe masă un pachet voluminos, învelit în hîrtie ce-

nușie, aspră. Încet, străduindu-se să nu foșnească, scoase hîrtia și de sub ea apăru o colivie rotundă din sîrmă, cu fundul de lemn, cu o cutie ce se trăgea dinăuntru. În colivie, pe un beţișor, ședea o păsărică ruginie, doar ceva mai mare decît aușelul, poate nu chiar atît de frumoasă, dar avînd la gît un fel de cravată lată, de un roșu-închis.

Canarul mînca boabe de cînepă și bea apă dintr-o farfurioară, dîndu-și caraghios capul pe spate. S-a adaptat foarte repede și a început să cînte — subţire, cu variaţii, cu ţipete scurte și fluierături duioase. Tatăl se bucura nu mai puţin decît Kolka, număra trilurile... Doar mamei nu i se ștergea de pe chip o uimire amestecată cu spaimă.

Timp de o săptămînă, dacă nu și mai mult, tatăl a venit seara tot așa devreme. Acum se așezau să bea ceai nu în bucătărie, ci în camera cea mare, la masa rotundă pe care o acopereau cu o față călcată. Canarul cînta de zor și fiecare seară părea o sărbătoare...

Apoi tatăl a venit doar puţin ciupit, vesel, bun, vorbăreț. Dar mama s-a vestejit brusc, crispîndu-se, a tăcut toată seara. Ceai totuși au băut, iar canarul a cîntat, ca și pînă atunci.

În ziua următoare însă tatăl a izbit-o pe mama de dulap, colivia cu canarul, acoperită cu o basma, s-a răsturnat pe podea. Nu, canarul n-a fost strivit, a rămas în viață, numai că după aceea a încetat să cînte, ședea zbîrlit, nu mînca nimic. Și doar seara, cînd tatăl venind din nou beat, începea să înjure, să arunce cu scaunele prin odaie, pe canar îl apuca un fel de nebunie : se zbătea în închisoarea lui, se izbea cu pieptul de vergele...

Curînd pasărea a murit, și Kolka a îngropat-o în curte, în spatele cabinei transformatorului, așezînd deasupra două cărămizi în loc de piatră funerară, dar și pentru ca să nu o dezgroape și să o devoreze pisicile. Și niciodată cei trei n-au mai băut ceai la masa rotundă, acoperită cu față albă...

Tatălui îi plăceau cîinii și păsările. Odată, la pescuit, un pescăruș înhățase un chitic prins ca nadă în plasă, și se prinsese el însuși în cîrlig. Pescărușul avea aripi aspre, și atît de albe, încît mîinile bronzate ale lui Kolka pă-

reau tuciurii, ca ale unui negru. Capul pescărușului era mic, cu ochi ageri, plini de ură. Și atunci tatăl porunci să i se dea drumul pescărușului...

Tatăl său... Se poate gîndi la el. Poate chiar să-l iubească.

Numai că nu trebuie să se gîndească pînă la capăt. Asta nu trebuie.

. . . . . .

Ziua, cu zgîrcenie prefirată, zi de toamnă tîrzie, s-a stins. A fost tulbure și umedă, asemănătoare cu cea de ieri și de alaltăieri. Ca întotdeauna, numeroasele porți ale combinatelor, uzinelor și fabricilor — unele gigantice, faimoase în întreaga uniune, altele de importanță locală — îi slobozișeră pe muncitori și se închiseseră pînă dimineața, pînă la următoarea zi de lucru. Nu se închiseseră însă toate, multe din ele lăsînd să intre schimburile de noapte. Orașul doar se domolea nițel, fără a înceta să-și trăiască viața, o viață nu exterioară, nu agitată, zgomotoasă, ci una tăinuită. O parte din mașini nici nu se opriseră, cuptoarele încinse nu se stinseseră, macaralele de serviciu continuau să se miște, rotoarele uzinelor electrice se învîrteau și ele gonind electricitatea pe cabluri. Se săvîrșea miracolul acela cotidian, cînd minereul murdar se transformă în metal pur, metalul mort — în mașini vii, materia primă devine producție, iar timpul se concretizează chiar și atunci cînd majoritatea locuitorilor adoarme, uitînd de trecerea lui implacabilă.

Se sfîrșea o zi ca oricare alta, o zi dintre cele mai obișnuite pentru oraș. În această strîmtă aglomerare umană, unde șuvoiul vieții se învîrtejește cu putere, iese întotdeauna la suprafață cîte ceva putred, care pîngărește existența omului, vorba ceea : unde e clocot, acolo e și spumă.

Se sfîrșise o zi, orașul nu o remarcase prin nimic deosebit de celelalte zile. Și numai pentru vreo zece locuitori ai lui, soarta, în ziua aceea, se schimbase radical.

PARTEA A DOUA

1

DE DIMINEAȚĂ SULIMOV se hotărî să-l ducă pe Kolea Koreakin la expertiză. Într-un asemenea caz, fără expertiză medicală nu se poate. Sulimov ar fi putut să încredințeze și altora această procedură, dar ar fi fost posibil să fie nevoie la un moment dat de o precizare, de o lămurire, de o completare, bunăoară, așa că era mai bine să se ducă el însuși.

Spitalul la care a sosit în goană, cu o mașină specială, împreună cu Kolea și cu un milițian însoțitor, se aflase cîndva în afara orașului. Acum orașul îl cuprinsese din toate părțile : erau cîteva corpuri de clădiri din cărămidă înnegrită, împrejmuite de un parc sărăcăcios. Spitalul fusese fondat încă la sfîrșitul secolului trecut de către un psihiatru vestit în toată Rusia ; acum îi purta numele, dar în vorbirea populară i se spunea de mult, în chip necuviincios, balamuc sau casa de nebuni.

Un psihiatru, de astă dată mai puțin cunoscut în țară decît fondatorul spitalului, totuși și el o somitate locală, șef de secție, doctor în științe medicale, la ale cărui servicii organele de anchetă se încumetau să recurgă numai în cazuri de importanță deosebită, se desprinsese pentru un ceas de bolnavii săi, de grijile organizatorice, de conflictele personalului medical, și se retrase împreună cu Sulimov într-un cabinet. Acolo frunzări hîrtiile aduse de ofițer, îi puse cîteva întrebări fără importanță, apoi rosti :

— Ei bine, aduceți-l aici pe făptașul dumneavoastră.

„Făptașul“ arăta jalnic — obrazul slăbit i se învinețise, ochii alburii cu pupilele ce tresăreau întruna păreau ai unei ființe hăituite, gîtul subțire îi ieșea încordat din gulerul prea larg...

La apariția lui Koreakin somitatea locală, un bărbat masiv, chel, cu un craniu ce părea sculptat, și care cu Sulimov se purtase de o manieră grosolan-binevoitoare, se schimbă într-o clipită : nu numai fizionomia, dar și întreg trupul lui îndesat ai fi zis că încep să exprime o amabilă compasiune. Îl așeză în așa fel pe Kolea, încît genunchii ascuțiți ai acestuia se proptiră în genunchii săi, apoi începu să-i pună întrebări cu multă grijă și fără să insiste — vrei, răspunzi, nu vrei, nu răspunzi, cum ți-e voia. Îl întrebă dacă a făcut sport, dacă a suferit de dureri de cap, dacă dormea bine noaptea, ce cărți îi plăcea mai mult să citească... Întrerupea întrebările, îl ruga să stea picior peste picior, îl lovea cu un ciocănel, îi cerea să-i urmărească degetul gros îndreptat spre tavan, îl întreba iarăși și iarăși cu un glas ce plutea catifelat, îl atrăgea într-o convorbire neobligatorie. Kolea răspundea scurt și clar, fără să-și desprindă de doctor privirea neliniștită. Neliniștită, dar nu neîncrezătoare.

— Bine, du-te amice, îl lăsă în sfîrșit, doctorul în seama milițianului însoțitor, care aștepta afară, la ușă. Iar după ce băiatul ieși, somitatea locală remarcă morocănos : Ca pacient nu prezintă pentru mine nici cel mai mic interes.

— E normal ? întrebă Sulimov.

— Oameni normali nu există pe lume !

Psihiatrul se așeză la biroul său și cu rapiditatea profesională a medicului pe care îl așteaptă numeroși bolnavi și care e nevoit să prețuiască fiecare clipă, scrise următoarele : „Nikolai Rafailovici Koreakin nu suferă de vreo afecțiune psihică. Prezintă indicii de instabilitate emoțională. În perioada care a precedat fapta incriminată se afla într-o stare de firească deprimare, legată de o îndelungată situație psihogeno-traumatizantă, fără însă a avea caracter morbid-psihotic. Nu am descoperit indiciile vreunui deranjament morbid temporar al activității psihice în momentul legat de săvîrșirea delictului. După

cum reiese din materialele cazului și din prezenta examinare psihiatrică, în acel moment s-a observat la el o stare de încordare emoțională, legată de aceeași situație, fără a fi însoțită însă de o simptomatologie psihotică (delir, halucinații, perceperea denaturată a lumii înconjurătoare). De aceea, în privința faptei incriminate, N. R. Koreakin urmează a fi considerat responsabil."

Sulimov parcurse în grabă documentul, îl puse bine.

— Încă o întrebare, doctore... Situația e de așa natură, că acum sîntem nevoiți să-l ținem închis singur. N-o să ne facă vreo surpriză ?

— Aveți de gînd să-l țineți așa multă vreme ?

— Tocmai asta am vrea să auzim de la dumneavoastră — cîte zile ar putea s-o suporte fără complicații ?

— Nu pot să vă garantez că un subiect ca acesta, nu va prezenta, dacă nu mîine, atunci poimîine, un simptom neașteptat. E drept, nu se va întîmpla nimic de natură să ne oblige apoi să ne schimbăm concluzia, adică să-l considerăm iresponsabil.

În timp ce-l conducea însă pe Sulimov spre ieșirea din cabinet, doctorul ținu să adauge :

— În locul dumneavoastră aș căuta totuși să nu-l traumatizez — este extrem de instabil, nu-i ocrotit de o piele prea groasă...

Iar Sulimov înțelese că acestui om trecut prin atîtea și care zi de zi participa la nenorocirile altora, înconjurat fiind din toate părțile de suferinzi, îi era pur și simplu milă de flăcăuaș. Și fără veste Sulimov se simți vinovat, ca și cînd n-ar fi făcut un lucru necesar, nu s-ar fi ținut de o promisiune importantă. Dar el nu promisese nimănui nimic și făcea în mod cinstit tot ce putea, îi era lui însuși milă de acest delicvent neisprăvit, avea conștiința curată. Curată, dar uite că senzația de vină nu-i trecea defel...

Intenționase și mai înainte ca de la spital să-l aducă pe băiat direct în cabinetul său, deși, de fapt, nu mai avea despre ce să-l interogheze, Kolea recunoscuse totul, trebuia doar să semneze procesul-verbal al interogatoriului. Semnătura lui era necesară acum pentru două operații. În primul rînd, ieri, despărțindu-se de mama băia-

tului, Sulimov îi promisese să-i mijlocească o întîlnire cu Kolea. Asta se putea aranja imediat, îndată ce va prezenta șefului său procesul-verbal redactat. În al doilea rînd, existau temeiuri să conteze că băiețașul o să fie lăsat liber, pe garanție.

Acum Sulimov ar fi vrut să-l mai sprijine în vreun fel : da, măi băiete, ai greșit, ai săvîrșit o faptă cumplită, și ție și celorlalți ne e groază, numai să nu consideri, fire-ai tu să fii, că viața ta e terminată. Niciodată nu-i tîrziu să-ți răscumperi vina, iar lumea nu-i fără oameni buni — te vor înțelege, te vor ajuta, te vei pune iar pe picioare.

Totuși, cînd Kolea Koreakin se lăsă pe un scaun în cabinet — cu fălcile strînse spasmodic, cu ochii străvezii, pustiiți de tristețe, îndreptați undeva pe lîngă cel aflat dinaintea lui, prin perete, într-o depărtare fără speranță — chiar și pe Sulimov îl cuprinse disperarea și îi fu imposibil să rostească doritele cuvinte cu intonații de încurajare. Și nici în procesul-verbal, pe care îl pregătise pentru semnat, nu era nimic încurajator — doar nu putea să nu prevadă acolo recunoașterea privitoare la încărcarea prealabilă a armei. Îl compătimești pe băiat, dar îi și întinzi hîrtia : semnează, că doar n-ai săvîrșit o crimă întîmplătoare, ci una premeditată !

Descurajat, Sulimov îi propuse lui Kolea să recitească cu atenție cele scrise.

— Obiectează, dacă nu ești de acord, sînt gata să iau totul în considerare.

Dar Kolea parcurse textul cu evidentă lipsă de dorință, mai mult în silă, apoi își caligrafie cu mînă nesigură numele. Comunicarea despre întîlnirea cu mama o ascultă indiferent, părea chiar că o lăsase să-i treacă pe lîngă urechi. Promisiunea următoare însă — vom încerca să-ți dăm drumul pe garanție — l-a tulburat :

— Și unde să mă duc ?... Să stau acasă, unde am vărsat sînge — nu !... Și de oameni va trebui să mă ascund, doar sînt un ucigaș !... Nu, nu trebuie !..

Asta îl supără pe Sulimov :

— Noi știm mai bine ce trebuie și ce nu trebuie. La arest îi ținem pe cei periculoși sau care au de gînd să dispară. În tine avem încredere că nu vei mai făptui ni-

mic, adică, și nici nu vei fugi. Iar locul unde ai să stai... Așa cum pe mama ta au adăpostit-o niște oameni cumsecade, ți se va găsi și ție un loc.

Oricum, îi dădu un pic de curaj. Dar Kolea se închise în el, stătea cu fălcile strînse, cu privirea pierdută în depărtări.

Cu asta se încheie întrevederea : Sulimov chemă milițianul și îl rugă să-l ducă în celulă.

Trebuia acum să raporteze totul șefului, să ia legătura cu procuratura, să se ducă la locul de muncă al decedatului Rafail Koreakin, avea treabă pînă peste cap, și totuși continua să șadă cu dosarul deschis în fața lui și nu era în stare să se ridice de pe scaun.

Nu se poate spune că Sulimov trăia fără să gîndească prea mult, dimpotrivă, munca îi era de așa natură că mereu îi oferea tot soiul de probleme încîlcite — pune-ți, vericule, mintea la contribuție ! Și și-o punea, dar întotdeauna referitor la ceva concret, practic. Cît despre cugetări abstracte, cu incursiuni în domeniul sentimentelor — asta nu, nici la caracter nu i se potriveau, și-apoi chiar și în muncă ele sînt o adevărată piedică. Trebuia să fie reținut, hotărît, în fiece clipă să-și dea seama ce și cum anume, să nu șovăie, să nu se încurce și să nu se pleoștească în îndoieli.

Acum însă l-a apucat așa deodată... Nu că ar fi început a se îndoi, dar gîndurile îi zburau naiba știe unde — la un sătuc necunoscut de pe la începutul deceniului trei, la Vanka Kliovîi, feciorul de chiabur care sedusese o biată argată, la copilul care nici nu apucase să se nască, dar a și fost poreclit pui de chiabur. Se pare că în acele vremi era o poreclă rea...

Iată încă de cînd s-au înnodat toate ! Ducînd prin anii de foamete, prin cartierul de barăci al primului cincinal, prin război, și ajungînd pînă la strada Mendeleev, la noaptea de ieri. Telefonul îl sili să se dezmeticească. Era sunat de la poartă.

— Sînt aici două persoane care vor să vină la dumneavoastră. Niște cunoștințe apropiate ale lui Koreakin, cel ce-a fost asasinat. Vor să vă aducă ceva la cunoștință, ei zic că-i important.

— De unde sînt ?
— Au lucrat împreună cu Koreakin.
— E cumva Puhov unul dintre ei ?
— Nu. Se numesc Rabinovici și Klopovin.

2

ȘI IATĂ-I ÎN FAȚA LUI. Înainte, cel scund, cu alură de cocoșel, cu ochi neastîmpărați și falsa bravadă a unui om timid, dar care s-a hotărît la o faptă eroică. După el, la un pas, un lungan mătăhălos, un tip cu mișcări împiedicate, a cărui fizionomie imobilă exprima doar o somnolență perpetuă. Nu era nevoie de o deosebită putere de pătrundere pentru a înțelege : unul ca ăsta toate dorințele și le-a redus la una singură, permanentă : să bea votcă. Cei de felul lui ocolesc de obicei cu stăruință și de departe orice instituție oficială, îi evită pe păzitorii ordinei publice. Așadar, faptul că cei doi hotărîseră, din proprie dorință, să intre pe ușa străjuită de milițianul de serviciu, era determinat, probabil, de motive cu totul excepționale. Dar Sulimov încă nu știa dacă ei veniseră aici din dorința lor sau din voința altcuiva. În orice caz ei meritau o atenție deosebită.

— Cu ce vă pot fi de folos, îi întrebă ofițerul cu o politețe subliniată, și totodată cu răceală, căutînd să arate astfel că nu e cîtuși de puțin mirat și nici foarte interesat.

Primul, cel cu alură de cocoșel, își învinse cu eroism timiditatea și răspunse aproape provocator.

— Întrebați-ne mai întîi cine sîntem și-atunci vă va deveni limpede că avem să comunicăm ceva important pentru tovarășul șef.

— Și cine sînteți, mă rog ?

Vizitatorul cu alură de cocoșel își bombă și mai mult pieptul îngust, arătă cu nasul înspre prietenul său, cel indiferent, care sta ca de lemn, apoi anunță cu însuflețire :

— Sîntem prietenii apropiați ai prematur decedatului Rafail Koreakin !

— Ca să fiu cît mai edificat, n-ar fi rău să spuneți și cum vă numiți.

— Ah, vă interesează neînsemnatele noastre personaje ! Ei bine, eu mă numesc Solomon... Și rețineți, acesta mi-e numele adevărat... Solomon Borisovici, vai, Rabinovici. Da, sînt evreu. Da, sînt născut în nouă sute douăzeci și cinci. Ei nu, nu ! Anchetat și judecat Solomon Rabinovici n-a fost niciodată !...

— Și dumneavoastră ? se adresă celuilalt Sulimov.

— Eu îs Klopovin, Danila Vasilievici, declară acesta posomorît.

— Un om foarte onorabil ! exclamă Solomon cu mîndrie.

— Adică nici el n-a fost anchetat și judecat ?

— Am fost, recunoscu Klopovin cu o severă simplitate.

— Danea, explică ! Danea, tovarășul șef poate să-și facă o părere proastă despre tine !

— Ei și ce — am fost și gata... La țară, am furat o căciulă de boabe de sub batoză... De foame... Am nimerit sub prevederile decretului. Cinci ani mi-au dat.

— Și-atît ! Și-atît ! Considerați cumva asta o vină ? se agită Solomon.

Sulimov se uita la oamenii aceștia și se gîndea — să-i asculte pe rînd, sau nu trebuie să desfacă perechea ? Dacă s-au prezentat cu ceva destăinuiri, e foarte important să nu se simtă stînjeniți. Evident, au convenit îndelung între ei, e puțin probabil să fi îndrăznit a veni aici cîte unul, așa încît, despărțindu-i, s-ar simți stingheri, și astfel, o dată cu el le-ar fi pierit și îndemnul. Solomon probabil că ar mai spune cîte ceva, dar amicul lui n-ar mai scoate o vorbă. În afară de asta, ei deocamdată nu erau martori din aceia despre care articolul 158 din Codul penal-procedural arată că trebuie să fie interogați separat ; numai de convorbirea ce va urma va depinde dacă se va proceda astfel. Nu, perechea nu trebuie desfăcută, mai bine să rămînă aici amîndoi.

— Luaţi loc, îi invită Sulimov. Aşadar aţi fost prietenii lui Rafail Koreakin ?

— Cei mai buni ! răspunse Solomon.

— Prieteni de pahar ? La o astfel de prietenie vă referiţi ?

Solomon oftă cu amărăciune.

— Dacă vreţi, da ! Alt fel de prieteni, ce-i drept, răposatul Rafa nu cunoştea. Însă eu şi cu Danea, chiar şi acum, cînd el s-a dus pentru totdeauna dintre noi, îi păstrăm credinţă. Deşi Rafocika avea un caracter nestăpînit şi adesea era grosolan cu noi, eu şi cu Danea îi iertăm tot. Aşa e, Danea ?

Danea scăpă cu un bas ca din adîncuri : „Nici vorbă !“

— Şi ce voiaţi să-mi comunicaţi ?

Solomon trase aer în piept, încremeni un moment rotindu-şi ochii holbaţi.

— Desigur, începu el, în sinea dumneavoastră gîndiţi că dacă nefericitul de copil nu şi-ar fi omorît tăticul, acum tăticul ar fi trăit. Ei bine, eu şi cu Danea vă spunem : băiatul s-a grăbit, că şi fără el tăticului tot i s-ar fi făcut de petrecanie.

— Acestea sînt presupuneri, sau dispuneţi de dovezi ?

— O dovadă este aceea că vedeţi în faţa dumneavoastră nişte complici... Da, oricît ar fi de regretabil, complici ai unui ucigaş ! proclamă Solomon. Dar, aveţi în vedere, complici fără voie, care abia acum şi-au înţeles rolul nefast...

— Declaraţia e, drept să spun, năucitoare, rosti Sulimov.

— Credeţi că ne-a fost uşor să o facem ? Nu ! Deloc ! Dar vrem să rămînem oameni cinstiţi. Nu-i aşa, Danea ?

— Staţi. S-o luăm pe rînd.

— În urmă cu doi ani, eu şi cu Danea am fost angajaţi la atelierul de vopsitorie. De ce ? Că doar nici eu, şi nici Danea n-am dezdoit şi n-am vopsit maşini niciodată la viaţa noastră. Avem însă... da, da, o recunoaştem, avem patima băuturii ! Chiar aşa ! Patima sticloanţei. Ne pare şi nouă rău, dar... bem ! Tocmai pentru asta ne-au şi angajat...

— Pentru băutură ?

— Întocmai ! Ca să-i fim, adică întotdeauna la îndemînă lui Rafail Koreakin ! Înaintea noastră au fost ţinuţi pe lîngă el alţi doi : Paşka Ţapul şi Venka Strîmbul, dar unul din ei n-a suportat obligaţiile respective şi s-a cărat, iar celălalt a căzut eroic la postul încredinţat. Nouă aşa ni s-a şi spus : „Luaţi fiara asupra voastră". Fără ocol, tovarăşe şef, fără ocol !

— Puhov a făcut-o ?

— Ah, aţi şi aflat acest nume ? Cu atît mai bine, cu atît mai bine ! Cui altcuiva să-i convină ca Rafka Koreakin să nu înceteze a mai bea ! Dacă s-ar fi lăsat, dacă ar fi început să nu mai pună-n gură strop, atunci spuneţi-mi, rogu-vă, de ce ar mai fi muncit ca un rob şi ar fi cîştigat bani cu nemiluita ? Căci el, bietul nostru Rafocika, nu era de fapt lacom după bani. Dar îi plăcea, ba chiar mai mult decît mie şi lui Danea, această de trei ori blestemată şi de trei ori minunată stare de euforie. Fiecare din noi e gata să-şi vîndă sufletul pentru ea ! Pentru sufletele noastre însă, al meu şi al lui Danea, nu dă nimeni nimic. În schimb, sufletul lui Rafa — vai !... Un suflet de maestru, vă spun eu, preţuieşte ceva !

— Aţi uitat, pare-se, că aţi început prin a-mi spune că lui Puhov nu-i convenea ca Rafail să se lase de băutură, reaminti Sulimov.

— Ha ! Dar e limpede : dacă Rafa s-ar fi eliberat de Puhov, Puhov ar fi rămas fără găina ce face ouă de aur. Danea ! N-am dreptate ?

Acesta bombăni ceva nearticulat în semn de acord.

— Dar atunci cum de a vrut Puhov să omoare această găină ? Nu se leagă, Solomon !

— Ce numiţi dumneavoastră omor ? săltă pe scaun Solomon. Vampirismul, ce ziceţi, nu-i o crimă ?

— Puhov dorea sau nu dorea moartea lui Koreakin ?

— Nu o dorea ! — anunţă cu un gest larg Solomon. Dar înţelegea foarte bine că-l omoară.

— Îl silea el pe Koreakin să bea ?

— El ? Chiar el ? Vai, ce vorbiţi ? ne faceţi să rîdem ! Să-l silească ? Pfi !... Nu, nicidecum : chestia trebuia organizată cu cap, trebuiau create toate condiţiile ca Rafa să nu rămînă însetat, dar asta numai în timpul

liber. Dacă Rafocika executa o comandă urgentă (și de altele Rafocika nu avea) — totul era sub cheie ! Iar el se afla sub control sever ; nouă, care nu mai puteam de sete, ni se spunea : la o parte, acum nu-i timpul, cînd va isprăvi cu treaba... Să isprăvească ! Păi tocmai asta-i, că nici n-apuca s-o facă și sărea drept la sticloanță. N-ai bani — te poți împrumuta. Ai nevoie de tovarăși buni de pahar — poftim. Ei sînt special angajați pentru asta. Ba au chiar și ordine stricte — să nu cumva, fii de cățea, să vă faceți plinul în altă parte, păstrați-vă pentru Rafocika ! Și chiar dacă erau oamenii ocupați la muncă — dați-le drumul... Toate condițiile pentru ca Rafocika să nu poată nici măcar cît de cît să se gîndească. O-o ! Pînă și la familia lui Rafa se gîndește Puhov însuși în locul lui, să nu-i cunoască, adică familia, lipsuri prea mari. Cu alte cuvinte, de nimic să nu-ți pese, Rafa scumpule : toacă banii, ca apoi să-i cîștigi din nou ; cîștigă-i pentru ca îndată să-i toci, dar nu cuteza să te lași pe tînjală, că atunci și lui Puhov îi vor scădea veniturile. E și ăsta un sistem... Vă place, tovarășu' șef ?

— Voi amîndoi înțelegeați sistemul acesta, și Koreakin nu ? Era chiar atît de prost ? întrebă Sulimov.

Cuvintele lui îl făcură pe Solomon să se agite din nou.

— Dimpotrivă ! Tocmai dimpotrivă ! El înțelegea, pe cînd eu și cu Danea nu l-am dibuit dintr-o dată. Cum apuca Rafa să se facă turtă, cum îl blestema cu cîte-n lună și-n stele pe Puhov. Dar pe urmă ? Se ducea tot el la Puhov ca să facă rost de alți bani și să-i toace și pe ăștia !

— Dar cînd v-ați dat seama de adevăr ?

Solomon, de tulburare, sări de pe scaun.

— Că am simțit toate astea mai demult — e adevărat ! Că nu ne-am dat seama prea bine de situație — e iarăși adevărat ! Pînza de pe ochi nu ne-a căzut însă decît atunci cînd am auzit, de la Puhov, că băiatul l-a achitat pe taică-su... Ei bine, ce sîntem noi acuși ? Niște complici ! Din orbire, din prostie, din slăbiciune de caracter, dar complici !...

— Ruși-ine ! horcăi deodată Danea.

— Tocmai ! Tocmai ! Mie și lui Danea ni s-a făcut rușine ! Totul poate fi înecat în votcă — moartea mamei dragi, alte amărăciuni, dar rușinea... Ei bine, numai rușinea nu-ți trece de la leacul ăsta. Dimpotrivă, se încinge și mai tare... Ieri ne-am ciupit numai puțintel, întru pomenirea sufletului lui Rafa. Și tare ne-am mai indispus, o, cît de tare !... Danea, i-am zis eu amicului meu, o să ne blestemăm pe noi înșine dacă n-o să dezvăluim adevărul ! Danea, îi spuneam, noi doi trebuie să devenim pentru o oră, măcar pentru o oră, mesia ! Dumneavoastră știți cine a fost mesia, tovarășu' șef ?

— Știu, i-o tăie Sulimov. Un singur lucru nu știu — cu ce sînteți voi mai cumsecade decît Puhov, pe care dați acum toată vina ? El se lăcomea la banii lui Koreakin, iar voi la votcă ! A tunat și v-a adunat.

Obrăjorii lăsați ai lui Solomon tresăriră, nasul se făcu ca de lemn.

— Da-nea-a ! rosti el cu neprefăcută amărăciune. Eu și cu tine am venit aici pe bune, să ne spovedim, și cînd colo sîntem puși la rînd... Cu cine ?...

— Destul cu circul, Solomon ! Mai bine explicați-mi deosebirea dintre voi și Puhov.

Desfigurat, cu nasul în vînt, Solomon aducea în această clipă cu o pasăre exotică pe moarte.

— Am să vă explic. Dar mai întîi o să vă rog — uitați-vă bine la noi...

— V-am văzut, nici o grijă.

— Sîntem urîți ?... Aveți dreptate, aveți dreptate, eu și cu Danea, da, sîntem respingători ! Dar nu vă grăbiți să ne disprețuiți... Noi sîntem niște sanitari. Dacă alde Puhov produc bălegar, apoi noi ne hrănim cu el. Oh, gîndiți-vă numai ce-ar fi fost dacă Rafa Koreakin ar fi chefuit cu alții, luați de pe stradă ! Numai unul dumnezeu știe ce s-ar mai fi întîmplat... Ah, dacă ați ști cum putea el să te jignească după ce se îmbăta. Nu, este imposibil de redat, asta trebuia văzut și auzit ! Cu ce cuvinte mîrșave ne poreclea, și mai ales pe mine ! La beție își amintea întotdeauna că sînt evreu. Și nu numai că ne miluia cu vorbe urîte, dar ne mai și bătea. Îndrăznesc să vă asigur că Rafocika avea, vai, pumnii foarte grei. Și-a-

tunci spuneți-mi cine ar fi suportat așa ceva, în afară de mine și de Danea ?... Biata nevastă a lui Rafocika nici nu știe că, într-un fel, noi o salvam... Da, da, eu și cu Danea. De nu eram noi, ar fi avut parte de cu totul altceva din partea lui. Ar fi încasat olecuță mai mult ! Ha, ha ! Căci Rafocika era un om darnic, după noi îi mai rămînea și pentru soție, și pentru nefericitul lui de băiat... Ba îi dădeam și lui Puhov o mînă de ajutor, cu toate că el ne disprețuia. Ne disprețuia, dar tocmai cu scopul despre care v-am vorbit ne ținea pe lîngă Rafocika. De aceea vă rog foarte mult să nu ne confundați cu Puhov. După el nu rămîne decît murdărie, după noi — o fărîmiță de curățenie. Sigur, gîndacii de bălegar au miros urît. Lumea își întoarce nasul de la noi ! Dar spune și tu, Klop, nu ne-am obișnuit noi cu asta ?...

— Și-atunci de ce oftați după Rafocika ? Am impresia că pe lîngă regretele de acum, l-ați și iubit ?

Danea scoase din gîtlej o suită complicată de sunete, iar Solomon își încreți obrazul și își feri ochii ruginii, de ființă hăituită.

— Dumneavoastră sînteți un om fericit, spuse el în cele din urmă. Pe dumneavoastră v-au iubit tăticul și mămica încă de pe cînd vă aflați în cărucior. Așa că nu ne puteți înțelege, pe mine și pe Danea, care n-am fost niciodată iubiți de nimeni. Toată lumea întorcea nasul și făcea : pfui ! Așa că luați aminte, om fericit ce sînteți : pe noi nu ne iubea decît el, Rafa ! Da, Rafa cel rău și înspăimîntător, de care se temeau toți. Pînă și Puhov. E adevărat, Rafocika își bătea joc de noi, ne jignea și chiar ne bătea... Dar nu-i era scîrbă de noi, dimpotrivă, îi eram necesari... Da ! Și-acum spuneți-mi : cui îi mai este astăzi de trebuință Solomon Rabinovici, cel născut din greșeală acum patruzeci și nouă de ani în tîrgușorul Vîgoda de lîngă Odesa ? Și cui îi mai este de trebuință Danea Klop, mujicul din comuna Șișiha, căzut în patima beției ? Puteți să vă și îngroziți pentru noi. Nu vă îngroziți ?... Eram sigur. Totuși eu și cu Danea nu putem să uităm că am fost o vreme de trebuință cuiva. De aceea eu și cu Danea plîngem acum : că din nou nu mai sîntem nimănui, nimănui de...

Ochii neliniștiți ai lui Solomon și privirea grea a lui Danea Klop... Sulimov continua să șadă în fața lor, aplecat peste birou.

— Iată, așadar, rosti el, în sfîrșit, cu efort, că pînă și pe Rafail Koreakin îl plînge cineva.

— Cu lacrimi curate ! Rețineți : cu lacrimi curate ! exclamă cu glas de tenor Solomon.

3

ÎN NATURĂ, a te adapta înseamnă a supraviețui. Dar omul niciodată nu s-a mulțumit doar cu posibilitatea de a supraviețui, de a se conserva pe sine și, în felul acesta, pe urmași. Desenul rupestru al artistului primitiv nu-i făgăduia supraviețuire și totuși omul a cheltuit pentru el timp și forțe, rupîndu-le de la procurarea hranei de toate zilele. La fel astronomii moderni, studiind atît de depărtații cuasari, se gîndesc prea puțin la aplicarea practică a descoperirilor făcute.

E oare om acela care nu se gîndește decît la autoconservare, decît să rămînă în viață, și la altceva nimic ? Și-apoi, chiar e posibil să trăiești îngrădit față de infinitul care ne înconjură ? Viața e necruțătoare cu ignoranții.

Vasili Petrovici Potehin (nu vreau să știu nimic, în afară de ce-i al meu !) care completează acum formulare pentru reparații la resourile de bucătărie și care nu demult condusese o mare întreprindere de instalat gaze — se duce la fund și are de gînd să o tragă după sine și pe fiica sa.

Asemenea inși ca Vasili Potehin, cu cît sînt mai loviți, cu atît mai sîrguincioși sînt în a da sentințe necruțătoare : tu greșești, pe cînd eu, acum, nu. Ce-i drept, deaci încolo Vasili Petrovici nu va mai săvîrși greșeli, dar asta numai pentru că nici nu va mai întreprinde vreo acțiune. Ca atare, pentru cei ce privesc dintr-o parte, el va începe să pară întotdeauna ca avînd dreptate.

Iată, a fost comis un omor, ce tare ai vrea să te depărtezi cît mai mult de el și ce simplu e, în general, să

faci așa ceva. E suficient să nu recunoști în sinea ta că ai săvîrșit o greșeală, mai ales că este atît de vagă, aproape insesizabilă. Cine va îndrăzni să te suspecteze, cui îi va trece prin minte să te acuze ?...

Și uite-așa va apărea pe lume încă un Vasili Petrovici Potehin : un om închistat, avînd totdeauna și în toate dreptate, decăzînd treptat, lipsit de respect atît față de sine cît și față de alții.

Ba nu ! Trebuie să-ți afli eroarea, să-ți demonstrezi vinovăția !

Viața e necruțătoare cu ignoranții... Dar ce știe oricare dintre elevi despre viața cea mare, cu care va da piept de îndată ce va părăsi școala ? Arkadi Kirillovici preda literatura, care, desigur, reflectă esențializat viața. Dar care viață ? Cel mai adesea una depărtată de cea de azi — viața contelui Bezuhov și a prințului Mîșkin, a lui Vanka Jukov și a lui Alioșa Peșkov. Chiar și viața lui Grigori Melehov și a lui Vasili Tiorkin, mai apropiați în timp, e izbitor de neasemănătoare cu cea de azi.

Arkadi Kirillovici, împreună cu alți profesori, se străduia să-și protejeze elevii de murdăria lumii. Beția, bătaia cu cuțitele, potlogăriile, cupiditatea — așa ceva nu există, există fapte de eroism în muncă, conștiința mereu în creștere, fapte generoase, relații oneste. Și cu toate că elevii nu erau orbi și surzi — unii creșteau în familii dezorganizate, cunoșteau strada sub aspectele ei mai puțin agreabile, vedeau oameni beți, se izbeau de huliganism, observau lăcomia lipsită de scrupule, nedreptăți înjositoare —, școala se străduia să facă totul pentru ca ei să uite așa ceva. O făcea din dragoste pentru elevi !

Este însă o dragoste lipsită de exigență, o dragoste nerațională, care ocrotește cu multă grijă pe copil de tot ce este rău, care în loc să-l obișnuiască cu hrana grosieră a realității nemijlocite, îi oferă un soi de zeamă subțire, sterilă — cîte mame și-au stricat cu ea odraslele, făcînd din ele niște monștri nevolnici sau egoiști, niște paraziți neadaptați la viața socială și care își otrăvesc, lor și altora, existența. Dar ceea ce e de neiertat unor mame iubitoare trebuie oare să li se ierte unor preaiubitori pedagogi ?

Adesea se poate auzi fraza nepăsătoare : în fond, de ce să-i învățăm pe copii viața, că doar ea singură o să-i învețe, și încă zdravăn. O să-i învețe, e adevărat ! Dar ce anume ? Poate să-i învețe nu numai statornicia, noblețea, ci și altceva : să răspundă de pildă la cruzime cu cruzime, la jignire cu jignire, la ticăloșie cu ticăloșie. Viața e, de fapt, o stihie, de aceea e cît se poate de nechibzuit să nutrești speranța că o stihie oarbă poate fi în stare să înlocuiască un pedagog.

Kolea Koreakin, încă înainte de a ieși din școală, a aplicat în viață știința lui Arkadi Kirillovici...

Iar această știință au însușit-o cu nu mai puțină rîvnă și alți elevi.

După orar, lecția lui Arkadi Kirillovici la a noua „A" era ora a treia...

4

KOLEA NICI N-A ÎNȚELES de prima dată că își va revedea mama ! Și-a dat seama de asta abia după ce a ieșit de la Sulimov. Nu, nu uitase de existența ei, dar pentru el mama rămăsese acolo, într-un trecut îndepărtat, pierdut. Mama și tatăl lui — greu de închipuit oameni mai diferiți între ei. Și totuși el nu izbutea să și-i reprezinte și cîte unul. Acum tatăl nu mai era, pe cînd mama urma să apară curînd la el. Deși înțelegea că nu era nimic ciudat aici : mama trăia, deci trebuie să încerce a se întîlni cu el, totuși i se părea nefiresc s-o vadă și în același timp să se împace cu gîndul că tatăl nu mai e !

Toată noaptea trecută suferise pentru tata, îl iubise. Da, îl iubise ! Cu ce s-ar mai fi justificat față de el, dacă nu prin dragoste ? Mama era prezentă și ea, dar pe undeva pe alături, pentru ea nu mai avea îndeajuns nici suferință și nici dragoste. Probabil că în adîncul sufletului, în mîlul acela negru pe care se temea să-l agite, ca să nu se înece în el, chiar ascundea o supărare pe mama : doar din pricina ei înșfăcase arma.

Din pricina ei... Nu îndrăznea să se gîndească deschis la asta. Mama și arma ?... Dacă îi era cuiva groază de armă, apoi numai ei. Așa că mama n-avea să-i mulțumească fiului pentru ceea ce se întîmplase, așa ceva era cu neputință de imaginat. Pe cînd să-i reproșeze asta, da ! Și tocmai de asta avea nevoie acum — nu de îndreptățire, ci de reproș ! De un reproș făcut cu afecțiune ! Nimeni pe lume nu era capabil de așa ceva, decît ea, mama !

Ea îl va ierta, putea să fie sigur de asta. Dar îl va ierta nu numai pe el, ci și pe tata. Cum să nu-i ierte, o dată ce tatăl a fost pedepsit atît de îngrozitor. Cum să nu se simtă și ea acum vinovată față de tată, cum să nu-l regrete ? Mamă ! Mamă ! Ce fericire e că exiști pe lume ! Mama care gîndește la fel ca el, simte la fel, înțelege totul mult mai bine decît el. Curînd se vor revedea ! Vor plînge împreună. Împreună cu ea, nu singur, deci nu e chiar atît de groaznic totul, deci se poate chiar trăi mai departe. Mamă ! Mamă !

Un strigăt copilăresc de ajutor. Mamă ! — cuvîntul de la care încep la om cele dintîi relații cu specia umană. Mamă ! — refugiul dintotdeauna al neajutoraților în nefericire. Începutul începuturilor pentru oricare ființă, mama — cea dătătoare de viață !...

Încă înainte de a se întîlni cu ea, Kolea Koreakin nu se mai simți nici pierdut, nici singur.

Curînd i se deschise în față o ușă și el păși într-o încăpere neîmbietoare, cu o masă lungă la mijloc. Acolo ședea, ca înghețată, o femeie necunoscută într-un palton verde din piele, umflat, și avînd pe cap o beretă absurdă, împodobită cu niște vișine minuscule. Neliniștea și nedumerirea — de ce l-or fi adus aici ? — nici n-apucaseră să-l cuprindă, cînd simți o privire ațintită asupra sa. Din îmbrăcămintea aceea străină îl privea mama. Mama, care nu mai era ea — un chip uscat, tulbure, cenușiu, ochi nemișcați, ca ai unui om leșinat. Ședea și nu se clintea. Deci iată cum arată ea fără tata — rătăcită, strivită, îmbrăcată caraghios de cineva. Și Kolea parcă se simți biciuit :

— Mamă !...

Ea se înclină ușor înainte și nu se ridică, rămase tot așa, șezînd și privind la el de jos în sus. Uitătura însă nu-i exprima nimic, în afară de un sfios sentiment de vinovăție — uite că nu-s în stare să mă ridic, picioarele nu mă ascultă.

Kolea se aplecă, mama îl îmbrățișă înfrigurată, îl trase spre ea. Încremeniră amîndoi pentru un moment, el aplecat cu stîngăcie, ea întinzîndu-se, lipindu-și obrazul cald, moale de chipul lui, scuturată de un tremur mărunt.

— Mamă...

Mîinile ei se muiară. Poticnindu-se cînd de masă, cînd de genunchii mamei, Kolea găsi un scaun, se așeză alături.

Pe buzele ei albite se afla cuta aceea mică, nedeslușită, de neputință, care apărea totdeauna cînd ea aștepta întoarcerea tatălui, dar în ochii injectați i se zărea o durere atît de sălbatică, încît părea că nu poate fi suportată, că e gata să izbucnească în țipăt.

— Mamă... nu te-am recunoscut.

Ea zîmbi jalnic și abia acum, în sfîrșit, îi țîșniră lacrimi grele, îi muiară privirea. Se aplecă grăbită, se agită căutîndu-și batista, o găsi și se cutremură din tot trupul pe sub paltonul larg, suspină a plîns :

— M-au luat la ei alde Puhov... Că Liudmila-i femeie bună. Altfel unde să mă fi dus ? Să stau la Evdokia din milă — ferească sfîntul.

Se lăsă o tăcere amenințătoare. Kolea căuta febril ce să-i mai spună mamei — ceva obișnuit, neînsemnat — căci pentru o convorbire importantă, în care fiecare cuvînt să fie înțeles încă înainte de a se naște, să rănească, dar să și vindece, era nevoie să-și ia avînt. Vorbe neînsemnate nu se găseau însă, iar tăcerea se lărgea ca o crăpătură pe un sloi primăvăratic, gata-gata să-l desfacă cu totul.

— Mamă... Ceartă-mă, se rugă el.

O rugăminte jalnică, prostească, cu glas dînd în geamăt ; nu, ea nu înțelegea că acum era o adevărată fericire pentru el să-i audă mustrarea, și cu cît mai aspră, cu atît mai dorită.

— Eu pe mine, pe mine mă blestem, scumpul meu. Eu nu-s de iertat, nu tu ! Chiar dacă a rămas acum pe lume un vinovat, apoi acela-s numai eu, zise ea cu o înflăcărare vecină cu nebunia, fapt care-l înfricoșă pe Kolea.

— Ce spui, mamă ? Doar eu sînt acela ! Eu !

— Tu-u ? Nu-u ! Alții — fie, dar tu să nici nu cutezi, să nu cutezi să te învinuiești. Alții nu te-or putea înțelege. Destul că ți-o pun în seamă. Nu ți-o mai pune și tu...

— Ce tot spui, mamă ?

— N-ai pentru ce să te ierți. El te-a împins, iar eu l-am ajutat.

Kolea se sufocă :

— E-el...

Mult prea devreme dăduse buzna el — tatăl său — în convorbirea care nici nu începuse bine !

— Nu trebuie să mai vorbim de el, Koliuşka, se cutremură ea.

Acum îi părea rău că, fără să vrea, scăpase vorba. Iar expresia chipului ei arăta limpede nu numai că-i era neplăcut să-și amintească de el, nici că-i era groază, ci mult mai rău : că îi repugnă. Kolea simți că-i îngheață măruntaiele — mama nu dorea să vorbească despre tata, iar el numai la asta visase : să vorbească numai despre el și numai cu ea, căci nu exista în lume alt om cu care să fi putut vorbi despre tata !

— Mamă ! Glasul i se înălță nefiresc. El ne-a făcut mult, mamă, mult rău. Dar eu lui — și mai mult !

— Doa-a-mne ! La ce bun să-l... Ea aproape că se încovoie de disperare. La ce bun să-l pomenim ! Uită-l !...

— Dar se poate, mamă ?

— La ce bun să-ți muști coatele... Rîul nu curge la deal. Eu mă blestem față de tine, dar față de el — nu ! Conștiința mi-e curată. El a vrut-o și i s-a-nfundat.

— Mamă ! Să vorbim acum despre el așa... Tocmai noi... Dar e rușine !

— Chiar așa-a... Tocmai asta e, că din nou el pare nevinovat. Eu și cu tine am fi mai vinovați. Mereu s-a potrivit așa...

— Mamă, dar nu trebuie tocmai acum să-l iertăm ?... Se poate ?...

— Koliuşka, tu pentru altceva să mă ierţi pe mine — că nu te-am ocrotit îndeajuns. Că pentru el n-ai de ce mă mustra. El şi mie, şi ţie, drăguţule, ne-a măcinat viaţa. Şi aş vrea să uit asta, dar ştiu că n-am să izbutesc niciodată.

— Bine dar el n-a fost totdeauna rău !

— Bun nu-l ţin minte.

— Dar canarul îl ţii minte ?

— Ce canar, iubiţelule ?

— Acela de cînta în colivie. Tata îl adusese.

După creţurile ce i se strînseră pe frunte, după privirea concentrată se vedea că mama nu se prefăcea, că încerca în mod cinstit să-şi amintească, dîndu-şi seama că amintirea acestui canar era acum importantă şi necesară pentru fiul ei.

— Din tot ce-a fost, Kolenka, ţin minte numai spaima şi bătăile, zise cu un oftat adînc.

— Mamă !... reîncepu Kolea, încleştîndu-şi dinţii şi stăpînindu-şi tremurul lăuntric. Mamă !... Acum se hotăra pentru o întrebare îngrozitoare, de care, aşa i se părea lui, nu putea să se descotorosească şi nu putea fugi. Dar pe mine, mamă... pe mine chiar nu mă iubea deloc ?

Aştepta ca mama să se cutremure, dar ea nu făcu decît să-şi ferească privirea şi căzu o vreme pe gînduri.

— Poate că te-a şi iubit, recunoscu ea în cele din urmă cu un fel de oboseală. Numai că, dacă te iubeşte o fiinţă turbată — să fugi.

— Dar el m-a iubit ! M-a iu-bit ! strigă băiatul şi glasul i se frînse.

— Aici e toată nenorocirea, puiule, că n-aveai unde să fugi de dragostea lui. Ar fi trebuit să fac eu o spărtură în gard, dar n-am făcut, proasta de mine, decît să-l tot întăresc, gardul adică.

— El m-a iubit... Dar şi eu pe el, mamă... Şi eu !... Abia acum am înţeles că, uite, îl iubesc şi acum !

Anna înalţă ochii spre băiat şi, încet-încet chipul începu să-i fie inundat de groază. Abia în momentul acela izbuti să înţeleagă ce se petrecea în sufletul băiatului.

Pînă acum gîndise că-l chinuiau remuşcările. Pe ea însăşi o mustra conştiinţa — ar fi fost bucuroasă să întoarcă totul de la capăt, atîta doar că rîul nu curge niciodată la deal. Şi uite că abia acum s-a lămurit — ucigaşul îl iubeşte pe cel ucis, asta nu mai e căinţă, ăsta-i chin, şi încă unul de moarte, căruia nici un om în putere şi întreg la minte nu-i face faţă, darămite un copil.

Muţenia Annei se prelungi. Kolea şedea în faţa ei şi în răstimpuri îl trecea cîte un fior. În sfîrşit mama îşi reveni, dar începu să se agite şi să strige :

— Blestemat să fie omul ăsta ! De trei ori blestemat ! Bine, lasă ce am răbdat eu de la el ! De mine — să nu vorbim ! Dar el chiar pe tine te-a dus pînă la o faptă ca asta ! Doar nu ţi-a venit ţie în minte aşa ceva, el te-a împins. Pe fiul lui l-a împins la o asemenea grozăvie ! Şi tot nu-i ajunge, pînă şi după moarte îşi bate joc, ba chiar mai tare decît înainte ! Te-a iu-bi-it ? ! Neagră i-a fost dragostea, amestecată cu ură şi otravă ! Mai bine te-ar fi urît. Dintr-o dragoste ca asta oamenii mor în chinuri de martiri ! Te-a iu-bi-it ! Aşa de tare te-a iubit că te-ai repezit la puşcă ! Atunci de ce, după puşcă, te mai agăţi de dragostea asta ? Ia seama, Kolenka ! Scuipă otrava asta din tine ! Fie el blestemat ! Au fost oare pe pămînt ticăloşi mai răi ca el, care şi după moarte să nu te lase să mai trăieşti ? ! Blestemat să fie de trei ori !...

— Nu e permis să strigaţi ! rosti prin uşa întredeschisă sergentul care îl adusese pe Kolea la întrevedere.

Anna tăcu, tremurînd toată, pometii şi fruntea îi deveniseră pămîntii, pleoapele i se lăsaseră, buzele i se zbăteau. Kolea, schimbat şi el la faţă, îşi privea mama cu ochi pîlpîitori, tăcea.

— Ko-olea-a, spuse Anna cu glas sugrumat, un singur lucru te rog, nu te lăsa dus, nu te mai gîndi la el, blestematul... Vîrtejul va trece, totul se va vindeca. Nu te mai gîndi şi nu te mai necăji.

— Mamă, eu am văzut sînge... spuse încet Kolea. Sîngele lui...

— Tu ai să te frîngi şi eu n-am să mai pot trăi. Dacă de tine nu ţi-e milă, măcar de mine să-ţi fie. Tu numai pe mine mă ai şi eu numai pe tine.

Kolea ezită, apoi deodată chipul i se crispă :

— Nu, mamă, nu izbutesc ! Nici de tine nu-mi e, nici de mine... De unul singur îmi poate fi milă acum. Doar i-am văzut sîngele — cum să-l uit ?

Anna lăsă mîinile să-i cadă pe genunchi, se muie. Spusese tot ce credea că poate fi mai convingător, slobozise geamătul ei de mamă : „Fie-ți milă de mine !“ Și fiul l-a auzit, dar nu l-a luat în seamă. Altceva nu mai putea să-i spună.

Au șezut îndelung unul în fața celuilalt, evitînd să se privească. Apoi Anna se mișcă cu efort, încercă să se ridice.

— Picioarele parcă nu mă mai țin... O singură nădejde mai am, băiatule : că va veni odată și uitarea. Altminteri, la ce să mai trăiești ?

5

MAMĂ ! MAMĂ ! Ce fericire că exiști pe lume ! O mamă care gîndește la unison cu el.

Nu mai gîndea așa. Plîngea, dar nu din același motiv. De fapt, ea n-a izbutit să înțeleagă nimic. Iar de înțeles ar fi fost ceva foarte simplu și totuși foarte important : acum el nu-l mai socotea dușman pe tatăl său, acum, cînd tatăl nu mai exista, nu mai avea pentru ce să-l urască. Dimpotrivă, simțea nevoia să se urască pe sine. Cu ce ar fi putut să răscumpere vina îngrozitoare, ireparabilă față de tatăl său, dacă nu cu ură față de sine și cu dragoste față de el ?... Dar ce sens ar avea să încerce aceste sentimente în taină ? În felul acesta nimeni nu va ști nimic, nimănui nu-i va păsa de asta. Or el, Kolea, e dator să-și dovedească, atît sieși, cît și altora, că nu-i nesimțitor și deci nu-i cu totul pierdut, pînă și propriul său tată ar putea să-l ierte... Și cine să-l fi înțeles mai bine, dacă nu mama ? Dar ea nu l-a înțeleș. Și-atunci mai putea el spera să-l înțeleagă alții ? O, mamă, mamă !... Nu m-ai auzit !

Mai era însă o ființă care avea încredere în Kolea. Poate chiar mai multă decît propria lui mamă. Ființa aceea era Sonia Potehina.

Se știau unul pe altul dintotdeauna. Se cunoscuseră încă din pruncie, vreme de care Kolea aproape că nu-și aducea aminte. Mama, în unele seri, căutînd scăpare de furia tatălui, își lua copilul în brațe și fugea la vecini, cel mai adesea jos, la familia Potehin. Mamele se plîngeau una alteia, se consolau una pe alta, iar micul Kolea și micuța Sonia se jucau pe podea cu păpușile, uneori se certau.

Apoi aceste evadări au încetat, fie că băiatul crescuse și era mai greu de luat în brațe, fie că scandalurile deveniseră atît de dese încît mamei îi era acum peste mînă să-i tulbure în permanență pe vecini. Acum, Kolea și Sonia nu se mai întîlneau decît întîmplător, pe scări sau în curte, nici nu-și mai vorbeau, nici măcar nu le trecea prin minte să se salute. Toată lumea din bloc îl compătimea pe Kolea, mama Soniei de asemenea. Se pare că pînă și Soniei începuse să-i fie milă de el.

Se duseseră la școală în același an, nimeriseră să fie și în aceeași clasă, dar în același timp se înstrăinaseră cu totul unul de celălalt : nu păreau a fi decît un băiețaș și o fetiță locuind întîmplător în același bloc. De fapt, Kolea nu se prea împrietenea cu nimeni. Nu uita nici o clipă că toată lumea știa scandalurile din apartamentul lor, și îl consideră un martir. Chipurile, el nu-i ca toți ceilalți, o duce rău, e nefericit ! Dacă, uneori, uita de asta, lumea i-o reamintea cît de curînd : „Sărmanul de tine ! Mai bine te-ar fi dat maică-ta la casa de copii, decît să stai cu o bestie ca taică-tu !“ Kolea îi invidia pe toți, dar în același timp îi și ura. La școală învăța slab, abia trecea din clasă în clasă, era obraznic cu profesorii, pe copii îi evita, și din cînd în cînd îl apucau accese de furie, se repezea orbește la elevii mai puternici decît el. De cele mai multe ori aceștia băteau în retragere — te pui cu un smintit ! — cîte o dată îl și cotonogeau.

Iar el, la gîndul că-i rău, că profesorii nu pot să se descurce cu el, încerca o satisfacție răzbunătoare. Poate că ar fi rămas așa pe toată viața — invidios, plin de ură,

găsind satisfacție în propria nefericire. Dar s-a întîmplat ceva neașteptat...

A fost o expediție de vară a elevilor din clasele a șasea și a șaptea, de-a lungul unui rîuleț de pădure, numit Krapivnița, care se vărsa într-un rîu mai mare. Andrei Mihailovici, profesorul de educație fizică, organiza deseori asemenea expediții : elevii plecau pentru cîteva zile, făceau focuri de tabără, înnoptau în colibe, pescuiau, mîncau pe săturate poame de pădure. Numai că de astă dată s-a întîmplat un necaz, nu foarte mare, dar supărător. Sonia Potehina, trecînd peste o rîpă, a căzut și și-a luxat un picior. Glezna i s-a umflat pe dată, nu mai putea să calce. Să fie întreruptă expediția ? Să se facă o brancardă, iar elevii s-o poarte, cu rîndul, pe Sonia, pe potecă prin pădure și mlaștini pînă la debarcader ? Cineva își aminti de caiac — îl purtau cu ei ca să vîslească pe lacul din apropiere. De ce n-ar coborî-o pe Sonia în jos, pe rîu, în caiac ?...

Buni caiaciști erau doar trei — Igor Șuleaev, Kolea Koreakin și, se-nțelege, însuși Andrei Mihailovici. Dar acesta nu putea să lase copiii singuri în mijlocul pădurii. Au hotărît ca Sonia să decidă cu care din cei doi să navigheze. Și ea l-a numit pe Kolea. Trei băieți fură trimiși în lungul malului, pentru orice eventualitate, dacă ar fi fost nevoie de un ajutor. Dar malurile Krapivniței erau mlăștinoase și băieții se ațineau departe. Tot drumul Kolea și Sonia au rămas singuri.

A fost cea mai fericită zi din viața lui Kolea Koreakin. O zi care, pentru el, a schimbat totul.

Pe apa neagră a rîului zăceau, încălzite de soare, frunzele lucioase ale nuferilor, pe deasupra lor pluteau libelule azurii. Libelulele apăreau pe neașteptate din aerul cristalin și la fel de neașteptat piereau, după un capriciu, ca și cînd fiecare ar fi avut cîte o minusculă căciulă fermecată: am fost și nu sîntem, n-am fost și iată-ne, sîntem colea. Ea ședea la provă, capul îi era strîns legat într-o basma înflorată, de sub basma ieșea la iveală un gît subțire, iar în jurul lui se răsfirau cîrlionții aurii ai părului.

El parcă se trezise dintr-un somn. Pînă acum trăise într-adevăr, ba chiar i se părea că trăise îndelung, și to-

tuși nu cu adevărat, ci într-un fel de somnolență, cînd parcă vedea tot în jur și lăsa să treacă totul pe de lături dacă nu-l supăra, nu-l stînjenea, nu-l irita. În acea zi însă totul părea să capete brusc viață și culoare : apa din rîu era neagră și adîncă, cerul deasupra capului de un albastru intens care parcă îi umfla pieptul, pînă și aerul, aerul cel străveziu, pe care niciodată nu-l băgase în seamă, devenise sesizabil, îi simțea gustul proaspăt, îmbibat de umezeala rîului, purtînd mireasma amețitoare a tufișurilor de ienupăr. Iar în iarba deasă de pe mal ardeau cu flăcări liliachii ciorchinii mușcatelor de pădure. Mai erau și aceste libelule elegante, azurii, gata să dispară în orice clipă. Lumea liniștită din jur începuse să-și facă de cap, părea că răcnește cuprinsă de bucurie, și Kolea încerca uimire și spaimă : te pomenești că o să dispară totul, doar așa ceva nu se poate să dureze prea mult.

Dar începuse să simtă că ei, acestei fete, i se datorește totul ! Cît timp ea e aici, lîngă el, somnolență nu va fi, florile nu vor păli, aerul nu se va tulbura. Și uite că ea, fata asta, îl alesese pe el și nu pe Igor Șuleaev. Pentru prima oară Kolea repurta o victorie asupra cuiva. Iar acum era destul să-și desprindă mîna de capătul vîslei, s-o întindă înainte, ca să și atingă buclele aurii de la gîtul fetei. Fata era aici, alături de el...

Și totuși, mai curînd sau mai tîrziu, acest rîuleț care îmbrățișează caiacul și care îi poartă pe amîndoi avea să ajungă la capăt. Avea să ajungă la capăt rîulețul, să ia sfîrșit minunea, totul avea să devină ca și mai înainte. Încă nu-și închipuia cît de întortocheat și de lung e rîulețul acesta, Krapivnița, cîte surprize avea să-i mai dăruiască.

— Ce bine e ! Un secol aș tot pluti...

Primul dar ce-i oferise fata : se simțea și ea bine, nu numai el.

Apoi dădură de un copac ce zăgăzuia rîul și el a ajutat-o să iasă din caiac pe mal. Atunci a mai primit un dar — ea l-a cuprins fără să șovăie, cu încredere, pe după gît. Într-adevăr, a fost cu putință și așa ceva pe rîul Krapivnița, mai tîrziu ea nu l-a mai îmbrățișat niciodată — s-au sfiit din nou unul de celălalt.

În cele din urmă au ajuns și la rîul cel mare, și la debarcader, dar pînă atunci Kolea apucase să-și dea seama limpede că drumul lor n-avea să se sfîrșească cu acea călătorie, poate chiar n-avea să se sfîrșească niciodată.

Atunci însă a apărut și spaima. Într-adevăr, cine era el și cine era Sonia ? Fata o să se trezească la realitate și o să-i întoarcă spatele, de ce ar suporta un ins care de unii e considerat stricat, iar de alții, demn de milă, nefericit ? Doar nimeni nu poate fi prieten cu el, de ce, așadar, să se împrietenească tocmai ea ? Spaima aceea i se cuibărise trainic în suflet și nu-i mai trecea. Îl tot frămînta îndoiala : merită el oare atenția Soniei ? Nemulțumirea față de el însuși îl contaminase iremediabil.

După călătoria pe Krapivnița însă, începu a se obișnui din ce în ce mai mult ca ea să-i fie alături. Fiecare dimineață începea pentru el cu gîndul îmbucurător : astăzi o va vedea din nou. Îl va vedea și ea, de aceea trebuie să arate bine, fără cusur. Căuta să fie exigent cu el însuși, nu-și făcea nici o concesie. Începuse să învețe bine, se pusese cu burta pe carte, accesele de furie încetaseră de la sine, profesorii începuseră să-l dea ca exemplu, chiar și îmbrăcămintei sale îi acorda mai multă atenție, pînă și mersul și-l controla și nu-și mai permitea să mintă nici măcar din nebăgare de seamă. Într-un cuvînt, făcea totul ca Sonia să nu gîndească rău despre el. Ea i se afla în preajmă și numai pentru asta îi era profund îndatorat. A trăi începuse să însemne pentru el a-i fi pe plac Soniei.

Singurul lucru care nu-i sta în puteri era ca scandalurile în zeama cărora fierbea și despre care nu încetau să bîrfească toți cei din jur să ia odată sfîrșit. Mai ales că Sonia le auzea și ea... Cînd o întîlnea, îi era rușine să i se uite în ochi. A început să sufere tot mai mult pentru mama lui, și ura față de tatăl său creștea mereu...

Ura față de acest om și datoria față de Sonia erau niște noțiuni incompatibile, sfîșietoare. Să nu fi fost Sonia, ar fi răbdat, niciodată n-ar fi îndrăznit să se repeadă la armă. Acum însă nu mai vedea decît sîngele de pe parchet și nu-i mai ardea de Sonia...

Nu încerca să și-o amintească, se gîndea numai la tatăl său.

Abia acum, după întîlnirea cu mama, își aduse aminte de ea. Dar dacă propria lui mamă nu l-a înțeles, ar putea oare alții să-l înțeleagă ?

De pildă, Sonia ?...

Ce-i drept, Sonia niciodată nu semănase cu ceilalți. Sonia îl înțelesese chiar și atunci cînd el însuși încă nu înțelegea prea bine ce se întîmpla cu el. Sonia devenise propria lui conștiință. Era piscul la care el visa să se înalțe. Și atunci, cum de cuteza să se îndoiască de ea !

Avea totuși nevoie să se convingă că Sonia a rămas cea de mai înainte, că nu i-a întors spatele. Dacă ar cere o întrevedere cu ea, ar veni oare aici, sau n-ar veni ?...

6

IAR SONIA TRECEA printr-o adevărată renaștere. În copilărie fusese o ființă ștearsă și nici în cei nouă ani de școală nu se remarcase prin ceva deosebit. Profesorii nu o prea dădeau drept exemplu, dar nici nu-i reproșau nimic. Nu era de prisos în nici un grup de fetițe, dar dacă cine știe din ce motiv nu apărea printre ele, nu era cu supărare, și mai tîrziu nu i se spunea niciodată : „De ce n-ai venit ?“ Copiii o tratau camaraderește, dar fără vreo atenție aparte : o fetiță colo, n-ai ce spune rău de ea, nu-i mai rea decît celelalte. Toți știau că elevul Kolea Koreakin nu rămăsese indiferent față de ea, dar nici asta nu trezise o mirare deosebită, era ceva obișnuit : toată lumea simpatizează pe cîte cineva, cît despre Sonia Potehina, sigur că da, poate să placă oricui. Trezise mirare la vremea sa Kolea — el se schimbase în mod vădit — dar, curînd, lumea s-a obișnuit și cu treaba asta. Sonia însă și atunci a rămas mai în umbră : era o fată care nu căuta să iasă în evidență, o fată bună, serioasă, dar fără să sclipească.

Și iată că a devenit acum eroina clasei. Slavka Kușeliov, care nu credea în nimic, care se îndoia de toate, a recunoscut-o primul.

Cît despre ea însăși — nu se îndoise nici o clipă că are dreptate ! De altceva se îndoia Sonia — oare toți îi

recunoșteau dreptatea la care ajunsese cu atîta chin? Cu siguranță că unii, pe tăcute, nu sînt de acord cu ea, alții șovăie, altora nu le convine hotărîrea ei intransigentă. Doar nu degeaba își feresc de ea privirile și se zgribulesc. Începuse să-și suspecteze colegii, se purta cu toți încordat, gata să vadă un dușman în oricine, să se repeadă la el — părea un adevărat lider care numai de el însuși nu se îndoiește.

Clasa aștepta cu ascunsă nerăbdare lecția lui Arkadi Kirillovici, și această lecție începu.

O siluetă familiară în locul ei obișnuit — un costum nu tocmai nou, cam larg, nelipsita cravată, aceeași gîrboveală dintotdeauna, chipul mohorît, dar calm, mișcările sigure, deloc repezite. Arkadi Kirillovici nu era înalt de statură, dar întotdeauna părea solid și impunător. Astăzi arăta ca întotdeauna.

Toți profesorii din școala cu pricina aveau unele slăbiciuni, cel mai adesea nevinovate, scuzabile, generînd totuși un sentiment de condescendență. Lui Boris Gheorghievici, profesorul de istorie, îi plăcea să-și dea din cînd în cînd importanță și asta părea uneori nostim. Buna și cam bătrîioara Avgusta Fiodorovna, profesoara de matematici, era naivă și încrezătoare, se lăsa ușor înșelată de istoricarele înduioșătoare ale lui Jorka Dardanele care nu reușea să-și facă temele pentru acasă. Pe Ivan Robertovici Koh, care preda fizica, îl porecleau pe ascuns Vania cel Groaznic, pentru exigența lui necruțătoare... Și, pare-se, numai lui Arkadi Kirillovici nu i s-au găsit nici un fel de metehne. Se mai auzeau zeflemelele unora, dar nu la adresa lui, ci la a unor fete care-l admirau din cale-afară.

Sonia nu se număra printre asemenea admiratoare exagerate, niciodată nu s-a lăsat furată de entuziasmul lor zgomotos — oh-oh, ce mai om! Era pur și simplu convinsă că Arkadi Kirillovici e omul cel mai drept și cel mai înțelept dintre toți pe care îi cunoaște. Nimeni nu te înțelege mai bine ca el — nu apuci tu însăți să te dumirești de ce simți, că el și găsește cuvintele de care ai nevoie — nimeni nu-ți dă povețe atît de folositoare, nici unul dintre profesori nu e atît de preocupat de

soarta elevilor cum este el. Sonia păstra însă pentru ea aceste păreri, nu le dădea în vileag.

Acum, văzînd în fața clasei un Arkadi Kirillovici obișnuit, deloc schimbat, Sonia simți cum i se ridică pe spinare un fior rece. Se temea ea de Slavka Kușeliov, dar Arkadi Kirillovici e Arkadi Kirillovici : față de el, Slavka e ca un mops pe lîngă un elefant. Dar de ce ar trebui ca Arkadi Kirillovici să gîndească exact la fel ca ea ? Și-apoi, poți oare să te aștepți ca el să declare : Kolea Koreakin a procedat corect !? Nu, nu, e o prostie să speri că Arkadi Kirillovici va începe să-l disculpe pe Kolea. Și cu el nu-i de discutat, pe el nu-l dai gata cu una, cu două ca pe Slavka.

Sonia nu mai avea încredere în nimeni, așa încît nu mai putea să se încreadă nici în Arkadi Kirillovici. Acesta nu-ncepuse încă să vorbească, dar ea îl și considera dușmanul ei.

— Asupra noastră s-a abătut o năpastă... rosti dirigintele.

Sonia se încordă atît de tare, încît simți o durere în spate și rămase încremenită. Păru că și clasa întreagă se încordase și încremenise. Scîrții un scaun, de pe masa cuiva căzu cu zgomot un stilou — și liniște, o liniște profundă, lăsînd să se audă doar vuietul îndepărtat al orașului și glasul estompat, sîcîitor al profesoarei de biologie din cabinetul de alături.

— Asupra mea și a voastră, nu a altora... și-acum, vreau să vă întreb : s-a așteptat cineva ca nenorocirea aceasta să se întîmple ?

Clasa tăcea, clasa îl privea țintă, clasa nu se clintea. Iar Sonia înghețase — acum se va întoarce spre ea și o va întreba : tu te așteptai, nu-i așa ?... Da, mă așteptam, va răspunde ea, dar speram ca totul să se sfîrșească de la sine, cu bine.

Profesorul nu se întoarse însă către Sonia, nu-și aminti de ea.

— Nu vă așteptați ? Nu bănuiați absolut nimic ?...

Clasa tăcea, clasa îl privea țintă.

— Nicidecum ! De ce să ne prefacem — știam cu toții cîte ceva despre viața lui Kolea Koreakin, aveam unele bănuieli !...

Clasa tăcea.

— Aveam, într-adevăr. Și ?... Nimic. Ab-so-lut nimic ! Nici neliniște printre noi, nici măcar cea mai mică tulburare — calm desăvîrșit. De ce ?...

Arkadi Kirillovici stătea în fața clasei — masiv, ușor inclinat înainte, ușor gîrbovit, imobil și circumspect — parcă așteptînd ceva ; chipul cu riduri săpate adînc părea obosit, dar îl trădau ochii înfundați în orbite — neliniștiți, scrutători, exigenți. Fiecare, asupra căruia cădea privirea lor, își pleca încurcat capul.

Numai pe Sonia o ocolea această privire grea, fata chiar încerca s-o oprească asupra ei, întindea provocator gîtul. Era șocată : dacă știau ? Da ! Dar ce puteau face ? Ea, Sonia, era mai apropiată de Kolea decît ceilalți. Decît toți ceilalți ! Dar nici măcar ea nu putuse să facă nimic, cît despre ceilalți, nici vorbă.

— De ce ?... repetă dirigintele. Nu-ți poți explica asta nicicum, decît prin aceea că băiatul acesta a fost pentru noi un străin. Și-atunci de ce să te amesteci ? E chiar necuviincios să-ți vîri nasul în treburile altora... Nu-i așa ?

Sonia se încordase, gata-gata să sară în sus : „Ba nu ne-a fost străin ! Nu ! Cel puțin mie nu mi-a fost străin ! Dar ce puteam să fac eu ?...“ Arkadi Kirillovici însă continuă :

— Poate că, cine știe de ce l-ați tratat pe Kolea mai rău decît pe alții ? Dar dacă el vă era un străin, înseamnă că toți ceilalți sînteți unul față de celălalt — de-ai voștri ?...

De astă dată fu Stasik Bocikov cel care nu o lăsă pe Sonia să strige. Șef al clasei de mai mulți ani, considera drept datoria lui sacră să-și apere clasa. Întotdeauna o făcuse.

— Față de el, ne-am purtat ca față de toți ceilalți, cu nimic mai rău, rosti el cu importanță.

— Aha ! exclamă Arkadi Kirillovici. Și pe toți ceilalți i-ați tratat ca pe Kolea Koreakin. Reiese deci că toți vă sînteți străini unul altuia ?

Stasik Bocikov nu răspunse, doar se zgribuli sub privirea profesorului.

— De se întîmplă o nenorocire — nu-i pasă nimănui, de e nevoie de ajutor — nu găsești decît indiferență. Numai străini aveți în jurul vostru ! Grea viață...

De pe buzele Soniei sta să-și ia zborul obiecția gata formulată : „Dar nu se întîmplă oare ca pînă și membrii unei familii să nu se ajute între ei ?“ Ezită însă din nou, căci se auzi glasul insinuant, politicos al lui Slavka Kușeliov :

— Se poate o întrebare, Arkadi Kirillovici ?

— Chiar trebuie.

— Dar dumneavoastră, Arkadi Kirillovici ?... Dumneavoastră nu știați cum o duce Koreakin Kolea ?

— Știam, Slava.

— Atunci de ce nu ați...

Prin clasă trecu un fosnet nervos.

— ...de ce nici dumneavoastră, pînă nu era prea tîrziu, nu ați...

Slavka nu-și isprăvi fraza, dar fosnetul amuți : întrebarea părea clară.

Arkadi Kirillovici își îndreptă cu efort spatele, cuprinse cu privirea clasa amuțită.

— Pentru că, Slava Kușeliov, începu el liniștit, cu chipul posomorît, calm, pentru că nici eu nu m-am dovedit mai simțitor decît voi. Da !... Și pe mine mă judec acum mult mai aspru decît vă judec pe voi...

Se vede că nici unul dintre cei care ședeau în fața lui Arkadi Kirillovici nu mai auzise, în toți cei nouă ani de învățătură, ca un profesor să se învinuiască astfel în mod deschis. Clasa tăcea abătută, clasa nu se clintea. Pînă și Sonia uitase în acel moment de ostilitatea sa circumspectă, simțea compasiune, aproape milă.

— Mă judec, continuă cu asprime profesorul, pentru faptul că vă spuneam multe lucruri despre personaje ca Natașa Rostova, Raskolnikov, Cicikov sau Sobakevici, dar uitam să vă vorbesc despre voi înșivă... Mă judec pentru că credeam în niște reguli frumoase și înșelătoare, și fără să vreau vă înșelam și pe voi !...

— Dumneavoastră ? Ne înșelați ?! se miră Slava Kușeliov.

— Așa reiese.

— În ce privință, Arkadi Kirillovici ?

— Vă aduceți aminte că vă spuneam : fiți neîndurători față de orice mîrșăvie și nu așteptați ca cineva să se răfuiască în locul vostru cu ea ?... Frumoase cuvinte, nu-i așa ? Nobile...

— Sînt o înșelăciune ?! Glasul lui Slava Kușeliov părea aproape revoltat.

— Involuntară și făcută cu bune intenții, Slava, dar tocmai de aceea primejdioasă.

— Dar de ce ? De ce spuneți asta ?

— Pentru că a acționa singur, fără a aștepta de la nimeni ajutor, înseamnă a acționa izolat de ceilalți. Iar omul de unul singur, Slava Kușeliov, omul e slab, nu poate răzbi ticăloșia.

Atunci, în sfîrșit, sări Sonia în picioare.

— Dar eu nu vreau, nu vreau să consider pe oricine drept un om apropiat ! strigă cu scrîșnet în glas.

7

APLECÎNDU-ȘI ÎNAINTE FRUNTEA GREA, brăzdată, Arkadi Kirillovici o privi țintă.

— Adică nu-ți place de oricine ? întrebă el.

— Dar dumneavoastră vă place de oricine ? Nu poate fi adevărat, Arkadi Kirillovici ! Căci și dumneavoastră îi urîți pe ticăloși ! Și eu ! Și Slavka ! Și toți ceilalți ! Numai că sîntem cu toții slabi — niște cîrpe ! Nu putem să ne hotărîm !

— Să ne hotărîm la ce, Sonia ?

— Să facem dreptate !

— În felul lui Kolea Koreakin ?

— Dar cum altfel să scăpăm de ticăloși ?! Să-i reeducăm ? Putea Kolea să-și reeduce tatăl ? Sau noi, chiar dac-am fi fost umăr la umăr, l-am fi reeducat ? L-am fi dezbărat de beție, firea înverșunată i-am fi făcut-o mai blîndă ? Dar e de rîs, Arkadi Kirillovici ! Sîntem străini între străini ? Nu ! Nu ! Kolea nu-mi era străin ! Știți prea bine... Nu-mi era străin, și totuși uite că n-am pu-

tut să-l ajut. Şi nimeni nu l-ar fi putut ajuta. Iar toţi grămadă, nici pe departe. Ne-am fi speriat, cu toţii am fi dat înapoi, l-am fi prins de mîini pe Kolea, am fi început să întoarcem problema pe faţă şi pe dos... Iar pe tatăl ticălos care o vîra în mormînt pe nevastă-sa, pe mama lui Kolea, l-am fi lăsat în pace — trăieşte şi continuă a fi bestie ! Ba nu, dumneavoastră ne-aţi spus foarte bine : nu trebuie să contezi pe ceilalţi, luptă tu însuţi împotriva mîrşăviei. Numai că uite, de cum am ajuns la un război adevărat, v-aţi speriat, şi-acum vă deziceţi de propriile dumneavoastră cuvinte : nu trebuia, chipurile, să pună mîna pe armă ! Dar ce să fi făcut ? Să se fi predat ? Nu-i o ruşine ? Ru-şi-ne !...

Gheboşindu-se uşor, calm şi mohorît ca şi pînă atunci, Arkadi Kirillovici o studia pe sub sprîncene pe Sonia, numai cutele de pe faţă îi atîrnau mai grele.

— Continuă, o rugă el.

— Am spus tot !

— Ba n-ai spus tot. Cuvintele tale impun o concluzie : procedaţi cu toţii după exemplul lui Kolea Koreakin, ucideţi-vă taţii, fraţii dacă, dintr-o cauză oarecare, vă vine la un moment dat greu să-i mai suportaţi. Frumos apel, nimic de zis.

Sonia îşi scutură provocator bărbia :

— Şi Gogol a făcut-o, Arkadi Kirillovici. Pe el de ce nu l-aţi condamnat niciodată ?

— Gogol ?!

— După cum a arătat el, Taras Bulba şi-a ucis fiul. De ce ? Pentru că i-a trădat pe ai săi. Dar tatăl lui Kolea n-a trădat ? El a trădat însăşi firea omenească ! E mai rău decît Andrei, nici nu se compară ! Dar iată că Taras Bulba e un erou, iar Kolea Koreakin, un criminal ?!

Arkadi Kirillovici tăcea, iar clasa fremăta în taină — toţi se aplecaseră spre mese, îşi mutau cu însetare privirile cînd spre Sonia, cînd spre profesor. Frizuri brunete şi blonde, chipuri proaspete şi o expresie generală de încordată reţinere — se izbiseră de ceva care nu li s-a mai întîmplat niciodată în scurta lor viaţă, ceva despre care au avut prilejul doar să citească în cărţi. Taras Bulba,

care și-a ucis fiul — era ceva atît de depărtat, de neverosimil, aproape un basm, și deodată acum !...

— E întîmplător oare, Sonia, începu Arkadi Kirillovici, că nimeni în viață n-a repetat fapta eroică a lui Taras Bulba ? Ce-ar fi fost dacă așa ceva ar fi intrat în obișnuința oamenilor ?...

— Deci Bulba n-a avut dreptate ? Deci el trebuia să-i ierte fiului trădarea ? Trădează-ți poporul de dragul fiului ?! în glasul Soniei vibra indignarea.

— Poporul... Unul își apăra poporul, celălalt totuși mult mai puțin : numai pe el însuși și pe mama lui. Și atît pentru o faptă, cît și pentru cealaltă — cîte o viață omenească. Găsești că-i drept, Sonia ?

— Dacă s-ar fi putut... Oare Kolea l-ar mai fi... pe tată... Și dacă nu există altă ieșire, înseamnă că trebuie să te resemnezi, să-l lași pe un alcoolic ajuns la demență să-ți vîre sub ochii tăi mama în mormînt... Lepădătura să fie fericită, nimicind în schimb fericirea celor doi oameni ! Asta-i cu dreptate, Arkadi Kirillovici ?

— Deci, după părerea ta, Kolea și-a salvat și fericirea lui, și pe cea a mamei ?

Pentru prima oară Sonia se poticni, nu răspunse nimic.

— Dar oare și-a salvat mama ?... Mama lui va rămîne acum singură, torturată de amintirea sîngelui vărsat. Iar pe el ce-l așteaptă ? Iată cum arată fericirea realizată cu prețul omorului...

Arkadi Kirillovici vorbea, dar își dădea seama că tăcerea Soniei nu însemna cîtuși de puțin renunțarea la convingerile ei, ci doar o ușoară zăpăceală. Ea acum era aținată, aproape nebună. Ah, dacă nebunia ar putea să dea ascultare cuvintelor !... Dirigintele socotea că se vor strădui să-l înțeleagă ceilalți elevi, care erau mai puțin aținați și își păstraseră capacitatea de a asculta.

Chiar atunci răsună din nou glasul lui Slava Kușeliov :

— Arkadi Kirillovici ! Dumneavoastră considerați că fericirea prin omor nu e posibilă niciodată, indiferent de circumstanțe ?

— Întocmai. Consider că fericirea și omorul sînt incompatibile.

— Vedeți, pentru mine, ca și pentru toată lumea, cea mai mare fericire e să trăiesc. Să presupunem însă că dintr-un colț întunecos năvălește peste mine, scuzați-mă, o lepădătură înarmată cu un cuțit... Păi să-mi pierd din cauza lui viața ? O, nu ! Am să caut eu să-l... Dar dacă va trebui să-l lichidez, ce o să-mi spuneți dumneavoastră ? Că n-am avut dreptul să-mi apăr fericirea printr-o crimă ?

— Dreptul de a ucide nu-l aveți nici el, nici tu. El l-ar încălca, iar tu ți-ai apăra dreptul la viață. Ai fi deci un apărător al vieții chiar dacă l-ai lichida pe bandit.

Slava triumfă :

— Arkadi Kirillovici ! Ați spus foarte bine, foar-te bine : poți, așadar, să ucizi ca să devii apărător al vieții ! Bine, dar Kolka tocmai asta a făcut : a ucis în numele vieții !

Arkadi Kirillovici îl aținti încruntat.

— Să ucizi în numele vieții... repetă el. Simplă formulă, m-da-a... Promite și o rezolvare simplă. Sînt periculoase toate astea Kușeliov.

— În oricare știință exactă, fenomenele neordonate se reduc la niște formule simple. Cu cît e mai simplă formula, cu atît e mai bine : știința respectivă nu are decît de cîștigat, Arkadi Kirillovici. Atunci de ce trebuie să ne temem de formule în viața obișnuită ?

— Ceea ce tu numești viață obișnuită, Slava, este ceva mai multilateral și mai complex decît orice știință. Viața năvălește întotdeauna asupra omului cu tot conținutul ei încîlcit, în care ce e depărtat e nedespărțit de ceea ce e apropiat, ce este mare de ce e mic, particularul de general. O simplă formulă nu va cuprinde totul. Mii de ani religia le-a tot strecurat oamenilor asemenea formule, și cu ce folos ?

— Dar această formulă nu-i religioasă ! se revoltă Slavka.

— Așa e, religia strecura formula „să nu ucizi", iar tu — „să ucizi". Oare e o formulă mai bună ?

Brusc Slava se reculese, chipul său lătăreț, fălcos, deveni sever :

— Arkadi Kirillovici ! Momentul solemn chiar îi tăie băiatului răsuflarea. Această formulă nu-mi aparține. De ea — da, să ucizi în numele vieții, pentru o viață mai bună ! — s-au folosit Jeleabov, Perovskaia, Stepan Halturin ! Acum despre ei se scriu cărți, se învață la lecțiile de istorie...

— Dar cărțile și lecțiile de istorie nu ți-au vorbit oare, că formulele lor inițiale au fost eronate, iar drumul lipsit de rezultate ?

— Cu totul lipsit ? Slava deveni și mai sever. Asta nu, Arkadi Kirillovici ! Ceva au făcut ei totuși. Istoria îi consideră totuși eroi, și nu criminali. Istoria, Arkadi Kirillovici ! Există judecător mai drept decît istoria ?

Profesorul își îndreptă spatele, părea că dintr-o clipă în alta își va spune cuvîntul hotărîtor, îl va răpune pe Slava Kușeliov, va pune punct discuției. Dar dirigintele îl privea cercetător și tăcea. Iar clasa aștepta, începu o foială nerăbdătoare, unii tușeau. Slava susținea privirea grea a profesorului, nu-și pleca ochii. De o parte, detașată parcă de colegii săi, sta nebăgată acum de nimeni în seamă Sonia Potehina fixîndu-l și ea cu lăcomie pe Arkadi Kirillovici.

Pe neașteptate se prăvăli peste clasă sunetul soneriei. Arkadi Kirillovici își plecă privirea și se gîrbovi. Clasa începu a fremăta mai cu îndrăzneală, și cu mai multă nerăbdare, dar nimeni nu sări în picioare, continuau cu toții să-l privească pe profesor, așteptau de la acesta un răspuns.

Dincolo de perete, pe coridor, începură a se trînti ușile, școala se umplu brusc de zgomotul ca de cascadă al pauzei ce începuse. Abia atunci, fără să-și ridice ochii, Arkadi Kirillovici vorbi :

— Dacă acest caz al lui Kolea Koreakin va trece acum pe lîngă voi și nu vă va schimba deloc, atunci nu veți fi niciodată cu adevărat fericiți în viață. E rău să te simți străin printre străini. Iar dacă, nefericiți fiind, vă veți repezi să vă aflați fericirea... prin crimă, va fi rău nu

numai de voi, ci de întreaga lume... Puteți pleca. Sînteți liberi.

Toți se ridicară cu zgomot, numai Vasea Perevoșcikov ar fi vrut să se repeadă spre ușă, dar încremeni la jumătatea drumului. Clasa stătea în picioare și îl privea pe Arkadi Kirillovici. El părea să fi devenit acum mai mic de statură, deloc masiv, deloc impunător, ci parcă și mai gheboșat. Mîinile i se agitau închizînd broasca servietei... Ieși fără a închide ușa.

— L-ai învins, bătrîne, îi spuse Stasik Bocikov, cu glas deprimat, lui Slavka.

— Așa se pare, răspunse acesta nedumerit și alarmat.

Începură toți deodată să se miște, să vorbească.

Soniei Potehina i se mai zăreau și acum pete roșii în obraji, iar în ochi îi licărea o lumină verde, ostilă.

8

SOLOMON ȘI DANILA IEȘISERĂ de la Sulimov ferm convinși că n-au izbutit să-i deschidă ochii, n-au trezit în el nici un ecou, bine măcar că au scăpat ieftin, fără ca el să-i ocărască ori să le găsească vreun nod în papură.

Greșeau. După plecarea lor, pe Sulimov îl cuprinse o neliniște îndemnînd la acțiune — părea că începuse să miroasă a ceva promițător !

Vreme de cîteva decenii mai mulți oameni au grămădit faptă peste faptă, punînd temelia unei viitoare crime. Cîțiva dintre aceștia au dispărut de mult și sînt uitați, dar alții sînt bine, sănătoși și astăzi, ba chiar recunosc și se căiesc de participarea lor involuntară la acest delict. Pe nici unul din acești oameni nu-i poți însă aduce în fața justiției : ei nu și-au dat seama ce au făptuit. Să-i acuzi era la fel de absurd, ca și cînd ai acuza fulgerul că a făcut scrum o casă, uraganul că a înecat o navă, avalanșa de zăpadă că a îngropat sub ea niște drumeți : erau fenomene cu același caracter stihinic. Condamnat ur-

mează să fie doar nefericitul băieţaş : să răspundă el pentru toţi ceilalţi.

Dar iată că în şirul tuturor acestor vinovaţi fără vină apare acum o siluetă cu nimeni asemănătoare, care suscită atenţie.

Nici unul dintre cei care încuviinţaseră crima nu o făcuse în propriul său interes. Ilia Puhov, însă, se umfla ca o căpuşă care se pune pe supt şi, la fel ca aceasta, răspîndea o adevărată molimă.

Nimeni din cei implicaţi nu-şi dădeau seama ce face. Ilia Puhov însă nu putea să nu înţeleagă că sprijinul său îl descompune moral pe Rafail Koreakin. Ar fi trebuit să fii de-a dreptul idiot ca să nu bănuieşti ce urmări primejdioase ar putea avea o asemenea atitudine.

Vina nimănui n-ai cum să o încadrezi în vreun articol al codului penal, pe cînd vina lui Puhov e sesizabilă, întru totul posibil de dovedit, poate fi incriminată.

Dacă în faţa tribunalului va apărea numai băiatul, e puţin probabil ca acestui caz să i se facă o analiză foarte profundă. Pe cînd dacă alături de Kolea va apărea un om matur, experimentat, lacom de cîştig, care să nu fi săvîrşit el personal crima, dar să o fi condiţionat, atunci va trebui să se foreze la mare adîncime, să se dea la iveală faţa nevăzută a lucrurilor.

Iar prin dezvăluirea unor rădăcini ascunse, băiatul, firește, va fi absolvit de culpa sa.

Puhov este tocmai persoana necesară şi acuzării, şi apărării. Dacă, firește, informaţiile oferite de Solomon şi Danila conţin măcar o fărîmă de adevăr. Dacă Puhov, adică, îl împingea, într-adevăr, în mod conştient pe Koreakin la băutură. Dacă prin asta urmărea scopuri venale.

Dacă... O mulţime de „dacă“ pe care era necesar ca Sulimov să le verifice şi nu o dată, în chipul cel mai amănunţit şi nepărtinitor, fără să se încreadă în nişte martori nu tocmai onorabili.

„A început să miroasă a ceva promiţător“, dar acest miros poate fi şi o halucinaţie. Totuşi Sulimov se învioră : trebuia să acţioneze, şi încă foarte rapid ! De pildă, era interesant de aflat dacă Puhov e zdruncinat de moar-

tea neașteptată a unui atît de vechi prieten. Mai tîrziu asta n-ai cum s-o afli.

Și Sulimov hotărî să se năpustească asupra lui Puhov.

Cam astfel și-l și imaginase. Totul la omul acesta era cumpănit, netezit, nimic nu bătea la ochi. Puhov era plinuț, fără să fie gras, cu un chip comun, puțin chel în frunte, amabil, însă nu servil, cu privirea blîndă, fără eschivări, dar nici insistentă, cu glasul în surdină, și avînd o atitudine demnă, lipsită însă și aceasta de ostentație. Asemenea oameni inspiră respect, dar nu-ți merg la inimă, nu-ți rămîn în memorie. Ei nu se înalță prea sus, totuși, odată cuibăriți undeva, se instalează acolo trainic și cu temei.

Ședeau acum într-un mic cabinet — un ungher curat, prevăzut doar cu un birou și un scaun : nu se afla aici nici măcar un al doilea scaun pentru vreun eventual vizitator. De aceea, pentru ca oaspetele neașteptat să aibă unde ședea, gazda adusese de undeva un mic jilț rabatabil.

— Îl cunoașteți de mult pe Rafail Koreakin ?

— Din tinerețe, răspunse omul fără grabă, dar și fără întîrziere, fără să pară circumspect.

Sulimov se hotărî să-l pună pe gînduri :

— De pe vremea cînd cîinele lui v-a sfîșiat pantalonii ?

Puhov, într-adevăr, fu descumpănit, dar nu se apucă să-și ascundă mirarea :

— De unde-o știți ? Pînă și eu uitasem.

— I-ați otrăvit, într-adevăr, cîinele ?

O clătinare dezolată din cap.

— Ciudat, zise Puhov, cartierul nu mai există demult, oamenii care au locuit acolo ori au murit, ori s-au împrăștiat, dar uite că bîrfa a rămas.

— Ați putea s-o respingeți. Sînt gata să vă cred pe cuvînt.

— Dacă e atît de important, am să vă răspund — da, am făcut-o. Cineva trebuia să izbăvească localnicii de jivina aceea rea.

— Chiar așa i-ați explicat atunci și lui Rafail Koreakin ?

Puhov zîmbi în doi peri.

— Ei, asta-i, parcă se putea ! Atunci mucosul venise la mine cu un cuțit în buzunar. Iar eu am făcut totul ca el să nu-l scoată. Ce-i drept, după aceea, în toți cei douăzeci și opt de ani mă așteptam să-l scoată, totuși, pe nepusă masă. Așta era omul.

— Timp de aproape treizeci de ani ați așteptat să scoată cuțitul și totuși ați fost prieteni ?

— Ce n-a fost, n-a fost. Cunoștințe apropiate — da, cît despre prietenie — n-aș zice.

— Și totuși, atîția ani de zile ați fost împreună. Unde erați mutat dumneavoastră, acolo apărea și Koreakin. Vă urmărea cumva ? Nu puteați să scăpați de el ?

— Aș fi putut...

— Și ce vă împiedica ?

— Vedeți, eu am descoperit la el un talent. Se poate spune că maistrul Koreakin este opera mea.

— Din dragoste pentru talentul lui l-ați păstrat lîngă dumneavoastră ?

— Cunoașteți uzina noastră mecanică ? Acum a început să fie considerată o uzină veche, dar biografia mea acolo a început. A fost evacuată aici în nouă sute patruzeci și doi, mașinile erau instalate în aer liber, în jur abia începuseră săpăturile pentru fundație, apoi înălțarea zidurilor. Dumneavoastră credeți că numai pe front mureau atunci oameni ? — mureau, uite, și aici : de frig, de foame, de munca prea încordată. Mai ales cei care nu apucaseră să se maturizeze : cei de șaisprezece ani. Ei bine, eu fiind ceva mai mare, am răzbit, am ajuns șef de brigadă. Îndată după război puneam unor ateliere noi acoperișuri de tablă și le vopseam. Aici m-am și întîlnit cu Rafail, l-am luat la mine în brigadă ca muncitor auxiliar, dar am văzut că flăcăul acela rău avea niște mîini pricepute. Așa că eu am fost primul care m-am minunat de iscusința lui și l-am prețuit primul. Recunosc că pe Rafail ca om nu l-am plăcut niciodată, dar talentul i l-am prețuit totdeauna...

— I l-ați prețuit în mod dezinteresat ? i-o plasă Sulimov.

Puhov zîmbi din nou, ca un om care înțelege despre ce-i vorba :

— Dar ce, parcă omul ține la ceva fără nici un interes pentru el ? Pînă și de la o muiere așteptăm întotdeauna răsplata pentru dragostea noastră. Iar eu sînt un om practic, am fost și șef de brigadă, și conducător de lucrări, mereu în situații de vîrf, mereu trebuind să fac față la ceva. Era cazul, așadar, să am alături băieți de nădejde, pe care să pot conta cu ochii închiși. Iar Koreakin, dacă-l îndrumam mai cu iscusință, putea face cît zece. Eram în cîștig cu el alături.

— Pentru o asemenea dragoste interesată, și el își urmărea, nu-i așa, propriul lui interes.

— Desigur.

— Care anume ?

— Îi dădeam posibilitatea să cîștige bine.

— Pe căi lăturalnice ?

— Și pe căi lăturalnice, afirmă cu calm Puhov. Nu ne judecați însă prea aspru. Pe atunci eram toți cu cartele, și numai cu rația de pîine și zeama chioară de la cantină întindeai picioarele. Nu scăpam deci ocazia să prindem cîte o lucrare și pe de lături. Ba nici acum nu refuzăm așa ceva. Lui Koreakin, vedeți, nu-i era destul să fie sătul, trebuia să mai fie și aghesmuit, fără asta nu putea.

— Cînd a început să bea ?

— Drept să vă spun, nu știu.

— Nu cumva de la jumătățica pe care i-ați oferit-o pentru cîinele acela otrăvit ?

— Eh-he-he ! Păi el venise la mine deja montat, era, cum se zice, în dispoziție de luptă.

— Și totuși nu altcineva, ci dumneavoastră l-ați ajutat pe Koreakin să fie nu numai sătul, ci și cu votca în nas... în toți cei douăzeci și opt de ani de cunoștință !

— Vreți să spuneți că în toți acești ani eu am fost cel care l-a împins la băutură ?

— Aș fi bucuros să aud că nu-i așa.

Jignit, Puhov i se uită lui Sulimov drept în ochi.

— Ia gîndiți-vă puțin : de ce să-l fi împins la așa ceva ? Nu e mai ușor să ai de-a face cu un om treaz și conștient ? Sau nu știți că îndată ce Koreakin se îmbăta, era greu să-l mai stăpînești ? Doar nu degeaba mă temeam că va scoate într-o zi cuțitul. A băut fără încetare în toți cei douăzeci și opt de ani, și în toți acești ani eu a trebuit să fiu cu ochii-n patru. Ar fi fost o adevărată fericire pentru mine să fi uitat el de votcă. La băutură nu l-aș fi putut împinge decît spre dauna mea.

— Dar ia să privim altfel lucrurile, tovarășe Puhov. Așa cum ați recunoscut chiar dumneavoastră, talentul maistrului Koreakin v-a atras, și nu fără un anumit interes. Dar de acest talent nu puteați profita decît atîta timp cît Koreakin se afla în deplină dependență de dumneavoastră. Cu cît bea Koreakin mai mult, cu atît mai mare nevoie avea de bani și, deci, de comenzi rentabile pe care, vai, fără dumneavoastră, nu se pricepea să le procure. Comenzile rentabile pentru Koreakin erau, firește, rentabile și pentru dumneavoastră. Cam așa arată, deci, tradusă în fapte concrete, aprecierea dvs. interesată a talentului său. Era în interesul dumneavoastră direct ca Rafail Koreakin să bea. Sigur, nu chiar dumneavoastră îi dădeați să bea, dar ați creat toate condițiile în acest sens, fiindu-vă teamă ca omul să nu se lase de băutură. Cum vă place o asemenea logică, Puhov ?

Acesta întinse netulburat mîna spre un dosar de pe birou, scoase din el cîteva foi prinse cu ac.

— Dar dumneavoastră cum o să vă placă aceste hîrtii, întrebă, întinzîndu-i-le lui Sulimov. Uitați-vă : abia de ieri Koreakin n-a mai fost printre noi, iar eu am și angajat un om în locul lui. Îl aveam de mult în vedere. Și, rețineți, e nebăutor.

Sulimov răsfoi o vreme hîrtiile.

— Cu alte cuvinte, Koreakin era ușor de înlocuit ?

— Întocmai, și de aceea logica dumneavoastră, scuzați-mă, e construită pe nisip. Să-l împing eu la băutură pe Koreakin, pentru a-l menține lîngă mine, să dădăcesc un zănatic de dragul cîștigului — nu-i oare prea mare bătaia de cap ? N-aș fi putut, în acești aproape

treizeci de ani, să-mi caut un maistru tot atît de bun și util, dar în schimb mai de nădejde ? Și, în orice caz, fără cuțit în buzunar ?

Pe chipul lui Puhov nu se citea nici triumf disimulat (uite cum v-am dat peste cap !), nici ironie batjocoritoare (ei, cum e ?), doar răbdarea politicoasă a unui dascăl care demonstrează cuiva un adevăr elementar. „Ori e nevinovat, ori știe strașnic să se prefacă", gîndi Sulimov.

— Vă sînt cunoscuți un oarecare Pașka, poreclit Țapul, și Venka Strîmbul ? întrebă el.

— Îi știu, se neliniști ușor Puhov.

— Ce fel de oameni sînt ?

— Nimic bun de capul lor, niște alcoolici decăzuți.

— Totuși au lucrat la dumneavoastră.

— Da, pînă cînd pe unul l-a ros băutura de tot și a fost dus la spital.

— Dar ce fel de oameni sînt Solomon Rabinovici și Danila Klopovin care lucrează în prezent la dumneavoastră ?

— Cam ca și ceilalți.

— I-ați anagajat în locul lui Pașka și Venka, roși de băutură. În locul unor alcoolici — alți alcoolici. De ce niște oameni cu aceleași defecte ?

— A fost nevoie să caut în mod special asemenea inși.

— Ca să poată fi tovarăși de pahar pentru Rafail Koreakin ?

— Întocmai.

— Și după toate astea încercați să mă convingeți că nu l-ați împins pe Koreakin la băutură, că nu era în interesul dumneavoastră s-o faceți !

— Spuneți-mi, zise Puhov pentru prima oară pe un ton mai tăios, puteam eu să pun stavilă beției lui Koreakin ? Nici medicina nu se descurcă cu unii ca ăștia ! Să-l izbăvesc de beție, așadar, nu era în puterile mele. În schimb, să-l feresc de neplăceri, asta da, o puteam face, deși destul de greu ! Căci dacă ar fi început să bea cu cine se nimerește, n-aș mai fi scăpat de belele : de încăierări, bătăi la cuțite și așa mai departe — pe lîngă

atelier, în așteptarea chefului se învîrtesc în permanență tot felul de otrepe. De fapt a fost și așa ceva, pînă ce am luat măsuri ca el să bea cu aceia care să nu țină seamă de scandalurile lui și totodată să ferească atelierul de indivizii veniți din afară. De împins la băutură nu l-am împins, dar de împăcat cu viciul ăsta, al lui, da, m-am împăcat, n-am avut încotro.

— Văd că a fost pentru dumneavoastră un om foarte incomod.

— Era într-adevăr o podoabă.

— Și de înlocuit l-ați fi putut înlocui.

— Aș fi putut, cum să nu. Și totuși ceva mă oprea.

— Ce anume ?

Puhov se încruntă, își feri ochii.

— Mă gîndeam : dacă va pleca de la mine, se va pierde de tot.

— Deci vă era, totuși, milă de el ?

— Cum-necum, ne cunoșteam de aproape treizeci de ani. Și-apoi, avea familie... Mă străduiam să-i ajut și familia : cu ajutorul meu, jumătate din banii lui mergeau, fără ca el s-o știe, în mîinile nevesti-si.

— Koreakin vă era povară, și totuși nutreați față de el sentimente frumoase ?

— Vi se pare imposibil ?

— Sînt gata să cred și într-o asemenea posibilitate, dar cei de la procuratură o vor crede oare ? Căci și ei se vor gîndi la motivele care îl țineau pe Koreakin în preajma dumneavoastră. Și ce vor auzi ? Că a fost vorba de niște sentimente frumoase. Puneți-vă în locul lor — cum să creadă un răspuns atît de sentimental ?

Puhov își propti privirile în tăblia biroului, tăcu îndelung.

— Da... da... începu el. E greu de crezut... Dar, vedeți, alt răspuns nu am să găsesc. Nu mi-a fost simpatic, era un om dificil, voiam să mă descotorosesc de el, dar nu mă hotăram... Vedeam limpede ce s-ar fi întîmplat după aceea... Cînd mă gîndeam la asta, îmi înghețа sîngele.

— Dar la ce s-a întîmplat pînă la urmă nu v-ați așteptat ?

— Chiar la asta nu, dar știam : mai curînd sau mai tîrziu se va întîmpla ceva... rău de tot.

Sulimov nu mai reuși să scoată nimic altceva de la Puhov. Și lucrul acesta îl făcu circumspect — un timp omul se răsucise cu atîta dibăcie și deodată a stopat. Era ceva straniu...

9

ARKADI KIRILLOVICI, zburlit, întunecat la chip, îi cerceta pe toți cu ochii înfundați, în adîncul cărora licărea ascuns o flăcăruie. Tocmai prezentase colegilor, foarte pe scurt, în expresii aspre, înfrîngerea sa de la a noua „A".

— M-da-a... mugi directorul. Autocritica...

— Există un proverb bulgăresc, rosti rar Arkadi Kirillovici. Om rău nu e cel care nu a citit nici o carte ; om rău e cel care a citit doar una singură. Periculoși nu sînt ignoranții desăvîrșiți, ci semidocții. Noi nu le-am citit copiilor nici măcar o carte despre moralitate, cel mult o primă pagină dintr-o asemenea scriere. Și uite că ne izbim de...

— M-da-a... făcu directorul și tăcu multă vreme.

În cabinetul directorului erau cinci persoane. Emilia Viktorovna, directoarea de studii pentru clasele superioare, o femeie sleită de propria sa expansivitate, încă nu foarte vîrstnică, dar de pe acum o veritabilă fată bătrînă fără speranțe, fanatic devotată școlii ; Ivan Robertovici Koh, profesorul de fizică, un bărbat reprezentativ, cu umeri atletici și sprîncene dese, îmbinate la rădăcina nasului ; profesoara de matematici, bătrîioara și veșnic zîmbitoarea Avgusta Fiodorovna ; Arkadi Kirillovici, precum și directorul însuși, Evgheni Maksimovici, care privea în spațiu mijindu-și ochii și jucîndu-se cu degetele mîinilor împreunate pe burtă.

Asemenea consfătuiri restrînse în cabinetul directorului, unde se rezolvau diverse probleme înaintea unor ședințe ale consiliului profesoral sau ocolind consiliul, se

numeau în glumă consfătuiri ale „Grupului celor cinci“ [1]. Cu cît Evgheni Maksimovici aduna în jurul său un „grup“ mai restrîns, cu atît mai confidențială era consfătuirea. În ziua aceea participanții se adunaseră pe neașteptate și în număr mic ; mai mic de atît nu se întîmplase să fie.

Cum era și de așteptat, Emilia Viktorovna explodă :

— Arkadi Kirillovici ! Ce vorbe sînt astea ? Vă călcați singur în picioare ! Și încă atît de înverșunat !... Pe dumneavoastră, ba chiar și pe noi totodată !

— Considerați că trebuie să cîntăm aleluia ? mîrîi Arkadi Kirillovici.

— Să știți că n-o să vă lă-săm ! Vreau să spun că n-o să vă lăsăm la necaz ! O să vă apărăm de... dumneavoastră înșivă !

Emilia Viktorovna nu avea pe nimeni și nimic, în afara școlii, de aceea se afla totdeauna într-o stare de neliniște — nu care cumva să păcătuiască cineva, fie chiar și cu gîndul, împotriva școlii ei dragi. Și dacă școala nu avea inamici, ea îi inventa. Cît despre Arkadi Kirillovici, acesta devenise de multă vreme pentru ea nervul școlii, conștiința ei, omul ei de bază. Îl respecta mult mai mult decît pe directorul școlii, un om nou, venit la de-a gata. Iar acum Arkadi Kirillovici ataca școala — lucru care părea a fi o neagră trădare.

— De unde pînă unde această teorie umilitoare : că noi am forma — o, doamne ! — niște neisprăviți în plan moral ?! Deși vă putem înțelege, este rezultatul acelei întîmplări regretabile !... Gîndiți-vă însă ce amestec avem noi în cele petrecute ? Să-l fi corijat pe tatăl lui Koreakin ? Dar e caraghios, caraghios ! Am fi putut oare utiliza influența noastră de pedagogi... asupra unui ins pe care demult ar fi trebuit să-l ia în grija ei miliția ? Un element criminal doar nu e de competența școlii. Că la școala noastră a existat un elev cu o soartă nefericită a

[1] Grupare de creație a compozitorilor ruși din deceniul al șaselea al sec. al XIX-lea, din care au făcut parte Borodin, Musorgski, Rimski-Korsakov și Balakirev. Au militat pentru înnoirea și dezvoltarea unui stil național. Aici, utilizarea expresiei este ușor ironică.

fost o întîmplare, o simplă întîmplare : cu același succes el ar fi putut să învețe la oricare altă școală a orașului !

— Dar aprecierea faptei lui de către toți elevii din clasă — subliniez : de către toți elevii — ca fiind normală și chiar folositoare, e tot ceva întîmplător ? întrebă Arkadi Kirillovici.

Emilia Viktorovna plesni din palme :

— Bine, dar într-un anumit fel nu-i dați și dumneavoastră dreptate nefericitului de băiat ? Dar nouă, nouă tuturor nu ni se strînge inima de compasiune pentru el ? Și oare colegii de clasă sînt mai nesimțitori ?... Tocmai de aceea îi dau dreptate și îl apără cum pot și ei. Îi considerați din cauza asta niște monștri morali ?... Nu-u, Arkadi Kirillovici, la mijloc nu e nici o monstruozitate, sînt niște copii pe deplin normali ! Poate doar cu niște exagerări tinerești. Păi chiar așa ! Slava Kușeliov să fie un ucigaș potențial ?! Ori Sonia Potehina ?! Doamne, dumnezeule ! Veniți-vă în fire, Arkadi Kirillovici ! Nu ne faceți să rîdem. Aveți niște idei morbide. Ca personajele lui Dostoievski. De unde așa ceva la dumneavoastră ? N-am mai observat...

— Spuneți-mi, Emilia Viktorovna, v-ați îndoit vreodată de dumneavoastră ? întrebă Arkadi Kirillovici.

— De mine — da. Dar de dumneavoastră, Arkadi Kirillovici, niciodată !... Nu, niciodată nu mi-am permis s-o fac !

— Acum e tocmai momentul.

— Nu pot ! Ar trebui să mă îndoiesc și de însăși școala asta, a noastră. Pentru mine școala sînteți dumneavoastră.

— Eu tocmai asta propun — să salvăm școala.

— Ce să salvăm, Arkadi Kirillovici ? Trecutul nostru, munca noastră de atîția ani, succesele noastre recunoscute ! Oare nu avem deloc așa ceva ?

— Succese — în ce domeniu ?

— Parcă dumneavoastră nu știți.

— Știu — sîntem lăudați pentru sistemul nostru de educație morală.

— Ei bine, întîmplarea cu Kolea Koreakin nu le va anihila nicidecum ! Nu şi nu, Arkadi Kirillovici !

— Întîmplarea respectivă e o crimă ! Să-i întoarcem spatele, ei şi faptului că o clasă îndreptăţeşte această crimă, să continuăm şi mai departe a explica frumoase noţiuni morale ? Asta nu-i o monstruoasă imoralitate, Emilia Viktorovna ?

— Dumneavoastră... dumneavoastră mă consideraţi...

— Eu consider, i-o reteză Arkadi Kirillovici, că se impune de la sine o anumită concluzie.

Emilia Viktorovna îi cuprinse pe toţi cu o privire încărcată de uimire şi amărăciune. Toţi tăceau stînjeniţi, numai Evgheni Maksimovici, directorul, continua să-şi mijească ochii ca un motan leneş, răsfăţat, care e nevoit să asiste la o ceartă de familie.

— Nu mai am cuvinte ! glăsui Emilia Viktorovna şi întoarse capul.

— Am o întrebare pentru dumneavoastră, Arkadi Kirillovici... Pînă atunci Ivan Robertovici ascultase concentrat, fornăise din cînd în cînd, îşi încruntase cu încordare sprîncenele fioroase. Văd că sînteţi nemulţumit de metoda dumneavoastră precedentă de educaţie. Am dreptate ?

— Da. Sînt nemulţumit.

— Să înţeleg că vreţi să renunţaţi cu totul la ea ?

Dacă Emilia Viktorovna a fost totdeauna o partizană înfocată a lui Arkadi Kirillovici, l-a susţinut, l-a ajutat, l-a lăudat fără rezerve, în schimb Ivan Robertovici Koh s-a comportat faţă de el cu o totală indiferenţă. El nu credea cu pasiune decît într-un singur lucru — în fizică. Cea care îşi face astăzi drum spre însăşi temelia universului, spre acel factor elementar din care se compune totul — atomul, molecula, mineralul inert, celula vie, organismul omenesc, inclusiv atît de ciudatul organ — creierul — care cuprinde în el intelectul nostru. Fizica este ştiinţa ştiinţelor, toate celelalte îşi au rădăcinile într-însa, ea constituie începutul tuturor reprezentărilor atît de diverse şi încîlcite, în ea îşi află izvoarele întreaga existenţă. Tocmai de aceea Ivan Roberto-

vici nu acorda nici un fel de atenție „zadarnicei forfote a lui Arkadi Kirillovici în jurul așa-numitului comportament exemplar“ și nu considera important pentru el decît să-i descopere pe cei care ar fi putut să devină noi sacerdoți ai atotcuprinzătoarei științe. Lui Slava Kușeliov, el putea, de exemplu, să-i ierte orice, fără să șovăie, numai pentru faptul că acesta promitea să devină un sacerdot mai deosebit. Nimeni nu se așteptase, așadar, ca Ivan Robertovici să ia acum cuvîntul, credeau cu toții că va rămîne, ca întotdeauna, deoparte, că va păstra tăcere.

— Deci vreți să renunțați la metoda de pînă acum ? repetă el.

— Cu totul nu, răspunse Arkadi Kirillovici. Dar acum, ea este absolut insuficientă.

— Și aveți ceva concret de propus ? Măcar cu aproximație, sub formă de ipoteză ?

— Nimic, în afară de convingerea că nu ne putem mulțumi cu cele de pînă acum, trebuie căutată o altă ieșire.

Ivan Robertovici hîrîi gros :

— Nu vreți să renunțați la procedeele vechi, nu propuneți nimic nou. Atunci, iertați-mă, unde vedeți de fapt soluția ? Ce trebuie să acceptăm noi în primul rînd ?

— Un singur lucru, rosti cu fermitate Arkadi Kirillovici. Că faptele petrecute ne pun în gardă.

— Să presupunem că am acceptat această idee. Și mai departe ?

— Dacă veți fi de acord că delictul lui Kolea Koreakin nu este o simplă întîmplare, înseamnă că nu veți mai putea rămîne liniștiți, ci veți începe să căutați cauza acestui delict.

— Și dacă această cauză se va dovedi... hm !... să zicem că ea va depăși cadrul școlar, că nu va fi, adică, pe măsura noastră, ce ne va rămîne de făcut ?

— Mai întîi s-o găsim, apoi ne vom gîndi și la ce va fi mai departe.

Ivan Robertovici își jucă o vreme sprîncenele, pe urmă înclină din cap :

— M-da. E logic.

De fapt, asta dorise să afle — dacă nu există la mijloc vreo eroare de logică. Și ca atare se zăvorî din nou într-o tăcere impasibilă, fără a se arăta dornic să ducă o existență neliniștită, să caute cauza respectivă, care, unde mai pui, putea să nici nu le fie „pe măsură".

Avgusta Fiodorovna își îndreptă cu efort spatele, se uită cu o privire blîndă, de bătrînă, la Arkadi Kirillovici.

— Arkașenka, rosti ea lung, cu tristețe, cîți ani ai stat să cauți tu adevărurile tale ?...

Îi era foarte vechi prieten. Cu un sfert de secol în urmă, ea, încă deloc căruntă, nici gîrbovită, dăduse ochii, aici, la școala asta, cu fostul căpitan Pamiatnov și discutase cu el chiar din prima zi, de parcă l-ar fi cunoscut de-o viață. Și căpitanul ieșit în rezervă, care pe atunci nici nu absolvise încă institutul pedagogic, s-a simțit pe dată un om al locului. De atunci amabilitatea ei delicată îl încălzise în permanență. De altfel, lîngă Avgusta Fiodorovna se încălzeau sufletește mulți, și cu siguranță fiecare gîndea despre sine că primește mai mult decît ceilalți.

— Mă îndoiesc, drăguțule, că motivul despre care vorbești va putea fi găsit mai repede. Între timp cîți elevi vor trece pe lîngă noi ! Va trebui să ne străduim deci pentru cei care vor veni în viitor la școala noastră. Aceștia însă cine știe cum se vor dovedi să fie : poate nici nu va fi nevoie să-i mai educăm. Avîntul îți este îndelung, dar saltul se va produce oare ?

— Și-atunci, Avgusta Fiodorovna, chiar să nu facem nimic ?

— Întocmai, deși știu că treaba asta n-o să-ți placă. Povestea lui Kolea Koreakin trebuie, într-adevăr, uitată cu totul. Și cît mai repede. Timpul rezolvă multe...

Arkadi Kirillovici se foi pe scaun.

— Nu sări în sus, nu te enerva, îl opri bătrîna. Dacă primejdia există într-adevăr, noi nu o vom mai putea îndepărta. Consideră că drama a și avut loc ; după război nu mai e nevoie de agitat săbiile. Căci nu vom obține nimic bun, dar ordinea din școală o vom zdruncina. Pentru ce ?

— Așa e ! Așa e ! exclamă din nou Emilia Viktorovna.

— Chiar așa să fie ?! sări totuși în picioare Arkadi Kirillovici.

Avgusta Fiodorovna oftă descurajată :

— Of-of-of ! Nu te poți stăpîni !

— Să uităm istoria lui Kolea Koreakin ?! S-o uităm ?! S-o ascundem ?! Cum că nici n-a existat ! Nu vom reuși, Avgusta ! Elevii au aflat totul, nu le poți interzice să discute, să judece în fel și chip. Or, ați auzit cu toții : ei judecă greșit, încep să creadă că viața poate fi perfecționată prin crimă. E cazul deci să începem cu lucrul cel mai simplu : să le explicăm că judecînd astfel greșesc.

— N-o încurca prea tare, Arkașa dragă, că pe urmă n-o mai descurcăm cu una, cu două.

— Avgusta... Avgusta noastră cea bună și sensibilă, ce-i cu tine ? Muncești din răsputeri pentru binele copiilor, ți-ai da și viața pentru ei, și te temi că n-o să ne descurcăm, ai accepta ca ei să rămînă sufletește niște invalizi ?

— Nu apăsa buba, Arkadi, să nu se întindă. Un organism sănătos se descurcă singur : suferința trece fără să lase urme.

Arkadi Kirillovici se uită perplex în jur :

— Și vă mai considerați pedagogi ! Mergeți la noroc : Cum o da Dumnezeu ? Atunci la ce mai e nevoie de voi ?

— Oho ! slobozi cu vocea lui de bas Ivan Robertovici.

— O încasarăți cu toții, nu numai eu ! triumfă Emilia Viktorovna.

Avgusta Fiodorovna își încreți bătrînește obrazul :

— Nu cred în spaimele tale, Arkadi ! Din școala noastră nu ies oameni mai răi decît din alte școli.

Numai directorul tăcea și, lăsat pe spătar, își juca pe burtă degetele.

10

LA UN MOMENT DAT însă își îndreptă spatele și se întoarse cu tot corpul către Arkadi Kirillovici :

— Vă e clar : nu credem ! Nu ne-ați convins ! Ca să vă împărtășim temerile, ar trebui să ne aduceți dovezi mai concludente.

— Ce dovezi să vă mai aduc, dacă nu vă convinge un paricid ? se miră Arkadi Kirillovici.

— Dați-ne măcar încă un exemplu, la fel de elocvent.

— Așa ceva nu se repetă prea des, Evgheni Maksimovici.

— Dacă nu se repetă, de ce să provocăm panică ? Înseamnă că avem de a face cu un fenomen de excepție, necaracteristic. Atît pentru modul nostru de viață, cît și pentru activitatea noastră de pedagogi, stimate Arkadi Kirillovici. Nu de la noi a pornit totul, ci de la niște circumstanțe care s-au constituit întîmplător, fără știrea noastră sau a dumneavoastră.

— Bombele atomice s-au năpustit și ele doar o singură dată asupra oamenilor, și totuși acest caz unic a creat o foarte reală neliniște.

Evgheni Maksimovici dădu din mîini a nedumerire :

— Kolea Koreakin și bomba atomică ! Nimic de zis, zdrobitoare analogie... Și totuși, nici măcar ea nu poate demonstra că școala ar fi împins un elev de-al său spre paricid. Asta rămîne, ca și mai înainte, un fruct al imaginației dumneavoastră aprinse.

— Am sentimentul că mă veți crede abia cînd se va întîmpla din nou ceva asemănător. Dar eu tocmai asta nu doresc să admit.

— Iubite Arkadi Kirillovici, și Evgheni Maksimovici îi atinse ușor genunchiul, sînteți din cale-afară de tulburat, trebuie să vă veniți în fire, să vă odihniți puțin, pentru ca să aveți apoi posibilitatea să priviți totul cu luciditate. Sfatul meu, Arkadi Kirillovici, e să vă luați un concediu și să plecați la un sanatoriu. Am să vă asigur chiar eu biletul.

— Doar la un sanatoriu ?... Arkadi Kirillovici scoase un „hm“ nedefinit. Cu imaginația mea bolnavă, n-ar fi mai bine să mă internați la o casă de nebuni ?

Evgheni Maksimovici deveni dur :

— Ei bine, atunci... Să spunem lucrurilor pe nume. Amenințați să ne deveniți dușman, Arkadi Kirillovici.

Deocamdată manifestați dușmănie numai față de noi, cei ce ne aflăm aici : față de Emilia Viktorovna, cu care atîția ani v-ați înțeles de minune, față de Ivan Robertovici, care nu v-a făcut nici un rău, față de Avgusta Fiodorovna... Da, da, chiar și față de ea, care a păsit prin viață cot la cot cu dumneavoastră. Pentru dumneavoastră noi n-am fi pedagogi, nici umaniști, ci niște răufăcători care pervertesc conștiința copiilor ! Astăzi ne-ați spus-o nouă, mîine același lucru o să-l comunicați întregului colectiv de profesori, o să provocați adversitate. Sau, încă și mai rău, o să vă găsiți cine știe ce adepți, o să produceți dezbinare, disensiuni, intoleranță.

— Dumneavoastră ați dori ca eu să încerc a convinge lumea fără să contez pe adepți ?

— Eu doresc ca școala să lucreze normal, nu să poarte un război intestin.

— Păi tocmai aici e necazul, că școala nu lucrează normal.

— Asta numai dumneavoastră vi se pare. Deocamdată numai dumneavoastră !

— Și aveți de gînd să așteptați pînă cînd faptul va deveni atît de evident, încît să-l vadă limpede toată lumea ? Dar atunci va fi prea tîrziu să se mai întreprindă ceva.

— Cîtă înfumurare ! Vă considerați singura persoană clarvăzătoare, ceilalți sînt orbi și lipsiți de perspicacitate.

— De sînt mai perspicace decît alții sau nu, asta n-o știu, dar primejdia am sesizat-o. Și-atunci, ce să fac ? Dintr-o falsă modestie, pentru a nu mă remarca, să mă prefac orb ?

Pe chipul rotund al directorului se ivi o grimasă de dezgust.

— Atunci uite ce, zise el cu hotărîre, școala noastră nu se poate considera vinovată pentru fapta lui Nikolai Koreakin. Ar fi pentru noi o adevărată sinucidere. Iar dacă ne împingeți într-acolo, noi vom încerca să ne apărăm de dumneavoastră. Și să nu credeți că apărarea se va dovedi dificilă. Majoritatea profesorilor nu va fi de acord să renunțe la bunul renume al școlii lor, la posibilitatea de a munci în liniște, fără complicații. Credeți

că ei vor uita cu ușurință tot trecutul și se vor repezi mîncînd pămîntul după dumneavoastră ? Ia judecați puțin.

Arkadi Kirillovici se gîndi un moment și fu de acord :

— Se prea poate să fie așa... Dacă aici, unde ne aflăm, nu m-au înțeles... nici măcar vechii prieteni, de ce ar fi obligați ceilalți să mă înțeleagă ?

— Și asta nu vă oprește ?

— Să văd primejdia atîrnînd deasupra elevilor și să tac... Nu. Nu pot.

— Atunci nu e mai bine să plecați cu totul din școală ? De obținut n-o să obțineți nimic, iar mai curînd sau mai tîrziu tot acolo veți ajunge.

— Cu ce e mai bună o asemenea atitudine decît cea precedentă ?

— Totuși pe ce contați ?

— Pe faptul că picătura, după cum se zice, roade piatra. Și în afară de asta, îmi voi căuta aliați în afara școlii, voi crea o opinie publică.

Directorul zîmbi fără veselie :

— Ei bine, în această privință n-o să vă meargă nici atît, pot să v-o garantez. Nimeni altul, decît dumneavoastră ați făcut totul cîndva pentru a convinge opinia publică : școala noastră se ocupă de o problemă deosebit de importantă Secția de învățămînt a considerat permanent activitatea noastră drept exemplu pentru alte școli. La diverse seminarii și conferințe s-au purtat pe seama ei dezbateri entuziaste, ziarele v-au lăudat pe întrecute. Iar acum, dumneavoastră ne îndemnați să întoarcem totul cu o sută optzeci de grade, să recunoaștem în public că am fost niște proști și niște creduli... Nu fiți naiv, Arkadi Kirillovici.

— Văd că dumneavoastră ați și reușit să culegeți informații ? remarcă Arkadi Kirillovici.

— Da, recunoscu simplu Evgheni Maksimovici. Și toată lumea are aceeași opinie : că fapta lui Nikolai Koreakin n-are nici o legătură — nici directă și nici indirectă — cu școala. Pînă și trecătorii de pe stradă, dacă ați apela la ei, v-ar vorbi la fel.

Proptindu-se cu coatele în genunchi, cu capul plecat spre podea, Arkadi Kirillovici privi în jos îndelung, nu se clinti multă vreme. Acum toți se uitau la el cu compasiune: pînă și Emilia Viktorovna, căreia nu-i trecuse mînia, pînă și imperturbabilul Ivan Robertovici.

— Mă rog, își îndreptă spatele Arkadi Kirillovici. Gîndesc că totuși am să-mi găsesc o tribună.

Evgheni Maksimovici ridică indiferent din umeri. Toți începură a se foi. Consfătuirea restrînsă a „Grupului celor cinci", luă sfîrșit.

O conducea adesea pe Avgusta Fiodorovna pînă acasă. Merse și acum lîngă ea, sprijinind-o ușor, încercînd s-o ferească de trecătorii prea impetuoși.

Bătrîna îi vorbea cu obișnuita ei notă de mustrare în glas, dar și cu o neobișnuită neliniște:

— Cît de imperfect este omul... De cîte milenii tot răcnesc cîte unii, Arkașa, cu glasuri de trîmbiță. Și cît sînge s-a vărsat în numele acestui imperios: desăvîrșește-te, omule! Dar e posibil oare să rezolvi această problemă? Nu cumva poate fi ea asemănată cu cea privind cvadratura cercului?...

— Vrei să-mi spui, cu alte cuvinte, că mă vîr undeva unde nu-i de nasul meu?

— Nu chiar așa, Arkașenka. Pedagogul trebuie să-i perfecționeze pe oameni, dar numai pe aceia care i-au fost dați în seamă — un Kolea, un Slava, o Sonia, și așa mai departe, iar nu cu toptanul, nu omul în general, ca o noțiune abstractă.

— Dar eu ce fac? Nu pentru Slava Kușeliov, nu pentru Sonia Potehina mă dau de ceasul morții, nu pe ei vreau să-i previn, ci doar așa, în general, fără să mă gîndesc la cineva anume?...

— Te dai de ceasul morții, drăgușule, pentru Sonia și pentru Slava. Însă încerci să găsești ceva care să-i poată apăra de fapte imorale nu numai pe Sonia, și pe Slava, ci și pe oricine altcineva. Ai vrea să găsești un panaceu universal pentru toți! Or, așa ceva nici prorocii din vechime n-au putut să găsească!

— Există un panaceu, unul singur, pentru toate cazurile vieții, Avgusta : ține seama de experiența altora, nu o respinge, ia aminte. Numai așa ceva, alt leac nu există ! Așa încît pentru sîngele pe care l-a vărsat Kolea Koreakin, pentru nebunia lui, pentru nefericirea lui, pe care noi nu am putut-o preveni, este posibilă numai o singură îndreptățire — să servească tuturor : Soniei, lui Slava, celor de aproape și celor de departe. Pe cînd tu, Avgusta, ai vrea să se uite totul cît mai repede, totul să rămînă ca mai înainte, adică să se repete ce a fost. Asta ar însemna să fii un dușman pentru Sonia, pentru Slava și pentru toți ceilalți.

— He-he ! Dacă experiența i-ar fi tămăduit pe oameni, Arkașa, ar fi dispărut de mult toate războaiele din lumea asta. Căci fiecare război înseamnă torente de sînge vărsat, înseamnă o nenorocire strigătoare la cer. Dar uite că războaiele, Arkașenka, s-au succedat unul după altul : experiența respectivă, vai, n-a folosit nimănui. Ești un naiv ! Ai vrea să înnobilezi viitorul printr-o baltă de sînge. Hm, experiența... Eu știu dinainte ce va rezulta dintr-o asemenea experiență. Vei provoca agitație, îi vei face pe toți să țină minte și să se gîndească întruna la sîngele vărsat, și, în felul acesta, școala noastră se va transforma într-un sabat al vrăjitoarelor. Da, Arkașenka, da, fiecare va începe să aprecieze în felul său acest sînge vărsat, să tragă în felul său concluziile : unii vor zice că-i o faptă de neiertat, alții că e scuzabilă, unii — că băiatul e criminal, alții — că e erou, unii se vor revolta, alții îl vor compătimi. Și tot experiența este cea care ne învață că acolo unde sînt certuri și se creează confuzie, acolo-i și tensiune între oameni.

— Dar există oare, Avgusta, altă cale spre înțelegere, dacă nu prin elucidarea unor opinii ? Nu neg că această elucidare poate să ducă, precum spui, la certuri și la tensiune. Dar a nu îndrăzni să recurgi la așa ceva, înseamnă a te ascunde unul de altul. Iar așa fiind, chiar că nu poți îndrăzni să visezi la înțelegere reciprocă.

— Înțelegere reciprocă... O-ho-ho ! mă faci să rîd. Păi tocmai asta-i blestemata de cvadratură a cercului. De mii de ani se tot demonstrează că-i o problemă irezolvabilă !

Și totuși mereu se găsește cîte un prostănac pentru care concluzia respectivă e ca un aviz destinat unor catîri — să nu dea buzna pe o fîneață. Dar și tu dai buzna ! Ești încăpățînat ca un catîr !

— Fie și cvadratura cercului ! Parcă această problemă n-a contribuit la progresul geometriei ?...

Avgusta Fiodorovna dădu a lehamite din mînuța ei uscată și tăcu.

În jurul lor se înălța huruit de motoare : se apropia ora de vîrf a serii, de-a lungul străzii se scurgeau basculante cu botul turtit, automacarale greoaie cu săgețile înălțate amenințător ; transportoare de panouri, încărcate cu pereți de case, grele că te miri cum le ține pămîntul ; autobuze cu sticlăria udă sclipind ; autoturisme agitate, de diferite culori ; motocicliști înfofoliți în mantale enorme, plonjînd vitejește printre pneuri și radiatoare ; trecători forfotind pe trotuare... defilarea cotidiană a omenirii ce nu cunoaște liniștea, care se zbuciumă în contradicții, care e însetată de înțelegere, dar o și respinge. Omenire gonind cu obișnuita, nestăpînita ei energie, undeva în necunoscut !...

11

SOSIND DE LA ȘCOALĂ, SONIA o găsi pe maică-sa cuprinsă de panică. I se telefonase de la direcția miliției cum că Kolea a solicitat o întrevedere cu Sonia, aprobarea i s-a dat, fata trebuie să se prezinte în cutare loc, să se adreseze cutărei persoane, dar mama încurcase și uitase totul — unde să se ducă Sonia, cu cine să vorbească...

Kolea își adusese aminte de ea. Îi era necesară !

În ultimii ani fata se trezea dimineața cu un singur gînd — Kolea o așteaptă, vrea să o vadă și s-o bucure. Băiatul de care cîndva toți se fereau, de care tuturor le era milă și despre care dădeau a lehamite din mînă, devenise cu totul altul, numai pentru că ea era alături de el, că trebuia să-i placă ei. Simțea cum răul și spaimele din el se sting lîngă ea, iar binele se înfiripă. Și asta o

umplea de o secretă mîndrie, pe care n-o mărturisea însă nimănui, o ascundea pînă și de mama ei. Iată deci că ea poate făptui ce alții nu sînt în stare. Își duce viața, uite-așa, în liniște, fiind o fetiță ca toate celelalte, și totuși, pe nesimțite, fără eforturi din partea ei, se petrece un fapt cu totul deosebit : ea reușește să schimbe un om, să-l facă frumos sufletește. Și tot ea îl admiră. Cu toate că se gîndea mult la acest lucru — toate gîndurile îi erau ocupate de Kolea — nu izbutea totuși să înțeleagă limpede ce se petrece de fapt. N-ar fi putut explica asta nimănui. De aceea nu făcea decît să se bucure în continuare de rara ei fericire.

Uneori o cuprindea și o neliniște lipsită parcă de motiv — dar dacă... Era de fapt o neliniște încercată și de alte fete de vîrsta ei : dar dacă se va întîmpla fără veste ca el, Kolea, să n-o mai iubească ?...

S-a întîmplat, într-adevăr, fără veste, dar cu totul altceva...

Ea însă îi era necesară și acum, ca și înainte, el n-a uitat-o, o cheamă de dincolo de zidurile temniței.

Și nici nu știe că ea, Sonia, îl iubește acum și mai mult — nu se teme de el, nu-i reproșează nimic, ci dimpotrivă, e mîndră de el !

Și nu era numai ea : majoritatea copiilor din clasă consideră că, de dragul vieții, Kolea n-a putut să procedeze altfel.

Și-o fi dînd seama și el de asta ?

Își va da seama : ea îi va povesti tot, îi va deschide ochii asupra celor ce nu pot fi văzute de după ziduri, și anume, că ea însăși e mîndră de el și îl va face să fie la rîndul lui mîndru de sine.

În felul acesta, el va afla ce prietenă credincioasă are. Că pînă și acum, la nenorocire, ea îi este devotată pînă la sacrificiu ! Nimic n-o va putea despărți de el, nimic n-o va înspăimînta, nimic n-o va opri să fie cu el.

Pînă și ceilalți au început să creadă acum în forța ei. Va crede, așadar, și el.

Lăsîndu-și mama alarmată, Sonia se năpusti în stradă, să afle unde și cui să se adreseze și-apoi să răzbată prin

zăvoare și ziduri, ca să-l vadă, să-l audă, să-i dezvăluie gîndurile ei înălțătoare.

Întîlnirile... Pînă de curînd, ele erau cele mai plăcute clipe din scurta viață a fiecăruia dintre ei. Întîlniri, pentru care ei nu cereau nimănui permisiunea.

Sonia aștepta îndelung într-o cameră goală, neprimitoare, cu o masă lungă și îngustă în mijloc, pînă cînd, în sfîrșit, de afară se auziră pași și un sergent posomorît, cu cozorocul șepcii tras peste ochi, îl introduse în încăpere...

Fetei i se opri răsuflarea — de pe chipul slăbit, aproape de nerecunoscut, priveau niște ochi hăituiți, imploratori. Ea îl considera erou, fără să vrea i se crease imaginea unui ins mîndru, suferind, încrezător în dreptatea sa, închis în sine. Îl alungase cu totul din memorie pe acel Kolea care apăruse în puterea nopții la ușa lor, zdrobit și înnebunit, semănînd cu un lunatic. Acum vedea o privire chinuită, implorare mută, extenuare. O năpădi o milă sfîșietoare și sentimentul înspăimîntător al ireparabilului.

Părea să se fi tulburat și el, căci, la rîndul lui, se aștoptase s-o întîlnească pe Sonia pe care o știa — blîndă, iubitoare, serioasă. Dar iat-o în fața lui — cu bărbia ascuțită, smucită în sus, cu o ținută dreaptă, provocatoare, fiind parcă și mai înaltă, cu ochii pîrjolind, cu verdele lor încins.

În desele întîlniri pe care le-au avut în acel neverosimil de frumos „altcîndva", nici nu învățaseră încă să se îmbrățișeze. Nu se îmbrățișară nici acum, ci, apropiindu-se cu teamă unul de celălalt, își întinseră mîinile, își încleștară degetele. Ea îl privea cu niște ochi ca de metal topit, iar lui îi tremura mărunt bărbia. Fără să-și descleștеze mîinile, se așezară pe bancă. Se cercetau unul pe celălalt, tăceau, respirau anevoie :

— Ko-lea... șopti ea, în sfîrșit, făptuind ceea ce era mai greu, adică spărgînd tăcerea. Kolea, eu nu cred în nimeni așa cum cred în tine !

El își feri privirea, rosti cu efort :

— Nu trebuie, Sonia...

— Ce nu trebuie ? se miră ea.

— Să-mi spui mie vorbele astea.

Sonia încremeni, nu răspunse nimic.

— Trebuie să-ți fie rușine de mine... să mă urăști.

— Kolea ! Pe tine ! Să te urăsc ?

— Eu însumi mă urăsc, Sonia, zise cu o convingere domoală, cu un fel de apatie.

În sfîrșit ea se reculese și exclamă indignată :

— Dar cum îndrăznești ! Auzi la el ! Mă u-răsc ! De ce să te urăști ? Că ți-ai salvat mama ! Că te-ai ridicat împotriva unui dement care a ajuns spaima tuturor... Că n-ai fost un laș ! Pentru asta să te urăști ?

O ascultă tăcut, cu o indiferență înfricoșătoare.

— Tu nu știi nimic, murmură în cele din urmă.

— Cum nimic ? Toți știu, iar eu nu ?

— Tu doar ai auzit, dar n-ai văzut nimic. Pe tine nu te-au lăsat să intri... Iar acolo, în odaie... Se scutură tot și încheie : Era plin de sînge... Zăcea într-o baltă de sînge...

Nici măcar cuvintele lui împleticite, ci acel fior de greață o făcu să creadă că într-adevăr încearcă un profund dezgust față de el însuși, ca pentru o plagă străină, purulentă. Și-atunci, vorbi din nou, agitată :

— Kolea ! Vino-ți în fire ! El a fost un călău ! N-a fost un om cel pe care l-ai... Nu !... Un călău, Kolea !

— Călăul sînt eu, Sonia, zise încet și ferm, dar cu privirile fugindu-i și acum în lături.

— Bine, dar... Ai uitat, oare ?... Ai uitat ?... Cum e posibil să uiți tot ! Adu-ți aminte cum te rușinai, cînd erai mic de tot, să-i privești pe oameni în față. Te rușinai de el ! Iar acum ?... Acum — de tine ?! Acum el a devenit deodată bun, iar tu rău ! Ko-lea ! De ce gîndești așa ?

— Da. Acum sînt mai rău decît el. Nici nu mă pot compara...

— Dar a fost el cîndva drept ? Bun a fost ?... Nu. Nici-o-da-tă !... Tu ai făcut ceva groaznic. E adevărat. Groaznic, dar drept ! De dragul binelui, Kolea. Ca să-ți salvezi mama. Trebuie să fii mîndru de tine, că ai... da, că ai putut să învingi o fiară primejdioasă !

El însă, privind în podea, spuse cu încăpățînare :

— A fost om, Sonia, nu fiară..

— Ba o fiară ! O fiară ! Nu te amăgi singur !

— Nu era rău de tot, Sonia.

— Cu-um nu de tot ?!

— Așa. Nu există pe lume oameni cu totul răi. Abia acum am înțeles acest lucru.

— Nu există oameni răi ?... Poate că nici Hitler n-a existat pe lume !

El se încruntă din nou :

— Nu m-ai înțeles...

— Ba da ! Ba da ! Amintește-ți de cei ca Hitler !

— Hitler nu era un om, ci un conducător. Noi nu despre conducătorii răi vorbim, ci de oameni...

— Nu cumva oameni răi nu există ?

— Există. Mulți. Dar să fie cu totul și cu totul răi, asta nu. Tata mă iubea, Sonia. Da, mă iubea...

— Te iubea și totuși nu te lăsa să trăiești ?!

De astă dată el nu-i răspunse imediat, părea că a ațipit. Și Sonia îl aținti triumfătoare : aha, tace, nu poate să mă contrazică, încă un pic și — victorie !

Dar el făcu o mișcare ușoară și oftă pierdut :

— Așa se întîmplă în viață.

— Ce anume ?

— Unii oameni te iubesc și totuși nu te lasă să trăiești. Probabil că se întîmplă mai des decît ne închipuim.

— Vorbești prostii ! izbucni ea aproape cu mînie.

De astă dată el nu-i mai răspunse deloc, rămase gheboșat, privind undeva la picioarele sale. Tăcerea lui n-a mai bucurat-o, ci, dimpotrivă, a speriat-o, i s-a părut jignitoare : pesemne că nu vrea să mă contrazică, consideră vorbele mele drept ceva neserios, fără rost. Reîncepu totuși să vorbească cu glas tremurător, abia stăpînindu-și supărarea ce sta să izbucnească :

— Toți colegii noștri consideră că ai făcut bine. Nimeni nu îndrăznește să spună un cuvînt rău împotriva ta... Ei te înțeleg cu toții. Iar tu... Tu nu înțelegi ? De ce ?

— Pentru că ei sînt niște proști, Sonia. Am fost și eu ca ei.

— Mă rog, să zic că sînt eu proastă ! Dar pînă și Slavka Kușeliov este de partea ta ! El tot prost să fie ?

— Slavka nu știe decît matematică și fizcă... Eu și înainte de cele ce s-au întîmplat știam mai multe decît Slavka. Tata m-a învățat.

— Bine, să fie și Slavka un prost. Să fim noi toți. Dar și pe cei despre care vorbește istoria îi consideri proști ? În istorie se vorbește mereu despre cei care ucideau în numele dreptății. Ei sînt socotiți eroi. Să nu credem oare nici ce ne spune istoria, să credem ce ne spui tu ? Dar e caraghios, Kolea ! Tu ai procedat bine, trebuie să fii mîndru de tine. Auzi — mîndru !

Kolea înalță capul, ochii săi luminoși începură s-o cerceteze cu o atenție ciudată, ca și cum ar fi văzut-o pentru prima oară. Ea, îndreptîndu-și spatele, înălțîndu-și umerii, împingîndu-și bărbia înainte, îi susținu privirea cu fermitate, fără să clipească.

— Cum poți să fi tu... se miră el.

— Sînt rea ? Nu vreau decît să te apăr.

— Ba nu, ești frumoasă. Și bună...

— Și cred, cred în tine ! Mai mult decît crezi tu însuți.

— Mai cinstit decît tine nu e nimeni. Întotdeauna te-am văzut ca pe o lumină. Și întotdeauna, eu... știi... întotdeauna te admiram. Pe furiș. Nu puteam să mă satur privindu-te... Și deodată îmi spui că ești pentru crimă ! Tu ! Sonia !

Pînă atunci fusese oarecum moleșit, cufundat în sine, depărtat de ea, iar acum, pentru prima oară, în glas îi răzbătu suferința. Un dor neputincios și desperat de fata aceea pe care o știuse altcîndva. Dar ea nu mai este, a murit, i-a lăsat doar o urmă în amintire. Cea care șade alături e o altă fată, una străină lui, depărtată.

Și-atunci pe Sonia o cuprinse groaza. Începu să strige :

— Nu ! Nu ! Nu voi fi de acord ! Să nu te aștepți la așa ceva ! Am să te salvez, am să te salvez ! De tine însuți ! Tu singur îți ești dușman, îți ești dușman !

El încuviință cu indiferență :

— Ai dreptate. Îmi sînt dușman.

— Așa-a ?! Ei bine, atunci și eu îți sînt dușman ! Ție, căruia nu-ți pasă de tine ! Da, da, dușman ! Să nu te aștepți că am să mă împac cu tine ! L-ai ucis și bine ai făcut ! Trebuia să-l ucizi, trebuia ! Îmi pare rău că n-am fost și eu acolo : ți-aș fi dat ajutor !

El se cutremură din nou, de astă dată de repulsie :

— Groaznic !

Sonia nu mai putea să se stăpînească, se lăsase prinsă, simțea că îi scapă cuvinte aspre, urîte, dar nu mai era în stare să le oprească :

— Groaznic ! Bineînțeles ! A fost nevoie, da, să-l ucizi ! A trebuit, nu ai vrut tu ! După aceea însă te-a apucat frica, te-ai muiat, ai început să te îndoiești : degeaba am făcut-o, nu trebuia. Vezi, tocmai asta-i groaznic ! Iar eu am alergat la tine — cel care ai apărat viața, viața cu prețul morții ! — ca să-ți spun : sînt alături de tine, n-am să te părăsesc niciodată ! Am venit într-un suflet, dar am întîlnit un... papă-lapte. Groaz-nic !

La auzul cuvintelor ei, Kolea se clătină, se sprijini de masă, încercă să rămînă în picioare, dar nu izbuti, se așeză, murmură surd :

— Pleacă.

— Tu !... Mă alungi ?'

— Pleacă, Sonia.

Ea sări în sus clocotind încă, fără a fi epuizat tot ce avea de spus.

El ședea aplecat arătîndu-și creștetul cu părul încîlcit. Și mînia ei pieri, precum piere apa înghițită de nisip.

— Kolea-a !

Nu-i răspunse.

Ea stătu un moment, așteptă, poate va înălța capul, apoi se simți jignită : dar cum cutează s-o alunge pe ea, cea credincioasă, iubitoare, gata de orice pentru el, chiar să și moară ! Cum de cutează să nu-i răspundă, cînd ea îl cheamă ! Se răsuci brusc, porni spre ușă. Acolo întîrzie preț de un minut — poate că totuși își va veni în fire. El nu o chemă. Atunci împinse ușa și părăsi încăperea.

12

MAMA ! MAMA ! Nu, nu e cîtuși de puțin ciudat că mama nu-l înțelesese. Mama trăise totdeauna între patru pereți. O mistuia veșnica frică. Pe cînd Sonia înțelegea întotdeauna totul înaintea lui. Nici nu apucase el să gîndească la ceva, că ea îi și deschidea ochii — minunează-te și acceptă ! Minunează-te nu de ceva, ci de tine însuți.

Iar acum i-a spus : pleacă... Și ea a plecat. Libelulele azurii de pe rîușorul Krapivnița, să fi existat ele ?...

Pleacă... A alungat-o.

Mamă ! Mamă ! Tu nu bănuiai că pe lume pot exista libelule azurii : chiar dacă ai fi auzit de așa ceva, ai fi luat-o drept basm. Sonia îl purta departe de tata și de mama : îl purta după ea, într-o lume unde zboară libelule...

Cînd ai devenit tu nesimțitoare, Sonia ?

Strigase : vom urî împreună ! Dar el obosise atît de mult să urască.

Pe urmă, acel cu desăvîrșire nebunesc : îmi pare rău că nu te-am ajutat !

Pleacă...

Și-acum nu mai e nimeni în jur, chiar nimeni, nu mai are pe cine aștepta, nu are ce dori, e pustiu. Pentru ce trăiește, pentru ce a apărut el pe lume ? Numai pentru un singur lucru — să săvîrșească o faptă groaznică. Și inutilă ! Absolut inutilă ! Într-adevăr, datorită ei n-a început nimeni s-o ducă bine, dimpotrivă, mult mai rău. Nici măcar ea, Sonia. Ciudat că nu poate să înțeleagă acest lucru. Doar e atît de simplu.

Ar fi fost mai bine să n-o fi cunoscut deloc pe Sonia, să nu fi văzut niciodată libelule azurii. Căci atunci n-ar fi trebuit să-i spună : „Pleacă". Și de n-ar fi fost Sonia, el poate că n-ar fi suferit atîta din pricina tatălui său și nu s-ar fi hotărît să pună mîna pe armă. Pentru ce s-o faci, odată ce n-ai cui dovedi că vrei să fii un om frumos, să ai o viață frumoasă ?

Nici măcar nu-i spusese Soniei de canar. Nu, nu uitase de el, dar nu putea s-o facă : ea s-ar fi mirat, l-ar fi socotit nebun. Ce rost are să-ți amintești de un canar la o

asemenea întrevedere ? Nici măcar de libelulele azurii nu i-a vorbit. Din același motiv.

Uite, dacă tatăl său ar fi venit să-l vadă... El cu siguranță că și-ar fi amintit de canar. Și cît de simplu ar fi fost de vorbit cu tata...

Ciudat lucru, dar ei n-au stat niciodată în viață de vorbă ca lumea : doar așa, au schimbat cîteva cuvinte... ori s-au certat. Și cît de simplu ar fi fost să-i zică acum : „Tăticule, ții minte, intrase o păsărică prin oberliht ?“ „Aușelul acela ? Cum să nu.“ „Și-ți amintești, era primăvară, un cer albastru, iar pe geamurile ferestrei stropi de ploaie... Tocmai trecuse o răpăială.“ „Aușelul e pasăre de pădure, băiețaș, în oraș nu trăiește...“ O convorbire intimă. Despre ceva foarte important...

Deodată Kolea se simți liniștit : i se păruse că e cu totul singur, dar nu-i adevărat ! E suficient numai să vrei, că tata va veni. Și cu el se poate vorbi pe săturate. El te va înțelege, și te va ierta, și vă veți bucura împreună, cum nu v-ați mai bucurat niciodată. Cît e de bine !...

13

SULIMOV ÎȘI RESFIRASE pe masă hîrtiile. Avea de gînd să le cerceteze cu asiduitate toată seara, „să facă bilanțul“, cum îi plăcea să se exprime... Un afurisit de caz cu surprize... ca și cînd nu Sulimov l-ar fi dirijat, ci el l-ar fi mînat naiba știe unde. Iată că a apărut la orizont și acest Ilia Puhov, un profitor ce nu-și prea dă în petic. În preajma lui, ca pe un ciot putred, a crescut o ciupercă otrăvită. Iată cum o ordinară sete de cîștig scoasă în lumină de o crimă, poate să arate de-a dreptul sinistru.

Dar nici nu se cufundă bine Sulimov în însemnările sale, pornind să reconstituie frază cu frază convorbirea cu Puhov, că nărăvașul caz la care lucra îi făcu o nouă figură.

Sună telefonul. Acum, la sfîrșitul zilei de lucru, numai șeful aflat mereu la post putea să-i telefoneze, neliniștit de vreun eveniment mai deosebit.

— Sulimov la aparat ! rosti ofițerul cu un glas ce lăsa să se înțeleagă că nici acolo nu se doarme.

Nu auzi însă în receptor basul apăsat al șefului, ci un sopran feminin, cu o abia perceptibilă coloratură emotivă.

— Vă rog foarte mult să mă scuzați că vă deranjez atît de tîrziu. Dar tocmai am aflat de convorbirea dumneavoastră cu soțul meu. Sînt Puhova, Liudmila Mihailovna Puhova... Acum, probabil, e prea tîrziu, n-ați putea să-mi fixați o oră pentru mîine ?

A doua zi de dimineață Sulimov avea de gînd să raporteze situația creată. Dar nerăbdarea femeii — faptul că nu amînase pînă a doua zi dimineață să-l sune — precum și intonațiile acestui glas... Sulimov sesiză cu un simț aparte că întrevederea avea să aducă ceva nou. Și atunci se putea întîmpla ca întreaga imagine ce se înjghebase deocamdată să înceapă a pîlpîi din nou, ca cea de pe ecranul unui televizor stricat :

— De unde telefonați ? întrebă el.

— De acasă.

— În cît timp puteți ajunge aici ?

— Într-o jumătate de oră.

— Veniți, se declară el de acord.

Exact peste o jumătate de oră Puhova apăru. Trupeșă, cu o ținută de actriță dramatică în retragere, ea pătrunse plutind în birouașul strîmt, neatrăgător al lui Sulimov. Expresia chipului ei, marcată mai ales prin arcuirea sprîncenelor negre, dese și mătăsoase, pe lîngă conștiința propriei demnități, indica (lucru pe care Sulimov îl sesiză de îndată) un fel de hotărîre gravă lipsită cu totul de rezerve — fie ce-o fi ! „Frapantă femeie, se miră el în sinea sa, străduindu-se să și-o închipuie alături de Puhov cel cam trecut și prizărit. Altă pereche à la Pat și Patachon..." Dar pînă ce ea se așeză pe scaun încercînd să-și stăpînească tulburarea, această impresie se șterse. Sulimov își dădu seama că obrazului ei cu trăsături regulate, expresive, îi lipsea finețea, era cam grosolan, cu o anume undă de vulgaritate, iar mîinile, exagerat de mari, ne-

feminine, cunoscuseră, evident, la vremea lor, munca grea.

— Nici nu știu cu ce să încep, spuse femeia oftînd. Totul e atît de încîlcit.

— Începeți cu ceea ce este mai important, o sfătui Sulimov. Încîlceala om descîlci-o după aceea.

— Cel mai important e că mă mustră conștiința, declară ea. Nu mai e chip de trăit.

— Față de cine vă simțiți vinovată ?

— Față de Anna, soția lui Koreakin. Și față de băiețaș, desigur... Dar cel mai mult față de mine însămi.

— Iar mustrările acestea de conștiință, scuzați-mă, le împărtășește, desigur, și soțul dumneavoastră ?

Puhova dădu a nepăsare din mînă :

— Cine-l știe ? Cred că nici el nu-i în apele lui. Dar lui îi vine mai ușor să-și găsească o justificare, pentru că nu el, ci eu am pus totul la cale.

Mimînd o indiferență politicoasă, anchetatorul examină chipul înfloritor al Puhovei : „Umblă cu tertipuri ? Vrea să-l ușureze pe bărbatu-său de vină ? Sau o fi, naiba să mă ia, vreo altă Magdalenă ce se pocăiește ?...“ Pe fața albă a Puhovei însă nu se citea șiretenia — doar descurajare și aceeași hotărîre încăpățînată : fie ce-o fi !

— Ați pus la cale ? Ce anume ?

Un oftat ușor, și abia într-un tîrziu răspunsul :

— Păi tocmai asta...

— Nu cumva uciderea lui Koreakin de către fecioru-său ?

— Așa reiese.

— Și credeți că-mi veți putea dovedi acest lucru ?

— Păi de ce a fost omorît Rafail ? Pentru că își bătea joc de soția lui, nu-i așa ? El, pesemne că a urît-o din prima zi, cu sălbăticie. Ei bine, cea care i-a băgat-o pe gît am fost eu. Eu ! Se poate spune că m-am răscumpărat în felul ăsta pe mine.

— Cum s-au petrecut lucrurile ?

— Să vedeți... Soarta rea m-a adus aici, în cartierul de barăci căruia i se zicea Soci. Mă întorceam din evacuare, împreună cu mama, acasă, la Rostov, dar în stația Mamliutka pe mama au scos-o din vagon : se îmbolnăvise de

tifos și murise. Nu aveam nici cincisprezece ani și-am rămas singură pe lume. Am lucrat ca spălătoare de vase, apoi la pădure, cu toporul, a fost cît pe ce să mă mărit cu un om mai bătrîn cu treizeci de ani decît mine, iar cînd m-a adus vîntul aici, trecusem prin multe, nu mai eram pentru nimeni o pradă ușoară. Vecina mea de pat era o fătucă de la țară, tăcută și timidă ca un șoricel. Îi eram ca o soră mai mare, se ținea de poalele mele...

Puhova clătină capul, muierește întristată, ochii negri i se încețoșară, sprîncenele i se înălțară a jale pe fruntea albă. Sulimov aștepta cu răbdare :

— Cu toate că viața m-a scuturat strașnic, se vede că nu m-a dat gata, eram încă în puteri, însă vîrsta îmi ajunsese, cum se zice, chiar la semn, cînd era cu primejdie să mai aștepți, că tinerețea putea să înceapă a nu mai fi tinerețe. Îmi dădeau tîrcoale destui, dar cei mai stăruitori erau Ilia și Rafail. Se împrieteniseră mai demult, cam de pe la sfîrșitul războiului. Unul era liniștit, celălalt zurbagiu, unul chibzuit, celălalt flușturatic, dar se înțelegeau cumva, numai că, uite, le căzusem eu cu tronc la amîndoi deodată.

— Dar ce-i adunase laolaltă pe ei, atît de diferiți ?

— Păi se știe ce — interesul. După război lumea începuse să se chiverniseacă, să-și facă ori să-și repare casele — era mare lipsă de mînă de lucru. Rafail avea mîini, dar nu-l ducea capul cum să le folosească mai bine. Lui Ilia nu-i prea mergeau mîinile, în schimb îi mergea mintea. Așa că se țineau unul de altul, pînă cînd m-am nimerit eu între ei.

— Dar și după aceea prietenia lor a continuat.

— Prietenia. Numai că n-a mai fost aceeași. De astă dată nu cîștigul i-a ținut unul lîngă celălalt, eu am fost cea care i-a ajutat.

— Cu ce scop ?

— Păi tocmai asta vreau să vă spun. Ascultați... Așadar, au pus ei ochii pe mine. Rafașka, nici una, nici două, a dat buzna peste mine : credea că, una, două, o să mă dea gata. Numai că nu-și găsise omul : m-am descotorosit de el cît ai clipi. Bezmeticii însă își pierd repede cumpătul : a-nceput să mă amenințe — ori ai să fii a mea, ori a

nimănui, îți iau viața și ție, și ăluia de s-o băga la tine... Pe chipul neted al Puhovei se iți o rumeneală rușinoasă, ca de fată mare. Apoi sprîncenele îi tresăriră din nou, a hotărîre. Nu vreau să vă mint, reluă ea, Ilia Puhov nu-mi plăcea — era prea potolit, prea pus la punct, fără un rid cît de mic, pînă și părul și-l pieptăna lins într-o parte. Te și minunai că un fecioraș cuminte ca el poate să reziste în cartierul nostru trăsnit. Într-adevăr, nu striga, nu lua pe nimeni de piept, nu purta briceag în buzunar, și totuși, pe cuțitari de felul lui Rafocika îi făcea să umble ca pe sîrmă... Și uite că într-o zi m-am pomenit zicîndu-mi : să știi că ăsta-i un om de nădejde !... Pentru o clipă, Puhova se lăsă din nou copleșită de amărăciune, apoi își îndreptă spatele și oftă apăsat : Da-a, soarta !... Vai cît mi se urîse atunci de viața aia smucită. Voiam tihnă, voiam ca o zi să semene cu alta, și fiecare din ele să fie ordonată, să știi dinainte că nimic nu se va da peste cap, nu se va încîlci, că totul va fi sigur. Cu Rafocika de unde siguranță : numai la bătălii te puteai aștepta. Și chiar de-ai fi știut c-ai să le cîștigi, bătăliile acelea adică, oricum, prețul ar fi fost prea mare, te-ai fi istovit înainte de vreme...

— Și v-ați oprit la Puhov. Am înțeles.

— Alt om de nădejde nu era pe-aproape.

— Și nu ați greșit alegîndu-l pe el ?

— N-am greșit, răspunse Puhova cu un fel de amărăciune în glas. Acum o zi seamănă, într-adevăr, cu cealaltă : nici nu le poți deosebi între ele.

— De ce, totuși, legătura dintre Puhov și Koreakin a persistat ?

— Așteptam cu toții că va lua sfîrșit, ba chiar că se va vărsa sînge. Ilia mă tot ruga : hai să plecăm de aici. Dar bezmeticul acela s-ar fi luat după noi !... Așa că m-am hotărît să... N-am spus-o nimănui și m-am dus chiar eu la Rafocika. Era mahmur după beția din ajun, își ferea uitătura aceea rea. „Ai venit să te rogi de mine ?“ m-a întrebat. „Da' cam ce, îi zic eu, ai putea tu să-mi dai ?“ „Vrei să-ți spun ?“ „Spune-mi, îi răspund, dacă gîndești că am să te iubesc pentru asta.“ Știam eu, știam că se va da bătut, că va începe să se smiorcăie. Așa s-a

și întîmplat. „Doar un semn să-mi faci și devin altul, mă las de băutură !...“ „Chiar așa ? Te schimbi tu peste noapte ? Ba eu zic că va trebui să rabd mult și bine. Arăt însă eu a una răbdurie ?“ Ei bine, atunci s-a și întîmplat. „Este, îi zic, pe la noi, una răbdurie, chiar așa cum ți-ar trebui, n-o lăsa să-ți scape, altfel ai să crăpi pe sub vreun gard !“

— Anna ?

Puhova își plecă fruntea.

— Da.

Tăcură amîndoi.

— Ați făcut asta special ca să... ca să vă răscumpărați ? întrebă Sulimov cu prudență.

Ea își ridică la el ochii larg deschiși, îndurerați :

— Ba credeam că va ieși bine ! Credeam cu adevărat ! Anna mi-a fost întotdeauna ca o soră mai mică... Puteți s-o întrebați — trăia sub ocrotirea mea. Gîndeam că rămasă fără mine se va prăpădi, pe cînd Rafail, iacătă-l : un flăcău zdravăn, cu mîini de aur. Și ce dacă era cu nărav ? Anna va răbda, n-o să azvîrle paie peste foc. Cu cine s-ar mai împăca sălbaticul de el, dacă nu cu una atît de potolită ca ea ? Și parcă mi se năluceа, mi se tot năluceа — Eu cu Ilia, ea cu Rafașka o să pornim, ce-i drept, în bărci diferite, totuși în aceeași direcție. Eu n-am rude, Anna la fel. Nici prin gînd nu-mi trecea atunci să mă răscumpăr ! Așa a fost să fie. După aceea însă am înțeles, ba chiar mai degrabă decît ceilalți, că n-a fost bine ce-am făcut. Pînă și Anna mai spera încă, dar eu știam — urîtă greșeală am făcut. Și mă ardea, mă ardea ! Toată viața m-am rugat să mi se ierte păcatul. Credeți că Ilia voia să aibă de a face cu Koreakin ? Cîtuși de puțin ! Încă înainte să mă cunoască se gîndea cum să se debaraseze de scumpul lui prieten. Spun prostii cei ce susțin că el s-ar fi folosit de Rafka pentru a-și face interesele. Cu un ins ca ăsta, mai curînd ori mai tîrziu te lași păgubaș. Iar în ultima vreme Rafa turbase de tot, o lua tot aiurea, tot fără rost...

— Și totuși nu înțeleg, de ce nu s-a despărțit de el soțul dumneavoastră, de ce îl răbda în continuare ?

— Nici acum nu vă e limpede ? Păi pentru că eu nu-l lăsam ! Căci dacă Ilia i-ar fi făcut papucii, Rafail s-ar fi dat de-a dura în prăpastie, și-ar fi băut și mințile, și-ar fi adus familia la sapă de lemn, iar Annei nu i-ar fi rămas decît să se spînzure ! Așa i-am și spus lui Ilia : dacă se-ntîmplă așa ceva — te las ! De fapt, își dădea seama și el. Și-l ținea pe Rafail în continuare. Da ! Nimeni nu era în stare să-l îndrepte de tot, dar o grijă cît de cît pentru el era — de băut în timpul lucrului nu îndrăznea, iar de prietenii chiar din cale-afară de rele îl feream amîndoi. Și-apoi, chiar eu urmăream ca banii lui să ajungă la familie — cei doi erau și mîncați și încălțați, deloc mai rău decît alții.

Iată deci acel : „Sesam, deschide-te" ! Oare nu secretul acesta îl trecuse atunci sub tăcere Puhov ? Spre a nu-și implica soția. Ori poate că nici nu sperase să fie crezut : secretul unei legături de aproape treizeci de ani, dintre niște oameni atît de nepotriviți, era atît de simplu și sentimental. Sulimov, într-adevăr, aproape că nu izbutea să creadă pe deplin că acesta e adevărul, tot încerca să deslușească pe chipul îmbujorat de emoție al Liudmilei Puhova o expresie de nesinceritate, măcar un semn cît de vag al acesteia. Dar femeia continua să șadă în fața lui abătută și... de nepătruns.

— Deci cauza legăturii dintre Puhov și Koreakin constă numai în faptul că vă considerați datoare față de Anna ?

— Datoare ?! se revoltă Puhova. Ce cuvînt... negustoresc. Parcă la datorii îmi era mie gîndul ! Pur și simplu nu mai puteam să trăiesc !

— Chiar așa ? De ce exagerați ?

— Exagerez ? Încercați să vă puneți în locul meu. Trăiam, așa cum mi-am și dorit, în liniște. O liniște, că te asurzea, nu alta. Știam dinainte totul : ce va fi mîine, ce va fi peste o săptămînă, ce va fi peste o lună... Nu trebuia să mă gîndesc la nimic și nici să mă îngrijesc de nimic, căci aveam de toate : locuință, boarfe, mașină... Numai copii n-aveam, n-am avut parte. Eram însă un om viu, nu murisem, nu puteam să nu mă gîndesc la nimic, neavînd griji, parcă trăiam într-un pustiu. Și nu mai su-

portam, cred că și oricare alta în locul meu ar fi căutat primprejur — de cine să se îngrijească ? În ceea ce mă privește, n-a fost nevoie să caut prea mult : alături, la vechile noastre cunoștințe, era un adevărat iad. Să vă descriu viața lor, sau o știți și dumneavoastră ?... Apoi dac-o știți, întrebați-vă și dumneavoastră : puteam eu să uit că o asemenea viață îngrozitoare mie mi se datorește ? Cum să nu sufăr, cum să nu mă mustre conștiința ? Pentru cine altcineva să fi suferit ? De fapt, dacă stau să mă gîndesc bine, ar trebui să-i mulțumesc Annei... Ba chiar și lui Rafa, turbatul. Căci de n-ar fi fost ei, cred că nici nu m-aș fi simțit în viață, aș fi ajuns demult o stană de piatră... Datornică ?... Da' de unde ! Pe mine voiam să mă salvez. Și nu dintr-o bunătate sufletească îl îndemnam pe bărbatu-meu să-l țină mai departe în preajma lui pe scumpul de Rafocika. Așa este, să știți : nu vreau să arăt milostivă nici față de mine însămi și nu vreau să mă vedeți așa nici dumneavoastră !

Sulimov tăcea nedumerit. Oricît de mult se străduise să nu renunțe la sentimentul lui de neîncredere, Puhova i-l anula totuși — acum nu se mai îndoia de sinceritatea ei.

— M-da-a... făcu el prelung. Neașteptată poveste.

— Ba deloc, una plicticoasă, obiectă ea cu oboseală în glas. Muiere proastă : m-am păcălit singură. Am vrut liniște : na, înecă-te în ea ! Pîn-acum aveam măcar o preocupare : Anna. Acum și asta s-a sfîrșit. Va fi pustiu de tot. Și vor începe a se perinda zilișoarele mele — toate la fel, dar în ce direcție și pentru ce ? Ce rost am eu pe lume ?... De vreți, m-oți crede, de nu — nu, dar mie îmi pare rău că nu m-am luat atunci cu Rafail.

— Ei asta-i acum ! se revoltă Sulimov.

Ochii Puhovei îl învăluiră într-o fulgerare mohorîtă.

— Cu el, e drept, n-aș fi cunoscut liniștea. Dar eu nu-s Anna, aș fi luptat și, cred acum, aș fi biruit. Da !... Cine știe, poate că astăzi aș fi avut chiar motiv să mă mîndresc : uite-l, ăsta e omul meu, croit din nou, deloc de lepădat, în rînd cu lumea, ba poate și mai bun decît alții. Aș fi avut ce să-mi aduc aminte la bătrînețe. Pe cînd acum, ce să-mi amintesc ?... Nimic.

Puhova suspină, scoase o batistă și, cu o nedisimulată amărăciune, își suflă nasul.

14

SONIA MERGEA PRIN PLOAIE mutîndu-și cu efort picioarele — dar încotro ? Nici ea nu știa.

N-o impresionaseră dintr-o dată cele întîmplate. „Pleacă !“ îi spusese el. Plecase, simțindu-se, ce-i drept, jignită, dar numai jignită. Iată însă că, acum, cînd străbătea cu pași tîrșiți orașul întunecat, ud, neprimitor, depărtîndu-se tot mai mult de zidurile unde Kolea rămăsese închis, sub pază, păru că începe s-o copleșească o povară, grea, tot mai grea — gata s-o strivească !

De ce a trebuit să audă așa ceva ?! Pentru că îl iubește ?!

Odată făcuse niște cumpărături și venea spre casă cu plasa burdușită. Pe neașteptate, printre trecători, îl zări pe el, zorind la rîndul lui spre casă. De astă dată nu se repezi să-l ajungă, ci merse în urma lui. Îl privea și nu se mai sătura privindu-l. Avea băiatul ăsta un pas avîntat și hotărît, capul îi era dat ușor pe spate, pletele moi i se lăsau pe gulerul hainei. Spatele îngust te făcea să-i ghicești mușchii jucînd, era un tînăr zvelt, ordonat, zburînd parcă deasupra trotuarului. Acum, nu mai semăna cîtuși de puțin cu băiețandrul acela greoi și stîngaci, pe care îl vedea de obicei. Cînd e de unul singur pare și mai frumos, neașteptat de frumos... Și i se tăie răsuflarea la gîndul că se vor întîlni curînd — chiar dacă atunci el va deveni din nou greoi și timid —, că pur și simplu există pe lume ! Mergea grăbită în urma lui și abia își stăpînea lacrimile de fericire.

Dar acel plescăit de vîsle din preajma ei, în timpul scurtei lor călătorii pe apa Krapivniței ! Plescăitul vîslelor care îi împingeau înainte, tot înainte ! Dar ce era acolo, înainte ?... I se oprea inima în loc...

Iubește ! Cum nu și-a iubit niciodată nici tatăl, poate nici chiar pe mama, cît despre ea însăși nici nu putea fi vorba.

Îl iubește ! Și în schimb să audă : „Pleacă“ !

Dacă ar fi putut să ia asupra sa nefericirea lui, ar fi luat-o cu bucurie ! Fără să stea pe gînduri ! Fără să tre-

sară ! Și-ar fi dat și viața pentru el ! Poate că în urmă cu cîteva zile, pînă să afle de nenorocire, nici n-ar fi cutezat să-și spună așa ceva. Poate că nici nu fusese convinsă pe deplin : oare îl iubește chiar pînă la sacrificiu ? Acum însă nu se mai îndoia, acum era convinsă că asta este !

Și în schimb — „Pleacă !" Nu mai avea nevoie de ea !

Era gata ea însăși să moară, nici că-i mai păsa de ea. Și-atunci ? Atunci de ce trebuia să-i fie milă de alții ? Cît despre unii ca tatăl lui — îi ura de-a dreptul ! Pentru că iubea !...

...Kolea, tu ești cel mai hotărît, cel mai drept, cel mai cinstit ! Dar nu ești de acord cu asta, îți aduci ție însuți insulte, iar pe mine mă alungi... Nu pot s-o înțeleg — e monstruos !

Cu pași tîrșiți, de-a lungul străzilor ude, tîrînd cu ea întrebările rămase fără răspuns și care o copleșeau. Nu putea să se întîmple una ca asta, dar iată că s-a întîmplat, nu-i o nălucire. Îi răsuna și acum vorba aceea : „Pleacă !" Și nu găsea o altă explicație decît că nu-i un erou, ci un laș, n-a rezistat pînă la capăt, s-a pleoștit și o dată cu el a trădat-o și pe ea, pe Sonia. Înseamnă că ea a greșit cumplit considerîndu-l altfel de cum era.

Cu pași tîrșiți...

La un moment dat trebui să se dea la o parte : pe lîngă ea, ținîndu-se de mîini, trecură niște flăcăi și fete, probabil studenți, întorcîndu-se de la o petrecere.

La ora aceea tîrzie, neguroasă, cînd orașul e respingător de ud și negru, cînd felinarele sînt învăluite de o burniță cenușie, cînd aerul e vîscos, iar trecătorii tot mai rari grăbesc zgribuliți, unul cîte unul, pedepsiți parcă, spre intrările blocurilor, spre căldura încăperilor dinăuntru, grupul acesta însuflețit, ocupînd întreg trotuarul, pășea legănîndu-se în același ritm, expunîndu-și ploii chipurile vesele : o vîltoare de fulgarine descheiate, zgomotul tocurilor înalte pe asfalt... Și, bravînd — nici că-mi pasă de ceva ! — o voce energică, îndrăzneață, cu inflexiuni de bas, aproape răcnind :

Ce-i fi, fără glumă,
șansă-acadea ?
Pentru unii — mumă,
pentru alții — ba...

Ceilalți îi țineau isonul nu tocmai în tact, dar cu multă însuflețire :

Zac, de toți departe ;
nu-ți mai fie dor...
N-am noroc de moarte,
oi avea de-amor !...

Se deosebea, printre alte voci, un vesel glăscior de fată.

Deodată prin fața Soniei plutiră cercuri galbene, încercă o ură fierbinte pentru acești tineri, atît de nelalocul lor, acum, fericiți cu toții în seara aceea putredă, fără o rază de lumină. Pentru tinerii aceștia, care cochetau cu nonșalanță — nici că le păsa ! — cu „șansa-acadea", și credeau, ce-i drept, fără să-și facă prea multe probleme, că vor avea noroc în dragoste.

Grupul cel zgomotos, foșnindu-și fulgarinele ude, trecu, dînd-o la o parte. Fata rămase locului privind în urma lor, pînă cînd se mistuiră cu toții în bezna întrețesută de ploaie. Dar chiar și din beznă, din cea depărtată, același bas cutezător înălța, ca pentru despărțire, o altă melodie, de astă dată solemnă :

Cel ce-asupra uniunii noastre sabia va ridica,
vrednic fi-va de pedeapsa cea mai grea-a !...

„Doamne ! Sînt veseli !..." Uimirea îi fu atît de mare, încît simți că amuțește, că i se moaie picioarele. Sînt veseli, nu le pasă de nimic. Orice s-ar întîmpla în lume, unii ca ei tot s-ar apuca să răcnească : „N-am noroc de moarte, oi avea de-amor !" Dar ce știu ei despre moarte ? Și ce — despre amor ?...

O femeie înfofolită într-o pelerină de ploaie se apropie ducînd de lesă un cățeluș. Cățelușul zăbovi sub un felinar, ridică un picior... Sonia simți din nou o năvalnică ostilitate : și față de cățelușul lățos, scurt în picioare, și

față de femeia necunoscută, pînă și de stîlpul felinarului. Orașul întreg îi devenise de nesuferit, de nesuferit lumea întreagă — îndoliată, pătrunsă de umezeală și frig...

Și aversiunea aceasta față de tot ce-o înconjura fu atît de puternică, încît o trezi la realitate : „Ce mi-a venit ?“ se întrebă dezmeticindu-se.

În aceste zile ajunsese să-i urască irezistibil, în taină, pe toți. La colegi se uita cu o suspiciune înghețată : ăsta mi-e dușman, ăsta poate să-mi devină ! Nu-și putea impune să aibă atîta încredere nici măcar în Slavka Kușeliov, deși acesta trecuse brusc de partea ei...

Și nici în Arkadi Kirillovici...

Acum își tîra cu greu picioarele, cu gîndul să ajungă cît mai departe de casă. Își ura și casa. Era pentru ea locul cel mai blestemat din întreg orașul !

Iar mama, buna ei mamă, cu ce ochi tînguioși, umflați de plîns, o va privi din nou... Cît despre tată, pe el Sonia chiar că nu-l mai putea suferi — era împotriva lui Kolea, era împotriva a tot ce pentru ea fusese sfînt — era imposibil să mai rămînă în preajma lui !

Încerca o aceeași ură față de toți cei din jur, pentru că ei se puteau întoarce în orice clipă împotriva lui Kolea ! El nu e drag nimănui, nimeni nu-l iubește ca ea, nimeni nu suferă pentru el cum suferă ea. De dragul lui e gata să se războiască cu întreaga lume !

Dar uite că acum... Da, acum ea a început să-l urască și pe Kolea. Îi spusese : „Pleacă !“ — deci nu era nicidecum un erou, ci un laș, se pleoștise, o trădase...

Să se războiască cu întreaga lume ?... Nu, în jurul ei pur și simplu nu-i nimic. Și nimeni. Nici dragoste, nici nobilă indignare, numai ură neputincioasă.

Deasupra felinarelor atîrna un cer greu, dospit de jilăveală, cabrau blocuri negre cu ferestre luminate, străine. Dincolo de fiecare fereastră erau oameni. Mulți oameni sînt pe lume, că e înghesuială de ei, dar nu e unul care să o iubească și căruia ea să-i poată răspunde cu dragoste. Nici ura ei nu o bagă nimeni în seamă : sînt cu toții indiferenți. Ea nu le este de trebuință.

Se pare că ea nu-i adusese nimic lui Kolea, în afară de această ură a ei față de toți, chiar și față de cei care

nici n-ar fi putut să se facă vinovați de ceva. Iar el, Kolea, dimpotrivă : încetase de-acum să-l mai urască pe tatăl său ucis de el, pentru că fusese o bestie. „Oameni cu totul răi nu există pe lume".

Aceste cuvinte ale lui nu-i mai trezeau acum mînie — obosise să se revolte, se lăsase copleșită de gînduri. Și deodată o izbi un gînd simplu și limpede : într-adevăr, Kolea trăise toată viața lui alături de tatăl său, și oare își poate imagina cineva că în tot acest răstimp — multe, multe zile de-a rîndul — tatăl lui să fi fost numai rău, numai bestie ? La urma urmelor, probabil că și de ferocitate poate obosi cineva.

După primul gînd urmă un altul la fel de năucitor de simplu și de evident — o dată cu tatăl cel rău, el îl ucisese, deci, și pe cel bun !...

Iar ea îi ceruse să fie mîndru de el !

Brusc, totul în jurul ei se răsturnă, porni să curgă în direcție opusă, depărtîndu-se tot mai mult de „a urî" și „a ucide". Sonia păru că se privește cu ochii iubitori ai lui Kolea : „Îmi păreai totdeauna bună, duioasă, — parcă erai o lumină..." Iar acum fata aceasta bună și duioasă îi pretinsese, spumegînd, să fie mîndru că a ucis !...

Un felinar de deasupra caldarîmului clipi și se stinse. Seara luase sfîrșit, pentru orele de noapte orașul își stingea o parte din felinare. Întunericul ce plutise undeva deasupra acoperișurilor se lăsa mai jos. Orașul păru că se zgribulise, încremenise. Doar ploaia continua să fornească în beznă, dădea, insinuantă, semne de viață.

Sonia sta bătută de ploaie pe o stradă necunoscută, întunecoasă ca o peșteră. Se simțea strivită de cele ce descoperise în propriul său suflet : cît era de hidoasă, cum de puteau ceilalți să o suporte astfel, cum să se mai întîlnească cu ei, cum să-i privească în ochi ?!...

O, de-ar putea să se întoarcă acum la Kolea ! L-ar fi implorat s-o ierte. Dar între ea și Kolea erau acum ziduri și zăvoare... Și ceea ce a fost făcut o dată nu mai poate fi schimbat, așa cum nu poate fi întors înapoi timpul.

15

PE CORIDOR, dincolo de ușă, au încetat pașii, viața a împietrit în jur, și o liniște grea a umplut clădirea misterioasă a închisorii.

Kolea zăcea pe pat, prefăcîndu-se față de el însuși că picotește, că e zdrobit și că nu-i pasă de nimic — în realitate însă, aștepta. Aștepta ca El să-l viziteze din nou. Avea încredere că va veni, că nu-l va înșela ! Și totodată se temea să nu-l sperie.

El intră fără zgomot și se așeză pe pat la picioarele lui, într-atît de înalt și lat în umeri, că celula se făcu strîmtă. Becul din tavan îi lumina părul cînepiu, iar chipul îi rămăsese în umbră. Dar Kolea știa că El are chip, că nu e deloc desfigurat și îi e atît de cunoscut că-l umflă plînsul. Și dinspre trupul lui adia o răcoare plăcută, ca dintr-un desiș de molid într-o zi de arșiță.

— Mi-era teamă că n-ai să vii.

— Acum să nu te mai temi de nimic — totul a trecut.

— Cu tine aici nu mă tem, dar fără tine mă tem de toți, chiar și de mama...

Nu era chiar așa : Kolea se temea totuși puțin de El — dacă va spune ceva rău despre mama, atunci și cu El îi va fi greu să vorbească. Îi era groază și să se gîndească — dacă și cu El !... Dar El îi simți îndată teama și spuse tocmai ceea ce Kolea dorea să audă :

— Să nu te temi de mama, ci să-ți fie milă de ea.

— Dar de tine se poate să-mi fie milă ?

— Nu, nu se poate.

— De ce ? Eu tare-aș vrea !

— Doar vezi ce bine mă simt cu tine.

— Hai să ne amintim ceva.

— N-ai uitat cînd am fost prima dată la pescuit ?

— Eram încă mic de tot atunci, dar țin minte... Iarba era foarte rece și udă.

— Căzuse rouă.

— Și rîul îl țin minte. Era negru, înfricoșător și parcă fumega.

— Se lăsase ceață.

— Apoi niște păsări zburau jos, jos de tot, chiar pe deasupra apei, chiar o atingeau cu aripile.

— Erau rațe sălbatice.

— Dar cel mai mult îmi place să-mi amintesc de aușel.

— Să iubești totul — și roua, și ceața, și rațele sălbatice, toate celelalte păsări și animale. E doar atît de simplu să le iubești. Uite, tu m-ai îndrăgit pe mine și ai început să te simți bine.

— Bine... răspunse ca un ecou Kolea, simțind că plînge de fericire.

Răsunară pași în fundul coridorului și El pieri fără să-și ia rămas-bun. Pe fața lui Kolea se uscau încet lacrimi de fericire...

16

LIUDMILA PUHOVA mai rămase un timp în biroul lui Sulimov. Acesta o descusu îndelung, totuși n-o surprinse contrazicîndu-se, totul coincidea, în general, și cu depozițiile bătrînei Evdokia, și cu cele ale Annei Koreakina și chiar cu cele ale „martirului" Solomon, care-l plîngea „cu lacrimi curate" pe Rafail Koreakin. Ofițerul întocmi procesul-verbal. Ea se dovedi foarte meticuloasă, citi cu atenție și retrăind parcă totul, oftînd cu zgomot :

— Ce-a fost, a fost ! Nu vreau să ies basma curată.

Părea că nu are de gînd să-l apere nici pe bărbatu-său : observația introdusă de Sulimov cum că Puhov ar fi acționat în combinație cu Koreakin nu fără profit pentru sine, nu întîmpină nici o obiecție din partea ei. Puhova semnă procesul-verbal și cei doi se despărțiră.

Așadar, Ilia Puhov e vinovat nu mai mult decît ceilalți. Vina cea mare e a lui Rafail Koreakin : făcuse tot posibilul și imposibilul pentru a sfîrși în felul respingător în care sfîrșise. Cu el însă toate socotelile erau încheiate. Răspunzător va trebui să fie doar băiatul lui, care și așa, în scurta lui viață, suferise destul pentru păcatele săvîrșite altcîndva de către alți oameni.

Se făcuse tîrziu, impunătoarea clădire a direcției, plină de freamăt în timpul zilei, acum încremenise, doar la parter se aflau cei care trebuiau să vegheze și noaptea la menținerea ordinii în oraș. Ba poate că și într-un alt birou, vreun alt ins neodihnit făcea la rîndul lui, cufundat în hîrtii, niscaiva „bilanțuri"... Pe masă, sub lampă, continua să zacă în fața lui Sulimov un dosar deschis, un caz neelucidat pînă la capăt...

Reieșea că Sulimov descrisese un cerc pentru a ajunge de unde a plecat. Mărturiile, strînse într-un timp atît de scurt, nu-i aduseseră, de fapt, nimic nou. Un băiat își ucisese tatăl. Atîta tot. O strigătoare evidență !

Eșecuri mai suferise și altă dată : cîte un criminal gata dibuit, de exemplu, alunecîndu-i la un moment dat din mîini. Îi era ciudă atunci, se supăra pe el însuși — n-a procedat, nătărăulul de el, cum ar fi trebuit — îndura cu stoicism mustrările șefilor. Acum însă nimeni n-avea să-l mai mustre, nimeni n-avea să-și exprime nemulțumirea : părea că nu are nici un motiv să-i fie ciudă — oricare altul în locul său n-ar fi făcut mai mult. Dar iată că povestea asta nu-l mai lasă în pace : îi vine parcă să se plîngă cuiva, să se autodemaște pocăindu-se, așa cum a făcut-o în fața lui mama și bunica băiatului, precum și Liudmila Puhova. Bună ziua le-a dat — belea pe cap și-a căpătat — a nimerit într-o adevărată epidemie.

Hai, concentrează-te, reculege-te, își spunea, de ce ești nemulțumit, de ce nu te lasă sentimentul de vină ? Ți-e milă de băiat, nu ești în stare să-l ajuți ! Bine, dar și altcîndva îți era milă de unii nătîngi care picau din prostie sau din greșeală în niște afaceri murdare. Îți era milă, dar nu te simțeai vinovat.

Și-atunci de ce, de astă dată, sentimentul de vinovăție ? Oare nu pentru că acum nu poți să procedezi așa cum ai dori ? Trecutul n-ai cum să-l tragi la răspundere, va fi judecat numai băiatul și va fi trimis într-o colonie pentru criminali minori. Minori, dar de pe acum viciați. Nikolai Koreakin va ajunge astfel printre cei de care societatea s-a străduit să scape. Da, există și acolo educatori, dar nici ei nu sînt făcători de minuni și nici măcar

aidoma lui Makarenko ; sînt mai degrabă niște oameni obișnuiți. Și nu e obligatoriu ca influența lor să fie mai mare decît cea a unor tineri hoți, huligani, sadici și cinici cu care va trebui să trăiască alături. Flăcăuașul cu copilăria otrăvită, traumatizat de propria sa faptă, va parcurge acolo o anume ucenicie și va putea ajunge, în cele din urmă, chiar mai fioros decît tatăl său. Ce surprize va oferi el în viitor ?

E foarte posibil, așadar, ca peste mulți ani, un anchetator, ca și el, analizînd o crimă periculoasă, să se uite mai cu atenție în trecut și să dea acolo de el, de Sulimov. N-a vrut el, dar a lăsat o urmă urîtă pentru cei din viitor.

Bine, dar tu nu ești un Vanka Kliovîi, nici ignoranta de Evdokia Koreakina, tu ți-ai dat seama acum, din experiența lor amară, din ce neglijențe nevinovate se pot ivi adevărate tragedii. Să-ți dai seama deci și să admiți ! Cum să nu te simți vinovat ?

Telefonul îl făcu să se dezmeticească. Cine să mai fie ? Pesemne că undeva s-a întîmplat o altă crimă și e nevoie de el. Dar cu o asemenea confuzie în minte, cu îndoiala asta în suflet, să plece la un nou caz ? Și-apoi, în general, va mai reuși el oare să scape de nesiguranță, va mai putea să lucreze cum a lucrat ?

— Sulimov la aparat !

— Nu vă mirați, vă vorbește Pamiatnov. Profesorul Pamiatnov, Arkadi Kirillovici. Sper că n-ați apucat să mă uitați ?

— Dumneavoastră ? !

— M-am interesat la ofițerul de serviciu cînd vă pot găsi mîine. Mi-a spus că sînteți și acum aici. Așa că... Vă rog să nu vă supărați.

— Ascultați-mă ! strigă Sulimov, surprins el însuși de ceea ce face. Chiar de dumneavoastră am nevoie.

— Și eu de dumneavoastră.

— Mă duc la fund, Arkadi Kirillovici, salvați-mă !

— Din păcate, sînt și eu pe cale să mă înec.

— Atunci haideți să ne ținem unul de altul. Poate ajungem la mal.

O scurtă ezitare la capătul celălalt al firului, apoi, cu hotărîre :

— Veniți. Soția va fi culcată, dar o cafea vă promit...

17

SOȚIA LUI ARKADI KIRILLOVICI lucra la un laborator optic al unei secții speciale de construcții, situată tocmai la marginea orașului, de aceea trebuia să se scoale la ora șase dimineața. Ca să n-o deranjeze, intrară în bucătărie.

Pe masă, îi așteptau cești cu cafeaua promisă, deasupra mesei era prins de perete un calendar de dimensiuni mari, o adevărată operă de artă, fiecare lună înfățișînd un peisaj expresiv. Acum, pe fila calendarului putea fi văzută o toamnă aurie, însorită, pe cînd în realitate, dincolo de fereastră, răpăia cu îndărătnicie ploaia. Din cînd în cînd prindea viață frigiderul, începea să bolborosească supărat, de parcă l-ar fi mustrat pe oaspete că dăduse buzna.

Sulimov era zburlit, își arăta de pe sub mustăcioară dinții într-un soi de rînjet înverșunat, vorbea pe nerăsuflate, în salve : slobozea cîte o frază și amuțea din nou, încruntat, străduindu-se să-și clarifice propriile gînduri încîlcite. Arkadi Kirillovici era obosit, cufundat în sine, cutele de pe chipul pămîntiu i se îngroșaseră.

— Constat că mă plasez pe aceeași poziție cu Vanka Kliovîi, cu bătrîna Evdokia, cu Puhov, și unde mai pui că sînt gata să dăruiesc lumii un nou Rafail Koreakin... Și dacă m-ar împinge, m-ar obliga cineva la asta... Nu mă obligă nimeni. Dar uite că n-ai cum să te răzvrătești, să pornești lupta. Căci nu ai inamic ! Ai fi bucuros să te bați, dar în fața ta e vidul ! (Una din salvele fierbinți ale lui Sulimov.)

Arkadi Kirillovici ridică pleoapele, întîlni ochii iscoditori ai celuilalt, zîmbi :

— Greșești. Bătălia o duci, și încă una disperată.

— Eu ? Cu cine ?

— Cu dumneata însuți.

Sulimov exclamă supărat :

— Păi tocmai asta-i ! Mă învîrt ca un cățelandru să-mi prind coada, mi-o mușc și mîrîi pentru că mă doare.

— Dumneata consideri că pentru o crimă trebuie neapărat să răspundă cineva ? întrebă Arkadi Kirillovici.

— Dar e un omor ! Nu-i un accident, nu-i o calamitate naturală, ci produsul, ca să zic așa, al unor acțiuni umane. Deci nu dumnezeu din cer e vinovat, ci niște oameni. În mod cert !

— Și totuși nu-l găsești pe cel vinovat. Ba mai mult decît atît, vinovat te simți chiar dumneata. Dumneata însuți, deși nu ești deloc implicat în omor. Te contrazici... singur. Poți să spui că nu-i o luptă ? Lăuntrică, de bună seamă.

Un fornăit îngrijorat, o privire rătăcită. În cele din urmă, Sulimov se interesă încruntat :

— Și-atunci în care caz am dreptate ?

— Ai dreptate în ambele cazuri, răspunse imperturbabil profesorul.

— Hm, așa ceva nu se prea întîmplă.

— Ba se întîmplă. Întotdeanua și peste tot. De unitatea contrariilor sper că ai auzit ?

— Am auzit, ni s-a predat : mugurele e nimicit de floarea care înflorește.

— Ei bine, și la dumneata înflorește o floare.

— Ce fel de floare ?

— Simțul de răspundere pentru soarta altora, cer iertare pentru expresia banalizată.

— Ca să vezi ! se miră Sulimov. Reiese că pînă acum n-am fost înzestrat cu simțul răspunderii, am trăit fără el.

— Toți ne primim pentru el răsplata.

— Ne primim răsplata... repetă Sulimov. M-da-a... Cum adică, înseamnă că și de-aci încolo am să dau de... asemenea răsplată ? Pentru fiecare ticălos ?... Atunci va trebui să-mi iau valea din miliția judiciară : mi-aș ieși din minți.

— Crezi că pentru munca dumitale e contraindicat să ai o simțire mai acută, să înțelegi mai profund lucrurile ?

— Munca noastră nu suportă sofisticăriile. Asta înseamnă : respectă legea, nu îngădui năstrușniciii, ține minte că delincventul este dușmanul societății și, prin urmare, și dușmanul țării. Și-atunci, cum ar veni, față de un asemenea dușman să ai ceva personal... E primejdios.

— Nu te mai calomnia.

Sulimov își pironi ochii în ceașca cu cafeaua răcită. Arkadi Kirillovici îl privea compătimitor.

— Mă rog ! se scutură oaspetele. Ajunge despre mine. Ați dorit să-mi cereți ceva, sper să nu fie ceva nelegal.

— Oferă-mi o tribună, rosti profesorul.

— Cu-um ? făcu uluit Sulimov.

— Spune-mi, cum consideri dumneata : cazul lui Kolea Koreakin trebuie sau nu trebuie să constituie o lecție atît pentru dascăli, cît și pentru elevi ?

— Dacă nici așa ceva nu i-ar fi cuiva de învățătură, apoi acela poate fi socotit lemn și nu om, murmură Sulimov.

— Dar uite totuși că cei din școala noastră au de gînd să declare că treaba asta, chipurile, nu ne privește.

Sulimov rămase încurcat :

— Ciudat... Ieri nu i-aș fi judecat prea aspru pentru asta — auzi, să-și caute de bunăvoie beleaua ? Ca ce chestie ?

— Dar astăzi ? întrebă Arkadi Kirillovici.

— Astăzi... cum să vă spun... poate aveți dreptate...

— Unii încearcă să mă oprească, mi se pretinde să tac. Și-apoi, nici nu pot să le spun elevilor una, în timp ce alți profesori le spun alta. S-ar face vraiște în capetele elevilor, iar între profesori s-ar isca divergențe, disensiuni, zîzanii. Să acționez de unul sngur ?... Asta nu ! Trebuie să conving lumea.

— Ușoară treabă !

— E cu atît mai grea, cu cît opinia publică este de partea școlii. Pînă acum secția de învățămînt ne-a lăudat în toate felurile, ziarele ne-au preamărit, părinții erau mîndri că odraslele lor învață la noi. Atîta vreme cît nu reușim să influențăm opinia publică, învățămintele ce pot fi trase de pe urma faptei lui Koreakin vor fi mai degrabă

de nedorit. Încă de pe acum el a început a fi privit de colegi aproape ca un erou.

— Aș-șa ! făcu Sulimov cu supărare. Și eu cu ce v-aș putea fi de folos ?

— Aduceți-mă la proces în calitate de martor. Că acuzat am să pot ajunge și singur.

— Asta era tribuna de care aminteați ?

— De ce nu ? Un asemenea proces se va bucura de multă atenție din partea tuturor.

Sulimov îl cerceta pe profesor cu ochii sclipind a neliniște.

— Atenție i se va acorda, nici vorbă... încuviință el.

— Și nimeni nu va rămîne indiferent, adăugă Arkadi Kirilllovici.

— Da, da, mare zarvă se va isca.

— Zarvă care va trezi și conștiința colegilor mei. Crezi că vor rămîne impasibili cînd în jurul lor vor bîntui patimile ?

— Hm... Să zicem.

— Să zicem ? Ți se pare prea puțin, Sulimov ? O nu, oamenii cu conștiința afectată sînt capabili de multe.

— De ce anume ? ! exclamă anchetatorul. Să-i salveze pe copii de niște părinți alcoolici, de escroci, de chilipirgiii care i-ar învăța — pune mîna pe tot ce nu stă bine ?... Pentru asta însăși viața trebuie curățată, să lucească, nu alta ! E așa ceva în puterea dumneavoastră ?

— Viața nu o putem curăța, Sulimov, dar stă în puterea noastră să arătăm ce e bine și ce e rău în această viață, chiar dacă nu-i încă atît de curățată, încît să lucească.

— Mai înainte n-ați arătat ?

— Tocmai asta e, că n-am arătat totul, ne-am jenat să le prezentăm viața așa cum e — necurățată și nespălată.

— Dar copiii știau și fără dumneavoastră ce se petrece în familia Koreakinilor. Era evident pentru toți ! Știau — și ?...

— Și, la rîndul lor au întors cu mult tact spatele : chipurile, nu observăm nimic. Falsa noastră rușine față de adevăr li s-a transmis și elevilor.

— Și într-un fel, și în altul, nenorocirea tot s-ar fi produs.

Arkadi Kirillovici nu răspunse imediat, ședea cu capul plecat peste tăblia mesei.

— Dar ia încearcă să-ți imaginezi următoarea situație, începu el. Imaginează-ți un Kolea Koreakin care le-ar fi împărtășit colegilor săi tot ce se petrecea în familia lui, care nu s-ar fi rușinat de cei din jur, ci, dimpotrivă, ar fi contat pe înțelegerea lor, care nu s-ar fi temut că va provoca rîsete răutăcioase în spatele său...

— Greu de imaginat așa ceva.

— E greu, într-adevăr. Păi tocmai asta e. În mintea noastră persistă o altă imagine : Kolea Koreakin, un erou de roman polițist, un solitar care nu suportă societatea. Crezi oare că n-a fost sociabil de la natură ?

— N-nu, nu cred.

— L-au făcut așa circumstanțele ?

— Mai degrabă.

— Ei bine, dacă Kolea Koreakin ar fi nimerit în alte circumstanțe, fie numai și în școala noastră, dacă ar fi venit zilnic în contact cu compasiunea celorlalți, atunci ar fi știut cu siguranță că poate oricînd să conteze pe înțelegere... Crezi că într-o asemenea situație i-ar fi trecut prin cap ideea de a-și ucide tatăl, chiar dacă era un tată odios ?

Sulimov ședea încordat, clipind din cînd în cînd a derută. Arkadi Kirillovici răspunse cu hotărîre în locul lui.

— I-ar fi trecut orice altă idee, numai asta nu !

— M-da-a... făcu Sulimov.

Și se lăsă apoi o îndelungă tăcere. Din perete licărea surîzătoare toamna cea de aur de pe fila calendarului, dincolo de fereastra întunecoasă trudea monoton ploaia care nu mai voia să înceteze. Lui Arkadi Kirillovici i se îngroșaseră din nou cutele grele ale obrazului. Sulimov începu a se foi.

— E cazul să plec... Dar mai întîi, dacă-mi permiteți, încă o întrebare : jocului acela, despre care mi-ați vorbit altcîndva... îi veți pune capăt sau nu ?

— Jocului nostru i-a pus capăt Kolea Koreakin.

— V-a tăiat pofta să-l continuați ?

— Ne-a pus în fața unei necesități : să ne căutăm drum unul către celălalt. Și acesta nu mai e joc, ci o treabă serioasă.

Arkadi Kirillovici își privea obosit mîinile mari, ce zăceau inactive pe masă.

— Îmi imaginez ce proces va fi... oftă Sulimov. Martorii vor începe să ia vina asupra lor, apărătorul va ajunge acuzator, iar acuzării nu-i va rămîne nimic altceva decît să-și asume rolul apărării...

Din vestibul se auzi un țîrîit scurt, ca un sughiț. Cutele ca de plumb de pe chipul profesorului se clintiră a nedumerire, apoi el se ridică și grăbi spre intrare.

Dincolo de ușă stătea Sonia cu umerii surpați și mîinile spînzurînd, cu șuvițele drepte ale părului ude, lipite de obraz, cu chipul lipsit de expresie.

Arkadi Kirillovici se dădu la o parte, îi făcu semn să intre.

Ea trecu pragul, se opri sleită, moale, înfășurată în fulgarinul ud, ținîndu-se cu efort pe picioare. Buzele i se mișcară anevoie, dar nu sloboziră nici un sunet.

— Scoate-ți haina, Sonia, o rugă profesorul.

Deodată, obrazul ei fu străbătut de un spasm, își mîji ochii, se sprijini de ușor răsucindu-și gîtul și încercînd să-și ascundă chipul schimonosit, apoi scoase un suspin sfîșietor și umerii începură să-i tresalte sub fulgarin.

Sulimov, care se ivise în spatele lui Arkadi Kirillovici, probabil că nu recunoscu fata pe care n-o văzuse decît în treacăt, în noaptea crimei.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă el.

Sonia, cu pletele ude, încîlcite, atîrnîndu-i de sub pălărioara tricotată, cu hainele mototolite, sălbăticită, mușcîndu-și buzele, strîngîndu-și pleoapele, se sufoca în hohote de plîns.

— Ce s-a-ntîmplat ?...

Arkadi Kirillovici, ferindu-și ochii vîrîți adînc sub fruntea posomorîtă, răspunse :

— Același lucru — ne primim cu toții răsplata ! Iar fata asta, poate, mai mult decît noi amîndoi.

Noaptea unor absolvenți

1

AȘA CUM SE ȘI CUVINE, serata de absolvire debutase cu alocuțiuni solemne.

Din sala de sport, aflată cu un etaj mai jos, răzbăteau zgomote : se mișcau mese, erau în curs ultimele pregătiri pentru banchet.

Foștii elevi ai claselor a zecea nu mai arătau a școlari : fetele purtau rochii la modă, care le scoteau în evidență formele date în pîrg, flăcăii — în costume exagerat călcate, cămăși sclipitoare, cu cravate, stînjeniți parcă de brusca lor maturitate. Ai fi zis că se simțeau cu toții stînjeniți de ei înșiși — întotdeauna la aniversările lor, cei sărbătoriți se simt mai stingheriți decît ceilalți oaspeți.

Ivan Ignatievici, directorul școlii, un bărbat cu ținută impunătoare, cu umeri de luptător, rostise o cuvîntare plină de sentiment : „În fața voastră sînt mii de drumuri...“ Drumurile erau, într-adevăr, mii și toate deschise, dar, probabil că nu pentru toți în aceeași măsură. Ivan Ignatievici îi înșiruise, ca de obicei, pe absolvenți corespunzător cu precedentele lor succese din școală. În capul șirului se afla cea care nu putea fi comparată cu nimeni, cea care în toți cei zece ani îi lăsase pe ceilalți în urmă. Era vorba de Iulecika Studionțeva. „Fata asta poate onora oricare institut al țării...“ O urma cohorta înghesuită a celor „foarte capabili“ ; fiecărui membru al acesteia îi fusese rostit numele, fiecăruia i se dăduse după merite. Printre aceștia fu pomenit și Ghenka Golikov. Se învredniciră apoi de atenție, dar fără a fi ridi-

cate în slavă, „naturile originale“ — o caracterizare cam păcătuind prin incertitudine — adică, Igor Prouhov și alții. Cine erau „alții“, directorul nu considerase necesar să precizeze. Și — la sfîrșit — toți ceilalți, anonimii, „cărora școala le urează succese de tot felul“. În rîndul acestora se aflau Natka Bîstrova, Vera Jerih, Sokrat Onucin...

Iulecika Studionțeva, cea aflată în fruntea șirului pornit spre tainice drumuri, urma să prezinte cuvîntarea de răspuns. Cine, dacă nu ea, trebuia să mulțumească școlii pentru cunoștințele primite (începînd cu abecedarul), pentru grija ce le fusese purtată vreme de zece ani, pentru afecțiunea de care fiecare, fără să vrea, își va aminti mereu.

Ieși la masa prezidiului, — o fată de statură potrivită, purtînd o rochie albă cu umerași de muselină, cu funde albe în cosițele încolăcite, o adolescentă ce nu părea nicidecum a fi absolventă : pe chipul cu trăsături distincte o expresie de severă preocupare, prea severă chiar și pentru un om matur. Și o ținută dreaptă, hotărîtă, iar în poziția capului — o mîndrie reținută.

— Mi s-a propus să iau cuvîntul în numele întregii clase. Eu însă vreau să vorbesc în numele meu. Numai al meu !

Această declarație, rostită cu ton categoric de șefa promoției, o elevă care nu greșise niciodată cu nimic, n-a provocat nici acum obiecții, n-a alarmat pe nimeni. Directorul a zîmbit, a dat din cap și s-a foit pe scaun, așezîndu-se mai comod. Ce putea să rostească, dacă nu cuvinte de mulțumire, fata asta, care auzise în școală numai laude, numai vorbe entuziaste la adresa ei. De aceea pînă și chipurile colegilor ei de clasă exprimară acum o răbdătoare, parcă obligatorie luare-aminte.

— Îmi iubesc oare școla ? Glas vibrant, emoționat. Da, o iubesc ! Foarte mult !... Cum își iubește un pui de lup vizuina... Dar iată că acum trebuie să ies din vizuină. Și constat deodată că am în față mii de drumuri !... Mii !...

Prin amfiteatru trecu un freamăt.

— Pe care din ele să merg? De mult mi-am pus această întrebare, dar m-am tot eschivat, m-am tot ferit de ea. Acum gata — nu mă mai pot feri. Trebuie să merg înainte, dar nu pot, nu știu încotro... Școala m-a învățat să știu totul, în afară de un singur lucru — ce anume îmi place, ce anume îndrăgesc. Cîte ceva îmi plăcea, dar altceva nu-mi plăcea. Iar dacă o materie, spre exemplu, nu-ți place, îți pare mai grea, deci acestei materii ce nu-ți e pe plac trebuie să-i consacri mai multe eforturi, altfel nu primești nota cinci. Școala îmi cerea asemenea note, eu ascultam și... și nu îndrăzneam să-mi placă mai tare ceva... Acum însă, m-am uitat în urmă și am constatat că nu mă atrage nimic, nu îndrăgesc nimic... Nimic în afară de mama, tata și... școala. Și sînt mii de drumuri — dar toate-s la fel, toate îmi sînt indiferente... Să nu credeți că sînt fericită. Dimpotrivă, mi-e frică. Foarte tare!

Iulecika stătu cîteva momente privind cu ochii ei neliniștiți, ca de pasăre, în sala care tăcea. Numai de la parter se auzea zgomotul meselor mutate pentru banchet.

— Atît am avut de spus, încheie fata și porni cu pași mărunți, nervoși, spre locul ei.

2

CU VREO DOI ANI în urmă fusese introdusă o interdicție: nu era permis ca în școlile medii, la seratele de absolvire, să se pună vin pe mese.

Pe Olga Olegovna, directoarea de studii a școlii, această interdicție o revoltase: „Spunem mereu: serata de absolvire este pragul spre maturitate, sînt primele ore de independență. Dar în același timp îi tutelăm pe copii, ca și cînd ar fi mici. Ei o vor lua, desigur, ca pe o jignire, vor aduce fără doar și poate cu ei, pe ascuns sau fățiș, vin, iar în semn de protest, chiar și cîte ceva mai tare, nu-i exclus."

Olgăi Olegovna i se spunea în școală, pe din spate, Oleg înțeleptul : „Oleg înțeleptul [1] a zis... Oleg înțeleptul a cerut..." întotdeauna la masculin. Chiar directorul Ivan Ignatievici ceda mereu în fața stăruințelor ei. De astă dată reușise să-i convingă pe membrii comitetului de părinți, așa că pe mesele de banchet se aflau sticle cu vin sec și dulce de Cahors, provocîndu-i suspine mîhnite directorului, care presimțea niște discuții neplăcute la secție.

Totuși buchetele de flori erau mai numeroase decît sticlele, seara de adio trebuia să fie frumoasă și decentă, să insufle veselie, desigur în limitele admisibilului.

Strania cuvîntare a Iulecikăi Studionțeva parcă nici n-ar fi fost. Se rosteau toasturi pentru școală, în sănătatea profesorilor, răsuna clinchet de pahare, izbucneau rîsete, discuții, se vedeau chipuri fericite, îmbujorate, într-un cuvînt, sărbătoare. Nu era prima serată de absolvire în școală, iar aceasta începea ca întotdeauna.

Numai că, asemenea unui ușor curent într-o încăpere încălzită, se simțea parcă, în toiul veseliei ce se încinsese, o anume circumspecție. Directorul Ivan Ignatievici era cam distrat, Olga Olegovna închisă în sine, iar ceilalți profesori aruncau înspre aceștia doi priviri iscoditoare. Iulecika Studionțeva ședea și ea la masă cu capul plecat, parcă încătușată. Din cînd în cînd se apropia în grabă de ea cîte unul dintre colegi, ciocnea cu ea paharul, schimba o vorbă, două — își exprima, evident, solidaritatea — și pleca degrabă.

Ca întotdeauna, rînduiala protocolară a fost repede dată uitării. Foștii elevi de a zecea se deplasau spre locul unde ședeau profesorii. fie părăsindu-și scaunele, fie luîndu-le cu ei.

Grupul cel mai mare, cel mai zgomotos și înghesuit se formase în jurul Ninei Semionovna, învățătoarea din clasele inferioare, care cu zece ani în urmă îi întîmpinase pe toți acești copii în pragul școlii, îi așezase în bănci, îi pusese să deschidă abecedarele.

[1] Din „Cîntecul lui Oleg înțeleptul" de A. S. Pușkin.

Nina Semionovna se agita în mijlocul foștilor ei elevi și nu era în stare decît să exclame sugrumat :

— Natocika ! Vera ! Dumnezeule !

Și își ștergea grijuliu cu o batistă lacrimile de pe sub genele rimelate.

— Doamne ! Ce mari mi-ați crescut !

Natka Bîstrova era cu jumătate de cap mai înaltă decît învățătoarea, dar și Vera Jerih părea să o fi întrecut în înălțime.

— Dumneavoastră sînteți pentru noi cea mai, cea mai bătrînă învățătoare, Nina Semionovna !

„Bătrîna învățătoare" abia trecuse de treizeci de ani, avea fața albă, era blondă, zveltă, bine făcută. Acea primă lecție, din urmă cu zece ani, a absolvenților de acum, fusese pentru ea și cea dintîi activitate didactică independentă.

— Ce eleve mari am eu ! Chiar că sînt bătrînă...

Își ștergea lacrimile cu batista, iar fetișcanele se înghesuiau s-o îmbrățișeze și plîngeau și ele, desigur, de bucurie.

— Nina Semionovna, haideți să bem *Bruderschaft !* Să fim pertu, propuse Natka Bîstrova.

Băură așa cum cere acest obicei, se îmbrățișară, se sărutară.

— Nina, dar tu... tu ești formidabilă ! Grozavă ! Tot timpul ne aminteam de tine !

— Natocika, dar cum te-ai mai schimbat, nu mă mai satur privindu-te. Și cînd te gîndești că erai o rățușcă prăpădită acolo : putea oare cineva să se aștepte că ai să te faci o asemenea frumusețe de fată... Iar Iulecika... Unde-i Iulecika ? De ce nu-i aici ?

— Iulka ! Hei ! Vino-ncoa !

— Da, da, Iulecika... Nici nu știi ce des mă gîndeam la tine. Ești cea mai uimitoare elevă din cîte am avut...

Lîngă deșiratul profesor Pavel Pavlovici Reșnikov, care preda fizica, și lîngă profesorul de matematici, Innokenti Sergheevici, cel cu obrazul schimonosit de o cicatrice groaznică, se adunaseră băieții serioși. Ei considerau sub demnitatea lor să se sărute, să se îmbrățișeze, să-și

dea pe față simțămintele. Aici discuția era reținută, fără sentimentalisme.

— În domeniul fizicii s-au produs două revoluții una după alta. E vorba de teoria relativității și mecanica cuantică. A treia va avea loc cu siguranță într-un viitor ceva mai îndepărtat. Și-atunci, Pavel Pavlovici, are vreun rost în ziua de astăzi să te consacri fizicii ?

— Greșești, amice : revoluția continuă. Da, da ! Acum fizica doar s-a mutat pe un alt continent, numit astronomie. Astrofizicienii fac aproape în fiecare an niște descoperiri uluitoare. Mîine fizica își va spune cuvîntul altundeva, să zicem, în cristalografie...

Ghenka Golikov, gătit ca de paradă și stînd picior peste picior, cugeta cu o rezervă plină de importanță — era numai respect și atenție față de el însuși și față de interlocutorii săi.

Lîngă Ivan Ignatievici, directorul școlii, și Olga Olegovna, directoarea de studii, era înghesuială. Acolo își demonstra elocința Vasea Grebennikov, un flăcăuaș scund, gătit ca la jurnal, într-un costum negru, cravată în dungi și pantofi de lac. Cel mai bun activist din clasă, luptînd pentru disciplină și ordine, era, ca totdeauna, plin pînă la refuz de principii. Acum, de pildă, apăra cu vehemență onoarea școlii, pusă adineaori la îndoială de Iulecika Studionțeva :

— Alma mater a noastră ! Pînă și ea, Iulka, oricît s-ar fi îngîmfat, n-are s-o uite... Da, da ! N-are s-o uite niciodată !

În fața lui Vasea se afla zeflemistul Igor Prouhov. Acesta pînă și îmbrăcămintea o avea neglijentă — cămașa cam purtată, pantalonii șifonați, bărbia și obrajii năpădiți de un puf tinerese încă neatins de brici.

— În fața stimaților noștri profesori am să spun...

— În fața foștilor profesori, îl corectă Olga Olegovna cu un zîmbet prudent.

— Da, da, a foștilor, dar față de care nutrim același respect... Deosebit respect ! Am să spun : Iulka a avut perfectă dreptate ! Noi voiam să admirăm cerul albastru, dar eram obligați să privim tabla cea neagră din fața noastră. Meditam la sensul vieții, dar eram nevoiți să

ne gîndim la triunghiul isoscel. Ne plăcea să-l ascultăm pe Vladimir Vîsoțki, dar eram siliți să învățăm pe de rost învechitul : „Unchiul meu cu reguli prea cinstite..." [1] Eram ridicați în slăvi pentru ascultare și pedepsiți pentru nesupunere. Ție, prietene Vasea, treaba asta îți plăcea, mie însă nu ! Eu sînt dintre cei care urăsc zgarda și sforicica...

În raportul directorului, Igor Prouhov fusese clasat printre naturile originale, era cel mai bun pictor și filosoful recunoscut al școlii. Acum se lăsa furat de propria-i cuvîntare demascatoare. Nici Olga Olegovna, nici directorul Ivan Ignatievici nu-l contraziceau — zîmbeau condescendent și schimbau între ei priviri semnificative.

Își găsise interlocutor pînă și cel mai tînăr dintre dascăli, profesorul de geografie Evgheni Viktorovici — frizură lînsă, neserioasă deasupra unei frunți curate, lipsită de griji și a unor obraji rozalii, amănunt, fără îndoială, ucigător cînd era vorba de autoritate în fața elevilor. În fața lui se afla Sokrat Onucin :

— Acum avem drepturi cetățenești egale, așa că permiteți-mi să vă ușurez de-o țigară.

— Eu nu fumez, Onucin.

— Ce păcat. De ce să vă refuzați măruntele plăceri ale vieții ? Personal fumez dintr-a cincea. Nelegal, se-nțelege — pînă în ziua de azi.

Numai profesoara de literatură, Zoia Vladimirovna, ședea însingurată la masă. Era cea mai în vîrstă profesoară din școală, nici unul dintre pedagogi nu muncise mai mult — peste patruzeci de ani ! Își predase primele lecții încă pe vremea cînd școlile se împărțeau în complete și incomplete [2], cînd nota doi se numea „*neud*" [3], iar afișele îi chemau pe cetățenii tinerei Țări Sovietice să lichideze chiaburimea ca clasă. Din anii aceia și apoi toată viața sa a practicat o exigență rigidă față de elevi și obi-

[1] Versul inițial din romanul „Evgheni Oneghin" de A. S. Pușkin.

[2] Școli de opt și respectiv de patru clase.

[3] Formă contrasă de la *neudovletvoritelno* — nesatisfăcător (rus.).

ceiul de a se găti într-un taior de culoare închisă și croială pe jumătate bărbătească. Acum, în dreapta și stînga ei scaunele erau goale, nimeni nu se apropia de ea. Își ținea spinarea dreaptă, avea un gît slab, de femeie bătrînă, prin părul cărunt îi jucau reflexe tulburi ca de aluminiu, iar chipul gălbejit amintea o veștedă floare de bîlbor.

Dar iată că răsună picupul aparatului de radio și toți se foiră, apoi grupurile dimprejurul mesei se desfăcură și în sală păru că s-a făcut de două ori mai multă lume.

. . . . . .

Vinul fusese băut, sandvișurile mîncate, discurile cu muzică de dans începuseră să se repete. Vasea Grebennikov făcuse scamatorii cu ceasul pe care-l ascundea sub o farfurie răsturnată cu fundul în sus, pentru a-l scoate după aceea, politicos, din buzunarul directorului. Făcuse aceste exhibiții cu un aer solemn, însă toată lumea le cunoștea demult — de la nici o activitate artistică de amatori nu lipsise ceasul care dispărea sub ochii tuturor.

Faptul că se ajunsese la scamatorii însemna că nu mai era nimic de așteptat de la serata în cauză. Băieții și fetele se îngrămădeau prin colțuri, șușoteau apropiindu-și capetele.

Igor Prouhov îl găsi pe Sokrat Onucin.

— Bătrîne, n-ar fi timpul să o zbughim la aer curat, să ne dobîndim deplina libertate ?

— Gîndim la unison, frater. Ghenka merge și el ?

— Și Ghenka, și Natka, și Vera Jerih... Unde ți-e guzla, bardule ?

— Guzla-i aici, dar tu ai făcut rost de ghiuleaua aceea ?

— Propun s-o luăm și pe Iulka cu noi. Cum-necum, ea a zdruncinat astăzi temeliile.

— Personal n-am obiecții, frater.

Profesorii, unul cîte unul, începuseră și ei să se îndrepte spre ieșire.

3

MAJORITATEA CADRELOR DIDACTICE se împrăștiară pe la casele lor, la școală nu mai rămăseseră decît șase profesori.

Cancelaria era inundată de lumina electrică. Dincolo de ferestrele larg deschise — doar venise vara — noaptea intra cu întîrziere în drepturile ei. În încăpere se revărsau mirosurile orașului : de asfalt ce se răcește, de benzină arsă, și abia perceptibil — ca o amintire ștearsă a primăverii ce trecuse — de plop proaspăt înfrunzit.

De jos tot mai răzbăteau încă ritmurile muzicii de dans.

Olga Olegovna își avea în cancelarie locul ei : un birouaș vîrît într-un colț al încăperii. Profesorii vorbind între ei, îl denumiseră locul procurorului. În timpul consiliilor profesorale, de acolo fuseseră rostite deseori acuzații, ba cîte o dată chiar verdicte decisive.

Profesorul de fizică, pe nume Reșnikov, și Innokenti Sergheevici se așezară lîngă fereastra deschisă și, îndată, își aprinseră cîte o țigară. Nina Semionovna se lăsase pe un scaun chiar lîngă ușă. Aici ea nu era decît oaspete, căci pentru învățători fusese amenajată în celălalt capăt al școlii, o altă cancelarie, mai mică și mai modestă, cu un director de studii propriu, cu rînduieli proprii, numai directorul plin era și acolo unul și același, adică Ivan Ignatievici. Acesta nu se așezase acum, ci începuse să circule prin cancelarie, cu chipul încruntat și încins, legănîndu-și umerii grăsulii de luptător și atingînd în mers scaunele. Se străduia în mod vizibil să arate că nu mai aveau despre ce să discute, că orice fel de dezbateri ar fi fost deplasate — era tîrziu, serata se sfîrșise. Zoia Vladimirovna se așezase la masa cea lungă, cît cancelaria, într-o poză încordată, dreaptă, cu capul cărunt dat pe spate... și de astă dată singură. Avea, femeia aceasta, pe cît se pare, un talent al ei, înnăscut, de a rămîne izolată între oameni.

Preț de un minut, Olga Olegovna îi examină pe toți. Trecuse demult peste patruzeci de ani, ușoara tendință

spre îngrășare nu o făcea impunătoare, dimpotrivă, crea o impresie de moliciune, de maleabilitate : ai fi zis că-i femeie de casă, căreia-i place confortul ; chiar și fața sub părul în bucle rebele îi era de o blîndețe înșelătoare și părea aproape lipsită de personalitate. Energia i se ascundea doar în frumoșii ochi mari, negri, cu sclipiri tinerești în pupile, ca și în glasul vibrant, puternic, care te făcea, auzindu-l, să devii circumspect.

— Așadar, ce ziceți despre cuvîntul Studionțevei ? întrebă ea.

Directorul se opri în mijlocul cancelariei și rosti o frază, probabil dinainte pregătită :

— Păi ce să zicem ? Fetița a avut un moment de zăpăceală, de altfel pe deplin justificată, și a spus-o pe un ton puțin mai ridicat.

— Am mai încasat o săpuneală pentru truda noastră, adăugă sec Zoia Vladimirovna.

Olga Olegovna întîrzie cu privirea pe chipul veșted al bătrînei. Cele două nu se agreau, dar ascundeau acest fapt chiar față de ele însele. Trecînd și de astă dată peste observația colegei sale, Olga Olegovna întrebă aproape cu blîndețe :

— Deci credeți că nu s-a întîmplat nimic deosebit ?

— Dacă e să considerăm că o crasă lipsă de recunoștință nu e nimic deosebit, zise cu răutate bătrîna și izbi în masă, a supărare, cu palma ei mică, aproape imponderabilă. Lucrul cel mai supărător e că nu mai putem s-o luăm la rost, s-o pedepsim. Acum această Studionțeva ne este inaccesibilă !

La aceste cuvinte, Nina Semionovna roși violent, gata s-o treacă lacrimile :

— S-o luăm la rost, s-o pedepsim ?! Nu înțeleg ! În ce mă privește, eu... Eu n-am mai întîlnit asemenea copil... Atît de sensibil și receptiv cum a fost Iulecika Studionțeva. Prin ea... Da, îndeosebi prin ea, eu, pe atunci tînără, proastă și nepricepută, am început să cred în mine însămi : că pot, adică, să-i învăț pe alții, că pot să obțin succese !

— Și totuși mie mi se pare că s-a întîmplat ceva deosebit, își ridică ușor tonul Olga Olegovna.

Directorul Ivan Ignatievici înalță din umeri.

— Iulia Studionțeva este mîndria noastră, un om în care s-au întruchipat toate intențiile noastre, reluă directoarea de studii. Și iată că cea în care am investit atîția ani de muncă a vorbit acum împotriva noastră! Nu-i asta oare un prilej de neliniște?

Cu părul clădărit deasupra ochilor negri și cu chipul palid, Olga Olegovna îi cercetă cu severitate, din ungherul său, pe dascălii împrăștiați prin cancelaria inundată de lumină.

4

BĂIEȚII PROCURASERĂ DIN TIMP o sticlă mare, pîntecoasă, de „puterea ursului" în împletitură de plastic, așa-zisa „ghiulea", iar Sokrat Onucin își luase cu el chitara. Trei băieți și trei fete din a zecea „A" hotărîseră să petreacă noaptea sub cerul liber.

Cel mai arătos în acest grup era Genka Golikov. Devenise o adevărată celebritate a orașului. Un tînăr cu fizionomia deschisă, ochii albaștri, părul blond, înălțimea un metru nouăzeci, lat în umeri, musculos. La secția orășenească de *sambo* [1] îi azvîrlea peste cap pînă și pe flăcăii zdraveni de la combinat. Era zeul puștimii și spaima huliganilor din cartierul mărginaș denumit India.

Denumirea aceasta exotică provenise de la foarte banalele cuvinte „construcții individuale", prescurtat „indstroi" [2]. Cîndva, încă pe vremea construirii combinatului, din cauza insuficienței acute a spațiului locativ, se luase hotărîrea de a se încuraja construcțiile particulare. Se repartizase și locul respectiv — în afara orașului — dincolo de o viroagă fără nume. Și au început să se înghesuie una într-alta casele ridicate fie de mîntuială și la repezeală, înjghebate din lăturoaie și acoperite cu carton

[1] Abreviere de la *samozașcita bez orujiia* — apărare fără armă (rus.).

[2] Formă contrasă de la *„individualnoe stroitelstvo"* (rus.).

gudronat, fie gospodărește, temeinic, cu acoperișuri din tablă, cu mici terase cu geamlîc și cu dependințe. Orașul se împlinise demult, destui locuitori ai Indiei se mutaseră în blocuri cu patru etaje, cu gaze și canalizare, dar India nu rămînea pustie și nu avea de gînd să sucombe. Apăreau acolo mereu alți locuitori. India era refugiul haimanalelor. În India domneau rînduieli proprii și legi proprii ce exasperau uneori miliția.

Nu demult se ivise acolo un oarecare Iașka Topor. Circula zvonul că stătuse după gratii pentru „ o călcare nasoală". Lui Iașka i se supunea toată India, de el se temeau pînă și unii din oraș. Ghenka Golikov se încăierase nu demult cu el. Iașka a fost azvîrlit frumos pe asfalt, sub ochii „șesarilor" lui care o băgaseră pe mînecă, totuși el s-a ridcat și a zis : „Ei, frumușelule, n-ai decît să trăiești, dar ține minte — Topor nu retează găteje !" N-avea decît Iașka să țină minte și să-l ocolească. Ghenka era gloria orașului, apărătorul celor slabi și obidiți.

Igor Prouhov era cel mai bun prieten al lui Ghenka. Și, desigur, un prieten vrednic, căci el însuși devenise vestit în felul său. Locuitorii orașului îl cunoșteau nu atît pe el, cît pantalonii de lucru în care Igor se ducea să picteze studii după natură. Aceștia erau din doc simplu, dar Igor și-a tot șters de ei, ani la rînd, pensulele și cuțitul de pictură, așa că acum pantalonii bat în niște nuanțe inimaginabile. Erau mîndria lui, le spunea „Popparta mea !"

Deocamdată tablourile lui Igor nu se expuneau nicăieri, în afară de școală, în schimb aici provocau scandaluri furtunoase, uneori chiar încăierări. Pentru unii copii el era un geniu, pentru alții o nulitate. De altfel, majoritatea covîrșitoare nu se îndoia că era un geniu ! În tablourile lui, copacii erau de un roz dulceag, iar apusurile de un verde otrăvit, chipurile oamenilor erau lipsite de ochi, iar florile — cu ochi și chiar cu gene.

Și mai era vestit Igor Prouhov în școală pentru că putea să demonstreze cu ușurință că fericirea e o pedeapsă, iar durerea un bine, minciuna e demnă de crezare, iar negrul e alb. Niciodată nu puteai să realizezi ce-i trăsnește prin cap în clipa următoare. Uluitor băiat !

Natka Bîstrova... Încă de pe acum bărbaţii întîlniţi pe străzi se uitau în urma ei cu chipuri buimace : „Ia te uită !“ Avea nişte sprîncene fine, gîtul prelung, umerii uşor lăsaţi, mersul elastic, cu pieptul avîntat înainte — faceţi loc !

Pînă nu demult Natka fusese o fetişcană obişnuită, deşirată, colţuroasă, veselă, disprețuind cu nepăsare ştiinţele. Toată lumea ştia că Ghenka Golikov tînjeşte după ea, dar nimeni nu izbutea să-şi dea seama dacă şi Natka tînjeşte după Ghenka. Nici măcar el.

Vera Jerih, prietena Natkăi, era o fată puhavă, lătăreaţă, impunătoare, cu o faţă mare, moale, rumenă. Nu ştia nici să cînte, nici să danseze, nici să discute cu aprindere pe teme înalte, dar oricînd era gata să jelească nenorocirea cuiva, să-i împace pe cei ce s-au certat, să intervină pentru cineva care a făcut-o de oaie. Şi nici o serată nu era cu putinţă fără ea. „Fată de comitet“ — în gura lui Sokrat Onucin, cuvintele acestea exprimau o laudă supremă.

Cît despre el însuşi, Sokrat zicea : „mama m-a făcut caraghios ca înfăţişare şi ca firmă : a măritat porecla tatălui cu un ginere grec din antichitate. Hibrid unic — un antic cu un beţivan. Pentru ca oamenii să nu plesnească de rîs uitîndu-se la mine, sînt obligat să am un stil“. Aşa că Sokrat, în ciuda interdicţiilor şcolare, a izbutit să-şi lase părul pînă la umeri, nu-l pieptăna din principiu, purta la gîtul cam jegos un batic înflorat, de fată, iar pe piept, în chip de amuletă, o piatră cu gaură, atîrnată de un lănţuc. Mai purta şi nişte blugi niciodată spălaţi, strîmţi peste poate, cu franjuri zdrenţuiţi în loc de manşete, precum şi o chitară pe umăr. Şi nu avea niciodată pic de astîmpăr, era mereu agitat. Obrazul lui părea alcătuit numai din unghiuri ascuţite, cenuşiu, făcînd mereu grimase, cu nişte ochişori veseli, lipsiţi de gene. Era un neîntrecut interpret al cîntecelor lui Vîsoţki.

Ghenka era considerat un duşman al Indiei, pe cînd Sokrat era primit acolo ca prieten — chitara lui cînta pentru toţi deopotrivă. Pentru toţi cei care voiau să-l asculte. Chiar şi pentru Iaşka Topor.

Iulecika Studionţeva era cea de-a şasea din grup.

Sokrat tocmai se schimonosea, prezenta în acompaniament de chitară cîntecul despre un girăfel din „galbena, încinsa Africă", îndrăgostit de o antilopă :

A fost atunci un mare scandal
Și doar un bătrîn papagal
Str-r-rigă cît putea din umbrar :
„Giră-fe-lu-i ina-alt,
El vede mai cla-ar !..."

Iulecika, ținîndu-se de mîini cu Natka și Vera, arbora o expresie severă, împietrită.

În locul unde se aflau tinerii, orașul se sfîrșea brusc printr-o rîpă ce cobora spre rîu. Era locul cel mai înalt. Aici, în buza rîpei, fusese amenajat un părculeț. În centrul lui se înălța, pe potriva unor tei tineri, un obelisc cu placa de marmură orientată înspre oraș. Placa era în întregime acoperită de numele unor ostași căzuți :

ARTIUHOV, PAVEL DMITRIEVICI — soldat
BAZAEV, BORIS ANDREEVICI — soldat
BUTÎRIN, VASILI GHEORGHIEVICI — sergent major...

Și așa mai departe, în rînduri strînse, pe două coloane.

Nu, ostașii nu aici au căzut și osemintele nu le zăceau sub monument, în mijlocul parcului. Războiul nici nu se apropiase de acest oraș. Cei ale căror nume erau săpate pe placa de marmură fuseseră îngropați undeva departe, prin stepele Volgăi, prin cîmpiile Ucrainei, în mijlocul mlaștinilor Bielorusiei, prin pămînturile Ungariei, Poloniei, Prusiei. Dumnezeu știe pe unde. Dar altcîndva, toți acești oameni au locuit aici, și tot de aici au plecat la război, ca să nu se mai întoarcă niciodată. Obeliscul de pe malul înalt este un mormînt lipsit de cei căzuți pe cîmpul de bătaie, așa cum sînt multe morminte prin țara noastră.

Dincolo de creasta malului lumea se cufunda acum într-o adevărată beznă primordială. Dincolo de rîu, se întindeau mlaștini, mici rarișți de pădure, locuri pustii, nici măcar sate nu se găseau. Zidul dens, umed al nopții nu era străpuns de nici o luminiță, pe cînd de cealaltă parte a parcului se duceau spre zare luminile blocurilor,

șirurile drepte ale felinarelor de pe străzi, licuricii roșii, rătăcitori, ai mașinilor în goană, vîlvătaia rece, de neon, de deasupra acoperișului depărtatei clădiri a gării — peste tot numai lumini, lumini, o întreagă galaxie de stele. Obeliscul cu numele celor căzuți în ținuturi îndepărtate, îngropați în morminte necunoscute, se află parcă la granița dintre două lumi — cea locuită și cea pustie, cea a revărsării de lumină și cea a beznei de nepătruns.

Fusese înălțat demult acest obelisc, încă înainte de venirea pe lume a prea onoratului grup de colegi, care apăruse aici cu o chitară și cu o sticlă de „puterea ursului". Atît băieții, cît și fetele îl văzuseră prima oară încă din pruncie, apoi, tot cu mulți ani în urmă, citiseră silabisind și, abia biruind literele de tipar, primele cîteva nume : „Artiuhov Pavel Dmitrievici — soldat, Bazaev..." Cu siguranță că pe atunci nu vor fi avut destulă răbdare ca să citească lunga enumerare pînă la sfîrșit, iar după aceea ea le-a devenit ceva obișnuit, încetînd să le mai atragă atenția, ca de altfel și obeliscul însuși. Parcă de el le ardea lor cînd lumea înconjurătoare era plină de lucruri mult mai interesante ca, de exemplu, chioșcul cu firma „Înghețată", rîul, unde întotdeauna porcușorii trag la nadă și unde funcționează baza nautică ; la capătul parcului era cinematograful „Ceaika", unde, pentru treizeci de copeici, poftim, ți se prezintă și războiul, și prinderea unui spion, și „Hei, ia stai tu !" — filmul de desene animate cu iepurele norocos, că rîzi pe săturate. Lumea aceea cu înghețată, porcușori, bărci, filme era schimbătoare ; neschimbător era numai obeliscul. Poate că fiecare din acești băieți și fete, mai crescînd olecuță și dînd întîmplător cu ochii peste placa de marmură, se vor fi gîndit măcar un moment că uite, un oarecare Artiuhov, Bazaev și ceilalți împreună cu el au murit în război... Războiul însemna pentru acești adolescenți o vreme depărtată, de pe cînd ei nici nu veniseră pe lume. Și încă mai înainte fusese un alt război, unul civil. Și revoluția. Iar înainte de revoluție la conducere se aflau țarii, dintre ei cel mai vestit fiind Petru Întîi, care a purtat și el mai multe războaie... Ultimul război li se părea așadar, copiilor aproape la fel de străvechi, ca și toate celelalte.

Dacă obeliscul ar fi dispărut brusc ei ar fi observat-o, desigur dar cîtă vreme el stătea neclintit la locul lui, nu era un motiv să-l ia în seamă.

Acum veniseră la obelisc pentru că aici, lîngă el, era frumos chiar și noaptea — în vale se întindea orașul presărat cu stele, foșneau teii tineri străpunși de lumină, iar noaptea mirosea înviorător a rîu. Și era pustiu la această oră tîrzie, nimeni nu-i stînjenea. Exista și o bancă, exista sticla cea grea cu „puterea ursului", rotundă ca o ghiulea de tun străvechi. În lumina impasibilă, incoloră, a lămpilor cu mercur, vinul roșu dintr-însa arăta negru ca însăși noaptea ce sta să inunde malul rîpos.

O sticlă și un singur pahar pentru toți.

Sokrat îi dădu Verei Jerih chitara și începu să desfunde cu multă competență „ghiuleaua".

— Fraterilor ! O să bem pe rînd din cupa păcii.

Igor se rugă cu modestie :

— Dacă nu sînt obiecții, eu...

Obiecții nu încăpeau, era obligația lui Igor Prouhov, maestru îndeobște recunoscut al stilului elevat, să rostească primul toast.

Sokrat, îmbrățișînd cu tandrețe sticla, umplu cu noptateca licoare paharul.

— Dă-i drumul, Cicerone ! îl îndemnă Ghenka.

Igor era un găligan zdravăn, pletos, între pometii duși spre tîmple îi ieșea în evidență un nas cîrn, maxilarele colțuroase îi erau ușor umbrite de o barbă artistică în devenire, pe care încă înainte de examene se jurase să și-o cultive. Ridică paharul, își ațintì visător nasul spre el, păstră o clipă-două de tăcere, pentru ca toți să se pătrundă de importanța momentului și pentru ca, în așteptarea dezvăluiri, fiecare să simtă în suflet un oarecare fior sacru.

— Prieteni drumeți ! proclamă Igor cu patos. Peste ce am pășit noi astăzi ? Și ce am dobîndit ?...

În timpul pauzei, Sokrat Onucin izbutise să facă un schimb deloc complicat : sticla — Verei, chitara — sieși. Așa că drept răspuns lovi coardele și începu să behăie :

— Liber-ta-te o dată ! Liber-ta-te de două ori ! Li-i-ber-ta-te !

De asta și avea nevoie Igor — de un punct de sprijin.

— Acest ins din Heidelberg vrea libertate ! vesti el. Poate că și voi doriți același lucru ?

— De ce nu, făcu Ghenka, zîmbind cu prudență.

— Libertate pentru toți, sau numai pentru tine ?

— Nu ne socoti niște uzurpatori, băiețașule cu bărbuță.

— Pentru toți ! Liber-tate ? ! Vino-ți în fire, mulțime ! Pentru ticălos libertatea înseamnă a face ticăloșii ! Pentru ucigaș — a ucide ! Auzi tu la ei, pentru toți !... Ori voi, nătărăilor liber-cugetători, considerați că lumea e alcătuită numai din oițe inofensive ?

Forța cratorică a lui Igor Prouhov consta de obicei tocmai în tratarea cu dispreț a ascultătorilor. Îndreptîndu-și umerii, cu bărbia umbrită și cu fruntea în lumină, se repezi din nou :

— Dar știți voi, ignoranților, că pînă și șoarecii, sărmane creaturi, atunci cînd se adună grămadă, stabilesc o rînduială : unii îi supun pe ceilalți, care li se supun ? Și șoarecii, și rudele noastre, maimuțele, și, în sfîrșit, noi, oamenii ! *C'est la vie !* În viață ești dator fie să supui, fie să te supui ! Ori-ori ! Cale de mijloc nu există și nu poate exista !

— Și tu, desigur, vrei să supui ? întrebă Ghenka.

Se repeta și de astă dată ceea ce se petrecuse poate de o mie de ori între pereții școlii — Igor Prouhov susținea ceva; iar Ghenka Golikov i se ridica împotrivă. Filozoful din clasa a zecea „A“ avea doar un singur oponent permanent.

— Des-sigur, se declară de acord Igor cu condescendență emfatică. Să su-pun.

— Atunci la ce te mai foiești cu pensulele tale, o, tu, Caius Iulius Cezar ? Aruncă-le și înarmează-te cu ceva mai greu. Ca oamenii să vadă și să se teamă că ai putea să le spargi capul.

— Ha ! Auzi, popor ? Nasul lui Igor se făcu rozaliu de satisfacție. Oare toți cei de aici sînt la fel de tîmpiți încît să socoată că pensula unui pictor e ușoară, ghioaga e mai grea, iar tunul, tancul sau o escadrilă de bombar-

diere înțesate cu bombe cu hidrogen sînt și mai grele ? Eroare de burtă verde !

— Vivat lui Cezar cu paletă în loc de scut !

— Da, da, iubiți filistini, vă amenință un Cezar cu paleta lui. Și vă va cuceri... Nu, nu vă speriați, el, acest Cezar, nu se va apuca să vă zdrobească prețioasele scăfîrlii și nici nu va începe să vă facă bucățele cu bombe atomice. Uitat de voi, disprețuit pînă într-o vreme de voi, el va mîzgăli neobosit cu pensula asta a lui, undeva, într-o mansardă neștiută. Însă prin craniile voastre monolite va pătrunde încet-încet otrava multicoloră creată de el : veți începe să vă bucurați de ceea ce îl va bucura pe noul Cezar, să urîți ceea ce el va urî, să iubiți cu supunere, să vă revoltați cu supunere, veți ajunge să fiți cu totul dominați de el...

— Și dacă asta nu se va întîmpla ? Dacă craniile burtăverzilor se vor dovedi impenetrabile ? Sau crezi că așa ceva nu se poate ?

— Ba se poate, se declară de acord, calm și cu importanță, Igor.

— Și-atunci ?

— Atunci se va petrece în lume un eveniment mărunt, cu totul neglijabil — sub un gard va crăpa într-o zi un oarecare Igor Prouhov, care n-a izbutit să devină un mare Cezar.

— Ei vezi, asta mi-o imaginez mai limpede.

Igor înalță paharul deasupra capului.

— Eu, fostul rob al școlii numărul trei, beau acum pentru dominația asupra altora ! Vă urez tuturor să dominați, fiecare cum va putea !

Aplecîndu-și nasul, ca într-un ritual, deasupra paharului, trase o dușcă de-l goli cu totul, apoi, cu un gest regesc, întinse paharul, fără să privească, spre Sokrat, care ținea sticla gata pregătită, așteptă pînă acesta îl umplu și îl oferi lui Ghenka :

— Bătrîne, respingi tu o mînă întinsă ?

Ghenka primi paharul și rămase o vreme pe gînduri. Un zîmbet nedeslușit îi rătăcea pe chip. În sfîrșit, își scutură frizura :

— Pentru dominație ?... Fie și așa ! Dar să mă ierți, Cezar, n-am să beau cu tine.

Și făcu un pas înspre Natka.

— Beau pentru dominație ! Da ! Dar pentru dominația altcuiva asupra mea !... Goli paharul și o privi un timp cu ochi umeziți pe Natka ce rămăsese netulburată. Sokrat ! Umple !

Dar acesta turnă cu zgîrcenie pînă la jumătatea paharului : pentru o fetișcană ajunge și atît — sticla nu-i fermecată.

— Haide, Natka... o rugă Ghenka. Dă-i drumul !

Fata se ridică, își îndreptă umerii, preluă paharul — în mișcările ei era o lene jucată. Fața îi era umbrită, în lumină îi rămîneau doar fruntea și sprîncenele. Mîna ei dezgolită pînă la umăr, părea imaterial de albă prelingîndu-se în jos ; numai degetele palide care îmbrățișau cheagul negru al vinului din pahar erau crispate a neliniște.

— Natka, hai !

Igor Prouhov observă totul dintr-o parte, cu un zîmbet condescendent abia schițat.

Natka se mișcă ușor și, cu o expresie de severitate în ochii întunecați, ridică paharul :

— Fie, Ghena, cum spui tu... De acord... Pentru dominarea cuiva și asupra mea... Dar nu acum : acum e prea devreme. De aceea beau... Fata înălță paharul în mîna ei albă, prelungă. Pentru libertate.

Și își dădu capul pe spate, arătîndu-și pentru o clipită gîtul orbitor de alb, fremătînd ușor la înghițituri.

Ghenka se posomorî brusc, iar în zîmbetul condescendent al lui Igor apăru o nouă nuanță : o tot atît de condescendentă compasiune.

Numai Sokrat își făcea acum de lucru pe lîngă Vera.

— Să beau și eu pentru domînare ? Fata avea obrajii rumeni, luminați acum de un zîmbet blajin.

— Nu te sfii, mamă, nu te sfii.

— Ba pe mine totdeauna mă vor domina alții.

— Pentru ei să și bei, mamă, pentru ei să și bei. N-ai încotro.

— Pentru ei ! Fie ca dominarea lor să nu fie prea grea.

— Vivat, mamă, vivat ! Cinstită închinare... Iulka, e rîndul tău... Hei, Cezare cu paleta, ia ascultă cum îți va înfige Iulka un fitil !

Iulecika primi paharul, privi îndelung vinul negru.

— Dominare... rosti ea. Igor, ne-ai spus adineaori că pînă și șoarecii se supun unul altuia. Și ai de gînd să preiei lozinca ? Să trăiești, omule, precum șoarecii : cel puternic să-l oprime pe cel slab ?... Nu vreau !

Își desprinse privirea de la pahar, îl țintui pe Ghenka — avea ochii plini de neliniște, ca ai unei păsări prinse în laț, și buzele strînse. Fără să vrea, Ghenka se zgribuli, iar Iulecika porni spre el. Pentru asta trebui s-o ocolească pe Natka ce sta și acum nemișcată și maiestoasă, ca o zeiță într-un muzeu.

— Ghena... reîncepu cu glas tremurat, dîndu-și capul pe spate. Vezi, eu astăzi am recunoscut... în fața tuturor... că nu știu încotro merg. Dar nici tu încă nu știi. Hai să pornim împreună pe același drum. Ce zici ? Îți voi fi un bun însoțitor, Ghena, devotat...

Ghenka tăcu zăpăcit.

— Să pornim împreună, să alegem Moscova, oricare institut de acolo. Ce zici ?...

Băiatul stătea locului, ferindu-și ochii, cu pomeții îmbujorați. Pînă și Igor încremenise derutat. Sokrat cu sticla în mînă se mișca nervos. Pentru toți francheța Iulecikăi era o surpriză.

Pe chipul ei palid ochii străluceau tot așa, a neliniște. Fata aștepta un răspuns.

Ghenka însă privea în pămînt, tăcea. Iar Natka se înălța alături, ca o statuie.

— Bine, Ghena... Glasul Iulecikăi păru înghețat. Știam că n-ai să-mi răspunzi. Am spus asta ca să mă verific dacă pot să-ți vorbesc față de toți ceilalți, dacă n-am să mă intimidez, să tremur...

Chipul delicat, acum provocator, hotărît, al fetei, se încreți, și ea se întoarse cu spatele la colegi. Mîna ei subțire care cuprinsese paharul tremura ușor.

— De ce ?! strigă ea cu glas înăbușit. De ce în toți acești ani am fost singură, mereu singură ?! De ce vă fereați de mine ? Vă temeați că vă fac vreun rău ? Nu vă eram pe plac ? Sau pur și simplu n-aveați nevoie de mine ?... De ce ?!

Vera Jerih porni spre Iulecika, mișcîndu-și anevoie trupul molatic. O îmbrățișă :

— Iulecika !... Tocmai pe tine să te ia careva de mînă... Vezi-ți de treabă ! Tu însăți ai să-i conduci pe alții.

Igor se auzi și el bombănind.

— Văd că tu, Iulka, ești dată naibii. Și noi habar n-aveam...

Sokrat se agită :

— Lacrimi, fraterilor ?! Tocmai astăzi ! Stați să vă cînt eu ceva vesel !

— Nu-i nevoie, totu-i în ordine...

Iulecika o îndepărtă pe Vera și zîmbi, iar acest zîmbet, jalnic, tremurător, îi aduse totuși lumină pe chipul grav.

— Aș putea să beau pentru tine, Natka ? Pentru fericirea ta, de care eu n-am parte. Spre tine tind toți, și mereu vor tinde... Te invidiez. Ți-o spun fără ocol. De aceea și beau.

Natka nu se clinti. Rămase impasibilă. Sokrat izbi în strune.

5

ZOIA VLADIMIROVNA obosise să mai socotească de cîte ori pînă atunci își luase în felul acesta rămas-bun de la absolvenții care părăseau școala. Aproape totdeauna asemenea serate festive îi lăsau în suflet o atît de grea amărăciune, încît i se părea că totul s-a sfîrșit, că n-avea rost să mai trăiască pe lume.

Toți se minunau cu respect : sînt patruzeci de ani de cînd predă ! De fapt erau și mai mulți, aproape o jumătate de secol, cu toate că ea nu împlinise decît șaizeci și cinci.

În satul ei natal, unde lumea umbla în opinci și în straie de cînepă, fuseseră pînă la revoluție doar doi știutori de carte : un fost contopist de plasă care le cerea țăranilor să-i zică boier, și un paracliser răspopit, căzut în patima beției. Nici măcar bogătanul locului, Pankrat Kuzovliov, care făcea afaceri cu in și piei de vite, nu știa să se iscălească pe hîrtiile fiscale.

La începutul anilor douăzeci, în sat fusese trimis ca învățător un flăcăuaș vioi, cu o mînă schilodită pe frontul polonez. Se apucase omul să-i învețe nu numai pe copilași, ci și pe vîrstnici ; noul cuvînt *„likbez“* [1] intrase în vocabularul obișnuit al uliței.

Copilașii prindeau alfabetul mai repede decît babele și mujicii, devenind ei înșiși învățători. Așa se face că Zoika, fiica de șaisprezece ani a lui Volodka Rjavîi, vraciul de cai al satului și aprig cîntăreț la balalaică, îi punea de zor pe bărboșii asudați de efort să citească pe silabe : „Noi-nu-sîn-tem robi. Robi-nu-sîn-tem noi“.

Peste doi ani sovietul sătesc a trimis-o la o școală pedagogică, după absolvirea căreia a ajuns într-un cătun de pădure, și mai uitat de lume decît satul ei natal. Acolo o aștepta o izbă mare cu două odăi, rămasă goală după plecarea unui chiabur deportat, unde trebuia să ia ființă școala.

La început aceasta a constat dintr-o singură clasă întîi : ședeau aici, laolaltă cu copilașii, flăcăii și fetele cătunului care încercau să se îngurluiască la lecții. Apoi au fost organizate patru grupe : toate într-o singură încăpere, în fața unei table, învățătoare fiind de asemenea, una singură pentru toate, ea, Zoia Vladimirovna.

După un curs de perfecționare de un an a fost mutată într-o așezare muncitorească. Sub ochii ei această mică localitate a devenit oraș. Se demolau aici vechile case și școli, se construiau altele noi, mai luminoase, cu mai mult spațiu, au început să sosească o mulțime de pedagogi cu studii superioare. Dar Zoia Vladimirovna continua,

[1] Formă contrasă de la *likvidația bezgramotnosti* — lichidarea analfabetismului (rus.).

ca și mai înainte, să se zbată cu elevii. Eforturile cele mai mari le consacra leneșilor, celor mai puțin maleabili, care nu iubeau nici școala și nici pe învățători.

Profesorii cu studii superioare o priveau cam de sus, dar ea îi întrecea prin conștiinciozitatea sa dusă pînă la abnegație. Nu se căsătorise, nu-și întemeiase o familie : de asta să-i fi ars ei, cînd tot timpul, toate forțele și le dăruise școlarilor, numai lor ! Și în primul rînd celor grei de cap.

Dar de fiecare dată cînd acești elevi terminau școala și veneau la serata de adio gătiți în straie de sărbătoare, și parcă mai maturi decît fuseseră la ultimele examene, Zoia Vladimirovna rămînea singură. Elevii se grămădeau în jurul altor dascăli, cu alții se îmbrățișau, se sărutau, beau, discutau și nici unuia nu-i trecea prin minte să se apropie de ea, s-o îmbrățișeze, să vorbească și cu ea ca de la om la om, să-i arunce măcar un grăbit : „Cu bine !“

Toate forțele, tot timpul, an după an, decenii după decenii, uitînd de sine — totul numai pentru elevi ! Iar elevii uitau de ea încă înainte de a trece dincolo de pragul școlii. Și-atunci pentru ce s-a zbătut ea mereu, ca peștele pe uscat ? Pentru ce s-a sacrificat ? În felul acesta îți piere și pofta să mai trăiești.

Dar uite că trăia și nici măcar nu ieșea la pensie, pentru că nu putea să conceapă așa ceva. Dacă n-ar mai fi venit la școală, s-ar fi simțit ca într-un pustiu.

Lipsa de respect a elevilor o mai suporta ea cumva, căci de atîția ani apucase să se obișnuiască. Cît privește lipsa lor de respect față de școală... Tocmai de aceea alocuțiunea Iuliei Studionțeva i se păruse de-a dreptul monstruoasă. Mai ales fiind vorba de fata asta : dacă și-ar fi permis altcineva o asemenea gafă, mai treacă-meargă, dar Studionțeva ! Doar o purtaseră pe brațe și o ridicaseră în slăvi cu toții, o admiraseră, înduioșați. Trădare — doar așa i-ai fi putut considera atitudinea. Dar iată că Olga Olegovna încearcă s-o scoată basma curată, găsește aici niște motive deosebite. Auzi la ea : „Prilej de neliniște...“

Zoia Vladimirovna rupse tăcerea.

— Nu socotiți cumva, Olga Olegovna... făcu o scurtă pauză, apoi rosti apăsat, cu ostilitate în glas, că vinovați de toată situația sta sîntem noi și nu Studionțeva ?

Olga Olegovna se miră sincer :

— Bine, dar ce vină are fata asta ? Numai că a spus ce gîndește ?

— Eu nu văd aici decît un singur lucru : un scuipat la adresa școlii.

— Ba eu văd teamă și tulburare. A spus chiar ea ;n-o atrage nimic, nu știe încotro s-o ia, ce să aleagă în viață, la ce să se adapteze.

— N-are decît !

— Numai ea ?... Credeți că numai Studionțeva gîndește așa ? Că toți ceilalți au un țel bine determinat ? Știe Vera Jerih, știe Bîstrova pe ce drum să apuce ?... Păi din întreaga serie de absolvenți cred că nu cunoaștem decît un singur pasionat de ceva : pe Igor Prouhov. Dar și pasiunea lui s-a născut în paralel cu strădaniile noastre, ba chiar în pofida lor.

— Personal nu văd să am vreo vină ! scandă Zoia Vladimirovna.

— Dar spuneți-mi, vă rog : oare n-ați cerut niciodată elevilor : învățați asta și asta, fără să luați în seamă dacă le place sau nu ? Nu-i sileați să acorde mai mult timp și atenție unei materii care nu le era pe plac ?

— Bine, dar dacă o luăm așa, copiilor le place să gonească cîinii pe stradă ,să caște gura pe la porți, în cel mai fericit caz să citească operele fraților Strugațki, nicidecum pe cele ale lui Tolstoi și Belinski. Ați fi dorit să încurajez ignoranța, stimată Olga Olegovna ?

Aceasta studia cu ochii ei negri, enigmatici chipul Zoiei Vladimirovna, care păstra invariabil culoarea unor veștede flori de bîlbor.

— Ei bine... spuse în cele din urmă directoarea de studii. Văd că trebuie să vă vorbesc deschis.

— Pînă acum v-ați ferit s-o faceți ? Ia te uită !

— Da, m-am ferit. Vă observ demult și am ajuns la concluzia că prin felul dumneavoastră de a preda nu formați, în fond, decît niște ignoranți.

— Cu-um ?!

— Vă rog foarte mult să mă scuzați, dar așa este.

— Gîndiți-vă la ce spuneți, Olga Olegovna !

— Voi încerca îndată să vă dovedesc că am dreptate. Olga Olegovna se întoarse către director : Ivan Ignatievici, aveți ceva împotrivă dacă, în plan experimental, am să vă supun la un foarte scurt examen ?

Directorul se lăsă obosit pe un scaun : înțelegea că nu va fi vorba de o convorbire scurtă, că el va trebui să suporte o lungă dispută, una din cele care generează iritare reciprocă, strică relații demult statornicite și aproape niciodată nu dau rezultate palpabile.

— Mai țineți minte, Ivan Ignatievici, în ce an s-a născut Nikolai Vasilievici Gogol ?

— M-m... A murit în opt sute cincizeci și doi, dar cînd s-a născut, închipuiți-vă, nu țin minte.

— Dar în ce an și-a încheiat Lev Tolstoi opera sa capitală : „Război și pace ?"

— Zău că nu vă pot spune cu precizie. Dacă aș socoti cu aproximație...

— Nu, acum am nevoie de răspunsuri precise. Dar poate că o să-mi citați pe dinafară locul celebru din articolul lui Dobroliubov, unde se spune că personajul Katerina este o rază de lumină în împărăția întunericului ?

— Ferească sfîntu, se apără fără vlagă directorul.

Olga Olegovna se adresă din nou, la fel de categoric, Zoiei Vladimirovna :

— După cum vedeți, atît eu, cît și Ivan Ignatievici am uitat anul nașterii lui Gogol. De ce ar trebui ca această dată să se întipărească în memoria elevilor noștri ? Or tocmai din asemenea informații constau, într-o proporție de optzeci, dacă nu de toate nouăzeci și nouă la sută cunoștințele pe care dumneavoastră, Zoia Vladimirovna, le vîrîți cu insistență în capul elevilor. Dumneavoastră și mulți dintre noi... Aceste date nu sînt permanent necesare în viață, iar în unele cazuri nu sînt deloc necesare, și tocmai de aceea se uită. Nouăzeci și nouă la sută din ceea ce predați dumneavoastră ! Nu vi se pare că asta-i o garanție pentru o viitoare ignoranță a elevilor noștri ?

Pe chipul veșted al bătrînei apăru o expresie de suferință.

— Va să zică, eu predau în zadar... articulă ea cu un spasm în gît.

— Pînă nu demult şi eu gîndeam la fel, răspunse Olga Olegovna fără să-şi plece ochii ce-i mocneau necruţător.

— Ciudat... Şi acum nu mai gîndiţi aşa ?

— Acum am ajuns la convingerea că un asemenea mod de a preda nu poate să treacă nepedepsit. Şi că urmările lui nu se reduc doar la ignoranţă.

Zoia Vladimirovna, şezînd dreaptă, încordată, înfrunta privirea deschisă a Olgăi Olegovna, aştepta.

— Asta e, că le oferim ceva instabil, volatil, şi încă în forma cea mai categorică, aproape forţată — să ştii cu orice preţ, să nu-ţi precupeţeşti timpul, să depui toate eforturile, să uiţi ceea ce te mai interesează. Să uiţi pînă şi lucrul pentru care ai înclinaţie. Şi ce rezultă ? Formăm nişte oameni neatenţi faţă de ei înşişi. Şi o dată ce omul se neglijează pe sine, e prea puţin probabil să fie atent faţă de alţii. Informaţiile cu care-i burdusim noi pe elevi se evaporă, dar indiferenţa aceasta mărginită rămîne. Nu vă îngrozeşte asta, Zoia Vladimirovna ? Mie, drept să spun, nu-mi cade deloc bine.

Zoiei Vladimirovna îi păliră buzele subţiri.

— Şi tocmai mie îmi spuneţi asta... zise încet, cu tremur lăuntric. Nu ştiu de ce tocmai spre mine arătaţi, de parcă eu aş fi cea mai vinovată din toţi ! Poate chiar dumneavoastră să fiţi aceea ! Doar sînteţi director de studii, şi încă de mulţi ani. Cine are toate atuurile în mînă, dacă nu dumneavoastră ?

— Ştiţi foarte bine cu ce cărţi sînt nevoită să joc. Pe cînd dumneavoastră, Zoia Vladimirovna, aveţi în mînă atuuri mai mari. Aţi tot respins, ba chiar cu multă uşurinţă, orice observaţii ale mele, zicîndu-mi că respectaţi întru totul, vezi doamne, programele de învăţămînt aprobate. Pe de o parte nişte programe învechite, pe de alta obiceiurile refractare ale profesorilor înşişi, iar undeva la mijloc — directorul de studii al şcolii : o figură mai neajutorată în pedagogia noastră nici că există.

— Văd că sînteți și împotriva programelor școlare! Vreți să răsturnați întreg învățămîntul din țară? Nu e cumva o dorință exagerată?

— Vreau pur și simplu ca profesorii cu care lucrez să-și dea seama de primejdie... O mare primejdie, Zoia Vladimirovna! O simțeam și mai înainte, dar acum am văzut-o foarte clar. Oare chiar atît de rar formăm tineri pe care nu-i interesează nimic, care nu sînt atrași de nimic? Bine, dar ei vor trebui să aibă o ocupație, să-și folosească într-un fel și timpul liber. Ar fi bine dacă ar începe să-și omoare timpul jucînd popa-prostu, dar dacă vor trece la votcă?... De cîte ori nu auzim de adolescenți care se îmbată! Amintiți-vă procesul care a stîrnit vîlvă în urmă cu doi ani. Trei mucoși de șaptesprezece-optsprezece ani, bine aghesmuiți, au înjunghiat în plină zi, într-o stație de autobuz, o femeie. Așa, din nimic, doar ca răspuns la o privire piezișă, la o vorbă nemulțumită. — În consecință, trei copii mici au rămas fără mamă...

Directorul hîrîi nemulțumit:

— Asta e chiar o exagerare!

— Sigur, făptașii nu sînt de pe strada noastră, și au învățat la o altă școală. Asta vreți să spuneți, Ivan Ignatievici?

— Știți bine că și soarele are pete. Nu legați un caz patologic de învățămîntul nostru.

— Dar ați uitat că anul trecut, chiar un elev de-al nostru, Serghei Petuhov, a fost reținut de miliție în stare de ebrietate? El n-a ucis pe nimeni, într-adevăr. Dar pe sticla cu votcă a pus mîna! De ce? L-a stricat familia? Nu, e dintr-o familie bună: mama medic, tatăl inginer, ambii oameni respectați, nu pun picătură de spirtoase în gură. Niște prieteni deocheați să-l fi influențat? Bine, dar și aceștia, după cum s-a constatat, erau foști elevi. Pe ei cine i-a mai stricat? Petuhov s-a îmbătat și a ajuns la miliție. Se poate garanta că un asemenea neisprăvit nu va săvîrși cîndva, la beție, și o crimă?

Ivan Ignatievici nu răspunse nimic, privea în podea, fornăia concentrat. De lîngă ușă, Nina Semionovna se uita la Olga Olegovna cu o privire fixă. Fizicianul Pavel

Pavlovici stătea încruntat și fuma. Pe chipul marcat de cicatrice al matematicianului Innokenti Sergheevici se zbătea un tic — semn sigur că era tulburat.

În liniștea generală, Zoia Vladimirovna se ridică încet de pe scaun.

6

DINCOLO, ÎN PĂRCULEȚUL de la obelisc, Iulecika Studionțeva tocmai închinase un pahar pentru fericirea Natkăi, iar aceasta nu protestase, nu pufnise pe nări — îi acceptase urarea. Or, dacă așa stau lucrurile, ce rost ar avea ca el, Ghenka Golikov, să se indispună pentru că Natka nu i-a susținut toastul? Pur și simplu, ca întotdeauna, își arată năravul, se prostește. N-are decît.

Și Ghenka privi în jur ușurat.

Colegii îi stăteau în față. Se născuseră cu toții în același an, veniseră la școală în aceeași zi; din cei șapte sprezece trăiți, se cunosc unul pe altul de zece ani: de-o veșnicie! Ghenka își aminti de un băiețaș pirpiriu cu un chipiu mare, de școlar, ce-i luneca mereu peste nasul ascuțit, cu niște pantalonași scurți și niște picioare subțiri, cu genunchii plini de julituri. Era Igor Prouhov, căruia acum, poftim, i-au dat tuleiele. Îl ținea minte, ba încă bine de tot și pe Sokrat Onucin: o zvîrlugă măruntă, cu glas ascuțit, gălăgios, care ți se tot vîra în ochi, iar la bătaie mușca. Și pe Iulecika o ținea minte, ea nici nu părea să se fi schimbat, nici măcar n-a crescut cine știe cît — a fost o fată serioasă și așa a și rămas. Pe Natka însă, oricît ar fi de ciudat, pe Natka aceea de demult, din primul an de școală, nu și-o amintea deloc. Și nici pe Vera Jerih... Era greu de crezut că Natka, de exemplu, a putut să nu se remarce atîta vreme.

— În fața lui Ghenka îi stăteau colegii, și abia acum el simți cu limpezime că foarte curînd aveau să se despartă, poate pentru totdeauna. În viața lui aveau să pătrundă alți oameni, viața însăși va deveni alta. Cum oare? Cine cunoaște această taină a tainelor? I se strîngea inima,

dar nu de teamă. Ghenka era obișnuit ca toți cei din jur să se teamă ei de el și să-l respecte. Taina tainelor... Păi izbînzile se ascund deseori tocmai în necunoscut. Pare ciudat că Iulka Studionțeva — și ea, de bună seamă, o fată norocoasă ! — e astăzi cumva întoarsă pe dos. Ce i-o fi venit să i se ofere drept însoțitoare ?... Ghenka îi era recunoscător și totodată o compătimea.

— Dar e foarte bine ! făcu el cu glas răsunător. O mie de drumuri în fața noastră ! Păi pe unul dintre ele tot nimerești, nu se poate să dai pe alături. Nici tu, Iulka, nici eu, nici Natka... Uite, lui Igor o să-i vină mai greu : și-a ales un singur drum. Aici chiar că e posibil s-o iei pe alături.

— Bătrîne ! Fără să riști nu ajuugi la succes ! replică Igor.

Iulecika obiectă cu aprindere :

— Și chiar dacă Igor ar greși... Va avea atunci, ca și noi, aceleași o mie de drumuri, minus unul. Este deci la fel de fericit ca și noi toți. Am însă impresia că nu-și dorește o asemenea fericire, și, de fapt, nici eu nu mi-o doresc ! Vreau și eu să risc !

— Omul — ați uitat, fraterilor — e creat pentru fericire ca pasărea pentru zbor ! declamă cu importanță Sokrat. N-ai decît să zbori încotro te-o duce vîntul. Și începu să zdrăngăne la chitară : Tot pe mări, pe mări, pe mări ! Pînă mîine-n alte zări !... Asta-i !

— Dar pasărea zboară și în contra vîntului, îi aminti Igor. Tu nu ești pasăre, ci un fulg de păpădie.

— Fulgii însă poartă cu ei semințe. Oriunde-om cădea și noi, om slobozi rădăcini... Ghenka se întinse trosnindu-și încheieturile. Și-om crește !

— Semințele pot să cadă și pe pietre, remarcă Iulecika.

Natka tăcea în continuare, impasibilă, încremenind într-o poză relaxată — toată greutatea trupului i se odihnea pe un picior, o mînă și-o ținea părăsită pe-o coapsă. Acum se clinti alene și rosti cu glas lenevos :

— Să zbori... Să pribegești... Nu-i mai bine să aștepți ?

Vera oftă :

— Tu, Natocika, nu va trebui să aștepți mult. Lumea te vede de departe, ești ca un far luminos, fericirea va veni singură la tine.

— Ca să vezi, cît de mult ne deosebim între noi ! se minună Iulecika.

Sokrat izbi pe neașteptate în strune, începu să cînte :

— Ce aveți, oameni, cu Vanka Morozov ? Nu e, să știți, vinovat cu nimic !... Bine, fraterilor, asta-i sărbătoare la noi sau parastas ?

— Și una, și alta, răspunse Igor. Ne îngropăm trecutul.

Vera Jerih oftă din nou zgomotos :

— Curînd ne vom lua zborul care încotro. Ne cunoșteam unul pe altul de-a fir a păr, ne-am legat unii de alții, și deodată...

— Să ne știm oare chiar de-a fir a păr unul pe celălalt ? se îndoi Igor.

— Ce-ți veni ? se miră Vera. De zece ani sîntem împreună și să nu ne știm de-a fir a păr ?

— Poți tu să știi tot ce gîndesc eu despre tine ?

— Ceva rău ? Despre mine ? Ce-ți veni ?

— Dar ție nu ți s-a întîmplat să gîndești rău despre mine ?... Doar sîntem de zece ani împreună.

— Nu mi s-a întîmplat. Eu nu gîndesc rău despre nimeni...

— Îți invidiez sfințenia, madonă. Ghenka, tu îmi ești prieten. Am fost eu întotdeauna bun cu tine ?

Acesta se gîndi o clipă :

— Nu întotdeauna.

— Asta e. Ce nu se întîmplă în momentele mai grele ale vieții ?

— Momente grele ?... Dar am avut noi așa ceva ?

— Chiar ! Nici măcar momente grele n-am avut. Gînduri au fost totuși de tot felul.

Iulecika tresări :

— Băieți ! Fetelor !... Eu tare mult aș vrea să știu... Simțeam mereu că voi toți nu mă... Da, nu mă agreați în clasă... Spuneți-mi-o deschis, acum. Și nu trebuie să vă fie milă de mine, nu vă jenați.

Îi privea implorator, mîinile îi mototoleau poala rochiei.

Ghenka zise :

— Chiar așa : prieteni sîntem ori ba ? Haideți măcar la despărțire să nu rămînă nimic ascuns.

— Nu ține, declară Igor.

— Cum adică ? Nu sîntem destul de prieteni ca să fim sinceri unul față de altul ?

— Și dacă sinceritatea n-o să ne placă ?...

— Va, însemna că prietenia noastră nu face doi bani.

— Dar poate că eu nu vreau să spun ce gîndesc. De exemplu, despre tine, îl provocă Natka pe Ghenka.

— Mă rog ! Nu te putem sili.

— Cine nu vrea să vorbească, să se ridice și să plece ! propuse Iulecika.

— Și despre cei plecați n-o să vorbim. Numai despre cei prezenți ! precizâ Ghenka.

— Mie personal nu-mi pasă de nimic, turnați pe mine, frecați-mă, numai cu dinții să nu mă probați. Sokrat își trecu cele cinci degete peste strune. Voi su-por-ta !

— Dar mie îmi pasă ! o trînti Iulecika tăios.

— Cred că și mie, recunoscu Igor.

— Și mie... rosti încet Vera.

— Iar eu am să trec peste asta și am să vă iert, dacă o să ziceți ceva rău despre mine, anunță Ghenka.

— Toți va trebui să iertăm.

— Eu rămîn, hotărî Natka.

— Să spui tot de-a fir a păr și pe bune.

— Nu mă învăța tu, Ghenocika, cum să trăiesc.

— Cu cine începem ? Pe care-l judecăm primul ?

— Pe mine ! propuse provocatoare Iulecika.

— Hai să-ncepem cu Vera. Tu, Verka, ești o cumințică, cu tine ne facem vînt mai ușor, opină Igor.

— Vai, mi-e frică să fiu prima !

— Puteți începe cu mine, se oferi Ghenka.

— Fraterilor ! începu să urle plîngăreț Sokrat. Păi noi deschidem aici o ședință. Pe mine și la școală mă plictiseau ședințele.

Eh, dați carne cîinilor,
Altfel se încaieră !
Și un cvas bețivilor,
Altfel se dezbaieră !

— Gura !... Să nu ascundem nimic, copii. Tuturor verde-n față !

— Chiar că-i ședință, fraterilor : discutarea dosarelor personale ! E de durată ! O noapte-ntreagă fără să ne veselim ?!

Ghenka se opri în fața băncii :

— Domnilor jurați, vă rog să vă ocupați locurile !

Nu se îndoia cîtuși de puțin de el însuși — în școală toți îl iubeau, față de prieteni era curat ca un îngeraș, las-să audă și Natka ce părere aveau ei despre el.

7

ÎN CANCELARIA ȘCOLII Zoia Vladimirovna se ridicase de pe locul ei, uscățivă plată, țeapănă, cu capul cărunt dat pe spate, pe chipul ce căpătase o nuanță cenușie și era încleștat acum ca un pumn nevolnic, ochii mici îi sclipeau nedeslușit.

— V-ați ridicat împotriva școlii, Olga Olegovna, dar ați început cu mine. Nu e ceva întîmplător, da, da, îmi dau seama. Să știți însă că aveți perfectă dreptate, căci școala asta, de care sînteți atît de nemulțumită, și cu mine formăm, într-adevăr, un singur tot. Școala n-o să reușiți s-o dați peste cap, pe cînd pe mine... Pe mine cred că n-o să vă fie chiar atît de greu...

Olga Olegovna n-o întrerupea, ședea neclintită în colțul ei, aplecată înainte, cu găvanele ochilor inundate pînă la margini de umbre. Asculta glasul fojgăit al Zoiei Vladimirovna :

— Probabil că îl țineți minte pe Senecika Lukin. Cum să nu — doar ni se urîse tuturor de el, rămînea cîte doi ani în fiecare clasă și totdeauna se străduia să rămînă repetent și a treia oară. Numai despre el se vorbea, era o

figură mai vestită chiar decît Studionțeva. Cum l-am mai tras eu de urechi pe Senecika ăsta, să poată trece clasa ! Cîte două ceasuri după lecții mă canoneam în fiecare zi cu el. De-ar fi să socotesc, mi-a luat o bună parte din viață Senecika ăsta ! Mă și supăram pe el, dar îmi era și milă... Da, da, milă : cum avea să treacă prin viață așa nătîng cum era, gîndeam eu. Două vorbe nu știa să lege, trei cuvinte nu scria fără greșeală, citea o pagină și-l treceau sudorile de atîta caznă. De nu era legea învățămîntului obligatoriu, ar fi fost dat afară cît ai clipi din școală, pe cînd așa, cu mare chin, l-am adus pînă-ntr-a opta. Și ce credeți : nu demult l-am întîlnit... M-a recunoscut, cum să nu mă recunoască, îmi zîmbea cu gura pînă la urechi, să-i văd și un dinte de aur, se-ndemna la vorbă : „Pare-mi-se, Zoia Vladimirovna, că paltonașul dumneavoastră nu-i prea la modă. Să fiu iertat, da' cît încasați pe lună ?... Eu acum îs pe tractor, socot că strîng de două ori mai mult. Să știți că am motocicletă, vreau să-mi fac și casă..." Vezi bine, era bucuros că nu e ca mine ! Și avea dreptate : n-am de ce să fiu invidiată. Cîte șaisprezece ore pe zi am lucrat an de an, deceniu după deceniu și cu ce m-am ales ?... Cu boli și cu oboseală. Oh, cum am mai obosit ! Lipsită de îndestulare, de tihnă. Și chiar de respect... Învățătoare respectate, înconjurate de dragostea elevilor la anii bătrîneții poți vedea numai în filme. Dar, gîndeam eu, există ceva ce nimeni nu-mi poate lua cu nici o putere ! Credința că nu mi-am trăit viața în zadar, că am fost oamenilor de folos, și încă de mare folos ! Cum-necum, mii de elevi au trecut prin mîinile mele, au devenit mai cu minte. Se consideră că lucrul cel mai groaznic pentru un om este să fie ucis. Dar ucigașii pot să-ți răpească doar zilele pe care mai urmează să le trăiești, pe cînd zilele și anii trăiți nu ți le pot lua în nici un chip, căci nu le stă în putere. Dumneata însă, Olga Olegovna, ai de gînd să-mi ucizi întreg trecutul, pui cruce peste tot ce-am realizat !

Olga Olegovna nu se clintea, buzele îi erau strînse, ochii umbriți priveau fără să clipească.

— Dar dacă pe dumneata te-ar lua cineva, uite-așa, ca pe mine, împreună cu tot trecutul meu ! exclamă

înăbușit Zoia Vladimirovna. Uită-te la mine, privește-mă mai atent ! Ai în față propria-ți soartă : sînt zbîrcită, obosită, o gloabă pedagogică, pe care au dat-o gata povîrnișurile abrupte de pe drumeagul cel lung. Cu mine vei semăna, să știi ! Uită-te — nu sînt cumva portretul dumitale ?

Zoia Vladimirovna începu să-și caute febril în mînecă batista, o găsi, o duse la ochii înroșiți.

— Și ca să închei : mi-am iubit școala și o iubesc ! Da ! Așa cum este ea ! Nici nu mi-o închipui altfel ! Un focar al științei de carte, un focar de cunoștințe. Iar dragostea asta și mîndria pentru școală nu mi le va lua nimeni. Nimeni !

Își duse încă o dată la ochi batista mototolită, slobozi un oftat sacadat, vîrî batista în mîneca îngustă a taiorului.

— Să fiți sănătoși.

Și porni spre ieșire tîrîndu-și picioarele. Spinarea îngustă, osoasă, îi era încovoiată.

Nimeni nu cuteză s-o oprească, o însoțiră în tăcere numai din priviri... Numai Nina Semionovna, care ședea lîngă ușă, se ridică de pe scaun și, cu chipul tulburat și pierdut, îi făcu loc bătrînei învățătoare să iasă.

8

LÎNGĂ OBELISC, cinci dintre colegi ședeau înghesuiți pe bancă, la rînd : Sokrat cu chitara, Igor aplecat înainte, proptindu-și coatele în genunchi. Vera și cu Natka îmbrățișate, Iulecika într-o poziție incomodă, la marginea băncii.

Iar Ghenka — stînd în fața lor, cu un zîmbet mic pe buze, cu un picior dat nițel într-o parte.

Dacă s-ar fi așezat alături de ceilalți, dacă s-ar fi aflat cu ei laolaltă, poate că totul s-ar fi petrecut altfel. Se pusese însă chiar el în această situație — ei să acuze, el să se justifice. Tocmai de aceea fiecare cuvînt avea să sune mai semnificativ, mai grav și, prin ur-

mare, mai incisiv. Dar asta s-a constatat mai tîrziu, acum Ghenka stătea zîmbind ușor, aștepta. Noul joc nu i se părea deloc riscant.

Toți se uitau cu coada ochiului la Igor, el știa să vorbească direct, grosolan, dar în așa fel că nimeni nu se supăra. Era cel mai apropiat prieten al lui Ghenka, deci cui să i se dea primul cuvîntul, dacă nu lui. De astă dată însă Igor mormăi :

— Eu sînt pas. Mai întîi să ascult.

Sokrat se hlizea prostește, Natka tăcea impasibil, iar Iulecika privea înstrăinată într-o parte.

— Am să vorbesc eu, propuse brusc Vera Jerih.

Ciudat — Vera nu era dintre cei care să deschidă drum altora : întotdeauna se afla în spatele cuiva, se făcea ecoul altuia, ținea isonul cine știe cui. Și-acum tocmai ea se hotărîse ! Se așezară mai strîns, gata s-o asculte. Ghenka stătea cu un picior dat într-o parte și zîmbea răbdător.

— Ghenocika, începu Vera dînd un aer de seriozitate feței sale lătărețe, cu pomeți proeminenți, știi tu că ești un om fericit ?

— Haide, haide, lasă chestiile astea siropoase.

— Stai, Ghenocika, așteaptă puțin... Să încep mai întîi cu faptul că te-ai și născut cu noroc — ai nu tată director de combinat : se poate spune că-i stăpînul orașului nostru. Ai simțit tu vreodată nevoie de ceva, Ghenocika ? Te-a certat vreodată mama pentru paltonul sfîșiat, pentru ghetele rupte ? Dacă ai nevoie de un costum nou — poftim, dacă bicicleta cea veche nu-ți mai pllace — îți cumpără tăticul alta. Ești un om fericit din naștere.

— Ei și, pentru asta trebuie să-mi pun cenușă în cap ?

— Pe deasupra, ești și frumos, și sănătos, și deștept, ai pînă și un caracter frumos, pentru că nu invidiezi pe nimeni. Dar... Nu știu, zău, dacă merită să spun tot ? N-o să-ți convină.

— Vorbește. Am să suport.

— Atunci, să știi că ești cam nesimțitor, ca toți oamenii fericiți, de altfel.

— Adică ?

Ghenka simți o jenă — deocamdată una ușoară, ca un fel de nedumerire ; se așteptase să-i fie recunoscute calitățile, așteptase laude, era chiar gata să-i domolească dacă vreunul sărea peste cal — lăsați chestiile astea siropoase — dar uite că n-aveau de gînd numai să-l laude. Așa că piciorul dat într-o parte și zîmbetul de pe față se arătau a fi acum cam nelalocul lor. Constată însă că-i e de-a dreptul cu neputință să-și alunge de pe față zîmbetul ăsta deplasat.

— Arde-mă cu exemple ! ordonă el.

— Uite, de exemplu, astă iarnă mi-am luxat un picior și zăceam în pat, ai venit tu să mă vizitezi ? Nu.

— Ah, dar numai tu ești la noi așa de... generoasă. Doar n-o să-ți semănăm chiar toți.

— Bine, nu-i obligatoriu să semeni cu mine. Și-apoi, dacă e să vorbim pe șleau, ce-ți sînt eu ? Pur și simplu am respirat același aer în aceeași clasă, am mai stat cîteodată, uite-așa, ca acum, dar dacă ar fi fost să mor, o lacrimă nu ți-ar fi scăpat. Milă de mine n-are rost să-ți fie, iar de semănat cu mine nu-i deloc interesant să semeni — tu ești mai deștept, mai independent. Dar nici cu Igor Prouhov, să zicem, nu semeni. Ții minte cînd pe Sokrat l-a alungat mama lui de-acasă ?

— Să precizăm, bătrînico, o întrerupse Sokrat. Nu m-a alungat : am plecat eu singur ca să-mi apăr principiile.

— La cine ai înnoptat atunci, Sokrat ?

— La Igor. A creat, avîndu-mă ca model, marea lui capodoperă : portretul unui hippy.

— Dar de ce n-ai dormit la Ghenka ? Doar are camera lui, un divan liber.

— Pentru mine nu-i tocmai confortabil acolo.

— Asta-i, Socratik, că nu-i confortabil. E greu să mi te și imaginez ca musafir al lui Ghenka. Tu, cel nepieptănat și nespălat...

— Uite ce-i ! Te rog fără atacuri la persoană !

— Tu ești un mic nefericit, pe cînd acolo-i o casă de oameni fericiți.

— Ce mă tot plictisești cu fericirea asta ? Ce vină am eu ?

Ghenka zîmbea în continuare, dar nu mai era în stare să-și stăpînească zîmbetul : parcă i se lipise de obraz, era strîmb, nesincer, de-i venea să intre-n pămînt. Și toți vedeau asta, căci el sta în văzul tuturor. Zîmbea, dar îl și cuprindea furia... Vera asta... Ce-i venise așa, deodată ? Totdeauna ea fusese gata să-i intre-n voie, iar acum... și-a dat drumul. Ce-o fi apucat-o ?

— Da, Ghenocika, da ! S-ar părea că n-ai nici o vină pentru că ești nesimțitor. Dar dacă un hoț fură din pricina vieții lui nefericite, pentru asta i se dă dreptate ?

— Ia te uită, bătrînica cea poznașă ! Dar astăzi tragi tare ! se minună cu multă sinceritate Sokrat.

— Adică sînt nesimțitor pentru că acum o juma' de an nu te-am vizitat și n-am început să vărs lacrimi peste piciorul tău scrîntit ? Ori pentru că Sokrat s-a dus să înnopteze la Igor și nu la mine ? Asta-i prea de tot...

— Dar adu-ți aminte, Ghenocika, cum a fost cînd Slavka Paniuhin a pierdut banii aceia pentru excursie...

— Păi nu ții minte cine l-a salvat ? Poate că tu ?!

— Aha-a ! Știam eu că ai să ne aduci aminte de bicicleta aia vîndută ! Sigur că da, ți-ai pus bicicleta la bătaie, nu te-ai zgîrcit pentru un coleg... Dar ia adu-ți tu aminte, ce atitudine ai avut mai întîi în treaba asta ? Păi l-ai înjurat cum ți-a venit la gură pe bietul Slavka. Pe cînd noi un cuvînt nu i-am spus, am început să adunăm toți cîte o rublișoară, și abia atunci ți-a venit ideea. Mai tîrziu decît nouă tuturor... Eu nu zic, Ghena, că ești lacom ; pur și simplu ai pielea puțin cam groasă. Nu te-a costat nimic să faci un gest nobil — poftim, Slavka, nu-mi pasă de nimic, uite ce fire darnică am eu. Numai că tu nu-ți dădeai atunci ultimul bănuț, Ghenocika. Te plictisiseși, pur și simplu, de bicicleta cea veche, aveai nevoie de alta — o bicicletă de curse...

Lui Ghenka i se urcă sîngele la cap, și micul zîmbet caustic îi dispăru în sfîrșit de pe față. Păși spre Vera :

— Ascultă, tu !... Vino-ți în fire ! As-ta-i porcărie !

Vera nu se sperie, ci se bosumflă, ca și cînd nu ea l-ar fi jignit pe el, ci el pe ea :

— Nu-ți place ? Scuză-mă. Tu singur ai vrut ca totul să fie spus pe șleau...

Și amuți.

Igor avea o mină serioasă, Sokrat se fîțîia fără astîmpăr, Natka păstra un calm glacial, se lăsase pe spătarul băncii alături de Vera cea bosumflată, obrazul îi era umbrit, nu i se distingeau decît sprîncenele ușor încruntate.

— Minciună sfruntată : strigă Ghenka. Totul e minciună, pînă la ultimul cuvînt ! Mai ales treaba cu bicicleta !

Și amuți, căci pe chipurile celorlalți nu se reflectase nimic — Igor era, ca și mai înainte, închis în sine, grav, Sokrat părea tot neliniștit, Natka era calmă, iar Vera bosumflată. De parcă nimeni nu i-ar fi auzit cuvintele. Cum să dovedească el că a vrut să-l salveze pe Slavka, că-i fusese milă de el ? Nici măcar bicicleta nu era o dovadă ? Tac cu toții. Și el stă ca despuiat în fața lor.

— Să isprăvim, copii, cu bolmojeala asta, rosti moale Igor. Altfel, o să ne certăm.

Să isprăvească ? Să plece pe la casele lor ? După ce l-au împroșcat cu minciuni ! Natka le-a și crezut, Igor la fel, iar Vera face pe supărata. Pînă și ochii Iulecikăi Studionțeva par să lucească circumspect, în așteptare, pe chipul palid. Să se termine așa, să fie el de acord cu minciuna, să rămînă mînjit ! Și de cine ? Tocmai de Vera Jerih !

— Nu ! mîrîi Ghenka printre dinți. Acum nu... N-o să isprăvim !

Igor tuși nemulțumit, zise, privind într-o parte :

— Atunci să ne-nțelegem — nu căuta gîlceavă. Las-să spună fiecare ce crede — e dreptul lui. Rabdă.

— Eu nu mai spun nici un cuvînt ! declară Vera, supărată.

Ghenka se înfioră de necaz : ia te uită, a dat drumul la murdării și gata, nici un cuvînt mai mult. Iar celorlalți nici prin gînd nu le trece să se revolte din cauza asta. Igor e mohorît, Natka e calmă. Așa încît rabdă, băiete, nu căuta gîlceavă...

Pînă acum Ghenka trăise victorios — nu ceda în fața nimănui, nu cunoscuse înfrîngeri, nici măcar să se apere nu fusese nevoie : îi apăra el pe alții. Și uite că

acum a ajuns să fie neputincios în fața Verei Jerih, care nu-i niciodată în stare să-și apere interesele, se ține totdeauna după cineva. Și toți se uită la el cu curiozitate, dar fără pic de compasiune. Parcă-i despuiat — să intre-n pămînt și alta nu !

— Pot să spun eu ? Iulecika ridicase o mînă, după obiceiul școlăresc.

Ghenka se întoarse spre ea cu speranță, dar și cu groază — simțea acum atîta nevoie de sprijin !

— Vera zice că Ghena n-a vizitat-o cînd era bolnavă, nu l-a invitat pe Sokrat să înnopteze la el, apoi și povestea cu bicicleta... Ce fleacuri mărunte sînt toate astea !

Ghenka era grav, palid, iar ochii îi luceau a panică. Avea atîta nevoie de cineva care să-l sprijine ! Despre Iulecika el va vorbi numai de bine — că doar și ea era socotită în clasă drept ființă fără suflet, nimeni n-o înțelegea : o tocilară, o molie din acelea ce rod cărțile... Cum o fi suportat ea așa ceva ? Ghenka se îngrozi chiar în sinea lui : — el suporta acum de un minut numai o nedreptate, pe cînd Iulecika a răbdat-o aproape în toți cei zece ani de școală !

— Sînt convinsă, Ghena, că n-ai refuza să primești un oaspe și nici bicicleta nu ți-ai cruța-o pentru binele unui coleg... Ochii strălucitori îl priveau țintă. Ba chiar și ultima cămașă ți-ai da-o. Sînt convinsă ! Cînd cineva este bătut, tu ești cel care te repezi și-l scapi ! Tu nici viața nu ți-ai cruța-o. Dar... dar pentru ce ? numai pentru un singur lucru, Ghena : ca să arăți frumos ! Da ! Dar uite, pe un lepros, spre exemplu, tu nu numai că nu te-ai apuca să-l lecuiești, ca Albert Schweitzer [1], dar nici măcar nu l-ai ajuta să traverseze o stradă — ți-ar fi scîrbă. Și nici pe un nefericit oarecare nu l-ai sprijini, pentru că e bătaie de cap cu el, și nimeni n-o să te aplaude. Să fie asta din lipsă de simțire ?... Nu ! La mijloc e ceva mai serios. Cămașa, bicicleta, viața ți le pui la bătaie nu pentru cineva, ci pentru tine însuți. Ca să te simți tu însuți

[1] Albert Schweitzer (1875—1965) — gînditor umanist, medic, organist, muzicolog și teolog francez. S-a stabilit în 1913 în Africa, unde a întemeiat și condus o leprozerie pentru negri.

curajos, cu inimă nobilă ! Îți place atît de mult să te placi, încît uiți de alții. Asta nu-i insensibilitate, e ceva mai rău : egocentrism ! Pe un insensibil fiecare-l ghicește, pe cînd pe egocentric nu, pentru că el nu depune eforturi decît pentru a arăta ce nemaipomenit e. E destul să apară însă un moment dificil, că egocentricul te lasă baltă. Generozitatea lui nu este autentică, nobletea e prefăcută, frumusețea falsă, ca sulimanurile și pudra... Tu ești un mic licurici, Ghena — arzi frumos, dar de încălzit nici vorbă.

Iulecika își plecă pleoapele stingîndu-și privirea, tăcu. Brusc, chipul îi deveni obosit ,indiferent.

— Asta pentru că... am refuzat să merg cu tine la Moscova ?... îngînă cu greutate Ghenka.

— Poți să gîndești și așa. Mi-e indiferent.

Ghenka își răsuși bărbia hăituit. În fața lui îi ședeau prietenii. Alți prieteni mai apropiați nu avea. Și ei, cei apropiați, pe care îi cunoștea din copilărie, gîndeau despre el, după cum reieșea, deloc frumos, ca și cînd le-ar fi fost un dușman.

Se stăpîni și întrebă cu glas sugrumat :

— Tu și mai înainte gîndeai așa... că sînt un licurici ? Sau numai acum ți-a venit în minte ?

— Demult am înțeles.

— Și-atunci de ce... mi-ai propus să plecăm amîndoi la Moscova.

— După un licurici poți să te repezi într-un desiș, dar după un egocentric pînă și în Siberia, nu numai la Moscova ești în stare să mergi. E ceva mai presus de puterile omului, răspunse Iulecika abia auzit, fără să ridice ochii.

Noaptea stătea să se prăvale peste mal. Dinspre ea adia umezeala de rîu. În fața tuturor, Ghenka se simțea ca despuiat... Un licurici, asta îi mai lipsea !

Pentru a nu lungi tăcerea chinuitoare, ceru cu glas răgușit :

— Igor, zi-i tu.

— Poate ar fi mai bine să terminăm, totuși. O să ne despărțim dușmani.

— Vrei să mă salvezi, protectorule ?

— Nu prea am chef să scotocesc prin tine, bătrîne.
— Taie în carne vie, nu te codi.
— M-da-a.

Igor Prouhov... Ghenka șezuse cu el în aceeași bancă, îl apărase în încăierările băiețești. De cîte ori n-au fost la pescuit, de cîte ori n-au stat ei tolăniți lîngă focuri nocturne, spunîndu-și unul altuia cele mai tainice lucruri. Au discutat mult, adesea nu erau de acord, se întîmpla că se supărau, ba se și înjurau, dar niciodată n-au ajuns la dușmănie. Igor nu era Iulecika Studionțeva. Uite, dacă Igor ar înțelege cît îi vine de greu acum lui Ghenka : arată ca un prost, a fost calomniat fără vină, ba chiar și stigmatizat — auzi vorbă, licurici, asta mai lipsea... Dacă Igor ar înțelege și ar spune o vorbă bună, s-o pună în banca ei pe Vera, s-o contrazică pe Iulka — și Igor poate asta, lui nu-i este greu — atunci totul ar reveni dintr-o dată la normal.

Dar Ghenka nu putea să-l roage față de toți să-i vină în ajutor, să recunoască tocmai el că e slab, așa încît rosti aproape amenințînd :

— Taie ! Numai ia seama, că nici eu n-am să te cruț.

Eh, dacă Igor ar fi înțeles și n-ar fi dat crezare amenințării, lumea ar fi rămas ca mai înainte, unde prietenia-i sfîntă, adevărul triumfă, iar minciuna se pedepsește...

Dar Igor își scărpină bărbia și, fără să-l privească în ochi pe Ghenka, zise posac :

— N-ai să mă cruți ?... Se-nțelege. Ei bine...

9

La școală, ușa se închise după Zoia Vladimirovna. Preț de un minut nimeni nu se clinti.

Scaunul de sub Ivan Ignatievici scîrțîi, directorul se ridică cu hotărîre, se răsuci înspre Olga Olegovna, privind-o sever și posomorît :

— Nu vi se pare că adineaori ați jignit un om ? Că l-ați jignit tare și nemeritat !

Olga Olegovna avea ochii larg deschiși, privirile fixe, însă cu toate acestea chipul ei imobil părea orb. Deasupra frunții se înălța clădăria grea a părului, iar umerii îi erau drepți.

— Îmi pare foarte rău că s-a întîmplat așa. Zise cu o voce lipsită de expresie.

— N-o să considerați că va fi prea greu să-i cereți scuze.

Ivan Ignatievici se supăra arareori, dar cînd se întîmpla asta, devenea întotdeauna de o ceremonioasă politețe : „N-o să considerați că va fi prea greu... Îndrăznesc să sper... Permiteți să contez...“

— Să-i cer scuze ? Pentru ce ?

Chipul imobil al Olgăi Olegovna prinse viață, privirea îi deveni din nou circumspectă, neliniștită.

— Păi chiar dumneavoastră ați spus adineaori, scumpă Olga Olegovna, dacă-mi permiteți să vă amintesc : „Îmi pare foarte rău că s-a întîmplat așa“. Sper că regretul vă era sincer. Așa încît ar trebui să faceți și următorul pas — să-i cereți scuze.

— Da, mi-a părut rău... Ca și tuturor celorlalți, îmi închipui. Nu poate să nu-mi pară rău că Zoia Vladimirovna își încheie viața aflîndu-se lîngă o covată stricată [1].

— Îmi permit să observ : covata stricată e, în cazul de față, o expresie riscantă.

— Dar n-a recunoscut chiar dumneaei acest lucru ?

— Sper că nu veți încerca să ne convingeți, stimată Olga Olegovna, că îndelungata viață a Zoiei Vladimirovna n-a adus nici un folos ?

— Să aducă foloase ?... De patruzeci de ani ea nu face decît să repete : Gogol s-a născut în anul cutare, Evgheni Oneghin este un reprezentant al oamenilor de prisos, Katerina din „Furtuna“ este o rază de lumină în împărăția întunericului. Vreme de patruzeci de ani, mereu aceleași formulări de-a gata. Întreaga literatură e, la ea, o ingrămădire de formulări seci, pe care nu poți

[1] Aluzie la versul ce încheie basmul lui A. S. Pușchin „Pescarul și Peștișorul“, („Lîngă vechea covată stricată“) semnificînd destrămarea tuturor năzuințelor.

nici să le îndrăgești, nici să le urăști. O literatură care nu emoționează — vă imaginați ! E o absurditate ca și, să zicem, o sobă care nu încălzește, un felinar care nu luminează. Rezultă, așadar, că vreme de patruzeci de ani Zoia Vladimirovna a lipsit de sens întreaga noastră literatură. Pușkin, Dostoievski, Tolstoi, Cehov înflăcărau prin cuvînt inimile oamenilor. În întreaga lume oamenii își hrănesc spiritele cu flacăra aprinsă de ei — iubesc, urăsc, suferă, se entuziasmează. Dar iată că incendiarele lor cuvinte au ajuns în mîinile conștiincioase, dar, să recunoaștem, reci ca ghiața, ale Zoiei Vladimirovna... De patruzeci de ani încoace ! Cîte mii de elevi n-au fost privați în tot acest răstimp de acea neprețuită flacără ! Ea le-a răpit însăși capacitatea de a se emoționa ! Ce foloase vedeți aici, Ivan Ignatievici ? !

Directorul începu să fornăie supărat, își ascunse ochii pe după sprîncenele stufoase, de culoarea grîului.

— Bine, dar ea a predat și limba rusă, a învățat mii de copii să scrie corect. Măcar acesta, recunoașteți și dumneavoastră, e un merit destul de mare.

— Să-i înveți cum să scrie corect un cuvînt și să-i dezveți a-l iubi. E la fel cu a insufla noțiuni de înaltă morală și a provoca un sentiment de indiferență față de ele.

— Sînteți un om ciudat, Olga Olegovna, rosti cu amărăciune Ivan Ignatievici. V-ați pierdut brusc stăpînirea de sine și sînteți gata să spargeți capete numai pentru că o fetișcană v-a atins astăzi unde vă doare.

— Brusc ?... Oare pentru dumneavoastră cuvîntul Studiontevei a constituit o surpriză ?

— Da, trebuie să recunosc : de la oricare altul m-aș fi putut aștepta la o asemenea ieșire, numai de la ea nu.

— Și ați considerat că la școala noastră totul e perfect, că nu trebuie să ne eliberăm de unele deprinderi învechite ?

— Mă rog, poate că nu totul este perfect, poate că de anumite obiceiuri va trebui, într-adevăr, să ne eliberăm.

— Dar atunci va trebui să ne eliberăm și de cei care s-au împotmolit în mod iremediabil în mlaștina unor asemenea obiceiuri.

— Să ne eliberăm de Zoia Vladimirovna ?... Chiar acum ? Poate ar trebui să așteptăm măcar ziua aceea, nu tocmai depărtată, cînd va hotărî ea singură să părăsească școala ?

— Ziua aceea nu prea depărtată ? Dar cînd va veni ea ? Peste un an, peste doi, poate chiar peste cinci ani ?... Și între timp alte sute de elevi vor trece prin mîinile ei. Mă înclin în fața bunătății dumneavoastră, Ivan Ignatievici, dar în acest caz, cred că i-ar costa prea scump pe oameni.

Lăsînd să-i cadă umerii de luptător, Ivan Ignatievici o cerceta nemulțumit.

— Pare-mi-se că aveți de gînd să îndreptați o barcă aplecată, scoțînd apa cu o sită, zise el supărat.

— Adică ?

— Adică o să ne eliberăm de Zoia Vladimirovna, dar în locul ei va veni un proaspăt absolvent al institutului pedagogic regional. Credeți oare că va fi neapărat un entuziast ? Tocmai dumneavoastră nu știți că la institutul nostru pedagogic se înscriu, din păcate, cei care n-au reușit să intre la alte institute ? Pun prinsoare că în locul Zoiei Vladimirovna nu va veni unul capabil să întețească sacra flacără a lui Pușkin și Tolstoi. Să nu așteptați Prometei, scumpă Olga Olegovna.

Aceasta nu apucă să răspundă, căci în cancelarie răsună o potolită voce de bas :

— Să fie Zoia Vladimirovna mai periculoasă decît alții ? Mă îndoiesc.

Directorul se răsuci pe scaunul lui, Olga Olegovna deveni și ea atentă : dăduse glas profesorul Reșnikov.

— Ce vrei să spui cu asta, Pavel ? întrebă directoarea de studii.

— Vreau să spun că medicul ar trebui să se vindece mai întîi pe el însuși !

— Consideri că eu ?...

— Da.

— Mai mult decît Zoia Vladimirovna ?..

— Într-o oarecare măsură.

— Lămurește-mă.

Profesorul Reșnikov se ridică de pe scaun. Era înalt, deșirat, ciolănos, cu un pufuleț apostolic deasupra craniului lucios. Avea un obraz cu pomeți de asiatic și plat ca un blid de lut.

10

ÎN PARC, IGOR PROUHOV continua să șadă pe bancă și îl țintea cu nasul lui ferm pe Ghenka. Frizura îi era încîlcită, fruntea luminată, bărbia rămasă în umbră.

— Pîn-acum ai fost ciupit ușor de niște fetișcane. Iulka ți-a spus că n-ai ajuta pe un lepros să traverseze o stradă, n-ai urca pe rug pentru alții, ci numai pentru tine. Dar ia spuneți-mi, care dintre noi s-ar arunca în foc pentru alții ?

— Poate că eu, spuse Iulecika.

— Sînt gata să cad în genunchi în fața ta... Așadar, pentru neurcare pe rug, bătrîne, eu nu te condamn. Consider : dacă e s-o faci, apoi s-o faci pentru întreaga omenire. De ce eu, el sau altcineva trebuie să se sacrifice de dragul unuia singur, fie chiar și de dragul tău, Iulka ? Ce fel de zeiță oi fi tu, ca să ți se aducă sacrificii omenești ?

— Eu nu solicit sacrificii, ci numai înțelegere. Pentru un strop de înțelegere eu însămi m-aș sacrifica.

— Aa ! făcu Igor a lehamite. Tu și de pe un acoperiș ți-ai face vînt cu capul în jos, numai să te prindă cineva la vreme, că altfel ai putea să te lovești. Verka l-a dibuit mai bine pe Ghenka : e un răsfățat al soartei, obține totul cu ușurință.

— Ei, asta-i acum ! Chiar totul ? zîmbi Natka, cea care pînă acum nu scosese o vorbă.

Ghenka tresări și-i aruncă o privire hăituită.

— Admit și excepții, fu de acord Igor cu un zîmbet abia schițat.

Dar Ghenka izbucni :

— Îți dai ifose, filozof de două parale ce ești ! Gata. Treci la subiect.

Micul zîmbet părelnic dispăru de pe chipul lui Igor.

— Poate că n-ar merita, totuși, să trec la subiect ? Ai ?... Că nu e prea frumos.

— Dacă ai început să vorbești, vorbește !

— E o poveste veche, te-am și iertat pentru ea, n-aș vrea să răscolesc trecutul.

— M-ai iertat ? Că și am eu nevoie de iertarea ta !

— Dacă tu n-ai nevoie, am eu. Cum-necum, am fost prieteni mulți ani... Ghicești despre ce e vorba ?

— Nu ghicesc și nici nu vreau să-mi bat capul. Ai să spui tu și singur.

— Ia aminte, bătrîne ; tu ai insistat.

— Prea îți umfli prețul !

— Bine. De ce n-aș face pe plac unui vechi prieten ?... Onorat public, eu și cu domnia sa ne jucam adesea de-a disputele, domniile voastre recompensîndu-ne pentru asta în chip generos cu o caldă simpatie.

— Destul cu schimonoselile, cimpanzeule !

— Prietenul meu se-ntîmplă să fie și grosolan, să-l scuzăm. E grosolănia unui răsfățat al soartei : eu, vezi doamne, nu-s ca ceilalți, sînt un supraom, o personalitate puternică, și de aceea nici că pot să-i sufăr pe cei care mi s-au pus cîtuși de puțin de-a curmezișul...

— Tu singur lipești altora etichete, îi insulți ca o muiere ce stă la coadă și tot tu te superi — omul e grosolan, chipurile, să-l scuzăm !

— Noi de obicei discutăm în public, dar odată ne-am șfichiuit între patru ochi. El începuse să-mi judece cam de sus tablourile, iar eu am zis că gusturile lui nu se deosebesc prin nimic de cele ale unui oarecare Piotr Sidorîci care nu se strîmbă la vederea unei banalități acrite. Și, închipuiți-vă, s-a declarat de acord cu mine : „Da, eu sînt un Piotr Sidorîci, un privitor de rînd, adică poporul, iar tu, mîzgălitorule, ești un artist rupt de popor". Am izbucnit în rîs și i-am spus că de ziua nașterii am să-i dăruiesc un tablou popular — niște lebede în apus de soare și neapărat cu o inscripție : „Pe cel ce iubesc — pe el și dăruiesc !". S-a bosumflat el, ce-i drept,

dar pe cît se părea n-a fost nimic deosebit, totul între noi a rămas cum fusese — umblam ținîndu-ne de după gît prin școală.

— Aha ! Acuma știu unde bați tu... Alocuțiunea aceea...

— Da, da, chiar aceea. Urma să se deschidă o expoziție a desenului școlar. Nu la noi, ci în Casa regională a creației populare. Un eveniment ! De la această expoziție, cele mai bune lucrări urmau să plece la Moscova. Doream oare eu să ajung la această expoziție ?... Cum să nu ! Și el o știa. Dar... A luat cuvîntul la o ședință a comitetului de comsomol... Ce ai spus acolo despre mine, Ghenka ?

— Am spus ce gîndeam. Trebuia să te laud dacă mi-era greață de lucrările tale ?

— Cu toate astea, declarai că-ți sînt bun prieten, discutai cu mine în public, jucai volei... Dar despre ședința aceea nu mi-ai suflat o vorbă ! M-ai lovit pe la spate...

— Ce puteam să-ți spun, cînd nici eu nu cunoșteam ordinea de zi a ședinței...

— M-ai vîndut, și încă pe la spate !

— N-am spus acolo decît ceea ce îți spuneam mai înainte și ție... În față !

— Ași ! Mi s-a transmis că acolo m-ai făcut pînă și decadent... În față îmi vorbeai mai pe ocolite, îți era teamă să nu te bat cu propriile tale arme.

— Am spus acolo că ești talentat. Asta nu ți s-a transmis ?

— Păi tocmai, ca să-mi poți pune mai ușor piedică... Ziceai că-mi ești prieten, dar purtai un cuțit în sîn. Așteptai ocazia să mi-l înfigi în spate.

Preț de un minut Ghenka se holbă uluit la Igor, dar acesta îl țintea și acum, calm și nepăsător, cu nasul.

— Și tu !...

Igor înălță din umeri :

— Tu mi-ai cerut-o.

— Și tu !... Mă socoți și tu... Am purtat în sîn un cuțit !...

— Eu n-am prezentat decît niște fapte concrete. Concluzia s-o tragă alții.

Strîngîndu-și pumnii, Ghenka păși spre Igor :

— Am să te...

Igor își îndreptă spatele, își împinse bărbia înainte.

— Haide, zise încet. Doar ai învățat sambo, știi să răsucești mădulare.

Ghenka se opri, expiră răgușit :

— Ești un ticălos !

— Eu sînt ticălos, iar tu un sfînt. Să terminăm cu atît. Amin.

— Chiar s-o sfîrșim, reacționă Vera cu ochii rotunjiți a implorare. Doamne ! Dacă știam...

— Păi tu te așteptai ca eu să înghit balivernele astea ! se răsti Ghena.

— Mai bine discutați despre mine, nu e cazul, copii, să-l mai... Lăsați-l în pace. Mai bine despre mine !... Vera izbucni în plîns.

— Te-a apucat mila. Îți mulțumesc foarte mult ! Numai că eu n-am nevoie de milă. Haideți, mergeți pînă la capăt ! Dezghiocați-vă toți, ca să văd și eu cine-mi sînteți... Sokrat, dă-i drumul ! Hai ! E rîndul tău !

Ghenka țipa și se zbuciuma, iar Sokrat își tot strîngea la piept, ca pe un copil, chitara.

— Mai bine v-aș cînta ceva, fraterilor.

— Dar tu nu vezi că ăștia s-au acordat pe alte cîntece ? Nu le tulbura corul.

— Păi eu ce să zic, Ghenka... Eu și cu tine sîntem pe bune.

— Nu-ți fie teamă, dacă n-am dat în el, n-am să te bat nici pe tine. Trage-i !

— Tu niciodată nu mi-ai făcut rău... Sigur, ce-s eu pentru tine : Sokrat prostălăul, Sokrat Onucin — un supliment gratuit la chitară. Dar care dintre voi, deștepților, îi acordați o atenție mai mare lui Sokrat Onucin ? Pentru voi, eu nu sînt decît o eroare ridicolă a mamei mele. Dar acum e sărbătoare, fraterilor. Acum trebuie să cîntăm și să rîdem ca niște copii.

Eh, dați carne cîinilor,
Altfel se încaieră !...

— Ba acúm e rîndul meu !

Natka se dezdoi fără grabă, sînii pietroşi îi împunseră rochiţa subţire, un zîmbet uşor îi rătăcea pe buzele pline iar sub gene i se iţi privirea şi acum ucigător de calmă, a ochilor mari şi umezi.

Nimeni nu mai zîmbi, Ghenka încremenise cu umerii crispaţi...

11

CU DOUĂZECI ŞI MAI BINE DE ANI în urmă sosiseră la şcoală trei tineri profesori, direct de pe băncile studenţiei : doi flăcăi cu baretele ordinelor şi medaliilor prinse de reverele vestoanelor ponosite, precum şi o fetişcană cu o clădărie de păr, şi cu nişte ochi mereu căscaţi a uimire. Şcoala i-a întîmpinat pe fiecare în chip diferit.

Pe Innokenti Sergheevici l-a întîmpinat cu respect. Rănit lîngă Belgorod, purta prea evident urma războiului — o cicatrice liliachie, înspăimîntătoare, pe obraz — dar nu făcea caz de trecutul său militar, nu pretindea privilegii, se comporta cu modestie, preda matematica cu claritate. Despre el s-a înstăpînit îndată o părere temeinică : e un cadru de nădejde, un model demn de urmat.

În schimb, Pavel Pavlovici Reşnikov, venit şi el de pe front, rănit în trei rînduri, distins cu mai multe ordine, a intrat de la început în conflict deschis cu şcoala. El considera că programele şcolare pentru fizică s-au învechit — nu era admisibil, zicea, ca elevii să înveţe doar legile lui Newton, în timp ce ştiinţa modernă foloseşte din plin descoperirile lui Einstein — şi a început să predea în felul său. Ceilalţi profesori erau pe deplin mulţumiţi de programele existente, toţi erau mai în vîrstă decît Reşnikov, de aceea observau cu rezon că ouăle nu-s mai deştepte decît găina, iar la examene le cereau cu părtinire elevilor altceva decît ceea ce îi învăţase Pavel Pavlovici. Acesta n-a ajuns, totuşi, pînă la

o ruptură totală cu școala, continua, ca și mai înainte, să predea fizica fără a urma întocmai programa și manualele, doar că acum o făcea cu prudență — controalele inspectorilor nu-l găseau niciodată descoperit, elevii săi cunoșteau destul de bine și materia prevăzută. Personal însă, apărea la școală numai pentru a preda lecții și a dispărea îndată după aceea. Nu se împrietenise cu nici unul dintre ceilalți profesori, nu lua parte la dispute, nu-și impunea nimănui opiniile. Cineva îl poreclise cîndva : veșnicul artist ambulant. Luînd cunoștință de poreclă, ripostase pe un ton calm : „Depinde pentru cine. Elevii n-o să-mi zică niciodată așa". Printre aceștia, el avea totdeauna cîțiva aleși pe care îi invita acasă la el și le împrumuta cărți.

Cît despre Olga Olegovna, școala o întîmpinase la început cu indiferență — o tînără profesoară de istorie care nu se remarcă prin nimic deosebit. S-a remarcat totuși, dar nu prin felul în care preda, nici prin măiestrie pedagogică, ci printr-o neînfrînată sete de adevăr. Putea să rostească în auzul tuturor lucruri despre care alții abia de se încumetau să șușotească pe la colțuri, putea să-i înfiereze pe lingușitori, să-i blameze pe cei care întreceau orice măsură, fără să-i pese nici de puterea și nici de autoritatea lor. O lua întotdeauna de-a dreptul — ori tot, ori nimic — și aproape totdeauna ieșea învingătoare. În școală s-au succedat mulți directori, dar ea a rămas, de cincisprezece ani încoace tot director de studii.

Lui Reșnikov îi reproșase adesea „sihăstria" lui, dar îl stima pentru devotamentul față de știința lui. Față de știința fizicii, iar nu de materia școlară cu acest nume ! Ea însăși nu-și mai ascundea demult nemulțumirea față de programele școlare existente. Reșnikov și Olga Olegovna fuseseră mai degrabă tovarăși de idei, dușmani — niciodată ! Și iată-l acum pe Reșnikov ridicîndu-se pentru a se pronunța împotriva ei.

— Lămurește-mă.

Profesorul o ațintì îndelung și cu multă atenție pe cea care ședea înaintea lui, cu capul dat provocator pe spate.

— Ți-ai demonstrat firea și în cazul de față : ceri — faceți, și nu observi că de fapt se și face. Strigi — înainte ! Și în același timp prinzi omul de pulpană — stai, nu te clinti !

— Nu-mi vorbi în șarade, Pavel.

— Vreau să spun că eu, de exemplu, mă străduiesc de multă vreme să dezvolt înclinațiile elevilor mei, iar tu mă tot tragi de mînecă : ce faci, îți cultivi favoriții ?

— Sînt și acum împotrivă ca vreunul dintre pedagogi să aibă niște elevi preferați. Ce legătură vezi aici cu înclinațiile lor ?

— Una directă.

— N-o văd.

— Eu îndrăgesc fizica și visez să-i dăruiesc niște oameni de știință înzestrați cu talent. Sper că nu mă condamni pentru asta ?

— Nu te condamn.

— Dar atunci e posibil să mă judeci pentru faptul că mă port mai rece față de cei care, ca să folosesc un eufemism, nu sînt înzestrați de la natură cu aptitudini pentru fizică, n-o îndrăgesc ?

— Probabil că nu e posibil.

— Ai dreptate. După cum nu mi se poate reproșa nici că sînt părtinitor cu elevii în care natura a sădit capacitatea de a nutri o pasiune pentru fizică. Or, cu cît un elev este mai pasionat în acest sens, cu atît trebuie el să-mi placă mai mult. Este, sau nu e firesc și acest lucru, Olga Olegovna ?

Ea tăcu o clipă, apoi dădu din cap :

— Da. Este firesc !

— Și-atunci trebuie oare să ascund acest sentiment firesc, să mă prefac că pentru mine toți elevii sînt la fel, că nu se deosebesc prin nimic unul de altul ?

De astă dată Olga Olegovna nu răspunse nimic.

— Să mă prefac că toți sînt la fel, să nu-i disting pe incapabili de cei capabili, pe nepăsători de pasionați. Dar cum să mai pot dezvolta atunci la aceștia din urmă pasiunea pentru care, dealtfel, tu însăți te bați cu atîta înfocare ? Ori dacă fac așa ceva, îi disting adică pe cei capabili, și, prin urmare, îi și scot în evidență, tu vii

și-mi reproșezi : de ce cultivi niște favoriți ? De fapt, nici nu ești departe de adevăr : da, pe unii îi iubesc mai mult, pe alții mai puțin. Îi iubesc pentru că ei sînt speranța acelei științe, predării căreia eu i-am consacrat întreaga mea viață. Îi iubesc pentru că nutresc speranța că, ajutați de mine, ei vor putea deveni niște membri deosebit de utili ai societății noastre.

— Bine, dar cu ceilalți cum rămîne ?... întrebă Olga Olegovna. Cu cei care nu s-au dovedit demni de dragostea ta ?

— Mă străduiesc să le ofer și lor o idee generală despre fizică. Nimic mai mult.

— Ei sînt deci oameni de calitatea a doua pentru tine, niște paria. Nu-i așa ?

— Ba deloc ! Nu exclud cîtuși de puțin că printre ei pot fi persoane nu mai puțin, ba chiar mult mai talentate, dar nu în domeniul meu. Licean fiind, Pușkin nu strălucea, din păcate, la matematică și, cu siguranță, n-ar fi strălucit nici la fizică, dacă aceasta s-ar fi predat la liceul din Țarskoe Selo. Imaginează-ți că eu aș începe să dezvolt capacitățile firești ale unui nou Pușkin, eu, care nu sînt cunoscător într-ale poeziei și n-o simt. Nu, de el să se ocupe alții, căci în caz contrar aș nimici un talent prețios.

Olga Olegovna își aplecă spre masă capul împovărat de părul ei bogat.

— Bine, Pavel, să convenim că aici ai dreptate. Să fie însă vina asta a mea chiar atît de mare, încît să-ți dea dreptul a spune că sînt mai periculoasă decît Zoia Vladimirovna ?

Reșnikov emise un hîrîit supărat :

— Zoia Vladimirovna nu-și va atîța focul ei, dar nici pe-al meu nu-l va stinge. Pe cînd tu poți să mi-l stingi.

— Ce-ai vrea de la mine ?

— Un singur lucru : nu mă împiedica să-mi lucrez livada.

— Fiecare e dator să-și lucreze livada ? Doar atît ?...

— Da. Însă fără piedici !

— De unul singur ?

— Dacă mă bizui în munca mea pe cineva, înseamnă că ori sînt un prost lucrător, ori un leneș.

Innokenti Sergheevici, care ședea alături de Reșnikov, își întoarse spre acesta chipul asimetric, sever.

— Ai criticat-o cu atîta asprime pe Olga, ca să-i dai un sfat atît de jalnic, rosti el.

— Asta-i tot ce știu.

— Acum totul se face în colectiv — totul ! — de la agrafele pentru hîrtii, pînă la rachetele cosmice. Iar tu ne propui ceva meschin — să-și lucreze fiecare livada de unul singur.

— Toată viața eu m-am descurcat singur cu îndatoririle mele. Și toată viața s-au vîrît alții să mă ajute dar n-au făcut, în cele mai multe cazuri, decît să mă încurce.

— Dar ia privește împrejur, meșteșugarule singuratic, — ești ultimul din clanul tău ! Toți confrații ți-au rămas undeva în evul mediu. Ceri cumva lumii să dea înapoi ? Nu ține, Pavel.

Sub un ochi, deasupra obrazului sfîșiat, lui Innokenti Sergheevici i se zbătea un nerv.

12

NATKA, ȘEZÎND DREAPTĂ, inaccesibilă, pe bancă, privea cu ochii umezi undeva pe lîngă Ghenka.

— O-of, Ghena... spuse ea cu glas învăluitor, tărăgănat, lenevos. Ce nu ți s-a pus aici în cîrcă, sărăcuțul de tine ! Ba Igor ne-a și speriat zicînd c-ai fi în stare să înfigi omului un cuțit în spate. Ca să vezi ! Tu să nu crezi însă pe nimeni — ești curat, Ghena, curat de tot, de-a dreptul antiseptic. Ai fiert bine în apșoara clocotită a familiei, în care ea s-a temut să pună pînă și un strop de sare. Un cuțit în spate — da de unde !

— Natka ! Nu-ți bate joc de mine.

— Dar eu vorbesc serios, Ghenocika, foarte serios. Nimeni nu te cunoaște, toți te văd pe dinafară, dar nu îndrăznesc să scormonească mai adînc. Toți rămîn uimiți de tine : doar pe oricare poți să-l azvîrli peste cap — păzea, flăcăul e de temut, ne poate face una cu pă-

mîntul. Ei nu înțeleg că de fapt ești un cumințel, îți plac dulciurile, dar te temi de maică-ta, și nu-ți bagi mîna în zaharniță fără să ceri voie.

— La ce te referi, Natka ?

— La tine, numai la tine. La nimic altceva. Un an întreg m-ai condus seară de seară pînă acasă, dar n-ai îndrăznit nici măcar să mă săruți. Și tocmai de un băiețel cuminte ca tine să trăncănească cineva : auzi tu — cuțit în spate ! Eu vreau să te apăr.

— Natka ! De ce vorbești așa ?... Ghenka își pleca ochii, vorbea răgușit.

— Nu mă crezi ?

— Îți bați joc... Ei n-au decît să facă ce vor, dar pe tine te rog să nu...

— Ei adică pot să zică orice ? ! Ochii umezi ai Natkăi sclipiră semnificativ. Iar eu să nu cutez ?... Dar poate că mie mi-e necaz pe tine, Ghenka — ei te împroașcă cu noroi, iar tu doar te ștergi. Și-mi mai este necaz pentru că, de fapt, sînt leșinați după tine ; îți spun că ești așa și pe dincolo, insensibil și egoist, dar sînt gata să-și întindă gîtul : pune-mi căpăstrul și du-mă să cucerim Moscova.

— Acum ești rea, Natka, rosti Iulecika fără să se revolte.

— Dar tu ?... se întoarse Natka spre ea. Tu ești mai bună decît mine ? Tu poți să-l hărțuiești pe ursuleț și eu nu ?

— Să hărțuiesc ?! Un ursuleț ?! Natka ! De ce îmi vorbești așa ? !

Natka ședea dreaptă în fața lui Ghenka, ochii ei negri sclipeau de sub sprîncenele clar conturate.

— De aia, că meriți, zise cu glas aspru. Ei te tot înghiontesc, iar tu nu faci decît să bătătorești nisipul în fața băncii. Așa că nu te mai menajez nici eu. Era cam laș Vanea, sărmanul [1]... În schimb curat-curățel, fără strop de sare. Nu-ți rămîne decît să-l ții olecuță-n gură... și să-l scuipi.

[1] Vers din poezia „Vîrcolacul", de A. S. Pușchin.

Natka se întoarse cu spatele.

În frunzișul teilor tineri ardeau impasibil becurile mate ale felinarelor. Bezna străpunsă ici-colo de licărul stelelor cobora pînă pe marginea știrbă, acoperită cu iarbă murdară, a malului abrupt. Noaptea continua să miroasă a jilăveală și a ierburi. Orașul zăcea colo, jos : o mulțime de lumini topindu-se într-o irizare tulbure. O galaxie scînteietoare, învăluită în zgomotele vieții de toate zilele : printre lumini rîdea cineva, undeva urla să se spargă un picup, păcănea o motocicletă.

— Jalnic mai ești, Ghenka, zise fără milă Natka, privind într-o parte.

Ghenka își scutură capul, ca și cînd ar fi fost lovit în plin obraz.

— Chiar așa, Natka ? !... Chiar așa ? !... făcu el răgușit, din gît.

13

INNOKENTI SERGHEEVICI era unul dintre cei mai buni dascăli ai școlii, care își lucra, într-adevăr livada cu o sîrguință exemplară.

Își înălță acum spre Reșnikov chipul sever, deformat de cicatrice.

— Tu doar trebuie să știi foarte bine că meșteșugarii au cam pierit nu întîmplător, zise cu glas domol, cam înfundat. Oamenii ar rătăci despuiați și flămînzi prin lume, dacă și-ar rîcîi și astăzi, fiecare în parte, livada cu săpăliga rămasă din străbuni.

— De ce neapărat cu săpăliga ? îl contrazise imperturbabil Reșnikov. Personal, mă folosesc de tot ce ne oferă pedagogia modernă. Și îndrăznesc să cred că mai născocesc și eu cîte ceva.

— Poate ai născocit vreo nouă mașină cu aburi și te folosești pe ascuns de ea în livada ta individuală ?

— N-am nevoie de nici un fel de mașină.

— Ia te uită, toți au nevoie de mașini, toți — de la mulgătoare la savantul experimentator, iar mie și ție ne sînt de ajuns tabla din clasă, o bucățică de cretă și o

cîrpă. Eu și cu tine sîntem dotați cum fusese dotat cu trei sute de ani în urmă bunicul pedagogiei, Jan Amos Komensky. Și încercăm să ținem pasul cu secolul douăzeci. E de mirare că ajungem să ne istovim ? Toți lucrează cîte șapte ore pe zi, noi cîte douăsprezece și cîte șaisprezece, dar rezultatele ?...

Reșnikov zîmbi condescendent.

— Din păcate încă nu s-au inventat mașini pentru producerea de valori spirituale, cum ar fi, de pildă, operele de artă plastică, cele literare, sau muzicale, și nici pentru transmiterea cunoștințelor.

Innokenti Sergheevici își smuci obrazul schimonosit :

— Dar permite-mi să te-ntreb, promotor al fizicii : descoperirea de către Galilei a sateliților lui Jupiter este sau nu o valoare spirituală pentru omenire ?

Reșnikov se încruntă și nu răspunse nimic.

— Taci ? Doar știi prea bine că această valoare spirituală Galilei a obținut-o cu ajutorul unui mecanism numit telescop. Dar sincrofazotroanele, de care se folosesc acum confrații tăi fizicieni, nu sînt și ele niște mașini speciale ? Cum să nu ! Ba încă niște mașini complexe și costisitoare. Că doar nu se prășesc cartofii și nu se topește fonta cu ele. Cunoștințele se obțin încă de multă vreme cu ajutorul mașinilor, dar uite că pînă acum, nu știu de ce, se transmit tot pe cale manuală, ca să zic așa.

— Poate că îți și imaginezi cum arată mașina aceea de aburi, în care ai de gînd să-i urci pe pedagogi ? în trebă Reșnikov.

— Presupun.

— S-auzim.

— Vom porni de la meșteșugarii existenți — milioane de pedagogi de pe întinsul țării predau mereu aceleași cunoștințe de matematică, de fizică, din alte științe. Mereu aceleași, dar fiecare cu puterile sale, în felul său. Așa cum în vechime calitatea cizmelor depindea de priceperea unui anume meșter cizmar, acum calitatea cunoștințelor primite de elev depinde de dascăl. Dacă elevul nimerește la un profesor priceput, înseamnă că a avut noroc ; dacă nimerește la unul nepriceput, atunci din școală iese un neisprăvit. De fapt, e un fel de loterie.

N-ar fi mai bine ca din aceste milioane să fie aleși cei mai deștepți, cei mai talentați, iar predarea lor să fie fixată de exemplu pe o peliculă cinematografică ? Va dispărea atunci cu totul primejdia ca elevul să nimerească la un profesor prost : școlarii ar primi cunoștințe după un standard unic și de calitate superioară...

— Stop ! îl întrerupse Reșnikov. După un standard ? O peliculă fără suflet, servind tuturor o porție uniformă de cunoștințe... Bine, dar eu și cu tine nu facem altceva decît să ne străduim a ne potrivi după fiecare elev în parte — unul prinde mai rapid cele auzite, altul mai încet, al treilea nu trage defel. Ce să mai vorbim, pe oameni, niște ființe netrase la șablon îi poate instrui numai un om, o ființă de același fel.

Innokenti Sergheevici își schimonosi din nou obrazul.

— Să fim substituiți cu desăvîrșire de niște pelicule ?... N-am spus asta ! Doresc numai să scăpăm de o anumită parte din truda noastră. De o trudă monotonă, Pavel. N-o să mai fie nevoie să explicăm de cîteva ori în fiecare clasă ceea ce am mai explicat și anul trecut, în urmă cu doi, trei și patru ani. Pelicula standard îți va oferi timp în plus... În plus, Pavel ! Ca să te poți ocupa de elevi nu după șablon, ci în mod creator — celor capabili să le predai peste norma standard, pe cei mai puțin capabili să-i aduci pînă la această normă. Îți va rămîne de îndeplinit doar o muncă de finețe — finisarea și șlefuirea, ca să zic așa, a fiecărui elev în parte. A fiecăruia !

— E mai bine, totuși, să ne continuăm drumul bizuindu-ne pe propriile noastre picioare. Am impresia că ceea ce îmi oferi tu nu-i o locomotivă, ci doar un toiegel de care să mă sprijin cînd și cînd.

— Ai fi vrut să-ți ofer o locomotivă care să te facă inutil ?

— La ce să mai trăiesc atunci pe lume ? dădu Reșnikov din mînă.

— Tocmai asta e, că nu există încă o mașină care să-l excludă cu totul pe om. Și mă întreb dacă va exista vreodată.

— Ia te uită despre ce discută dumnealor ! strigă, uitată de cei doi, Olga Olegovna. Cum să fie oferite cunoștințele : pe cale mecanizată sau nemecanizată ! Poftim :

Iulia Studionțeva e burdușită de noi pînă peste urechi cu fel și fel de cunoștințe și totuși... Mai e oare nevoie să repet că noi formăm deseori oameni lipsiți de năzuințe proprii omului ! Iar odată ce lipsesc acestea, răbufnesc afară cele animalice, ca la tinerii aceia, care au înjunghiat o femeie în stația de autobuz... Într-o locomotivă căutați voi salvarea ? Dar e caraghios ! Să transmiți cu ajutorul unei mașini niște calități specifice omului !...

Reșnikov zîmbi, satisfăcut.

— Iată deci că am revenit de unde am plecat : sînt un om, o ființă care îndrăgește cîte ceva și disprețuiește cîte ceva pe astă lume, eu transmit elevilor ce-i al meu, dumneata ce-i al dumitale, fiecare să-și sape livada... Dacă în locul săpăligii mi se va propune un tractor, mă rog, n-am să refuz, dar pe copii n-am să-i încredințez în nici un caz tractorului.

Innokenti Sergheevici tăcu o vreme — chip straniu, imobil, o jumătate a lui deosebindu-se izbitor de cealaltă — apoi lăsă să-i scape cu glas rece și calm :

— Să nu-i încredințezi ?... Dar în noi înșine, oare, ne încredem ?...

14

CINCI ADOLESCENȚI PE O BANCĂ, în lumina felinarelor, strînși unul într-altul, și Ghenka stînd înaintea lor :

— Cică să ne spunem totul de-a fir a păr ! Să nu ne ascundem nimic !... Tu mi-ai spus că-s nesimțitor. Tu, că sînt un licurici egoist. Tu m-ai făcut trădător, cu cuțitul ținut la spate... Iar tu, Natka... Tu chiar că m-ai dat gata — nici măcar trădător nu pot fi, doar un laș jalnic, o cîrpă... De-a fir a păr... Dar cum se face că firele voastre-s atît de diferite între ele ? Nu se potrivesc deloc unul cu altul ! Cine din voi are dreptate ? Pe care din voi să-l cred ?... Ați mințit ! Cu toții ați mințit ! Dar pentru ce ? ! Ce rău v-am făcut eu ? Ție ! Și ție, Natka !... Pur și simplu, așa v-a venit, v-ați folosit de ocazie ca să mă puteți ponegri. Și cu cîtă satisfacție, cu

cîtă satisfacție !... Deci iată cum sînteți voi !... Nu știam... Iar acum v-ați dat de gol.. Acum v-am deslușit pe toți ! Pe toți !...

Glasul lui Ghenka răsuna, plin de năduf. Prin noapte unduiau un iz de umezeală venit dinspre apa rîului și miresmele ierburilor ce dădeau în pîrg. Aerul era dens și cald. Frunzișul teilor tineri, prin care se întrezăreau felinarele, părea să prefire el însuși o lumină fantomatică, ireală. Dar nimeni nu observa toate aceste amănunte. Ghenka, aplecat acum cu tot trupul înainte, cu chipul schimonosit, striga cît îl ținea gura, iar cei cinci oameni care ședeau înghesuiți pe bancă, îl ascultau încremeniți.

— Să te scormonesc și eu acum pe tine de-a fir a păr ! zise Ghenka împungînd cu degetul înspre Vera Jerih. Ești bună, foarte bună, trăiești și te uiți împrejur, întrebîndu-te cum să faci ca să le arăți tuturor bunătatea ta. Cum a prins careva un guturai, tu și dai fuga la el, cît te țin picioarele, gata să-i ștergi mucii de sub nas, ca să vadă toți cît de săritoare ești. Dar de ce-ți trebuie ție asta ? Păi de aia, că nu poți uimi prin nimic altceva. Ești cumva vreo deșteaptă ? Ești frumoasă ? Ai un caracter ferm ? Oriunde ai tot căuta — e gol... Iar goliciunea nu poate fi acoperită decît cu o bunătate de fațadă. Așa încît bunătatea ta e o mască și nimic mai mult !

Vera se uita înnebunită la Ghenka cu ochi rotunzi ca niște nasturi, iar obrazul ei lătăreț părea că se acoperise cu piele de găină. Începu apoi a se foi, voia să spună ceva, dar nu făcu decît să se smiorcăie, iar pe obrajii ce i se făcuseră cenușii i se prelinseră două lacrimi minuscule.

— Ha ! Acum plîngi ! Cu ce altceva să te aperi ? Unica salvare : ia să-i torn eu ceva lacrimi ! N-ai să mă îndupleci ! Încă n-am spus totul despre tine, de-a fir a păr. Și să știi că pot să spun destule. O grămadă de invidie, spre exemplu, zace în tine. Uite, cu Natka umbli pe după gît, dar de fapt o invidiezi de nu mai poți. Și pe Iulka vezi boală, și pe Igor... Fiecare e mai bun cu cîte ceva decît tine, și despre fiecare ai fi în stare să înșirui, ca și despre mine, dracu știe ce. Îți pui masca bunătății, dar ai sărit prima cînd ai văzut că poți să împroști pe cineva cu rahat...

Vera își îngropă obrazul în umărul Natkăi, iar Iulecika țipă :

— Ghena !

— Ce vrei ?

— Nu-ți dai seama că nu pe ea, ci pe tine te faci de rușine ? !

— Față de cine ? Față de voi ? Păi voi deja m-ați făcut de rușine, v-ați dat toată silința. Chiar și tu te-ai străduit...

— Singur ai vrut să spunem sincer tot ce gîndim...

— Sincer. Parcă minciuna poate fi sinceră ?

— Eu am spus ce am gîndit.

— Și eu spun la fel... ce gîndesc.

— N-ar fi trebuit ca noi să...

— Aha, te-ai speriat. Ai înțeles că de astă dată am să mă iau de tine.

Obrazul delicat, de obicei palid, al Iulecikăi deveni mat, nasul i se ascuți.

— Dă-i drumul, Ghena. Nu mi-e frică.

— Mai adineauri mi te vîrai cu dragostea...

— Nu ți-e rușine !...

— Ce, n-a fost așa ? Ai și spus-o, simplu : să mergem împreună să cucerim Moscova ?

— Cum de nu ți-e rușine !

— Dar să te prefaci că iubești, nu-i rușine ?

— Eu mă prefăceam ?...

— Păi nu ?... Mai întîi cu lacrimi, că-mi venea și mie să bocesc, și peste un minut — ești un licurici orgolios. În ce să cred : în lacrimile tale curate, sau în cuvinte ?... Că tu... tu doar te consideri o principială. Și încă foarte. Numai că uite, în clasă, pe tine, principiala, nu știu cum se face, dar nu te iubea nimeni.

— Cine-mi ești !...

— Crezi că sînt mai rău decît tine ? Da ? Eu sînt un orgolios, dar tu ?... Nu din orgoliu te zdrobeai la școală ? Nu pentru ca să fii prima, ca să fii lăudată de toată lumea : vai, e de-a dreptul uimitoare, vai, e un copil neobișnuit ! Poți tu să afirmi că nu-ți plăcea treaba asta, că te revoltai cînd ți se gîdila orgoliul ? Dar timp de zece ani să trăiești numai pentru a-ți satisface orgoliul ! Iar astăzi te-ai pornit împotriva școlii — și de ce mă rog ?

Păi tot orgoliul te-a împins. Te tot vîrai să fii prima, iar cînd ai văzut că nu-ți mai merge, ia să ponegresc eu puțin...

— Cine-mi ești !..

Palidă din pricina umilinței suferite, Iulecika se gîrbovise, pleoapele-i tresăreau, avea o privire hăituită.

Igor nu mai suportă :

— Te-ai smintit de tot !

Ghenka se răsuci înspre el :

— Ia te uită, vechiul meu prieten ! Ei bine... să ne încheiem și noi socotelile.

Igor zîmbi strîmb :

— Numai să nu mă omori, fie-ți milă.

De la înălțimea staturii sale, Ghenka îl măsura pe Igor, care ședea la capătul băncii, cu trupul răsucit provocator : un umăr mai înălțat decît celălalt, nasul mare avîntat înainte.

— Imaginează-ți că mi-e, într-adevăr milă, zise Ghenka.

— O, e îngrozitor !

— Te-am înjunghiat pe la spate... Eu pe tine ? ! Cum ai putut născoci așa ceva ? Și pentru ce aș fi făcut așa ceva ? Iată întrebarea.

Fără să-și schimbe poza incomodă, Igor păstra o tăcere disprețuitoare.

— Dar totul e foarte simplu : omul nostru ține să fie genial. Tu te crezi cu toată sinceritatea cel puțin un Cezar !

— Te supără că cineva are o părere bună despre el însuși...

— Un Cezar, așadar... Oricare Cezar însă trebuie să-i urască pe cei care se îndoiesc de el. Capul nu poți să mi-l tai, Cezar, așa că nu ți-a rămas decît o singură cale — să-mi pui în circă ceva cît mai murdar — că sînt așa și pe dincolo, gata să înfig cuțitul pe la spate, feriți-vă de el !

— Că tu nu m-ai vorbit de rău pe la spate, nu m-ai vîndut, deși îmi erai prieten ?

— Dar de ce, de ce a spune ceva rău despre tine e o crimă ? Nu cumva crezi într-adevăr că, în viață, nimeni n-o să facă altceva decît să te laude ? Numai

și numai pe tine ! Că nu va fi nimeni mai mare, mai talentat decît tine ? Tu ești cel mai — cel mai grozav, piscul omenirii ! Așa crezi ?

— Eu mă pot închipui că sînt și Dumnezeu. Pe cine jenează treaba asta ?

— Pe tine, Cezar ! Numai pe tine ! Încă de pe acum mori de necaz că nu ești recunoscut drept pisc. Dar să vezi tu, dacă ai să răzbați la institutul de arte plastice, cu siguranță că ai să găsești acolo băieți mai buni decît tine, mai capabili. Iar acestora nici prin cap nu le va trece să te considere vîrf. Cum ai să suporți tu așa ceva ? Păi o să înceapă a ți se năluci peste tot numai cuțite înfipte pe la spate. Peste tot, toată viața ! Ai să te mistui de răutate. Și în loc de Cezar vei ajunge un tăciune stins. Spune și tu, cum să nu-mi fie milă de tine ?

Ghenka stătea aplecat deasupra lui Igor ; acesta continua să șadă răsucit în poziția lui incomodă, împingîndu-și înainte bărbia nerasă.

— Isteț, Ghenka... știi să te răzbuni... pentru cuțitul din spate...

— Că și am eu nevoie. Nici n-am de ce. Tu chiar și singur te răfuiești cu tine... Am să crăp sub un gard... Știu eu, poate că și într-un așternut moale. Dar știu din ce ți se va trage ție moartea, Cezar neisprăvit. Din răutate !

Igor continua să stea înlemnit în poziția lui strîmbă, ochii îi rătăceau.

— Ei bine, îți mulțumesc, făcu răgușit.

— Pentru ce, mărite Cezar ?

— Pentru că m-ai prevenit. Ai cuvîntul meu că voi ține minte.

Ghenka rînji :

— Vrei să zici că ai să te îndrepți ? Ai să încetezi, adică, să te consideri genial ?

— Măcar atît.

— Demult era timpul. Că ce fel de Cezar mai ești tu, la dracu.

Felinarele mate licăreau printre nourii dantelați, străpunși de raze, ai frunzișului. În lumina lor puternică, dar incoloră, ce arunca umbre șovăielnice, chipul lui Ghenka

arăta verzui, cadaveric, iar buzele lui strîmbate într-o grimasă păreau negre. Igor ședea frînt în fața lui.

— Acum ești bucuros ? ! suflă, în sfîrșit, acesta.

Ghenka își schinomosi și mai tare gura, dar nu răspunse.

— Te bucuri, vită ? !

Drept răspuns, Ghenka rînji. Atunci Igor sări de pe bancă și, înecîndu-se, începu să țipe aținîndu-i obrazul verzui, strîmbat acum de un rîs batjocoritor :

— Dar eu nu visez să devin nici călău, și nici ucigaș !.. Supăr pe cineva ? Cu ce ? Și pe cine ? !

Ghenka tăcea rînjind cu dinții lui strălucitori.

— N-ai decît să visezi și tu ! Cine-ți interzice ? ! Să te visezi Cezar, Napoleon, chiar și Hristos mîntuitorul ! Nu vrei ? Ba nu poți ! Așa că nici alții să nu cuteze !... Vită invidioasă ce ești !...

Zburlit, năsos, Igor țopăia în fața lunganului de Ghenka. Acesta asculta și rînjea întruna.

15

— IA SĂ NE DĂM PUȚIN SEAMA : care este visul nostru ? Numai să-i pregătim cît mai bine pe elevi ? Nu ! Noi visăm să formăm niște oameni mai buni ! Visăm să perfecționăm însăși esența umană. Dar la treaba asta a visat lumea încă din vremuri imemorabile. Se poate spune că e un vis al neamului omenesc.

Reșnikov dădu din umeri :

— Hm ! Nu se potrivește căciula cu capul. Problema asta e de mare anvergură.

— De mare anvergură ?.. Bine, dar școala, ca instituție socială, nu-i un fenomen de mare anvergură ? Arătați-mi un loc pe hartă, în care să nu existe o școală. Numiți-mi măcar un singur om care să nu fi trecut prin școală. Cine vreți să se ocupe deci de problemele de amploare, dacă nu școala cea omniprezentă, cu armata ei de dascăli ?

— Dar tu începuseși să zici că noi nu ne încredem, chipurile, nici în noi înșine, îi aminti lui Innokenti Sergheevici directoarea de studii.

— Nu ne încredem, într-adevăr. Și aceasta pentru că nici unul din noi nu se simte luptător al unei mari armate, ci fiecare luptă de unul singur. Uite, chiar tu, Olga, directorul de studii al școlii, parcă mult mă poți ajuta ?... Mai ales dacă am în vedere că ești, ca formație, istoric, în timp ce eu predau matematica. Apoi mult îmi este mie de ajutor secția de învățămînt cu cabinetul ei metodic ? Iar din partea organizațiilor regionale, și chiar din partea ministerului, mă aștept la săpuneli, la discuții, la ordine, numai la ajutor nu ! Așa încît, deși sînt un soldat al marii armate de luminători, deși, cu toții, sîntem milioane, totuși, la fel ca oricare altul din aceste milioane, mă aflu singur pe cîmpul de bătaie. Singur !... Școala e, într-adevăr, un fenomen de amploare, dar eu nu simt asta niciodată.

— Și intenționezi să ne unești, pe noi izolații, printr-o peliculă de film ? îl întrebă ironic Reșnikov.

— Măcar ! Dacă pelicula în cauză va cuprinde cunoștințele și experiența unora dintre cei mai buni dascăli.

— Dacă !... În practică ne izbim adesea de altceva. În zilele noastre nu se editează oare manuale proaste ? Atunci de ce n-ar exista mîine și pelicule didactice proaste ? După cum vezi, sabia asta are două tăișuri.

— Cea dintîi locomotivă, cea dintîi mașină de filat cu mai multe fuse au fost și ele la început extrem de rudimentare, dar uite că pînă la urmă au înlocuit tracțiunea animală și respectiv furca cu roată, obiectă calm Innokenti Sergheevici.

— Oho ! După cum văd, visezi să faci o adevărată revoluție industrială în pedagogie !

— Se-nțelege. Altfel de ce ar mai fi fost necesară mașina cu aburi, dacă n-avea să provoace o cotitură în domeniul transporturilor ?

Se lăsă o tăcere stînjenitoare.

Innokenti Sergheevici ședea cu umerii drepți, înălțîndu-și mult chipul asimetric — deasupra obrazului bo-

țit, acoperit de cicatrice, clipea neliniștit un ochi albastru.

Olga Olegovna îl privea pe furiș din colțul ei : ca să vezi, de douăzeci de ani munceau cot la cot, și ea nici nu bănuia că omul acesta e nemulțumit de școala în care preda. Era unul dintre cei mai buni dascăli. Se vede treaba însă că pe asemenea oameni îi apasă această calitate a lor. Iulia Studionțeva nu era oare și ea cea mai bună elevă din școală ?

— He-he, stimabililor, — se foi la un moment dat, pe scaunul său, directorul Ivan Ignatievici — dar de ce ne ocupăm noi, oare ? Plutim în nori. Înălțăm castele în Spania. He-he ! Probleme universale, transformări revoluționare... N-ar fi timpul, prieteni, să coborîm pe păcătosul nostru pămînt ?

16

IGOR SFÎRȘI CU ȚIPATUL și parcă se stinse : îi întoarse lui Ghenka spatele, își vîrî mîinile în buzunare, capul zburlit îi era tras între umeri, un picior i se zbătea nervos. Ghenka îl ațintea cu privirea în ceafă : își încruntase sprîncenele albicioase, nu mai zîmbea.

Iulecika, fără să-și desprindă de pe chipul lui ochii scăpărători, șopti din nou :

— Vai cît ești de... periculos !

Ghenka izbucni :

— Dar ce ați crezut ? Că-s un mielușel inofensiv, pe care puteți să-l tundeți, să-l tăiați bucățele, că am să rabd totul ? Să vă fie clar, eu nu sînt Sokrat Onucin !

— Bătrîne !... Ce ai cu mine ? protestă acesta.

Ghenka își smuci iritat un umăr înspre Sokrat :

— Păi nu te-au împroșcat și pe tine cu noroi ? Dar ție nici că ți-a păsat : te-ai scuturat și-ai început să behăi un cîntecel.

— Ăsta e turbat, fraterilor !

Sokrat privea deprimat împrejur, strîngîndu-și la piept chitara.

— Ce i-am făcut eu, fraterilor ?

Igor Prouhov părea că studiază pămîntul și continua să-și agite un genunchi. Deodată se ridică Natka, parcă împinsă de un arc — capul îi era dat pe spate, umerii înălțați.

— Mie mi-ajunge. Am plecat.

Dar Ghenka se repezi spre ea :

— Nu ! Rămîi ! N-ai să pleci tocmai acum !

Ea își înălță cu aroganță bărbia :

— Ai să mă reții tu cu forța ?

— Chiar și cu forța !

— Încearcă numai.

— O iei din loc ! Te temi ! Știi probabil ce am să povestesc ?

Natka se răsuci ca mușcată :

— Să nu-ndrăznești !

— Ha-ha ! Păi n-ai spus tu că sînt un laș ? Cum să-ndrăznesc ? O să-mi fie frică.

— Ghenka, nu trebuie.

— Ha-ha ! Ba uite că eu vreau. Ce-ai să faci ?

— Ghenka, te rog...

— Aha, acum mă rogi, dar mai înainte ?... Mai înainte dădeai cu piciorul în mine : mă făceai laș, papă-lapte !

— Te rog, auzi ?

— Ia așază-te-n genunchi : poate mi s-o face milă de tine.

— Ai înnebunit de tot !

— Da ! Da ! Am înnebunit ! Dar nu acum, ceva mai înainte cînd m-ai... Tocmai tu ! Ai fost mai rea decît toți ceilalți ! Mai veninoasă decît toți ! M-ai umilit mai rău decît ei !

— Vino-ți în fire, nebunule !

— Păi asta-i, că mi-am venit în fire ! Toată viața am trăit ca într-un vis — aveam prieteni, îi iubeam, îi respectam. Acum m-am trezit !... Ascultați ce am să vă spun !... de fapt, nu-i nimic deosebit, doar o imagine din natură, un mic instantaneu...

— Ti-că-lo-su-le !

— Ticălos ? Ai dreptate. Mai ales față de tine. Doar de aproape doi ani de zile nu-mi venea nici să respir în preajma ta. De cum apăreai în clasă, tresăream, înainte chiar să te fi zărit. Sînt ticălos și laș, așa este ! Chiar

și cînd te priveam de departe, încremeneam de frică, dar mă uitam, mă uitam... Vedeam cum îți înclinai capul, cum îți mișcai umerii... Îndrăzneam să gîndesc, ticălosul de mine, că în toată lumea asta nimic nu-i mai bun, nimic nu-i mai pur decît tine ! Iar tu, drept consecință, m-ai pocnit pe mine, ticălosul, drept în obraz, drept în obraz ! Și pe bună dreptate ! De ce să mă fi cruțat ? !...

— Ghena... rosti Natka cu glas tremurat. Se muiase brusc de parcă ar fi fost sleită de puteri. Să plecăm de aici. Auzi ? Amîndoi... Ajunge, Ghena.

— Aha, să fiu băiat cuminte, adică; pentru ca mai tîrziu să le spui din nou tuturor : nu vedeți că-i un laș, un tip jalnic, fac din el orice... Nu, Natka, de astă dată n-ai să mă mai înșeli, prea te-ai dat de gol. Ești frumoasă, ce-i drept, dar sufletul ți-e de șarpe ! Pe cît te iubeam înainte, pe atît te urăsc acum ! Și chipul tău, și trupul tău pe care mi l-ai...

— Ta-aci ! ! !

— Așa, așa, înfurie-te ! Țipă cît te ține gura. Am chef chiar să mă mai joc oleacă cu tine... De-a pisica și șoarecele. Dar nu, n-am să mă joc, mai bine spun totul dintr-o dată... Ascultați : asta s-a întîmplat recent, după examenul de la matematică...

— Dar te rog ! Te rog !

— ...Am pornit, într-o zi, la rîu și, mergînd, ticălosul de mine, de-a lungul malului, mă gîndeam, de bună seamă... la ea. Că doar mereu la ea mă gîndeam, în fiecare clipă. De cum mă trezeam, cu gîndul numai la ea, numai la ea... Așadar, mergeam și mă gîndeam. Cînd deodată...

— Te rog pentru ultima oară, Ghenka ! Ai să regreți !

— Ei, poftim, iar vrea să mă sperie. Ce frică mi-e !... Cînd deodată o văd în apă, chiar lîngă mal, — era ea...

— Bine ! Povestește-le ! Povestește-le ! Distrează-i ! — țipă Natka, și țipătul ei răsuna undeva în adîncul nopții într-un ecou parcă înnebunit și el.

— Se scălda... Din apă nu i se vedeau decît umerii și capul. Mă observase de mai înainte și rîdea...

— Hai ! Hai ! Nu te sfii !

Ai ! ai ! ii ! răspunse noaptea.

— Eu însă nu m-am așteptat s-o întîlnesc : numai cu gîndul eram le ea. Și-apoi, după cum ați aflat, sînt și

un fricos. Așa că am rămas locului, cu gura căscată, ca un prost — nici încolo, nici încoace. Și nici o vorbuliță nu puteam rosti...

— O-o-o ! gemu Natka.

— Dar ea, rîzînd întruna : pleacă, zice, că sînt goală...

Natka sughiță a plîns și se apucă cu mîinile de gît — sprîncenele i se frînseră, gura i se schimonosi, întreg obrazul i se urîți dintr-o dată.

— Goală... Tocmai ea, la care mă temeam să mă uit chiar și de departe. Pleacă, îmi zice... Un altul, care să nu fi fost, desigur, ca mine — un laș și un mucos prăpădit — poate că s-ar fi apropiat și tranca-fleanca, ar fi început să-i tragă clopotele. Ei bine, eu n-am fost în stare. Și-apoi, să nu mă supun ordinului ei ! Tocmai eu, care, în clipa cînd o vedeam pe stradă, toată strada parcă se schimba dintr-o dată ! Așa că... m-am dat binișor de-a-ndăratelea, de-a-ndăratelea, pînă ce am intrat pe după niște tufe. Acolo m-am oprit, mi-am tras răsuflarea și m-am întors, pe cinstite, cu spatele. Ca nu cumva, din greșeală, știți, cu vreo uitătură... Dar urechile, vedeți, n-aveam cum să mi le astup. Și-am auzit la un moment dat apa plescăind, iarba foșnind, așadar, ieșise din rîu... Ba încă aproape de tot, la vreo cîțiva pași de tufele unde mă aflam. Ea, Natka ! Mă lua cînd cu frig, cînd cu fierbințeli...

Natka își luă încet mîna de la gît, își aplecă mult capul — umerii îi căzură, spinarea i se gîrbovi.

— S-a foit ea ce s-a foit în spatele tufișului și... numai ce aud : „Ia uită-te un pic încoace !“ Da, da, chiar așa...

Natka se tot gîrbovi împietrind parcă ; obrazul nu i se mai vedea, doar părul pieptănat cu cărare.

— Și m-am uitat. Eu credeam că se și îmbrăcase. Cînd colo, era... Era cum o făcuse maică-sa... Și eu, care nu îndrăzneam să mă uit la ea nici cînd era îmbrăcată !... Ah, naiba să mă ia, vorbesc ca să mă aflu în treabă — doar e limpede și-așa ! Sta în fața mea, pînă și părul și-l dăduse spre spate. Și cerul era albastru-albastru și apa din rîu neagră-neagră, și tufișurile, și iarba, și soarele... Ea, albă, cu stropi de apă pe trup — să orbești, nu alta ! Umerii sumețiți și totul, totul în fața

ochilor mei — na, minunează-te ! Și gura — numai dinți. Rîde și mă-ntreabă : „Ce zici, sînt frumoasă ?“

— Lepădătură ! șuieră Natka printre dinți.

— Acum da, poate. Acum ! Dar atunci n-am fost ! Nu ! Doar am rămas cu ochii la tine. Păi altfel cum ! Chiar dacă aș fi vrut, tot n-aș fi putut să-mi desprind privirea. Nici să mă clintesc din loc nu eram în stare. Parcă asurzisem. Și orbisem... Soarele te pătrundea toată, pînă la cele mai tainice cute... Și ardeai toată, mai tare ca soarele, cu picioarele desculțe în iarbă, cu mîinile lăsate în voia lor, rochia mototolită zăcea alături de tine și tu zîmbeai... gura ta... Deodată aud : „Ajunge. Acum, pleacă.“ Cu alte cuvinte, ce e bun — cu porția... Și m-am supus. Puteam să nu mă supun ?... Ție !... Să nu mă supun ție o dată ce ești așa... așa cum ești ! Puteam, oare ?... Abia acum am înțeles : ai fi vrut, de fapt, să nu mă supun. Ai fi vrut, o știu !

— Lepădătură ! Netotule !

— Din nou o mică eroare. Atunci da, am fost un netot, atunci da, dar acum nu. Acum m-am deșteptat : am înțeles totul în clipa cînd m-ai făcut laș, ba încă unul jalnic. Dar pe-atunci puteam eu să cred că nu ești cîtuși de puțin o zeiță ? Că ești pur și simplu o femelă oare așteaptă ca cineva să se repeadă la ea !...

Natka își îndreptă cu efort spatele — chipul îi era și acum ca de piatră, sprîncenele frînte.

În locul ei reacționă Iulia Studionțeva :

— Doamne ! Ce respingător poți să fii, Ghena ! În glasul ei răzbătea groază și dezgust.

— S-a supărat pe mine ca o femelă, iar acum s-a răfuit : ăsta-i un laș, chipurile, dar de ce îl văd așa, nu vă spun... Asta nu-i o treabă respingătoare ? Ai ? Atunci eu de ce să-i rămîn dator ? Și-apoi, drept să vă spun, chiar mă consider acum un cretin : am lăsat, prostul de mine, să-mi scape o asemenea ocazie !... Pînă și acum te am în fața ochilor... Sînii tăi împungînd în părți, și ce coapse !...

Brusc Natka se smulse din încremenire. Mare, suplă cum era, se repezi la Genka, și îi înfipse în obraz unghiile ei lăcuite pentru festivitatea de absolvire.

— Canalie ! Canalie ! Canalie ! ! !

Capul lui Ghenka se bălăbăni dintr-o parte în alta. În sfîrșit, el izbuti să-i prindă mîinile, i le strînse o secundă, se holbă sălbatic la ea ; pe amîndoi obrajii și la rădăcina nasului îi apăruseră dungi întunecate — urmele unghiilor.

— Ptiu !

Natka scuipă peste obrazul brăzdat de zgîrieturi. Ghenka o îmbrînci, și ea căzu pe bancă. Vera Jerih, lovită, chirăi cu înfricoșare.

Îmbrîncindu-l cu umărul pe Igor, care nu apucase să se ferească din calea lui, Ghenka se năpusti către malul rîpei.

Multă vreme se mai auzi de acolo, de pe povîrnișul ce se pierdea în beznă, zgomotul difuz al unor pași înnebuniți.

Noaptea era densă, plată, ca un perete, ca un capăt al universului. Noaptea aducea dinspre apa rîului adieri jilave. Și mirosea a mîl.

17

ÎNTORCÎNDU-SE CU PIEPTUL său dolofan, cu fața roșie, înspre mereu posomorîtul profesor de matematici, Ivan Ignatievici, agitat, cuprins de o veselă nedumerire, plescăia acum din palmele lui mari și revărsa un adevărat torent de cuvinte precipitate ce părea să-l înece.

— Innokenti Sergheevici ! Dar cum se poate ca tocmai dumneavoastră să ajungeți la manilovism ? Drăgălașul de Manilov construia în imaginația lui poduri pînă la Petersburg, iar dumneavoastră visați, oarecum ca și el, să le proiectăm copilașilor noștri niște filmulețe didactice atrăgătoare, să le servim, adică, de-a gata toate cunoștințele, ba chiar și la cel mai înalt nivel. Dacă asta n-ați fi spus-o dumneavoastră, ci careva dintre tinerii pedagogi, fie chiar și noul nostru geograf Evgheni Viktorovici, pînă mai ieri student, nu m-aș fi mirat cîtuși de puțin. Dumneavoastră însă sînteți un om lucid, ra-

țional, verificat de mulți ani în activitatea practică, și deodată, poftim de vedeți — ați început să vînați himere !

— Himere ? Innokenti Sergheevici întrerupse brusc vesela tiradă a directorului. Dar a socoti că pedagogia noastră poate fi remediată numai la modul meșteșugăresc, săpîndu-ne în singurătate livada, astea nu sînt himere ?

— Livada mea e o realitate concretă, se auzi replicînd pe un ton sec, Reșnikov, pe cînd speranțele tale sînt de domeniul fanteziei. Trebuie s-o recunoști.

— Prezentarea filmelor didactice nu-i cine știe ce lucru fantastic. Noi și-acum le prezentăm, cînd și cînd, aminti Innokenti Sergheevici.

— Dar ele deocamdată nu ne fac o revoluție. Delo-oc ! sări din nou Ivan Ignatievici. O asemenea revoluție se va produce — dacă se va produce ! — abia atunci cînd studiouri cinematografice speciale vor începe să difuzeze în toată țara asemenea filme, și nu cîte unul, ci cu miile. Dar întrucît asta nu mai depinde de noi, credeți că am putea să așteptăm pînă cînd cineva, cîndva, o să vină de sus cu această revoluție ? Pînă atunci noi ce să facem, Innokenti Sergheevici, să ședem cu mîinile-n poală ? Păi copiii nu vor putea să aștepte această măreață revoluție : ei ne vor bate la ușă — primiți-ne, învățați-ne, educați-ne, că noi creștem, noi vrem să ne dezvoltăm.

— Ei bine, atunci să facem cum am pomenit din bătrîni — fiecare să se moșmondească în ungherul lui și de unul singur...

— Ei, nici așa ! La noi nu se poate de unul singur ! Ia uitați-vă cum trăim — ne zgîlțîim unul pe celălalt, ne aruncăm unul pe celălalt la podea. Olga Olegovna tocmai a pus-o la pămînt pe Zoia Vladimirovna, Pavel Pavlovici pe Olga Olegovna, dumneavoastră pe Pavel Pavlovici, iar eu încerc să vă dobor la rîndu-vă. Și asta înseamnă să trăiești de unul singur ? Da de unde...

— Ne aruncăm noi unul pe altul la podea, dar rezultatul ? întrebă răstit Olga Olegovna din colțul ei.

— Dar ce, pîn-acum n-am obținut rezultate în asemenea bătălii ? Ia amintiți-vă cum era școala noastră cu vreo șapte ani în urmă. Pe atunci eram de-a dreptul sufocați — să obținem un indice cît mai înalt în cataloage, și cu asta basta ? ! Trebuia să umflăm notele, ne temeam

să-i lăsăm repetenți pe neghiobi, ajunseserăm la disperare — gîndeam cu toții că școala va deveni o răsadniță de ignoranță. Și ne tot adunam uite-așa, ca acum, și ne trînteam unul pe altul la podea, și ne uneam și ne încontram, apoi ne uneam din nou, pînă cînd am învins. Acum nu mai oferim indici, ci, cît de cît, niște cunoștințe trainice. E un rezultat ? Este. Se pare însă că și asta-i prea puțin — ia să-l înzestrăm noi pe elev, în afara cunoștințelor, și cu înalte calități personale ! Uite chiar acum a avut loc la noi o primă bătălie, una mică, de probă, ca să zic așa, și deocamdată fără rezultat. Dar cîte dintr-astea vor mai fi ? Nu știu. Apuca-vom, oare, curînd, de vîrful cozii, rezultatul dorit ? Nici asta n-o știu. Dar de un lucru sînt convins : mai curînd sau mai tîrziu ceva tot o să obținem. Om trage noi, și-om trage, pîn-om smulge ridichea din pămînt. Singuri ! Fără să așteptăm ca cineva din afară să ne întindă mîna.

— Aveți o fire de invidiat, Ivan Ignatievici, rosti Olga Olegovna ridicîndu-se de pe scaun.

— Sînt doar bine antrenat, Olga Olegovna, bine antrenat. Doar știți și dumneavoastră că sînt mult mai des decît ceilalți pus la podea. Așa că mi-am format obiceiul să nu mă pierd cu firea... Am o propunere : să terminăm pentru astăzi luptele noastre libere, să ne răspîndim pe la casele noastre. S-a făcut tîrziu.

18

PE BANCĂ, SUB TEII ILUMINAȚI, Natka se zbuciuma, rostogolindu-și fruntea pe speteaza de lemn :

— El !... Tocmai el !... Dar eu din dragoste am făcut-o, și el !... să-mi zică fe-me-lă ! O-o-o !...

Vera Jerih sta aplecată peste ea :

— Natocika, dar el nu numai pe tine, pe toți ne-a... Și pe mine la fel... Dar mie, vezi, nici nu-mi pasă...

— Să spună el, față de toți !... Pentru ce ? ! Pentru ce ? ! Și cum a răstălmăcit totul !... Doar eu n-am avut,

n-am avut atunci nimic rău în gînd! Şi el să-mi zică fe-me-lă !... Ticălosul !

Igor îşi răvăşea nervos frizura lăţoasă, păşea, ca un pendul, pe dinaintea băncii, izbindu-se orbeşte de Sokrat care-şi strîngea la piept chitara, ca şi de Iulecika Studionţeva, care-şi vîrîse capul între umerii mici, înveşmîntaţi în muselină.

— Mai bine mă omora, decît aşa ! Mai bine ! Ar fi fost mai cinstit !

— Natocika, dar el pe toţi ne-a...

Sokrat, care nu-şi desprindea privirea de Natka, întrebă gînditor :

— Dar pe mine de ce ? Hm ?...

Nimeni nu-i răspunse, Natka îşi rostogolea fruntea pe speteaza tare a băncii.

— Cu-um poate să fie aşa ? ! exclamă Iulecika înfiorîndu-se.

— Mai bine mă omora !

Igor se opri brusc, se răsuci în călcîie, îşi întinse nasul proeminent în spre Natka ce se zbuciuma cuprinsă de o criză de nervi.

— El chiar este un ucigaş — începu Igor. Doar sîngele mai lipseşte. Unii ca el sesizează ce e în om mai de preţ, fără de care nu se poate trăi, şi...

— Cît e de res-pingător !

— Îl u-răsc ! Îl u-ră-ăsc ! se zvîrcolea Natka.

— Parcă nu-i tot una cum anume ai curmat viaţa cuiva : cu cuţitul, cu otravă, ori cu un cuvînt infam. E un ticălos fără milă ! Şi încă ce dibaci, ce dibaci !...

— Dar pe mine pentru ce m-a jignit ? Eu, fraterilor, o dată i-am salvat viaţa. Iaşka Topor punea ceva la cale, iar eu i-am şoptit lui Ghenka... Sokrat îşi legăna, ca pe un copil, chitara.

— Tuturor ne-a găsit locul cel mai vulnerabil, ce aveam mai drag, ne-a lovit fără milă, fără pic de milă !... Pe toţi, chiar şi pe Natka...

Aceasta încetă să se mai zbuciume, încremeni gheboşată, cu fruntea lipită de speteaza băncii.

Iulecika se scutură din nou :

— Cît poate fi, totuşi, de neruşinat !

— Fraterilor, dar știți voi că Iașka Topor îl pîndește iar ? rosti aproape în șoaptă Sokrat.

— Ce mi-e tanda, ce mi-e manda, strecură Igor printre dinți.

Natka își ridică fruntea de pe speteaza băncii, își îndreptă anevoie spatele, sprijinindu-se într-o mînă. Părul desprins îi cădea peste ochi, nasul i se umflase, buzele îi arătau acum veștede, fără contur.

— Astăzi, fraterilor, am aflat o treabă... N-am vrut să-i spun îndată lui Ghenka, mă gîndeam să nu stric petrecerea. Voiam să-i suflu cînd aveam să plecăm acasă.

Igor scutură a supărare din umeri :

— Ce treabă avem noi cu ei !

— Am eu treabă ! rosti Natka.

Chipul îi încremenise, buzele i se strînseră, ochii îi mocneau pe sub părul căzut.

— Eu am treabă ! repetă ea și mai tare, cu glasul vibrîndu-i de furie.

— A-a, dă-i încolo ! N-au decît să se ia în colți. Igor se strîmbă dezgustat și se răsuci cu fața către malul rîpos.

— Și tu ai treabă ! Ochii Natkăi, ascunși de pletele căzute, scrutau cu dușmănie spatele lui Igor.

Acesta nu-i răspunse, privea cu încăpățînare într-o parte.

— Doar e un ucigaș, singur ai spus-o. Ucigașii se pedepsesc. Dar ești tu în stare s-o faci ?...

— La momentul potrivit, n-am să i-o iert.

— Nu mai minți ! Mai bine spune că nu te țin curelele. Pe cînd Iașka Topor e în stare...

— Nu vrei cumva să-l ajut eu pe Iașka ?

— Se descurcă el și singur, numai să nu fie împiedicat.

— Ei bine, n-are decît să se descurce. Puțin îmi pasă. Pentru mine Ghenka acum e un străin.

Sub părul răvășit al Natkăi, ochii îi licăreau dușmănoși. Întorcîndu-se cu fața la ea, Igor se înfioră fără voie. Ea întrebă :

— Dar dacă unul dintre noi va încerca să-l împiedice pe Iașka, așa cum a făcut-o Sokrat ?

— Eu, în nici un caz. Ce-mi pasă mie.

— Minți ! Minți !... Natka se uită la Igor. Și tu îi urăști, ca și mine.

— Dar ce-ai vrea să fac ?

— Vreau ca Iașka să nu fie împiedicat ! Chipurile, din prietenie, din milă, sau pur și simplu dintr-o așazisă noblețe. Vreau ca toți să ne dăm cuvîntul unul altuia, că n-o vom face. Chiar acum ! Pe loc ! Vreau să fii primul care s-o faci !

— Personal, n-am de gînd să-l ajut nici pe Iașka și nici pe Ghenka.

— Îți dai cuvîntul ?

— Mă rog, dacă așa vrei tu.

— Ți-l dai sau nu ?

— Dar ai auzit bine : între mine și Ghenka totul s-a terminat, cum să mai pot sta de vorbă cu el !

Natka îl țintui îndelung cu ochii ce-i mocneau mohorîți pe sub pletele căzute, apoi se întoarse încet spre Sokrat :

— Dar tu ?... Tu l-ai mai avertizat o dată... N-o să vrei din nou ?

— Sînt alături de voi, fraterilor... Că și pe mine Ghenka m-a jignit... fără nici un motiv.

Natka i se adresă Verei :

— Dar tu ?...

— Ce anume, Natocika ?

— Ce ? Ce ? Doar ai auzit prea bine. N-ai să alergi mîine să-l avertizezi pe Ghenka ?

— Bine, Natocika, dar Iașka ăsta e o fiară...

— Chiar așa-i, fraterilor. De astă dată Iașka nu va glumi. Îi pregătește ceva tare de tot.

Natka izbucni :

— V-ați pleoștit de pe acum ! Mîine — ce să mai vorbim... O să ne-apuce mila, frica, o să ne amintim că Iașka-i rău, că Iașka-i de speriat și gata, o să-l iertăm pe Ghenka, o să ne repezim care mai de care să-l salvăm ! Îl u-răsc ! Și pe toți am să vă urăsc !...

— Datoria mea a fost să vă previn, fraterilor. Încolo, n-aveți decît să hotărîți. Cum zic toți, așa și eu. La ce m-aș strădui pentru Ghenka ?

— Tu, Verka ?

— Natocika, odată ce toți ceilalți...

— Și totuși ți-e milă de el ?

— Mi-e nesuferit.

— Îți dai cuvîntul că nici mîine, nici poimîine — niciodată n-ai să scapi o vorbă ?

— Da... mi-l dau.

Natka se răsuci spre Iulecika :

— Tu ?

Aceasta, înălțîndu-și umerii mici, în mînecuțe de muselină, stătea cu pumnișorii ei strînși la piept, palidă, nasul i se ascuțise, cu buzele strînse într-o liniuță.

— Ce-o mai lungești ? Răspunde !

— Și dacă Iașka o să-l schilodească... ori o să-l omoare ?

— Dacă Iașka l-ar chema pe Ghenka numai să joace cărți, nici n-am mai sta de vorbă.

Natka, cu părul vîlvoi, cu ochii ascunși pe după șuvițele de păr căzute pe frunte, cu nasul umflat și gura schimonosită, se ridică încet de pe bancă și făcu un pas spre Iulecika :

— Vrei să-mi fie milă ? Mie, de el ? Mîine tot orașul va afla, oamenii vor începe să mă arate cu degetul : ia te uită la ea, că-țeaua !... Adică, eu să nu mai pot trăi și el să poată ? Păi eu cu mîinile mele-aș... Îl u-ră-sc ! Să nu-ndrăznești cumva !... Să nu-ndrăznești să-mi tai calea ! Numai o șoaptă să scoți... Că nu mai am ce pierde !

Natka țipa, vîrîndu-se cu pieptul în Iulecika. Aceasta pălise, chipul îi deveni aproape vînăt și continua să-și strîngă pumnii la piept.

Igor nu mai suportă scena și strigă mînios :

— Gata ! Ce tot îi dăm cu Iașka și cu Ghenka... Parcă pentru prima oară auzim noi asemenea palavre ? Careva a ciripit, Sokrat a prins-o din zbor și noi ne-am pornit să țopăim. O să vedeți că nu se va întîmpla nimic — un simplu zvon, și-atît.

— Nu, fraterilor, de astă dată nu-i zvon. Chipul îngust al lui Sokrat se lungise, glasul îi era înfundat, mîinile ținînd chitara i se agitau. Am informații sigure, credeți-mă.

— Cine ți-a spus-o ? Lasă bîlbîiala.

— Am să vă spun. Dar mormînt să fiți. Dacă Iașka află, gata : s-a zis cu Sokrat Onucin ! Eu nu-s Ghenka, pe mine Iașka mă termină dintr-un strănut.

— Dar cine are nevoie să te toarne la Iașka ! Aici nu există prieteni de-ai lui. Hai dă-i drumul.

— Pe Pașka Oacheșul, din India, îl știți ?

— Pe cei de acolo numai tu îi știi, noi n-avem de a face cu ei.

— E unul mic de statură, cu mutră pistruiată și părul blond. De aia l-au și poreclit Oacheșul, că numai oacheș nu-i. El, fraterilor, ia lecții de la mine... la clasa de chitară. Ei bine, ăsta mi-a spus-o. Ca pe un mare secret... Însă din sursă sigură, fraterilor, sigură de tot, credeți-mă.

— Ce ți-a spus Oacheșul ?

— Ghenka face des curse cu bicicleta pe șoseaua dinspre Ulîbinsk. Este ?

— Și ce-i cu asta ?

— Șoseaua aceea pe unde trece, mai țineți minte ?

— Păi e lungă șoseaua...

— Trece și pe lîngă Carierele Vechi, fraterilor. Ei bine, cînd Ghenka va goni cu bicicleta pe lîngă Cariere, tocmai atunci va ieși în drum și acest Pașka Oacheșul...

— Singur ?

— Ascultă mai întîi... Pașka va fi într-o cămașă sfîșiată și cu mutra plină de sînge. Îl vor machia special pentru asta. Așadar va ieși pe șosea, așa frumos, și va începe să strige : „Ajutor ! Mă omoară !“ Credeți că Ghenka, așa cum e el, va trece pe alături, nu se va opri ? Ba deloc, va sări îndată în ajutor. Și de ce să nu sară o dată ce-i stăpîn pe sambo. Numai că la Cariere îl vor întîmpina... Iașka și toți ceilalți. Data trecută Ghenka l-a dat frumos pe Iașka de pămînt. De data asta însă Iașka va lua toate măsurile. Așa că, adio mamă, — sambo nu-i va mai fi lui Ghenka de nici un folos.

19

PROFESORII AFLAȚI ÎN CANCELARIE tocmai se pregăteau să se ridice de pe scaune, să-și ia rămas bun de la alții, să se răspîndească pe la casele lor, încheind seara aceea prelungită, iar o dată cu ea, și încă un an de învățămînt. Fusese un an obișnuit, încordat, greu, care în final le-a adus și o neașteptată amărăciune.

În acel moment însă observară cu toții că Nina Semionovna, învățătoarea care șezuse de o parte, parcă dată uitării, își tampona cu batista strînsă ghem lacrimile de pe ochii rimelați — plîngea pe tăcute.

— Ce-i cu dumneata, Nina Semionovna ?

— Nimic, așa...

Olga Olegovna se lăsă, cu o mișcare obosită, pe scaunul de lîngă învățătoare :

— Astăzi nici unul din noi nu e în apele sale...

Nina Semionovna, mototolindu-și batista, oftă sacadat :

— Mă gîndesc mereu la Iulecika, și mi s-a făcut milă...

Directorul clătină din cap a mustrare :

— Ia mai lăsați astea ! Vă e milă de Iulia Studionțeva ! N-are rost să suferiți pentru ea. E o fată perseverentă : știți bine că va răzbi prin viață.

— Păi mie nu de ea, ci de mine mi-e milă... zise învățătoarea cu un zîmbet vinovat.

Olga Olegovna o privi pe sub gene.

— Te gîndești la ea și ți-e milă de dumneata ?

— Știți, eu îmi pusesem mari speranțe în Iulecika. Da, da, în decursul anilor... E o prostie, desigur, totuși îmi imaginam că într-o dimineață am să desfac ziarul și-am să întîlnesc acolo numele ei, că am să dau într-o seară drumul la televizor — și am să văd că se vorbește despre ea. Nu, nu, n-aveam eu nevoie de glorie ! Dar există oameni, care sînt evident necesari omenirii, ei poartă însuși timpul pe umerii lor. Se poate imagina, să zicem, începutul secolului nostru, al douăzecilea, fără

o Marie Curie ?... Mă gîndeam deci că, cine știe, poate și lulecika... Și cînd te gîndești că eu am fost cea care am întîmpinat-o în pragul școlii... Un om de seamă pornit din mîinile mele prin vreme, la fel ca marea Volgă dintr-un izvoraș. Dar iată că astăzi... Da, astăzi am înțeles că speranțele mele au fost zadarnice. Aveți dreptate, Ivan Ignatievici, n-are rost să mă neliniștesc pentru lulecika, ea va izbuti să-și ia ce i se cuvine. Dar numai ceea ce i se cuvine ei, pentru mine n-o să mai ajungă. Va fi, desigur, un inginer sau un medic competent, cum sînt mulți. Dar asta înseamnă că eu nu voi fi un dascăl cu o soartă de excepție... că din aceștia, ca mine, sînt mii. Zău, mi-e și rușine de prostiile pe care le spun, dar în acești zece ani m-am tot așteptat că voi avea parte de un succes cu totul deosebit ! Acum însă am înțeles adevărul și mi-a venit să plîng... Să nu rîdeți de mine...

Toți tăceau, rămași cu privirile pierdute.

— Sînteți încă tînără, foarte tînără ! oftă Ivan Ignatievici. Care dintre noi n-a visat în tinerețe să ofere lumii un gigant !

— Și, de regulă, spre înălțimi nu se avîntă cei de la care te aștepți să zboare, glăsui Olga Olegovna cu amărăciune. Nimeni dintre noi nu l-a remarcat, de exemplu, în mod deosebit, pe Erik Lobanov. Acum e profesor universitar, și încă unul vestit.

— Dar acest lucru... Nina Semionovna se înăbuși o clipă, de emoție. Dar acest lucru nu-i decît o dovadă a miopiei noastre : nu distingem la un elev ceea ce-l face deosebit de ceilalți. În felul ăsta am putea trece nepăsători și pe lîngă un geniu !...

Olga Olegovna zîmbi — poate pentru prima oară în toată seara aceea — și clătină din capul ei încoronat cu pieptănătura grea :

— Noi nu sîntem clarvăzători, sîntem niște oameni obișnuiți. Dintre cei mai obișnuiți. A distinge un viitor geniu, și cu atît mai mult, a-l învăța să fie genial, asta nu stă în puterile noastre. De i-am putea învăța măcar lucrurile cele mai simple, mai banale din tot banalul, care se tot repetă din generație în generație, și care fac parte din adevărurile de largă circulație, de genul : să

respecți demnitatea aproapelui, să te revolte asuprirea... De fapt ar trebui să-i învățăm un singur lucru : nu vă ofensați unul pe altul, oameni.

— Să-i învățăm ? ! exclamă Nina Semionovna. Pe cine ! Pe Iulecika ! Pe Ghena Golikov ! Pe Igor Prouhov! Dar ei toți erau încă din copilărie uimitor de receptivi la bunătate. Chiar la început, încă dinainte de școală. Toți erau buni din firea lor. Or dacă și ei vor începe să se ofenseze unul pe altul, atunci... Atunci nu ne-ar mai rămîne decît un singur lucru : să ne spînzurăm din disperare de primul cîrlig.

Innokenti Sergheevici întoarse înspre lumină partea scurmată a feței sale, își atinse groaznica cicatrice.

— Nu este exclus ca podoaba asta să mi-o fi dăruit un om deloc rău din fire. Și-am fost dator și eu să las orfani niște copii, fără să fiu un ticălos.

Nina Sergheevna își feri speriată privirile și spuse cu înfocare :

— Sînt gata să repet în fiecare zi : Doamne, dă-mi puterea să-mi sacrific viața pentru cei pe care-i învăț ! Doamne, nu mă înșela, fă-i pe toți fericiți !

— Parcă trebuie să te rogi ! reacționă Olga Olegovna. Noi și fără rugăciuni facem asta — ne dăm viața pentru elevii noștri.

— Întocmai. Iar o dată cu noi, o face și Zoia Vladimirovna remarcă Ivan Ignatievici.

Olga Olegovna se ridică, se uită îndelung prin fereastra întunecată, larg deschisă, dincolo de care se întindea strada acum liniștită.

— Băieți și fete, băieți și fete, cît sînteți încă de necopți ! Nu, nu sînteți încă pregătiți pentru viață... Tăcu o clipă, apoi fără a-și desprinde ochii de la fereastră, zise : Ar fi interesant să ascultăm ce vorbesc ei acum despre viitorul lor ?

— Las-să cînte și să se veselească. Se vor gîndi ei mîine la viitor.

Dascălii își împingeau scaunele, se ridicau unul după altul.

20

FELINARELE LUMINAU un colțișor al părculețului și, sub tei, pe cei cinci adolescenți, acum în picioare, precum și banca pustie. Sokrat amuțise.

Iulecika, ridicîndu-și bărbia ascuțită înspre Natka, întrebă :

— Ai auzit ?

— Am auzit ! răspunse fata pe un ton provocator. Și ce-i cu asta ? Îl urăsc ! Înainte l-am iubit. O spun deschis : l-am iu-bit ! Acum îl urăsc. N-am să-l iert niciodată !

...ată ! răsună ecoul în noapte.

— Mie și de o pisică mi-e milă, dacă e bătută și schilodită. Dar aici e vorba de un om.

— Las-să facă fiecare ce vrea, Natka, se amestecă Igor.

— Iar te-a apucat, binefăcătorule ! Mai adineaori l-ai făcut ucigaș, acum ești gata să-l ierți. Un flecar, asta ești !

— Să nu te aștepți să-l ajut pe Iașka, n-am s-o fac !

— Atunci ajută-l pe Ghenka ! Doar singur ai spus că se potrivesc : ce mi-e tanda...

— Eu la Ghenka n-am să mă duc, dar nici n-am să-i împiedic pe alții s-o facă.

— Ba eu... Iulecika se înecă. Eu chiar și pe Iașka... Da ! Chiar și pe el l-aș fi prevenit, dacă cineva ar fi avut de gînd să-l omoare.

— Ai să dai fuga la Ghenka ? Să-i spui ? Încearcă !

— Ce-ai să-mi faci ? Ai să mă tii de păr ?

— Încearcă... Încercați și voi ! O vorbă numai să suflați !

— Igor ! Mă auzi ? Igor ! Tu vrei să devii pictor... Desigur, vrei să-i bucuri pe oameni. Gîndești desigur că îți vor privi tablourile și vor deveni mai buni. Nu-i așa ? Mai buni ! Iar acum... Acum, nu-ți pasă... N-au decît să lovească un om, n-au decît să-l schilodească, ba chiar să-l omoare... Eu, chipurile n-am să-l previn, pe ceilalți n-am să-i împiedic, n-am cu omul respectiv nici în clin,

nici în mînecă... Ascultă, Igor ! Hai să mergem împreună la Ghenka !

Strîngîndu-şi palmele mici la piept, încordată şi fragilă, tremurînd toată, Iulecika se întoarse spre Igor : pe chipul ei alb ca varul ochii negri îi ardeau, rugători. Igor se crispă şi îşi feri privirea.

— Drace ! Tu crezi că el ar fi mişcat un deget dacă pe noi Iaşka ăsta ar fi vrut să ne...

— Bătrî-îne ! se miră cu glas slab Sokrat. Trebuie să fii cinstit, bătrîne ! Ghenka a ţinut totdeauna cu noi. Pînă şi cu nişte necunoscuţi de pe stradă... Ştii prea bine cum a dat atunci de pămînt cu Iaşka.

— Asta a fost mai demult... Atunci era gata să-i frîngă şi dracului coarnele pentru mine. Acum însă... mă îndoiesc.

— Aici ceva e în neregulă, fraterilor. Mai demult, adică, nu te-ai îndoit. Deci înainte a fost bun. Şi totuşi ne-am repezit astăzi asupra lui. De ce ? Eu zic că e ceva în neregulă...

— Dar cine s-a repezit ? Cine ? ! strigă Igor, cu disperare. Eu ? N-ai auzit cum i-am vorbit : hai s-o lăsăm, nu e cazul, hai s-o încheiem ! El nu ! Singur s-a vîrît în belea ! Ba ne-a şi ameninţat : să nu vă aşteptaţi că am să vă cruţ ! Şi-apoi, ce i-am spus noi ? Păi ce a fost. Dar el ce a turnat peste noi ? Peste fiecare ! La mine s-a dat ca la un duşman. Şi la tine la fel, cu toate că n-ai zis un cuvînt rău despre el... Toţi dintr-odată i-am devenit duşmani. Şi el să ne iubească şi să ne apere ? Pe noi, duşmanii lui ? Dar e caraghios de crezut aşa ceva. Şi-apoi la ce bun să salvez eu un duşman ? Acum îmi este un străin !

Sokrat tăcea melancolic, clipea din pleoapele lui înroşite, îşi mîngîia chitara.

Iulecika îl atacă din nou pe Igor :

— Să admitem că e un băiat rău, Igor. Că e un străin. Dar aceia au de gînd să bată... un om, nu o pisică.

Igor se crispă din nou, îşi trecu degetele prin părul răvăşit.

— Dr-race ! Şi-atunci ce-i de făcut ? El mi-a scuipat în suflet şi eu să mă duc la el cu plecăciune...

Natka asculta în tăcere, buzele și pometii îi erau ca de piatră.

— Ei, ați terminat de vorbit? zise ea tăios. Bine, ajunge! Acum am să vorbesc eu. Încercați numai să-l împiedicați pe Iașka. Un cuvînt să scoateți! Veți trage toate consecințele. Am să mă duc chiar eu la Iașka, și-am să-i spun eu cine l-a avertizat pe Ghenka...

Mîna lui Sokrat atinse strunele, și chitara scoase un sunet dens, tînguios.

— Ați înțeles? Iașka n-o să vă ierte. În locul lui Ghenka, pe voi o să vă... împodobească.

— Oh, Natocika! sughiță Vera a plîns.

— Sînt rea, nu-i așa? Ei bine, acum nu-mi mai pasă de nimic! Mai rea n-am cum să fiu.

Natka sta în fața celorlalți cu capul dat pe spate, cu un sclipăt de furie în ochi, pe după pletele căzute pe față.

— Fraterilo-or... gemu întristat Sokrat.

Igor, fără să ridice ochii, se gîrbovi, deveni parcă mai mic de statură. Bărbia ascuțită a Iulecikăi era împinsă înainte, ochii îi încremeniseră, își pierduseră strălucirea.

— Fraterilo-or!... Iașka pe mine primul o să mă...

— Hai, du-te! azvîrli Natka, întorcîndu-se spre Iulecika. Parcă mare nevoie am eu să te țin de păr.

Iar aceasta, fără să-și coboare de la Natka ochii încremeniți, rosti încet:

— Am să mă duc.

— Iulka! se precipită Sokrat. Tu nici nu-l știi pe Iașka, Iulka! Ăsta poate pe oricare să-l... Și pe mine, și pe tine... Ăsta n-o să se uite că tu ești doar o fetișcană.

— Singură am să mă duc la el. N-ai decît să-i raportezi lui Iașka...

Sokrat își scutură ca de frig umerii, tropoti agitat:

— Igor! Bătrîne! Spune-i tu proastei... Că doar știi și tu cum e Iașka ăsta. Fata e-n stare și pe ea însăși, și pe noi toți să ne... Pe mine Iașka ăsta... Că pentru el să omoare pe cineva, e ca și cum ar scuipa o dată.

— Auzi, Igor, ca și cum ar scuipa.

Acesta își trecu o mînă tremurîndă peste obraz:

— Să vă ia dracu pe toți, zise veșted, fără vlagă. V-ați ieșit din minți... Și deodată se repezi la Sokrat:

Dar tu ce ne tot baţi la cap ? Auzi, groaznic ! Groaznic ! Capabil să omoare, ca şi cum ar scuipa o dată... Uite că n-o să omoare pe nimeni, nici pe Ghenka, nici pe tine. Ce, crezi că el n-are cap ? Cum adică, el nu înţelege că pentru aşa ceva i se va da pedeapsa capitală ? Ei bine, o să-l înveţe niţeluş minte pe Ghenka, dacă acesta n-o să-i frîngă el mai întîi oasele.

— Nu, fraterilor ! Nu ! se înecă Sokrat.

— Ne sperie degeaba, Iulka. Nu se va întîmpla nimic, Ghenka o să rămînă teafăr.

— Şi dacă i se va întîmpla ceva ? Atunci ?

— Bine dar Iaşka ştie şi singur : cum se va întîmpla ceva, pe el primul vor începe a-l dibui. Crezi că nu ţine la capul lui ?

— Igor, nu te mai zbuciuma. Vezi bine că nu-ţi mai cer nimic. Am să fac totul singură. Nu te zbuciuma, şi potoleşte-l şi pe Sokrat : uite-l cum ţopăie de spaimă.

— Ascultă, Iulka... începu Sokrat şoptind cu glas sugrumat. Ia gîndeşte-te, de ce a ales Iaşka tocmai Carierele. Crezi că numai pentru că-i un loc pustiu ? Locuri pustii sînt destule. În Vechile Cariere există însă locuri de îngropat reziduuri. Ai auzit şi tu că acolo se transportă de la combinat tot felul de porcării toxice. Aşa că Iaşka a plănuit tot, fraterilor : o să-l achite pe Ghenka şi... în groapă cu el. Undeva dincolo de tăbliţa aia cu craniu şi două oase. Acolo, unde-i interzis să te şi apropii. Cînd s-or dumiri că omul a dispărut, unde credeţi că se vor apuca să-l caute ? Mai întîi vor scormoni prin apa rîului şi prin tufărişuri. Pînă s-or moşmondi ei, ce mai, se va umple groapa, va fi astupată cu ciment, ba pe deasupra acoperită şi cu pămînt. Aşa cum se procedează cu toate reziduurile. Şi se zice că sînt nişte acizi groaznici care rod totul — şi carne, şi oase ! A fost omul, şi s-a topit, nimic n-a mai rămas din el. Iaşka pe oricare dintre noi poate să ne...

Şoapta poticnită a lui Sokrat se întrerupse.

În noaptea aceea nu o dată au intervenit pauze de linişte, dar o tăcere ca aceasta nu se mai lăsase. Undeva departe vuia şoseaua legînd oraşul de marele combinat care nici peste noapte nu cunoştea odihna. Oraşul dor-

mea acum, resfirîndu-și liniile drepte, punctate, ale felinarelor de stradă.

Frunzișul încremenit al teilor continua să-și reverse lumina peste cei adunați acolo, obeliscul închinat ostașilor căzuți se înălța lîngă ei, din întunericul nopții adiau mirosuri de rîu.

Ghenka Golikov... Abia ce stătuse aici — pe umeri cu cămașa lui albă, scrobită, care îi venea ca turnată, cu cravată neagră, grumazul puternic și părul cu ciuf blond căzut pe frunte. Ghenka cel profund jignit, care, la rîndul său, îi jignise pe toți ceilalți ! Era înalt de aproape doi metri, chipul îi era ca sculptat, fruntea dreaptă, sprîncenele cînepii, părul blond, vălurit... Iar dincolo, gropile acelea umplute cu deșeuri otrăvite, urît mirositoare, care distrug tot ce e viu. Menite lui Ghenka ? Ghenka Golikov și gropile acelea...

Împrejur era liniște, o liniște adîncă. Numai șoseaua depărtată vuia întruna. Orașul împodobit cu lumini dormea dus. Dinspre apa rîului venea prin întuneric o adiere umedă

Fusese rostit aici cuvîntul „a omorî". Chiar de cîteva ori. Pînă în acel moment de liniște însă nici unul dintre școlarii de ieri n-a fost în stare să-și dea seama cu limpezime ce înseamnă, de fapt, acest cuvînt.

Acum, pricepură. Cu ajutorul a două noțiuni incompatibile : viața lui Ghenka și gropile...

21

OLGA OLEGOVNA și directorul străbăteau încet orașul adormit. Ivan Ignatievici vorbea din nou :

— Vedeți, acolo, în cancelarie, ne-am tot încurcat în probleme generale, dar eu tot timpul eram cu gîndul la băiatul meu. Da, da, la Alioșa... Știți doar că n-a intrat la institut. Și încă într-un fel stupid. S-a pregătit, și chiar cu perseverență, pentru institutul de tehnologie chimică, dar a căzut la limba rusă — a făcut o grămadă de greșeli la compunere. Acum a plecat la armată... Nu,

să nu credeți că am ceva împotriva armatei, ba chiar voiam ca flăcăul să miroasă oleacă disciplina militară, să trăiască și el în colectiv, să-i piară apucăturile infantile dobîndite în familie. Nu armata m-a speriat, ci Alioșa însuși. Se pregătise să devină chimist, nici măcar n-a visat că va trebui să satisfacă serviciul militar, și totuși a întîmpinat cu calm, ba chiar aș zice cu ușurare, această situație ce s-a conturat de la sine, fără nici un amestec din partea lui. Armata se pare că-i convine numai pentru că acolo nu trebuie să se îngrijească de el însuși ; se scoală la comandă, mănîncă la comandă, e instruit și culcat tot la comandă. Acolo fiecare pas îți este marcat, notat, prevăzut în regulamente, o treabă temeinică. Ce să fie asta la el, Olga Olegovna : lipsă de voință, lipsă de caracter ? N-aș zice să fie chiar lipsit de voință. O dată chiar a cucerit un trofeu la schi. Desigur, nu l-a luat el așa, simplu, ci a vrut să-l cucerească, s-a pregătit cu insistență, în mod consecvent, cu ambiție. Cît privește caracterul... Hm ! Are un caracter destul de ferm. I l-am simțit suficient de bine în familie. Numai că uitați ce am observat eu : băiatul meu folosea cam prea des cuvinte dintr-astea : „colegii au spus... toți zic... toată lumea face așa". De pildă : toți poartă plete, trebuie să port și eu ; toți folosesc cuvîntelul „boss" în loc de „tată" — și eu am să fac la fel, toți cuceresc trofee la întrecerile sportive — nici eu nu trebuie să fiu mai prejos, am să demonstrez că nu-s mai prost decît alții, am să manifest voință, perseverență. Ca toți ceilalți... Păi în felul ăsta nu-i ușor de trăit ! Deloc ! Trebuie să te ții mereu după alții, și cîte forțe nu irosești din această cauză ! Nu-i mai ușor de trăit, dar, vedeți, e mult mai simplu. Facilitatea și simplitatea nu sînt, așadar, lucruri similare. E mai simplu să te conduci după o comandă, dar, zău așa, nu-i neapărat mai ușor.

Olga Olegovna se opri.

— E mai simplu, adică, să trăiești ca toți ceilalți ? repetă ea.

Se opri și Ivan Ignatievici.

Deasupra lor își răspîndea lumina un felinar, strada era pustie, primprejur se grămădeau unele peste altele ferestre întunecate, — orașul adormise.

— Să știți că de așa ceva dăm dovadă și noi, cu toții, într-o anumită măsură, rosti cu glas vinovat directorul. Care dintre noi nu caută să se adapteze : cum procedează toți ceilați, la fel am să procedez și eu ?...

— Dar nu v-a trecut prin minte că oamenii de genul ăsta vor întîmpina neapărat cu dușmănie noi personalități de talia lui Copernic sau Galilei numai pentru că aceste personalități vor afirma altceva decît văd și gîndesc toți ceilalți ? Un Copernic privit cu dușmănie, iar mediocrițăile cu încredere...

— M-da. Nu degeaba se spune în popor : prostia-i mai rea decît hoția.

— Decît hoția, numai ? Parcă nu oamenii mărginiți au devenit cîndva acea groaznică forță care i-a propulsat în vîrful piramidei pe unii ca Hitler ? „Germania mai presus de tot !“ simplu și clar, nu sînt necesare explicații, și în plus, îți gîdilă și orgoliul. Și mărginiții îl glorifică pe Hitler !

— M-da. Dar ce vreți să spuneți prin asta ? Nu sesizez.

— Vreau să spun că sîntem uimitor de orbi.

— Cum adică ?

— O seară întreagă am tot discutat, am bătut apa-n piuă. Și la cîte numai nu ne-am referit : la instruire și la pasiune, la indiferență și criminalitate, la meșteșugărie și revoluție tehnică. Un singur lucru l-am trecut cu vederea...

— Care, mă rog ?

— Faptul că astăzi, chiar sub ochii noștri, s-a născut o personalitate. E un eveniment pe drept cuvînt memorabil !

— M-da... Dar dacă îmi dați voie să observ — toți cei din jurul nostru sînt personalități : dumneavoastră, eu, oricare altul, dacă ar apărea vreunul la ora asta pe stradă.

— Toți ?... Dar dumneavoastră înșivă, Ivan Ignatievici, ați spus mai adineaori : care dintre noi nu greșește

— cum fac toți, așa și eu, cîntăm în surdină cu toții laolaltă. O personalitate ștearsă, fără asperități — nu credeți că-i o absurditate ? E ca și cînd ai spune : apă uscată, tărie șubredă, beznă luminoasă. O personalitate este totdeauna ceva de excepție, ceva opus acelui „ca toți ceilalți".

— Dacă te referi la Studionțeva, ea a fost și mai înainte o excepție. Asta e ea, n-ai ce-i face.

— Nu sînt de acord. Ea nu se deosebea de alții decît prin faptul că acest „ca toți ceilalți" îi reușea mai bine. Astăzi însă a avut loc o explozie — fata n-a mai vorbit la fel ca ceilalți : a spus ce-a gîndit, nu s-a temut ! Un eveniment vecin cu miracolul, Ivan Ignatievici !

— Chiar cu miracolul ! Să nu exagerăm.

— Dacă e să considerăm ceva drept miracol, apoi asta-i „nașterea" de care aminteam. Sub ochii noștri s-a născut o nouă personalitate, neasemănătoare cu nimeni. Și noi nici n-am observat-o !

— Cum, adică, n-am observat-o, de vreme ce toată seara am discutat despre ea ?

— I-am observat numai reproșurile la adresa noastră, numai despre ele am vorbit, le-am tot morfolit și nu ne-a scăpat un cuvînt de uimire, nici de bucurie...

— Să ne minunăm, mai treacă meargă, dar chiar să ne bucurăm ? De ce anume ?

— Un om care nu-i tras la șablon, care gîndește independent, nu e oare un fenomen îmbucurător, Ivan Ignatievici ?

— M-da... rosti acesta cu un glas despre care nu puteai să afirmi că exprima îndoială, condamnare ori nedumerire.

Porniră mai departe.

Pașii lor stîrneau ecouri pe strada pustie — cei mărunți ai Olgăi Olegovna, cei grei, tîrșiți, ai lui Ivan Ignatievici. Aerul era proaspăt, dar dinspre zidurile caselor se simțeau ușoare adieri de căldură — pietrele în repaus lăsau să le scape soarele răpit de ele în timpul zilei.

22

CUVÎNTUL „A OMORÎ", care se întîlnea atît de des în cărți, răzbătea de pe ecranele cinematografelor și televizoarelor, dobîndise brusc o întruchipare hidoasă.

Natka, întinzîndu-și orbește mîinile înainte, porni cu mers nesigur spre bancă.

Vera se șmiorcăia. Igor, cu privirea sticloasă, nasul înlemnit, bărbia umbrită, păru deodată să semene cu un moșneag, pînă și pantalonii îi atîrnau pe dosul slab.

Sokrat, ținîndu-și chitara, își trecea cu un aer vinovat greutatea de pe un picior pe celălalt. Iulecika încremenise într-o poziție incomodă, de parcă ar fi fost gata s-o ia la fugă.

Liniștea se prelungi. Doar șoseaua vuia departe, în noapte, dincolo de oraș.

Vera se mai smiorcăi o dată, de două ori, apoi începu să bocească :

— Știți... Mi-am adus aminte...

— Acum o să avem de ce să ne aducem aminte, zise Igor, oftînd înăbușit.

— Eu... În cabinetul de fizică... Am ars o dată un transformator... Era singurul în toată școala și... foarte scump. Și-atunci Ghenka a spus... Hohotele de plîns o înecară. A spus că a făcut-o el. Nu l-am rugat, el singur a spus... A luat vina asupra lui !

— Iar eu... Țineți minte că am fost o dată eliminat din școală, se agită fără veste Sokrat. Eram în pom, fraterilor. Mama turbase de tot, țipa că se otrăvește. Cine credeți că m-a salvat ? Ghenka ! S-a dus la Ivan cel Mare și la Oleg înțeleptul și le-a spus că răspunde pentru mine... Iar mie mi-a zis : dacă mă faci de rîs, îți pocesc mutra.

Igor își scutură spasmodic bărbia.

— Ce tot vorbiți ? strigă sugrumat. Auzi la ea : transformatorul !... doar știți bine că Ghenka niciodată n-a fost așa... Așa ca astăzi ! Transformatorul... Mai bine aduceți-vă aminte de altceva : eu, tu, Sokrat, toți băieții din clasă, ba chiar oricare puștan din școala noastră

mergeau pe stradă cu nasul pe sus, fără să se teamă de nimeni. Fiecare știa : la nevoie, Ghenka o să-i ia apărarea. Ghenka a fost apărătorul nostru, al meu, al tău, al tuturor ! Dar de supărat... spuneți și voi : a supărat el pe cineva ?... Fie doar așa, ca să-și arate forța... Nici vorbă. N-a lovit pe nimeni, niciodată !... Și uite că astăzi ne-a...

— Vino-ți în fire ! îl întrerupse Iulecika. Doar noi l-am jignit mai întîi ! Toți laolaltă ! Și eu la fel.

— Bine, dar eu... Eu n-am vrut să-l supăr... reluă Vera, cu obrajii șiroind de lacrimi. Eu i-am spus ce-am gîndit, de-a fir a păr... Și deodată îl văd că se supără... Zău că n-am vrut !

— Of, Iulka ! se aplecă Igor înspre aceasta. Spune-mi, Iulka, cum de-am fost în stare ?... Puțin a lipsit ca să devenim niște ajutoare de-ale lui Iașka.

— Ba chiar am devenit, i-o tăie fata cu asprime. Pentru că am fost de acord să-l ajutăm pe Iașka. Prin tăcerea noastră.

Natka ședea deoparte, dreaptă, înlemnită, cu șuvițe de păr căzute peste ochi, cu buzele ofilite.

— Ba nu, Iulka ! Nu ! În glasul lui Igor se simți disperarea. Nu, n-am apucat să devenim ! Slavă Domnului, n-am apucat încă !

— Am fost de acord sau nu să tăcem ?

Un obrăjor palid, în linii ascuțite, ochi rotunjiți, ca de pasăre speriată, țintindu-l din aproape... Igor se înfioră, își plecă privirea.

— Am fost sau nu de acord ? !

Igor tăcea, pleoapele coborîte îi ascundeau pupilele agitate. Tăceau cu toții.

Natka, înghețată, ședea la o parte, pe bancă.

— O dată ce am fost de acord, înseamnă că am devenit !... De pe acum !... Chiar dacă pentru cinci minute fără importanță, dar ajutoarele unui ucigaș !

Igor se apucă de cap, gemu :

— N-no-oi ! Tocmai n-no-oi !

— Dar eu n-am vrut ! N-am vrut ! se îneca de plîns Vera.

— Parcă eu am vrut ? Dar ceilalți au vrut ? O-o-oh !...

Igor gemea și se clătina întruna ținîndu-se cu mîinile de cap.

Pe bancă Natka, dreaptă, ca de lemn, își ridică mîinile, începu cu mișcări nesigure, ca beată, să-și îndrepte cu degete nesupuse șuvițele căzute peste ochi. Nu izbuti, lăsă mîinile să-i cadă vlăguite, șezu o vreme privind orbește, fără expresie, drept înainte, apoi zise cu glas incolor :

— Eu am să plec...

Dar nu se clinti.

Tăcere. Departe, dincolo de oraș vuia șoseaua.

Igor își coborî și el mîinile, se muie.

— Iulka... începu el din nou pe un ton rugător. Ce s-o fi întîmplat ? Doar noi n-am fost așa... Nu... Nici Ghenka, nici noi...

Tăcere. Orașul zăcea amorțit în vale — cartiere cufundate în întuneric, liniile drepte punctate ale felinarelor, lumina misterioasă, de neon, deasupra gării. Doar șoseaua vuia.

— Iulka... Eu am simțit, am simțit ceva... Îți amintești ?

Ferindu-și privirea, Iulecika răspunse cu glas încet, obosit :

— Nu minți... Nici unul dintre noi n-a simțit nimic. Nici eu... Căci fiecare se gîndește numai la el însuși... și doi bani nu dă pe demnitatea altuia... E odios... așa că ne-a ieșit joaca pe nas...

Proptindu-se în speteaza băncii, Natka se ridică în sfîrșit cu un efort :

— Am plecat... la el... Să nu mergeți nici unul cu mine. Vă rog.

Și încremeni din nou, într-un fel dizgrațios, privind orbește înaintea sa.

Toți se uitau pe furiș la ea, dar îndată își mutau cu sfială ochii și... își propteau privirile în obelisc, în placa de marmură, acoperită de nume :

ARTIUHOV PAVEL DMITRIEVICI — soldat
BAZAEV BORIS ANDREEVICI — soldat
BUTÎRIN VASILI GHEORGHIEVICI — sergent major...

Obeliscul, un cunoscut monument al orașului. Într-atît de cunoscut, de obișnuit, încît nimeni nu-i mai acorda atenție, precum unei cute crestată de vreme pe chipul unui tată vîrstnic. Tot timpul se aflase alături de ei, doar la cîțiva pași... Acum l-au observat — își fereau ochii și din nou reveneau la cele două coloane de nume cioplite în piatră, cu bronzul pălit, ros de intemperii.

Nu, cei imortalizați pe monument nu zăceau aici, osemintele lor erau răspîndite prin pămînturi străine. Un mormînt fără morți, cum sînt multe prin țară.

ARTIUHOV PAVEL DMITRIEVICI — soldat
BAZAEV BORIS ANDREEVICI — soldat...

și încă treizeci și două de nume, încheindu-se cu un oarecare Iașenkov Semion Danilovici, caporal.

Uciși... Aici nu se aflau oameni răpuși de moarte naturală. Era mîndria exprimată în piatră pentru victoria obținută și amintirea unei fărădelegi săvîrșite cu vreo trei decenii în urmă, cu mult înainte de nașterea celor care acum își fereau în tăcere ochii...

ARTIUHOV PAVEL DMITRIEVICI...
BAZAEV...

Acești oameni uciși nu mai puteau nici să iubească, nici să urască. Dar cei vii le păstrau numele în memoria lor. Probabil pentru a detesta omorul și pe ucigași.

Foștii elevi își fereau ochii...

Natka se urni din loc :

— Am plecat...

Fără să se mlădie, pășind cu dificultate, trecu pe lîngă obelisc, către malul rîpei.

Și multă vreme după aceea s-a auzit cum se surpa pămîntul sub picioarele ei.

Bezna nu mai părea împovărătoare, ca pînă atunci. O lumină albăstruie, spectrală răzbătea pe cer, stelele, acum mai rare, își picurau argintul prevestitor al zorilor.

23

FIZICIANUL REȘNIKOV și matematicianul Innokenti Sergheevici locuiau în același bloc. Tocmai se apropiaseră de intrare cînd, pe neașteptate, își aduseră aminte :

— Ia stai ! Ce dată e astăzi ?

— Că bine zici ! Sîntem în douăzeci și doi iunie...

— Ca să vezi. În urmă cu treizeci și unu de ani...

— Să mergem la mine, zise Reșnikov, am o sticlă de coniac.

Urcară la etajul patru, deschiseră încet ușa, se strecurară în bucătărie. Reșnikov puse sticla pe masă.

— Uite că se luminează de ziuă.

— Chiar la ora asta...

Da, la ora aceea, în zori, cu treizeci și unu de ani în urmă, începuseră să cadă primele bombe și doi flăcăiași, din două colțuri diferite ale țării, abia apucînd să încheie, fiecare la școala lui, serata de absolvire, plecaseră la centrele militare să se înroleze.

Afară se încingeau zorile. La masa îngustă din bucătărie, în fața sticlei începute, ședeau doi foști soldați.

— Poți tu să ți-i închipui pe băieții de astăzi în niște tranșee nămețite, undeva pe la Elnia ?

— Ori la noi, lîngă Leningrad, unde rodeam muguri înghețați, culeși de prin mesteceni ?

— I-ai văzut în ce costume erau gătiți, cu ce cravate !

— Și ia aminte, fiecare era cu ceas la mînă, pe cînd eu mi-am cumpărat primul ceas abia după ce am lucrat doi ani ca învățător.

— Orice-am spune, ei trăiesc niște vremuri fericite.

— Nu e de mirare că sînt, cum a spus această Nina Semionovna, buni din firea lor. Ei trebuie să fie mai buni decît noi.

— Mă rog, ipoteza asta cere să mai fie verificată... Mai ciocnim cîte unul, Innokenti ?

— Să bem pentru ca ei să nu degere în tranșee.

În aceeași casă, doar cu un etaj mai jos, în camera ei strîmtă și singuratică, neizbutind să adoarmă, plîngea cu

fața în pernă Zoia Vladimirovna, bătrîna învățătoare, care-și începuse profesia încă pe vremea alfabetizării.

Nina Semionovna, care și ea devenise astăzi, în chip neașteptat, o bătrînă învățătoare, era copleșită de gingașe simțiri și neliniști materne : „Ca să vezi ce elevi mari am eu! Ce-i așteaptă oare în viață ? Ce vor deveni ? Ce va deveni Iulecika ? Dar Ghena ?

Locuia într-un cartier nou, tocmai la margine, mergea acum, fără să se grăbească, pe străzi pustii, trecea prin spațioase piețe goale și micul oraș, în care îi era îndeaproape cunoscută fiece fundătură, fiece intersecție, fiecare colțișor, acum, în zorile tulburi, vineții, arăta maiestuos și tainic.

Pe neașteptate, ajunsă în fața pantei care ducea la părculețul de pe mal, își zări elevii. Coborau pe treptele largi — Sokrat Onucin cu chitara, zburlit ca întotdeauna, Igor Prouhov bosumflat, meditativa Iulecika Studionțeva, cu capul pieptănat lins, mult aplecat, și Vera Jerih calmă și concentrată. În grup strîns, în tăcere, vizibil obosiți, la capătul sărbătorii lor. Părea că încă de pe acum îi preocupă gînduri deloc copilărești.

E o vorbă veche ; a trăi o viață nu-i lucru de șagă. Oare nu asistă ea acum la primii —chiar cei dintîi — pași independenți ai lor în viață ? Cît de departe va ajunge fiecare ? Ce va deveni Iulecika ?

Tinerii se depărtară fără s-o observe pe Nina Semionovna.

Acum treceau pe lîngă școala lor.

În albastrul încă nespălat cu totul de umbre al zorilor, școala își desfășura toate cele patru rînduri de ferestre largi, întunecate. Neobișnuit de închisă în ea, lipsită parcă de viață, dragă și în același timp străină. Curînd avea să răsară soarele și ferestrele lucind păcuriu se vor încinge năvalnic la toate cele patru caturi. Avea să fie o priveliște impunătoare și frumoasă.

Înălțîndu-și capetele, foștii elevi își priveau școala, aflată acum, la ora aceea neobișnuită pentru ei, într-un

veşmînt neobişnuit. Fiecare pătrundea cu gîndul prin ferestrele închise, pline de o beznă grasă, în coridoarele şi clasele atît de cunoscute.

Vera Jerih oftă din greu. Iulecika Studionţeva zise încet :

— Totul a fost aici atît de clar pentru noi...

Multă vreme nu-i răspunse nimeni. Într-un tîrziu, Igor rosti :

— Vom învăţa să trăim, Iulka.

Vera oftă din nou.

Dincolo, pe apa rîului ce încă părea groasă ca smoala, se tîrau ghemotoace murdare de ceaţă cenuşie. Natka, cu poalele rochiei ude, lipite de picioare, în pantofii ei de sărbătoare pătrunşi de rouă, rătăcea pe mal, căutîndu-l pe Ghenka.

Noaptea absolvenţilor luase sfîrşit.

CUPRINS

Prefață 5
ȘAIZECI DE LUMÎNĂRI 21
ECLIPSA 165
Capitolul întîi — ZORILE 166
Capitolul al doilea — DIMINEAȚA 204
Capitolul al treilea — AMIAZĂ 265
Capitolul al patrulea — CREPUSCUL 304
Capitolul al cincilea — ÎNTUNECIMI 362
RĂSPLATA 421
NOAPTEA UNOR ABSOLVENȚI 599

Lector : AUREL BUICIUC
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Bun de tipar : 16.09.1988
Coli de tipar : 43,5
Comanda nr. 1056

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
BUCUREȘTI

Rar scriitor mai conflictual decît Tendreakov! De aici și interesul pasionat cu care i se citesc cărțile, pe nerăsuflate. Însă nu pentru a agrementa lectura recurge prozatorul la scene tari, la întîmplări explozive. Departe de a rezulta din aplicarea unor rețete comerciale, conflictualismul operei lui Vladimir Tendreakov reprezintă însăși emanația viziunii despre viață a scriitorului, o viziune lucidă, profundă, cuprinzătoare, adeseori amară și totuși în ultimă instanță respingînd pesimismul.

VALERIU CRISTEA

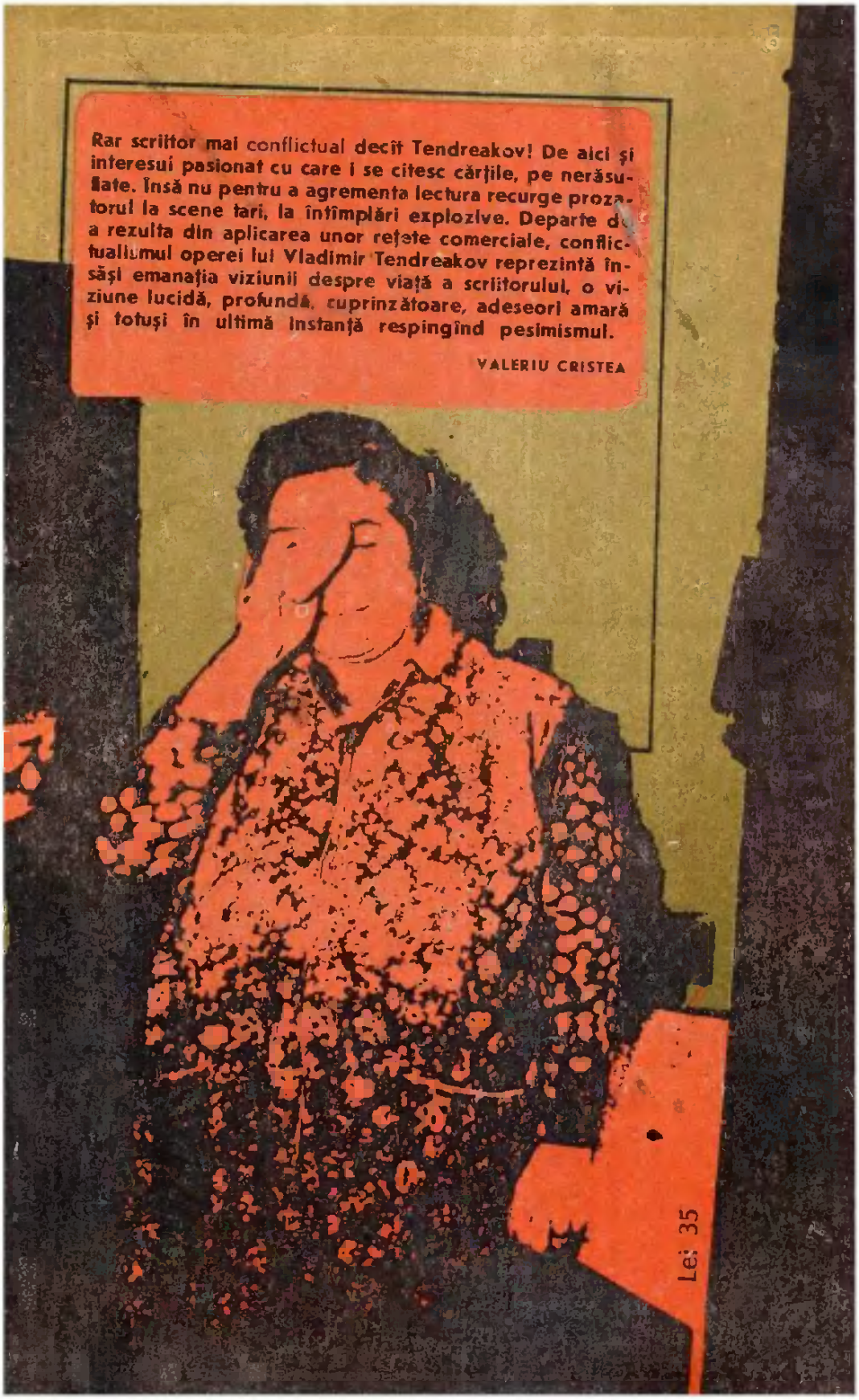

Lei 35